

ΙΩΑΝΝΟΥ ΘΕΟΦΑΝΙΔΟΥ
ΥΠΟΝΑΥΑΡΧΟΥ

ΙΣΤΟΡΙΑ
ΤΟΥ
ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΝΑΥΤΙΚΟΥ
1909 - 1913

ΜΕΤ' ΕΙΚΟΝΩΝ ΣΧΕΔΙΩΝ ΚΑΙ ΧΑΡΤΩΝ

"Εργον πρωτότυπον συγγραφέν διά τὴν Ναυτικὴν Ἐπιθεώρησιν. Ἐδημοσιεύθη τὸ πρῶτον εἰς τρία τεύχη τοῦ περιοδικοῦ κατὰ τὸ ἔτος 1923.

ΕΚΔΟΣΙΣ ΔΕΥΤΕΡΑ

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ
ΤΥΠΟΙΣ Π. Δ. ΣΑΚΕΛΛΑΡΙΟΥ
1925

ΙΣΤΟΡΙΑ
ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΝΑΥΤΙΚΟΥ
1909 — 1913

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α'

Περιεχόμενα

Είσαγωγή. — Προορισμὸς τοῦ Ἐλληνικοῦ στόλου κατὰ τὸ 1897. — Ἰδέαι
ἰσχυόντων τινῶν Τούρκων διὰ τὸ Ναυτικὸν τῶν Ἐλλήνων. — Μετασκευὴ πα-
λαιῶν Τουρκικῶν πολεμικῶν καὶ ναυπήγησις νέων. — Ἀντίκτυπος ἐν Ἐλ-
λάδι. — Πρόγραμμα Φουρνιέ. — Ἐμφάνισις τοῦ ντρέντων. — Βρετα-
νικὴ ναυτικὴ ἀποστολὴ ἐν Τουρκίᾳ. — Ἔξοδος τοῦ Τουρκικοῦ στόλου εἰς τὸ
Αἴγαίον κατὰ τὸ ἔτος 1909. — Τελεσίγραφον τῆς Τουρκίας διὰ τὸ Κορτι-
κὸν ζήτημα. — Ἐτοιμασία τοῦ Ἐλληνικοῦ στόλου. — Ἀγορὰ τοῦ «Ἀβέρωφ». —
Διαφορὰ τῶν ἐνεργειῶν τῆς Τουρκίας ως πρὸς τὴν ἀγορὰν τοῦ «Ἀβέ-
ρωφ» ἀπὸ τῶν γενομένων κατὰ τὸ 1913 ως πρὸς τὸ «Πίο. Τζανέϊδο». —
Ἀγορὰ ὑπὸ τῆς Τουρκίας κατὰ τὸ 1910 4 ἀντιορπίλλικῶν τύπου Σιχάο. —
Ἀγορὰ ὑπὸ τοῦ Κομητάτου 2 Γερμανικῶν θωρηκτῶν 10000 τόννων. — Κα-
τάπλους αὐτῶν εἰς Δαρδανέλλια. —

Μὲ τὴν ἐλπίδα νὰ συντελέσω εἰς τὴν συγγραφὴν τῆς
συγχρόνου ιστορίας τῶν Ἐλλήνων, ἐπὶ τῆς δποίας ἔσχεν ἡ
κατὰ θάλασσαν ἰσχὺς μεγάλην ἐπιρροήν, θὰ διηγηθῶ τὴν
ἔξελιξιν καὶ τὴν δρᾶσιν τοῦ Ἐλληνικοῦ ναυτικοῦ ἀπὸ τοῦ
ἔτους 1909 μέχρι καὶ τοῦ τέλους τοῦ 1913⁽¹⁾. Θ' ἀναφέρω
σχετικῶς πρὸς τοῦτο καὶ ἐνεργείας τινας τῆς Τουρκίας ἀφ'
ἥς ἐποχῆς ἥρχισε νὰ δίδῃ προσοχὴν εἰς τὸ ναυτικόν της, μὲ
ἐπιδιωκόμενον σκοπὸν τὴν ως πρὸς ἡμᾶς κυριαρχίαν τῆς
θαλάσσης, πρὸ πάντων διὰ τὴν ὑπὲρ αὐτῆς λῦσιν τοῦ Κρη-

⁽¹⁾ Ἡ λεπτομερῆς ἔξιστόρησις τοῦ κινήματος τῶν ἀξιωματικῶν τοῦ ναυ-
τικοῦ, κατὰ Ὁκτώβριον τοῦ 1909, ἀνήκει εἰς ἔκτενὲς εἰδικὸν κεφάλαιον τῆς
συγχρόνου Ιστορίας τῶν Ἐλλήνων, σχετικὸν πρὸς τὴν ἐπανάστασιν τῶν
ἀξιωματικῶν κατὰ τὸ 1909 καὶ πρὸς τὸ ἔργον τοῦ Στρατιωτικοῦ συνδέσμου.

τικοῦ ζητήματος τὸν ἐν Ἑλλάδι ἀντίκτυπον ἐκ τῶν συνεχῶν Τουρκικῶν κατὰ θάλασσαν παρασκευῶν· τὴν γενομένην ἐπὶ τὰ βελτίω μεγάλην μεταβολὴν εἰς τὸ Τουρκικὸν ναυτικὸν κατόπιν τοῦ ἔργου τῆς Βρετανικῆς ἀποστολῆς τὸ γεννηθὲν κατὰ τὸ ἔτος 1909 ζήτημα πολέμου καὶ συγχρονισθὲν μὲ τὴν παρουσίαν τοῦ Τουρκικοῦ στόλου εἰς τὸ Αἴγαῖον πῶς συνέβη οἱ Τούρκοι νὰ μὴ προσέξουν εἰς τὸν «Ἀβέρωφ» καὶ νὰ τὸν ἀγοράσῃ ἡ Ἑλλὰς καὶ πῶς κατόπιν, κατὰ τὸ 1913, ἐπωφεληθέντες τοῦ διδάγματος ἐνήργησαν διὰ νὰ ἀποκτήσουν τὸ Βραζιλιανὸν ντρέντνωτ «Pio — Τζανέϊρο»· τὰς μέχρι τοῦ Ἰταλοτουρκικοῦ πολέμου ἀγορὰς ὑπὸ τῆς Τουρκίας καὶ ἄλλων πολεμικῶν μονάδων πρὸς ἔξασφάλισιν τῆς ὑπεροπλίας κατὰ θάλασσαν δσα συμβάντα τοῦ πολέμου ἐκείνου, ὡς πρὸς τὸ ναυτικὸν μέρος, μᾶς πληροφοροῦν περὶ τοῦ Τουρκικοῦ στόλου καὶ τῶν φρουρίων τῶν Δαρδανελλίων, διότι τὴν ἐμπόλεμον ἐκείνην κατάστασιν διεδέχθη ἀνευ οὐδεμιᾶς διακοπῆς ἡ τῆς περιόδου τῶν Βαλκανικῶν πολέμων τὰς κατὰ τὰς παραμονὰς τοῦ πολέμου 1912 - 1913 γενομένας προετοιμασίας κατὰ θάλασσαν ἀμφοτέρων τῶν ἀντιπάλων. Ἀκολούθως θὰ διηγηθῶ λεπτομερῶς δσα συμβάντα ἔλαβον χώραν κατὰ τὴν διάρκειαν τῶν ἐχθροπραξιῶν μέχρι καὶ τῆς ὑπογραφῆς τῆς εἰρήνης.

Κατὰ τὸν πόλεμον τοῦ 1897 τὸ Ἑλληνικὸν Ναυτικὸν ἔδωκε σημεῖα ὑπάρχεως, κατ’ ἀρχὰς εἰς τὸ Κρητικὸν Πέλαγος καὶ κατόπιν εἰς τὸ Ἰόνιον καὶ τὸ Αἴγαῖον. Ἐὰν συνέπιπτε νὰ εὑρίσκετο ἡ Ἑλλὰς εἰς ἐμπόλεμον κατάστασιν, κατὰ τὴν κατάληψιν τῆς Κρήτης, ὁ Ἑλληνικὸς στόλος θὰ εἶχε στάδιον νὰ ἐνεργήσῃ ἀποτελεσματικῶς καὶ δέν θ’ ἀφινε τοὺς Τούρκους νὰ μεταφέρουν διὰ θαλάσσης οὕτε ἔνα στρατιώτην. Ἄλλ’ ἡ Τουρκία, τῆς δποίας ἡ πολεμικὴ σημαία δὲν ἐπρόκειτο νὰ ἐμφανισθῇ εἰς τὸ πέλαγος, μόνον διὰ τοῦτον τὸν λόγον ἀνέμεινεν ἐπὶ δύο καὶ ἥμισυ μῆνας, ἔως ὅτου συνεπλήρωσεν δσας στρατιωτικὰς μεταφορὰς τῆς ἐχρειάσθησαν διὰ ν’ ἀρχίσῃ ἀποτόμως τὰς ἐχθροπραξίας. Διατηρῶ ἀκόμη σήμερον τὴν ἐντύπωσιν τῆς συναντήσεως τοῦ Θωρηκτοῦ

«Σπέτσαι», ὅπου τότε ὑπηρέτουν ὡς σημαιοφόρος, μεθ’ ἑνὸς μεγάλου Τουρκικοῦ μεταγωγικοῦ πλήρους στρατοῦ. Συνέβη ἐπτὰ ἥμέρας πρὸ τῆς ἐνάρξεως τοῦ πολέμου, κατὰ τὴν 29ην Μαρτίου πρὸς τὰς 11ω 30λ τῆς πρωΐας καὶ 15 μύλλια βορειότερον τῆς νήσου Πρώτης. Ἐπλέομεν μὲ ταχύτητα 12 μύλλιον, μὲ προορισμὸν τὴν Λευκάδα, καὶ ὀλίγον κατ’ ὀλίγον κατεφθάνομεν κατὰ σύμπτωσιν μέγα ἐμπορικὸν σκάφος τὸ δποῖον ἐτήρει τὴν αὐτὴν πορείαν καὶ προηγεῖτο κατὰ 2 μύλλια. Αἴφνης παρετηρήθη ὅτι τὸ πλοῖον ἐκεῖνο ηὔξησε ταχύτητα καὶ ἐλοξιδρόμησε κατά τι πρὸς Δυσμάς, καὶ διὰ νὰ τὸ ἀναγνωρίσωμεν ηὔξησαμεν καὶ ἥμεῖς ταχύτητα εἰς 15 μύλλια. Ἐντὸς ἥμισείας ὥρας ἡ ἀπόστασις ἥλαττωθη εἰς 400 μέτρα δπότε τὸ ἀγνωστὸν ἐκεῖνο πλοῖον ὑψώσε Τουρκικὴν σημαίαν, ἔχαιρέτισε τὸ Θωρηκτόν, ἥλαττωσε ταχύτητα, ἐλοξιδρόμησε πρὸς Δυσμάς καὶ ἀνέμεινε τὴν τύχην του. Ἐπὶ τοῦ καταστρώματος εὑρίσκετο συσσωρευμένος πολὺς στρατός, καὶ βεβαίως θὰ ὑπῆρχον καὶ ἄλλοι στρατιῶται ὑπὸ τὸ κατάστρωμα, διότι ὁ πλοίαρχος, ἀν διέθετε χῶρον, εἶχε πᾶν συμφέρον νὰ τοὺς ἀποκρύψῃ, ἄλλως τε δὲν τοῦ εἶχε λείψει καὶ ὁ χρόνος καθόσον ἀπὸ ἥμισείας ὥρας ἥκολουθεῖτο ὑπὸ τοῦ Θωρηκτοῦ. Ἐν τούτοις ὁ πόλεμος δὲν εἶχε κηρυχθῆ καὶ ἐσφαλμένως ἐθεωρεῖτο πιθανὴ ἡ εἰρηνικὴ ἀποψις, ἡ Τουρκία ἀφ’ ἐτέρου δὲν ἐξωτερίκευε τὰς ἀποφάσεις τῆς ὡς πρὸς τὴν Ἑλληνικὴν κατοχὴν τῆς Κρήτης, καὶ, ἐπομένως, δὲν εἶχον ἐκδοθῆ διαταγὴ τῆς Ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως καταδιώκεις ὑπὸ τοῦ Στόλου τῶν τυχὸν κατὰ τὴν περίοδον ἐκείνην ἐνεργουμένων Τουρκικῶν στρατιωτικῶν μεταφορῶν. Τὸ ὅπλιταγωγὸν ἔφερε τοῦλάχιστον 3000 στρατιώτας ἀλλ’ οὔτε καν ἥρωτήθη ποῦ ἐπορεύετο καὶ διατὶ μὲ τὴν ἐμφάνισιν τοῦ Ἑλληνικοῦ πολεμικοῦ ἥλλαξε πορείαν ἐντὸς τῶν χωρικῶν ὑδάτων τῆς Ἑλλάδος. Ἐπὶ τέλους τὸ Θωρηκτόν, οὐδὲν δυνάμενον νὰ ἐνεργήσῃ, ἵνα μὴ προκαλέσῃ τὴν Τουρκίαν, ἐπανέλαβε τὴν πορείαν του καὶ ἀφῆκεν ἐλεύθερον τὸ ὅπλιταγωγὸν νὰ πλεύσῃ εἰς τὸν προορισμὸν του, ὁ δποῖος βεβαίως ἥτο δ ὅρμος τῶν Ἀγίων Σαράντα δπου καὶ θ’ ἀπεβίβασε τοὺς στρατιώτας τοὺς προωρισμένους μετὰ ἐπτὰ ἥμέρας ν’ ἀρχίσουν τὸ πῦρ ἐναντίον μας. Παρόμοια θεάματα, ἀλλὰ συνεχῆ ἐκεῖνα, θὰ προσεφέροντο καθεκάστην

εἰς τὰ δύματα τοῦ Ἑλληνικοῦ στόλου τοῦ γυμναζούμενου περὶ τὸ Θεσσαλικὸν Τσάγεζι, ἐὰν κατὰ τὰς ἀσκήσεις του ἐπροχώρει πρὸς τὴν Κασσάνδραν, διότε καὶ θὰ διεσταυροῦτο μετὰ τῶν διευθυνούμενων πρὸς τὴν Θεσσαλονίκην Τουρκικῶν δπλιταγωγῶν.

Ἡ ἀφῆγησις τῶν ναυτικῶν ἐνεργειῶν ἐκείνης τῆς ἐποχῆς ἀνήκει εἰς ἄλλο κεφάλαιον τῆς συγχρόνου ἱστορίας τῶν Ἑλλήνων. Ἐν τούτοις πρέπει νὰ λεχθῇ ἐδῶ ὅτι, ἀφοῦ ἡ Τουρκία διὰ τῆς ἀναμονῆς εἶχεν ἥδη ἐπιτύχει νὰ ἐκτελέσῃ τὰς μεταφορὰς τοῦ στρατοῦ της πρὸιν ἥ μᾶς κηρύξῃ τὸν πόλεμον, θὰ ἥδυνατο μὲ τὸν ὅγκον της νὰ ἔλπιζῃ ὅτι θὰ ἔφθανεν εἰς ἀποτέλεσμα ἀνευ ἄλλης ἀνάγκης μεταφορῶν διὰ θαλάσσης. Τὸ μόνον ἀπομένον ἔργον εἰς τὸν στόλον, ἵνα συντελέσῃ εἰς τὴν κατάπαυσιν τοῦ πολέμου, ἥτο νὰ βιάσῃ τὰ στενὰ τῶν Δαρδανελλίων καὶ ἐμφανισθῇ πρὸ τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἄλλὰ διὰ τὸ ἐγχείρημα τοῦτο τὰ πλοῖα ἥσαν δλίγα καὶ τὰ στενὰ εἶχον σημαντικὴν δχύρωσιν. Ὅπηρξαν τότε Ἑλληνες ἀξιωματικοί, γνωστῆς ἴκανότητος καὶ τόλμης, οἱ δποῖοι ἀπέβλεψαν εἰς ἐκείνην τὴν λύσιν. Ἀλλὰ δὲν θὰ ἥτο δυνατὸν νὰ διατεθῇ ἐκ τοῦ στρατεύματος οὐδὲ εἰς μόνος λόχος, καὶ ἥ περίπτωσις τῆς ἐμφανίσεως πρὸ τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἰσχυρᾶς ναυτικῆς δυνάμεως, ἀνευ δύμως ἀκολουθίας ἐκ πολλῶν μεταγωγικῶν μετὰ στρατοῦ, εἶχεν ἥδη συμβῆ εἰς τὴν Τουρκίαν κατὰ τὴν Ναπολεόντειον ἐποχήν.

Οἱ Τοῦρκοι ἀφ' ἑτέρου, μετὰ τὸ 1897, ἔφερον βαρέως τὸ ὅτι, παρ' ὅλον τὸ πλῆθος τῶν πολεμικῶν πλοίων των, ὃς ἐκ τῆς ἐγκαταλείψεως αὐτῶν καὶ τῆς ἀνικανότητος τοῦ προσωπικοῦ, κατὰ τὸν πόλεμον ἐκείνον κατεδικάσθη ὁ στόλος των ν' ἀδρανῆσῃ εἰς Ναγαράν δπού ἐπλευσεν ἀπλῶς πρὸς καθησύχασιν τῆς κοινῆς γνώμης δῆθεν ἵνα ἐνισχύσῃ τὰ φρούρια τῶν Δαρδανελλίων. Δὲν ἐλησμόνησαν τὴν Ἑλληνικὴν κυριαρχίαν τοῦ Αἰγαίου, ἄλλὰ καὶ ἀν ἥθελον δὲν θὰ ἥδυναντο νὰ τὴν λησμονήσουν, ἐπειδὴ κατ' ἀνάγκην ὅ ἔξ "Ασίας Τουρκικὸς στρατὸς ἐπὶ μακρὸν χρόνον θὰ ἔξηκολούθει νὰ μεταφέρηται διὰ θαλάσσης. Ἡ κατὰ τὸ 1897 βραδύτης τῶν στρατιωτικῶν μεταφορῶν ἐκ Σμύρνης εἰς Θεσσαλονίκην, ὃς ἐκ τοῦ ἐνδεχομένου κινδύνου τοῦ Ἑλληνικοῦ στόλου καὶ τῆς ἐλλείψεως τῶν κατάλληλων μεταγωγικῶν, τοὺς ἥναγκασε ν' ἀτενίσουν μετὰ προσοχῆς τὴν

κατάστασιν. Ἐν τούτοις δύμως ἡ ἀπομόνωσις τῆς Ἑλλάδος εἰς ἔνα πολὺ δυσανάλογον πόλεμον κατὰ ξηρὰν τὸν εἶχε δώσει τότε εὐκόλως τὴν νίκην καὶ ἐκ τούτου τὴν ἀφορμὴν νὰ σχηματίσουν τὴν Ἰδέαν ὅτι, μὲ τὴν κατάστασιν εἰς τὴν ὅποιαν εὑρέθη ὁ στόλος των, ἔχασαν μεγάλην εὐκαιρίαν νὰ καταρρίψουν τὸ γόητρον τοῦ Ἑλληνικοῦ Ναυτικοῦ. Μὲ τὴν πάροδον τοῦ χρόνου ἐμόρφωσαν πεποίθησιν, τινὲς ἐκ τῶν ἰσχυόντων εἰς ἐκεῖνο τὸ ἔθνος, ὅτι ἀπὸ καιροῦ συστηματικὴ προπαγάνδα μὲ ἔδραν τὰς Ἀθήνας παρίστα ἐν Τουρκίᾳ ὡς ἀξιόμαχον τὸν Ἑλληνικὸν στόλον καὶ μὲ τολμηρὸν προσωπικὸν, καὶ ἀποτέλεσμα τῆς προπαγάνδας ταύτης ἥτο ὁ συμπαρασυρμὸς Ἑλλήνων, ὑπηκόων Τούρκων, εἰς τὸ νὰ προδίδωσι τὴν Τουρκίαν. Ἐνῷ ἐκεῖνοι οἱ Τοῦρκοι, πλανηθέντες τότε ἐκ τοῦ εὐγενοῦς δσον καὶ δικαίου ἐρεθισμοῦ τῶν νέων ἀξιωματικῶν τοῦ Ἑλληνικοῦ Ναυτικοῦ, ἐνόμιζον ὅτι ἔβλεπον πλέον καθαρῶς ὅτι ὁ Ἑλληνικὸς στόλος ἥδρανησε κατὰ τὸ 1897 διότι ὅχι μόνον ἥτο ἀνέτοιμος, ἄλλα, ὡς ἐπέμενον νὰ ὑποστηρίζουν, διότι καὶ ἀπεδείχθη κατὰ τὰς κατόπιν ἐν Ἑλλάδι δίκας ὅτι ὑπῆρχε καὶ μικρόβιον διαιρέσεως μεταξὺ τῶν ἀξιωματικῶν οἱ δποῖοι δὲν ἐξετέλεσαν τότε τὰς διαταγὰς τῶν ἀνωτέρων των. Τὸ δίδαγμα δθεν τοῦ πολέμου τοὺς ἐπέβαλλε συστηματικὴν παρασκευὴν τοῦ ναυτικοῦ διὰ τὴν ἔξασφάλισιν τῆς κυριαρχίας τῆς θαλάσσης ἐν περιπτώσει νέου πολέμου μετὰ τῶν Ἑλλήνων.

Οταν, κατὰ τὸ ἔτος 1901, ἡγγέλθη ἐν Ἀθήναις ὅτι ἡ Τουρκία κατεσκεύασε δύο τορπιλλοβόλα τῶν 150 τόννων εἰς τὰ ἐν Γενούη ναυπηγεῖα Ἀνσάλντο καὶ ὅτι ἐπισκευάζει τὸ παλαιὸν θωρηκτὸν «Μεσσούδιε» καθελκύσεως τοῦ 1874, κατ' ἀρχὰς δὲν ἔξηκριβώθη ἀν τὸ γινόμενον ἐκεῖ ἔργον ἥτο ἀπλῆ ἐπισκευὴ ἵνα κατορθωθῇ νὰ κινήται ἀπλῶς τὸ πλοῖον ἥ ἐπεδιώκετο ἀλλο τι καλλίτερον. Αἴφνης δύμως ἐγνώσθη, κατὰ τὸ 1903, ὅτι τὰ αὐτὰ ναυπηγεῖα ἐμελλον νὰ ἐπισκευάσονται καὶ ἄλλα πλοῖα τῆς Τουρκίας μὲ σιδηροῦν θώρακα, πολεμικὰ τῆς ἐποχῆς τοῦ σουλτάνου Ἀζίζ, ἀλλ' ὡς συνέβη εἰς τὸ πρῶτον πλοῖον, μόνον τὰ σκάφη θ' ἀπέμενον ἀμετάβλητα, καὶ πάντα τὰ λοιπὰ μέρη αὐτῶν, λέβητες, μηχαναί, πυροβολικὸν κλπ. θ' ἀντεκαθίσταντο ὑπὸ ἀλλων νεωτάτου ὑποδείγματος. Αἱ ἀνωτέρω κατὰ θάλασσαν παρασκευαὶ τῆς Τουρκίας

δὲν ἡσαν αἱ μόναι. Ἐγνώσθη δτὶ ἡ κυβέρνησις τοῦ σουλτάνου Χαμίτ εἰχεν ὑποσχεθῆ πρὸ πολλοῦ χρόνου εἰς τὰς κυβερνήσεις Ἀγγλίας, Ἡνωμένων Πολιτειῶν καὶ Ἰταλίας ν' ἀποζημιώσῃ ἀπορφανισθείσας οἰκογενείας ὑπηκόων των, κατὰ τὰς ἐν Ἀρμενίᾳ σφαγάς, διὰ πληρωμῆς ἀνὰ 1. 150. 000. φρ. εἰς ἔκαστον κράτος ἵνα διανεμηθοῦν καταλλήλως εἰς περιθάλψεις. Ἐν τούτοις ἡ ὑπόσχεσις ἐκείνη δὲν ἐξετελεῖτο, ἐπειδὴ δ σουλτάνος ἀνθίστατο, καὶ ἐπὶ μακρὸν χρόνον ἀπέβαινον ἀνωφελεῖς αἱ παραστάσεις τῶν πρέσβεων. Αἴφνης οἱ ἐν Κωνσταντινούπολει ἔμαθον δτὶ ἐξηντλήθη ἡ ὑπομονὴ τῆς Ἀγγλίας καὶ διετάχθη δ στόλος τῆς Μεσογείου, ὁ δποῖος τότε εὑρίσκετο εἰς Σύρον, νὰ πλεύσῃ εἰς Μπεσίκια καὶ ἀξιώσῃ τὴν ἄνευ οὐδεμιᾶς ἀναβολῆς πληρωμὴν τῆς καθυστερούμενης ἀποζημιώσεως. Ο σουλτάνου Χαμίτ ἐθεώρησεν ὡς βέβαιον δτὶ δ στόλος θὰ κινήσῃ διὰ νὰ τοῦ ἐπιβληθῇ, ἐπομένως ἀπεφάσισε νὰ πληρώσῃ ἀλλὰ δὲν ἥθέλησεν ἐν τούτοις νά δείξῃ δτὶ ὑποκύπτει εἰς τὴν βίαν. Διετάξε πρὸς τοῦτο νὰ ὑπογραφοῦν ἐντὸς 24 ὥρῶν συμβόλαια παραγγελίας τριῶν πολεμικῶν πλοίων εἰς τρία ναυπηγεῖα Ἰδιωτικὰ, ὃν τὸ πρῶτον Ἀγγλικόν, τὸ δεύτερον Ἀμερικανικόν καὶ τὸ τρίτον Ἰταλικόν, ἡ ἀξία ἐκάστου τῶν πλοίων νὰ ὑπερτιμηθῇ κατὰ 1.150.000 φρ. καὶ τὰ ἐπιπλέον ἐκεῖνα χοήματα νὰ καταβληθοῦν εἰς τοὺς ἀντιπροσώπους τῶν ναυπηγείων διὰ νὰ τὰ ἐγχειρίσουν εἰς τοὺς πρέσβεις. Οὗτο διηθετήθη τὸ ζήτημα ἐκεῖνο καὶ ἐναυπηγήθησαν τὰ ἔλαφρὰ καταδρομικὰ «Χαμηδίε», 3800 τόννων εἰς τὸ ἐν Νιουκιάστλ ναυπηγεῖον Ἀρμστρογκ, καὶ «Μετζητίε» 3300 τόννων εἰς τὸ ἐν Φιλαδελφείᾳ ναυπηγεῖον Κράμπ. Διὰ τὰ δύο ταῦτα καταδρομικὰ ἐπληρώθησαν τακτικῶς ὑπὸ τῆς κυβερνήσεως αἱ καταβολαὶ τῶν δόσεων κατὰ τοὺς δρους τοῦ συμβολαίου καὶ ἐγκαίρως τὰ ἀπέκτησεν ἡ Τουρκία. Ως πρὸς τὸ τρίτον, δνόματι «Δράμα» 4500 τόννων, τὸ δποῖον ἀνέλαβε νὰ κατασκευάσῃ τὸ ἐν Γενούῃ ναυπηγεῖον Ἀνσάλντο, δὲν ἐπληρώθησαν τακτικῶς αἱ δόσεις καὶ καθυστέρησε.

Τὸ «Μεσσουδιέ» ἐνεφανίσθη κατὰ πρῶτον εἰς τὸ Αἴγαιον κατὰ τὸ 1903 καὶ ἐστάθμευσεν ἐπὶ πολὺ εἰς τὸν λιμένα τῆς Μιτυλήνης. Διὰ τῆς γενομένης ἀνακαινίσεως εἶχε κατερθωθῆ πλοῖον, ἀλλοτε μεγίστης ταχύτητος μόνον 10 μιλλίων, νὰ φθάσῃ τὰ 17

μίλlia εἰς τὰς δοκιμὰς. Τὸ πυροβολικόν του, συστήματος Βίκερς, ἥξει πρὸ πάντων, διότι ἡτο ταχυβόλον νεωτάτου συστήματος, καὶ ἔμελλε ν' ἀντιμετωπίσῃ τὰ παλαιοῦ ὑποδείγματος πυροβόλα τῶν θωρηκτῶν μας τύπου «Υδρας», διὰ τὴν γόμωσιν τῶν δποίων τότε διετήρουν, καὶ ἔξακολούθησαν ἐπὶ πολλὰ ἔτη ἀκόμη νὰ διατηροῦν, τὴν παλαιὰν φαιὰν πυρίτιδα, μὲ τὴν χρῆσιν τῆς δποίας δὲν ἡτο δυνατὸν ἀνθρωπίνως νὰ βληθῇ ἀνὰ μία βολὴ κατὰ πυροβόλον τῶν 27 ἑκ. εἰς βραχύτερον χρόνον τοῦ ἐνδὸς τετάρτου τῆς ώρας. Ἄμα ὡς ἐγνώσθη ἐν Ἀθήναις δτὶ συνετελέσθη ἡ μετασκευὴ τοῦ «Μεσσουδιέ» ἥρχισεν δ τύπος νὰ προκαλῇ συνεχῶς τὴν προσοχὴν τῶν ἑκάστοτε κυβερνήσεων, πολλάκις τῇ ἐμπνεύσει ἀξιωματικῶν τοῦ ναυτικοῦ καὶ οὐχὶ σπανίως μὲ τὰς ὑπογραφάς των. Ἐφαίνετο πλέον δτὶ ἡ τάσις τῆς Τουρκίας πρὸς ἐνδυνάμωσιν τοῦ ναυτικοῦ τῆς δὲν θὰ περιῳρίζετο εἰς τὰς μέχρι τῆς ἐποχῆς ἐκείνης ναυπηγήσεις. Ἄλλως τε δὲν ἐβράδυνε νὰ γνωσθῇ δτὶ μετασκευάζει καὶ ἀλλὰ παλαιὰ πλοῖα, παραγγέλλει πολλὰ τορπιλοβόλα καὶ ἐνεργεῖ τὴν ἀποπεράτωσιν δύο ἀνιχνευτικῶν παλαιοτέρας παραγγελίας. Αἱ ἐν Ἑλλάδι ὅκως κυβερνήσεις ἐφείδοντο χοημάτων καὶ μόνοι οἱ ἀξιωματικοὶ ἡγωνίζοντο νὰ συζητοῦν ἀν θὰ ἐπρεπε νὰ ἀντικατασταθῇ τὸ πυροβολικὸν τῶν θωρηκτῶν τύπου «Υδρας», διὰ νέου συστήματος ταχυβόλων πυροβόλων, ἢ ἐὰν θὰ ἥτο προτιμώτερον νὰ ἀντικατασταθῇ δμοῦ μετὰ τοῦ πυροβολικοῦ καὶ δ θώραξ τῶν πλοίων, δ χαλύβδινος, διὰ θώρακος Κρούπ. Ἄλλοι πάλιν ἐφρόνουν δτὶ ἀπλῆ ἀντικατάστασις τῶν λεβήτων καὶ τῆς παλαιᾶς πυρίτιδος τῶν πυροβόλων δι' ἀκάπνου θὰ ἥρκει δι' ἐκεῖνα τὰ πλοῖα, ἐπειδὴ ἥσαν ἥδη πολὺ παλαιοῦ τύπου, καὶ δη προσοχὴ τῆς κυβερνήσεως, κατὰ τὴν γνώμην των, θὰ ἐπρεπε νὰ στραφῇ πρὸς τὰ τοῦ μικροῦ ἐκτοπίσματος θωρηκτὰ τῆς Ολλανδίας ἢ τῆς Σουηδίας ἢ τῆς Δανίας δμοια πρὸς τὰ δποῖα ὑπεστήριζον δτ. ἐπρεπε νὰ ἀποκτήσωμεν. Υπῆρχον καὶ ἀλλοι, οἱ διλιγώτεροι, οἱ πεπεισμένοι δτὶ τὸ ναυτικὸν μας εἶχεν ἀνάγκην δύο ἐκπαιδευτικῶν πλοίων τὰ δποῖα ἐπρεπε πρὸ παντὸς ἀλλου νὰ ἀποκτήσῃ καὶ κατόπιν νὰ ἐγίνετο σκέψις δι' ἀλλα ζητήματα. Αἱ ἀνωτέρω ποικίλαι καὶ ἀλληλοσυγχρούμεναι γνῶμαι πολλάκις ἐδημοσιεύθησαν καὶ ὑπεστήριχθησαν ὑπὸ τῶν ἀξιωματικῶν ἐκείνων οἵτινες τὰς νίοθέτουν μὲ τὴν

έλπιδα νὰ ἐνθαρρύνουν τὰς κυβερνήσεις διὰ νὰ ἐνδυναμώσουν τὸν στόλον. Τὸ ἀποτέλεσμα τόσου ἀγῶνος ὑπῆρξε μηδὲν καὶ δὲν εὐρέθη κατ' ἐκείνην τὴν ἐποχὴν ὑπουργὸς μὲ πρωτοβουλίαν νὰ λάβῃ μίαν ἀπόφασιν ἐπὶ τοῦ σοβαροῦ τούτου ζητήματος, καὶ τὸ ζήτημα τοῦ πυροβολικοῦ τῶν περὶ ὃν πρόκειται πλοίων ἀνεβάλλετο καὶ ἔξηκολούθησε νὰ ἀναβάλληται ἐπὶ μακρὰν σειρὰν ἐτῶν μέχρι τοῦ ἔτους 1910, διότε τέλος κατέληξε νὰ ἀντικατασταθῇ μόνον ἡ φαὶ πυρῖτις δι' ἀκάπνου Γαλλικῆς. Κατὰ τὸ 1906 ἡ Ἑλληνικὴ κυβέρνησις ἀπεφάσισε τέλος νὰ παραγγείλῃ εἰς τὰ ναυπηγεῖα Γιάρδου καὶ Βούλκαν νὰ μᾶς κατασκευάσουν ἀνὰ ἐν ἀντιορπίλλικὸν καὶ μετ' οὐ πολὺ παρήγγειλεν ἐτερα δύο κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον. Τὸ παράδειγμά της ἐμιμήθη ἡ διάδοχος κυβέρνησις καὶ παρήγγειλε καὶ ἐκείνη ἀνὰ δύο ἀντιορπίλλικά, ὥστε κατελήξαμεν ἐπὶ τέλους νὰ ἔχωμεν καὶ ἡμεῖς εἰς χεῖρας μας, κατὰ τὸ τέλος τοῦ ἔτους 1908, δικτὼ καινουργῆ ἀντιορπίλλικά, τῶν 360 περίπου τόννων καὶ ταχύτητος 31 καὶ 30 μιλλίων, τὰ τύπου «Νίκης» καὶ «Θυέλλης».

Ἐν τῷ μεταξύ, κατὰ τὸ θέρος τοῦ ἔτους 1907, παρατηρῶν ὁ βασιλεὺς Γεώργιος Α', ἀφ' ἐνὸς τὰς δραστηρίας καὶ συνεχεῖς ναυτικὰς προετοιμασίας τῆς Τουρκίας, ἀφ' ἐτέρου τὸ ἀναποφάσιστον τῶν ἐκάστοτε κυβερνήσεων του ὡς πρὸς τὴν κατεύθυνσιν τῶν ναυτικῶν ζητημάτων καὶ ἐκ τρίτου τὸν διὰ τοῦ τύπου γινόμενον ἀγῶνα, ἀπεφάσισε νὰ ἐνεργήσῃ αὐτοπροσώπως καὶ παρεκάλεσε τὸν μέγαν πολιτικὸν Κλεμανσώ, προσωπικὸν φίλον του, τότε πρωθυπουργὸν τῆς Γαλλίας, νὰ δρίσῃ ἔνα δργανωτὴν διὰ τὸ ναυτικόν τῶν Ἑλλήνων. Πρὸ διλίγων ἔβδομάδων εἶχεν ἀποστρατευθῆ καὶ ἰδιώτευεν ὁ Γάλλος ἀντινάραχος Ἐρνέστ Φουρνιέ ἀπολαμβάνων μεγάλης φήμης. Υπῆρξεν ὁ μόνος ἀξιωματικὸς τοῦ Γαλλικοῦ ναυτικοῦ διατελέσας δὶς κατὰ συνέχειαν ἀρχιναύαρχος τοῦ στόλου καὶ ἡ ἄμυνα τῶν ἀκτῶν τῆς Γαλλίας εἶχεν δργανωθῆ παρ' αὐτοῦ. Ο ναύαρχος Φουρνιέ ἐδέχθη τὴν ἐντολήν, διηλθεν ἐξ Ἀθηνῶν ὡς ταξιδιώτης, συνεννοήθη μετὰ τῆς κυβερνήσεως ἐμπιστευτικῶς διὰ τὸ μᾶλλον κατεπεῖγον καὶ ἀναγκαῖον πρόγραμμα τοῦ Ἑλληνικοῦ ναυτικοῦ, διετύπωσε καὶ παρέδωσεν ἀρμοδίως τὰς προτάσεις του καὶ ἐπέστρεψεν εἰς τὴν Γαλλίαν παρα-

μείνας ἐν Ἀθήναις ἐν ὅλῳ ἐπὶ τρεῖς ἢ τέσσαρας ἡμέραις. Τὸ πρόγραμμα τοῦ ναυάρχου Φουρνιέ ἐπεδοκίμασεν ἡ Ἑλληνικὴ κυβέρνησις, ἀλλ' ἐπειδὴ θὰ εἶχεν ἀνάγκην νὰ τὸ ἐγκρίνῃ καὶ ἡ βουλὴ τὸ ἐτήρησε μυστικὸν ὁ πρωθυπουργὸς Θεοτόκης ἐπὶ δύο περίπου μῆνας. Ἐν τῷ σχετικῷ ὑπομνήματι ἔξετίθετο εὑκρινῶς δι' ὅλιγων λέξεων πᾶν διὰ τοῦ ἐπραγματοποίηθη ἀκριβῶς κατὰ τὸν παγκόσμιον πόλεμον, μετὰ ἐπταετίαν, ως πρὸς τὰ ὑποβρύχια εἰς τὴν Μεσόγειον. Ἐπροτείνετο νὰ ναυπηγήσῃ ἡ Ἑλλὰς εἰς Πειραιᾶ, ὑπὸ τὴν ὁδηγίαν καὶ τὴν εὐθύνην Γάλλων ναυπηγῶν καὶ μηχανικῶν, 10 ὑποβρύχια διὰ νὰ γίνουν καὶ δσαι ἐγκαταστάσεις θὰ ἐπέτρεπον εἰς τὸ μέλλον αὐτοτέλειαν τοῦ Ἑλληνικοῦ ναυτικοῦ ὡς πρὸς τὸ διπλον τοῦτο. Ἐπίσης ἐπροτείνετο ἡ παραγγελία τεσσάρων ἐλαφρῶν καταδρομικῶν μεγάλης ταχύτητος καὶ δώδεκα ταχέων ἀντιορπίλλικῶν, καὶ ὁ ναύαρχος Φουρνιέ θὰ διηύθυνεν αὐτοπροσώπως, μὲ βοηθοὺς Γάλλους ἀξιωματικοὺς εἰδικοὺς, τὴν ἐκπαίδευσιν τῶν Ἑλλήνων. Περὶ μεγάλων πλοίων δὲν ἔγινετο μνεία εἰς τὸ πρόγραμμα, οὐδὲ πόσον θὰ ἐστοίχιζον πάντα ἐκεῖνα τὰ πλοῖα, ἀλλ' ὑπελογίσθη ἐδῶ διὰ θὰ ἐχοιεῖσθαι 60.000.000 φρ. Ἐν τούτοις ἡ βάσις πάσης σκέψεως διὰ τὴν αὔξησιν μονάδων τοῦ στόλου μας ἐστηρίζετο εἰς ὁρισμένον χρηματικὸν ποσὸν, τὸ διποῖον κατὰ τοὺς πολιτικοὺς δὲν θὰ ἡδυνάμεθα νὰ τὸ ὑπερβῶμεν διότι ἀλλα χρήματα δὲν θὰ ὑπῆρχον, καὶ τὸ ποσὸν τῶν 60.000.000 φρ. ἐφαίνετο ἡδη μόνον ἐκεῖνο ὑπερβολικὸν διὰ ἡμᾶς κατά τὰς ἴδεας τῆς ἐποχῆς. Εὰν λοιπὸν διετίθεντο διὰ ἐκεῖνα τὰ χρήματα διὰ τὸ πρόγραμμα τοῦ ναυάρχου Φουρνιέ θὰ μᾶς ἡτο ἀδύνατον νὰ ἀποκτήσωμεν ἔστω καὶ ἐν μόνον θωρηκτὸν, ἀφ' ἐτέρου ἐδῶ εἰς τὴν Ἑλλάδα δέν εἶχε τότε μεγάλην ὑπόληψιν ἡ τορπίλη ὡς πολεμικὸν διπλον καὶ ὀλόκληρον τὰ πρόγραμμα ἐκεῖνο ἐστηρίζετο εἰς χρῆσιν τορπίλῶν ἐναντίον τοῦ ἐχθροῦ. Αὗτη ἡ ἀποψίς ἔφερεν εἰς τὰ ναυάγιον τὴν καλὴν ἐκείνην ἴδεαν. Εὐθὺς ὡς ἐγνώσθη τὸ πρόγραμμα ἡγέρθη θύελλα πρωτοφανῆς ἐκ μέρους πολλῶν ἀξιωματικῶν καὶ δημοσιογράφων κατὰ τῶν προτεινομένων. Ταχέως ἐσχηματίσθη τὸ δρῦμα τῆς κοινῆς γνώμης κατὰ τῆς τοιαύτης ἴδεας, καὶ ὁ ναύαρχος Φουρνιέ, ὡς ἡτο ἐπόμενον, ἀνέμεινεν ἐν Γαλλίᾳ τὶ θ' ἀπεφάσιζε τελικῶς ἡ κυβέρνησις καὶ ὁ βασιλεὺς. Τὸ

ἀποτέλεσμα ὑπῆρξεν ὅτι ἡ κυβέρνησις δὲν ἐπεδίωξε νὰ συνδυάσῃ τὰς βλέψεις διὰ τὸ θωρηκτὸν μὲ τὸ πρόγραμμα ἀν καὶ ἡτο καὶ ἀρχὴν σύμφωνος.³ Εδῶ πρέπει νὰ λεχθῇ ὅτι ἡ Ἑλλὰς, ἐνῷ ἔχασε τὴν εὐκαιρίαν νὰ ἔχῃ τὰ μέσα νὰ κατασκευάζῃ πλοῖα ὑποβρύχια ἵσως δὲ καὶ ἄλλα ἐλαφρὰ, κατέληξε κατὰ τὸν πόλεμον 1912-1913 νὰ ἔχῃ δέκα ἀντιορπιλλικὰ τῶν 360 τόννων, ἐκ τῶν δώδεκα τὰ δοποῖα δι' αὐτὴν ἥθελεν ὁ ναύαρχος Φουρνιέ, ἄλλα τέσσαρα μεγάλα ἀντιορπιλλικὰ τῶν 1200 τόννων, ἐν ὑποβρύχιον καὶ ἐτερον ὑπὸ κατασκευὴν, καὶ τῆς εἶχον στοιχίσει πάντα ἔκεινα τὰ πλοῖα ἀκριβῶς 36. 500. 000 φρ. Ἡγόρασεν ἀντὶ 6.500.000 φρ. τὸ ἐλαφρὸν καταδρομικὸν «Ἑλλῆν», ἀμέσως μετὰ τὸν πόλεμον, δότι τὴν εἶχον ἀπασχολήσει τὰ δύο ἐλαφρὰ καταδρομικὰ τῆς Τουρκίας, καὶ παρήγγειλε συγχρόνως ἐτερα δύο ἐλαφρὰ καταδρομικὰ καὶ τέσσαρα μεγάλα ἀντιορπιλλικὰ εἰς Ἀγγλικὰ ἐργοστάσια, τὰ δοποῖα δμως κατεσχέθησαν ὑπὸ τῆς Ἀγγλικῆς κυβερνήσεως κατὰ τὸν παγκόσμιον πόλεμον καὶ δὲν τὰ παρελάθομεν.

'Απὸ τοῦ παρελθόντος ἔτους 1906 εἶχεν ἐμφανισθῆ τὸ ντρέντνωτ καὶ καὶ ἔκεινο τὸ ἔτος 1907 τὰ πρῶτα καταδρομικὰ ντρέντνωτς τύπου «Ινβίνσιμπλ» εἶχον τεθῆ εἰς ἐνέργειαν. Εἶχε γνωσθῆ ἡ ἀπόφασις τῆς Γερμανίας τῆς παραδοχῆς τοῦ τύπου ἔκείνου διὰ τὰς μελλούσας ναυπηγήσεις τῆς, ἀποτέλεσμα τοῦ δοποίου ὑπῆρξεν ἐντὸς 8 ἑτῶν νὰ σχηματίσῃ φοβερὸν στόλον. Τὰ πρὸ τοῦ ντρέντνωτ θωρηκτὰ τῆς γραμμῆς λογικῶς δέν εἶχον ἀνάστημα ν' ἀντιταχθοῦν πρὸς ἔκεινα, οὐδὲ ταχύτητα ἰσοδύναμον πρὸς τὴν ταχύτητα τῶν ἴσχυροτάτων ἔκεινων πλοίων. Μοιραίως λοιπὸν 42 θωρηκτὰ τῆς Ἀγγλίας, τέως τῆς γραμμῆς, ἥσαν καταδικασμένα νὰ παραμερίσουν ἀμα ὡς αἱ ἀποφασισθεῖσαι καὶ ἀρξάμεναι νέαι ναυπηγήσεις ἥθελον ἀποπερατωθῆ. Τὰ ἀνωτέρω ἄλλως τε ἐγράφοντο καθ' ἔκαστην εἰς τὸν τύπον καὶ εἰς οὐδένα πολιτικὸν ἐπετρέπετο νὰ τ' ἀγνοῇ. Τὰ ἔκτοπίσματα τῶν ντρέντνωτς τῆς ἐποχῆς ἔκεινης ἐκυμαίνοντο περὶ τὸν 20000 τόννους καὶ ἐστοίχιζον περὶ τὰ 2. 500 φρ. κατὰ τόννον. Τὰ καταδρομικὰ ντρέντνωτς ἐστοίχιζον περὶ τὰ 3000 φρ. κατὰ τόννον. Τὰ ἔξοδα τῶν ἐν ἐνέργειᾳ ντρέντνωτς ὑπερέβαινον καὶ ἔτος τὸ ἐκατομμύριον καὶ, δταν οὕτως εἶχον τὰ πράγματα, ἥτο ἐπιβεβλημένον νὰ ἐκτιμηθῇ ἀμέσως ὅτι ἐν μόνον

πλοῖον τῆς γραμμῆς τοῦ 1907 θὰ ἐστοίχιζεν ὅσον καὶ ὀλόκληρον τὸ πρόγραμμα Φουρνιέ, ὅχι μόνον διὰ τὰ ἀπαιτούμενα ἔξοδα πρὸς ἀγοράν του ἀλλὰ καὶ διὰ τὰ ἔξοδα τῆς συντηρήσεως ἐνὸς τοιούτου πλοίου ἐν ἐνεργείᾳ καὶ ἀκόμη διὰ τὰ ἀπαιτούμενα πληρώματα νὰ τὸ χειρισθοῦν. 'Οπωσδήποτε, ἐπειδὴ ἡ Ἑλλὰς κατὰ θάλασσαν δὲν εἶχεν ἀντίπαλον ἀριθμητικῶς καὶ μὲ οἰκονομικοὺς πόρους ἰσοδύναμον θὰ ἐπρεπε νὰ περιμένῃ ὅτι ἔκεινος, δταν θ' ἀπεφάσιζε νὰ παραγγείλῃ νέα θωρηκτά, θὰ παρήγγελλε ντρέντνωτς, ὅπως καὶ τὸ ἔπραξεν ἡ Τουρκία. 'Η Ἑλλὰς καὶ ἀνάγκην θὰ παρήγγελλεν δμοια πλοῖα, ὡς ἡναγκάσθη νὰ τὸ πράξῃ, ἄλλὰ δὲν θὰ ἥδυνατο νὰ παρακολουθῇ ἐπ' ἀπειρον τὰς μεγάλας ναυπηγήσεις θὰ περιωρίζετο λοιπὸν καὶ ἀνάγκην εἰς μικρὸν ἀριθμὸν μεγάλων πλοίων καὶ θὰ ἐπρόσεχε πολὺ ν' αὐξήσῃ τὸν ἀριθμὸν τῶν μικρῶν πλοίων τῶν δοποίων τὸ φοβερώτερον είνε τὸ ὑποβρύχιον.

'Απὸ τοῦ ἔτους 1908, κατόπιν πολλῶν ἐνεργειῶν καὶ παρακλήσεων ἐκ μέρους τῆς Τουρκικῆς κυβερνήσεως, κατορθώθη νὰ ἐγκρίνῃ ἡ Ἀγγλικὴ κυβέρνησις ἵνα ναυτικὴ Βρεττανικὴ ἀποστολή, ὑπὸ τὸν ἐν ἐνέργειᾳ ὑπονάρχον τοῦ Ἀγγλικοῦ ναυτικοῦ Γκαίμπλ, ἀναλάβῃ τὴν δργάνωσιν τοῦ Τουρκικοῦ ναυτικοῦ. 'Ο Τουρκικὸς στόλος ἀπετελεῖτο τὴν ἐποχὴν ἐπείνην ἐκ τοῦ θωρηκτοῦ «Μεσσουνδιέ», 10000 τόννων μὲ σιδηροῦν θώρακα, ἀνακαινισθέντος τῷ 1903 ἐν Γενούῃ εἰς τὰ ναυπηγεῖα Ἀνσάλντο, ταχύτητος 17 μιλλίων καὶ μὲ ταχυβόλον πυροβολικὸν Βίκερς· τοῦ θωρηκτοῦ «Ἀσάρ - Τεφήκ», 5000 τόννων μὲ σιδηροῦν θώρακα, ἀλλ' ἀνακαινισθέντος τῷ 1906 εἰς τὰ ἐν Κίελ ναυπηγεῖα Γκερμάνια τοῦ Κρούπ, ταχύτητος 10 μιλλίων καὶ μὲ ταχυβόλον πυροβολικὸν Κρούπ· τὸ ναυπηγεῖον Γκερμάνια είχε προτείνει ν' ἀλλάξῃ τὸ σύστημα τῆς μηχανῆς τοῦ πλοίου διὰ νὰ τοῦ αὐξήσῃ τὴν ναχύτητα, ὡς συνέβη καὶ εἰς τὸ «Μεσσουνδιέ» ἐν Ἰταλίᾳ, ἀλλ' οἱ Τούρκοι ἀγνωστον διὰ τίνα λόγον ἐπράξαν τὸ λᾶθος νὰ ἀπορρίψουν ἔκεινην τὴν πρότασιν τῶν τριῶν μικρῶν παλαιῶν θωρηκτῶν «Ἀβνιλᾶ», «Μουΐν - Ζαφέρ» καὶ «Φετῆ - Μπουλέν», 2300 τόννων μὲ σιδηροῦν θώρακα ἀλλ' ἀνακαινισθέντων, ἀπὸ τοῦ 1904 ἔως τοῦ 1907, εἰς τὰ ἐν Γενούῃ ναυπηγεῖα Ἀνσάλντο, ταχύ-

τητος 13 μιλλίων καὶ μὲ ταχυδόλον πυροβολικὸν Κρούπ· τοῦ ἔλαφροῦ καταδρομικοῦ «Χαμηδιέ», 3800 τόννων καὶ ταχύτητος δοκιμῶν 23 μιλλίων, καθελκύσεως τοῦ 1903 ἐν Ἀγγλίᾳ εἰς τὸ ναυπηγεῖον "Αρμστρογκ" καὶ μὲ διμώνυμον ταχυδόλον πυροβολικόν τοῦ ἔλαφροῦ καταδρομικοῦ «Μετζητιέ», 3400 τόννων καὶ ταχύτητος δοκιμῶν 22 μιλλίων, καθελκύσεως τοῦ 1904 ἐν Φιλαδελφείᾳ εἰς τὸ ναυπηγεῖον Κράμπ καὶ μὲ ταχυδόλον πυροβολικὸν Μπέτλεμ· τῶν ἀνιχνευτικῶν «Πεϊκ—Σεφκὲν» καὶ «Μπέρκ—Σατβέτ», καθελκύσεως τοῦ 1905 ἐν Κίελ εἰς τὸ ναυπηγεῖον Γκερμάνια τοῦ Κρούπ, ταχύτητος 20 μιλλίων καὶ μὲ ταχυδόλον πυροβολικὸν Κρούπ· τὰ πλοῖα ταῦτα εἶχον πρὸ πολλοῦ παραγγελθῆ, ἀλλ' ἐπειδὴ καθυστέρησαν αἱ δόσεις εἶχε σταματήσει ἡ κατασκευή των ἐπὶ μακρὸν χρόνον ἔως ὅτου οἱ Τοῦρκοι ἀπεφάσισαν νὰ πληρώσουν τὰ ὀφειλόμενα καὶ κατέληξαν οὕτω νὰ εἶναι ἥδη παλαιοῦ τύπου πρὸν ἡ καθελκυσθοῦν· τῶν τεσσάρων ἀντιορπιλλικῶν τύπου Κρεζώ, πρακτικῶς τύπου Γαλλικοῦ ναυτικοῦ, 290 τόννων καὶ ταχύτητος 28 μιλλίων, καθελκύσεως τοῦ 1907· τῶν ἔξι τορπιλλοβόλων τύπου "Ανσάλντο" καθελκύσεως τοῦ 1905 καὶ ταχύτητος 27 μιλίων· τῶν δύο ἑτέρων τορπιλλοβόλων 150 τόνων, τύπου "Ανσάλντο" καθελκύσεως τοῦ 1901 καὶ ταχύτητος 27 μιλλίων· τῶν τεσσάρων τορπιλλοβόλων τύπου Κρεζώ καθελκύσεως τοῦ 1906, 90 τόννων καὶ ταχύτητος 26 μιλλίων· καὶ τέλος ἔξι ἄλλων μικρῶν τινων κανονιοφόρων προωρισμένων νὰ χρησιμοποιῶνται ὡς σταθμοὶ ἡ δι' ἐπιχειρήσεις ἐντὸς ποταμῶν. Ἐπτὸς τῶν πλοίων τούτων ὑπῆρχον καὶ πολλὰ ἄλλα παλαιότερα, ἐπιδεκτικὰ κινήσεως ἀν θὰ ἐπεσκευάζοντο.

Κατ' ἀρχὰς ἡ σχολήθη δραστηρίως ἡ Βρεττανικὴ ἀποστολὴ νὰ τακτοποιήσῃ τὰ πλοῖα διὰ νὰ κατορθώσῃ νὰ τὰ θέσῃ εἰς κίνησιν. Ἐν τῷ Ναυστάθμῳ τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν τοῦ μηχανικοῦ τῆς Βρεττανικῆς ἀποστολῆς, ἔξετελέσθησαν ἐπειγόντως ἐπισκευαὶ εἰς ὅσα πλοῖα εἶχον ἀνάγκην, καὶ διάκοις τὸ εἶδος τῶν ἐπισκευῶν τὸ ἀπῆτε ἐνηργεῖτο μετάκλησις τεχνιτῶν ἐκ τῆς ἀλλοδαπῆς. Ἄφ' ἑτέρου ἡ ἀποστολὴ ἐφρόντισεν εὐθὺς ἔξι ἀρχῆς νὰ ἐφωδιασθοῦν πλήρως τὰ πλοῖα μὲ πυρομαχικὰ μάχης καὶ γυμνασίων, ἐπειδὴ εἰς τινὰ ἔξι αὐτῶν τὰ πυρομαχικὰ δὲν ἦσαν συμπεπληρωμένα καὶ ἀπὸ ἄλλων ἔλειπον παντελῶς, καὶ τοιαύτην

δραστηριότητα κατέβαλεν ὥστε ἐντὸς τριῶν μηνῶν ἀπὸ τῆς ἔκει ἀφίξεώς της εἶχον κομισθῆ ἐις Τουρκίαν ἐκ τῆς ἀλλοδαπῆς τὰ ἔλλειποντα πυρομαχικά. Κατὰ τὸ πρῶτον πεντάμηνον τοῦ ἔτους 1909 εἶχον ἥδη ἐπισκευασθῆ τὰ μάχιμα πλοῖα καὶ περατωθῆ αἱ δοκιμαὶ των, εἶχον ἐκτελεσθῆ διάφοροι πλόες χάριν γυμνασίων εἰς τὴν θάλασσαν τοῦ Μαρμαρᾶ, καὶ ὁ ναύαρχος εἶχεν δρίσει ὅτι τὴν 1ην Ἰουνίου ἔκεινου τοῦ ἔτους ὁ στόλος θὰ ἐπρεπε νὰ ἔξελθῃ εἰς τὸ Αἴγαιον διὰ νὰ ἀσκηθῇ. Ἐν τῷ μεταξὺ ἐνηργήθη καταδίκη καὶ πώλησις ἀχρήστων τινῶν πλοίων, πρὸς ἀπαλλαγὴν τῆς ὑπηρεσίας ἐκ τοῦ βάρους των, παραγγελία αὐτοκινήτων τορπιλῶν πρὸς συμπλήρωσιν τῶν ὑπαρχουσῶν ὡς καὶ παραγγελία μεγάλων διαστάσεων τορπιλοβλητικῶν σωλήνων ἵκανῶν νὰ φέρωσι τὰς νέους τύπους μεγάλας τορπίλλας. Ὁ σκοπὸς τῶν τοιούτων δραστηρίων ἐνεργεῖδν τῆς Βρεττανικῆς ἀποστολῆς ἦτο νὰ δυνηθῇ τὸ ταχύτερον νὰ κινήσῃ τὰ πλοῖα ἀπλῶς καὶ μόνον ἵνα ἐκπαιδεύσῃ τὸ προσωπικόν. Ὅποτε τὴν δδηγίαν μελῶν τῆς ἀποστολῆς ἄλλως τε ἔξετελοῦντο ἀδιαλείπτως γυμνάσια ἐν δρυμῷ ἐπὶ τῶν πλοίων τοῦ στόλου, καὶ παρετηρεῖτο μεγάλη πειθαρχία τῶν ἀξιωματικῶν καὶ πληρωμάτων.

Ἡ ἐκθρόνισις τοῦ σουλτάνου Χαμίτ, δὲν εἶχε παρουσιάσει δυσκολίας εἰς τοὺς Τοῦρκους ἐπαναστάτας. Οὐχ' ἦττον, οἱ καταλαβόντες τὴν ἔξουσίαν Νεότουρκοι ἤθελον νὰ κερδίσουν καιρὸν διὰ νὰ τακτοποιηθοῦν καὶ παγιώσουν τὴν θέσιν των καὶ ἔδειξαν κατ' ἀρχὰς πρὸς πάντας ἀνεξαιρέτως τοὺς γείτονας, καὶ μεταξὺ τῶν ἄλλων καὶ πρὸς ἡμᾶς, φιλικωτάτας διαθέσεις. Ἐπὶ πολλοὺς μῆνας ἀπὸ τῆς ἀνόδου των εἰς τὴν ἀρχὴν μᾶς ἐφέροντο φιλοφρόνως, ἐπέτρεψαν ὑποδοχὴν ἐν Κωνσταντινουπόλει τῶν Ἑλλήνων ἐδρομέων, καὶ αἱ ἐφημερίδες τῶν Ἀθηνῶν τῆς ἐποχῆς ἔκεινης εἰς ἀνταπόδοσιν ἐδημοσίευνον καθ' ἐκάστην εἰκόνας κορυφαίων Νεοτούρκων μὲ μεγάλα συστατικὰ διὰ τὰς ἀρετάς των. Ἐν τούτοις ἔκεινοι οὐδ' ἐπὶ στιγμὴν ἐλησμόνουν ὅτι θᾶττον ἡ βράδιον ἐμελλον νὰ μᾶς ζητήσουν νὰ τοῖς ἔξοφλήσωμεν λογαριασμοὺς διὰ τὸ Κρητικὸν ζήτημα, καὶ, διὰ ν' ἀρχίσουν νὰ τοὺς ζητοῦν, θὰ ἔδει νὰ μᾶς τρομοκρατήσῃ ὁ στόλος των. Οἱ Τοῦρκοι, φύσει, οὐδέποτε ἀπελπίζονται ἐντελῶς οὐδ' ἐγκαταλείπουν τὰς βλέψεις των, ἀλλ' ἐπανέρχονται εἰς ζητήματα λελυμένα τὰ δόποια ὁ λοιπὸς κόσμος

τὰ θεωρεῖ πρὸ πολλοῦ μὴ ὑπάρχοντα. Ἀναφέρω σχετικῶς ὅτι, μόλις κατὰ τὸ τέλος τοῦ προπαρελθόντος ἔτους 1921 ἔπαινον νὰ πληρώνουν τοὺς μισθοὺς πάντων τῶν διοικητικῶν ὑπαλλήλων τῶν νήσων Λέσβου καὶ Χίου, ἐξηκολούθουν ἐπομένως νὰ τὰς θεωροῦν μέχρι τῆς χθὲς ὅτι τοῖς ἀνῆκον ως ἄν αἱ συνθῆκαι ἡσαν δι' αὐτοὺς χάρτης ἀγραφος. Τὸ ζήτημα λοιπὸν τῆς Κρήτης, τότε κατὰ τὸ 1909, ἦτο ζήτημα ἐπαναλήψεως τοῦ πολέμου τοῦ 1897, καὶ εἶχον, ως ἔλεγον μεταξύ των, πλὴν τῶν ἄλλων λόγων καὶ τὴν ἀφορμὴν τοῦ φόνου τοῦ ἡγεμόνος τῆς Σάμου Κοπάση, τὸν δποῖον δλως ἀδίκως ἀπέδιδον εἰς τὴν Ἑλληνικὴν κυβέρνησιν.

Πρὸ τῆς ἀνακηρύξεως τοῦ Συντάγματος τὸ ναυτικὸν πυροβολικὸν ἀνῆκεν εἰς τὰ μηχανήματα ἔκεινα τῶν δποίων δὲν ἔγινετο χρῆσις ἐν Τουρκίᾳ, καὶ διὰ τοῦτο ἀποβαίνει ἀξιοθαύμαστος ἡ δραστηριότης ἥν ἐπέδειξαν τὰ μέλη τῆς ἀποστολῆς ὅπως ἐπιτύχουν τόσον συντόμως νὰ φέρουν τὰ πληρώματα εἰς θέσιν νὰ χρησιμοποιήσουν πυροβολικὸν κατὰ τὰ γυμνάσια. Ἡ Τουρκικὴ κυβέρνησις ἐν τούτοις, φαινομενικῶς, δὲν ἔδειξε προθυμίαν εἰς τὴν πρότασιν τοῦ ναυάρχου Γκαίμπλ νὰ ἀποστείλῃ τὸν στόλον εἰς τὸ Αἴγαιον, ἵσως διότι ἐθεώρησεν ἀναγκαῖον νὰ φανῇ διστακτική καὶ ἔχουσα τὴν ἰδέαν ὅτι τὸ προσωπικὸν δὲν ἦτο ἀκόμη ἔτοιμον. ἢ ὅτι δι' ἄλλους λόγους ἐσωτερικῆς δῆθεν τάξεως ἔχρειάζετο τὸν στόλον πρὸ τῆς πρωτεύοντος, τῆς ἐδηλώθη ὅμως, ως ἐγγύωσθη, παρὰ τοῦ ναυάρχου ὅτι, ἐὰν ὁ στόλος δὲν θὰ ἦτο ἔτοιμος νὰ ἐκκινήσῃ κατὰ τὴν ὁρισμένην ἡμέραν τῆς 1ης Ιουνίου 1909, θὰ διέκοπτε τὴν ἐκπαίδευσιν. Ἡ ἀπειλή-αυτη, ἡ δποία πράγματι δὲν εἶχεν ἄλλον σκοπὸν πλὴν τοῦ ἔξανταγκασμοῦ εἰς τήρησιν τοῦ τεθέντος προγράμματος ἐκπαιδεύσεως ἄνευ οὐδεμιᾶς ὅλης περαιτέρω ἰδέας ἐκ μέρους τοῦ ἀρχηγοῦ τῆς Βρεττανικῆς ἀποστολῆς, ἐξηγάγκασε μὲν πρὸς τὸ θεαθῆναι τὴν κυβέρνησιν ν' ἀποφασίσῃ τὴν ἔξοδον τοῦ στόλου εἰς τὸ Αἴγαιον ἀλλὰ συγχρόνως τῆς ἔδωσε καὶ τὴν εὐκαιρίαν ν' ἐπωφεληθῆ νὰ ἐνεργήσῃ πολιτικῶς καὶ ἐν δεδομένῃ στιγμῇ ἐκ τῆς κινήσεως ἔκεινης. Ἡ τοιμάσθη ἐπομένως ὁ στόλος, ἐξῆλθε τῶν στενῶν καὶ ἐπλευσε διαδοχικῶς εἰς Μιτυλήνην, Σμύρνην, Ρόδον, Μαρμαρίσιον, Κάρπαθον, Θεσσαλονίκην καὶ Λαρδανέλλια. Ἡ προσέγγισις εἰς Κάρπαθον δὲν περιελαμβάνετο εἰς τὸ πρόγραμμα τοῦ ναυάρ-

χου Γκαίμπλ, διότι δὲν λιμὴν δὲν ἦτο ἔξ εκείνων ὅσοι θὰ τοῦ ἔχρησίμευον διὰ νὰ ἔξασκήσῃ τὸ προσωπικόν, δὲν ὑπῆρχον, ἀφ' ἐτέρου ἔκει καὶ τὰ μέσα νὰ ἐφωδιασθῆ ὁ στόλος δι' ὕδατος καὶ ἄλλων χρειαδῶν. Ἐν τούτοις, ἐν ὃ χρόνῳ ἐγυμνάζετο ὁ στόλος εἰς τὸ Αἴγαιον, ἐπέμεινεν ἡ κυβέρνησις τόσον πολὺ διὰ τὴν ἀγκυροβολίαν εἰς ἔκεινον τὸν λιμένα, ὡστε ἀνύποπτος ὁ ναύαρχος κατέληξε νὰ συγκατατεθῇ, καὶ, εὐθὺς ὃς ἐξησφαλίσθη εἰς ἡ Κάρπαθον προσέγγισις, ἐπεδόθη τὸ τελεσύραφον πρὸς ἡμᾶς διὰ τὸ Κρητικὸν ζήτημα.

Ως ἀφορμὴ τοῦ προκλητικοῦ τούτου διαβήματος ἔχρησίμευσεν εἰς τοὺς Τούρκους ἡ περίστασις τῆς ἀποχωρήσεως τῶν διεθνῶν στρατευμάτων ἐκ Κρήτης. Τὴν 30ην Ιουνίου τοῦ ἔτους 1909 οἱ ἐν Χανίοις γενικοὶ πρόξενοι τῆς Γαλλίας, τῆς Μεγάλης Βρεττανίας, τῆς Ἰταλίας καὶ τῆς Ρωσίας, ἐν ὀνόματι τῶν κυβερνήσεων των, διεκήρυξαν ὅτι αἱ Προστάτιδες Δυνάμεις, ἐπιδιώκουσαι τὴν ἐκτέλεσιν ὅσων μέτρων εἶχον ἀποφασισθῆ κατ' ἀρχὴν ἀπὸ τῆς 10ης Ιουνίου τοῦ 1906 καὶ καθορισθῆ ἀπὸ τῆς 28ης Ἀπριλίου τοῦ 1908, ἔμελλον νὰ προβοῦν τὴν 13ην Ιουλίου 1909 εἰς τὴν πλήρη ἀνάκλησιν τῶν στρατευμάτων των, ἔχουσαι πεποίθησιν εἰς τὴν σύνεσιν τοῦ Κρητικοῦ λαοῦ καὶ τὴν εὐθύτητα τῶν Ἀρχῶν διὰ τὴν διατήρησιν τῆς δημοσίας τάξεως καὶ τὴν ἀσφάλειαν τοῦ Μουσουλμανικοῦ πληθυσμοῦ. Οἱ Τούρκοι ἐπεδίωξαν νὰ δημιουργήσουν ἀφορμὴν πολέμου διὰ τὸ Κρητικὸν ζήτημα τρεῖς δλους μῆνας πρὸ τῆς ἐκκενώσεως τῆς νήσου ὑπὸ τῶν στρατευμάτων τῶν Προστατίδων Δυνάμεων. Ἄν καὶ ἡ περαιτέρω τύχη τῆς νήσου ἀνῆκεν ἔξ δλοκλήρου εἰς χεῖρας τῶν Δυνάμεων, καὶ ἡ Ἑλληνικὴ κυβέρνησις οὐδόλως ἀνεμιγνύετο οὐδὲ ἡδύνατο ν' ἀναμιχθῆ εἰς τοιοῦτον ζήτημα, ἐν τούτοις οἱ Τούρκοι εἶχον δηλώσει ὅτι θὰ ἤξιον παρὰ τῆς Ἐλλάδος νὰ σταματήσῃ τοὺς Κρήτας καὶ νὰ τοὺς ἐπιβληθῆ νὰ ἔξακολουθήσουν νὰ παραμένουν ὑπὸ τὴν κυριαρχίαν τοῦ σουλτάνου. Πλὴν τούτου οἱ Τούρκοι ἀπήτουν καὶ ἄλλα καὶ ἔλεγον ὅτι ἡ Ἐλλὰς ὥφειλε νὰ κανονίσῃ ὅπως οἱ Ἐλληνες ἀξιματικοὶ, οἱ ὑπηρετοῦντες εἰς τὴν Κρητικὴν χωροφυλακήν, ἀποχωρήσουν δριστικῶς τῆς νήσου, καὶ νὰ ἐξηκολούθει μὲν ὑφισταμένη ἡ αὐτονομία ως εἶχεν, ἄλλα νὰ διετηρεῖτο ἡ ἐπικυριαρχία τοῦ

σουλτάνου, καὶ ἐπ' οὐδενὶ λόγῳ νὰ ἐνηργεῖτο ἡ διοίκησις τῆς νήσου ἐν ὁνόματι τοῦ βασιλέως τῶν Ἑλλήνων. Τέλος ἡξίουν νὰ ἔξελιπε πᾶσα ἑπλὶς ὅτι οἱ Κρήτες θὰ ἐσυγχρόνιζον τὰς ἔκλογὰς τῶν Ἑλλήνων βουλευτῶν μὲν ἔκλογάς Κρητῶν βουλευτῶν προωρισμένων ν' ἀποσταλοῦν εἰς τὴν Ἑλληνικὴν βουλὴν.

Ο Σεφκέτ ἐκ παραλλήλου εἶχεν ἀπειλήσει ἀπὸ τοῦ μηνὸς Μαΐου ὅτι θὰ ἐπετίθετο κατὰ τῆς Ἑλλάδος ἐπὶ κεφαλῆς τοῦ Τουρκικοῦ στρατοῦ, ἔστω καὶ παρὰ τὴν θέλησιν τῆς κυβερνήσεως καὶ τοῦ σουλτάνου, εἰς περίπτωσιν καθ' ἥν τὸ Κρητικὸν ζήτημα θὰ ἐλύετο κατὰ τοὺς πόθους τῶν Ἑλλήνων. Ὁλίγας ἡμέρας βραδύτερον, κατὰ τὴν συνεδρίασιν τῆς Τουρκικῆς βουλῆς τῆς 31ης Μαΐου, πλεῖστοι Τούρκοι βουλευταὶ ὑπέβαλον ἔγγραφον ἐπερώτησιν προσκαλοῦντες τὴν κυβέρνησιν νὰ τοὺς δηλώσῃ τίνα στάσιν θὰ ἐτήρει κατὰ τὴν ἐπικειμένην ἀποχώρισιν τῶν διεθνῶν στρατευμάτων ἐκ Κρήτης, διότι, ὡς ἔλεγον, ἔκεινοι ἐπίστευον ὅτι βουλὴ καὶ κυβέρνησις δι' ἔκεινο τὸ ζήτημα θὰ ἡσαν ἔτοιμαι νὰ προβῶσι μέχρις ἐσχάτων καὶ ἐν ἀνάγκῃ νὰ θυσιασθοῦν. Ἀφ' ἑτέρου, πρὸιν ἡ γνωσθοῦν αἱ δηλώσεις τοῦ Σεφκέτ, σύσσωμος ὁ Τουρκικὸς τύπος ἐμαίνετο κατὰ τῆς Ἑλλάδος καὶ καθ' ἑκάστην ἐξηρέθιζε τὴν κοινὴν γνώμην.

Τὸ μπούκοτάζ εἶχεν ἥδη κηρυχθῆ ἐν Δράμᾳ κατὰ τῶν δμογενῶν ἐμπόρων, γαὶ εἰς τοιοῦτον βαθμὸν ἐξεχύνετο ἀχαλίνωτος ἡ λύσσα τοῦ Τουρκικοῦ τύπου, ἀπὸ ἡμέρας εἰς ἡμέραν, ὥστε ὁ ἐν Κωνσταντινουπόλει Ἑλλην πρέσβυς ἡναγκάσθη τὴν 4ην Ἰουνίου νὰ καταλήξῃ νὰ προβῇ εἰς παραστάσεις. Ἐν τῷ μεταξὺ ἡ Τουρκικὴ κυβέρνησις εἶχεν ἀποταθῆ πρὸς τὰς διαφόρους Μακεδονικὰς λέσχας διὰ νὰ τὴν πληροφορήσουν τὴν γνώμην των εἰς περίπτωσιν καθ' ἥν θὰ ἐλύετο αἰσίως διὰ τὴν Ἑλλάδα τὸ Κρητικὸν ζήτημα, καὶ εἰς ἀπάντησιν ἔκειναι παμψηφεὶ εἶχον ἀποκλίνει ὑπὲρ τοῦ πολέμου ἀν θὰ ἐπρόκειτο νὰ γίνῃ ἐνώσις τῆς Κρήτης μετὰ τῆς Ἑλλάδος. Σρατιωτικαὶ τινες μετακινήσεις ἡγγέλλοντο ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρὸν πρὸς τὴν Θεσσαλονίκην καὶ τὰ Ἑλληνικὰ σύνορα, εἰς τοὺς συνοριακοὺς συνοικισμοὺς ἐπεδιώκοντο μικροπροστριβαί, καὶ ὁ Σεφκέτ εἶχεν ἀγγείλει γυμνάσια τοῦ στρατοῦ εἰς μεγάλην κλίμακα ἔξωθεν τῆς Κωνσταντινουπόλεως, Τὰ προαιώνια προνόμια τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου ἐκινδύνευον, καὶ ὁ πα-

τριάρχης Ἰωακείμ, ὁ ὁποῖος εἶχε παρουσιασθεῖ ἐνώπιον τοῦ Σεφκέτ διὰ νὰ τὰ ὑπερασπισθῇ, εἰς ἀπάντησιν εἶχεν ὑβρισθῇ βαναύσως. Ἡ ἐν Μακεδονίᾳ Βουλγαρικὴ λέσχη εἶχε δηλώσει ὅτι θὰ ὑπεστήριξε τὴν Τουρκικὴν κυβέρνησιν διὰ τὴν διεξαγωγὴν τοῦ πολέμου κατὰ τῶν Ἑλλήνων. Ἡγγέλλετο ἐκ παραλλήλου τηλεγραφικῶς, ἐκ Σόφιας πρὸς τὰς Εὐρωπαϊκὰς ἐφημερίδας, ἡ εἴδησις ὅτι, οἱ Ἑλληνες εἶχον κατορθώσει νὰ ἴδρυσουν εἰς πλεῖστα κέντρα τῆς Μακεδονίας ἀποθήκας ὅπλων καὶ πολεμοφοδίων νὰ τοποθετήσουν ώς προξενικοὺς ὑπαλλήλους καὶ διδασκάλους πολυαρίθμους ἀξιωματικοὺς διευθύνοντας ὁργανώσεις ἀνταρτικῶν σωμάτων νὰ καταστήσουν τοὺς σιδηροδρομικοὺς σταθμοὺς ὅπλοπωλεῖα καὶ, κατὰ τὰς ἐκθέσεις τῶν αὐτόθι Βουλγάρων προξένων, τὸ κατόρθωμα τοῦτο τῶν Ἑλλήνων ὧφείλετο εἰς τὴν ἀνοχὴν τῶν Τούρκων πεπεισμένων ὅτι ἡ Ἑλληνικὴ αὕτη ἐργασία ἀπέβλεπεν εἰς ἀνταγωνισμὸν τῶν Βουλγαρικῶν συμφερόντων. Ἡγγέλλετο ἐπιπροσθέτως ἐκ Σόφιας ὅτι οἱ Τούρκοι, εὑρισκόμενοι πλέον πρὸ τοιαύτης ἰσχυρᾶς ὁργανώσεως, διετέλουν ἐν μεγάλῃ ἀνησυχίᾳ φοβούμενοι γενικὴν ἐξέγερσιν ἐν περιπτώσει Ἑλληνοτουρκικοῦ πολέμου.

Κατὰ τὸ πρῶτον δεκαήμερον τοῦ Ἰουνίου ὁ σουλτάνος Ρεσάτ ἐπεθεώρησεν ἐπισήμως τὸν Τουρκικὸν στόλον ὁ ὁποῖος, κατόπιν ἐκείνης τῆς τελετῆς, ἀπέπλευσε τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ ἐξῆλθε τῶν στενῶν τῶν Δαρδανελλίων πρὸς ἐκτέλεσιν τοῦ ἐκπαιδευτικοῦ προγράμματος. Τὰ μεγάλα πλοῖα ἡσαν διηρημένα εἰς δύο μοίρας, ὃν τῆς πρώτης ἥτο ἀρχηγὸς ὁ ναύαρχος Γκαίμπηλ ἐπιβαίνων τοῦ «Μεσσουδιέ», καὶ τῆς δευτέρας μοίρας ὁ Τούρκος πλοίαρχος Ραμίς ἐπιβαίνων τοῦ Ἀσάρ Τεφήκ, αὐτὸς οὗτος ὁ ἀξιωματικὸς ὁ μετὰ τριετίαν ἀρχηγὸς τοῦ Τουρκικοῦ στόλου κατὰ τὴν ναυμαχίαν τῆς Ἑλλης. Ὁ θόρυβος διὰ τὸ Κρητικὸν ζήτημα εἶχεν ἥδη ἀρχίσει καὶ πρὸιν ἡ ἐκκινήση ὁ στόλος, ὑπόκωφος δμως καὶ μὲ δηλώσεις τοῦ ὑπουργοῦ τῶν ναυτικῶν τῆς Τουρκίας ὅτι ὁ ἀποκλειστικὸς καὶ μόνος προορισμὸς τῆς ἐξόδου τῶν πολεμικῶν πλοίων εἰς τὸ Αίγαίον ἥτο ἡ ἐκπαίδευσις. Ὅταν δμως ὁ στόλος ἐξῆλθε τῶν στενῶν καὶ ἤρχισε τὰ γυμνάσια καὶ τὰς προσεγγίσεις εἰς τοὺς διαφόρους λιμένας τοῦ Αίγαίου, τότε

‘Ανωφελής ἀποβαίνει ἡ ἀπαρίθμησις τῶν πράξεων τῆς προηγούμενης κυβερνήσεως, ὡς ἡ ἀποστολὴ ἀξιωματικῶν ὑπὸ τὸ ἔνδυμα πολιτικῶν ὑπαλλήλων προσκεκολλημένων εἰς τὰ προξενεῖα, ἡ ἀποστολὴ ὅπλων ἐν τῇ αὐτοκρατορίᾳ, ἡ στάσις τῶν βασιλικῶν προξένων, οἵτινες τὰ πάντα μετῆλθον δπως ἔξερεθίσουν κατὰ τῆς αὐτοκρατορίας τὸ ‘Ελληνικὸν στοιχεῖον. Ἐσχάτως δὲ οἱ ‘Ελληνες ἀξιωματικοί, οἵ εὑρισκόμενοι ἐν Κρήτῃ, ἔλαθον ἐνεργότατον μέρος εἰς τὸ ζήτημα τῆς σημαίας ὅπερ ἀποτελεῖ μεγάλην κατὰ τῆς αὐτοκρατορίας προσβολήν.

Πάντα τὸ ἀνωτέρῳ ἐδημιούργησαν παρ’ ἡμῖν πνεῦμα ἀντιπλιτεύσεως κατὰ τοῦ ὁποίου παρὰ πάσας τὰς προσπαθείας ἡμῶν ὑπῆρξεν ἀδύνατον νῦν ἀγωνισθῶμεν.

Ἐκ μέρους τῆς ἡ ‘Ελλὰς λέγει ὅτι οὐδεμίαν ἔδαφικὴν ἔχει ἀξιωσιν ἐπὶ τῆς Κρήτης. Πεποίθαμεν εἰς τὴν σωφροσύνην καὶ τὰ αἰσθήματα τοῦ κ. Δ. Ράλλη καὶ ἐλπίζομεν ὅτι θὰ στέρεῃ νὰ μᾶς βοηθήσῃ εἰς τὴν κοινὴν ταύτην προσπάθειαν δπως διανοίξωμεν νέαν περίοδον εἰλικρινοῦς φιλίας ἐπ’ ἀγαθῷ τῶν δύο χωρῶν.

Κατὸν ἀκολουθίαν ζητοῦμεν δπως ἡ ‘Ελληνικὴ κυβέρνησις δηλώσῃ ἡμῖν ἐγγράφως ὅτι ἀποδοκιμάζει τὰς τάσεις ταύτας τῶν χριστιανῶν Κρητῶν πρὸς ἐνωσιν τῆς νήσου μετὰ τοῦ Βασιλείου καὶ ὅτι ἡ ‘Ελλὰς οὐδεμίαν τρέφει ἀξιωσιν περὶ τῆς ἐνώσεως τῆς νήσου».

Ἐδηλοῦτο δὲ ἐν τέλει τῆς διακοινώσεως ὅτι, ἐν ᾧ περιπτώσει ἡ ‘Ελληνικὴ κυβέρνησις δὲν ἔδιδεν ἀπάντησιν ὑπὸ τὸ πνεῦμα εὔνοϊκόν, ἐντὸς λογικῆς τινος προθεσμίας, δι πρέσβυς ἔχεν ἐντολὴν νὰ ζητήσῃ νὰ ἀπέλθῃ ἐξ Ἀθηνῶν εἰς ἀόριστον ἄδειαν ἥτις τοῦ εἶχε χορηγηθῆ ἐκ τῶν προτέρων.

Ἐνθὺς ὡς ἐπεδόθη τὸ τελεσίγραφον ἡ ‘Ελληνικὴ κυβέρνησις διέταξε τὸν στόλον νὰ ἔτοιμασθῇ διὰ πᾶν ἐνδεχόμενον. Δὲν ἐπίστευσεν ὅτι ὑπῆρχεν ἀμεσος φόβος περιπλοκῆς εἰς πόλειον μὲ τὴν Τουρκίαν, διότι τὸ ζήτημα τῆς Κρήτης διεχειρίζοντο αἱ Μεγάλαι Δυνάμεις, ἀλλ’ αἱ ἀναμνήσεις τῆς ἐκπλήξεως τοῦ πολέμου τοῦ 1897 δὲν εἶχον ἔξαλειφθῆ τῆς μνήμης τῶν ‘Ελλήνων ὕστε ἡ τοιαύτη ἄποψις δὲν ἐθεωρήθη καὶ παντελῶς ἀπαράδεκτος. Ο στόλος τῆς Τουρκίας εἶχεν ἀσυγκρίτως περισσότερα μάχιμα πλοῖα· πέντε θω-

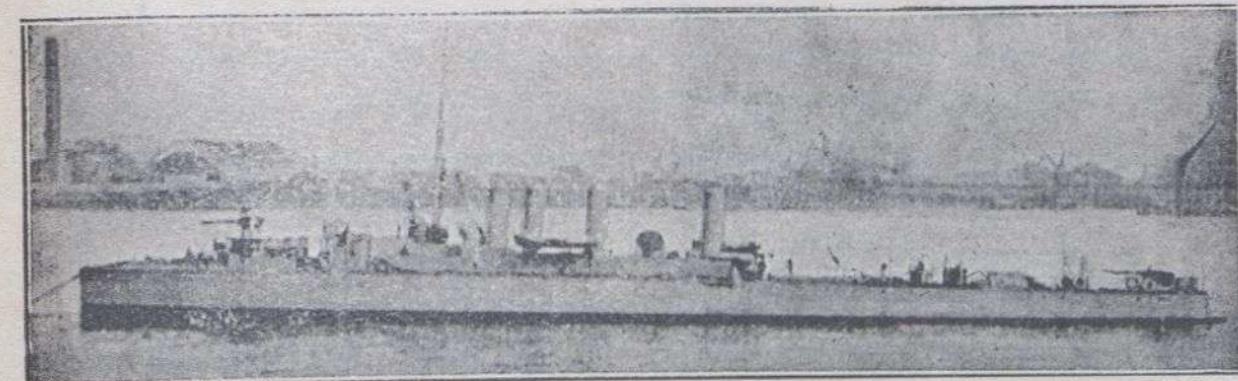
ἐγένετο ἔντασις τῆς προσπαθείας τῶν Τούρκων νὰ τακτοποιήσουν τὸ Κρητικὸν ζήτημα καὶ ἐδημιούργηθη πρὸς τοῦτο ἡ προετοιμασία τῆς κοινῆς γνώμης. ‘Υπὸ τοιαύτην κατάστασιν πραγμάτων ἀπῆλθον τὰ διεθνῆ στρατεύματα ἐκ Κρήτης κατὰ τὴν δρισθεῖσαν ἡμέραν τῆς 13ης Ιουλίου. ‘Η ‘Ελληνικὴ σημαία ὑψώθη αὐτεπαγγέλτως ὑπὸ τῶν Κρητῶν, ἐν ‘Ηρακλείῳ τὴν 12ην καὶ ἐν Χανίοις τὴν 14ην Ιουλίου ἐπὶ τοῦ κοντοῦ τοῦ φρουρίου τοῦ Φιόκα. Εἰς ἀπάντησιν | τῆς ἐπάρσεως τῆς σημαίας διωργανώθησαν πανταχοῦ ἐν Τουρκίᾳ συλλαλητήρια, καὶ ἐλέχθη ἐν τῇ Τουρκικῇ βουλῇ ὅτι ἡ Τουρκία διὰ τῶν ἴδιων μέσων θὰ ὑπεστελλε τὴν ‘Ελληνικὴν σημαίαν ἔκειθεν. ‘Επηκολούθησαν ἀμέσως νέα μπούκοτάς, ἀλλὰ ψηφίσματα τῶν στρατιωτικῶν λεσχῶν, δημοσιεύσεις τῶν ἀποφάσεων | ἃντων εἰς τὰς ξένας ἐφημερίδας, καὶ, τὴν 20ην Ιουλίου, δηλώσεις καθ’ ἃς ἐὰν ἐντὸς ὀκτὼ ἡμερῶν ἡ ‘Ελληνικὴ σημαία δὲν θὰ ὑπεστέλλετο καὶ συγχρόνως δὲν θὰ ἀνεκαλοῦντο ἐκ Κρήτης οἱ ‘Ελληνες ἀξιωματικοί ἡ Τουρκία ἔμελλε νὰ μᾶς κηρύξῃ τὸν πόλεμον ἀνευ ἀλλῆς ἀναβολῆς. Τοῦτο θὰ ἡκολούθει ἀμέσως εἰσβολὴ τοῦ Τουρκικοῦ στρατοῦ ἀπὸ Θεσσαλίας ὡς καὶ ἀπόβασις σωμάτων στρατοῦ εἰς Κρήτην ὑπὸ τὴν προστασίαν τοῦ Τουρκικοῦ στόλου. ‘Ανήγγελον ἡδη τηλεγραφήματα ὅτι τὸ ἐν Σμύρνῃ σῶμα στρατοῦ ἥτο ἔτοιμον νὰ ἐπιβιβασθῇ τῶν μεταγωγικῶν καὶ ὅτι δι τὸν Τουρκικὸν στόλος ἐπλεε πρὸς τὰ Κρητικὰ ὕδατα καὶ θὰ προσήγγιξεν εἰς Κάρπαθον, ὅταν ἐπεδόθη ἐν Αθήναις ὑπὸ τοῦ πρέσβεως τῆς Τουρκίας, τὴν 25ην Ιουλίου, τὸ ἐπόμενον τελεσίγραφον πρὸς τὴν ‘Ελληνικὴν κυβέρνησιν:

«Ἀπό τινος χρόνου, καὶ ἴδιαίτατα ἀπὸ τῆς ἀνόδου εἰς τὴν ἔξουσίαν τοῦ κ. Ράλλη, ἡ ‘Ελληνικὴ κυβέρνησις προέβη εἰς φιλικὰς πρὸς ἡμᾶς δηλώσεις. ‘Ατυχῶς μὲ δλα ταῦτα δὲν παρατηροῦμεν ὅτι αἱ δηλώσεις αὗται τίθενται εἰς ἐφαρμογὴν καὶ διὰ γεγονότων.

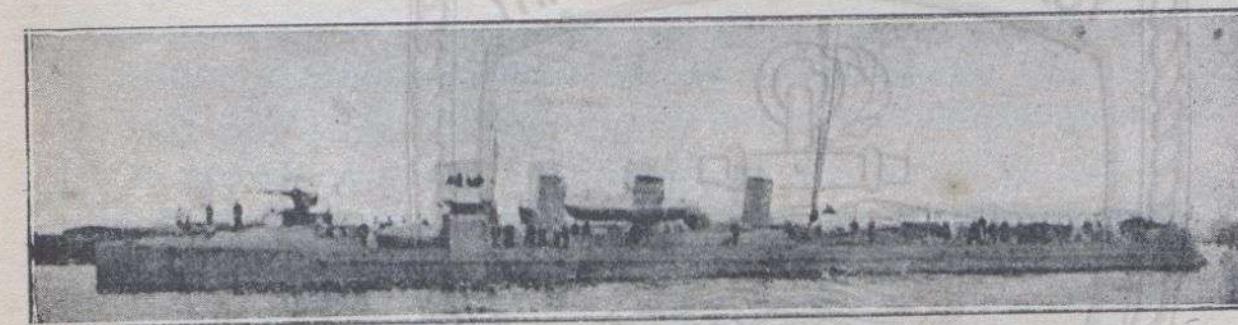
‘Η πολιτικὴ ἡν ἡκολούθησεν ἡ προκάτοχος κυβέρνησις τοῦ κ. Γ. Θεοτόκη ἐδημιούργησε μεταξὺ τῶν δύο χωρῶν ἐχθρότητα καὶ ἀνταγωνισμὸν ἐκ τῶν μᾶλλον δυσαρέστων. Εἰς τὴν κυβέρνησιν τοῦ κ. Ράλλη, τὴν διεπομένην ὑπὸ εἰλικρινῶν αἰσθημάτων, ἀπόκειται ἡ ἐπανόρθωσις τῶν ἀδικημάτων τῆς προκατόχου τῆς.

ρηκτὰ ὅν ἔν 10,000 τόννων, ἔτερον 5000 τόννων καὶ τρία 2800· ἐκτὸς τούτων, δύο καταδρομικὰ 3600 περίπου τόννων, δύο ἀνιχνευτικά, τέσσαρα ἀντιορπιλλικὰ καὶ πλῆθος τορπιλοβόλων. Ἡσαν ἐφωδιασμένα πάντα ἀνεξαιρέτως τὰ Τουρκικὰ πολεμικὰ μὲ νέου ὑποδείγματος πυροβολικόν, μὲ τηλεσκοπικὰ κλισιοσκόπια καὶ μὲ νέα πυρομαχικά, καὶ τὰ πληρώματα ἐξεπαιδεύοντο ἀπὸ μηνῶν ὑπὸ ἴκανοτάτων ἀξιωματικῶν τοῦ Ἀγγλικοῦ Ναυτικοῦ. Ὁ συγχρονισμὸς τοῦ τελεσιγράφου μὲ τὴν παρουσίαν τοῦ Τουρκικοῦ στόλου εἰς τὸ Αἴγαίον, καὶ πρὸ πάντων μὲ τὴν ἀγκυροβολίαν αὐτοῦ εἰς Κάρπαθον, ἐφανέρωνε πρόθεσιν τῶν Τούρκων νὰ ἀναλάβουν ἐπίθεσιν κατὰ θάλασσαν. Εἶνε δὲ ἀλιηθὲς ὅτι, μὲ ἵσης ἴκανότητος προσωπικόν, μόνον τὸ «Μεσσουδιέ», τὰ δύο καταδρομικὰ καὶ τὰ τέσσαρα ἀντιορπιλλικὰ θὰ ἥρκουν νὰ φέρουν ἀποτέλεσμα. Δὲν ἐθεωρεῖτο ἀφ' ἔτερον καὶ ἀδύνατον, μὲ τόσον πλῆθος προσωπικοῦ τὸ δποῖον διέθετεν ἡ Τουρκία διὰ τὸν στόλον της, νὰ μὴ κατόρθωνεν ἡ ναυτικὴ ὑπηρεσία ἐπὶ τόσους μῆνας νὰ καταρτίσῃ ἐκλεκτὰ πληρώματα διὰ τὰ ἐπτὰ ἑκεῖνα πλοῖα. Συνέτρεχον πολλαὶ συνθῆκαι ἵνα μὴ ἀποκλείηται ἡ ἴδεα ἐχθροπραξιῶν, ἐπομένως τὰ μεγάλα πλοῖα μας παρέλαβον τὰ πυρομαχικά των ἐντὸς 24 ὁρῶν καὶ τὸ σύνολον τοῦ στόλου ἡτοιμάσθη νὰ ἐκπλεύσῃ.

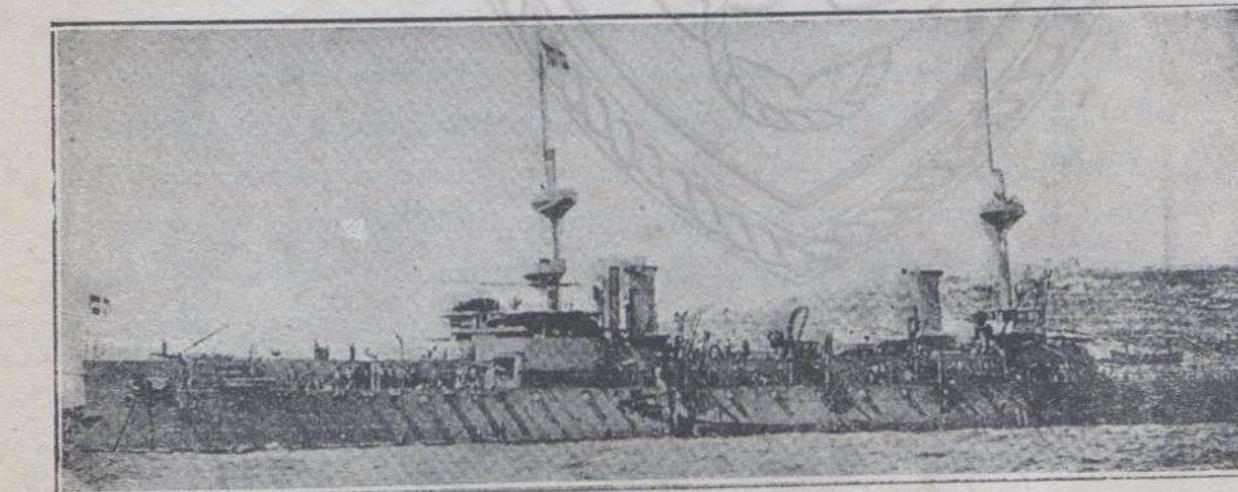
Ἡμεῖς τὴν ἐποχὴν ἑκείνην, τῷ 1909, ὡς μάχιμα πλοῖα εἶχομεν τὰ τρία θωρηκτὰ τύπου «Υδρας» 4808 τόννων μὲ πυροβολικὸν βραδυνόλον τύπου 1887, τὸ δποῖον θὰ ἐκαλεῖτο νὰ μετρηθῇ μὲ ταχυβόλα πυροβόλα νέου ὑποδείγματος καὶ μεγάλου βεληνεκοῦς. Τὴν φαιὰν πυρίτιδα τῶν γομώσεων δὲν εἶχομεν ἀκόμη ἀλλάξει. Ἰνα δοθῇ ἐξήγησις τῆς ἴδεας θωρακίσεως τοῦ πυροβολικοῦ τῶν πλοίων τούτων θὰ λεχθῇ αὐθαιρέτως ὅτι αἱ κρατοῦσαι θεωρίαι τῆς κατὰ θάλασσαν μάχης καθ' ἥν ἐποχὴν ἐσχεδιάσθη ὁ τύπος «Υδρας», πρὸ τοῦ ἔτους 1887, ὁδηγοῦν ν' ἀρχίζῃ τὸ πῦρ εἰς τὰ πλοῖα τῆς γραμμῆς ἀπὸ ἀποστάσεων 2500-3000 μ. καὶ νὰ ἐλαττοῦται ταχέως εἰς τὰ 1000 μ. Οὕτω μόνον ἐρμηνεύεται τὸ κάτωθεν τῆς γεφύρας ἀνοικτὸν καὶ βαρὺ ἑκεῖνο Σινικὸν τεῖχος, ἐκεῖ δπον ενδίσκεται τὸ ἄνω πυροβολεῖον τῶν 27 ἑκ. Εἰς τοιαύτας μικρὰς ἀποστάσεις τὸ βλῆμα τοῦ ἐχθρικοῦ πλοίου βεβαίως δυσκόλως θὰ εἴχε γωνίαν πτώσεως, καί τὰ πυροβολεῖα, ὡς ἐσχε-

Ἐλληνικὸν ἀντιορπιλλικὸν τύπου «Θεσσαλίης» 360 τόννων.

Ἐλληνικὸν ἀντιορπιλλικὸν τύπου «Νίκης» 360 τόννων.

Ἐλληνικὸν θωρηκτὸν «Υδρα» 4808 τόννων.

διάσθησαν, ἐφαίνοντο προστατευόμενα θεωρητικῶς ἀπὸ τῆς καμπύλης τροχιᾶς. Ἐν πάσῃ περιπτώσει, ἐὰν παρομοία ἵδεα ἦτο δυνατὸν νὰ γίνῃ ἀνεκτὴ κατὰ τὸ ἔτος 1887, ἐστω καὶ μέχρι τοῦ ἔτους 1891, δόπτε τὰ πλοῖα ἐτέθησαν εἰς ἐνέργειαν, παρουσίαζε ταῦτα κατὰ τὸ 1909 ἐντελῶς ἀθωράκιστα ὡς πρὸς τὴν βολὴν τῆς ἐποχῆς ἐκείνης. Αἱ ἀποστάσεις τῆς μάχης ἥσαν τῷ 1909 πάντως ἀνώτεραι τῶν 7000 μ. κατ’ ἐλάχιστον, καί, κατὰ τὴν αὐτὴν ἐποχήν, οἵ κιλίβαντες τοῦ «Κιλκίς», τότε πλοίου τοῦ Ἀμερικανικοῦ ναυτικοῦ, ἐπέτρεπον βολὴν εἰς ἀποστάσεις μέχρις 21000 μ. Παρ’ ὅλα ταῦτα αἱ πυριταποθῆκαι τῶν πλοίων τύπου «Ὑδρας» ἐξηκολούθουν κατὰ τὸ 1909 νὰ χαίνουν πρὸς τὰ ἄνω μέχρι τοῦ δαπέδου τοῦ ἀνοικτοῦ πυροβολείου τῶν 27 ἑκ. Τὸ περίεργον εἶνε διτι, ὡς ἐλέχθη ἦδη, ἐν ᾧ οἱ ἀξιωματικοὶ εἶχον ἀπὸ πολλῶν ἐτῶν ὑποδείξει τὴν σοβαρὰν ἐκείνην ἔλλειψιν τῶν θωρηκτῶν εἰς σειρὰν ὅλην κυβερνήσεων, δλος ἐκείνος ὁ μακρὸς χρόνος εἶχεν ἀπωλεσθῆ εἰς ἀνωφελεῖς διαμαρτυρίας διὰ τοῦ τύπου καὶ ἐκ τόσων κυβερνητῶν τῆς χώρας οὐδεὶς εὑρέθη ν’ ἀποφασίσῃ νὰ δαπανήσῃ τ’ ἀπαιτούμενα 5. 000.000 φρ. διὰ τὴν ἀλλαγὴν τοῦ πυροβολικοῦ τῶν πλοίων, τῶν δποίων τέλος πάντων μὲ νέους λέβητας ἡ ταχύτης τῶν 17 μιλλίων θὰ ἥτο ἐξησφαλισμένη. Οἱ κατὰ θάλασσαν πόλεμος δὲν εἶνε δυνατὸν νὰ διεξάγηται ἐκ τῶν ἐνόντων, καὶ ἡ ἀνεξήγητος αὕτη κατάστασις ἀποβαίνει πολὺ πλέον ἀξιοσημείωτος ἐφ’ δσον αἱ τότε κυβερνήσεις δὲν διετέλουν ἐν ἀγνοίᾳ τῶν δραστηρίων ἐνεργειῶν τῆς Τουρκίας ὡς πρὸς τὸ ὑλικὸν τοῦ ναυτικοῦ τῆς. Ἐκτὸς τῶν τριῶν τούτων παλαιῶν θωρηκτῶν τύπου «Ὑδρας» εἶχομεν, κατὰ τὸ 1909, καὶ τὰ ὀκτὼ καινούργη ἀντιορπιλλικὰ τύπων «Θυέλλης» καὶ «Νίκης», καὶ τέλος εἴχομεν πέντε τορπιλλοβόλα παλαιά, ταχύτητος 14 μιλλίων, καὶ τέσσαρας παλαιάς κανονιοφόρους διὰ τὸν Ἀμβρακικὸν. Ἄλλα μάχιμα πλοῖα δὲν εἴχομεν.

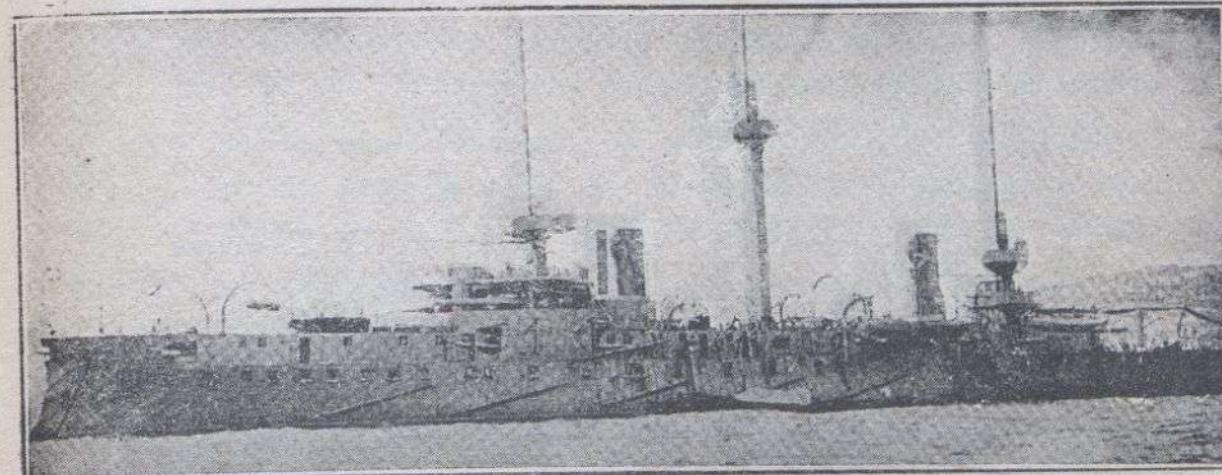
Ἐν τούτοις, παρ’ ὅλην τὴν δυσαναλογίαν τοῦ ὑλικοῦ, ἡμεῖς εἴχομεν πεποίθησιν εἰς τὸ ἀποτέλεσμα. Οἱ «Ελληνες ἀναφέρονται εἰς τὰ ναυτικὰ χρονικὰ ἀπὸ τῆς Ἀργοναυτικῆς ἐκστρατείας μέχρι σήμερον ἀνευ διακοπῆς, καὶ κατὰ τὴν μακροχρόνιον δουλείαν τοῦ ἔθνους ὅχι μόνον δὲν ἔπαυσαν ὑφιστάμενοι, ὡς ἐμπορικὸν ναυτικόν, ἀλλὰ καὶ συνεχῶς ἔχοργησαν μαχίμους ναύτας, καὶ πολλάκις

καὶ ἀξιωματικοὺς εἰς τὸν Τουρκικὸν στόλον. Ὁ τελευταῖος τούτων, δ ‘Υδραῖος κυβερνήτης τῆς Τουρκικῆς ναυαρχίδος κατὰ τὸ 1821, ἐθανατώθη ὑπὸ τῶν Τούρκων ἐν Κωνσταντινουπόλει ὡς μέλος τῆς Φιλικῆς Ἐταιρίας κατὰ τὰς παραμονὰς τῆς Ἐπαναστάσεως. Ὁ «Ελλην ναύτης ἔχει τὸ φυσικὸν δῶρον νὰ ἀρέσκηται εἰς τὸ στοιχεῖον τῆς θαλάσσης, συντόμως νὰ ἔξοικειοῦται μὲ τὴν ναυτικὴν τέχνην, καὶ παραμένει συνεχῶς ἐν τῇ διανοίᾳ του συναίσθησις διὰ τὰς μέχρις αὐτοῦ, ἀπὸ χιλιάδων ἐτῶν, συνεχῆ ἀνδραγαθήματα τοῦ ναυτικοῦ τῆς πατρίδος του. Αἱ παραδόσεις δὲν ἀφίνονται τὸν «Ελληνα ναύτην κατὰ τὰς δυσκόλους περιστάσεις νὰ ἔξωτερικεύῃ ἀλλο τι πλὴν τῆς ἐπιμονῆς. Ἡ τενίσαμεν δθεν τὴν περίπτωσιν διτι ὁ Τουρκικὸς στόλος ἐνδέχετο νὰ συναντηθῇ ἀπὸ ἡμέρας εἰς ἡμέραν καὶ ναυμαχήσῃ μετὰ τῶν θωρηκτῶν μας, ἀλλ’ ὅχι μὲ τὸ πλῆθος τῶν πλοίων δσα τότε ἥσαν εἰς κίνησιν εἰς τὸ Αἴγαιον, ἀλλὰ μόνον μὲ τὸ «Μεσσουδιέ», τὰ δύο καταδρομικὰ καὶ τὰ τέσσαρα ἀντιορπιλλικά.

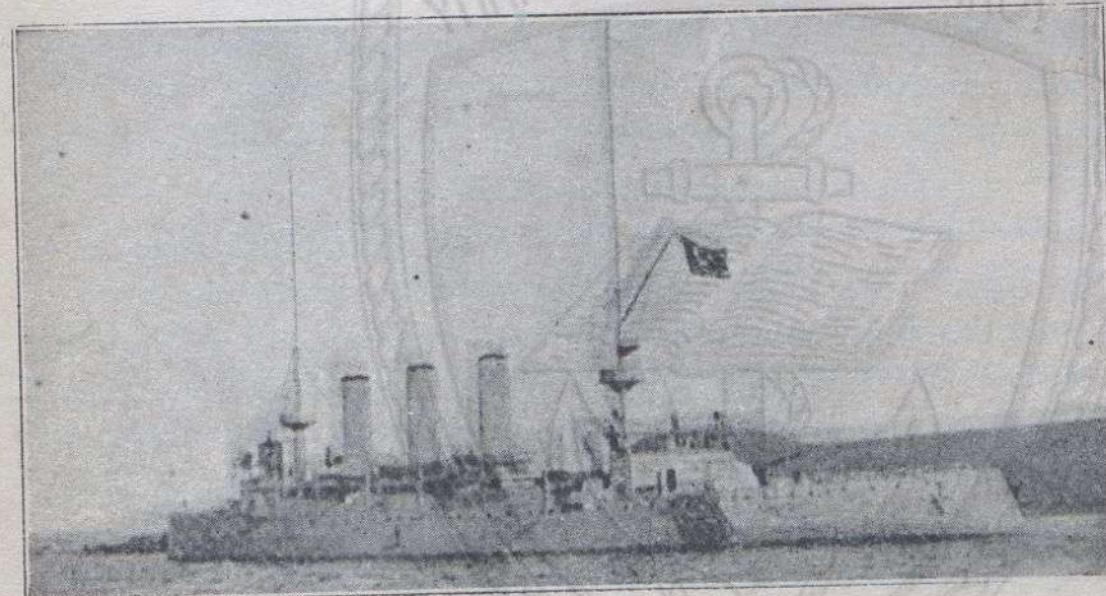
Δὲν θὰ ἥδυνατο νὰ χρησιμοποιήσῃ καὶ ἄλλα πλοῖα κατὰ τὴν ναυμαχίαν, διότι ὡς ἐκ τῆς μικροτέρας ταχύτητός των θὰ ἐδέσμευον τὰς κινήσεις δσων πλοίων του θὰ ἥδυνατο νὰ ἀποδώσουν ὠφέλιμον ἔργον. Ἐθεωρήσαμεν διτι, ἐὰν ἡ Τουρκικὴ κυβερνητικής ἔζητει συμβουλὴν ἐμπειρογνώμονος ἀξιωματικοῦ περὶ τοῦ πρακτέου κατ’ ἐκείνην τὴν ὕδαν, θὰ ἐλάμβανεν ἀπάντησιν διτι τὸ «Μεσσουδιέ», ὡς φέρον σιδηροῦν θώρακα, θὰ ἔπρεπε νὰ θεωρηθῇ πρακτικῶς ὡς ἀθωράκιστον πλοῖον. Ἄλλ’ ἐπειδὴ εἶχε τὸ πλεονέκτημα τῆς ταχύτητος τῶν 17 μιλλίων καὶ τοῦ ταχυβόλου πυροβολικοῦ νέου ὑποδείγματος Βίκερς, θὰ ἔπρεπε νὰ χρησιμοποιήσῃ τὴν ταχύτητά του διὰ νὰ μᾶς ἐπιτεθῇ ἐξ ἀποστάσεως μεγάλης, ἐξ δσης θὰ ἥδυνατο ν’ ἀποδώσῃ τὸ πυροβολικόν του μὲ ἀκρίβειαν βολῆς τὸ ὠφέλιμον ἔργον τῆς μεγάλης ταχυβολίας. Ἐπομένως ἡμεῖς εἴχομεν ὑπ’ ὅψιν διτι ἐκεῖνο τὸ πλοῖον δὲν θὰ μᾶς ἐπληγίσιαζεν ἔσωθεν τῆς ἀποστάσεως τῶν 7000 μ. μὴ τυχόν, ἀν καὶ ἀμφίβολον, δπωσδήποτε νὰ ἐκινδύνευεν ἐκ τοῦ πυροβολικοῦ τῶν πλοίων μας, ἀλλ’ διτι, ὡς ἐκ τῆς ὑπεροχῆς τῆς ταχύτητός του, θὰ ἐτηρεῖτο μεταξὺ 7000 καὶ 8000 μ. καὶ ἐκεῖθεν ἐκ τοῦ ἀσφαλοῦς θὰ προσεπάθει νὰ καταστρέψῃ τὰ τρία θωρηκτὰ διαδοχι-

κῶς χρησιμοποιοῦν τὰ δύο πυροβόλα τῶν 24 ἔκ. Βίκερς. Τὰ καταδρομικά του θάτὸν ἡχολούθουν ἀπλῶς διὰ νὰ ἀπασχολοῦν τὰ πλοῖα μας, διότι εἰς ἐκείνας τὰς ἀποστάσεις, ἐνῷ εὑρίσκοντο δμοίως εἰς ἀσφάλειαν, τὰ νέου ὑποδείγματος ταχυβόλα τῶν τῶν 15 ἔκ. εἶχον βεληνεκὲς καὶ ἐν ἀνάγκῃ θὰ εἴχον πάντοτε τὴν ταχύτητα διὰ νὰ ἀπομακρυνθοῦν. Ἡ τοιαύτη ἀποψίς χρησιμοποιήσεως τῶν Τουρκικῶν πολεμικῶν, δὲν γνωρίζω ἀν θὰ ἐπραγματοποιεῖτο κατὰ τὸν πόλεμον, ἐν τούτοις ἥτο δι' ἡμᾶς ἡ πάσης ἄλλης δυσμενεστέρα. Τὰ λοιπὰ παλαιὰ Τουρκικὰ θωρηκτὰ θὰ ἡδύναντο νὰ ἐνεργήσουν ἐναντίον τῶν ἐμπορικῶν πλοίων μας ἢ τῆς ξηρᾶς, καὶ μὲ τὰ νέα τορπιλοβόλα ὑπῆρχε κίνδυνος ἐπιχειρήσεων νυκτερινῶν ἐπιθέσεων κατὰ τῶν Ἑλληνικῶν πολεμικῶν. Ἡμεῖς θὰ ἀντεμετωπίζομεν τὴν τοιαύτην περίπτωσιν, τῆς καθ' ἡμᾶς ἐπιθέσεως τοῦ «Μεσσουδιὲ» μετὰ τῶν δύο καταδρομικῶν καὶ τῶν τεσσάρων ἀντιορπιλλικῶν, μὲ ἀπυφασιστικὴν ἐπίθεσιν τῶν ἀντιορπιλλικῶν ἐν καὶ ὡρᾷ ἡμέρας καὶ κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς μάχης διὰ τοῦ πυροβολικοῦ μεταξὺ τῶν μεγάλων πλοίων. Εἴχομεν δικαίαν ἐμπιστοσύνην εἰς τοὺς μηχανικούς μας ὅτι, ἀν καὶ τὰ παλαιὰ θωρηκτὰ εἴχον λέβητας ἡλικίας 17 ἑτῶν, θὰ μᾶς ἔδιδον κατὰ τὴν ὥραν τῆς μάχης τὰ 16,5 μίλλια. Δὲν διεψεύσθη ἄλλως τε ἡ πρὸς τοὺς μηχανικούς πεποίθησις διότι κατὰ τὴν ναυμαχίαν τῆς Λήμνου, τῆς δῆς Τανουρίου 1913, ἀνελπίστως ἔδοσαν εἰς τὰ παλαιὰ θωρηκτὰ μεγάλην ταχύτητα, ἀν καὶ εἴχον παρέλθει τοία καὶ ἡμισυ ἔτη ἀπὸ τοῦ 1909, κατὰ τὰ ὅποια ἔξηχολούθουν νὰ μένουν ἐν ἐνεργείᾳ οἱ αὐτοὶ παλαιοὶ λέβητες. Ως πρὸς τὰ ἀντιορπιλλικά μας εἴμεθα ἀπολύτως πεπεισμένοι ὅτι κατ' οὐδένα λόγον ἡ ταχύτης τῶν θὰ ἥτο κατωτέρα τῶν 30 μιλίων. Ἡλπίζομεν λοιπὸν ὅτι κατὰ τὴν μάχην τὸ «Μεσσουδιὲ» δὲν θὰ ὑπερέβαινε καὶ κατὰ πολὺ εἰς τὴν ταχύτητα τὰ πλοῖα μας, διὰ νὰ χειρίζῃ ἀπολύτως ἐλευθέρως, καὶ θὰ κατορθοῦτο, μὲ τὴν ἐπιμονὴν καὶ ἀφοσίωσιν τῶν μηχανικῶν τῶν παλαιῶν θωρηκτῶν, νὰ εὑρεθῇ εὐκαιρία χρησιμοποιήσεως τῶν ἀντιορπιλλικῶν χωρὶς ν' ἀποκλεισθῇ πᾶσα ἐλπὶς χρήσεως τοῦ ἔστω καὶ βραδυβόλου πυροβολικοῦ μὲ παλαιοῦ ὑποδείγματος πυρομαχικὰ τῶν θωρηκτῶν.

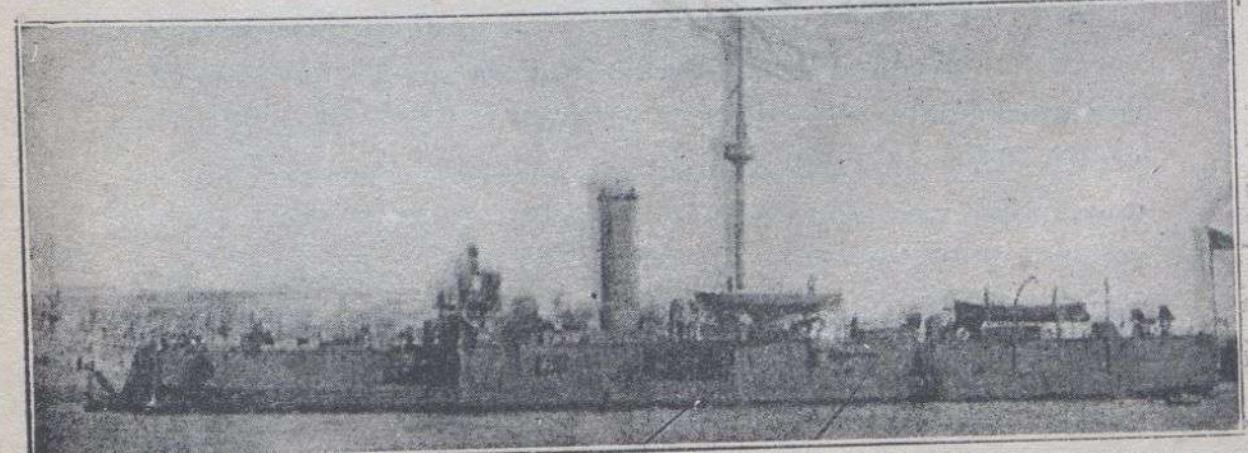
Ἐπειδὴ παρομοία ἴδεα ἐφηρμόσθη κατὰ τὴν ναυμαχίαν τῆς Γιούτλαντ, ἐν ἔτει 1916, καὶ δ ναύαρχος Τζέλικο ἀναφέρει ἐν τῇ

Ἐλληνικὸν θωρηκτὸν «Ψερού» 4808 τόννων.

Τουρκικὸν ἐλαφρὸν καταδρομικὸν «Χαμούδη» 3.800 τόννων.

Τουρκικὸν θωρηκτὸν «Αθηνηλία» 2300 τόννων.

σελίδι 410 τοῦ ἔργου του «Γκράντ Φλήγητ», δτι τὸ ζῆτημα τῆς χρήσεως τορπίλλης κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς ναυμαχίας χρονολογεῖται ἐν τῷ Ἀγγλικῷ στόλῳ ἀπὸ τοῦ 1911 δπότε καὶ εἶχεν ἐπὶ πολὺ τοῦτο συζητηθεῖ, νομίζω δτι περιποιεῖ τιμὴν εἰς τὸ Ἑλληνικὸν ναυτικὸν ν' ἀναφέρω ἐδῶ τὴν κατὰ τὸ 1909 καὶ 1912 ἀπόφασιν ἐκτελέσεως παρομοίας ναυτικῆς κινήσεως. Τὰ Τουρκικὰ καὶ τὰ Ἑλληνικὰ πολεμικὰ βεβαίως δὲν εἶχον σύγκρισιν πρὸς τοὺς τύπους τῶν πλοίων τῶν μεγάλων ναυτικῶν δυνάμεων, οὐδὲ ἀναλόγως πάντοτε πρὸς ἐκείνους τοὺς τύπους παρουσιάσιμον μαχητικὴν δύναμιν, ἀλλὰ πρὸς ἄλληλα συνεκρίνοντο καὶ ἐπρόκειτο νὰ ἀποδυθῶσιν εἰς ἀγῶνα ζωῆς ἢ θανάτου.

Μετὰ μεγάλης ἀπορίας ἡ Βρετανικὴ ἀποστολὴ εἶδεν ἀποτόμως, χωρὶς νὰ ἔχῃ προηγουμένως οὐδὲ τὴν ἐλαχίστην ὑποψίαν, δτι ἐνδέχετο νὰ ἐμπλακῇ ὁ στόλος εἰς πολεμικὰς ἐπιχειρήσεις πρὸς τοὺς Ἑλληνας, ἐγνώριζε δ' ἀφ' ἐτέρου δτι οἱ Τοῦρκοι δὲν ἦσαν ἀκόμη ὥριμοι ν' ἀναμιχθοῦν εἰς τοιούτου εἴδους περιπετείας, ἐπειδὴ τότε ἀκριβῶς οἱ ἀξιωματικοὶ τῆς ἀποστολῆς ἵνα τοὺς διδάξουν ἡγαγκάζοντο νὰ ἐκτελοῦν ἐκεῖνοι αὐτοπροσώπως ἀπλᾶ ἔργα ὑπαξιωματικῶν. Ἄλλ' εἶχεν ἀσκηθῆ, ὡς φαίνεται, μεταξὺ τῶν ἀξιωματικῶν καὶ πληρωμάτων τοῦ Τουρκικοῦ στόλου τοιαύτη προπαγάνδα ὡς πρὸς τὴν ὑπεροχήν των ἀπέναντι τῶν Ἑλλήνων εἰς προσωπικὸν καὶ ὑλικόν, ὡστε μετ' ἐνθουσιασμοῦ ἀπέβλεπον, τότε ἀκόμη, τὰ πληρώματα εἰς Ἑλληνοτουρκικὰς περιπλοκὰς καὶ τοὺς ἐνεθουσίασεν ἡ ἴδεα δτι .εὑρίσκοντο τόσον πλησίον τῆς Κρήτης. Ἐν τούτοις διηγηθῆθησαν τὰ ζητήματα τῇ ἐπεμβάσει τῶν Δυνάμεων, καὶ οὕτω ὁ Τουρκικὸς οτόλος συνέχισεν εἰρηνικῶς τὸν πλοῦν καὶ ἐπεράτωσε τὴν κατὰ τὸ πρόγραμμα θερινὴν ἐκπαίδευσιν.

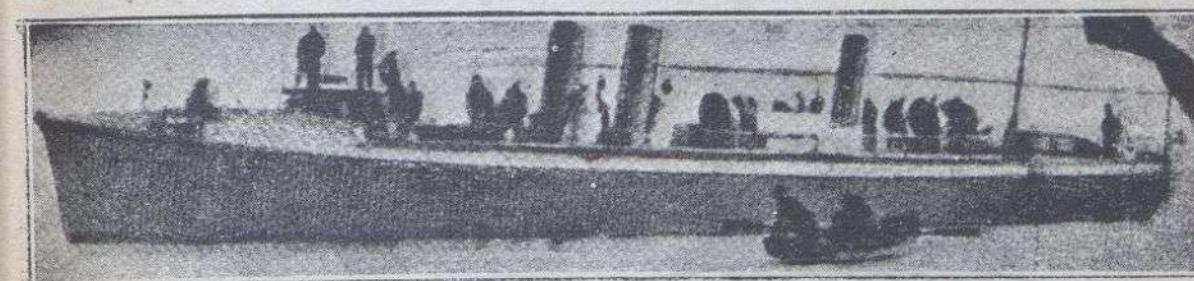
Κατὰ τὸ φθινόπωρον τοῦ 1909 κατηρτίσθη ἐν Κωνσταντινούπολει πρόγραμμα ναυπηγήσεων νέων πολεμικῶν μονάδων, καὶ ὁ ναύαρχος Γκαίμπηλ μετέβη εἰς Ἀγγλίαν ἵνα διευκολύνῃ τὴν μεταξὺ Τουρκικῆς κυβερνήσεως καὶ Ἀγγλικῶν ἐργοστασίων συμφωνίαν διὰ τὴν κατασκευὴν τῶν προβλεπομένων ὑπὸ τοῦ προγράμματος πλοίων. Συνεπείᾳ τούτου ἀπεστάλη παρὰ τῶν Ἀγγλικῶν ναυπηγείων εἰς Κωνσταντινούπολιν προσωπικὸν ἐκ ναυπηγῶν καὶ ἄλλων ὑπαλλήλων καὶ ἐνηργήθη ἐκπόνησις τῶν σχε-

δίων κατασκευῆς. Ἐν τῷ μεταξὺ ἡ Ρωσσικὴ Κυβέρνησις, ἡ ὃποίᾳ ἔθεωρει τὸν Εὔξεινον Πόντον ὡς Ρωσσικὰ χωρικὰ ὄντα, ἡρώτησε τοὺς Τούρκους τὴν αἰτίαν τῶν μεγάλων ἐξοπλισμῶν κατὰ θάλασσαν, καὶ ἐκεῖνοι ἀπήντησαν δτι τὰ λαμβανόμενα μέτρα ἐστρέφοντο κατὰ τῆς Ἑλλάδος. Οὐχ' ἡτον, παρὰ τῆς ἀγγελίας τῆς προσεχοῦς ἐνάρξεως τῶν κατασκευῶν, δὲν ὑπεγράφη τὸ συμβόλαιον παραγγελίας καὶ κατέληξεν ὁ ὑπουργὸς τῶν ναυτικῶν τῆς Τουρκίας ν' ἀδιαφορήσῃ εἰς τὸ ὑποβληθὲν πρόγραμμα τοῦ ναυάρχου Γκαίμπηλ καὶ νὰ προσενεχθῇ ὅμοιως ἀπέναντι τῶν ναυπηγείων, τὰ ὅποια ἔχασαν χρόνον εἰς μάτην καὶ ὑπεβλήθησαν εἰς δαπάνας. Ἡ ἐρώτησις τῆς Ρωσσίας συνετέλεσεν εἰς τὴν δικαιολογίαν τῆς μὴ υἱοθετήσεως τοῦ ὑποβληθέντος προγράμματος, κατὰ βάθος ὅμως αἱ ἴδεαι τῶν ἴσχυόντων ἀπέβλεπον ἀποκλειστικῶς εἰς ἀπόκτησιν ντρέντνωτ διὰ τὸ Τουρκικὸν ναυτικὸν καὶ οὐχὶ θωρηκτῶν 10000 τόννων τὰ ὅποια ἐπρόβλεπεν ὁ ναύαρχος Γκαίμπηλ. Ἡ τοιαύτη ἴδεα ὑπῆρξε πρὸ πάντων ὁ λόγος διὰ τὸν ὅποιον δὲν ἐδόθη παρὰ τῆς Τουρκίας ἡ δέουσα προσοχὴ εἰς τὰς διαπραγματεύσεις μετὰ τοῦ ναυπηγείου Ὁρλάνδο, κατὰ Σεπτέμβριον τοῦ 1909, προκειμένης παραχωρήσεως τοῦ «Ἀβέρωφ» εἰς τοὺς Τούρκους. Συνετέλεσαν ἵσως καὶ αἱ τότε γινόμεναι ἐνέργειαι εἰς τὰ Ἀγγλικὰ ἐργοστάσια, ὡς καὶ τὸ ἀπαιτηθὲν παρὰ τοῦ ναυπηγείου Ὁρλάνδο ποσὸν διὰ τὴν παραχώρησιν τοῦ καταδρομικοῦ, διὰ τὸ ὅποιον ἀφ' ἐνδεστρέπον τῆς ἀξίας του καὶ ἀφ' ἐτέρου εἴδον δτι οὐδεμίᾳ παρεχωρεῖτο παρὰ τοῦ ναυπηγείου εὐκολία εἰς τὴν πληρωμήν. Ἐν τούτοις πρέπει ἐδῶ νὰ λεχθῇ πρὸς χάριν τῆς ἀληθείας δτι, προκειμένων δαπανῶν διὰ στρατιωτικοὺς σκοπούς, δὲν ὑπάρχει παράδειγμα διὰ τὸ ἔθνος ἐκεῖνο φειδοῦς χρημάτων, ἀρκεῖ νὰ πεισθῇ ἡ κυβέρνησις περὶ τῆς ἀνάγκης τῆς δαπάνης ὅπότε τὴν ἀποφασίζει ἀδιστάτως, καὶ, ἀν δὲν ἔχῃ τὰ χρήματα, θὰ εὑρητρόπον νὰ προσθῇ εἰς οἰανδήποτε θυσίαν διὰ νὰ τὰ ἐξασφαλίσῃ. Κατὰ τὴν περίπτωσιν τοῦ Βραζιλιανοῦ ντρέντνωτ «Ρίο-Τζανέϊρο», κατὰ τὸ 1913, ἀπέδειξεν ἡ Τουρκικὴ κυβερνήσεις εἰς πόσας μεγάλας παραχωρήσεις εἶνε ἵκανη νὰ προσθῇ διὰ νὰ ἐπιτύχῃ τοῦ σκοποῦ της. Τοῦτο δὲν φαίνεται παράλογον διότι ἀν αἱ πολεμι-

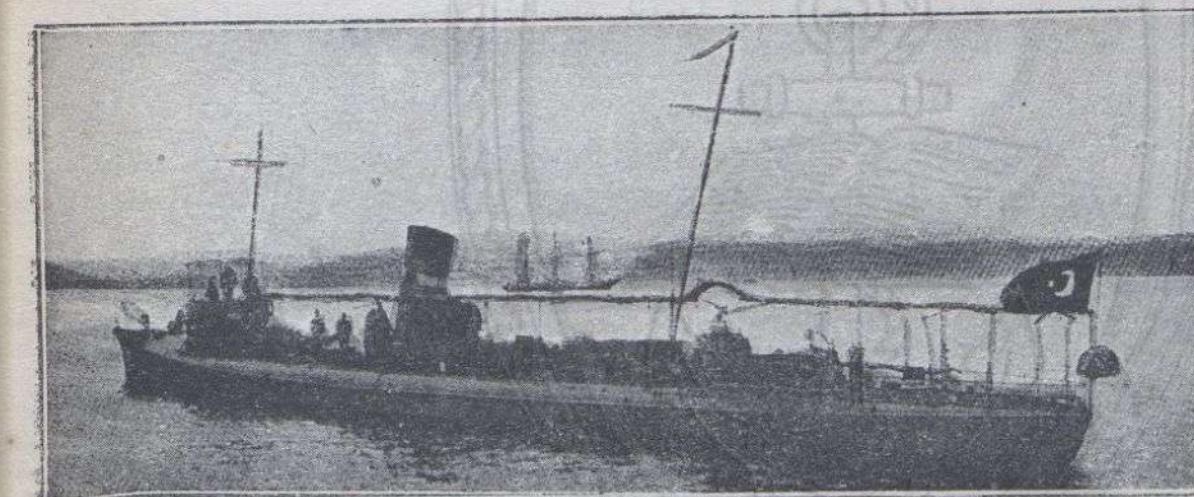
καὶ ἐπιχειρήσεις ἐπιτύχουν δὲ ἀντίπαλος θὰ πληρώσῃ ὅλας τὰς δαπάνας, ἐὰν ὅμως ἀποτύχουν ἔνεκα φειδοῦς χρημάτων διὰ τὴν προπαραπτευὴν τοῦ πολέμου θὰ στοιχίσῃ ἡ ἡττα πολλὰ περισσότερα τῆς ἀξίας ἐνὸς θωρηκτοῦ.

Τὸ τεθωρακισμένον καταδρομικὸν «Ἀβέρωφ» ἡγόρασεν ἡ «Ἐλλὰς καὶ» ἀνάγκην κατὰ τὸ τέλος τοῦ 1909. Αἱ σκέψεις τῆς ἐποχῆς ἐκείνης δὲν ἐστρέφοντο πρὸς τεθωρακισμένον καταδρομικὸν ἀλλὰ πρὸς μέγα θωρηκτὸν. Ἐπειδὴ ὅμως τὸ σκάφος, αἱ μηχαναὶ καὶ τὸ πυροβολικὸν τοῦ πλοίου ἦσαν ἥδη ἔτοιμα ἥλπιζετο ἡ ἀποπεράτωσις τοῦ συνόλου νὰ ἀπαιτήσῃ μόνον 14 μῆνας καὶ ὡς ἐκ τούτου ἡγοράσθη. Εἶνε βέβαιον ὅτι εἰς τὸ εἶδος του καὶ διὰ τὴν ἐποχὴν του εἶνε τέλειον καὶ ἔχει ἰδιότητας αἱ δοποῖαι διὰ νὰ δοθοῦν ἀπὸ ἄλλον ναυπηγὸν θὰ ἐπρεπε νὰ διατεθῇ ἐκτόπισμα 15000 τόννων ἀντὶ τῶν 10000 τοῦ «Ἀβέρωφ», καὶ διὰ τοῦτο ἐπληρώθη μὲ ποσὸν ὑπέρογκον ἀναλόγως τοῦ ἐκτοπίσματός του. Ἀφ' ἐτέρου ἡ «Ἐλλὰς» εἶχε χάσει πολύτιμον χρόνον εἰς συζητήσεις καὶ οὐδενὸς εἴδους πρόγραμμα ἐπρόφθανε πλέον νὰ ἐφαρμόσῃ ἀλλ' ἐπρεπε τὸ ταχύτερον νὰ αἰσθανθῇ ὅτι κρατεῖ εἰς χεῖρας τῆς ἐν ὅπλον πραγματικόν. Ἐὰν τῆς ἐπέτρεπον αἱ περιστάσεις θὰ ἐπρεπε νὰ καταλήξῃ, ὡς κατέληξεν ἄλλως τε κατὰ τὸ ἔαρ τοῦ 1912, νὰ ἀποφασίσῃ νὰ παραγγείλῃ ντρέντωντ. Ἀλλὰ διὰ τὰ πλοῖα τοῦ τύπου τούτου, ἀπὸ τῆς ἡμέρας τῆς παραγγελίας μέχρι τῆς ἡμέρας τῆς παραδόσεως θὰ παρέλθουν τρία ἔως τέσσαρα ἔτη καὶ ἂν ἐν τῷ μεταξὺ δὲν συμβοῦν ἀπρόοπτα, ὡς ἀπεργίαι ἢ πόλεμοι. Τὸ τελεσιγραφικὸν χαρακτῆρος ἔγγραφον τῆς Τουρκίας, τότε κατὰ τὸ θέρος τοῦ 1909, δῆθεν διὰ τοῦ ζήτημα τῆς σημαίας ἐν Κρήτῃ, ὑπῆρξε τὸ ἐγερτήριον σάλπισμα τὸ ἔξαναγκάσαν τοὺς «Ἐλληνας ἀξιωματικοὺς νὰ κινηθοῦν εἰς ἐπανάστασιν καὶ ἐκ τούτου νὰ ἀντικατασταθῇ ἡ κυβέρνησις δι' ἄλλης, ἡ δοποίᾳ ὅχι μόνον νὰ μὴ διστάζῃ ἀλλὰ νὰ τολμᾶ νὰ ἐνεργῇ τὰ μέχρι τῆς ἐποχῆς ἐκείνης θεωρούμενα ἀδύνατα καὶ φροντίζῃ διὰ τὴν ἔθνικὴν ἀμυναν.

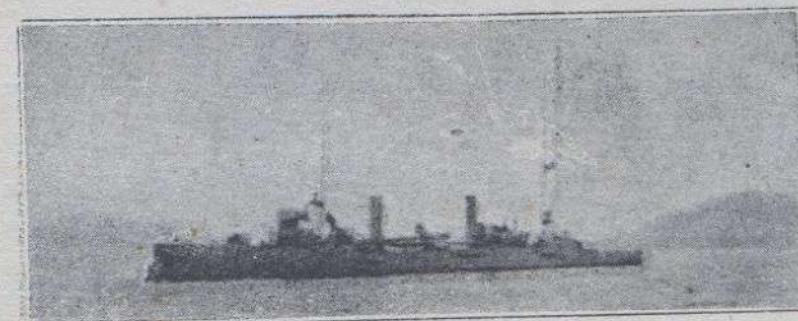
Ἐνῷ κατεγίνετο δὲ οἶκος «Ορλάνδο» εἰς διαπραγματεύσεις μετὰ τῆς «Ἐλληνικῆς κυβερνήσεως διὰ τὴν παραχώρησιν τοῦ «Ἀβέρωφ» ἀπεστάλησαν Τούρκοι ἀξιωματικοὶ εἰς Λιβύον διὰ νὰ ἔξετάσουν

Τουρκικὸν τορπιλλοβόλον «Γιουνούς» 145 τόννων τύπου Ἀνσάλντο.

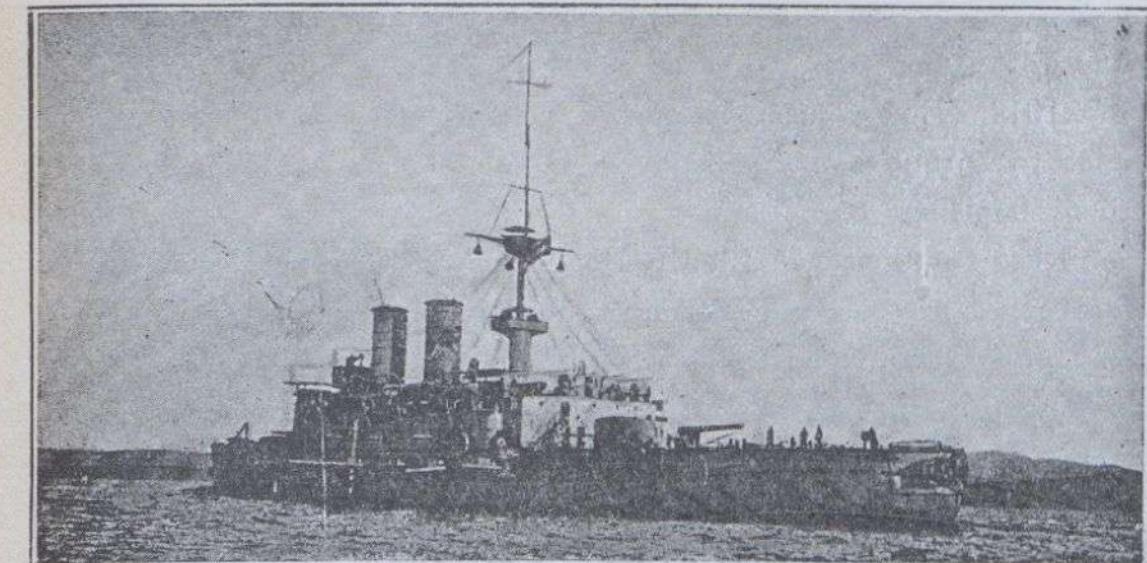

Τουρκικὸν τορπιλλοβόλον «Τοκάτ» 160 τόννων τύπου Ἀνσάλντο.

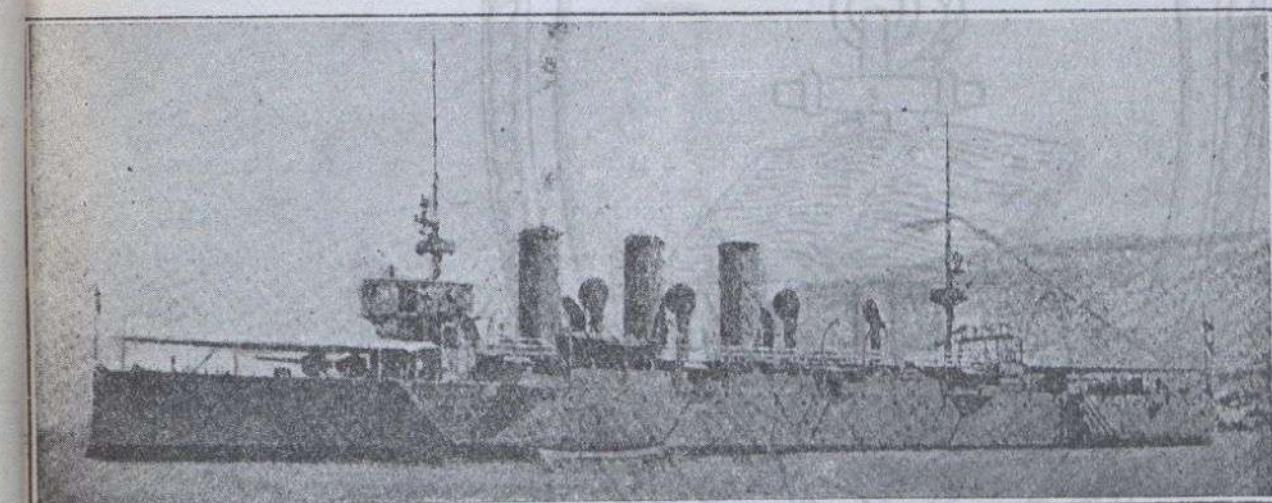

Τουρκικὸν ἀνιχνευτικὸν «Πεΐκ-Σειφέτ» 1014 τόννων.

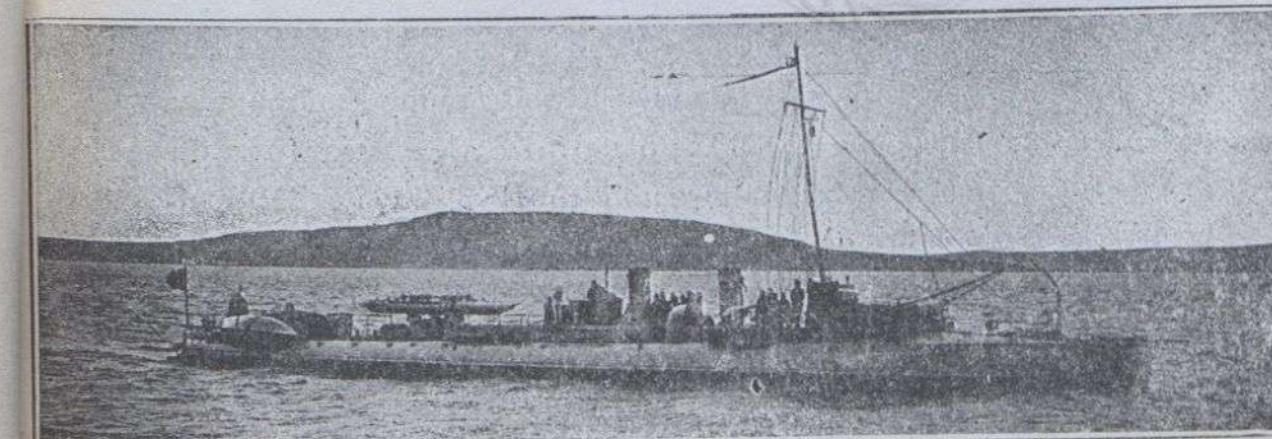
τό πλοϊον καὶ ἀναφέρουν τὴν γνώμην των. Δὲν ἐπιστεύετο ὅτι ἡ Ἑλλὰς θὰ ἥγοραζε τὸ πλοῖον, καὶ ἐκ τούτου ἡ χλιαρότης τῶν Τουρκῶν ἡ ὁποία ἔξηνάγκασε τὸ ναυπηγεῖον Ὁρλάνδο νὰ στραφῇ πρὸς τὰς Ἀθήνας. Ἐὰν ὑπῆρχε φόβος τῶν ἐν Κωσταντινουπόλει ὅτι ἡ Ἑλλὰς θὰ ἔκλειε συμφωνίαν διὰ τὸν «Ἀβέρωφ» τότε θὰ ἐγίνετο ἄλλη ἐνέργεια καὶ δὲν θὰ περιωρίζετο ἡ Τουρκία νὰ ἀποστείλῃ ἀπλῶς τὴν ἐπιτροπὴν εἰς Λιβύον, ἡ ὁποία, ὡς ἐλέχθη κατόπιν, ἀνέφερε τηλεγραφικῶς ὅτι εὗρε τὸ πλοῖον καλὸν μὲν καὶ ἀξιόμαχον ἄλλὰ τὰς γαιανθρακαποθήκας του ἀνεπαρκεῖς καὶ ἐπομένως ἀκατάλληλον διὰ τοὺς μακροὺς πλόας διὰ τοὺς ὁποίους θὰ τὸ προώριζον. Τὰ ἀνωτέρω ἐλέχθησαν διὰ πλοϊον μεγάλης ἀκτῖνος ἐνεργείας, 7125 μιλλίων μὲ ταχύτητα 10 μιλλίων καὶ 2589 μιλλίων μὲ ταχύτητα 17,75 μιλλίων, καὶ ἡ ἐπιτροπὴ ἀφ' οὐ ἔξέφρασεν οὕτω τὴν γνώμην τῆς ἐθεώρησε τὴν ἀποστολήν της λήξασαν καὶ ἀνεχώρησεν ἐκ Λιβύον διὰ Παρισίους. Καθ' ὅλον τοῦτον τὸν χρόνον ἡ Ἑλληνικὴ κυβέρνησις ἔχανε χρόνον εἰς διαπραγματεύσεις καὶ δισταγμοὺς ἐὰν ἔπρεπεν ἢ ὅχι ν' ἀγοράσῃ τὸ πλοῖον. Αἴρηντος ὅμως ἡ ἔκρηξις τοῦ κινήματος τῶν ἀξιωματικῶν, ἐν τῶν αἰτημάτων τῶν ὁποίων ἦτο καὶ ἡ ἀγορὰ ἐκείνου τοῦ τεθωρακισμένου καταδρομικοῦ, ἐπέσπευσε τὸ κλείσιμον τῶν συμφωνιῶν. Ἡ Τουρκικὴ ἐπιτροπὴ εὑρίσκετο καθ' ὅδον ἀπὸ Λιβύον εἰς Παρισίους ὅταν ἔλαβε τηλεγράφημα ἀγγέλλον ὅτι οἱ Ἑλληνες ἐπρόκειτο νὰ κλείσουν δριστικὴν συμφωνίαν διὰ τὸ πλοῖον τὸ ὁποῖον εἶχεν ἀπορρίψει. Ἐπέστρεψεν λοιπὸν οἱ Τουρκοι δρομαῖοι εἰς Λιβύον διὰ νὰ μᾶς προλάβουν, καὶ, χωρὶς νὰ ἔξετάσουν τὶ προσέφερεν ἡ Ἑλληνικὴ κυβέρνησις, ἔδήλωσαν ὅτι ἐκεῖνοι ἔδιδον 250.000 λιρῶν στερλινῶν περισσότερον τῶν Ἑλλήνων διὰ νὰ ἔδιδετο εἰς αὐτοὺς τὸ πλοῖον. Τὸ ναυπηγεῖον δόμως ἀπήντησεν ὅτι ἦτο πλέον ἀργὰ καὶ ὅτι τὸ πλοῖον εἶχε ἀγορασθῆ καὶ πληρωθῆ. Τὸ δίδαγμα τῆς Τουρκίας ἐκ τῆς περιπτώσεως τοῦ «Ἀβέρωφ» τῆς ἔχοησίμευσε κατὰ τὸ φθινόπωρον τοῦ 1913 κατὰ τὰς διαπραγματεύσεις τῶν Ἑλλήνων διὰ τὸ Βραζιλιανὸν ντρέντνωτ «Ρίο—Τζανέϊρο». Ἐβιάζετο τότε ἡ Τουρκία νὰ τὸ ἀγοράσῃ διὰ νὰ ἐκδικήσῃ τὰς ναυτικὰς ἀποτυχίας τῆς κατὰ τὸ 1912—1913 καὶ κανονίσῃ τὸ ζήτημα τῶν νήσων ὡς ἥθελε, καὶ διότι τὸ ἵσχυρότατον ντρέντνωτ «Ρεσ-

Τουρκικὸν θωρηκτὸν «Μεσσουδιέ» 10.000 τόννων.

Τουρκικὸν ἐλαφρὸν καταδρομικὸν «Μετζητιέ» 3300 τόννων.

Τουρκικὸν τορπιλοβόλον «Σιβρή Ισσάρ» 98 τόννων τύπου Κρεζώ.

σαδιέ», τὸ δποῖον κατεσκευάζετο διὰ λογαριασμόν της ἐν Ἀγγλίᾳ ἀπὸ τοῦ ἔαρος τοῦ 1911, δὲν θὰ ἥτο ἔτοιμον πρὸ τοῦ τέλους τοῦ 1914. Ἐδῶ νομίζω ὅτι πρέπει νὰ διηγηθῶ ὅσα γνωρίζω ὡς πρὸς τὸ ζήτημα τοῦ Βραζιλιανοῦ πλοίου διὰ τὸ δποῖον ἐγένετο τόσος θόρυβος.

Κατὰ τὸ θέρος τοῦ 1913 ἡ Βραζιλιανὴ κυβέρνησις εἶχε δώσει ἐντολὴν εἰς τὸν οἶκον Ρότσιλδ νὰ διαπραγματευθῇ τὴν πώλησιν ἐνὸς ντρέντων, ὁνόματι «Ρίο—Τζανέϊρο», κατασκευαζομένου διὰ λογαριασμόν της εἰς τὰ ἐν Ἀγγλίᾳ ναυπηγεῖα "Αρμστρογκ". Τὸ πλοῖον ἥτο ἐκτοπίσματος 28000 τόννων, ταχύτητος 23 μιλλίων, μὲ 14 πυροβόλα τῶν 30 ἑκ., 5 εἰς 7 πύργους κατὰ τὸ διάμηκες καὶ πολλὰ ἄλλα μικρότερα, ἄλλα μὲ θώρακα μόγον 23 ἑκ. Τὸ ποσὸν τῆς ἀξίας του εἶχεν δρισθῆ εἰς 2.150.000 λιρῶν στερλινῶν, ἀντεπροσώπευε δὲ τὸ ποσὸν τοῦτο τὴν ἀξίαν τοῦ μέχρι τῆς ὥρας ἐκείνης ἐτοίμου μέρους τοῦ πλοίου, ἐνῷ ἡ ἀπαιτουμένη δαπάνη διὰ τὴν ἀποπεράτωσιν αὐτοῦ καὶ τὴν πληρωμὴν τῶν πυρομαχικῶν ὑπερέβαινε τὰς 850.000 λίρας στερλίνας. Κατέληγεν οὕτω νὰ στοιχίζῃ ἐν δλῳ ἐκεῖνο τὸ ντρέντων 75.000.000 φρ., ἥτοι κατὰ τὸ ἥμισυ περίπου περισσότερον τῶν ναυπηγουμένων ντρέντων διὰ λογαριασμὸν τῆς Ἀγγλίας πρὸ τῶν δποίων οὔτε κἄν συνεκρίνετο πρὸς τὸν θώρακα οὐδὲ πρὸς τὸ διαμέτρημα τῶν μεγάλων πυροβόλων, ἐὰν δὲ θὰ τοῦ συνέβαινε, μὲ ἵσον προσωπικὸν, νὰ μετρηθῇ μὲ ἐν τοιοῦτον πλοῖον βεβαίως δὲν θὰ ἐσώζετο. Ἡ αὐτὴ ἀναλογία ὑπῆρχε τοῦ Βραζιλιανοῦ πλοίου καὶ ὡς πρὸς τὸ «Ρεσσαδιέ», τὸ δποῖον ἥτο καθ' ὅλα ὅμοιον πρὸς τὰ ἴσχυρότατα Ἀγγλικὰ ντρέντων. Τὰ ἀμυντικὰ στοιχεῖα τοῦ Βραζιλιανοῦ πλοίου θὰ ἥρκουν, ἐὰν εἶχε ταχύτητα 28 ἢ 30 μιλλίων, διὰ νὰ χρησιμοποιηθῇ ὡς καταδρομικὸν ντρέντων, τοιαύτην τούλαχιστον θωράκισιν εἶχον τὰ Ἀγγλικὰ τύπου «Λάϊον», ἄλλα μὲ ἀνώτερον πυροβολικὸν καὶ ταχύτητα 28 μιλλίων, ἐνῷ τὰ Γερμανικὰ τοῦ τύπου τούτου τῶν πλοίων εἶχον θωράκισιν τῶν 30 ἑκ., 5 καὶ μὲ ἐκεῖνα πλέον δὲν θὰ ἥτο δπωσδήποτε δυνατὸν νὰ συγκριθῇ τὸ Βραζιλιανόν. Ὡς φαίνεται εἶχε σχεδιασθῆ μὲ τὰς ἴδεας θωρακίσεως τῶν δύο ἄλλων Βραζιλιανῶν ντρέντων, πλοίων τῆς ἐποχῆς τοῦ 1906, καὶ, κατὰ τὸ 1913, δὲν θὰ παρουσίαζε πλεονεκτήματα ἱκανὰ νὰ προσελκύσουν

τὸ ἐνδιαφέρον ἀγοραστῶν ὑπὸ περιστάσεις ἔξησφαλισμένης εἰρήνης. Ἡ τότε ὅμως πολιτικὴ ἀτμόσφαιρα ἥτο πολὺ βαρεῖα, καὶ, εὐθὺς ὡς ἐγνώσθη ὅτι μεσάζοντος τοῦ ἐν Ἀγγλίᾳ ναυπηγείου Βίκερς προσεφέρθη τὸ «Ρίο—Τζανέϊρο» εἰς τὴν Ρωσίαν, ἐπρόσεξε πολὺ δ ναυτικὸς κόσμος νὰ παρακολουθήσῃ τὴν συνέχειαν τῶν τοιούτων διαπραγματεύσεων. Ὁ ἐν Ἀγγλίᾳ ὅμοιος Ζαχάρωφ προσεφέρθη ὡς μεσάζων νὰ βοηθήσῃ τὴν πατρίδα του διὰ νὰ ἀποκτήσῃ τὸ «Ρίο—Τζανέϊρο» καθ' ἥν περίπτωσιν ἡ Ρωσία δὲν θὰ τὸ ἥθελεν, ἐπειδὴ ὑπῆρχον ὑπόνοιαι νὰ ἀναμιχθῇ ἐνεργῶς ἡ Τουρκία καὶ ἐπιδιώξῃ μὲ πᾶσαν θυσίαν νὰ τὸ ἀγοράσῃ.

Ο τοιοῦτος φόβος ἥτο πολὺ δικαιολογημένος, διότι τὸ ναυπηγεῖον "Αρμστρογκ" τὸ δποῖον κατεσκεύαζε τὸ «Ρίο—Τζανέϊρο» εὑρίσκετο τότε εἰς διαπραγματεύσεις μὲ τὴν Τουρκικὴν κυβέρνησιν διὰ νὰ ἐγκαταστήσῃ ναύσταθμον ἐν Νικομηδείᾳ, εἶχε δὲ ἀναλάβει ἀπὸ τοῦ 1911 νὰ ναυπηγήσῃ διὰ τὴν Τουρκίαν δύο ντρέντων, ὡν τὸ ἐν διὰ λογαριασμὸν του κατεσκεύαζεν ἐκτοτε τὸ ναυπηγεῖον Βίκερς. Ο οἶκος Ρότσιλδ ἡδιαφόρει πρὸς τίνα θὰ ἐπρόκειτο νὰ πωληθῇ τὸ πλοῖον, ἀπλῶς ἐβιάζετο νὰ τὸ πωλήσῃ καὶ τοῦ ἥρκει νὰ κατεβάλλετο ἡ ἀξία καὶ δὴ τοῖς μετρητοῖς, διότι τοιαύτη ἥτο ἡ ἀπαίτησις τῆς Βραζιλιανῆς κυβέρνησεως ἡ δποῖα κατ' ἄλλον ιρόπον δὲν ἔστεργε νὰ τὸ παραχωρήσῃ.

Ἡ Ρωσικὴ κυβέρνησις ἀπήντησε, μετὰ τὴν παρέλευσιν τῆς ταχθείσης προθεσμίας τῶν 10 ἡμερῶν, ὅτι δὲν χρειάζεται τὸ «Ρίο—Τζανέϊρο», οὕτω δὲ ἥνοιξεν ἐκ νέου τὸ στάδιον τῶν διαπραγματεύσεων πρὸς πάντας καὶ μεταξὺ τῶν ἄλλων καὶ πρὸς ἡμᾶς. Ἡ βάσις τῶν διαπραγματεύσεων ἥτο νὰ καταβάλῃ ἡ Ἑλλὰς ἀμέσως 1.000.000 λιρῶν στερλινῶν εἰς τὸν οἶκον Ρότσιλδ, τὰ δὲ λοιπὰ χρήματα νὰ ἔξωφλήσῃ εἰς δύο δόσεις, ὁν ἡ πρώτη μετὰ ἔνα ἡ δὲ δευτέρα μετὰ δύο μῆνας. Ἡ κυβέρνησις ἐπεδίωξε πάσῃ δυνάμει τὰς διαπραγματεύσεις ἄλλα χρήματα δὲν ὑπῆρχον, δάνειον δὲ δὲν ἥδυνατο νὰ ἐκδοθῇ διότι δὲν εἶχε ἀκόμη ὑπογραφῇ ἡ εἰρήνη μετὰ τῆς Τουρκίας. Ὑπὸ τὰς αὐτὰς συνθήκας εὑρίσκετο καὶ ἡ Τουρκία, τῆς δποίας ἡ κυβέρνησις ἐπεδίωκεν ἐκ παραλλήλου ἄλλ' ἀθορύβως νὰ ἀγοράσῃ τὸ πλοῖον διὰ νὰ μὴ τὸ ἀγοράσωμεν ἡμεῖς καὶ εὑρεθῶμεν καὶ ἡμεῖς μὲ ἐν ντρέντων ὅταν ἐκείνη θὰ παρελάμβανε

τὸ πρῶτον ἐκ τῶν ἐν Ἀγγλίᾳ παραγγελθέντων. Ὁ οἶκος Ρότσιλδ δὲν ἔστεργε νὰ [προκαταβάλῃ τὸ ἀπαιτούμενον ποσὸν διὰ τὴν Ἑλλάδα ἐπειδὴ δὲν εἶχεν ἐκδοθῆ ἀκόμη δάνειον, ὑπῆρχεν δμως τρόπος νὰ διηγθεῖτο ἐκείνη ἢ ὑπόθεσις ἐὰν ἢ Ἐθνικὴ τράπεζα τῆς Ἑλλάδος ἦγγυατο ἢ ἐδάνειτε τὴν Ἑλληνικὴν Κυβέρνησιν 50.000.000 φρ. μόνον μέχρις ὅτου θὰ ἔξεδίδετο τὸ ἀναμενόμενον ἐντὸς ὀλίγου νὰ συναφθῇ τοιοῦτον τῶν 500.000.000 φρ. Ἐν τῷ μεταξὺ χωρὶς νὰ ἀναμιχθῇ ὁ οἶκος Ρότσιλδ, ἀποτόμως ἐγνώσθη ὅτι μεγάλη ναυτικὴ δύναμις διαπραγματεύεται ἀπ’ εὐθείας μετὰ τῆς Βραζιλιανῆς κυβερνήσεως νὰ ἀγοράσῃ τοῖς μετρητοῖς τὸ «Ρίο—Τζανέϊρο». Ἀλλ’ ὡς ἐκ τῆς γενικῆς πολιτικῆς καταστάσεως τοιαύτη ἐνέργεια ἐσήμαινεν ἐπιδίωξιν προσκαίρου μεταβολῆς τῆς πλαστιγγος τῆς ναυτικῆς ἴσορροπίας, ὡς ἐκ τούτου δὲ δύο ἄλλαι μεγάλαι ναυτικαὶ δυνάμεις ἥρχισαν νὰ προσέχουν τὸ ζήτημα. Τότε ὑπῆρξεν ἀληθῆς εὐκαιρία νὰ ἀποκτήσωμεν ἡμεῖς τὸ ντρέντνωτ, διότι οὔτε ὁ οἶκος Ρότσιλδ, οὔτε ὁ οἶκος Βίκερς, οὔτε ὁ οἶκος Ἀρμστρογκ εἶχον ἀναμιχθῆ εἰς τὰς τελευταίας ταύτας διαπραγματεύσεις, ἐπομένως ἡσαν ἐλεύθεροι νὰ προτείνουν οἰονδήποτε ἥθελον ἀγοραστὴν εἰς τὴν Βραζιλιανὴν κυβερνήσιν, βεβαίως δὲ ἡ Βραζιλία θὰ ἐπροτίμη τὴν παραχώρησιν τοῦ ντρέντνωτ εἰς μικρὰν ναυτικὴν δύναμιν ἢ ὅποια ὅπωσδήποτε δὲν θὰ ἐπηρέαζε τὸ ναυτικὸν καθεστῶς τῶν μεγάλων. Δὲν ὑπῆρχεν ἀμφιβολία ὅτι, ἐφ’ ὅσον θὰ ὑφίστατο πιθανότης νὰ ἀγοράσῃ τὸ ντρέντνωτ ἡ διαπραγματευομένη μετὰ τῆς Βραζιλιανῆς κυβερνήσεως μεγάλη ναυτικὴ δύναμις, αἱ δύο ἄλλαι δυνάμεις πολὺ προθύμως θὰ ὑπεστήριξον τὴν Ἑλλάδα, εἶχε δὲ κοινολογηθεῖ ὅτι ἡ μία ἐκ τούτων θὰ τὸ ἡγόραζε διὰ λογαριασμὸν τῆς μόνον διὰ νὰ ἀποκλείσῃ τὴν ἀντίζηλον καὶ θὰ τὸ ἔπραττεν ἐὰν ἐστοίχιζεν ὀλιγώτερον. Ὡς ἐκ τῆς τοιαύτης περιπτώσεως εὔκολον θὰ ἥτο ἀμφότεραι νὰ ἥδυναντο ἐν ἀνάγκῃ νὰ ἐγγυηθοῦν διὰ τὴν Ἑλλάδα μέχρις ὅτου θὰ ἔξεδίδετο τὸ δάνειον μετὰ τὸ κλείσιμον τῆς εἰρήνης, οὕτω δὲ θὰ ἔλαμβανε τὰ χρήματα ὁ οἶκος Ρότσιλδ καὶ θὰ παρεχωρεῖτο τὸ πλοῖον εἰς ἡμᾶς. Αἱ βάσιμοι αὗται ἐλπίδες διήρκεσαν ἐφ’ ὅσον διήρκεσεν ἡ ἐκκρεμότης ἐκείνη, καί, ἀν ὡς διεδόθη ἐδῶ, δὲν ἐτηλεγράφει ἀκριβῶς τότε μία προσωπικότης

μεταξὺ τῶν Ἐλλήνων οἰκονομολόγων ὅτι οἱ Τοῦρκοι οὐδαμοῦ εὑρίσκουν δάνειον, βεβαίως ἡ κυβέρνησις, ἡ ὅποια ἐπεδίωκε πάση δυνάμει ν ἀποκτήσῃ τὸ ντρέντνωτ, θὰ ἐπωφελεῖτο τῆς εὐκαιρίας νὰ κλείσῃ συμφωνίαν. Μετά τινας ἡμέρας ἡ ἐνδιαφερομένη διὰ τὸ πλοῖον μεγάλη δύναμις ἀπεσύρθη, διότι προσέφερεν 600.000 λιρῶν στερλινῶν ὀλιγώτερον τῆς προτεινομένης τιμῆς, ἐπέμεινε δὲ εἰς τοῦτο παρὰ τὴν ἀρνησιν τῆς Βραζιλιανῆς κυβερνήσεως εἰς οἰανδήποτε ὑποχώρησιν. Εὐθὺς δὲ ὡς ἐξηκριβώθη ἡ εἰδησις ἐκείνη ἀπέπτησαν, ὡς ἥτο ἐπόμενον, καὶ οἱ λόγοι τοῦ ἐνδιαφέροντος τῶν δύο δυνάμεων διὰ τὴν τύχην τοῦ ντρέντνωτ καὶ τὸ ζήτημα ἐπανῆλθεν εἰς τὸ ἐπίπεδον τῆς ἐγγυήσεως ὑπὸ τῆς Ἐθνικῆς τραπέζης τοῦ ποσοῦ τῶν 50.000.000 φρ.

Μὲ τὸ κλείσιμον τῆς εἰρήνης, τὸ δποῖον ἐπῆλθε μετ’ ὀλίγας ἡμέρας, ἡ Τουρκικὴ κυβερνήσις, ἡ ὅποια παρηκολούθει ἀγρύπνως τὴν ὑπόθεσιν καὶ ἐν κρυπτῷ διὰ παντὸς μέσου κατεγίνετο νὰ ἀποκλείσῃ τὴν Ἑλλάδα, ἐνῷ διέδιδεν ἐν τῷ φανερῷ ὅτι δὲν θέλει τὸ «Ρίο—Τζανέϊρο», ἀφέθη ἐλευθέρα νὰ συνάψῃ δάνειον. Ἡ ἐν Παρισίοις τράπεζα Περιέ, μετ’ ἄλλων κεφαλαιούχων καὶ Βελγικῶν τραπέζων, ἔλυσε τὸ πρόβλημα τοῦ Τουρκικοῦ δανείου μὲ τόκον 14, 5%₀ τὸν δποῖον ἐδέχθη ἡ Τουρκία ἀποκλειστικῶς καὶ μόνον διὰ νὰ ἀποκτήσῃ τὸ ντρέντνωτ, τὸ δποῖον μὲ τοιοῦτον τόκον ἐπλήρωνεν εἰς τὸ τριπλάσιον τῆς τιμῆς του. Τὰς διαπραγματεύσεις τῆς ἀγορᾶς διεξήγαγε τὴν φορὰν ταύτην ὁ οἶκος Ἀρμστρογκ ὁ δποῖος προσέφερε τὸ πλοῖον ἀντὶ 3.000.000 λιρῶν στερλινῶν ἐξ δλοκλήρου τοῖς μετρητοῖς, ἀνευ οὐδεμιᾶς προθεσμίας διὰ περαιτέρω διαπραγματεύσεις, καὶ ἥξισε νὰ δηλώσῃ ἐν ἀκαρεῖ ἡ Τουρκικὴ κυβερνήσις ἐὰν θὰ ἥθελεν ἡ ὅχι ὑπὸ τοιούτους δρους νὰ ἀποκτήσῃ τὸ πλοῖον.

Ἐνδεχόμενον ἥτο, ὡς ἐκ τῶν τότε συνθηκῶν, νὰ εὑρισκώμεθα πρὸ ἐκπλήξεων ἀν ἐκεῖνο τὸ θωρηκτὸν δὲν εἶχεν ἀνάγκην πολλῶν μηνῶν ἐργασίας διὰ νὰ ἀποπερατωθῇ, διότι δὲν ὑπῆρχεν ἄλλη εὐκαιρία νὰ ἀγοράσωμεν καὶ ἡμεῖς ἔτοιμον ντρέντνωτ. Οἱ δὲ Τοῦρκοι ἀφ’ ἣς τὸ ἡγόρασαν παρηκολούθησαν ἀγρύπνως τὴν πρόοδον τῶν ἐργασιῶν εἰς τὸ ναυπηγεῖον καὶ ἐξηκριβώθη ὅτι ὅτε ἥπει-

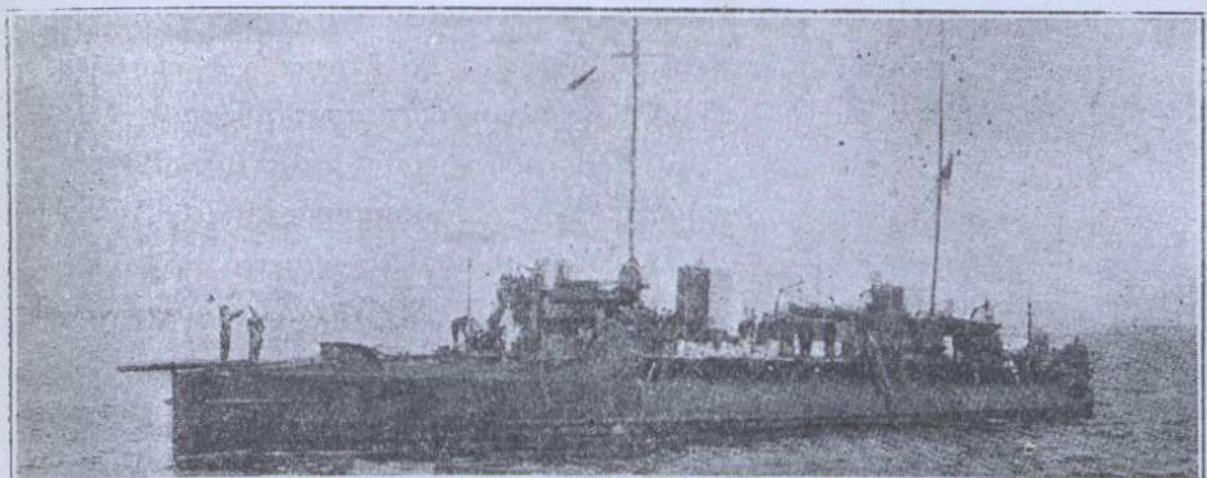
λήθη ἀπεργία ἔκει τὴν ἐπρόλαβον μὲ θυσίαν ἑκατοντάδων τινῶν χιλιάδων λιρῶν στερλινῶν τὰς δποίας κατέβαλεν ἡ Τουρκικὴ κυβέρνησις εἰς τοὺς ἐργάτας διὰ νὰ μὴ σταματήσουν καὶ διὰ νὸς αὐξήσῃ δὲ ζῆλος των. Δὲν ἐμείναμεν βεβαίως καὶ ἡμεῖς μὲ ἐσταυρωμένας τὰς χεῖρας, ἀλλὸς ἐζητήσαμεν νὰ πράξωμεν πᾶν τὸ δυνατὸν καὶ κατελήξαμεν νὰ ἀγοράσωμεν τὰ δύο θωρηκτὰ «Λῆμνος» καὶ «Κιλκίς» τὰ δποῖα ὡς πρὸς τὸν θώρακα δὲν διέφερον τοῦ «Ρίο-Τζανέϊδο» ἀλλὸς ἐμειονέκτουν πολὺ ὡς πρὸς τὴν ταχύτητα καὶ τὸν ἀριθμὸν τῶν πυροβόλων. Διότι τὸ «Ρίο - Τζανέϊδο» ἐφερεν δσα πυροβόλα βαρέα θὰ ἐφερον 3 1/2 «Κιλκίς» καὶ ὑπερεῖχε εἰς τὴν ταχύτητα κατὰ 8 μίλια. Ὁ παγκόσμιος πόλεμος μετέβαλε τὰ πράγματα διότι ἡ Ἀγγλικὴ κυβέρνησις, ὡς κατέσχε 2 ἐλαφρὰ καταδρομικὰ καὶ 4 μεγάλα ἀντιορπιλλικὰ Ἑλληνικά, οὗτω κατέσχε καὶ τὸ «Ρίο-Τζανέϊδο» καὶ ἀπὸ «Σουλτάν Ὀσμάν» μετωνομάσθη «Ἀτζινκούρτ», εἰς ἀνάμνησιν τῆς μεγάλης νίκης τῆς Ἀγγλίας κατὰ τῆς Γαλλίας κατὰ τὸν 14ον αἰῶνα. Τὸ πλοῖον τοῦτο ἐδρασε πολὺ κατὰ τὴν ναυμαχίαν τῆς Γιούτλαντ καὶ ἐξακολουθεῖ σήμερον νὸς ἀποτελῇ μονάδα τοῦ Ἀγγλικοῦ ναυτικοῦ. Τὴν αὐτὴν τύχην ἔσχε καὶ τὸ ἐτερον ντρέντνωτ, τὸ ἴσχυρόν, καὶ ἀπὸ «Ρεσσαδιέ» μετωνομάσθη «Ἐριν», ἐδρασεν δμοίως κατὰ τὴν ναυμαχίαν τῆς Γιούτλαντ καὶ ἐξακολουθεῖ ὡς καὶ τὸ «Ἀτζινκούρτ» νὸς ἀποτελῇ μονάδα τοῦ Ἀγγλικοῦ ναυτικοῦ.

Ἡ ἀγορὰ τοῦ «Ἀβέρωφ» διὰ τὸ Ἑλληνικὸν ναυτικόν, περὶ τὸ τέλος τοῦ ἔτους 1909, ἦνόχλησεν ὑπερβολικῶς τοὺς Τούρκους. Ἐθεώρησαν ὡς μᾶλλον ἐπιτακτικὴν ἀνάγκην τὴν κατὰ θάλασσαν ὑπεροπλίαν καὶ ἡσχολήθησαν μετὰ σπουδῆς νὰ ἐξεύρουν χρήματα διὰ νὰ ἀγοράσουν ἔτοιμα πολεμικὰ πλοῖα καὶ παραγγείλουν νὰ τοὺς ναυπηγήσουν καὶ ἀλλα. Ἡ κυβέρνησις, ἐκτὸς ἄλλων ἐνεργειῶν, προέβη κατὰ Ἰανουάριον τοῦ 1910 εἰς ἀναγκαστικὴν εἰσφορὰν ὑπὲρ τοῦ στόλου πάντων τῶν ὑπαλλήλων χωρὶς νὰ ἔξαιρέσῃ οὐδὲ τοὺς ἀξιωματικούς, ἐπροχώρησε μάλιστα εἰς διάβημα νὰ συνεισφέρῃ δὲ σουλτᾶνος, δὲ δποῖος καὶ προθύμως τῆς ἔχορήγησε χρήματα καὶ ἐπεδοκίμασε τὸ μέτρον ὡς τελεσφόρον. Ἐν τούτοις δὲν ὑπῆρχον εἰς τὰ ἴδιωτικὰ ναυπηγεῖα ἄλλα διαθέσιμα πολεμικὰ μεγάλα πλοῖα πρὸς πώλησιν, ὡς εἶχε συμβῇ εἰς

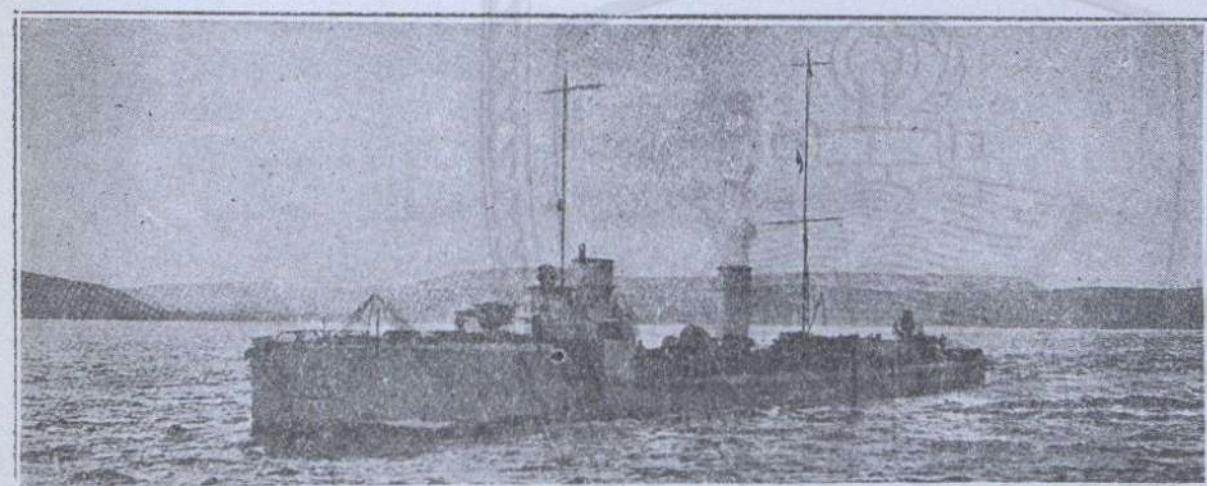
τὴν περίπτωσιν τοῦ «Ἀβέρωφ». Τὸ κομητᾶτον, ἀνυπομονοῦν διὰ τὴν ἐπὶ μῆνας παρατεινομένην ἐκκρεμότητα τοῦ ζητήματος, χωρὶς κἄν νὰ ἐρωτήσῃ τὴν κυβέρνησιν ἀπέστειλεν ἀξιωματικοὺς εἰς Γερμανίαν, κατὰ Ἰούλιον τοῦ 1910, διὰ νὰ ἔξετάσουν τὸ νέον Γερμανικὸν καταδρομικὸν τεθωρακισμένον Μπλοῦχερ, 15.000 τόννων ἐκτοπίσματος, ταχύτητος 25 μιλλίων, μὲ 12 πυροβόλα τῶν 21 ἑκ. καὶ μὲ θώρακα 15 ἑκ. Εἰς τοὺς Τούρκους εἶχον δοθῆ ἐλπίδες δτι ἵσως νὰ μὴ ὑπῆρχον δυσκολίαι νὰ τοὺς τὸ παραχωρήσῃ ἡ Γερμανικὴ κυβέρνησις, δταν δμως οἱ ἀξιωματικοὶ ἔφθασαν ἐπὶ τόπου εἶδον καλῶς δτι οὐδέποτε ὑπῆρξε κἄν σκέψις νὰ διατεθῇ τὸ καταδρομικὸν εἰς ναυτικὸν ἔνον. Ὑπῆρχεν δμως ἀπόφασις ἐν Γερμανίᾳ, ἐὰν παρουσιάζοντο ἀγορασταί, νὰ ἐπωλοῦντο 4 παλαιὰ θωρηκτὰ 10.000 περίπου τόννων, καθελκύσεως τοῦ 1891, μὲ 6 πυροβόλα τῶν 28 ἑκ. καὶ 8 τῶν 10 ἑκ., μὲ σύνθετον θώρακα 40 ἑκ. καὶ ταχύτητα 16 μιλλίων. Τὰ πλοῖα ἔκεινα, τύπου «Βίσσεμπουργκ», ἥσαν ἀκόμη ἐν ἐνεργείᾳ εἰς τὸν στόλον, ἀλλὰ κατὰ τὸ πρόγραμμα τοῦ Γερμανικοῦ ναυτικοῦ θὰ ἐπρεπε κατὰ τὸ 1911 νὰ παροπλισθοῦν ὡς πλοῖα ἡλικίας 20 ἑτῶν. Προσεφέρθησαν λοιπὸν εἰς τοὺς Τούρκους ἀντὶ 10.500.000 φρ. ἔκαστον, καί, ἐπειδὴ ἐπρεπε νὰ λυθῇ πάσῃ θυσίᾳ τὸ προκύψαν ζῆτημα ἐκ τοῦ «Ἀβέρωφ», τὸ κομητᾶτον ἀπεφάσισε νὰ ἀγοράσῃ τὰ δύο, τὰ Βίσσεμπουργκ καὶ Φράϊντριχ - Βιλχέλμ. Ἐν τῷ μεταξὺ εἶχον ἀγορασθῆ ὑπὸ τῆς Τουρκικῆς κυβερνήσεως παρὰ τοῦ ναυτιγείου Σιχάο 4 ἀντιορπιλλικὰ καινουργῆ μετὰ τῶν πυρομαχικῶν των, ταχύτητος 35 μιλλίων δοκιμῶν ἀντὶ 2.600.000 φρ. ἔκαστον. Ἐν τῇ Τουρκικῇ βουλῇ, ἐξ ἀφορμῆς τῆς ἡλικίας τῶν Γερμανικῶν θωρηκτῶν ἐγένοντο ἐπερωτήσεις ἀλλὸς ἡ κυβέρνησις, ἡ δποῖα εἶχε κατὸς ἀνάγκην ἀποδεχθῆ τὴν ἀπόφασιν τοῦ κομητάτου, ἀπήντησε διὰ τοῦ μεγάλου βεζύρη δτι θεωρεῖ τὰ πλοῖα ἐπαρκῆ διὰ νὰ ἔξασφαλίσουν τὴν πρὸς τοὺς Ἑλληνας ὑπεροπλίαν καὶ δτι ἡ κατασκευὴ καινουργῶν πολεμικῶν πλοίων διαφέρει τῆς κατασκευῆς πυρομαχικῶν καὶ ἀπαιτεῖ πολὺν χρόνον, ἡ δὲ κυβέρνησις ἐπὶ τοῦ προκειμένου ἐνήργησε καλῶς διότι δὲν ἦδύνατο νὰ ἀφίσῃ τὸ ναυτικὸν μὲ θωρηκτὰ τῶν δποίων τὸ νεώτερον ἦγεν ἡλικίαν 36 ἑτῶν.

Τὰ ἀντιορπιλλικὰ τύπου Σιχάο κατὰ Ἰούλιον 1910 ἀπέπλευ-

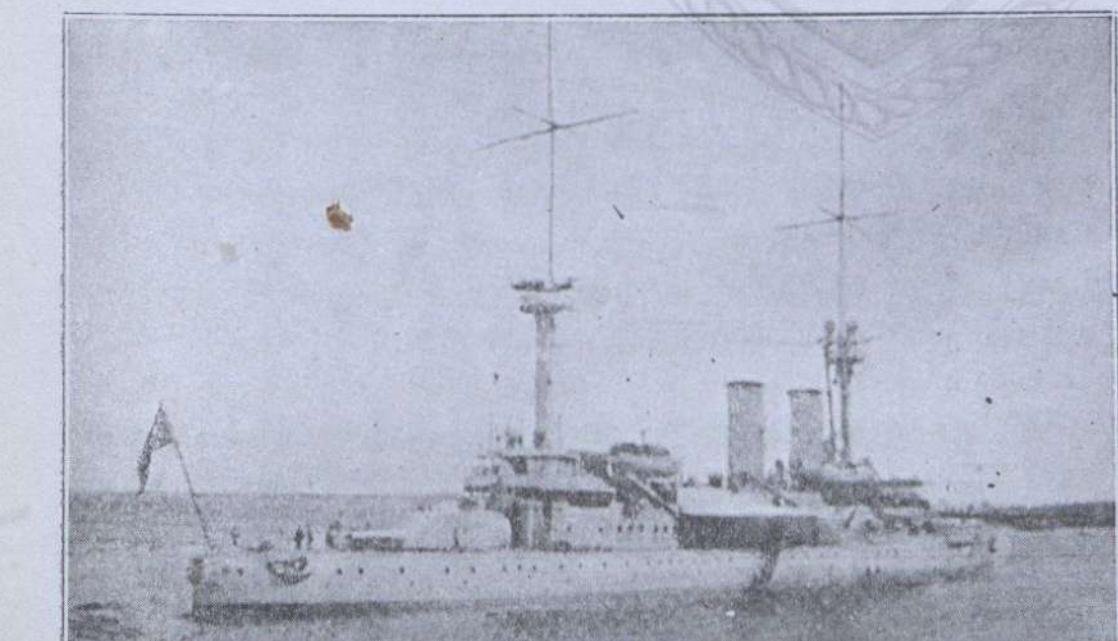
σαν ἐκ Γερμανίας διὰ Δαρδανέλλια, μὲ πληρώματα τοῦ ἐμπορικοῦ Γερμανικοῦ ναυτικοῦ καὶ Γερμανικὴν ἐμπορικὴν σημαίαν, ἐπέβαινον δὲ ἑκάστου τῶν πλοίων ἀνὰ 4 Τοῦρκοι ἀξιωματικοί. Τὰ θωρηκτὰ ἀπέπλευσαν τὴν 31ην Ἰουλίου μὲ προορισμὸν τὰ Δαρδανέλλια καὶ μὲ πληρώματα τοῦ Γερμανικοῦ πολεμικοῦ ναυτικοῦ ὑπὸ ἔνα ὑποναύαρχον, πάντα δὲ τὰ πλοῖα ἔφθασαν εἰς τὸν προορισμὸν τῶν περὶ τὸ τέλος Αὐγούστου. Ἐκ τούτων τὰ θωρηκτὰ ὠνομάσθησαν «Μπαρμπαρός» καὶ «Τοργκούτ», παρεδόθησαν δὲ ἐν ἐπισήμῳ τελετῇ εἰς τὰ Τουρκικὰ πληρώματα καθ' ἣν ὁ Γερμανὸς ναύαρχος, ἔχων πρὸς τὴν δεξιὰν πλευρὰν τῆς πρύμνης τοὺς ναύτας του ἑτοίμους νὰ ἀποβιβασθοῦν καὶ πρὸς τὴν ἀριστερὰν τοὺς Τούρκους ναύτας, προσεφώνησε καὶ ηὑχήθη νὰ κυματίσῃ ὑπερηφάνως ἡ Τουρκικὴ σημαία ἐπὶ τοῦ πρυμναίου ἰστοῦ τῶν πλοίων ὅπως ἡ Γερμανικὴ ἐκυμάτισεν ἐπὶ τόσα ἔτη. Μολαταῦτα τὰ Γερμανικὰ ἐκεῖνα θωρηκτά, ἀν καὶ ἡλικίας 20 ἔτῶν, εἶχον μετασκευασθῆ ὑπὸ τοῦ 1903 καὶ ὑπὸ τοῦ 1909 τοὺς εἶχον ἀλλάξει τοὺς λέβητας. Ὡς πρὸς τὴν διάταξιν τοῦ πυροβολικοῦ εἶχον προηγηθεῖ τῆς ἐποχῆς τῶν, ἔφερον δηλ. κατὰ τὸν ἀξονα τοῦ πλοίου 3 διδύμους πύργους τῶν 28 ἑκ., κατὰ διάταξιν γενομένην παγκοσμίως παραδεκτὴν μετὰ 17 ἔτη ἀπὸ τῆς ναυπηγήσεως τῶν. Τέλος, ὡς παρετηρήσαμεν ἡμεῖς αὐτοὶ κατὰ τὴν ναυμαχίαν τῆς Ἑλλης, τὸ βεληνεκὲς τῶν πυροβόλων τῶν 28 ἑκ. ἔφθανεν εἰς πολὺ μεγάλην ἀπόστασιν, διφειλόμενον βεβαίως εἰς κιλλίθαντας καταλλήλους νὰ τοὺς ἐπιτρέπονταν νὰ λαμβάνουν πολὺ μεγάλην κλίσιν. Νομίζω ὅτι πρέπει νὰ ἀναφέρω ἐδῶ σχετικῶς ὅτι, κατὰ τὸ ἔτος 1907, ὁ γνωστὸς ἔξοχος πυροβολητὴς τοῦ Ἀγγλικοῦ ναυτικοῦ ἀντιναύαρχος Σέρ Πέρσυ Σκώττ, τότε πλοίαρχος, ἐπεσκέφθη τὸν Γερμανικὸν στόλον εἰς Κίελ κυβερνώμενον ὑπὸ τοῦ πρίγκηπος Ἐρρίκου τῆς Πρωσσίας καὶ τοῦ ἐπετράπη νὰ παρατηρήσῃ πᾶν ὅτι θὰ ἥθελε πλὴν τῶν τηλεμέτρων τὰ δποῖα, ὡς τοῦ ἐδήλωσεν αὐτοπροσώπως ὁ πρίγκηψ, ἥσαν μυστικὸν τοῦ κράτους. Παρετήρησε τότε τὰ κλισιοσκόπια τῶν Γερμανικῶν πυροβόλων καὶ ἔξεπλάγη διὰ τὴν ἀναλόγως τῆς ἐποχῆς καταπληκτικὴν ὕψωσιν αὐτῶν, ὅτε δὲ ἐπανῆλθεν εἰς Ἀγγλίαν ἀνέφερεν εἰς τὸ Ναυαρχεῖον ὅτι, κατὰ τὴν ἴδεαν του, οἱ Γερμανοὶ εἰς μέλλοντα πόλεμον θὰ ἐπεδίωκον

Τουρκικὸν ἀντιορπιλλικὸν «Σαμψόν» τύπου Κρεζὸ 290 τόννων.

Τουρκικὸν ἀντιορπιλλικὸν «Γκαϊρέτ Βατανιέ» τύπου Σιχάο 620 τόννων.

Τουρκικὸν θωρηκτὸν «Μπαρμπαρός» 9902 τόννων.

νὰ προσθάλουν τὰ καταστρόματα τῶν πλοίων βάλλοντες ἐκ τῶν μεγίστων δυνατῶν ἀποστάσεων, καί, δτι θὰ ἔπρεπε νὰ ληφθῇ ἄμεσος πρόνοια καὶ διὰ τὸ Ἀγγλικὸν ναυτικὸν πρὸς αὔξησιν τῆς κλίσεως τῶν πυροβόλων καὶ προστασίαν τῶν καταστρωμάτων. Ἐὰν τὰ σκοπευτικὰ μηχανήματα τῶν «Μπαρμπαρὸς» καὶ «Τοργκούτ», ὡς παρετήρησεν δρθῶς ὁ ἀρμόδιος ἀξιωματικὸς τῆς ἐν Τουρκίᾳ Βρεττανικῆς ναυτικῆς ἀποστολῆς, εἶχον ἐλαφρὰ τινὰ ἐλαττώματα τοῦτο βεβαίως δὲν ἦτο ζήτημα μὴ δυνάμενον νὰ διορθωθῇ ἐν δλίγῳ χρόνῳ καὶ μὲν ἐλαχίστας δαπάνας τῶν Τούρκων, ἀλλὰ τὸ πλεονέκτημα νὰ δύνανται πυροβόλα 28 ἑκ., καὶ 35 καὶ 30 διαμετρημάτων μόνον μήκους νὰ βάλλουν εἰς ἀπόστασιν ἀνωτέραν τῶν 15.000 μέτρων βεβαίως ἦτο μέγιστον.

Ως πρὸς τὰ ἀντιτορπιλλικὰ τύπου Σιχάο, ἡ Τουρκικὴ κυβέρνησις ὑπέγραψε συμβόλαιον, κατὰ τὸν Νοέμβριον τοῦ 1910, μετὰ τῶν ἐπιβαινόντων τῶν πλοίων Γερμανῶν μηχανικῶν καὶ ἀρχιθερμαστῶν τοῦ ἐμπορικοῦ ναυτικοῦ, δυνάμει τοῦ δποίου θὰ παρέμενον ἐπὶ διετίαν ὡς διδάσκαλοι τοῦ Τουρκικοῦ στόλου. Κατὰ τὴν χρονικὴν ταύτην περίοδον θὰ ἔμενον ἀρχηγοὶ τῶν μηχανῶν τῶν ἀντιτορπιλλικῶν μὲν τὴν ὑποχρέωσιν νὰ ἔξηκολούθουν ἐπιβαίνοντες τῶν πλοίων καὶ ἐν περιπτώσει πωλέμου. Εἰς δοσους δὲ θὰ συνέβαινεν ἐκ τούτων νὰ φονευθοῦν ἀνελάμβανε τὴν ὑποχρέωσιν ἡ Τουρκία διὰ τοῦ συμβολαίου νὰ πληρώσῃ χρηματικὴν ἀποζημίωσιν εἰς τοὺς οἰκείους των, διὰ μὲν τοὺς μηχανικοὺς ἀνὰ 115.000 φρ. διὰ δὲ τοὺς ἀρχιθερμαστὰς ἀνὰ 92.000 φρ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β'

Περιεχόμενα

Τὸ ναυτικὸν τῶν Ἑλλήνων κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς παραλαβῆς τοῦ «Ἀθέωφ».— Βρεττανικὴ ναυτικὴ ἀποστολὴ ἐν Ἑλλάδι.— Παραγγελία ὑπὸ τῆς Τουρκίας κατὰ Μάρτιον 1911 δύο ντρέντων εἰς τὰ ναυπηγεῖα Ἀρμστρογκ.— Ὁχύρωσις τῶν στενῶν τῶν Δαρδανελλίων.— Γυμνάσια τοῦ Τουρκικοῦ στόλου.— Ἐμπόλεμος κατάστασις Ἰταλίας καὶ Τουρκίας.— Βομβαρδισμὸς τῶν ἔξωτερικῶν ὁχυρωμάτων τῶν Δαρδανελλίων ὑπὸ τοῦ Ἰταλικῶν στόλου.— Παραγγελία ὑπὸ τῆς Ἑλλάδος ἐνὸς θωρηκτοῦ καὶ ἐξ μικρῶν τορπιλλοβόλων εἰς τὰ ναυπηγεῖα Βούλκαν κατὰ τὸ τέλος τοῦ ἔαρος 1912.— Ἀπόπειρα βιασμοῦ τῶν στενῶν τῶν Δυρδανελλίων ὑπὸ Ἰταλικῶν τορπιλλοβόλων καὶ κλείσιμον τῶν στενῶν ὑπὸ τῆς Τουρκίας.— Κατακράτησις ὑπὸ τῆς Τουρκίας Ἑλληνικῶν ἐμπορικῶν ἀτμοπλοίων.

Εἰς τοὺς στόλους τῶν μεγάλων κρατῶν γίνονται συνεχῶς πρόοδοι τῆς ναυτικῆς πολεμικῆς τέχνης, εἰς μεθόδους καὶ ὑλικόν, ὅφελονται δὲ κατὰ τὸ πλεῖστον εἰς πορίσματα ἀξιωματικῶν ἔξαγόμενα ἐκ τῶν ἀδιακόπων ἀσκήσεων. Γοῦτο πρὸ πάντων συμβαίνει διότι τὰ μεγάλα κράτη δὲν φείδονται χρημάτων διὰ νὰ γυμνάζουν τοὺς στόλους των, ἐνῷ τὰ μικρά, ὡς ἐκ τῆς πενιχρότητος τοῦ εἰδικοῦ προϋπολογισμοῦ περιορίζουν τὰς ἀσκήσεις ἐντὸς στενοτάτων ὅρίων. Ἀφ' ἑτέρου διὰ τὰ μεγάλα κράτη, ἐκ παραλλήλου πρὸς τὰς συνεχεῖς ἐρεύνας διὰ τὴν τελειοποίησιν τοῦ πολεμικοῦ ὑλικοῦ, τὰς γινομένας ἐντὸς τῶν δημοσίων ἐργαστηρίων καὶ συνεργείων ἔρχεται ἐπίκουρος παμμεγέθης ἴδιωτικὴ βιομηχανία, μὲν ἄμεσον συμφέρον καὶ ἄφθονα μέσα νὰ ἐρευνᾶ καὶ καταλήγῃ εἰς ἀποτελέσματα ἐπὶ τῶν διθενδήποτε προτεινομένων τελειοποίησεων ἀρκεῖ μόνον νὰ ἐκτιμῶνται αὗται ὡς ἐφαρμόσιμοι. Διὰ τὰ μικρά κράτη τοιαύτη συνδρομὴ ἐκ τῆς ἴδιωτικῆς βιομηχανίας καὶ ἀν ὑπάρχῃ εἶνε σχετικῶς πολὺ ἀσθενής, δυστυχῶς δὲ διὰ τὴν Ἑλλάδα οὐδεμία ἀπολύτως συνδρομὴ ὑπάρχει.

Ἐν τούτοις ἦτο δυνατὸν νὰ ὑφίστατο παρ' ἡμῖν μεγάλη βιο-

μηχανία, διότι ὑπάρχουν ἐν τῇ Παλαιῷ Ἑλλάδι πτώσεις ὑδάτων καὶ μεταλλεῖα σιδήρου. Δὲν ἡτο βεβαίως εἰς τὸ παρελθὸν εὔκολον εἰς Ἑλληνας ἴδιώτας ν̄ ἀποφασίσουν νὰ ἀποδυθοῦν εἰς τοιαύτην βιομηχανικὴν ἐπιχείρησιν ἢ ὅποια θὰ ἀπῆτε πρὸ πάσης ἔγκαταστάσεως νὰ κατασκευασθῇ μεγάλη σιδηροδρομικὴ γραμμὴ καὶ μάλιστα ἄγονος διὰ τὰ πρῶτα ἔτη, ἄλλως τε οἱ κεφαλαιοῦχοι τοῦ παρελθόντος ἐστεροῦντο πιθανῶς εἰδικῶν γνώσεων ἵκανῶν νὰ τοὺς ἐμπνεύσουν ἐμπιστοσύνην νὰ διακινδυνεύσουν χρήματα. Τὸ κράτος ὅμως θὰ ἡτο πάντοτε εἰς θέσιν νὰ ἀναλάβῃ τοιοῦτον ἔργον ἐὰν ἀπέβλεπεν εἰς τὴν ἀναπόφευκτον ἀνάγκην βιομηχανικῆς ἀνεξαρτησίας. Ἡ ἀπαιτουμένη δαπάνη εἶνε μεγάλη, ἀλλὰ συντόμως θὰ ἀντεσταθμίζετο, διότι τὰ χυτήρια χάλυβος, τὰ μηχανήματα τορνεύσεως καὶ τὰ λοιπὰ ἔργαλεῖα δὲν θὰ ἔχοησίμευν μόνον διὰ τὴν κατασκευὴν πυροβόλων καὶ πυρομαχιῶν, θὰ ἡτο δὲ δυνατὸν τὰ προϊόντα τοιούτων ἔγκαταστάσεων, διὰ τὴν κινητήριον δύναμιν τὴν ὁποίων οὐδεμίᾳ περαιτέρω δαπάνη θὰ ἔγίνετο, νὰ ἔδιδον τοιαύτην ὥθησιν εἰς τὴν σιδηροβιομηχανίαν ὃστε νὰ μετέβαλλον τὴν ὅψιν τοῦ ἔθνους. Ἡ ἴδεα μόνον ὅτι θὰ ἡτο τὸ κράτος εἰς κατάστασιν νὰ ἐτοιμάζῃ τὰ μέσα τῆς ἀμύνης του, χωρὶς νὰ καταφεύγῃ εἰς τὴν ἔνενην βιομηχανίαν, καὶ δὲν θὰ εἴχεν ἀνάγκην νὰ ἀναμένῃ ἐκάστοτε διὰ νὰ ἀποκτήσῃ πυρομαχιὰ νὰ παρέλθουν ὅτι μῆνες καὶ διὰ ν̄ ἀποκτήσῃ πυροβόλα πολὺ περισσότερος χρόνος, καὶ ἀν ἐν τῷ μεταξὺ δὲν συμβοῦν ἀπρόσπτα ὡς ἀπεργίαι ἢ πόλεμοι, θὰ ἔπρεπεν ἀπὸ πολλοῦ νὰ εἴχεν ὥθησει τὰς κυβερνήσεις τοῦ παρελθόντος νὰ ἀπεφάσιζον νὰ ἐπωφελοῦντο τῶν φυσικῶν πλεονεκτημάτων τῆς χώρας διὰ νὰ τὴν ἔξασφαλίσουν. Ἐν τοιαύτῃ δὲ περιπτώσει θὰ ὑπῆρχον τὰ μέσα τελειοποιήσεως τοῦ ὑλικοῦ τοῦ πολέμου, πάντοτε ὅμως ἀνάλογα τῆς ἔκτάσεως τῶν ἔγκαταστάσεων.

Αἱ γινόμεναι τελειοποιήσεις, εἰς μεθόδους καὶ ὑλικόν, εἰς τὰ ναυτικὰ τῶν μεγάλων κρατῶν τηροῦνται αὐστηρῶς μυστικαὶ καὶ ἐκ τούτου τὰ μικρὰ ναυτικὰ εἶναι καταδικασμένα ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ νὰ ἀναμένουν, διὰ νὰ προοδεύσῃ τὸ ὑλικὸν τῆς ὑπηρεσίας των, πᾶν ὅτι θὰ ἥθελε πλέον γενικευθεῖ καὶ παραδοθεῖ παρὰ τῶν μεγάλων εἰς τὴν ἴδιωτικὴν βιομηχανίαν πρὸς ἐκμετάλλευσιν. Ἐπομένως

ἀποβαίνει τῆς ἀπολύτως ἐπιτακτικῆς ἀνάγκης τὸ νὰ δύνανται οἱ ἀξιωματικοὶ τοῦ ναυτικοῦ τῶν μικρῶν κρατῶν νὰ παρακολουθοῦν καὶ κρίνουν ἀσφαλῶς τὴν ἔξελιξιν τῆς προόδου τοῦ πολεμικοῦ ὑλικοῦ καὶ τῶν νέων μεθόδων, ἐφ' ὅσον θὰ περιέρχωνται εἰς γνῶσιν των, πρὸς τοῦτο δὲ ἔχουν ἀπαραίτητον ἀνάγκην βάσεων τεχνικῆς μορφώσεως. Ἐν ἐναντίᾳ περιπτώσει ἡ ναυτικὴ τέχνη προοδεύουσα ἀδιαλείπτως θὰ ἐκφεύγῃ τῶν χειρῶν των ἀπὸ ἡμέρας εἰς ἡμέραν. Τὸ συνταγολόγιον τῶν γνώσεων τῆς ἐφαρμογῆς, δύσκολον πολὺ νὰ ἀποκτηθῇ καὶ ἀπαραίτητον διὰ τὴν διοίκησιν καὶ τὴν διεξαγωγὴν τῆς ὑπηρεσίας εἰς πάσας τὰς περιπτώσεις εἰρήνης ἢ πολέμου, εἰνε κτῆμα τῶν πεπειραμένων μόνον ἀξιωματικῶν. Ἡ πεῖρα ὅμως δὲν ὑπάρχει ἐκεῖ ὅπου ἐλλείπει ἡ φυσικὴ ἀντίληψις, ἵνα δὲ ὁξυνθῇ ἡ ἀντίληψις καὶ χρησιμεύσῃ διὰ τὴν πεῖραν ἀπαιτεῖται συνεχῆς προσεκτικὴ παρατήρησις, τέλος δὲ ἡ παρατήρησις δὲν γίνεται μέ μόνην τὴν προθυμίαν καὶ τὴν ὑπομονὴν ἀλλὰ χρειάζεται καὶ τὴν στοιχειώδη τουλάχιστον μόρφωσιν. Εἰς τοὺς ἀξιωματικοὺς τῶν μικρῶν κρατῶν δὲν ἀρκεῖ τὸ συνταγολόγιον τῶν γνώσεων τῆς ἐφαρμογῆς, δι' οὓς λόγους ἔξετέθη ἀνωτέρω, κατ' ἀνάγκην ὅθεν ἡ θεωρητικὴ ἐκπαίδευσις, κατὰ τὴν περίοδον τῆς μαθητείας αὐτῶν ἐν τῇ σχολῇ τῶν δοκίμων, ἐκτείνεται δυσαναλόγως πρὸς ὅσα θὰ ἐφαρμόσουν κατὰ τὴν ἀρχὴν τοῦ σταδίου των. Ως πρὸς τὴν πρακτικὴν ἐκπαίδευσιν, αὐτῇ παρακολουθεῖ περίπου ὅσα γίνονται καὶ διὰ τοὺς δοκίμους τῶν μεγάλων ναυτικῶν κρατῶν. Τὰ σχετικῶς ὑπέρογκα ἐπαγγελματικὰ ταῦτα ἐφόδια, πρὸς ἀπόκτησιν τῶν ὁποίων οἱ δόκιμοι καταβάλλουν προσπαθείας δυσαναλόγους πρὸς τὴν ἀντοχήν των, τοὺς παρακολουθοῦν κατόπιν ὡς ἀξιωματικοὺς καὶ τοὺς βοηθοῦν νὰ ὑπερπηδοῦν πολλὰς δυσκολίας καθ' ὅλον τὸν ὑπηρεσιακὸν βίον των. Τοιαύτη εἶναι ἡ περίπτωσις τῶν Ἑλλήνων ἀξιωματικῶν τοῦ ναυτικοῦ. Διὰ τὸ προσωπικὸν τοῦ Ἑλληνικοῦ ναυτικοῦ οὐδέποτε ὑπῆρξε ζήτημα κυβερνητικῆς τέχνης, ἢ χειρισμοῦ πολεμικοῦ ὑλικοῦ ἢ χειρισμοῦ τῶν μηχανῶν, ἢ τῶν λεβήτων καὶ γενικῶς ζήτημα ἐπαγγελματικῆς ἐπαρκείας ὡς πρὸς πάντας ἀνεξαιρέτως τοὺς κλάδους, τόσον διὰ τοὺς ἀξιωματικοὺς ὅσον καὶ διὰ τοὺς ὑπαξιωματικοὺς καὶ τὰ πληρώματα. Ως ἐκ τῆς ἐλλείψεως ὅμως βιο-

μηχανίας παρ' ήμιν ούδέποτε σχεδὸν ἔπαισε νὰ ὑφίσταται ζήτημα ὑλικοῦ. Ὡς πρὸς τὰς ἐπισκευὰς πάντοτε ὑπῆρξεν ἐπάρκεια, ἀναλόγως μάλιστα τοῦ ἀριθμοῦ τῶν Ἑλλήνων τεχνιτῶν πρέπει νὰ μένωμεν εὐχαριστημένοι διότι ὑπάρχουν πολλοὶ τεχνῖται ἀκριβείας καὶ τοῦτο διευκολύνει τὰς ἐπισκευὰς καὶ ἔξοικονομεῖ τὸ ὑλικόν.

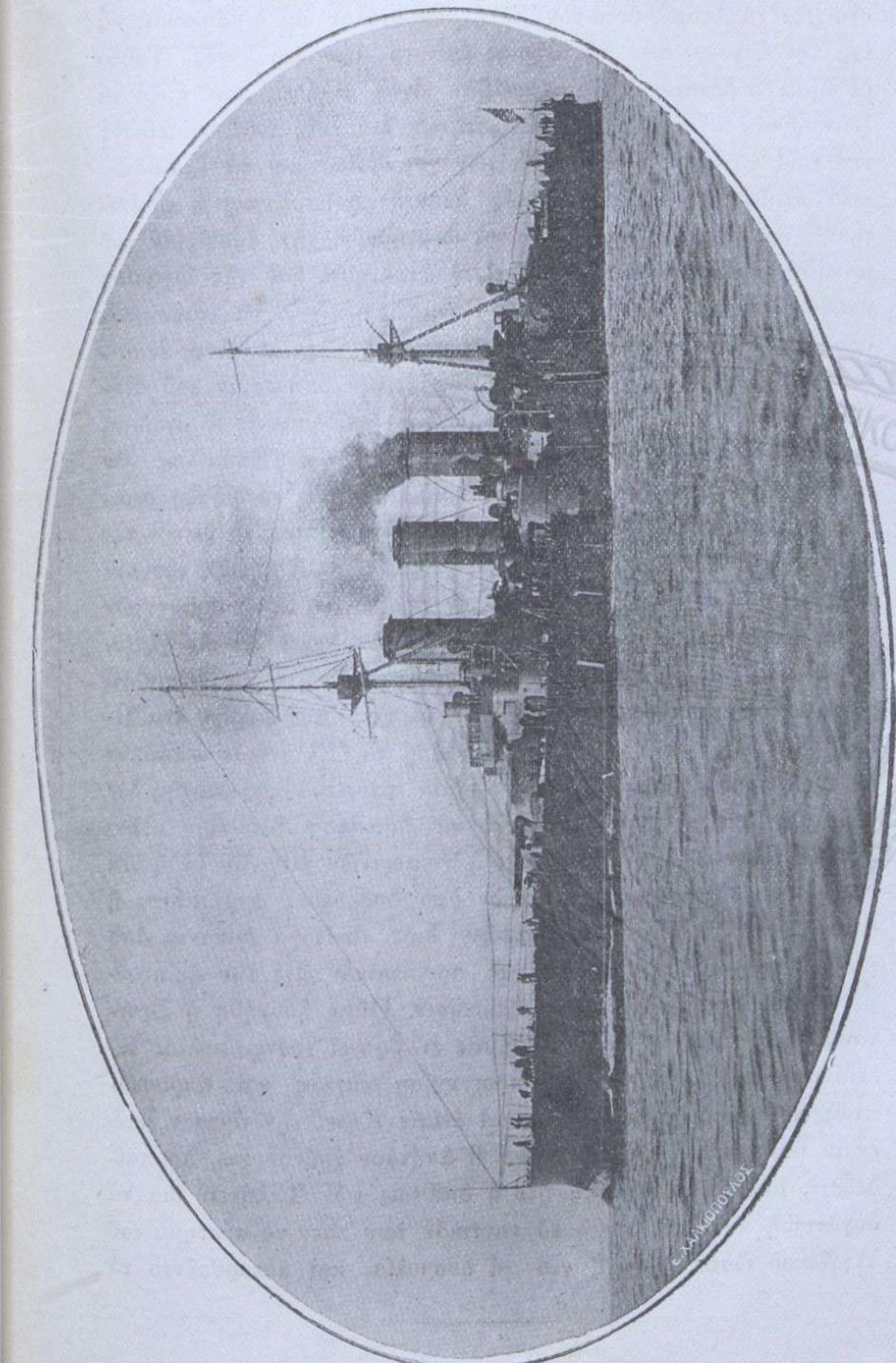
Αἱ δοκιμαὶ τοῦ «Ἀβέρωφ» ἐγένοντο κατὰ Μάρτιον τοῦ 1911 ἡ δὲ παραλαβὴ συννετελέσθη κατὰ τὸν Ἀπρίλιον. Ἡ μεγίστη ταχύτης τοῦ πλοίου ἔφθασε τὰ 23,6 μίλια, πάντα δὲ ἀνεξαιρέτως τὰ μηχανήματα συμπεριλαμβανομένου καὶ τοῦ πυροβολικοῦ ἐλειτούργησαν καλῶς, οὕτω δὲ παρελήφθη τὸ πλοῖον καθ' ὅλα τέλειον. Ἡ ἴδιοφυΐα τοῦ ἴδιοκτήτου τῶν ναυπηγείων εἶχε κατορθώσει νὰ τοῦ περιορίσῃ εἰς 10.000 τόννους τὸ ἐκτόπισμα καὶ νὰ τοῦ δώσῃ μεγάλην ταχύτητα μὲ μικρὰν κατανάλωσιν καυσίμου ὑλῆς, ἐνῷ ἄλλα σύγχρονα πολεμικὰ πλοῖα μὲ τὴν θωράκισιν, τὴν ταχύτητα καὶ τὸ πυροβολικὸν τοῦ «Ἀβέρωφ» ἔξετόπιζον 15.000 τόννους περίπου. Πρέπει βεβαίως νὰ παρατηρηθῇ ὅτι τὰ μεγάλα ταῦτα πλεονεκτήματα δὲν εἶχον ἐπιτευχθῆ ἀνευ θυσιῶν τινων, πρὸ πάντων εἰς τὸν ἀερισμὸν τοῦ πλοίου, ἄλλὰ θὰ ἥτο δυνατὸν νὰ εἴχε παρακαμφθῆ καὶ ἐκεῖνο τὸ μειονέκτημα διὰ καταλλήλου διατάξεως ἀνεμιστήρων. Ἀφ' ἑτέρου ἥτο μέγιστον πλεονέκτημα τὸ νὰ ἥδυνατο τὸ ναυπηγεῖον Ὁρλάνδο διὰ διαθέσεως 30.000 τόννων νὰ κατασκευάζῃ 3 τεθωρακισμένα καταδρομικά, ἐνῷ ἄλλαχοῦ μὲ τὸν αὐτὸν ἀριθμὸν τόννων θὰ κατεσκευάζοντο ἵσως μόνον δύο κατ' οὐδὲν ἀνώτερα εἰς τὴν ταχύτητα, τὸ πυροβολικὸν καὶ τὴν θωράκισιν. Τὸ πλεονέκτημα τῆς μαχητικῆς ἰσχύος διὰ τεθωρακισμένον καταδρομικὸν μεγάλης ταχύτητος ὡς τὸν «Ἀβέρωφ» ἐμφανίζεται μεγαλήτερον ἐὰν ληφθῆ ὑπὸ δψιν ὅτι τὸ πλοῖον παρελήφθη μὲν κατὰ τὸ 1911 ἀλλ' εἶχε σχεδιασθῆ κατὰ τὸ 1905 ἀν δχι πρότερον.

Τὸ πυροβολικὸν τοῦ πλοίου εἶνε Ἀγγλικόν, συστήματος Ἀρμστρογκού οἱ λέβητες Γαλλικοί, συστήματος Μπελβίλ· αἱ ἡλεκτρομηχαναὶ Γερμανικαί, ἐκ Νιούρεμπεργκού οἱ ἴστοι Γερμανικοί, τοῦ ἐργοστασίου Μάννεσμαν· αἱ ὑδραυλικαὶ μηχαναὶ Ἀγγλικαί, ὡς καὶ οἱ ἀνελκυστήρες τῶν πυρομαχικῶν καὶ τῶν ταχυβόλων· ἐκ τῶν συστημάτων τῶν στροφομέτρων τὸ μὲν Ἐλβετικὸν τὸ δὲ Γερμανικόν οἱ θώρακες ἐκ Τέρνι τῆς Ἰταλίας, κατὰ τὴν μέθοδον

Κρούπτοι οἱ προβολεῖς, τὰ μηχανήματα μεταβιβάσεως διαταγῶν καὶ τὰ ἡλεκτρικὰ καλώδια ἐξ Ἰταλίας, τὰ μὲν ἐκ Φλωρεντίας τὰ δὲ ἐκ Λιβόρνου· τὰ τηλέφωνα Ἀγγλικά, συστήματος Γκράχαμπελλ, ὁ ἀσύρματος τηλέγραφος Ἀγγλικός, συστήματος Μαρκόνι καὶ οὕτω καθ' ἕξῆς ὡς πρὸς πάντα περίπου τὰ μηχανήματα τοῦ πλοίου ἔξαιρουμένων τῶν μηχανῶν καὶ τοῦ σκάφους τὰ ὅποια εἴχον κατασκευασθῆ εἰς τὸ ἐργοστάσιον τοῦ ναυπηγείου. Ἐδῶ νομίζω, ὅτι πρέπει νὰ ἐπανέλθω εἰς τὸ ζήτημα τῆς βιομηχανίας παρ' ήμιν καὶ ἐκθέτω τὰ ἀνωτέρω διὰ νὰ ἀποδεῖξω τὸ δυνατὸν τῆς ναυπηγήσεως παρ' ήμιν πολεμικῶν πλοίων. Διότι, ὡς συνέβη εἰς τὸν «Ἀβέρωφ», τὸ αὐτὸν συμβαίνει καὶ εἰς τὰ ἄλλα ναυπηγεῖα τὰ ὅποια κατασκευάζουν σκάφη καὶ μηχανάς, προμηθεύονται δὲ πάντα τὰ λοιπὰ μηχανήματα ἐκ τῶν εἰδικῶν ἐργοστασίων καὶ τὰ τοποθετοῦν. Ἐὰν ἐπεδιώκετο ἀπὸ τοῦ παρελθόντος ἐν Ἑλλάδι, βαθμηδὸν καὶ κατ' ὀλίγον, κατασκευὴ πολεμικῶν πλοίων δὲν θὰ ἥτο ἀδύνατον εἰς ήμᾶς σήμερον νὰ κατεσκευάζωμεν ὅτι καὶ ἀν θὰ ἥθελομεν.

Ἀπὸ τοῦ τέλους τοῦ ἔτους 1910 ναυτικὴ Βρεττανικὴ ἀποστολὴ ὑπὸ τὸν ὑποναύαρχον Λαϊονελ Τῶφνελ εἶχεν ἀναλάβει τὴν ὀργάνωσιν τοῦ Ἑλληνικοῦ ναυτικοῦ. Μέχρι τῆς ἐποχῆς ἐκείνης οἱ διέποντες κανονισμοὶ τὸ Ἑλληνικὸν ναυτικόν, ὡς πρὸς ἐκπαίδευσιν καὶ τὴν τὴν διοίκησιν ἥσαν, ὅχι μόνον ἐν ταῖς γενικαῖς γραμμαῖς ἄλλὰ καὶ ἐν πολλαῖς τῶν λεπτομερειῶν, ἔργον τοῦ 25 περίπου ἔτη πρὸ τῆς ἐποχῆς ἐκείνης διατελέσαντος ἀρχηγοῦ τῆς ἐν Ἑλλάδι Γαλλικῆς ναυτικῆς ἀποστολῆς ναυάρχου Λεζέν. Ὡς ἥτο ἐπόμενον, ἀναλόγως τῆς συντελεσθείσης ὁραδαίας προόδου τοῦ ὑλικοῦ κατὰ τὰ 25 ἐκεῖνα ἔτη, μεταβολὰὶ εἰς μεθόδους προερχόμεναι ἐκ τῆς πείρας ἐνὸς μεγάλου ναυτικοῦ ἐπεβάλλοντο νὰ συντελεσθοῦν παρ' ήμιν ἀφοῦ ἐν τῷ μεταξὺ ἐτέθησαν εἰς ἐνέργειαν τὸ ταχυβόλον πυροβόλον, τὸ τηλεσκοπικὸν κλισιοσκόπιον, οἱ ὑποβρύχιοι ἐκσφενδονιστικοὶ σωλῆνες δὲ ἀσύρματος, τὸ ὑποβρύχιον, τὸ ἀντιτορπιλλικόν, αἱ στροβιλομηχαναὶ, τὸ ντρέντνωτ, τὸ ὑδροπλάνον, αἱ μηχαναὶ Ντίζελ καὶ πλῆθος ἄλλων τελειοποιήσεων. Ὡς πρὸς τὸν χειρισμὸν ὅσων ἐκ τῶν ἀνωτέρω ἀναφερομένων νέων μηχανημάτων εἴχον εἰσαχθῆ εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ Ἑλληνικοῦ ναυτικοῦ μέχρι τοῦ τέλους τοῦ

1910 ούδεμία βεβαίως δυσκολία ὑφίστατο. Τόσον εἶνε τοῦτο βέβαιον ὅστε ἀπὸ τῆς πρώτης ἡμέρας ὁ ναύαρχος Τῶφνελλ ἐγύμνασεν ἀπὸ εὐθείας κατὰ τὸ Ἀγγλικὸν σύστημα τὸν στόλον εἰς τοὺς ἔλιγμοὺς, ἥσχολήθη δὲ εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς νὰ συντάξῃ τακτικὴν διὰ τὸ Ἑλληνικὸν ναυτικόν, πολὺ χρήσιμον βιβλίον τοῦ δποίου εἶχομεν ἀνάγκην πρὸς ἀντικατάστασιν τοῦ ὑφισταμένου ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τοῦ ναυάρχου Λεζέν. Γνωρίζω καλῶς ὅτι ἀπὸ μνήμης ὑπηγόρευσεν εἰς τὸν ὑπασπιστήν του δλόκληρον ἐκεῖνο τὸ τέλειον ἔργον διὰ νὰ ἔκτυπωθῇ τὸ ταχύτερον καὶ χρησιμεύσῃ εἰς τὰ γυμνάσια. Διὰ τῆς νέας τακτικῆς κατήργησε τοὺς παλαιοὺς δυσκόλους πλαγιογωνίους ἔλιγμούς, τοὺς δποίους ἔχοησιμοποιοῦμεν διὰ τὴν μεταβολὴν τῆς γραμμῆς παραγωγῆς εἰς γραμμὴν μετώπου καὶ τάναπαλιν, καὶ τοὺς ἀντεκατέστησε διὰ διπλοῦ ἔλιγμοῦ ἐκ μιᾶς διαδοχικῆς καὶ μιᾶς ἄλλης ἀθρόας στροφῆς. Ἐφ' ἐτέρου εἰσήγαγε τὸν σχηματισμὸν τῆς γραμμῆς διοπτεύσεως ὡς βάσιν ἀπὸ τῆς δποίας ὁ ἀρχηγός, ἀφ' οὗ θὰ ἐκανόνιζεν ὠρισμένον προορισμὸν εἰς τὴν διόπτευσιν τῆς γραμμῆς, θὰ ἡδύνατο νὰ ἐλίσσῃ τὰ πλοῖα μὲ μεγάλην εὔκολίαν καὶ νὰ τὰ μετατοπίζῃ ὅπουδήποτε θὰ ἥθελε, πάντοτε παραλλήλως καὶ ὅμορρόπως ἄλλήλων δι' ἐνὸς μόνου σήματος ἀθρόας στροφῆς. Συνεπλήρωσε δὲ τὴν μεταβολὴν εἰς τὴν τακτικὴν διὰ τῆς προσθήκης τοῦ ἀναγκαιοτάτου ἔλιγμοῦ τῆς ἀναστροφῆς τῆς τάξεως τῆς ἀριθμολογῆσεως. Ἐτροποποίησε τὸ σύστημα τῆς σημάνσεως, καταστήσας αὐτὸ πολὺ ἀπλούστερον διὰ τῆς ἐλαττώσεως τοῦ ἀριθμοῦ τῶν μέχρι τῆς ἐποχῆς ἐκείνης χρησιμοποιούμενων κατὰ τὴν συνενόησιν σηματοσχοίνων. Ἐκ παραλλήλου ἔθεσε παρὸ ἡμῖν ἀμέσως εἰς ἐφαρμογὴν τὰς Ἀγγλικὰς διαιρέσεις καὶ τοὺς κανονισμοὺς τῆς ἐσωτερικῆς ὑπηρεσίας τῶν πλοίων, ἐνήργησε τὴν ἐν βραχεῖ χρόνῳ ἔκτύπωσιν εἰδικῶν πρὸς τοῦτο βιβλίων διὰ τὴν ἐνημερότητα τῶν Ἑλλήνων ἀξιωματικῶν καὶ ἥσχολήθη εἰς ὀργανισμὸν κατὰ τὸ Ἀγγλικὸν σύστημα τοῦ σχολείου τοῦ ναυτικοῦ πυροβολικοῦ. Ἐνταῦθα πρέπει νὰ λεχθῇ ὅτι τὸ Ἑλληνικὸν ναυτικὸν εὑρίσκετο εἰς τοιαύτην περιοπὴν ὅστε ἐντὸς ὀλίγων μόνον ἑβδομάδων ἡδυνήθη ὁ ναύαρχος Τῶφνελλ νὰ τὸ διοικήσῃ εὐκολώτατα κατὰ τὸ Ἀγγλικὸν σύστημα. Ἰνα τὸ ἔργον τοῦτο ἐπραγματοποιεῖτο ἔπρεπε βεβαίως νὰ προϋπάρχουν εἰς τὸ ὕψος τοῦ προορισμοῦ τῶν πάντα τὰ

Τὸ Ἑλληνικὸν τεθωρακισμένον καταδρομικὸν «Ἀέρωφ» 9.960 τόνων ἐκτελοῦν δοκιμάς παραλαβῆς.

στοιχεῖα τὰ ἀποτελοῦντα τὸν Ἑλληνικὸν στόλον καὶ ἡ μόρφωσις νὰ ἔχῃ τὴν ἔκτασιν περὶ τῆς ὁποίας ἐγένετο ἀνωτέρῳ λόγος. Τοῦτο δὲ διότι οὐδέποτε εἰς τὸ παρελθὸν εἶχον παύσει παρ' ἡμῖν νὰ λειτουργοῦν αἱ σχολαὶ τῶν εἰδικοτήτων διὰ τοὺς ὑπαξιωματικοὺς καὶ τοὺς ναύτας, αἱ δὲ μοῖραι τῶν γυμνασίων καὶ τὰ ἔκπαιδευτικὰ πλοῖα ἥσαν εἰς κίνησιν, ἐφ' ὅσον ὁ προϋπολογισμὸς τὸ ἐπέτρεπε, καὶ ἔξηκολούθουν οὕτω νὰ διατηροῦν τὴν ἐμπειρίαν τοῦ μονίμου προσωπικοῦ ἡ ὁποῖα εἶχεν ἀποκτηθεῖ διὰ τῆς ἐργασίας καὶ τῆς φυσικῆς ἐπιδόσεως. Οἱ ἀξιωματικοὶ εἶχον νὰ παρουσιάσουν πολλὰς πρωτοτύπους τεχνικὰς μελέτας, νέας μεθόδους ἔκπαιδεύσεως εἰσαχθείσας τῇ προτάσει των εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ στόλου, δμοιόμορφον μόρφωσιν καὶ μεγάλην ἐπίδοσιν εἰς τὸ στάδιον, δυσανάλογον πρὸς τὰ δλίγα μέσα τοῦ ναυτικοῦ. Ἐπομένως δὲν εὑρέθη εἰς τὴν ἀνάγκην ἡ Βρεττανικὴ ἀποστολὴ νὰ διδάξῃ στοιχειώδη ζητήματα ἢ ἔστω σχετικὰ ὅπωσδήποτε πρὸς τὸ ὑλικὸν τῆς ὑπηρεσίας τὸ ὁποῖον ενδίσκετο εἰς χεῖρας τῶν Ἑλλήνων, τουναντίον, κατὰ τὴν παραλαβὴν τῶν νέων πλοίων, τὸ προσωπικὸν τῶν ἀξιωματικῶν καὶ τῶν πληρωμάτων εἶχεν ἀποδεῖξει δτι εἶχεν ἴσχυρὰς βάσεις ἐπαγγελματικῆς μορφώσεως καὶ ἥτο εἰς θέσιν νὰ χρησιμοποιήσῃ εὐχερῶς καὶ τὸ νέον ὑλικόν. Ἀφ' ἑτέρου, ἵνα διδάξῃ ὅσα εἶχεν ἀνάγκην ν' ἀπορροφήσῃ τὸ Ἑλληνικὸν ναυτικὸν ἐκ τῆς πείρας ἀξιωματικῶν τοῦ πρώτου ναυτικοῦ τῆς ἐποχῆς, δὲν ἐδίσταζεν ἡ Βρεττανικὴ ἀποστολὴ νὰ διατάσσῃ ἔκτελεσιν οἰωνδήποτε χειρισμῶν ἐν κακοκαιρίᾳ ἢ νυκτερινῶν ἐλιγμῶν μὲ φῶτα κεκαλυμμένα ἢ νυκτερινῶν πυρῶν ὑπὸ δυσκόλους περιστάσεις ἢ ἐπιθέσεων τῶν ἐλαφρῶν σκαφῶν, διότι ἀνάλογα ἐγίνοντο ἀπὸ μακροῦ χρόνου παρ' ἡμῖν καὶ τὸ προσωπικὸν εἶχε τὴν ἀπαιτούμενην διὰ τοιαῦτα γυμνάσια ἔξασκησιν. Οὕτω ἥδυνήθη ἡ Βρεττανικὴ ἀποστολὴ νὰ δεῖξῃ εἰς ἡμᾶς ἐν βραχεῖ χρόνῳ πολλὰς τελειοποιημένας μεθόδους καὶ προχωρήσῃ ταχέως καὶ ἀπροσκόπτως εἰς τὴν δργάνωσιν. Ἄν καὶ ἐνίοτε ἔξήτει τὴν ἄμεσον ἔκτελεσιν μεταρρυθμίσεων αἱ ὁποῖαι θ' ἀπήτουν χρόνον καὶ προπαίδευσιν, μολαταῦτα τοιαῦτη ἥτο ἡ διάθεσις τῶν Ἑλλήνων διὰ νὰ δργανωθῇ καὶ ἔκπαιδευθῇ τὸ ναυτικόν των κατὰ τὸ σύστημα τοῦ Ἀγγλικοῦ ὥστε ἔξηφανίζοντο αἱ δυσκολίαι καὶ κατορθοῦντο τὰ

ἀδύνατα. Ἁναφέρω ὡς παράδειγμα ὅτι, μέχρι τῆς ἐποχῆς τῆς ἀποστολῆς ὑπὸ τὸν ναύαρχον Τῶφνελλ, ὑπῆρχεν εἰς τὸ Ἑλληνικὸν ναυτικὸν τὸ ἔθιμον, γενόμενον παραδεκτὸν εἰς τὴν ἐσωτερικὴν ὑπηρεσίαν τῶν ἀντιορπιλλικῶν ἐκ τοῦ παλαιοῦ κανονισμοῦ, τὰς ἔκσφενδονίσεις τῶν αὐτοκινήτων τορπιλλῶν νὰ προετοιμάζουν ἐπὶ τῶν πλοίων εἰδικοὶ τεχνῖται τορπιλληταὶ προερχόμενοι ἐκ τῶν συνεργείων τῆς ὑποβρυχίου ἀμύνης. Εἶχεν ὅμως συμπέσει, δλίγους μῆνας κατόπιν τῆς ἐνάρξεως τῶν ἐργασιῶν τῆς Βρεττανικῆς ἀποστολῆς, περίπτωσις καθ' ἥν εἰς ἐν ἐκ τῶν ἀντιορπιλλικῶν ἔλειψεν ὁ εἰδικὸς τεχνῖτης τῆς ὑποβρυχίου ἀμύνης. Ὁ ἐπιτετραμμένος τὴν ὑπηρεσίαν τῶν τορπιλλῶν ἀξιωματικὸς τῆς Βρεττανικῆς ἀποστολῆς ἐπέβαινε τοῦ ἀντιορπιλλικοῦ καὶ ἔξηριζωσεν ὅτι ἡ ὑποβρύχιος ἀμυνα ἐστερείτο τεχνιτῶν τὴν ἐποχὴν ἐκείνην καὶ εὑρίσκετο ἐν ἀδυναμίᾳ νὰ ἐφοδιάζῃ καὶ τὰ πλοῖα καὶ νὰ κρατῇ συγχρόνως ἀριθμόν τινα ἐκ τούτων εἰς τὰ συνεργεῖα τῆς διὰ τὰς ἐπισκευὰς τῶν αὐτοκινήτων τορπιλλῶν. Ἔζήτησεν ἀμέσως ὁ ἀξιωματικὸς ἐκεῖνος νὰ ληφθῇ τὸ μέτρον νὰ ἀποβιασθοῦν εἰς τὴν ἔηρὰν οἱ τεχνῖται τῆς ὑποβρυχίου ἀμύνης ἐκ πάντων τῶν πλοίων καὶ ὑπευθύνως νὰ ἀνατεθῇ ἐφεξῆς ἡ ὑπηρεσία τῶν αὐτοκινήτων τορπιλλῶν εἰς τοὺς ἐπιβαίνοντας ὑπαξιωματικοὺς καὶ ναύτας τορπιλλητάς, οἱ ὁποῖοι μέχρις ἐκείνης τῆς ἐποχῆς ἥσχολοῦντο βεβαίως εἰς σχετικὰς ὑπηρεσίας πρὸς τὰς τορπίλλας, τὰς νάρκας καὶ τὸν ἥλεκτροφωτισμὸν τῶν πλοίων ἀλλὰ δὲν ἐφερον τὴν εὐθύνην διὰ τὸ τεχνικὸν μέρος τῶν αὐτοκινήτων τορπιλλῶν. Εὔθὺς ἐτροποποιήθη τὸ μέχρις ἐκείνης τῆς ἐποχῆς ἴσχυον σύστημα ἔκπαιδεύσεως, ἐδημιουργήθησαν οἱ κλάδοι τῶν ὑπαξιωματικῶν καὶ ναυτῶν τορπιλλομηχανικῶν καὶ ἥλεκτρομηχανικῶν καὶ ἀπηλλάγη οὕτω ἡ ὑποβρύχιος ἀμυνα τῆς ὑποχρεώσεως νὰ διαθέτῃ εἰς τὰ πλοῖα τοὺς εἰδικοὺς τεχνῖτας της, συνετελέσθη δὲ ἡ μεγάλη αὗτη μεταβολὴ ἐντὸς δλίγων ἐβδομάδων καὶ ἔχαρακτήρισε τὴν ποιότητα τοῦ προσωπικοῦ.

Ἐν φ χρόνῳ εἰργάζετο οὕτω τὸ Ἑλληνικὸν ναυτικὸν καὶ προώδευεν εἰς τὸ προσωπικόν του τὸ ὁποῖον, ἔξαιρέσει ἐνὸς τεθωρακισμένου καταδρομικοῦ καὶ 8 μικρῶν ἀντιορπιλλικῶν, ἐπέβαινεν ἀπηρχαιωμένου τύπου πολεμικῶν πλοίων, τὸ ἀντίζηλον ναυτι-

κόν, δραγανούμενον ἐπίσης τῇ φροντίδι ἄλλης Βρεττανικῆς ἀποστολῆς ἔργαζομένης ἥδη ἐκεῖ ἀπὸ τριετίας, προέβαινεν εἰς μεγάλας ναυτικὰς παραγγελίας κατὰ τὰς ἰδέας τῶν ἴσχυόντων Τούρκων.

Οὕτω κατὰ Μάρτιον τοῦ 1911 ὑπεγράφη τὸ μεταξὺ Τουρκικῆς πυθερνήσεως καὶ ναυπηγείων "Αρμστρογκ" συμβόλαιον κατασκευῆς δύο ντρέντρων 23.000 τόννων ἐκτοπίσματος, μὲ δέκα πυροβόλα τῶν 34, ἐκ. εἰς πέντε διδύμους πύργους κατὰ τὸν διαμήκη ἀξονα τοῦ πλοίου, δέκα ἔξ πυροβόλα τῶν 15 ἐκ. καὶ ταχύτητα 21 μιλλίων. Ὁ τύπος οὗτος ἦτο δ τελειότερος τῆς ἐποχῆς του καὶ δὲν διέφερε τῶν συγχρόνων ἴσχυροτάτων ντρέντρων τῆς Ἀγγλίας. Ἡ ναυπήγησις τοῦ πρώτου ἔξ αὐτῶν ἡρχισεν ἀμέσως, ἥλπιζετο δὲ ἐν Τουρκίᾳ ὅτι ἔμελλε τὸ πλοίον νὰ ἥτο ἔτοιμον νὰ ἀρχίσῃ δοκιμᾶς μετὰ δύο τὸ πολὺ ἔτη. Ἡ παραγγελία αὕτη ὠφείλετο εἰς τὰς ἐπιμόνους προσπαθείας τοῦ ὑπουργοῦ τῶν ναυτικῶν ὑποστρατήγου Μαχμούτ Μουχτάρ, τὸν δποῖον εἶχον γνωρίσει οἱ Ἐλληνες κατὰ τὸ 1897 ὡς ἀρχηγὸν τοῦ ἵππικοῦ τοῦ ἐνεργήσαντος τότε τὴν ἐπίθεσιν εἰς Βελεστīνον. Ὁ αὐτὸς ὑπουργὸς ἥγόρασε καὶ 7 μεταγωγικὰ ἵκανὰ νὰ περιλάβουν 31.000 ἀνδρας καὶ ἐνήργησε προμηθείας πυρομαχικῶν διὰ τὰ θωρηκτὰ τύπου «Μπαρμπαρός» καὶ διὰ τὰ ἀντιορπιλλικὰ τύπου Σιχάο. Ἐπέτυχε νὰ γίνουν δεκτοὶ πρὸς ἐκπαίδευσιν εἰς τὸ Ἀγγλικὸν ναυτικὸν Τοῦρκοι ἀξιωματικοί, 5 πυροβοληταί, 4 τορπιλιταί, 6 τῆς πορείας καὶ 2 ναυπηγοί διὰ τὸ ἔτος 1911, διότι εἶχε σχηματίσει πεποίθησιν ὅτι μόναι αἱ ναυτικαὶ παρασκευαὶ δὲν θὰ ἥρκουν ἀλλ' ἐκ παραλλήλου ὠφείλετο καὶ προετοιμασία τοῦ προσωπικοῦ, τοῦ μέτρου δὲ τούτου ἐφόροντες ἐπρεπε νὰ γίνῃ ἔξακολούθησις ἐπὶ σειρὰν ἐτῶν διὰ ν' ἀποβῆ ἀποτελεσματικόν.

Διὰ τῶν ἐνεργειῶν τοῦ Μαχμούτ Μουχτάρ καὶ τοῦ ἄλλου ὑπουργοῦ τῶν ναυτικῶν ὑποναύαρχου Χαλήλ, οἱ δποῖοι ὑπῆρξαν ἴσχυροὶ παρὰ τῷ κομητάτῳ, ἐνῷ οἱ ἄλλοι διατελέσαντες ὑπουργοὶ τῶν ναυτικῶν κατὰ τὴν αὐτὴν τριετῆ περίοδον δὲν εἰσηκούντο ὑπὸ τῆς κυβερνήσεως, εἶχον ἀγορασθεῖ τὰ δύο θωρηκτὰ τύπου «Μπαρμπαρός», ἐπτὰ μεταγωγικὰ χωρητικότητος 11.000 ἀνδρῶν, τὰ τέσσαρα ἀντιορπιλλικὰ τύπου Σιχάο καὶ εἶχον παραγγελθεῖ ἐν ντρέντρων, ἔξ κανονιοφόροι καὶ μία τορπιλλοθέτις. Πάντα ταῦτα

τὰ πλοῖα ἦσαν διλικῆς ἀξίας 99.000.000 φρ., ἐκ τοῦ ποσοῦ δὲ τούτου τὰ 38.000.000 φρ. προήρχοντο ἐκ τῶν ἐν Γερμανίᾳ καταθέσεων τοῦ σουλτάν Χαμίτ, αἱ δποῖαι κατεβλήθησαν ὑπὸ τῆς Γερμανικῆς κυβερνήσεως εἰς τὴν Τουρκικὴν εὐθὺς ὡς ἐπραγματοποιήθη ἡ ἀγορὰ τῶν δύο Γερμανικῶν παλαιῶν θωρηκτῶν καὶ παρὰ τὴν ἐναντίαν γνωμοδότησιν τῶν Γερμανῶν νομομαθῶν. Ἐπίσης σημαντικὸν ποσὸν χρημάτων εἶχεν εἰσπραχθεῖ διὰ τῆς ὑπὲρ τοῦ στόλου ἀναγκαστικῆς εἰσφορᾶς τόσον τῶν ὑπαλλήλων ὃσον καὶ τοῦ πληθυσμοῦ τῶν ἐπαρχιῶν κατόπιν τῶν ἐνεργειῶν τῶν τοπικῶν διοικητῶν. Ἡ ἐφαρμογὴ μεγάλου ναυτικοῦ προγράμματος, ἐὰν εὑρισκεν ὑποστηρικτὰς ὑπουργοὺς ὡς τὸν ὑποναύαρχον Χαλήλ καὶ τὸν ὑποστράτηγον Μαχμούτ Μουχτάρ, ἐνέβαλλεν εἰς σκέψεις τοὺς κορυφαίους πολιτικοὺς ἀνδρας τῆς Τουρκίας, διότι ἐκεῖνοι δὲν ἐθεώρουν μὲν δύσκολον τὴν ἐξεύρεσιν μεγάλου δανείου διὰ τὴν ναυπήγησιν πλοίων ἀλλὰ τὴν διατήρησιν, ἐκγύμνασιν καὶ ἀνανέωσιν ἐνὸς μεγάλου στόλου ἐθεώρουν δυσβάστακτον διὰ τὴν Τουρκίαν. Διότι ἦσαν πεπεισμένοι ὅτι ἄνευ συνεχοῦς κινήσεως καὶ γυμνασίων ἀπέληγεν εἰς τὸ μηδὲν καὶ ὁ ἴσχυρότατος τῶν στόλων, ἐὰν δὲ τ' ἀνωτέρω θὰ ἔξετελοῦντο θὰ ἐπεβαρύνετο ὑπερβολικῶς ὁ προϋπολογισμὸς τοῦ κράτους, ὁ δποῖος εἶχεν ἥδη μεγάλα βάρη πρὸ πάντων ἐκ δαπανῶν τοῦ ὑπουργείου τῶν στρατιωτικῶν. Ἐνεθυμοῦντο ὅτι κατὰ τὸν Ρωσσο-Τουρκικὸν πόλεμον τοῦ 1878 ὁ Τουρκικὸς στόλος δὲν ἥδυνθη ν' ἀντιμετωπίσῃ τὰ ἔξωπλισμένα Ρωσσικὰ ἐμπορικὰ πλοῖα διότι δὲν εἶχεν ἐκγυμνασθεῖ συστηματικῶς ἀν καὶ εἰς ἀριθμὸν καὶ ἴσχὺν πολεμικῶν πλοίων ἥτο ὁ τρίτος στόλος τῆς Εύρωπης. Ἐθεώρουν διότι εἰς τὸ μέλλον, ἐὰν ἡ οἰκονομικὴ κατάστασις τοῦ κράτους θὰ τὸ ἐπέτρεπε, βεβαίως ἡ Τουρκία θὰ ἐπρεπε ν' ἀποκτήσῃ στόλον ἴσχυρόν, ἀλλ' ὑπὸ τὸν ὅρον νὰ ἥδυνατο νὰ διατηρῇ συνεχῶς ἴσοδύναμον στόλον καὶ νὰ μὴ περιωρίζετο εἰς ἐφάπαξ δαπάνας καὶ κατόπιν νὰ ἥναγκαζετο νὰ τὸν ἐγκατέλιπε διότι δὲν θ' ἀντεῖχεν οἰκονομικῶς. Διὰ τὰ ἔξοδα ὅμως τοῦ ὑπουργείου τῶν στρατιωτικῶν ἦσαν σύμφωνοι πάντες ἀνεξαιρέτως οἱ Τοῦρκοι μολονότι ἀπὸ τῆς μεταπολιτεύσεως ὁ προϋπολογισμὸς τοῦ ὑπουργείου τῶν στρατιωτικῶν παρουσίας κατ' ἔτος αὐξησιν δαπανῶν περὶ τὰ 120.000.000 φρ.

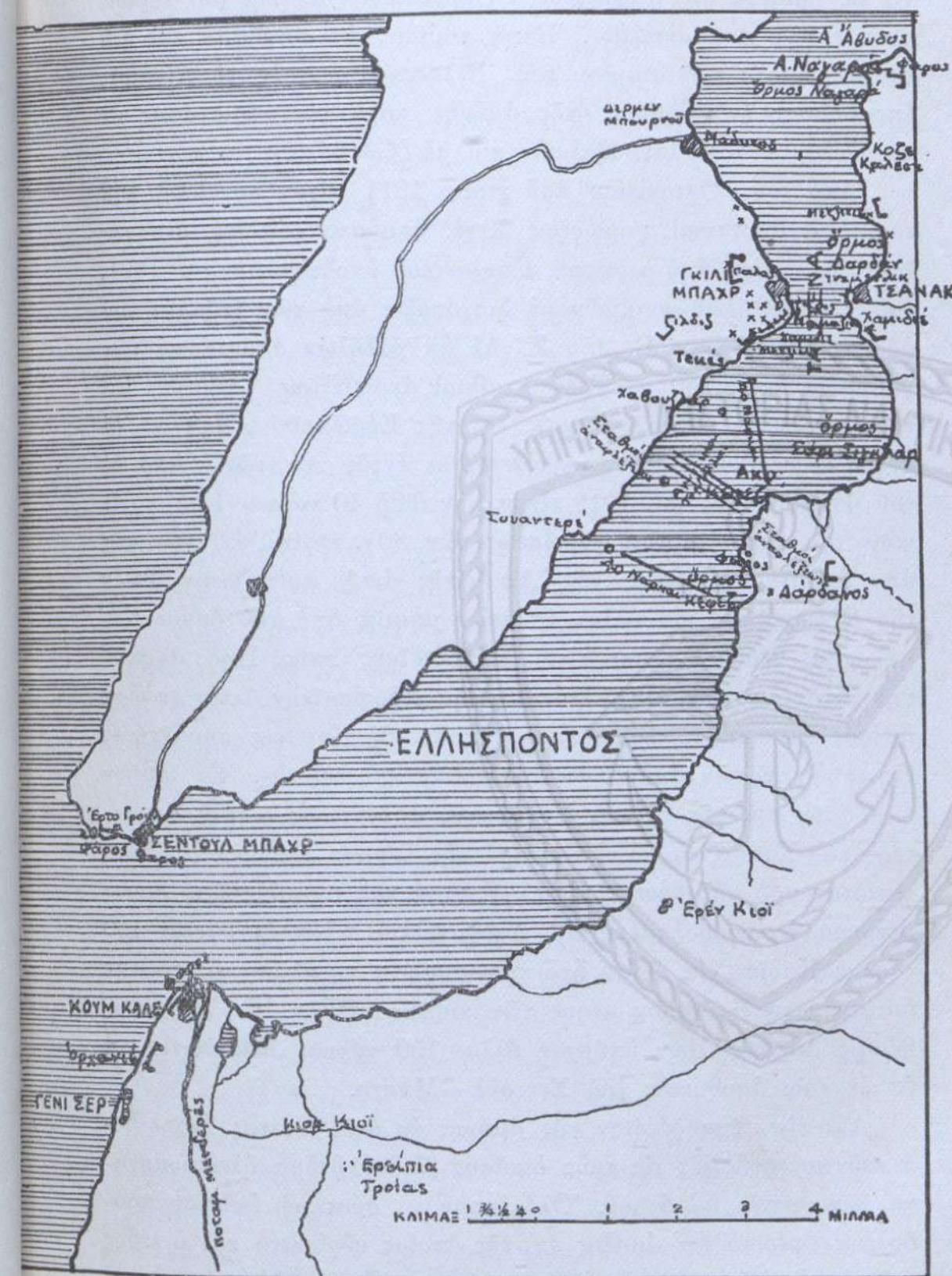
τὰ δποῖα κατέληγον εἰς ἔλειμμα τοῦ γενικοῦ προϋπολογισμοῦ. Τοῦτο ὀφείλετο ἀφ' ἐνὸς μὲν εἰς τὰς ἐπαναστάσεις Ἀλβανίας καὶ Ἀραβίας, αἱ δποῖαι εἶχον ἔξαναγκάσει τὴν κυβέρνησιν νἀποστείλῃ εἰς τὰς μεμακρυσμένας ταύτας ἐπαρχίας περὶ τὰς 140.000 ἀνδρῶν ἐν ὅλῳ, ἀφ' ἑτέρου δὲ εἰς τὴν ἀνάγκην τῆς διατηρήσεως ἐν τῇ Εὐρωπαϊκῇ Τουρκίᾳ στρατοῦ δυνάμεως 180.000 ἀνδρῶν περίπου διὰ τὴν συγκράτησιν τῶν Βαλκανικῶν κρατῶν. Διὰ τὴν Ἑλλάδα ὁ ὑπάρχων στόλος ἥρκει, εἶχε δὲ ἀφ' ἑτέρου ἀρχίσει ἡ κατασκευὴ ἐνὸς ἴσχυροῦ ντρέντνωτ τὸ δποῖον θὰ ἐτήρει τὴν Τουρκίαν σεβαστὴν καὶ εἰς τὸ προσεχὲς μέλλον, ὑπῆρχε δ' ἐκτὸς τούτου σκέψις ναυπηγήσεως ὑποθρυχίων καὶ μεγάλου ἐκτοπίσματος ἀντιτυρπιλλικῶν. Ἡ δὲ πρωτεύουσα εὑρίσκετο ἐν ἀσφαλείᾳ κινδύνου ἀπὸ θαλάσσης, διότι αἱ σημαντικαὶ ὁχυρώσεις τοῦ Βοσπόρου καὶ τῶν Δαρδανελλίων ἐκρίνοντο ἵκαναὶ νὰ κρατήσουν εἰς ἀπόστασιν καὶ μεγάλην ναυτικὴν δύναμιν ἐν περιπτώσει ἀπροόπτων. Ἐδῶ νομίζω ὅτι πρέπει νὰ ἀναφέρω τὰ τῆς ὁχυρώσεως τῶν στενῶν τοῦ Ἑλλησπόντου δποὺ συνέβησαν πολεμικὰ γεγονότα σημαντικὰ καὶ ἀξιαὶ νὰ καταλάβουν πολλὰς σελίδας τῆς συγχρόνου γενικῆς ἱστορίας.

Τὸ στόμιον τοῦ Ἑλλησπόντου πρὸς τὸ Αἴγαιον ὑπερήσπιζον, κατὰ τὸ 1912, τέσσαρα χαμηλὰ πυροβολεῖα ὡν τὰ δύο Ἔρτογρουλ καὶ Σεντούλ-Μπάχρ ἐπὶ τῆς Εὐρωπαϊκῆς ἀκτῆς, τὰ δὲ λοιπὰ δύο, Ὁρχανιέ καὶ Κούμ-Καλὲ ἐπὶ τῆς Ἀσιατικῆς. Τὸ ὁχύρωμα τοῦ Ἔρτογρουλ ἵστατο ἐπὶ τῆς ἀκρας τοῦ ἀκρωτηρίου τῆς Ἑλλης ἀνατολικῶς καὶ ὅχι μακρὰν τοῦ φάρου, τὸ δὲ Σεντούλ - Μπάχρ ἐσωθεν ἐκείνου καὶ ἀκριβῶς πρὸ τοῦ μεσαιωνικοῦ φρουρίου, ἐκεῖ δποὺ εὑρίσκονται ἀκόμη διεσκορπισμένα καταγῆς λίθινα βλήματα ἀνήκοντα εἰς τὰ πάλαι πυρομαχικὰ τοῦ ὁχυρώματος. Τὸ ἐπὸ τῆς Ἀσιατικῆς ἀκτῆς Κούμ—Καλὲ ἵστατο ἀκριβῶς εἰς τὸ στόμιον τοῦ προθμοῦ τοῦ Ἑλλησπόντου, πλησίον τοῦ χωρίου Γενισέρ καὶ ἀπεχωρίζετο τῆς Τρωϊκῆς πεδιάδος ὑπὸ τοῦ ποταμοῦ Σκαμάνδρου. Κατὰ μῆκος τῆς αὐτῆς ἀκτῆς, ἐν μῆλιον περίπου πρὸς τὸ Αἴγαιον, ἵστατο τὸ φρούριον Ὁρχανιέ παραπλεύρως τοῦ χωρίου Γενισέρ. Τὰ ὁχυρώματα Ἔρτογρουλ (μὲ δύο πυροβόλα τῶν 24 ἑκ.) καὶ Ὁρχανιέ (μὲ τρία τῶν 28 ἑκ.) ἦσαν προωρισμένα νὰ βάλλωσι κατ' ἐχ-

θροῦ ἐρχομένου ἐκ τοῦ Αἴγαιου πελάγους, τὰ δὲ Σεντούλ-Μπάχρ (μὲ πέντε πυροβόλα τῶν 28 ἑκ. καὶ ἐν τῶν 21 ἑκ.) καὶ Κούμ-Καλὲ (μὲ δύο τῶν 28 ἑκ. δύο τῶν 24 ἑκ. ἐν τῶν 21 ἑκ. καὶ δύο τῶν 15 ἑκ.) ἦσαν προωρισμένα νὰ συνεργάζωνται μετὰ τῶν Ἔρτογρουλ καὶ Ὁρχανιέ κατ' ἐχθροῦ ἐρχομένου ἐκ τοῦ Αἴγαιου πελάγους καὶ διευθυνομένου κατὰ τὸν ἀξονα τῶν στενῶν. Ἐφ' ὅσον ὁ ἐχθρὸς θὰ ἐπέμενε νὰ διέλθῃ τὸ στόμιον τοῦ Ἑλλησπόντου τὰ ὁχυρώματα Σεντούλ-Μπάχρ καὶ Κούμ-Καλὲ ἔμελλον νὰ διασταυρώσῃ τὰ πυρά των, νὰ παρακολουθῶσι τοῦτον διερχόμενον τὴν ἐνοῦσαν τὰ δύο ταῦτα ὁχυρώματα γραμμὴν, καὶ νὰ ἔξαπολουθῶσι νὰ βάλλωσι κατ' αὐτοῦ πρὸς τὰ ἔσω μέχρις ἀποστάσεώς τινος. Ἀπὸ τῶν πυροβολείων τοῦ στομίου τοῦ Ἑλλησπόντου πρὸς τὸ Αἴγαιον μέχρις ἀποστάσεως 12 περίπου μιλλίων πρὸς τὰ κυρίως στενὰ δὲν ὑπῆρχεν ἄλλο χαμηλὸν μόνιμον ὁχυρωματικὸν ἔργον. Τὰ πρὸς τὸ πέλαγος ὁχυρώματα, Ἔρτογρουλ καὶ Ὁρχανιέ, εἶχον καὶ ἀπυροβλήτους τομεῖς τὸ μὲν πρὸς βιορρᾶν τὸ δὲ πρὸς νότον ὥστε ἦτο δυνατὸν νὰ τοποθετηθῇ διμάς πλοίων ἔξωθεν τοῦ στομίου τοῦ Ἑλλησπόντου, παραπλεύρως τῆς Εὐρωπαϊκῆς ἀκτῆς καὶ ὀλίγον βιορειότερον τοῦ Ἔρτογρουλ, ἐκεῖθεν δέ, ἀνενόχλητος ἐκ τοῦ ὁχυρώματος τούτου καὶ κατὰ μείζονα λόγον ἐκ τοῦ Σεντούλ-Μπάχρ, τὸ δποῖον εὑρίσκετο ἔσωθεν, νὰ προσβάλλῃ τὰ ὁχυρώματα τῆς Ἀσιατικῆς ἀκτῆς. Νοτιώτερον δὲ τῶν τελευταίων τούτων ἥδυνατο καθ' ὅμοιον τρόπον διμάς πλοίων νὰ προσβάλλῃ ἀνενόχλητος τὰ ὁχυρώματα τῆς Εὐρωπαϊκῆς ἀκτῆς Ἔρτογρουλ καὶ Σεντούλ-Μπάχρ. Τὴν τοιαύτην ἀμυναν τοῦ εἰσπλού τοῦ Ἑλλησπόντου πρὸς τὸ Αἴγαιον, κατὰ τὰς περιστάσεις, ἐπρόβλεπον οἱ Τοῦρκοι νὰ ἐνδυναμώνουν μὲ ταχυδόλα πεδινά, ὡς ἄλλως τε ἐνήργησαν βραδύτερον καὶ κατὰ τὴν ναυμαχίαν τῆς Ἑλλης. Ἀνωθεν τοῦ ὅρμου τοῦ ἀκρωτηρίου Κεφαλῆς (Φονηᾶς) τῆς Ἀσιατικῆς ἀκτῆς, εὑρίσκομένου περὶ τὰ 7 μῆλια ἀνατολικῶς τοῦ Κούμ-Καλὲ, ὑπῆρχεν ἐν ὑψηλὸν πυροβολεῖον, ἡ Δαρδανίς, ὧπλισμένον μὲ δύο πυροβόλα τῶν 15 ἑκ.

Τὰ δὲ κυρίως στενὰ τῶν Δαρδανελλίων, εὑρίσκομενα περὶ τὰ 12 μῆλια ἔπωθεν τῆς γραμμῆς Κούμ-Καλὲ καὶ Σεντούλ-Μπάχρ ὑπερήσπιζον δικτὸ χαμηλὰ καὶ ἐννέα ὑψηλὰ πυροβολεῖα. Ἐπὶ τῆς Εὐρωπαϊκῆς ἀκτῆς εἰς τὸ ἀκρωτήριον Γκιλῆ-Μπάχρ, ἐκεῖ δποὺ εὑρίσκεται ἡ ὁμώ-

νυμος πόλις καὶ δυτικῶς τοῦ μεσαιωνικοῦ φρουρίου, εὑρίσκοντο κατὰ σειρὰν ἐκ τῶν ἔσω πρὸς τὰ ἔξω τρία χαμηλὰ δύχωματα τά· Ναμάζια (μὲν ἐν πυροβόλον τῶν 28 ἑκ., ἐν τῶν 26 ἑκ. δέκα τῶν 24 ἑκ. καὶ τέσσαρα τῶν 21 ἑκ.)· Χαμηδιὲ (μὲν δύο τῶν 35 ἑκ.) καὶ Μετζητιὲ (μὲ δύο τῶν 28 ἑκ. καὶ τέσσαρα τῶν 24 ἑκ.). Ἐπὶ τῆς αὐτῆς θέσεως ἀλλ' ὑψηλότερον εὑρίσκετο ἐν ὑψηλὸν πυροβολεῖον, τὸ Παλάς, ὡπλισμένον ἐν ὅλῳ μὲ τρία πυροβόλα τῶν 15 ἑκ. καὶ πρὸς δυσμὰς τούτου εὑρίσκετο τὸ Γιλδῖς, ὑψηλὸν δμοίως πυροβολεῖον ὡπλισμένον μὲ ἔξι πυροβόλα τῶν 15 ἑκ. καὶ τέσσαρα τῶν 21 ἑκ. Ἐπὶ τῆς Ἀσιατικῆς ἀκτῆς ἔναντι τοῦ Γκιλῆ - Μπάχρ, ἐκεῖ ὅπου κεῖται ἡ πόλις τῶν Δαρδανελλίων, εὑρίσκοντο κατὰ σειρὰν καὶ ἐκ τῶν ἔξω πρὸς τὰ ἔσω τρία χαμηλὰ πυροβολεῖα τά· Χαμηδιὲ (μὲν δύο πυροβόλα τῶν 35 ἑκ.), Τσεμενλίκ (μὲ δύο τῶν 35 ἑκ. δικτὸν τῶν 24 ἑκ., ἐν τῶν 21 ἑκ. καὶ πέντε 15 ἑκ.) καὶ Μετζητιὲ μὲ πέντε τῶν 28 ἑκ., δύο τῶν 26 ἑκ., δύο τῶν 24 ἑκ. καὶ πέντε τῶν 15 ἑκ.). Τὰ τρία ταῦτα χαμηλὰ πυροβολεῖα τῆς Ἀσιατικῆς ἀκτῆς ἥδυναντο νὰ βάλλωσιν κατ' ἔχθρον ἐρχομένου νὰ διέλθῃ τὰ κυρίως στενά, ὡς ἥδυναντο νὰ βάλλωσιν δμοίως καὶ τὰ χαμηλὰ καὶ ὑψηλὰ πυροβολεῖα τῆς Εὔρωπαϊκῆς ἀκτῆς τὰ παρὰ τὸ Γκιλῆ - Μπάχρ. Τὸ Μετζητιὲ τῆς Ἀσιατικῆς ἀκτῆς ἥδυνατο νὰ βάλῃ καὶ κατ' ἔχθρον κατορθώσαντος νὰ διέλθῃ τὴν γραμμὴν Γκιλῆ - Μπάχρ Δαρδανέλλια, ὑπῆρχε δὲ ἐπὶ τῆς Εὔρωπαϊκῆς ἀκτῆς, ἀνατολικῶς τοῦ Γκιλῆ - Μπάχρ καὶ περίπου τοῦ περὶ οὗ πρόκειται Μετζητιὲ, πρὸς τὸν αὐτὸν σκοπὸν τὸ χαμηλὸν πυροβολεῖον Δερμέν - Μπουροῦ (μὲ ἔξι πυροβόλα τῶν 24 ἑκ. καὶ ἐν τῶν 21 ἑκ.) καὶ ἀνατολικώτερον τούτου, δμοίως ἐπὶ τῆς Εὔρωπαϊκῆς ἀκτῆς, τὸ ὑψηλὸν πυροβολεῖον Τσάμ - Μπουροῦ μὲ δύο πυροβόλα τῶν 15 ἑκ. Ἐσωθεν τοῦ Μετζητιὲ τῆς Ἀσιατικῆς ἀκτῆς καὶ τοῦ ἀκρωτηρίου Ναγαρᾶ, ἐκεῖ ὅπου συνήθως ἥγκυροβόλει ὁ Τουρκικὸς στόλος, ὑπῆρχε πρὸς τὸν αὐτὸν σκοπὸν, τὸ δμώνυμον χαμηλὸν πυροβολεῖον (μὲ δύο πυροβόλα τῶν 26 ἑκ., πέντε τῶν 24 ἑκ. καὶ δύο τῶν 15 ἑκ.) Ἀνωθεν τοῦ Ναγαρᾶ ὑπῆρχον τὰ ὑψηλὰ πυροβολεῖα Μάλτεπε καὶ Ἀβυδος, ὡπλισμένα ἔκαστον μὲ δύο πυροβόλα τῶν 15 ἑκ. Ἐπὶ τῆς Εὔρωπαϊκῆς ἀκτῆς ἀπέναντι τοῦ Ναγαρᾶ ὑπῆρχον κατὰ σειρὰν τὰ ὑψηλὰ πυροβολεῖα Λάδος, Πόερις καὶ Τοβάλι ἀπέχοντα ἀλλήλων καὶ ὡπλισμένα ἔκαστον μὲ δύο πυροβόλα τῶν

Η ΕΛΛΗ ΚΑΙ ΤΑ ΣΤΕΝΑ

15 ἔκ. Τοιαύτη ἦτο ἡ ὀχύρωσις εἰς μόνιμα πυροβολεῖα τῶν κυρίως στενῶν τῶν Δαρδανελλίων. Ἐκτὸς τούτων, ὡς συνέβαινε καὶ διὰ τὰ ὀχυρώματα τοῦ στομίου τοῦ Ἑλλησπόντου πρὸς τὸ Αἴγαιον, ἐπροβλέπετο ἐνδυνάμωσις τῆς ἀμύνης κατὰ τὰς περιστάσεις μὲ ταχυδόλον πεδινὸν πυροβολικὸν καὶ μὲ ὀβιδοβόλα.

Ἄπὸ τοῦ Ὁκτωβρίου τοῦ ἔτους 1911 εἶχον ποντισθῇ 162 τορπίλαι ἀμυντικαὶ, γομώσεως 80 χλ. βαμβακοπυρίτιδος, ἀναφλέξεως ἡλεκτρικῆς ἀπὸ σταθμοῦ, Γερμανικοῦ ὑποδείγματος τοῦ 1891, ἐπὶ 3 παραλλήλων γραμμῶν μὲ διαχάραξιν ἀπὸ τῶν ἐκβολῶν τοῦ δύακος Κεφέζ πρὸς Β. 45ο Z. Αἱ ἀπὸ ἄλλήλων ἀποστάσεις τῶν γραμμῶν ἦσαν 150 μ. Τρεῖς σταθμοὶ ἀναφλέξεως ὑπῆρχον ἐπὶ τῆς Ἀσιατικῆς ἀκτῆς καὶ τρεῖς ἐπὶ τῆς Εὐρωπαϊκῆς, ἀπαντες δὲ οὗτοι οἱ σταθμοὶ ἦσαν προφυλαγμένοι ἐντὸς κρυπτῶν. Ἄπὸ δὲ τοῦ Φεβρουαρίου τοῦ 1912 εἶχον ποντισθῇ 40 νάρκαι Καρμπονίτ νεωτάτου ὑποδείγματος, γομώσεως τῶν 80 χ. τροτύλ., ἐπὶ γραμμῆς ἀπὸ ἀκρωτηρίου Κεφέζ τῆς Ἀσιατικῆς ἀκτῆς πρὸς θέσιν Τεκέν τῆς Εὐρωπαϊκῆς, καὶ ἀλλαὶ 40 ἐπὶ γραμμῆς ἀπὸ τοῦ δρόμου Κεφέζ πρὸς θέσιν Σουαντερέ τῆς Εὐρωπαϊκῆς ἀκτῆς. Πρὸς ἀποφυγὴν κινδύνων τῶν παραπλεόντων τὴν Εὐρωπαϊκὴν ἀκτὴν ἐν ὥρᾳ ἡμέρας ἐμπορικῶν πλοίων εἶχον τοποθετηθῆ ἀστάρες σημαντῆρες εἰς τὸ δριόν τῶν ἀμυντικῶν τορπιλῶν καὶ ναρκῶν. Ἐκ τούτων ὁ πρῶτος πρὸ τῆς θέσεως Σουαντερέ, ὁ δεύτερος μεταξὺ Σουαντερέ καὶ Χαβουζλάρ, ὁ τρίτος πρὸ τῆς θέσεως Χαβουζλάρ καὶ ὁ τέταρτος πρὸ τῆς θέσεως Τεκέ. Ὑπῆρχε καὶ τορπιλοθέτις παραμένουσα ἡγκυροβολημένη εἰς Δαρδανέλλια ἡ ὅποια ἔφερεν 100 νάρκαις Καρμπονίτ. Αὕτη ἦτο προωρισμένη νὰ κλείσῃ εἰς πρώτην διαταγὴν τὸ ἐλεύθερον μέρος τῶν κυρίως στενῶν. Ἐν ταῖς ἀποθήκαις Δαρδανελλίων ὑπῆρχον ἀλλαὶ 150 νάρκαι Καρμπονίτ καὶ 50 ἐν ταῖς ἀποθήκαις τοῦ Σεντούλ—Μπάχρ.

Διὰ τὴν ἔξυπηρέτησιν τῆς ἀμύνης ἐν ὥρᾳ νυκτὸς ἔχρησιμο-ποιοῦντο προβολεῖς εἰς τοὺς ὅποιους ἔδιδον δεῦμα ἡλεκτρομηχαναὶ κινούμεναι δι’ ἀτμοῦ. Ὁλόκληρον τὸ σύστημα ἐκάστου προβολέως ἐφέρετο ἐφ’ ἀμάξης ἐπὶ τῆς ὅποιας ευρίσκετο καὶ ὁ λέβης καὶ, ὡς ἦτο ἐπόμενον, μετὰ δυσκολίας τὸ σύνολον ἡδύνατο νὰ μεταποίηται. Ἀλλ’ ἀπὸ τοῦ 1911 ἡδύνατο ἡ διεύθυνσις τοῦ πυρο-

βολικοῦ τοῦ ὑπουργείου τῶν στρατιωτικῶν νὰ διαθέτῃ διὰ τὴν ἄμυναν τῶν Δαρδανελλίων καὶ ἀλλούς προβολεῖς νέου ὑποδείγματος ἰσχυρούς, τῶν ὅποιων αἱ μηχαναὶ ἦσαν βενζινοκίνητοι, ἡλεκτρομηχαναὶ δὲ καὶ βενζινομηχαναὶ τοποθετημέναι ἐπὶ αὐτοκινήτων. Τὸ ὑψος τῶν τοιούτων προβολέων ἀπὸ τοῦ ἐδάφους ἡδύνατο νὰ κανονίζηται κατὰ βούλησιν μέχρις 25μ.

Ποιούμενος συνέχειαν τῆς ἀπὸ τριετίας γινομένης συνεχοῦς ἐργασίας διὰ τὸν καταρτισμὸν ἵκανῶν ἀξιωματικῶν καὶ πληρωμάτων, ὁ Τουρκικὸς στόλος ἔξετέλεσε σειρὰν γυμνασίων ἀπὸ τοῦ ἔαρος μέχρι τοῦ φθινοπώρου τοῦ 1911, διότε ἐκηρύχθη ὁ πόλεμος Ἰταλίας-Τουρκίας. Κατ’ ἀρχὰς τὰ γυμνάσια ἐγένοντο εἰς τὴν θάλασσαν τοῦ Μαρμαρᾶ, συμμετέσχον δὲ τὰ δύο θωρηκτὰ τύπου «Μπαρμπαρός», τὰ τρία μικρὰ θωρηκτὰ τύπου «Ἀθνιλᾶ», τὸ καταδρομικὸν «Μετζητιέ», τὸ ἀνιχνευτικὸν «Μπέρκ - Σατβέτ», τρία ἀντιορπιλλικὰ τύπου Σιχάο, τρία ἀντιορπιλλικὰ τύπου Κρεζώ, τρία τορπιλοθόλα τύπου Ἀνσάλντο καὶ δύο τορπιλοθόλα τύπου Κρεζώ. Κατὰ τὴν πρώτην περίοδον, ἀφ’ ἐνὸς τὰ ἐλαφρὰ πλοῖα ἡσκήθησαν εἰς τοὺς ἐλιγμοὺς ἐπὶ 15 συνεχεῖς ἡμέρας καὶ ἐπὶ τινας νύκτας μὲ φῶτα κεκαλυμμένα· ἀφ’ ἐτέρου τὰ μεγάλα πλοῖα διηρημένα εἰς τρεῖς μοίρας ἔξετέλεσαν ἐπανειλημμένως ἀνάλογα γυμνάσια· τὸ τρίτον δὲ μέρος τῶν ἀσκήσεων χαρακτηρίζει τὴν κατὰ τὴν ἐκτίμησιν τῶν ὁργανωτῶν συντελεσθεῖσαν μεγάλην πρόοδον εἰς τὴν ἐκπαίδευσιν, διότι ἐγένετο γυμνάσιον ἀνιχνεύσεως ὑπὸ τῶν τριῶν ἀντιορπιλλικῶν τύπου Σιχάο πρὸς ἀνεύρεσιν τοῦ ὑπολοίπου στόλου ἐν σκοτεινῇ νυκτὶ καὶ μὲ τὴν ὑποχρέωσιν διὰ τ’ ἀντιορπιλλικὰ τηρήσεως ταχύτητος κατὰ τὸ γυμνάσιον 15—17 μιλλίων. Τὸ γυμνάσιον τοῦτο ἐγένετο κατ’ ἐπανάληψιν καὶ κατόπιν τῆς πρώτης ταύτης περιόδου ἔξηλθεν ὁ στόλος εἰς τὸ Αἴγαιον καὶ ἔξετέλεσε σειρὰν ἀναλόγων ἀσκήσεων μεταξὺ τῶν ὅποιων καὶ βιαίας ἀποβάσεως. Τὸ μᾶλλον ἐνδιαφέρον μέρος τῶν γυμνασίων τῆς δευτέρας περιόδου ὑπῆρξεν τὰ πυρὰ τὰ ἐκτελεσθέντα ὑπὸ τῶν σκοπευτῶν. Εἶχεν ἡδη ἀπὸ πολλοῦ εἰσαχθεῖ εἰς τὸ Τουρκικὸν ναυτικόν, τῇ φροντίδι τῆς Βρεττανικῆς ἀποστολῆς, σύστημα μεθοδικῆς ἐκπαίδευσεως σκοπευτῶν καὶ, ἐκ μεγάλου ἀριθμοῦ μαθητῶν πυροβολητῶν τυχόντων προκαταρκτικῆς ἐκπαίδευσεως, ἀπεκλεί-

σθησαν οἱ ἡμίσεις μὴ γενόμενοι παραδεκτοὶ οὐδὲ ὡς ἀπλοῖ πυροβοληταί, οἱ λοιποὶ ἐγένοντο μὲν δεκτοὶ ὡς πυροβοληταὶ ἀλλ' ἐκ τούτων μόνον τὸ τρίτον ὡς μαθηταὶ σκοπευταί. Ὅσοι ἐκ τῶν τελευταίων τούτων θὰ ἐκρίνοντο ἐπιτυχόντες ἐκ τῶν ἀποτελεσμάτων τῶν πυρῶν τῆς τελευταίας περιόδου θὰ ἐβαθμολογοῦντο ὡς μόνιμοι σκοπευταί. Οἱ παλαιοὶ τοιοῦτοι ἔξετέλεσαν πυρὰ μὲ γομώσεις μάχης, τῶν πλοίων κινουμένων μὲ ταχύτητα μέχρις 7 μιλλίων κατὰ στόχου ἀκινήτου, πρὸς τὸν σκοπὸν ἐκτιμήσεως τῆς ἴκανότητος αὐτῶν ὡς καὶ τοῦ προσωπικοῦ τῆς διευθύνσεως τῆς βολῆς. Οὕτως ἔληξεν ἡ δευτέρα περίοδος καὶ τὰ πλοῖα ἐπανῆλθον εἰς Δαρδανέλλια, ἥνθρακευσαν καὶ ἔξηλθον ἐκ νέου εἰς τὸ Αἴγαιον διὰ νὰ συνεχίσουν τὰ γυμνάσια.

Ἄρχηγὸς τοῦ στόλου ἀπὸ πολλῶν μηνῶν ἦτο ὁ πλοίαρχος Ταχίρ, ὁ κατὰ τὸν Βαλκανικὸν πόλεμον ἀρχηγὸς κατὰ τὴν ναυμαχίαν τῆς Λήμνου, εἶχε δὲ ἀντικαταστῆσει τὸν ἐπὶ διετίαν ἀρχηγεύσαντα πλοίαρχον Ραμᾶ, τὸν ἐπίσης ἀρχηγὸν κατὰ τὸν αὐτὸν πόλεμον ἀλλὰ κατὰ τὴν ναυμαχίαν τῆς Ἑλλῆς. Κατὰ τὸν προηγηθέντα χειμῶνα τῆς περὶ ἣς πρόκειται περιόδου τῶν γυμνασίων ὁ Ταχίρ εἶχε παρακολουθήσει προσεκτικῶς τὸ σύστημα διοικήσεως καὶ ἐκπαιδεύσεως τοῦ στόλου, ἐν Τουρκίᾳ ἐκρίνετο ὁ καταλληλότερος διὰ τὰ καθήκοντα τοῦ στολάρχου πρὸ πάντων διὰ τὴν ναυτικήν του ἐμπειρίαν ὡς διανύσας καὶ μέρος τοῦ σταδίου του ἐν τῇ ἀτμοπλοϊκῇ ἐταιρίᾳ Μαχσουσέ, κατὰ δὲ τὸ 1908 εἶχε προσληφθεῖ ὑπὸ τοῦ σουλτάνου ὡς ὑπασπιστής του καὶ κυβερνήτης τῆς αὐτοκρατορικῆς θαλαμηγοῦ Ἐρτογρουλ. Τοῦ στόλου ἐπέβαινεν ὁ ἀρχηγὸς τοῦ ἐπιτελείου τῆς Βρεττανικῆς ἀποστολῆς ἀντιπλοίαρχος Φούτ μετὰ τῶν ἀλλων μελῶν αὐτῆς καὶ διηγήθυνε τὰ γινόμενα γυμνάσια. Κατὰ τὴν τελευταίαν ταύτην περίοδον ὁ στόλος ἔπλεε μεταξὺ Ρόδου καὶ Βηρυττοῦ ὅταν συνέπεσε νὰ καταληφθῇ ὑπὸ σφιδροῦ βιορρᾶ καὶ ὡς ἐκ τῆς κακοκαιρίας ἐξήτησαν οἱ κυβερνῆται τῶν ἐλαφρῶν σκαφῶν ἔγκρισιν νὰ πλεύσουν πρὸς τὸ ἐγγύτερον ἀγκυροβόλιον. Ἀλλ' ὁ Ταχίρ, κατόπιν τῆς γνωμοδοτήσεως τοῦ ἀρχηγοῦ τοῦ ἐπιτελείου, περιωρίσθη νὰ μεταβάλῃ κατά τινας μόνον μοίρας τὴν πλεύσιν τοῦ στόλου διὰ ν' ἀνακουφίσῃ τὰ πλοῖα καὶ δὲν ἐνέκρινε τὸν ἀποχωρισμὸν αὐτῶν. Ἡ ἄρνησις αὗτη

ἐδημιούργησε μικρὰν ἀνωμαλίαν ὡς πρὸς τὴν πειθαρχίαν τῶν κυβερνητῶν τῶν ἐλαφρῶν σκαφῶν διότι, ἐπειδὴ τὰ σκάφη ἐκλυδωνίζοντο πολὺ ἐκ τοῦ σάλον, ὅταν ἐπῆλθεν ἡ νὺξ ἀπεχωρίσθησαν αὐτεπαγγέλτως ἐκεῖνα καὶ μὲ τὸ φῶς τῆς ἡμέρας εὑρέθησαν ὅμοπλοοῦντα μόνα τὰ θωρηκτὰ «Μπαρμπαρὸς» καὶ «Τοργκούτ». Τ' ἀντιορπιλλικὰ Σιχάο είχον πλεύσει εἰς Μαρμαρίσιον, τ' ἀντιορπιλλικὰ Κρεζὼ πρὸς Βηρυττὸν καὶ τὸ παταδρομικὸν «Μετζητὶε» είχε μείνει ἐν ἀντιμονῇ, ὡστε τὰ θωρηκτὰ ἔφθασαν μόνα εἰς Βηρυττόν, κατόπιν δὲ κατέπλευσαν ἐκεῖ καὶ τὰ ἄλλα πλοῖα τῶν ὅποιων ἤγνοειτο ἡ τύχη.

Εἰς ἐκεῖνον τὸν λιμένα εὑρίσκετο ὁ στόλος ὅταν τὴν 15/28 Σεπτεμβρίου ἐλήρθη ἐπειγόν κρυπτογραφικὸν τηλεγράφημα τὸ ὅποιον δὲν κατορθώθη νὰ μεταφρασθῇ. Τὴν ἐπομένην ὅμως ὁ νομάρχης ἐπληροφόρησε τὸν ἀρχηγὸν ὅτι ἡ Τουρκία εὑρίσκετο ἡδη εἰς ἐμπόλεμον κατάστασιν μὲ τὴν Ἰταλίαν, δόποτε πλέον ἥρμηνεύθη τὸ ἀκατάληπτον κρυπτογράφημα καὶ ὁ στόλος ἀπέπλευσεν ἐσπευσμένως ἐπιστρέφων εἰς τὰ στενὰ τῶν Δαρδανελλίων.

Τὸ Ἰταλικὸν τελεσίγραφον, ἀξιοῦν ν' ἀπαντήσῃ ἡ Τουρκία ἐντὸς 24 ὥρῶν ἐὰν θ' ἀπεδέχετο στρατιωτικὴν κατοχὴν εἰς τὰς ἐπαρχίας τῆς Τριπολίτιδα καὶ Κυρηναϊκήν, ἐπεδόθη τὴν 15/28 Σεπτεμβρίου τοῦ 1911. Ἡ Τουρκικὴ κυβερνησις ἐπρόβλεπεν ὅτι θᾶττον ἢ βράδιον θὰ κατέληγεν εἰς περιπλοκὰς μὲ τὴν Ἰταλίαν ἐνήργει ἐπομένως προπαρασκευὰς καὶ εἶχεν ἀποφασίσει νὰ ὀχυρώσῃ καλῶς τὸν λιμένα τῆς Τριπολίτιδος μεταφέρουσα ἐκεῖ προσωρινῶς ἀριθμόν τινα πυροβόλων βαρέων ἐκ τῶν ὀχυρωμάτων τοῦ Βοσπόρου. Τὸ ἐπικείμενον νὰ ἐκτελεσθῇ τοῦτο μέτρον ἵσως νὰ συνετέλεσεν εἰς τὸ ν' ἀποφασίσῃ ἡ Ἰταλία νὰ τῆς κηρύξῃ αἰφνιδίως τὸν πόλεμον διὰ νὰ τερματίσῃ, ὡς ἐξεφράζετο ἐν τῷ τελεσιγράφῳ, τὴν ὑπὸ τῆς Τουρκίας ἐγκατάλειψιν τῶν μερῶν ἐκείνων εἰς τὴν τύχην των. Διὰ πᾶν ἐνδεχόμενον ἡ Τουρκικὴ κυβερνησις ἐνήργει, ὡς πρὸς τὸν ἐφοδιασμὸν τῆς Τριπολίτιδος, ὡς ἐὰν εὑρίσκετο εἰς ἐμπόλεμον κατάστασιν καὶ τὰ μεταγωγικά της μὲ φορτία δπλων, πολεμοφοδίων ἢ τροφίμων ἔπλεον πρὸς τὸν λιμένα τῆς Τριπολίτιδος ἀπό τινος χρόνου μὲ πλαστὰ ὀνόματα καὶ ὑπὸ ἔνην σημαίαν. Ἄλλα φορτία δπλων καὶ πυρομαχικῶν,

ἔξ ἀλλοδαπῆς ἐτοποθετοῦντο ἐπιμελῶς εἰς τὸν πυθμένα τῶν φορτηγῶν καὶ κατόπιν ἐκαλύπτοντο μὲν ψευδῇ πυθμένα τελείως στεγανόν, ὥστε εἰς περίπτωσιν καθ' ἥν ἡθελε κηρυχθεῖ ἐν τῷ μεταξὺ πόλεμος μὲν τὴν Ἰταλίαν νὰ ἔναι ἀδύνατον κατὰ τὴν νηοψίαν ν' ἀποκαλυφθῆ τὸ πολεμικὸν λαθρεμπόριον. Τοιαῦτα προληπτικὰ μέτρα κατὰ τὰς μεταφοράς των λαμβάνουν πάντοτε οἱ Τούρκοι εἰς παραμονὰς περιπλοκῶν, εἶναι δὲ ὁ καρπὸς πείρας προελθούσης ἐκ τῶν πολέμων εἰς τοὺς δροίους συνεχῶς ἀποδύονται. Ἡ Τουρκικὴ κυβέρνησις κατέβαλε καὶ ἐνεργείας, κατὰ τὴν πρὸ τοῦ πολέμου ἐκείνου περίοδον, ν' ἀγοράσῃ πολεμικὰ πλοῖα ἐκ τῆς Ἀμερικανικῆς κυβερνήσεως, θωρηκτὰ καὶ θωρηκτὰ καταδρομικὰ τύπων, ὡς ἐνόμιζε, μὴ ἀπαραιτήτων διὰ τὸ Ἀμερικανικὸν ναυτικόν, ἐπροχώρησε μάλιστα νὰ ζητήσῃ διαπραγματεύσεις καὶ διὰ τὰ θωρηκτὰ «Κιλκίς» καὶ «Λῆμνος», ἀλλὰ δὲν ἐπέτυχεν εἰς ἐκεῖνα τὰ διαβήματα. Ἀμφίβολον εἶνε ἂν θ' ἀπεφάσιζε ποτέ, ἔστω καὶ ἂν ἡγόραζεν ἐκεῖνα τὰ πλοῖα, ν' ἀντιμετώπιζε τὸν Ἰταλικὸν στόλον.

Ἡ ἐπανάστασις τοῦ Γεμέν εἶχε δημιουργήσει ἐν τῇ Ἐρυθρᾷ θαλάσσῃ λαθρεμπόριον ὅπλων καὶ πολεμοφοδίων πρὸς ἐφοδιασμὸν τῶν ἐπαναστατῶν καὶ ὡς ἐκ τούτου ἡ Τουρκικὴ κυβέρνησις εἶχεν ἀποστέλει ἐκεῖ διὰ τὴν καταδίωξιν τοῦ πολεμικοῦ λαθρεμπορίου τὸ ἀνιχνευτικὸν «Πείκ—Σεφκέτ» μετὰ δώδεκα μικρῶν κανονιοφόρων. Εἰς ἀντικατάστασιν τινῶν ἐκ τῶν κανονιοφόρων ἐκείνων εἶχον ἀποσταλῆ ὡς σταθμοί, μετὰ τὰ γυμνάσια τοῦ στόλου τὰ γενόμενα εἰς τὴν θάλασσαν τοῦ Μαρμαρᾶ, τὰ τρία μικρὰ παλαιὰ θωρηκτὰ «Ἀθνιλᾶ» εἰς Βηρυττόν, «Μουΐν—Ζαφέρο» εἰς Σάμον καὶ «Φετῆ—Μπουλὲν» εἰς Θεσσαλονίκην. Ἡ Ἀλβανικὴ ἐπανάστασις ἀφ' ἑτέρου εἶχε προξενήσει τὴν ἀποστολήν, διὰ τοὺς αὐτοὺς λόγους, ἀριθμοῦ τινος τορπιλοβόλων εἰς Πρέβεζαν πρὸς ἀποκλεισμὸν ἀπὸ τῆς θαλασσίας ὅδοῦ τῶν Ἀλβανῶν ἐπαναστατῶν. Οὕτως εἶχον τὰ πράγματα ὅταν ἐπεδόθη τὸ Ἰταλικὸν τελεσίγραφον καὶ ἡ Τουρκικὴ κυβέρνησις, ἀφ' οὗ ἐτηλεγράφησεν εἰς τὸν στόλον νὰ ἐπιστρέψῃ ἀμέσως καθὼς καὶ εἰς τὰ λοιπὰ ἀπεσπασμένα πλοῖα νὰ σπεύσουν νὰ καταφύγουν εἰς οὐδετέρας λιμένας, ἀπήντησε, πρὶν ἦ ἀκόμη ἐκπνεύσῃ ἡ προθεσμία τῶν 24 ὡρῶν τοῦ τελεσιγράφου, διὰ τοῦτο ἀπορρίπτει τὴν Ἰταλικὴν ἀξίωσιν.

Ο Τουρκικὸς στόλος κατὰ τὴν ἐπιστροφήν του εἰς Δαρδανέλλια ἔλαβε προφυλακτικὰ μέτρα διὰ ν' ἀποφύγῃ συνάντησιν μετὰ τοῦ Ἰταλικοῦ στόλου. Ἐλοξιδρόμησε λοιπὸν νοτίως τῆς Κρήτης καὶ παρέπλευσεν ἐκεῖ ἀπαρατήρητος μέχρις ὅτου ἐνύκτωσε, ἀπεστάλησαν δ' ἐν τῷ μεταξὺ δύο ἀντιορπιλλικὰ ν' ἀνιχνεύσουν τὸ στενὸν τῆς Κάσσου τὰ δποῖα ἐπανῆλθον καὶ ἀνέφερον ὅτι δὲν ἐθεάθησαν ἐκεῖ ἐχθρικὰ πλοῖα. Ἐπομένως δὲ πλοῦς τοῦ στόλου συνεχίσθη ἐν ταξιδεύει πρὸς τὸ στενὸν τῆς Χίου, κατὰ τὴν νύκτα μὲ ταχύτητα δικτὼ μιλλίων καὶ ἀπὸ τοῦ φωτὸς τῆς ἡμέρας μὲ ταχύτητα δέκα τριῶν μιλλίων μέχρι τῆς μεσημβρίας διπότε ἐφάνησαν πολλοὶ καπνοὶ εἰς τὸν δρίζοντα. Ἄμα τῇ ἐμφανίσει ταύτη δὲ στόλος ἀνέστρεψε πορεῖαν καὶ ἐκρύβη διποτεν τῆς Ἰκαρίας μέχρις ὅτου οἱ καπνοὶ ἐξηφανίσθησαν, διπότε καὶ πάλιν συνέχισε τὴν πορεῖαν του διὰ τοῦ στενοῦ τῆς Χίου πρὸς τὰ Δαρδανέλλια. Ἄλλ' εἰς τὸ ὄψις τοῦ κόλπου τῆς Σμύρνης, πρὸς τὰς 4 ὡραῖς πρωΐας τῆς 18ης Οκτωβρίου, ἐπλησίασε τὸν στόλον κανονιοφόρος κομίζουσα τηλεγράφημα ἐκ Σμύρνης, ἀνέφερε δὲ καὶ προφορικῶς ὅτι δὲ ἐχθρικὸς στόλος ἦτο πιθανὸν ν' ἀπέκλειε τὰ στενὰ τῶν Δαρδανελλίων. Ἡ εἰδησις αὕτη ἐδόθη μεγαλοφόρων καὶ ἡκούσθη παρὰ πάντων καὶ εἰς ἀπάντησιν διετάχθη ἀμέσως πολεμικὴ ἐγερσίς. Ἐν τούτοις ἐπὶ πολλὴν ὡραν ἐκράτησεν δὲ στόλος εἰς ἐκείνην τὴν θέσιν διότι ἐγεννήθη δισταγμὸς ἀν θὰ ἦτο προτιμώτερον νὰ καταφύγῃ εἰς Σμύρνην τοῦ νὰ πλεύσῃ πρὸς Δαρδανέλλια, ἀλλ' ἐπὶ τέλους ὑπερίσχυσεν ἡ τελευταία αὕτη γνώμη καὶ συνεχίσθη δὲ πλοῦς πρὸς τὰ στενὰ διποτεν καὶ κατέφυγεν δὲ στόλος τελείως ἀνενόχλητος. Ὡς πρὸς τὰς λοιπὰς διμάδας τῶν ἐλαφρῶν πλοίων, τὰς ἀπεσπασμένας τοῦ κυρίου σώματος τοῦ Τουρκικοῦ στόλου κατὰ τὴν κήρυξιν τοῦ πολέμου, τὰ τορπιλοβόλα «Χαμητιέ» καὶ «Ἀλμπακότ» μεθ' ἐνὸς μικροῦ θαλαμηγοῦ εἶχον πλεύσει ἐκ Πρεβέζης εἰς Μέδουναν καὶ, κατὰ τὴν ἐπιστροφήν των, κατεδιώχθησαν ὑπὸ Ἰταλικῶν ἀντιορπιλλικῶν ἐντὸς τοῦ κόλπου τῆς Κερκύρας. Τὸ θαλαμηγὸν ἡχμαλωτίσθη, τὰ δὲ δύο τορπιλοβόλα προσήραξαν κατόμενα εἰς Γουμενίτσαν ὀπέναντι τῆς Λευκίμμης Κερκύρας, ἀφ' οὗ διμως ἐκ τούτων τὸ «Χαμητιέ» ἐξεσφενδόνισεν ἀνευ ἀποτελέσματος μίαν τορπίλην κατὰ τῶν Ἰταλικῶν ἀντιορπιλλικῶν. Τὰ τορπιλοβόλα «Ἀττάλεια» καὶ

«Τοκάτ» έδοκίμασαν νὰ διαφύγουν ἐκ τῆς Πρεβέζης, ἀλλὰ τὰ ἀνεκάλυψε καὶ κατεδίωξεν ὅμας ἀντιορπιλλικῶν ἀνηκόντων εἰς τὴν πρὸς τὰ ἐκεῖ περιπολοῦσαν μοῖραν τοῦ δουκὸς τῶν Ἀμπρουτζίων. Ἡ «Ἀττάλεια» κατώρθωσε νὰ διαφύγῃ εἰς Πρέβεζαν μὲ ἔλαχίστας ζημίας, τὸ «Τοκάτ» ὅμως ὑπέστη πολλὰς τοιαύτας καὶ ἔξωκειλε καιόμενον εἰς Νικόπολιν. Οἱ Τοῦρκοι κατώρθωσαν ν' ἀνελκύσουν κατόπιν τὸ «Τοκάτ» καὶ τὸ ὁμοιολκήσουν εἰς Πρέβεζαν ὅπου καὶ παρέμεινε μετὰ τοῦ τορπιλλοβόλου «Ἀττάλεια». Τὸ παλαιὸν μικρὸν θωρηκτὸν «Φετῆ-Μπουλέν», τὸ ὅποιον ἐστάθμευεν ἐν Θεσσαλονίκῃ, ἀπεβίβασεν δλόκληρον τὸ πυροβολικόν του εἰς τὸ φρούριον Καραμπουροῦ καὶ κατόπιν περέμεινε μονίμως ἡγκυροβολημένον πρὸ τοῦ λιμενοθραχίου. Τὸ παλαιὸν θωρηκτὸν «Μουΐν-Ζαφέρ», ἀπὸ τῆς Σάμου ὅπου ἐστάθμευε, κατέφυγεν εἰς Σμύρνην καὶ ἀπεβίβασεν ὅμοιως τὸ πυροβολικόν του πρὸς ἐνίσχυσιν τῆς ἐκεῖ ὀχυρώσεως. Τὸ μικρὸν θωρηκτὸν «Ἀβνιλᾶ» παρέμεινεν εἰς Βηρυττὸν μετὰ τοῦ τορπιλλοβόλου «Ἀγκυρα». Τὸ ἀνιχνευτικὸν «Πεΐκ-Σεφκέτ» μετὰ 3 κανονιοφόρων κατέφυγεν εἰς Σουέζ ὅπου καὶ ἀφωπλίσθη.

Ἡ ἐκστρατεία τῆς Τριπολίτιδος ἔμελλε νὰ παραταθῇ ἐπὶ πολὺ ὀργανώθη δὲ παρὰ τῶν Τούρκων λαθρεμπόριον πολεμοφοδίων καὶ τροφίμων, τὴν φορὰν ταύτην ἀντίθετον τοῦ γινομένου προηγουμένως κατὰ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ Γεμέν, ἐνεργούμενον ἥδη ἐκ τῶν παραλίων τῆς Ἀραβίας εἰς τὴν ἀπέναντι ἀκτὴν τῆς Αἰγύπτου διὰ μικρῶν ἴστιοφόρων καὶ ὑπὸ συνοδείαν Τουρκικῶν κανονιοφόρων αἱ ὅποιαι ἔφερον ἐνίστε καὶ φορτίον. Οἱ Ἰταλοὶ, δι' ἐνὸς καταδρομικοῦ καὶ δύο ἀντιορπιλλικῶν, κατεδίωξαν καὶ ἔβυθισαν τὴν 25ην Δεκεμβρίου 1911 τὰς κανονιοφόρους ἔξωθεν τῆς Κοφούτα, ἀλλὰ, ἐπειδὴ παρ' ὅλα ταῦτα τὸ λαθρεμπόριον ἔξηκολούθει καὶ ἡ ἐκστρατεία παρετείνετο, ἀπεφάσισαν νὰ ἀσκήσουν βαθμῆδὸν καὶ κατ' ὅλιγον πίεσιν ἐπὶ τῶν παραλίων τῆς Μικρᾶς Ἀσίας. Ὁθεν πρὸς τὰς 7 ὥρας τῆς πρωΐας τῆς 11ης Φεβρουαρίου 1912 ἐνεφανίσθησαν πρὸ τοῦ λιμένος Βηρυττοῦ, ὅπου παρέμενον ἡγκυροβολημένα τὸ παλαιὸν μικρὸν θωρηκτὸν «Ἀβνιλᾶ» καὶ τὸ τορπιλλοβόλον «Ἀγκυρα», τὰ δύο Ἰταλικὰ τεθωρακισμένα καταδρομικὰ 7.500 τόννων «Γκαριμπάλντι» καὶ «Φερρούτσιο» ὑπὸ

τὸν ὑποναύαρχον Φαραβέλλι. Τὰ καταδρομικά, ἀκολουθούμενα ὑπὸ ἐνὸς ἀντιορπιλλικοῦ καὶ ἐνὸς μεταγωγικοῦ, ἐκάλεσαν διὰ σήματος νὰ τοὺς σταλῇ Τοῦρκος ἀξιωματικὸς δι' ἀνακοίνωσιν ἐπείγουσαν. Τὸ «Ἀβνιλᾶ» ἀπέστειλε μετ' ὅλιγον ἔνα ἀξιωματικόν, εἰς τὸν ὅποιον ἐδηλώθη ἀπαίτησις τοῦ Ἰταλοῦ ναυάρχου νὰ τοῦ παραδοθοῦν ἐντὸς δύο ὥρων τὰ Τουρκικὰ πολεμικά, ἀλλὰ μετὰ ἡμίσειαν ὥραν δὲ Τοῦρκος κυβερνήτης ἐμήνυσεν ὅτι ἀρνεῖται νὰ παραδώσῃ τὰ πλοῖα, ἐπρόβαλε δὲ τὸ ἀνοχύρωτον τῆς πόλεως ὡς λόγον νὰ μὴ ἀνοίξουν οἱ Ἰταλοὶ τὸ πῦρ ἐναντίον του. Ὁ ναύαρχος ὅμως ἐδήλωσεν ὅτι μὲ τὴν ἐκπνοὴν τῆς ταχθείσης προθεσμίας θὰ ἀρχίσῃ μάχην δὲ Τοῦρκος κυβερνήτης τοῦ «Ἀβνιλᾶ» ἔμελλε ν' ἀποδυθῇ εἰς πάλην μὲ βεβαίαν τὴν καταστροφήν του, διότι ἐνώπιον μόνον τοῦ ἐνὸς τῶν τεθωρακισμένων καταδρομικῶν τὸ μικρὸν Τουρκικὸν ἐκεῖνο πλοῖον ἦτο ὡς νὰ μὴ ὑπῆρχεν. Ὁταν τὰ Ἰταλικὰ πλοῖα ἤρχισαν τὸ πῦρ ἐξ ἀποστάσεως 7.000 μέτρων, τὸ «Ἀβνιλᾶ» ἐδοκίμασε ν' ἀπαντήσῃ, ἐντὸς ὅμως ὅλιγων λεπτῶν ἐν βλῆμα ἔπεσεν ἐπὶ τοῦ πυροβολείου τῶν 15 ἑκ. τοῦ πλοίου καὶ ἔτερον διέρρηξεν ἐνα τῶν λεβήτων του. Τότε δὲ Τοῦρκος κυβερνήτης, ἀφοῦ ἀπεβίβασεν εἰς τὴν ἔηράν τοὺς τραυματίας καὶ τὸ πλήρωμα, ὡς καὶ τὸ πλήρωμα τοῦ τορπιλλοβόλου, κατεβύθισε τὰ σκάφη. Τὰ θύματα ὑπῆρξαν δύο ἀξιωματικοὶ καὶ 25 ναῦται νεκροὶ, τραυματίαι δὲ 8 ἀξιωματικοὶ καὶ 14 ναῦται πάντες τοῦ «Ἀβνιλᾶ». Ἐφονεύθησαν καὶ εἰς τὴν ἔηράν ἐκ τῶν Ἰταλικῶν βλημάτων περὶ τοὺς 40 πολῖται, ὅν 6 χριστιανοί.

Οἱ Τοῦρκοι προεῖδον ὅτι, ἐὰν θὰ παρετείνετο ὁ πόλεμος, οἱ Ἰταλοὶ θὰ ἐνήργουν εἰς τὸ Αἴγαῖον καὶ ἐνίσχυσαν ἀπὸ τοῦ Δεκεμβρίου τοῦ 1911 τὴν ὀχυρώσιν ἀπὸ Τσανάκ εἰς Ναγαρᾶν ἐκτὸς τοῦ πλήθους τῶν ὑπαρχόντων βαρέων καὶ μὲ 120 ἄλλα πυροβόλα μέσου διαμετρήματος καὶ μὲ φρουρὰν 7.000 ἀνδρῶν, ἥτοι μασαν δὲ καὶ πολλὰ πλοῖα, περὶ τὰ 50 ὡς ἐγνώσθη, διὰ νὰ τὰ βυθίσουν καὶ προσπαθήσουν οὕτω νὰ φράξουν τὴν δίοδον. Διὰ νὰ ἐπιτύχουν δὲ τὴν συνεννόησιν τῶν ἔξωτερικῶν ὀχυρωμάτων μετὰ τοῦ Τσανάκ ἐτοποθέτησαν ἀσύρματον παρὰ τὴν ἔξοδον τῶν στενῶν πρὸς τὸ Αἴγαῖον. Παρὰ τὸ Τσανάκ ἀφ' ἐτέρου ἥτοι μασαν ὅπιπλεούσας νάρκας διὰ νὰ τὰς χρησιμοποιήσουν ἐν ἀνάγκῃ καὶ

έπόντισαν δύο άλλας σειράς ναρκῶν Καρμπονίτ παραπλεύρως τῶν παλαιῶν τορπιλῶν πυθμένος, κατὰ μῆκος τοῦ ἄξονος τῶν στενῶν καὶ εἰς τὸ ὑψος τοῦ ἀκρωτηρίου Κεφέζ (Φονηᾶς). Οὔτω δὲν ἀπέμεινεν ἐκ τῶν στενῶν ἄλλη λωρὶς θαλάσσης πλὴν τῆς πρὸς τὸ μέρος τῆς Εὐρωπαϊκῆς ἀκτῆς Δαρδανελλίων ἀπαραιτήτου διὰ τὴν διάβασιν ἐν ὥρᾳ ἡμέρας τῶν οὐδετέρων ἐμπορικῶν πλοίων. Διέταξαν ἐπίσης τὸν στόλον, ἀποτελούμενον ἐκ τεσσάρων θωρηκτῶν, δύο ἔλαφρῶν καταδρομικῶν, δκτῷ ἀντιορπιλλικῶν, ἐννέα τορπιλοβόλων καὶ ἄλλων τινῶν πλοίων παλαιοτέρων, ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ Ταχίρ, νὰ παραμείνῃ εἰς Ναγαρᾶν διὰ τὴν ἄμυναν τῶν στενῶν εἰς τὴν διάθεσιν τοῦ διοικητοῦ τῶν φρουρίων Δαρδανελλίων. Δύο ἀντιορπιλλικὰ ἀπεστέλλοντο καθ' Ἑκάστην εἰς περιπολίαν μέχρι Τενέδου, ἄλλα δύο μεταξὺ Κούμ-Καλέ καὶ τοῦ περιπολοῦντος στόλου, τὰ δὲ μεγάλα πλοῖα ἐνήργουν περιπολίας κατὰ πλάτος τοῦ πορθμοῦ ἐν ὥρᾳ νυκτὸς καὶ μὲ τὰ φῶτα κεκαλυμμένα. Τὰ πυρομαχικὰ τοῦ στόλου ἦσαν πλήρη, τὰ δὲ πληρώματα συμπεπληρωμένα καὶ ἔξησκημένα πρὸ πάντων εἰς τὸ πυροβολικόν, εἰς τὸ δποῖον ἀπὸ μηνῶν συνεχῶς ἐγυμνάζοντο καὶ ἔξετέλουν πυρά.

Ἐπὶ τῆς Εὐρωπαϊκῆς ἀκτῆς Δαρδανελλίων καὶ εἰς τὴν θέσιν Χαβουζλάρ ἐτοποθέτησαν ἐν βαροῦλκον ἐντὸς κρύπτης διὰ νὰ μὴ ἐκτίθηται εἰς τὰ ὅμματα τῶν διερχομένων οὐδετέρων πλοίων. Εἰς τὸν σημαντῆρα τὸν προωρισμένον νὰ δεικνύῃ τὴν θέσιν τῶν ναρκῶν, δ ὁ δποῖος ἦτο ναύδετον μὲ ἀγκύρας ἀντοχῆς, ἔδεσαν τὰ ἄκρα τριῶν ἥ τεσσάρων συρμάτων τῶν δέκα δακτύλων συνδεδεμένων πρὸς τὸ ναύδετον καὶ πρὸς ἄλληλα κατὰ τοιοῦτον τρόπον, ὥστε, ὅταν τὸ βαροῦλκον, τὸ δποῖον ἐκράτει τὰ ἄλλα ἄκρα, εἰργάζετο, ἐνετείνοντο τὰ σύρματα καὶ ἐσχηματίζετο ἀνθεκτικὸς φραγμὸς ἐκ τεσσάρων συρμάτων ὑπερκειμένων ἄλλήλων. Τὸ κατώτατον τῶν συρμάτων ἐκείνων ἔφθανε τὰ δέκα μέτρα ὑπὸ τὴν ἐπιφάνειαν. Διὰ τούτου τοῦ μέσου οἱ Τουρκοί ἔκλειον τὰ στενά, δπόταν ἥθελον, διότι ἐκεῖ δποῦ δὲν ὑπῆρχον σύρματα ὑπῆρχον νάρκαι καὶ τὰς θέσεις συρμάτων καὶ ναρκῶν ὑπεστήριζεν ἵσχυρότατον πυροβολικόν.

Ἀνάλογα μέτρα ἔλαβον καὶ διὰ τοὺς λιμένας Θεσσαλονίκης

καὶ Σμύρνης ὡς πρὸς τὴν ἐνδυνάμωσιν τῆς ἐπακτίου ἀμύνης, διὰ ποντίσεως ναρκῶν, τοποθετήσεως ἐπὶ τῆς ἔηρᾶς τοῦ πυροβολικοῦ τῶν σταθμευόντων πλοίων ὡς τοπομαχικῶν πυροβόλων καὶ τέλος διὰ πεδινῶν πυροβολαρχιῶν καὶ δυνάμεως πεζικοῦ. Εἰς Καλλίπολιν συνήθοισαν δύναμιν ἐξ 25.000 ἀνδρῶν πρὸς ἀπόκρουσιν ἀποπείρας ἀποβάσεως καὶ ἀπέστειλαν ἄλλους εἰς τὰς πλησίον νήσους, εἰς Χίον 2500 μὲ πυροβολικὸν καὶ 1500 εἰς Λέσβον, διένειμαν δὲ δπλα εἰς τοὺς κατοίκους τῶν διὰ νὰ χοησιμοποιήσουν καὶ ἐκείνους οἱ ἀρχηγοὶ ἐν ἀνάγκῃ διὰ τὴν ἄμυναν. Τὰς φρουρὰς τῶν νήσων Λέσβου καὶ Χίου συνηντήσαμεν καὶ ἡμεῖς κατὰ τὸν Βαλκανικὸν πόλεμον.

Αἰφνιδίως κατὰ τὴν νύκτα τῆς 4ης Ἀπριλίου 1912 κατέπλευσαν εἰς Μούδρον Ἰταλικὰ ἀντιορπιλλικά, τὰ δποῖα ἀπεβίβασαν ἄγημα καὶ κατέλαβον τὸ τηλεγραφεῖον. "Ἄν καὶ δ μόνος σκοπὸς τῆς καταλήψεως ἐκείνης ἦτο νὰ μείνῃ ἡ Τουρκικὴ κυβέρνησις ἐν παντελῇ ἀγνοίᾳ τῆς ἐνεργηθησομένης ἐπιθέσεως, ἐν τούτοις ἐκ μοιραίου λάθους τοῦ ἐγκατασταθέντος ἐν τῷ σταθμῷ Ἰταλοῦ τηλεγραφικοῦ ὑπαλλήλου ἐγένετο ἀμέσως γνωστὸν διὰ τοῦ τηλεγράφου εἰς Κωνσταντινούπολιν ὅτι οἱ Ἰταλοὶ ἐγκατεστάθησαν ἐν Μούδρῳ. Ἀπεκαλύφθη ἐπομένως ἡ μελετωμένη ἐπίθεσις τῶν Δαρδανελλίων καὶ εἰδοποιήθησαν καταλλήλως τὰ φρούρια νὰ τεθοῦν ἐν πολεμικῇ ἐγέρσει. Τὴν δ' ἐπομένην πρωΐαν τῆς 5ης Ἀπριλίου ἔφθασαν πρὸ τῆς Λήμνου ἐξ μεγάλα Ἰταλικὰ πολεμικά, θωρηκτὰ καὶ θωρηκτὰ καταδρομικά ὑπὸ τὸν ναύαρχον Βιάλε καὶ διῆλθον μεταξὺ Ἰμβρου καὶ Σαμοθράκης κατευθυνόμενα πρὸς τὸν κόλπον τοῦ Ξηροῦ. Κατόπιν ἐπλησίασαν τὴν χερσόνησιν τῆς Καλλίπολεως καὶ ἔπλευσαν ἀπαρατήρητα ἐγγύτατα τῆς ἔηρᾶς πρὸς τὸ ἀκρωτήριον τῆς Ἐλλῆς. Τὸ ἐκεῖ περιπολοῦ Τουρκικὸν ἀντιορπιλλικὸν ἀντελήφθη τὸν Ἰταλικὸν στόλον πρὸς τὰς 11 ὥρας τῆς πρωΐας, ἔβαλεν ἀμέσως τὴν συνθηματικὴν βολὴν διὰ νὰ εἰδοποιήσῃ τὰ φρούρια καὶ κατόπιν ἔπλευσεν διλοταχῶς εἰς Δαρδανέλλια. Ἐν τῷ μεταξὺ τὰ μεγάλα Ἰταλικὰ πλοῖα διηρέθησαν εἰς δύο ὅμαδας ἐκ τριῶν πλοίων ἐκάστην. Ἡ πρώτη ὅμας ἔπλευσε κάτωθεν τῶν ἔξωτερικῶν φρουρίων τῆς Εὐρωπαϊκῆς ἀκτῆς εἰς τὸν ἀπυρόβλητον τομέα τῶν Ἐρτογρουλ καὶ Σεντούλ Μπάχο καὶ

ήρχισεν εύθὺς νὰ βάλλῃ κατὰ τῶν φρουρίων τῆς Ἀσιατικῆς ἀκτῆς. Ἡ δευτέρα ὁμάς κατῆλθε πρὸς νότον καὶ, ἐφ' ὅσον κατήρχετο, ἔβαλλε κατὰ τῶν φρουρίων τῆς Ἀσιατικῆς ἀκτῆς Κοὺμ-Καλὲ καὶ Ὁρχανιέ, μέχρις ὅτου ἐτέθη εἰς τὸν ἀπυρόβλητον τομέα τούτων, ὅπότε ἐτάχθη καταλλήλως καὶ ἤρχισε πῦρ κατὰ τῶν φρουρίων τῆς Εὐρωπαϊκῆς ἀκτῆς Ἔρτογρουλ καὶ Σεντούλ-Μπάχο. Μετὰ τῶν μεγάλων Ἰταλικῶν ἥσαν καὶ δέκα ἀντιτορπιλλικά, τὰ ὅποια ἔχει-ριζον ἐκτὸς βολῆς φρουρίων. Ὁ βομβαρδισμὸς διήρκεσεν ἐπὶ τέσσαρας ὥρας, ἀλλὰ ὡς μόνον ἀποτέλεσμα ἔσχε τὴν καταστροφὴν τῶν στρατώνων τοῦ Κούμ-Καλὲ καὶ Σεντούλ-Μπάχο καὶ τὴν ἀνατίναξιν μιᾶς πυτιπαθήκης τοῦ Κούμ-Καλέ, ἀλλὰ τὰ πυροβόλα τῶν ὀχυρωμάτων ἔξηκολούθησαν τὸ πῦρ κατὰ τῶν Ἰταλικῶν πολεμικῶν ἀνευ διακοπῆς, μέχρις ὅτου ταῦτα ἀπεμακρύνθησαν. Κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ πυρός, ἐνῷ τὰ Ἰταλικὰ ἀντιτορπιλλικὰ εἴλισσοντο εἰς τὸ πέλαγος, συνέβη εἰς δύο ἐκ τούτων νὰ συγκρουσθοῦν καὶ νὰ ἀναγκασθοῦν ἐκ τούτου νὰ ἐπιστρέψουν εἰς Μοῦδρον ὑπὸ συνοδείαν δύο ἄλλων. Οὕτως ἐκ τῶν δέκα ἀντιτορπιλλικῶν ἀπέμειναν μόνον τὰ ἔξι μετὰ τῶν μεγάλων πλοίων καὶ δὲν ἐπεχείρησαν τὴν ἀποφασισμένην νὰ ἐκτελεσθῇ κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ βομβαρδισμοῦ ἀπόπειραν βιαίας διαβάσεως τῶν στενῶν. Τὰς περισσοτέρας βολὰς ἔβαλον τὰ Ἔρτογρουλ καὶ Ὁρχανιέ, διότι τὰ Ἰταλικὰ πολεμικὰ εἴλισσοντο εἰς ἀποστάσεις ἀπὸ 8.000 - 11.000 μ. καὶ τὰ Κούμ-Καλὲ καὶ Σεντούλ-Μπάχο ὡς ἐπὶ πλεῖστον δὲν εἶχον βεληνεκές. Εὐθὺς ὡς ἤρχισεν ὁ βομβαρδισμός, διέταξεν ὁ διοικητὴς τῶν Δαρδανελλίων συμφώνως πρὸς ἀπόφασιν ὡρισμένην ἐκ τῶν προτέρων καὶ ἐφράξαν τὰ στενὰ διὰ ποντίσεως 25 ναρκῶν Καρμπονίτ εἰς τὴν δίοδον ἀπὸ Σουαντερὲ εἰς Χαβούζλαρ καὶ εἰς πλάτος 700 περίπου μέτρων ἀπὸ τῆς εὐρωπαϊκῆς ἀκτῆς.

Μετὰ τὸ πέρας τοῦ βομβαρδισμοῦ τὰ Ἰταλικὰ πλοῖα ἀπῆλθον ἐκεῖθεν καὶ τὴν ἐπομένην, δην Ἀπριλίου, τὸ θωρηκτὸν «Φιλιππέρτο» μετὰ τοῦ ἀντιτορπιλλικοῦ «Ὀστρο» ἐβομβάρδισαν εἰς Βαθὺ Σάμου τοὺς στρατῶνας. Ἐν τῷ λιμένι ἔμενεν ἡ γκυροβολημένον τὸ μικρὸν Τουρκικὸν θαλαμηγὸν «Ἴχτιάτ», εὐθὺς δ' ὡς ἐθεάθησαν τὰ Ἰταλικὰ πολεμικά, τὸ πλήρωμα του ἀπεβιβάσθη εἰς τὴν ξηράν. Γό τοι Ἰταλικὸν ἀντιτορπιλλικὸν ἐπλησίασε καὶ ἐξεσφενδόνισε μίαν το-

πίλλην κατὰ τοῦ θαλαμηγοῦ, ἡ δποία τὸ κατεβύθισε. Τὴν αὐτὴν ἡμέραν τὰ Ἰταλικὰ πολεμικὰ ἐβομβάρδισαν καὶ τοὺς τηλεγραφικοὺς σταθμοὺς Ἀδραμυττίου καὶ Τσεσμέ.

Οταν ἐκλείσθησαν τὰ στενά, διεμαρτυρήθη ἡ Ρωσικὴ κυβέρνησις διὰ τὴν σιάσιν πάσης ἐμπορικῆς κινήσεως καὶ ἡσκησε πίεσιν, ἡ Τουρκικὴ κυβέρνησις δθεν ἡναγκάσθη ἐντὸς δέκα ἡμερῶν νὰ διατάξῃ τὴν ἀνέλκυσιν τῶν 25 ἐκείνων ναρκῶν, ἥτις καὶ ἤρχισεν ἐκτελουμένη τὴν 16ην Ἀπριλίου. Ἄλλα τὸ ἀλιευτικὸν «Σεμεντέρ», μόλις ἐδοκίμασε ν' ἀγρεύσῃ τὰς νάρκας, προσέκρουσεν ἐπὶ μιᾶς ἐκ τούτων καὶ κατεποντίσθη, μετ' αὐτοῦ δὲ ἀπωλέσθη καὶ τὸ μοναδικὸν ἐν τῷ Τουρκικῷ στόλῳ ἀλιευτικὸν μηχάνημα. Πρὸς ἀποφυγὴν νέας ὑποβολῆς Ρωσικῶν παραπόνων καὶ ἐπειδὴ ἐνεδέχετο καὶ αἱ ἄλλαι οὐδέτεραι δυνάμεις ν' ἀπῆτον τὸ ἀνοιγμα τῶν στενῶν, πρὸ πάντων διότι δ Ἰταλικὸς στόλος ἐφαίνετο τότε προσηλωμένος εἰς ἐνεργείας πρὸς τὸ νότιον Αἴγαιον καὶ ἀπεκλείετο ἡ Ἰδέα ἀποπείρας βιασμοῦ τῶν στενῶν, ἀπεφάσισεν ἡ κυβέρνησις νὰ γίνῃ ἡ ἀνέλκυσις ἐκ τῶν ἐνόντων, διότι τὸ παραγγελθὲν ἀπὸ τῆς ἡμέρας τοῦ δυστυχήματος τοῦ «Σεμεντέρ» νέον ἀλιευτικὸν μηχάνημα θὰ ἐβράδυνε νὰ ἐφθανεν εἰς Κωνσταντινούπολιν ἐπὶ δύο ἡ τρεῖς ἐβδομάδας. Τὰ μέσα δμως τῆς ἀνελκύσεως ἥσαν ἀτελῆ καὶ δὲν κατωρθώθη ν' ἀνέλκυσθοῦν σῶαι περισσότεραι τῶν 8 ναρκῶν, 12 ἄλλαι ἐξερράγησαν καὶ αἱ λοιπαὶ 5 δὲν εὑρέθησαν ἐντὸς τῆς καθαρισθείσης ζώνης 700 μέτρων πλάτους, ἡ δποία περιέβαλλε τὴν Εὐρωπαϊκὴν ἀκτὴν Δαρδανελλίων ἀπὸ Σουαντερὲ εἰς Χαβούζλαρ.

Κατὰ τὸ τέλος τοῦ ἔαρος τοῦ 1912 ὑπεγράφη συμβόλαιον μεταξὺ Ἑλληνικῆς κυβερνήσεως καὶ ναυπηγείων Βούλκαν κατασκευῆς ἔξι τορπιλοβόλων καὶ ἐνὸς θωρηκτοῦ.

Ο τύπος τῶν τορπιλοβόλων, ἀντὶ 500.000 φρ. δἰ ἐκαστον πλοῖον, ὡρίσθη 150 τόννων ἐκτοπίσματος καὶ ταχύτητος 25 μιλλίων μὲ δύο πυροβόλα τῶν 57 χλ. Μπέτλεμ καὶ τρεῖς ἐκσφενδονιστικοὺς σωλῆνας Σβάρτσκωφ τῶν 45 ἑκ. Αἱ ἐργασίαι τῆς κατασκευῆς ἤρχισαν ἀμέσως καὶ δὲν διεκόπησαν, οὕτω δὲ τὰ τορπιλοβόλα ἀπὸ τοῦ τέλους τοῦ ἔτους 1913 καὶ κατόπιν δοκιμῶν παρεδόθησαν ἐν Στεττίν εἰς τὰ Ἑλληνικὰ πληρώματα, ὀνομάσθησαν «Αἴγλη»,

«Αλκυόνη», «Άρεθουσα», «Θέτις», «Δωρίς», «Δάφνη» και ἔξακολουθοῦν νὰ εἶναι ἐν ἐνεργείᾳ εἰς τὸν Ἑλληνικὸν στόλον.

Τὸ θωρηκτὸν ὁρίσθη 13.000 τόννων ἐκτοπίσματος καὶ ταχύτητος 21 μιλλίων, μὲν ἔξ πυροβόλα Μπέτλεμ τῶν 35 ἑκ., 6 εἰς τρεῖς διδύμους πύργους καὶ δικτὸν τῶν 15 ἑκ. καὶ μὲ θώρακα 254 χλ., ἀντὶ τιμήματος 1.050.000 λιρῶν στερλινῶν. Ἡ κατασκευὴ τοῦ πλοίου ἥρχισεν ἀμέσως, ἀλλ’ ἐπειδὴ βραδύτερον, κατὰ Δεκέμβριον τοῦ 1912, ἐθεωρήθη ὅτι θὰ ἔπρεπε ν' ἀποκτήσωμεν ἐπὶ τέλους καὶ ἡμεῖς ἐν ἀληθινὸν ντρέντων ἀνεστάλησαν αἱ ἐργασίαι τοῦ πλοίου τούτου, ἐμελετήθη ἡ μεγέθυνσις αὐτοῦ καὶ παρηγγέλθη τὴν φορὰν ταύτην ὡς ντρέντων 19.000 τόννων καὶ ταχύτητος 23 μιλλίων μὲ δικτὸν πυροβόλα τῶν 35 ἑκ., 6 εἰς τέσσαρας διδύμους πύργους καὶ 12 πυροβόλα τῶν 15 ἑκ. ἀντὶ 1.626.000 λιρῶν στερλινῶν. Ἀμα τῇ ὑπογραφῇ τοῦ νέου συμβολαίου συνεχίσθησαν ἄνευ διακοπῆς αἱ ἐργασίαι μέχρι τοῦ Δεκεμβρίου τοῦ 1914, διότε τὸ ναυπηγεῖον Βούλκαν, ἐπειγόμενον νὰ ἐκτελέσῃ παραγγελίας τῆς Γερμανικῆς κυβερνήσεως, πρὸ πάντων ὑποθρυχίων πλοίων, αὐτεπαγγέλτως ἕγκατέλειψε τὰς ἐργασίας.

Ἡ ἀπόπειρα βιασμοῦ τῶν στενῶν τῶν Δαρδανελλίων ὑπὸ τῶν Ἰταλῶν ἐγένετο τὴν δην Ιουλίου μετὰ τὴν δύσιν τῆς σελήνης καὶ ἐν γαλήνῃ ὑπὸ τὰς ἔξης περιστάσεις. Ὑπὸ τὸν πλοίαρχον Μίλο διῆλθον πέντε τορπιλλοβόλα, πρὸς τὴν 1ην ὥραν πρωΐας τὸ ἄνοιγμα Κούμ-Καλὲ καὶ Σεντούλ-Μπάχρ. Οἱ Τούρκοι ἀντελήφθησαν τὸ τελευταῖον κατὰ σειρὰν τορπιλλοβόλον ἐκ τοῦ Σεντούλ Μπάχρ καὶ τὸ ἐφώτισαν διὰ τοῦ προβολέως, κατόπιν δ’ ἐφώτισαν διὰ τοῦ αὐτοῦ προβολέως καὶ τὰ λοιπὰ πλοῖα τοῦ στολίσκου. Τὴν κίνησιν τοῦ Σεντούλ-Μπάχρ ἥκολούθησεν ἀμέσως τὸ Κούμ Καλὲ καὶ ἐφώτισεν ἐπίσης τὰ πλοῖα τοῦ στολίσκου διὰ τοῦ προβολέως του, ἀμφότερα δὲ τὰ πυροβολεῖα ἥρχισαν πῦρ κατὰ τῶν Ἰταλικῶν τορπιλλοβόλων. Τὸ πῦρ τῶν πυροβολείων τούτων ὑπῆρξεν ἄνευ ἀποτελέσματος καὶ τὰ Ἰταλικὰ τορπιλλοβόλα ἔξηκολούθησαν δλοταχῶς νὰ προχωροῦν, ἔως ὅτου ἐφθασαν τὸ ὑψὸς τῆς γραμμῆς τῶν ναρκῶν. Ἡλάττωσαν ἐκεῖ ταχύτητα καὶ ἥκολούθησαν τὴν Εὔρωπαὶκὴν ἀκτὴν ὅσον ἥδυνήθησαν πλησιέστερον διὰ ν' ἀποφύγουν τὰς νάρκας. Εἰς τὸ ὑψὸς διμος τοῦ Σουαντερὲ ἔξετέθησαν

εἰς τὸ πῦρ μιᾶς πεδινῆς πυροβολαρχίας, ἡ ὅποια ἔβαλε κατ' αὐτῶν ἔξ ἀποστάσεως 400 μ. Ἀπὸ Σουαντερὲ δὲ εἰς Χαβουζλὰρ ὁ στολίσκος ἐπροχώρησε φωτιζόμενος ἔξ ἀμφοτέρων τῶν πλευρῶν τοῦ στενοῦ καὶ τὸν ἐπυροβόλουν συνεχῶς τὰ φρούρια Εὔρωπαϊκῆς καὶ Ἀσιατικῆς ἀκτῆς, μέχρις ὅτου τὰ σκάφη προσέκρουσαν εἰς τὰ χαλύβδινα σύρματα τοῦ φράγματος, διότε καὶ ἡναγκάσθησαν νὰ ἐπιστρέψουν ὑπὸ τοὺς αὐτοὺς δρούς. Αἱ πληροφορίαι ἀναφέρουν ὅτι ζημίαι τινὲς ἐγένοντο ἐπὶ τῶν Ἰταλικῶν τορπιλλοβόλων, ἀλλὰ θύματα δὲν ὑπῆρξαν. Μὲ τὸ φῶς τῆς ἡμέρας οἱ Τούρκοι εἶδον βαρέλια τινὰ ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τῆς θαλάσσης ὡς καὶ ποσότητα ἔλαιου ἐπιπλέουσαν καὶ ἔξελαβον ὅτι ἐβιθίσθησάν τινα τῶν τορπιλλοβόλων, ἀλλὰ δὲν εἶνε τοῦτο ἀληθές. Τὰ κυρίως στενὰ ἀπεῖχον βέβαιως ἀκόμη πολὺ ἀπὸ τῆς θέσεως τῶν συρμάτων, μέχρι τῆς διποίας ἐφθασαν καὶ προσέκρουσαν τὰ Ἰταλικὰ τορπιλλοβόλα, εἶνε διμος ἔξισου ἀληθὲς ὅτι ἐκεῖνα ἐνήργησαν μετὰ θάρρους πᾶν διτὶ ἥδυνήθησαν. Ὁ Τουρκικὸς στόλος, ἥγκυροβολημένος εἰς Ναγαρᾶν, ἥρχισε κατὰ τὴν ὥραν τῆς ἀποπείρας γενικὸν πῦρ, ἔξ ἀποστάσεως 8000 μέτρων, μολονότι δὲν ἔβλεπε ποῦ ἔβαλλεν ἐπειδὴ ἀφ' ἐνὸς ἡ ἀπόστασις ἦτο μεγάλη καὶ ἀφ' ἐτέρου τὸ ἀκρωτήριον Γκιλῆ-Μπάχρ ἐκάλυπτε τὴν θέσιν διονεύσκετο ὁ Ἰταλικὸς στολίσκος, ὡς πρὸς τὴν θέσιν τοῦ ἀγκυροβολίου τοῦ στόλου. Παρὰ τὴν ψιχραιμίαν τῶν Τούρκων κυβερνητῶν ἀξιωματικοί τινες ἔδιδον τὰ προστάγματα μετὰ πολλῶν καὶ μεγάλων κραυγῶν, κατὰ τὴν συνήθειαν, καὶ οὕτω κατέληξαν νὰ φοβίσουν ναύτας τινὰς ἐστερημένους πείρας, οἱ διποίοι ἐπεσαν εἰς τὴν θάλασσαν διὰ νὰ σωθοῦν ἐκ τοῦ τορπιλλισμοῦ τῶν Ἰταλικῶν τορπιλλοβόλων καὶ ἐπινίγησαν ἐκ τοῦ φεύγοντος. Παρὰ δὲ τὴν φρεγήν διαταγὴν τοῦ μοιράρχου νὰ μὴ γίνη οὐδεμία χρῆσις βαρέων πυροβόλων ἔβληθη ἐκ τοῦ «Μεσσουδιέ» μία βολὴ τῶν 24 ἑκ.

Ως ἦτο ἐπόμενον νὰ συμβῇ, κατόπιν τῆς ἀποπείρας ἐκείνης τῶν Ἰταλικῶν τορπιλλοβόλων οἱ Τούρκοι ἐπόντισαν νάρκας Καρμπονίτ κατὰ μῆκος τῆς παραλίας ἀπὸ Κούμ-Καλὲ εἰς διμον Κεφέζ διὰ νὰ ἐμποδίσουν τυχὸν ἀπόπειραν ἀποβάσεως πρὸ τοῦ Ἐρένκιοϋ.

Ἀπὸ τοῦ Ιουλίου τοῦ ἔτους 1912 εἶχον ἀποσταλῆ εἰς Σμύρ-

νην 54000 ἄνδρες καὶ 48 ταχυβόλα, ὀβιδοβόλα καὶ πεδινὰ διὰ τὴν ἄμυναν τῶν γειτονικῶν ἔδαφῶν ἀπὸ πάσης ἀποπείρας ἀποβάσεως Ἰταλικῶν στρατευμάτων, διότι ἡ Ἰταλία ἀπέβλεπεν εἰς τοιοῦτον μέτρον καὶ ἐφαίνετο ὅτι εἶχε παρασκευασθῆ νὰ τὸ ἔκτελέσῃ διὰ νὰ ἔξαναγκάσῃ τὴν Τουρκίαν νὰ ὑποταχθῇ εἰς τὰς ἀξιώσεις τῆς καὶ ζητήσῃ εἰρήνην. Ἀφ' ἑτέρου εἶχεν ἀπολυθῆ ἵκανὸς ἀριθμὸς συνταγμάτων ἐφέδρων, διὰ τοὺς δρούσους ἡ Τουρκικὴ κυβέρνησις εἶχεν ὑποψίαν ὅτι ἀπέκλινον πρὸς τὴν ἀνταρσίαν, οὕτω δὲ ἀπέμεινον ὡς φρουραὶ Κων/πόλεως, Θεσσαλονίκης, Ἀδριανούπολεως καὶ ἄλλων πόλεων ἐν τῇ Εὐρωπαϊκῇ Τουρκίᾳ μόλις 20000 ἄνδρες. Αἴφνης τὴν 11/24 Σεπτεμβρίου, δύπτε ἔξηκολούθει ἀκόμη ὁ Ἰταλοτουρκικὸς πόλεμος, καὶ εἰς ἐποχὴν καθ' ἥν εὑρίσκοντο ἥδη ἐν Ἀλβανίᾳ ἄλλαι 60000 ἄνδρες διὰ νὰ καταστεῖλουν ἔξεγερσιν, ἡ δροῦα ἀπὸ τοῦ μηνὸς Αὐγούστου εἶχε λάβει μεγάλην ἔντασιν καὶ ἔκτασιν, ἡ Τουρκικὴ κυβέρνησις ἐκάλεσεν ὑπὸ τὰ δύλα 100000 ἄνδρῶν ἐν τῶν ἐν Μακεδονίᾳ ἐφέδρων δῆθεν διὰ μεγάλα γυμνάσια.

Τὸ καθεστῶς τῶν Νεοτούρκων, τὸ δροῦον κατ' ἀρχὰς εἶχεν ἔξαπατήσει τὸν πεπολιτισμένον κόσμον καὶ ἐκληφθῆ ὡς φιλελεύθερον, δὲν ἐβράδυνε ν' ἀποκαλυφθῇ ὅτι οὐδαμῶς ὑστέρει τῶν Παλαιοτούρκων καὶ αὐτοῦ ἀκόμη τοῦ Χαμίτ ὡς πρὸς τὴν πρόθεσιν τῆς ἔξολοθρεύσεως τῶν ἐτερογενῶν στοιχείων κατὰ οἰονδήποτε τρόπον. Ὅσοι ξένοι τοὺς ὑπεστήριξαν εὐθὺς ἔξ ἀρχῆς μὲ ἰδεολογίαν καὶ κατὰ τὸ θέρος τοῦ 1911 ἐπεσκέφθησαν τὴν Κωνσταντινούπολιν καὶ τὴν Μακεδονίαν, διὰ νὰ ἀποκομίσουν ἔξ ἰδίας ἀντιλήψεως νέα στοιχεῖα ὑπὲρ αὐτῶν καὶ οὕτω συντελέσουν ἔτι μᾶλλον εἰς τὴν παγίωσιν καὶ τὴν πρόοδον τῆς νέας καταστάσεως, ἐφριξαν πρὸ τῶν ἐκεῖ θεαμάτων τῆς βίας καὶ τοῦ δλέθρου. Αἱ λέσχαι Θεσσαλονίκης καὶ Ἀδριανούπολεως ἦσαν κέντρα ἐνεργειῶν Νεοτούρκων, οἵ δροῦοι διὰ δολοφονιῶν, ληστειῶν, διώξεων, πιέσεων ἐπιβαλλομένων γενικῶς εἰς τοὺς χριστιανοὺς καὶ εἰς ὅσους ἀκόμη ὑπηρέτουν εἰς τὸν Τουρκικὸν στρατόν, ἀπέβλεπον ἀποκλειστικῶς νὰ ἔξαφανίσουν πάντας τοὺς μὴ μουσουλμάνους ἐκ τῆς Μακεδονίας καὶ τῆς Θράκης. Οἱ μετριοπαθέστεροι τῶν πολιτικῶν ἀνδρῶν, ὅσοι ἐθεώρουν ὅτι ἵσως νὰ ὑπῆρχον ἐλπίδες εἰρηνικῆς λύσεως τοῦ ὑπὸ τὴν ἐπωνυμίαν Ἀνατολικὸν ζήτημα πολυπλόκου συμ-

πλέγματος ἔθνικῶν προβλημάτων ἀπεγοητεύθησαν ὅταν εἶδον τὴν μεγάλην σφαγὴν τῶν Ἀδάνων καὶ τὴν ἀτιμωρησίαν τῶν ἡθικῶν αὐτουργῶν. Οἱ Μακεδονικοὶ πληθυσμοὶ ἦσαν ἀπηλπισμένοι καὶ ἐπροτίμων τῆς διαμονῆς εἰς ἓνα τόπον τόσων πολλῶν βασάνων οἰονδήποτε ἄλλον κίνδυνον ἢ περιπέτειαν, εἰς τοιοῦτον δὲ βαθμὸν εἶχεν αὐξήσει τὸ ρεῦμα τῶν μεταναστεύσεων ἐκ Μακεδονίας καὶ Θράκης, ὡστε οἱ πολιτικοὶ ἄνδρες τῶν Βαλκανικῶν κρατῶν εἶδον πλέον καθαρῶς ὅτι ὁ μόνος τρόπος προστασίας τῶν δμογενῶν των καὶ αὐτῶν τῶν κρατῶν θὰ ἥτο ἡ μεταξὺ των συνεννόησις. Τὴν τοιαύτης ἐνεργείας ἀνάγκην κατέληξαν ν' ἀναγνωρίσουν ὡς ἀναπόφευκτον καὶ ὅσοι πολιτικοὶ ἄνδρες ἐνόμιζον ἔως τότε ὅτι συμφερότερον διὰ τὰ κράτη των θὰ ἥτο νὰ ἥρχοντο εἰς ἀπ' εὐθείας μετὰ τῶν Τούρκων συνεννόησιν εἰς βάρος τῶν ἄλλων.

Ἡ ἔξιστόρησις τῆς Βαλκανικῆς συμμαχίας ἀνήκει εἰς ἄλλο κεφάλαιον τοῦ παρόντος βιβλίου. Πρέπει ἐν τούτοις νὰ λεχθῇ ἐδῶ ὅτι μὲ τὴν πτῶσιν τῆς κυβερνήσεως τῶν Νεοτούρκων ἐσυγχρονίσθησαν τοιαῦται ὁγδαῖαι καὶ μεγάλαι μεταβολαί, ὡστε τὰ Βαλκανικὰ κράτη γενικῶς κατεπλάγησαν καὶ ἐσκέφθησαν νὰ λάβουν τὰ μέτρα των. Τὰ συμπτώματα τῆς ἐν Τουρκίᾳ ἀνωμαλίας ἦσαν κατὰ σειράν· ἀντινεοτούρκικὸν ρεῦμα ἐν ὀλοκλήρῳ τῇ χώρᾳ ἐγκύλιος τοῦ ὑπουργοῦ τῶν στρατιωτικῶν Σεφκέτ ἀπαγορεύουσα εἰς τοὺς ἀξιωματικοὺς ν' ἀσχολῶνται εἰς τὴν πολιτικὴν· στάσις τῆς φρουρᾶς Ἀδριανούπολεως· κίνημα ἐν Μοναστηρίῳ. ἔξεγερσις τῶν Ἀλβανῶν· πτῶσις τῆς νεοτούρκικης κυβερνήσεως· μάχη πλησίον τῆς Μητροβίτης, κατόπιν τῆς δροῦας οἵ νικηταὶ Ἀλβανοὶ κατέλαβον τὸ Ἰππέν, τὴν Πριστίνην καὶ τὴν Πριστίνην· τελεσίγραφον τῶν Ἀλβανῶν· σφαγαὶ εἰς Κότσανα· αἷματοχυσία εἰς Βέρανα· κατάληψις τῶν Σκοπείων ὑπὸ τῶν Ἀλβανῶν. Πάντα ταῦτα τὰ συμβάντα, πρὸ πάντων τὰ τρία τελευταῖα, ἔσχον τοιαύτην ἥχῳ ἐν Ἀθήναις, Βελιγραδίῳ, Σόφιᾳ, καὶ Κεττίγη, ὡστε ἡ πρόγνωσις ἥτο κακὴ δι' ὅσα θὰ ἐπηκολούθουν. Αἱ Εὐρωπαϊκαὶ κυβερνήσεις ἀπεκόμισαν ἀνάλογον ἐντύπωσιν ἐκ τῶν συμβάντων καὶ ἡ Αὐστροϊακή, ἡ μᾶλλον εὐμενῶς διατεθειμένη πρὸς τὴν Τουρκίαν, ἐκοινοποίησε τὴν 1/14 Αὐγούστου τὴν πολυθρύλητον ἔκείνην πρότασιν τοῦ ὑπουργοῦ τῶν ἔξωτερικῶν Μπέρχτολντ περὶ

εἰσαγωγῆς βαθμιαίας διοικητικῆς ἀποκεντρώσεως ἐν τῇ Εὐρωπαϊκῇ Τουρκίᾳ. Ἐφ' ὅσον ἡ Αὐστριακὴ κυβέρνησις προέβη εἰς παρομίαν πρότασιν, τὰ Βαλκανικὰ κράτη βεβαίως δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ παρεμέριζον καὶ μὲ ἐσταυρωμένας τὰς χεῖρας νὰ ἔβλεπον ἐξ ἀποστάσεως τὰ συμβήσομενα· ὅταν μάλιστα ὑπῆρχε τόσον ἐν Ἀθήναις ὅσον καὶ ἐν Βελιγραδίῳ ἡ ὑπόνοια ἀπαιτήσεων τῶν Ἀλβανῶν διὰ ἐδάφη Ἑλληνικὰ καὶ Σερβικὰ τοῖς ἐπεβάλλετο ἄμεσος ἐπέμβασις ὑπὲρ τῶν χριστιανικῶν πληθυσμῶν τῆς Εὐρωπαϊκῆς Τουρκίας. Ὁ φόρβος τῆς Αὐστριακῆς ἐπεμβάσεως ἦτο πολὺ δικαιολογημένος καὶ ἐκ τούτου αἱ μεταξὺ τῶν Βαλκανικῶν κρατῶν συνεννοήσεις κατέληγον ἥδη εἰς τὴν ἐξ ὅλων τῶν μερῶν ἐπιδιωκομένην συμμαχίαν, ὅταν αἰφνιδίως τὴν 16/29 Σεπτεμβρίου ἐλήφθη ἐκ Κωνσταντινουπόλεως εἰδησις ὅτι ἡ Τουρκία ἐκήρυξε γενικὴν ἐπιστράτευσιν. Εἰς τὴν ἐπιστράτευσιν τῆς Τουρκίας ἐδόθη ἡ ἀπάντησις τὴν 17/30 Σεπτεμβρίου διὰ τῆς ἐπιστρατεύσεως τῶν τεσσάρων στρατιωτικῶν δυνάμεων τῶν τεσσάρων συμμάχων κρατῶν.

Ἀμέσως εὐθὺς μετὰ τὴν ἐπιστράτευσιν τῶν Βαλκανικῶν Κρατῶν αἱ Μεγάλαι Δυνάμεις παρενέβησαν καὶ τὴν 27 Σεπτεμβρίου 8 Ὁκτωβρίου αἱ κυβερνήσεις Ρωσίας καὶ Αὐστροουγγαρίας ἐδήλωσαν διὰ διακοινώσεως εἰς τὰ Βαλκανικὰ κράτη τὰ ἐπόμενα.

«Ἐν πρώτοις αἱ Μεγάλαι δυνάμεις ἀποδοκιμάζουν ζωηρῶς πᾶν μέτρον τεῖνον νὰ διαταράξῃ τὴν εἰρήνην.

»Ἐκ δευτέρου στηρίζομεναι εἰς τὸ ἀρθρον 23 τῆς συνθήκης τοῦ Βερολίνου θ' ἀναλάβουν πρὸς τὸ συμφέρον τῶν πληθυσμῶν τὴν πραγματοποίησιν τῶν διοικητικῶν μεταρρυθμίσεων τῆς Εὐρωπαϊκῆς Τουρκίας μὲ τὴν συμφωνίαν ὅτι αἱ μεταρρυθμίσεις αὗται οὐδαμῶς θὰ προσβάλουν τὴν κυριαρχίαν τῆς Αὐτοῦ Μεγαλειότητος τοῦ Σουλτάνου καὶ τὴν ἐδαφικὴν ἀκεραιότητα τῆς Ὁθωμανικῆς Αὐτοκρατορίας. Ἡ παροῦσα δήλωσις ἐπιφυλάσσει ἄλλως τε ἐλευθερίαν τῶν Δυνάμεων διὰ περιληπτικὴν καὶ μεταγενεστέραν μελέτην τῶν μεταρρυθμίσεων.

»Ἐκ τρίτου δηλοῦν ὅτι, ἐὰν οὐχ ἥττον ὁ πόλεμος ἐκραγῇ μεταξὺ τῶν Βαλκανικῶν κρατῶν καὶ τῆς Ὁθωμανικῆς αὐτοκρατορίας, δὲν θὰ παραδεχθοῦν μετὰ τὴν ἐκβασιν τῆς συγκρούσεως οὐδεμίαν μεταβολὴν εἰς ἐδαφικὸν καθεστώς ἐν τῇ Εὐρωπαϊκῇ Τουρκίᾳ.

Αἱ δυνάμεις θὰ ἐνεργήσουν παρὰ τῇ Ὅψηλῃ Πύλῃ τὰ ἀπορέοντα διαβήματα ἐκ τῆς ἀνωτέρω δηλώσεως.

Υπὸ τὴν αὐτὴν ἡμερομηνίαν 27 Σεπτεμβρίου 8 Ὁκτωβρίου 1912 αἱ Μεγάλαι Δυνάμεις ἐπέδωκαν εἰς Κων/πολιν τὴν ἐπομένην διακοίνωσιν.

«Οἱ ὑπογεγραμμένοι πρέσβεις τῆς Αὐστροουγγαρίας, τῆς Ἀγγλίας, τῆς Γαλλίας, τῆς Ρωσίας καὶ τῆς Γερμανίας, ἔλαβον ἐντολὴν τῶν κυβερνήσεών των νὰ πληροφορήσουν τὴν Ὅψηλην Πύλην ὅτι αἱ πέντε Δυνάμεις ἐπιλαμβάνονται τῆς δημοσίᾳ ἀγγελθείσης προθέσεως τῆς Τουρκικῆς κυβερνήσεως εἰσαγωγῆς μεταρρυθμίσεων καὶ ὅτι θὰ συζητήσουν ἀμέσως μετὰ τῆς Ὅψηλης Πύλης ὑπὸ τὸ πνεῦμα τοῦ ἀρθρου 23 τῆς συνθήκης τοῦ Βερολίνου καὶ τοῦ νόμου τοῦ 1880 τὰς μεταρρυθμίσεις, τὰς δοπίας ἐπιτρέπει ἡ κατάστασις τῆς Εὐρωπαϊκῆς Τουρκίας, καὶ τὰ κατάλληλα μέτρα διὰ τὴν ἐμπράγματον ἐξασφάλισιν αὐτῶν πρὸς τὸ συμφέρον τῶν πληθυσμῶν μὲ τὴν συμφωνίαν ὅτι αἱ μεταρρυθμίσεις αὗται δὲν θὰ ἐπιφέρουν προσβολὴν τῆς ἀκεραιότητος τῆς αὐτοκρατορίας».

«Οπωσδήποτε ἡ ἀπάντησις τῆς Πύλης εἰς τὸ διάβημα τῶν Μεγάλων Δυνάμεων ἦτο τόσον ὀλίγον ἵκανοποιητική, ὥστε εὐκόλον ἥτο τὸ συμπέρασμα ὅτι ἡ Τουρκία ἐπεθύμει τὸν πόλεμον, ὅπως ἄλλως τε καὶ τὸ ἀπέδειξε διὰ τῆς κατασχέσεως τῶν πυρομαχικῶν τῆς Σερβικῆς κυβερνήσεως καὶ διὰ τῆς κατακρατήσεως ἐν Κωνσταντινούπολει τῶν Ἑλληνικῶν ἀτμοπλοίων, πράξεων γενομένων μετὰ τὴν ἐπιστράτευσιν τῶν Βαλκανικῶν κρατῶν. Ἡ ἀπάντησις τῆς Τουρκικῆς κυβερνήσεως πρὸς τὴν διακοίνωσιν τῶν δυνάμεων ὃς πρὸς τὰς μεταρρυθμίσεις εἶχεν ὃς ἐξῆς.

«Οἱ ὑπογεγραμμένοι ὑπουργὸς τῶν ἐξωτερικῶν τοῦ Σουλτάνου ἔχει τὴν τιμὴν νὰ ὑπομνήσῃ ὅτι, ὅπως καὶ αἱ αὐτῶν ἐξοχότητες εὐαρεστοῦνται νὰ τὸ βεβαιοῦν, ἡ αὐτοκρατορικὴ κυβέρνησις ἔχει ἥδη ἀναγνωρίσει τὴν ἀνάγκην εἰσαγωγῆς ὅσον μεταρρυθμίσεων ἐπιτρέπει ἡ διοίκησις τῶν βιλαετίων τῆς Εὐρωπαϊκῆς Τουρκίας.

»Πρὸς τὰς μεταρρυθμίσεις ταύτας ἔχει ἀτενίσει μετὰ τόσον μεγαλυτέρας πεποιθήσεως, ἐφ' ὅσον ἔχει ὑπ' ὅψει νὰ τὰς ἐφαρμόσῃ ἀνεξαρτήτως πάσης ξένης ἐπεμβάσεως καὶ διότι προβλέπει ὅτι ὑπὸ

τὰς συνθήκας ταύτας ἡ ἐκτέλεσις αὐτῶν δὲν θὰ λείψῃ νὰ συντελέσῃ εἰς τὴν εὐημερίαν καὶ τὴν οἰκονομικὴν ἀνάπτυξιν τῆς χώρας ἔξασφαλίζουσα ὑπὸ τὸ φιλελεύθερον πνεῦμα τοῦ Ὁθωμανικοῦ συντάγματος τὴν διμόνοιαν καὶ τὴν καλὴν ἀρμονίαν μεταξὺ τῶν ἐτερογενῶν στοιχείων, τὰ δποῖα ἀποτελοῦν τὸν πληθυσμὸν τοῦ μέρους τούτου τῆς αὐτοκρατορίας.

»Πρέπει νὰ ἔξαρθῇ τὸ δτι, ἐὰν μέχρι σήμερον αἱ διάφοροι προσπάθειαι διὰ τὴν βελτίωσιν τῆς καταστάσεως ἐν τῷ ἐσωτερικῷ τῶν ἐπαρχιῶν τούτων δὲν ἀποδίδουν δλους τοὺς καρπούς, τοὺς δποίους ἐδικαιούμεθα ν ἀναμένωμεν, μία τῶν κυριωτέρων αἰτιῶν τῆς καθυστερήσεως ταύτης εἶνε ἀναμφισβητήτως ἡ κατάστασις ταραχῆς καὶ ἐλλείψεως ἀσφαλείας, ἡ προξενούμενη ὑπὸ τῶν παντοειδῶν κακουργιῶν, προερχομένων ἐκ κέντρων δράσεως τῶν δποίων δ ἀληθῆς σκοπὸς οὐδεμίαν ἀφίνει ἀμφιβολίαν. Ἡ αὐτοκρατορικὴ κυβέρνησις ἐπιδοκιμάζει τὴν φιλικὴν πρόθεσιν ὡς πρὸς αὐτὴν ἀνακοινώσεως, τὴν δποίαν αἱ Μεγάλαι Δυνάμεις ἔθεωρησαν ὡς ἐπίκαιρον ὡς ἐκ τῶν σημερινῶν περιστάσεων.

»Συμμερίζεται ἔξ δλης καρδίας τὰς καταβαλλομένας προσπάθειας ὑπὸ τῶν Δυνάμεων διὰ τὴν ἀποτροπὴν κινδύνου συγκρουσεως, τοῦ δποίου αἱ συνέπειαι μοιραίως θὰ συμπαρασύρουν εἰς καταστροφάς, τὰς δποίας εἶνε καθῆκον τοῦ πεπολιτισμένου κόσμου νὰ προλαμβάνῃ δι' δλων τῶν μέσων τῆς συνδιαλλαγῆς. Ὑπὸ τὴν ἔποψιν ταύτην γνωρίζομεν καλῶς δτι προηγήθημεν εἰς τὸ νὰ διευκολύνωμεν τὴν φιλάνθρωπον προσπάθειαν τῶν Μεγάλων Δυνάμεων ἐνώπιον τοῦ φοβεροῦ προβλήματος, τοῦ δποίου ζητοῦν τὴν λύσιν.

»Πράγματι, χωρὶς νὰ θέλωμεν νὰ ἐπιμείνωμεν ἐπὶ τοῦ γεγονότος δτι οἱ ἀνωφελεῖς δροι τῆς συνθήκης τοῦ Βερολίνου δὲν προσηρμόσθησαν ἐν τῇ ἐκτέλεσει των τόσον εἰς τὸ γράμμα, δσον καὶ εἰς τὸ πνεῦμα ἐκείνου δ ὁ δποῖος τὰς εἶχεν ὑπαγορεύσει, καὶ δτι οὔτω τὰ Ὁθωμανικὰ συμφέροντα ἔξημιώθησαν σοβαρῶς εἰς πολλὰς περιστάσεις χωρὶς νὰ θέλωμεν νὰ ἔξετάσωμεν ἴδιαιτέρως μέχρι τίνος σημείου τὸ ἀρθρον 23 τῆς συνθήκης ἥδυνήθη νὰ διατηρήσῃ περισσότερον τῶν ἀλλων ἀρθρων σημερινὴν ἀξίαν, ἡ κυβέρνησις δηλοῦ δτι ἔλαβεν ἔξ ίδιας πρωτοβουλίας ἀπόφασιν νὰ παρουσιάσῃ τὸ νομοσχέδιον τοῦ 1880 ἐν τῷ ἰστορικῷ του συν-

λῷ εὐθὺς ἅμα τῇ προσεχεῖ ἐνάρξει τῆς συνόδου εἰς τὴν ἐπιψήφισιν τῆς βουλῆς καὶ τὴν αὐτοκρατορικὴν ἐπικύρωσιν συμφώνως πρὸς τὸν θεμελιώδη χάρτην τῆς αὐτοκρατορίας.

«Αἱ Μεγάλαι Δυνάμεις δύνανται νὰ ὕσι πεπεισμέναι δτι αἱ αὐτοκρατορικαὶ ἀρχαὶ θὰ ἐπιμείνουν εἰς τὴν εὐσυνείδητον ἐφαρμογὴν τοῦ νόμου ἅμα τῇ δημοσιεύσει του, θὰ ἦτο δὲ ὑπερβολικῶς ἄδικον νὰ ἔξηγετο συμπέρασμα ἐκ παλαιῶν ἀμελειῶν καὶ ἔξ ὑπεκφυγῶν κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἦτον συστηματικῶν, συναφῶν πρὸς τὸ παρελθὸν πολίτευμα, δτι ἡ συνταγματικὴ αὐτοκρατορία τῆς σήμερον δὲν θὰ ἀπηρνεῖτο τὰ σφάλματα τοῦ παρελθόντος καὶ δὲν θὰ ἐπελαμβάνετο τῆς εὐκαιρίας ἀμφιβολιῶν τινων ὑπὸ τὴν ἔποψιν ταύτην διὰ νὰ ἔξητει ἀλλα μέτρα ἐκείνων τὰ δποῖα μόνα προσαρμόζονται πρὸς τὸ καλῶς ἐννοούμενον συμφέρον τῆς χώρας καὶ αὐτῶν τῶν πληθυσμῶν.

Τὸ περὸν οὖ ἐπρόκειτο ἀρθρον 23 τῆς συνθήκης τοῦ Βερολίνου ἔχει ὡς ἔξῆς. «Ἡ Πύλη ὑποχρεοῦται νὰ ἐφαρμόσῃ αὐτηρῶς ἐν τῇ νήσῳ Κρήτῃ τὴν ὁργανικὴν διάταξιν τοῦ ἔτους 1868 μετὰ τῶν τροποποιήσεων αἵτινες θὰ ἔκρινοντο ἀναγκαῖαι. Ἀνάλογοι κανονισμοὶ προσαρμοζόμενοι πρὸς τὰς τοπικὰς ἀνάγκας τῶν λοιπῶν μερῶν τῆς Εὐρωπαϊκῆς Τουρκίας θὰ ἐφαρμοσθοῦν διὰ τὰ μέρη διὰ τὰ δποῖα δὲν προεβλέφθη ἴδιαιτέρα ὁργάνωσις ὑπὸ τῆς παρούσης συνθήκης. Ἡ Ὅψηλὴ Πύλη θὰ ἐπιφροτίσῃ εἰδικούς τινας ἐπιτρόπους, μεταξὺ τῶν δποίων θ ἀντιπροσωπεύεται εὐρέως τὸ ἐντόπιον στοιχεῖον, διὰ νὰ συντάξουν ἐν ἐκάστη ἐπαρχίᾳ τὰς λεπτομερείας τῶν νέων τούτων κανονισμῶν. Τὰ προκύπτοντα σχέδια ὁργανώσεως θὰ ὑποβάλωνται εἰς ἔξετασιν τῆς Ὅψηλῆς Πύλης, αὕτη δέ, πρὸν ἢ δημοσιεύσῃ τὰς ἐπισήμους διαταγὰς τῆς ἐφαρμογῆς τῶν σχεδίων τούτων τῆς ὁργανώσεως, θὰ λαμβάνῃ τὴν γνώμην τῆς Εὐρωπαϊκῆς ἐπιτροπῆς, ἡ δποία κατηρτίσθη διὰ τὴν Ἀνατολικὴν Ρωμυλίαν».

Ἐν τούτοις ἡ Τουρκία εἶχεν ἥδη σημαντικὴν προχώρησιν εἰς τὴν ἐνέργειαν τῆς ἐπιστρατεύσεως διὰ τῆς ἀπὸ 16 ἥδη ἡμερῶν γενομένης προσκλήσεως τῶν 100000 ἐφέδρων τῆς Εὐρωπαϊκῆς Τουρκίας πρὸς ἐκτέλεσιν τῶν μεγάλων γυμνασίων, ἀφ' ἐτέρου δὲ ὑπῆρχον καὶ τὰ ἔξ 60000 ἀνδρῶν συγκεντρωμένα στρατεύματα ἐν Ἀλβανίᾳ.

Τὰ 11 κυβερνητικὰ μεταγωγικὰ τῆς Τουρκίας δλικῆς χωρητικότητος 31.000 ἀνδρῶν ἥρχισαν ἀμέσως νὰ μεταφέρουν ἀπὸ τῆς Ἀσιατικῆς ἀκτῆς τῆς Μαύρης θαλάσσης στρατεύματα εἰδικῶς δὲ ἀπὸ τῆς 27 Σεπτεμβρίου / 10 Ὁκτωβρίου κατὰ μέσον δρον 5000 ἀνδρας ἡμερησίως, ἐνῷ οἱ σιδηρόδρομοι τῆς Ἀνατολίας μετέφερον ἡμερησίως 1500 ἀνδρας λαμβανομένους ἐκ τῶν στρατευμάτων τῆς Σμύρνης, πάντα δὲ ταῦτα τὰ στρατεύματα διηνθύνοντο εἰς Θράκην διὰ Κωνσταντινουπόλεως ἢ Ραιδεστοῦ. Ἡ ἀνεπάρκεια τοῦ τροχαίου ὑλικοῦ τῶν σιδηροδρόμων τῆς Ἀνατολίας ἔγένετο πρόξενος ἀπωλείας χρόνου, διότι τὸ σῶμα στρατοῦ Σμύρνης ἔχρειάσθη 31 ἡμέρας διὰ νὰ διαρρεύσῃ πρὸς τὴν Θράκην. Τοῦτο τὸ σῶμα στρατοῦ θὰ ἥδυνατο νὰ μεταφερθῇ ἐντὸς μιᾶς ἑβδομάδος ἀντὶ 31 ἡμέρων διὰ τῆς θαλασσίας ὅδοῦ, ἐὰν δὲν ὑπῆρχεν ὁ φόρβος τοῦ Ἑλληνικοῦ στόλου, προκειμένης τῆς περιόδου τῆς ἀνακωχῆς μεταξὺ Τούρκων καὶ Ἰταλῶν ἡ δποία ἔμελλε νὰ καταλήξῃ εἰς εἰρήνην τρεῖς ἡμέρας πρὸ τῆς κηρύξεως τοῦ Βαλκανικοῦ πολέμου. Ἐὰν ἡ μεταφορὰ αὕτη ἐπραγματοποιεῖτο διὰ θαλάσσης, θὰ ἀπέβαινεν εὐνοϊκωτάτη εἰς τὰ Τουρκικὰ συμφέροντα.

Ἡ Τουρκία ἀφ' ἑτέρου ἐνθαρρυνθεῖσα ὑπὸ τῆς συνομολογήσεως τῆς εἰρήνης ἀφέθη ἐλευθέρα νὰ ἀναπτύξῃ δλας τὰς στρατιωτικὰς δυνάμεις της ἐκεῖ, δπον θὰ ἥθελε καὶ ἥρηθη ν^ο ἀπαντήσῃ εἰς τὴν διακοίνωσιν, διὰ τῆς δποίας τὰ τέσσαρα Βαλκανικὰ Κράτη ἔζητησαν νὰ δημιουργηθῇ διὰ τὰς Μακεδονικὰς ἐπαρχίας εἰδικὸν διοικητικὸν καθεστώς. Ἡ σχετικὴ διακοίνωσις εἶχεν ὡς ἔξῆς.

»Παρὰ τὸ διάβημα, εἰς τὸ δποῖον διὰ τῆς ἐπεμβάσεως τῶν κυβερνήσεων Αὔστρο—Οὐγγαρίας καὶ Ρωσίας αἱ ἔξ Μεγάλαι Δυνάμεις προέβησαν παρὰ ταῖς κυβερνήσεσι τῶν Βαλκανικῶν κρατῶν, διάβημα διὰ τοῦ δποίου ὑπόσχονται ν^ο ἀναλάβουν τὴν πραγματοποίησιν τῶν διοικητικῶν μεταρρυθμίσεων ἐν τῇ Εὐρωπαϊκῇ Τουρκίᾳ, αἱ κυβερνήσεις τῆς Ἑλλάδος, τῆς Σερβίας καὶ τῆς Βουλγαρίας νομίζουν ἐν τούτοις δτι πρέπει ν^ο ἀπευθυνθοῦν ἀπ' εὐθείας πρὸς τὴν αὐτοκρατορικὴν κυβέρνησιν τῆς Α. Μεγαλειότητος τοῦ Σουλτάνου, διὰ νὰ τῆς διακηρύξουν δτι μόνον διζικαὶ μεταρρυθμίσεις ἐφαρμοζόμεναι εἰλικρινῶς καὶ καθ' ὅλην τὴν ἔκτασιν δύνανται ἀληθῶς νὰ βελτιώσουν τὴν ἀθλίαν τύχην τῶν χριστια-

νικῶν πληθυσμῶν τῶν βιλαετίων τῆς αὐτοκρατορίας, νὰ ἔγγυηθοῦν διὰ τὴν τάξιν καὶ τὴν ἡσυχίαν ἐν τῇ Εὐρωπαϊκῇ Τουρκίᾳ καὶ νὰ ἔξασφαλίσουν εἰρήνην παγίαν μεταξὺ τῆς Ὁθωμανικῆς αὐτοκρατορίας καὶ τῶν Βαλκανικῶν κρατῶν, ἀπέναντι τῶν δποίων συχνότατα ἡ Ὅψηλὴ Πύλη ἔχει λάβει στάσιν αὐθαίρετον καὶ προκλητικὴν οὐδαμῶς δικαιολογουμένην.

»Αἱ κυβερνήσεις τῆς Ἑλλάδος, τῆς Σερβίας καὶ τῆς Βουλγαρίας, μολονότι λυποῦνται διότι ἡ κυβέρνησις τοῦ Μαυροβουνίου δὲν δύναται ὡς ἐκ τῶν ἐπελθόντων συμβάντων νὰ λάβῃ μέρος εἰς τὸ παρόν διάβημα, προσκαλοῦν τὴν Ὅψηλὴν Πύλην νὰ προσθῇ αὐθωρεὶ ἀπὸ κοινοῦ μετὰ τῶν Μεγάλων Δυνάμεων καὶ τῶν Βαλκανικῶν κρατῶν εἰς τὴν ἐκπόνησιν καὶ ἐφαρμογὴν τῶν προβλεπομένων μεταρρυθμίσεων ἐν τῷ ἀρθρῷ 23 τῆς συνθήκης τοῦ Βερολίνου βασίζουσα ταύτας ἐπὶ τῆς ἀρχῆς τῶν ἔθνικοτήτων (αὐτονομία ἐν τῇ διοικήσει τῶν ἐπαρχιῶν, γενικοὶ διοικηταὶ Βέλγοι ἢ Ἐλβετοί, συνελεύσεις ἐπαρχιακαὶ κατόπιν ἐκλογῶν, χωροφυλακή, ἐλευθερία ἐκπαιδεύσεως, τοπικὴ ἀστυνομία) καὶ ἐμπιστευομένη τὴν ἐφαρμογὴν εἰς ἀνώτερον συμβούλιον, συνιστάμενον ἐξ ισαρίθμων χριστιανῶν καὶ μουσουλμάνων ὑπὸ τὴν ἐπίβλεψιν τῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει πρέσβεων τῶν Μεγάλων Δυνάμεων καὶ τῶν πληρεξιουσίων ἐκεῖ ὑπουργῶν τῶν τεσσάρων Βαλκανικῶν κρατῶν.

«Ἐλπίζουν δτι ἡ Τουρκία θὰ δυνηθῇ νὰ δηλώσῃ δτι δέχεται ταύτην τὴν αἴτησιν μὲ τὴν ὑποχρέωσιν νὰ ἐκτελέσῃ ἐντὸς δξ μηνῶν τὰς ἐν τῇ παρούσῃ διακοινώσει περιεχομένας μεταρρυθμίσεις καὶ δτι θὰ θελήσῃ εἰς ἀπόδειξιν συγκαταθέσεως ν^ο ἀνακαλέσῃ τὸ διάταγμα ἐπιστρατεύσεως τοῦ στρατοῦ τῆς.

«Υπῆρχε καὶ περιληπτικὸν σημείωμα ὡς πρὸς τὰς ἀπαιτήσεις τῶν Βαλκανικῶν Κρατῶν, τὸ δποῖον εἶχεν ἐπιδοθῇ συνημμένως καὶ εἶχεν ὡς ἔξῆς».

«1ον) Ὅπιθεναίσις τῆς αὐτονομίας τῶν ἔθνικοτήτων τῆς αὐτοκρατορίας μεθ' δλων τῶν ἐπακολουθημάτων τῆς. 2ον) Ὅπιθεναίσις τῆς αὐτοκρατορίας μεθ' δλων τῶν ἐπακολουθημάτων τῆς. 3ον) Παραδοχὴ τῶν χριστιανῶν εἰς πάσας τὰς δημοσίας θέσεις διὰ τὰς ὑπ' αὐτῶν κατοικουμένας ἐπαρχίας. 4ον) Ὅπιθεναίσις ἐν Ἰσφι ἐπιπέδῳ πρὸς τὰς σχολεῖα τῶν

παντὸς βαθμοῦ τοιούτων τῶν χριστιανικῶν κοινοτήτων. 5ον) Ἀνάληψις ὑποχρεώσεως ὑπὸ τῆς Ὑψηλῆς Πύλης, ἵνα μὴ ἐπιχειρήσῃ νὰ μεταβάλῃ τὸν ἔθνολογικὸν χαρακτῆρα τῶν ἐπαρχιῶν τῆς Ὁθωμανικῆς Αὐτοκρατορίας διὰ μετακινήσεων τῶν μουσουλμανικῶν πληθυσμῶν. 6ον) Τοπικὴ στρατολογία τῶν χριστιανῶν διὰ τὴν στρατιωτικὴν θητείαν μὲ στελέχη χριστιανικά, μέχρι δὲ τοῦ καταρτισμοῦ τοιούτων στελεχῶν ἀπαλλαγὴ ἀπὸ τῆς κατατάξεως. 7ον) Ἀναδιοργάνωσις κατὰ βιλαέτια τῆς χωροφυλακῆς τῆς Εὐρωπαϊκῆς Τουρκίας ὑπὸ τὴν πραγματικὴν διοίκησιν δργανωτῶν Ἐλβετῶν ἢ Βέλγων. 8ον) Ὄνομασία εἰς ἔκαστον βιλαέτιον ἐκ τῶν κατοικουμένων ἐπίσης καὶ παρὰ τῶν χριστιανῶν βαλῆ Ἐλβετοῦ ἢ Βέλγον, γινομένου παραδεκτοῦ ὑπὸ τῶν Δυνάμεων καὶ βοηθουμένου ὑπὸ γενικοῦ συμβουλίου ἐκλεγομένου εἰς τὴν περιφέρειαν. 9ον) Ἰδρυσις ἀνωτέρου συμβουλίου παρὰ τῇ μεγάλῃ βεζυρίᾳ, συνισταμένου ἐξ ἴσαρίθμων χριστιανῶν καὶ μουσουλμάνων διὰ τὴν ἐπίβλεψιν τῆς ἐφαρμογῆς τῶν μεταρρυθμίσεων τούτων. Οἱ πρέσβεις τῶν τεσσάρων Βαλκανικῶν κρατῶν θὰ ἔχουν ἐντολὴν νὰ παρακολουθοῦν τὴν λειτουργίαν καὶ τὰ ἔργα τούτου τοῦ συμβουλίου».

Οχύρωσις Πρεβέζης.— Δο—
—Θωρηκτὸν «Υδρα».— Ἀντι—
λικὰ τόπου «Λέων».— Ὑποθρ—
Αλγαίου καὶ τῆς μοίρας τοῦ
εἰς τὸν Ἀμβρακικόν.— Ἐμ—
Λήμνου.— Ο Μοῦδρος.— Κα—
κης, «Αγίου Στράτη.— Τορπί—
“Ορους.— Καταλήψεις τῶν νί—
τοῦ «Ἀθέρωφ».— Τὰ ἐν τῷ
νήσου Λέσβου.— Τορπίλλησις
εἰς τὴν νῆσον Χίον.— Ἀπόβα—
ἐν τῇ νήσῳ Λέσβῳ συμβάντα.
σεως μέχρι τῆς 1ης Δεκεμβρί—
στενῶν.— Η ναυμαχία τῆς «

Τὰ σημεῖα τῶν καιρῶν
Αὐγούστου. Ναὶ μὲν δὲν
ἀλλ’ οὐχ ἥττον ἐπεβάλλεται
Ἐλληνικοῦ στόλου καὶ σ—
ταῖον τοῦτο θὰ ἥτο κατα—
πτώσεων ἡ κυβέρνησις, τὸ
τοῦ προσωπικοῦ κατέβαλλ—
σουν τὰς σχετικὰς δυσχερε—
έθεωρήθησαν ἐνδεχόμεναι
ρειαὶ αὗται ἥσαν· ἡ ἐν—
τοῦ θωρηκτοῦ «Υδρας».

δύο νέων ἀντιορπιλλικῶν τῶν 750 τόννων καὶ ταχύτητος 32, 5 μιλλίων, τὰ δποῖα εἶχον παραγγελθῆ ἀπὸ δύο ἥδη μηνῶν εἰς τὸ ναυπηγεῖον Βούλχαν· ἡ ἐπιδίωξις ἀγορᾶς ἐνὸς ἑλαφροῦ καταδρομικοῦ ἢ δύο τοῦλάχιστον ταχέων ἀντιορπιλλικῶν μεγάλου ἐκτοπίσματος· ἡ ἐτοιμασία τὸ ταχύτερον τοῦ ὑποβρυχίου «Δελφίν» καὶ ἡ ἔλευσις αὐτοῦ εἰς τὰ Ἑλληνικὰ ὕδατα· ἡ ἔξασφάλισις τῆς ἀποστολῆς ἐξ Ἀγγλίας τῶν πυρομαχικῶν τοῦ «Ἀθέρωφ» πρὸς συμπλήρωσιν τῶν ἐλλειπόντων· ἡ ἐτοιμασία διαφόρων παλαιῶν μικρῶν πλοίων, τὰ δποῖα σχεδὸν δὲν εἶχον μαχητικὴν ἀξίαν, διότι ἡσαν ἡλικίας περίπου 30 ἔτῶν, ὡς τὰ πέντε ἀντιορπιλλικὰ τῶν 85 τόννων τὰ φέροντα τοὺς ἀριθμοὺς 11 ἔως 16· αἱ δύο τῶν 433 τόννων κανονιοφόροι «Ἀμβρακία» καὶ «Ἀκτιον»· οἱ ἀτμομυοδόμωνες τύπου «Ἀλφειοῦ»· αἱ δύο ἐκ τῶν τεσσάρων παλαιῶν κανονιοφόρων τῶν 40 τόννων διὰ τὸν Ἀμβρακικὸν.

Ο Ἀμβρακικὸς κόλπος εἶνε κλειστὴ θάλασσα μὲν ἐν μόνον στόμιον πρὸς δυσμὰς ὅλικοῦ ἀνοίγματος 3500 μ. περίπου. Τὸ ἀκρωτήριον Σκαφιδάκι, ἡ πρὸς βορρᾶν ἄκρα τοῦ στομίου τοῦ Ἀμβρακικοῦ ἀνῆκε τότε εἰς τοὺς Τούρκους καὶ εἰς τοὺς Ἑλληνας ἀνῆκεν ἡ πρὸς νότον ἄκρα τοῦ στομίου ἐκεῖ ὅπου ἀπολήγει τὸ ἀκρωτήριον Κεφάλι τῆς Παναγιᾶς. Τὸ ἄνοιγμα Σκαφιδάκι-Κεφάλι τῆς Παναγιᾶς δὲν βλέπει πρὸς δυσμὰς τὸ Ἰόνιον Πέλαγος, ἀλλὰ μόνον τὸν μικρὸν κόλπον Πρεβέζης, τοῦ δποίου αἱ πρὸς ἀνατολάς, πρὸς βορρᾶν καὶ πρὸς δυσμὰς ἀκταὶ ἀνῆκον τότε ἐπίσης εἰς τοὺς Τούρκους. Η πόλις τῆς Πρεβέζης εὑρίσκεται εἰς τὴν δυτικὴν ἀκτὴν τοῦ κόλπου τούτου καὶ βλέπει πρὸς ἀνατολάς. Τὸ νότιον ἄκρον τῆς πόλεως εἶνε πολὺ πλησίον τοῦ στομίου πρὸς τὸ Ἰόνιον καὶ ἀκριβῶς εἰς τὸ ἄκρον τοῦ στομίου τούτου εἶνε τὸ φρούριον «Παληοσάραγας». Πέραν τοῦ βορείου ἄκρου τῆς πόλεως, πρὸς τὸ Βαθύ, εἶνε τὸ φρούριον «Βρυσοῦλα» καὶ εἰς τὸ μέσον περίπου τῆς πόλεως τὸ φρούριον «Ἄγιος Ἀνδρέας». Η νοτία ἀκτὴ τοῦ κόλπου Πρεβέζης, ἀνήκουσα εἰς τὴν Ἀκαρνανίαν, ἡ ἀρχομένη ἀπὸ τοῦ ἀκρωτηρίου Κεφάλι τῆς Παναγιᾶς, λήγει πρὸς δυσμὰς εἰς τὴν χαμηλὴν καὶ ἔξεχουσαν ἄκραν Πούντα ἐπὶ τοῦ στομίου πρὸς τὸ Ἰόνιον, ὅπου εὑρίσκεται εἰς ἡρειπωμένος μῆλος καὶ ἀπέναντι τοῦ μιναρὲ τῆς Πρεβέζης. Τὰ ἀβαθῆ ὕδατα

τοῦ κόλπου Πρεβέζης εὑρίσκονται μόνον πρὸς τὸ νότιον μέρος αὐτοῦ καὶ ἀπὸ τῆς Πούντας ἐκτείνονται γεγικῶς πρὸς βορρᾶν, ἵνα δὲ οἱ ναυτιλλόμενοι πλέωσιν ἐκεῖ ἐν ἀσφαλείᾳ, δὲν πρέπει νὰ εὑρίσκωνται νοτίως τῆς γραμμῆς, ἡ δποῖα ὁρίζεται ὑπὸ τοῦ μιναρὲ τῆς Πρεβέζης καὶ τοῦ ἀκρωτηρίου Κεφάλι τῆς Παναγιᾶς. Τὸ στόμιον τοῦ κόλπου Πρεβέζης πρὸς τὸ Ἰόνιον εἶνε μικροῦ ἀνοίγματος καὶ γνωστὸν ὑπὸ τὸ δνομα τοῦ στενοῦ τῆς Πρεβέζης. Τὰ ἀβαθῆ ὕδατα, τὰ ἔξω τοῦ στομίου πρὸς τὸ πέλαγος, παρακολουθοῦν μέχρις ἀποστάσεως τινος ἀμφοτέρας τὰς ἀκτὰς, ἀλλὰ κατόπιν περιορίζονται νὰ παρακολουθοῦν μόνον τὴν ἀκτὴν τῆς Ἀκαρνανίας μέχρις ἀποστάσεως μιλλίων τινῶν ἀπὸ τῆς νήσου Λευκάδος. Ἐκεῖ ὅπου λήγουν πρὸς δυσμὰς τὰ ἀβαθῆ, τὰ πρὸς τὸ πέλαγος καὶ πρὸς τὴν ἀκτὴν τῆς Πρεβέζης, ἥρχιζεν ἡ ὁχύρωσις τῶν Τούρκων καὶ ἐπροχώρει πρὸς ἀνατολὰς κατὰ μῆκος τῆς παραλίας παρηκολούθει τὴν δίοδον, κατόπιν ταύτης τὴν πρὸς τὰ ἔσω παράλιαν τοῦ κόλπου Πρεβέζης κατὰ διαστήματα καὶ ἐτερματίζετο βιορείως τῆς πόλεως. Εἰς παλαιοτέραν ἐποχὴν καὶ τὸ ἀκρωτήριον Σκαφιδάκι ἦτο ὁπλισμένον διὰ τριῶν πυροβόλων μεγάλου διαμετρήματος, ἀλλ᾽ ἐπειδὴ κατὰ τὸν πόλεμον τοῦ 1897 ἀπὸ τοῦ μόνου τότε ὡχυρωμένου σημείου τῆς Ἑλληνικῆς παραλίας τοῦ ἀκρωτηρίου Κεφάλι τῆς Παναγιᾶς ὁ ἀνθυπολοχαγὸς τοῦ πυροβολικοῦ N. "Αρτης δι' ἐνὸς πυροβόλου τῶν 17 ἑκ. καὶ ἐνὸς τῶν 12 ἑκ. εἶχε σιγῆσει τὸ Τουρκικὸν πυροβολεῖον, ἔπαυσεν ἐκεῖνο ἐκτοτε νὰ ὑφίσταται. Τὰ ἀβαθῆ, τὰ ἔξω τοῦ στομίου πρὸς τὸ Ἰόνιον πέλαγος, ἐπιτρέπουν, εἰς ἓνα στενωτάτου πλάτους δίαυλον; νὰ διέρχωνται πλοῖα βυθίσματος τὸ μέγιστον μέχρις ἐνδεκα ποδῶν. Ο δίαυλος ὁρίζεται διὰ δύο σημαντήρων, εἰς τὴν εὐθυγράμμισιν τῶν δποίων πρέπει νὰ εὑρίσκηται συνεχῶς τὸ πλοῖον, ἐφ' ὅσον τὸν διέρχεται, ἀλλως κινδυνεύει νὰ προσαράξῃ εἰς τὰ ἀβαθῆ, διότι ἐκατέρωθεν τῆς εὐθυγράμμισεως τῶν σημαντήρων τὸ βάθος σχεδὸν ἀμέσως ἀποβαίνει μόνον ἐπτὰ ποδῶν καὶ ἔξακολουθεῖ οὕτω βαθμηδὸν ἐλαττούμενον. Πλοῖον, ἐν ἡμέρᾳ, ἔρχομενον ἀπὸ τοῦ πελάγους, ὀφεῖται νὰ πλησιάσῃ τὴν ἀκτὴν τῆς Πρεβέζης πλέον εἰς τὰ βαθέα ὕδατα, καὶ, ἀφ' οὗ ἀνεύρῃ τὸν δυτικὸν σημαντήρα, νὰ διέλθῃ τὸν δίαυλον κατὰ τὴν εὐθυγράμμισιν τῶν δύο σημαντήρων, καὶ, ἀπὸ

θέσεις τῶν τυχὸν εὑρισκομένων ἐν τῷ κόλπῳ Τουρκικῶν πολεμικῶν πλοίων. Διὰ πᾶν ἔνδεχόμενον εἰς περίπτωσιν, καθ' ἣν τὸ ζήτημα τῶν κανονιοφόρων θὰ ἔμενεν ἀλυτον, εἶχεν ἀποφασισθῆ ἡ τοποθέτησις ταχυδόλων τινῶν τοῦ ναυτικοῦ ἐπὶ θέσεων ὑπερκειμένων τῆς παραλιακῆς ὁδοῦ. Ὡς πρὸς τὰς μεγάλας κανονιοφόρους «Ἀμβρακίαν» καὶ «Ἀκτιον» εἶχεν ἀποφασισθῆ ἡ ἀντικατάστασις τῶν παλαιῶν πυροβόλων «Κρούπ» τῶν 26 ἑκ. διὰ ταχυδόλων τῶν 15 ἑκ. «Βίκερς», ἀλλὰ δὲν εἶχον ἀκόμη ἐτοιμασθῆ οἱ κιλλίβαντες καὶ οὕτως ἀπέμειναν τὰ πλοῖα μὲ τὸ παλαιὸν πυροβολικόν. Αἱ κανονιοφόροι αὗται, αἱ δποῖαι ἐπίσης εἶχον κατασκευασθῆ ἀποκλειστικῶς διὰ τὸν Ἀμβρακικὸν μὲ μικρὸν βύθισμα καὶ μὲ ἐν πυροβόλον τῶν 26 ἑκ. Κρούπ, τὸ δποῖον ὡς ἐκ τῆς δυσαναλογίας τῆς δυνάμεως τῆς ἀνακρούσεως ὡς πρὸς τὸ μέγεθος τοῦ σκάφους ἐσκοπεύετο κατὰ διεύθυνσιν διὰ τῶν ἐλίκων τοῦ πλοίου, δὲν θὰ ἥδυναντο εἰς οἰανδήποτε περίστασιν νὰ διέρχωνται κατὰ βούλησιν τὸ στενὸν τῆς Πρεβέζης καὶ κατ' ἀνάγκην ἢ θὰ ἔμενον μονίμως ἐντὸς τοῦ κόλπου ἢ θὰ ἔπαυν νὰ ἔχουν ὡς προορισμὸν ἐκεῖνον, διὰ τὸν δποῖον κατεσκευάσθησαν. Ἡ ἐγκατάστασις ναυτικῆς βάσεως ἐν Καρβασαρᾶ διὰ τὰ πλοῖα τοῦ τύπου τούτου ἥτο ὑπὸ μελέτην, δπότε πλέον, ἐὰν θ' ἀπεφασίζετο τοιοῦτόν τι δριστικῶς, θὰ ἐγκατελίπετο ἡ βλέψις διὰ τὴν σιδηροδρομιὰν Ζαβέρδας—Βονίτσης καὶ ἡ δαπάνη θὰ προέβλεπε μίαν ἐσχάραν διὰ τὴν ἀνέλκυσιν πάντων ἐκείνων τῶν πλοίων καὶ τὸν καθαρισμὸν τῶν ὑφάλων των. Ἐν τούτοις τὰ πλεῖστα τῶν παλαιῶν τούτων σκαφῶν ἥσαν ἀπὸ μακροῦ χρόνου παρωπλισμένα καὶ προσδεδεμένα εἰς τὰ διάφορα κρηπιδώματα τοῦ Ναυστάθμου.

Τὸ θωρηκτὸν «Υδρα», τὸ δποῖον προωρίζετο τότε νὰ γίνῃ σχολὴ τοῦ ναυτικοῦ πυροβολικοῦ, εὑρίσκετο παραβεβλημένον εἰς τὴν προβλῆτα τοῦ Ναυστάθμου μὲ πάντα σχεδὸν τὰ τεμάχια τῶν μηχανῶν καὶ τῶν λεβήτων του ἐκτὸς τοῦ σκάφους. Εἰς οἰανδήποτε ἀλλην περίστασιν ἢ ἐκ νέου τοποθέτησις τόσων τεμαχίων, ἔστω καὶ ἀνευ ἐπισκευῆς, καὶ ἡ ἀποκατάστασις τοῦ πλοίου εἰς ἣν θέσιν εὑρίσκετο, δταν εἶχεν ἀρχικῶς παραβάλει εἰς τὸ κρηπίδωμα, θὰ ἀπήτει ἐργασίαν 2 ἔως 3 μηνῶν. Ἐκ τούτου καὶ αἱ σχετικαὶ πρὸς τὸ θωρηκτὸν ἐκεῖνο πληροφορίαι τῆς Τουρκικῆς κυβερνήσεως,

τοῦ δευτέρου νὰ πλεύσῃ πρὸς τὸ ἐπὶ τῆς ἀκτῆς τῆς Ἀκαρνανίας «Ἀκτιον» καὶ νὰ τηρηθῇ εἰς τὴν πορείαν ταύτην, μέχρις δτου ἐμφανισθῆ μία ἔπαυλις ἐντὸς τοῦ κόλπου Πρεβέζης χαρακτηριστική, διότι εἶνε μεμονωμένη καὶ φαίνεται πρώτη. Εὐθὺς ὡς ἐμφανισθῆ ἡ ἔπαυλις, τὸ πλοῖον πρέπει νὰ στρέψῃ πρὸς αὐτὴν καὶ νὰ μὴ μεταβάλῃ πορείαν, διότι κινδυνεύει ἐκ τῶν ἀβαθῶν τοῦ Ἀκτίου καὶ τῆς Πούντας, μέχρις δτου φθάσῃ τὸ ὑψος τοῦ μιναρὲ τῆς Πρεβέζης. «Ἐνεκα τῶν λόγων τούτων αἱ μεγάλαι κανονιοφόροι τύπου «Ἀκτίου» καὶ αἱ μικραὶ κανονιοφόροι τύπου «Α» εἶχον εἰδικῶς κατασκευασθῆ μὲ μέγιστον βύθισμα μόνον ἐπτὰ ποδῶν.

Τὰ ὀχυρώματα τῆς Πρεβέζης ἐκ δυσμῶν πρὸς ἀνατολὰς καὶ ἀπὸ τοῦ ὑψους τοῦ δυτικοῦ σημαντῆρος τοῦ διαύλου ἥσαν κατὰ τὸ 1912 κατὰ σειράν «Χαμηδιέ», πρὸς τὸ πέλαγος, μὲ ἐν πυροβόλον τῶν 21 ἑκ. καὶ ἐν τῶν 15 ἑκ.: «Παντοκράτωρ», πρὸς τὸ πέλαγος, μὲ ἐν πυροβόλον τῶν 15 ἑκ.: «Ἄγιος Γεώργιος», πρὸς τὸ πέλαγος περίπου, μὲ δύο πυροβόλα τῶν 15 ἑκ. καὶ τέσσαρα τῶν 85 χιλ.: «Παληοσάραγας», εἰς τὸ στόμιον, τοῦ στενοῦ, μὲ ἐν πυροβόλον τῶν 21 ἑκ. καὶ δύο τῶν 85 χιλ.: «Ἄγιος Ἀνδρέας», πρὸς τὸν κόλπον Πρεβέζης ἀνωθεν τοῦ διοικητηρίου, μὲ δύο πυροβόλα τῶν 47 χιλ. καὶ δύο τῶν 37 χιλ.: «Βρυσοῦλα», πρὸς τὸν κόλπον Πρεβέζης, μὲ ἐν πυροβόλον τῶν 12 ἑκ. καὶ ἐν τῶν 85 χιλ. Ἀπέναντι τοιαύτης ὀχυρώσεως αἱ Ἑλληνικαὶ ἀκταὶ οὐδὲ ἐν πυροβόλον εἶχον ν' ἀντιτάξουν καὶ ἡ εἰσοδος εἰς τὸν κόλπον Πρεβέζης καὶ ἐκ τούτου εἰς τὸν Ἀμβρακικὸν εὑρίσκετο εἰς τὴν διάκρισιν τῶν Τουρκῶν. Διὰ τὰς κανονιοφόρους τύπου «Α» ἀποκλειστικῶς εἶχε κατασκευασθῆ ἀλλοτε ἡ ἀμαξιτὴ δόδος Ζαβέρδας Βονίτσης, διὰ νὰ μετεφέροντο ἐν ὄρᾳ αἴφνιδίου πολέμου ἐπὶ τροχῶν ἀπ' εὐθείας εἰς τὸν κόλπον ἀποφεύγονται τὴν διὰ τὸν Τούρκους ὀχυρωτάτην δίοδον Πρεβέζης-Ἀκτίου δλικοῦ πλάτους ἐκατοντάδων τινῶν μέτρων. Ἄλλ' ἡ τοιαύτη μεταφορὰ εἶχεν ἀποδειχθῆ ἐμπράκτως ὡς ἀδύνατος καὶ ἐμελετᾶτο τότε, ἐὰν θὰ κατωθοῦντο εἰς τὸ μέλλον νὰ κατεσκευάζετο σιδηροδρομιά, ἡ δποία νὰ ἔξησφαλίζε τὴν μεταφοράν των, διότι ἀλλως δχι μόνον δὲν θὰ ἥτο δυνατὴ οἰανδήποτε ἐνέργεια ἀπὸ θαλάσσης κατὰ τῶν Τουρκῶν ἐν τῷ Ἀμβρακικῷ, ἀλλὰ καὶ ἡ παραλιακὴ στρατιωτικὴ δόδος Καρβασαρᾶ—Μενιδίου — «Ἀρτης θὰ ἔμενεν ἐκτεθειμένη εἰς τὰς ἐπι-

κατὰ τὰς ὁποίας δὲν θὰ ἐπρόφθανεν ὅπωσδήποτε νὰ ἐπεσκενάζετο καὶ νὰ ἐλάμβανε μέρος εἰς τὸν πόλεμον. Μολαταῦτα ὁ Ναυσταθμός μὲ τὴν πρόσληψιν καὶ ἄλλων τεχνιτῶν ἐκ τῶν ἐργοστασίων τοῦ Πειραιῶς καὶ τοῦ Λαυρίου ἐθαυματούργησε καὶ κατώρθωσε διὰ συνεχοῦς νυχθημερὸν προσπαθείας νὰ ἐπισκενάσῃ τὸ πλοῖον εἰς διάστημα 45 ἡμερῶν. Τὴν 2αν Ὁκτωβρίου ἔξετελεσεν ἡ «*Υδρα*» ἐπιτυχεῖς δοκιμὰς ἐν τῷ κόλπῳ τῆς Ἐλευσίνος καὶ τὴν 4ην, παραμονὴν τῆς κηρύξεως τοῦ πολέμου, κατέπλευσεν εἰς Φάληρον καὶ ἡνώθη μετὰ τῶν λοιπῶν πλοίων τοῦ στόλου. Τὰ λοιπὰ παλαιὰ μικρὰ πλοῖα εἶχον ἥδη ἐτοιμασθῆ ύπὸ τοῦ Ναυστάθμου πρὸ τοῦ τέλους Σεπτεμβρίου καὶ ἀπέλθει εἰς τὸν προορισμὸν των.

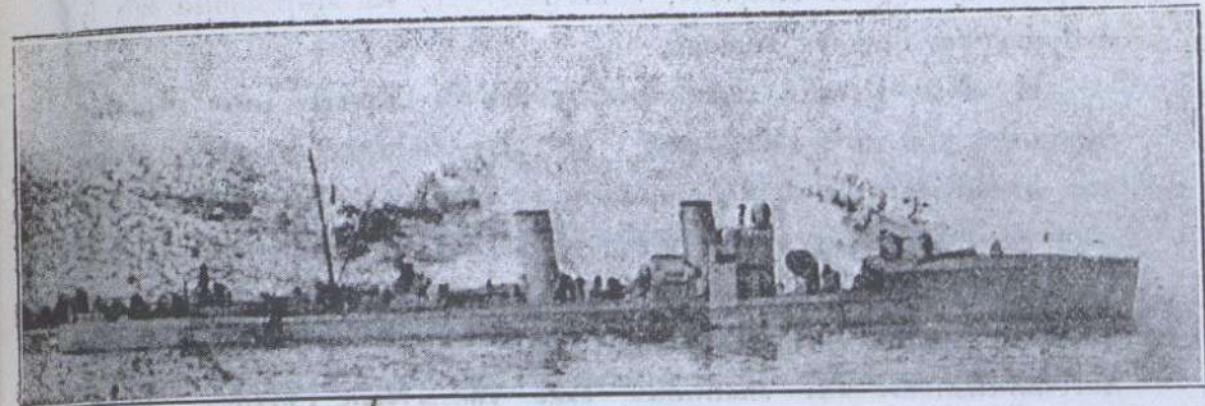
Εἶχε συμπέσει νὰ εὑρίσκωνται τὴν ἐποχὴν ἔκεινην, κατὰ τὰς ἀρχὰς Αὐγούστου 1912, διάφοροι ἀποστολαὶ ἀξιωματικῶν τοῦ Ναυτικοῦ εἰς τὴν ἄλλοδαπήν, ὡς ἡ διὰ τὴν παρακολούθησιν τῆς κατασκευῆς τοῦ νέου μεγάλου θωρηκτοῦ καὶ τῶν 6 μικρῶν τορπιλλοβόλων εἰς τὰ ἐν Γερμανίᾳ ναυπηγεῖα Βούλκαν· ἡ διὰ τὴν παρακολούθησιν τῆς κατασκευῆς τοῦ υποβρυχίου «*Ξιφίας*» εἰς τὸ ἐν Γαλλίᾳ ναυπηγεῖον Σνάϊντερ· ἡ διὰ τὴν παραλαβὴν τῶν πυρομαχικῶν τοῦ «*Αβέρωφ*» ἐν Ἀγγλίᾳ· ἡ διὰ τὴν παρακολούθησιν τῆς κατασκευῆς τῶν θωράκων καὶ πυροβόλων τοῦ νέου μεγάλου θωρηκτοῦ, κατασκευαζομένων κατὰ τὸ συμβόλαιον εἰς τὰ ἐργοστάσια Μπέτλεμ τῶν «*Ηνωμένων πολιτειῶν*» τῆς Αμερικῆς. Ἐκτὸς τῶν ἀποστολῶν τούτων εὑρίσκοντο ἐν Εὐρώπῃ καὶ ἄλλοι ἀξιωματικοὶ ἐπ’ ἀδείᾳ καὶ ἄλλοι πρὸς τελειοτέραν ἐκπαίδευσιν. Τὸ υπουργεῖον τῶν Ναυτικῶν ἔχοησιμοποίησε πάντας ἔκεινους τοὺς ἀξιωματικοὺς διὰ τὴν διεξαγωγὴν τῶν ποικίλων υπηρεσιῶν, αἱ δοκιμαὶ ἀπητήθησαν νὰ γίνουν ἀνευ χρονοτριβῆς τόσον διὰ τὴν ἔξετασιν τῶν πλοίων, διὰ τὰ δοκιμαὶ ἐπρόκειτο νὰ γίνουν διαβήματα νὰ ἀγορασθοῦν διὰ τὸ Ελληνικὸν ναυτικόν, δσον καὶ διὰ τὸ κλείσιμον συμφωνιῶν πρὸς ταχυτέραν παράδοσιν πλοίων τινῶν ἐκ τῶν ἐπὶ παραγγελίᾳ καὶ διὰ τὴν ἔγκαιρον παράδοσιν τῶν πυρομαχικῶν, καὶ ἔξ ἔκεινων τῶν ἀξιωματικῶν κατήρτισε καὶ τὸ ἐπιτελεῖον τοῦ ἀντιορπιλλικοῦ «*Κεραυνοῦ*».

Ἀπὸ τῆς ἀρχῆς τοῦ θέρους 1912 εἶχον παραγγελθῆ ύπὸ τῆς Ελληνικῆς κυβερνήσεως εἰς τὰ ναυπηγεῖα Βούλκαν δύο ἀντιορ-

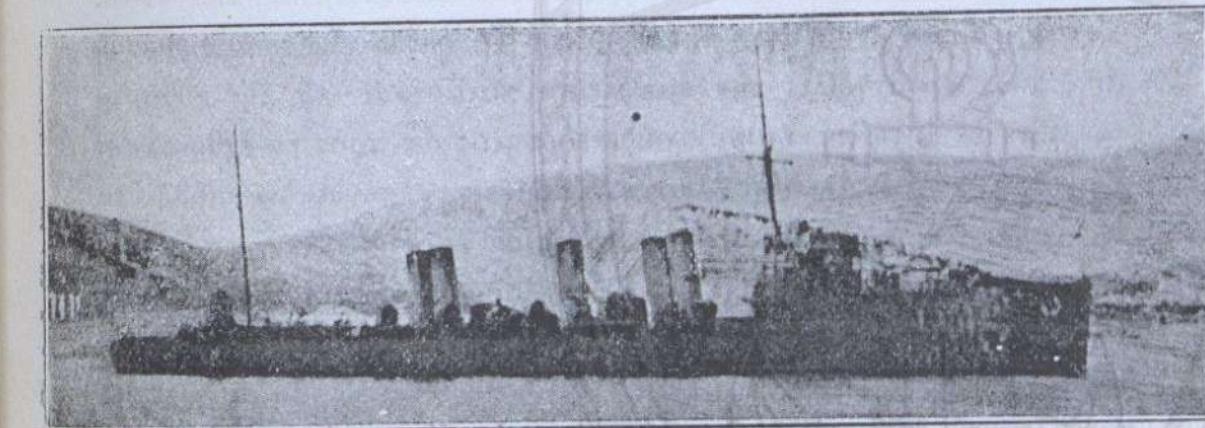
πιλλικὰ 750 τόννων καὶ ταχύτητος 32,5 μιλλίων δοκιμῶν μὲ τέσσαρα πυροβόλα τῶν 8,8 ἔκ. καὶ δύο ἐκσφενδονιστικοὺς σωλῆνας τῶν 45 ἔκ. Σβάρτσκωφ. Ἀπὸ τοῦ μηνὸς Αὐγούστου εἶχεν ἐνεργήσει ἡ Ελληνικὴ κυβέρνησις διὰ νὰ κατωρθοῦτο νὰ παρεδίδοντο τὰ πλοῖα ἐνωρίτερον τῶν ταχθεισῶν προθεσμιῶν, αἱ δοκιμαὶ ἐληγον κατὰ Ὁκτωβρίου καὶ Νοέμβριον τοῦ αὐτοῦ ἔτους. Εἶχε συμπέσει τότε νὰ εἶχε παραγγείλει εἰς τὸ αὐτὸν ναυπηγεῖον ἡ Γερμανικὴ κυβέρνησις πολλὰ ἀντιορπιλλικὰ ἐντελῶς δμοια καὶ εἶχε προχωρήσει πολὺ ἡ κατασκευὴ των, ὥστε συνεδυάσθησαν αἱ παραγγελίαι καὶ κατέστη δυνατὸν εἰς τὸ ναυπηγεῖον νὰ διαθέσῃ ἐκ τῶν κατασκευαζομένων διὰ λογαριασμὸν τῆς Γερμανικῆς κυβερνήσεως δύο δι’ ἡμᾶς, τὰ ύπὸ στοιχεῖα V—5 καὶ V—6, τῶν δοκιμῶν ἡ ἀποπεράτωσις θὰ ἐγίνετο ἐνωρίτερον. Ἐπειδὴ ἡ πολιτικὴ κατάστασις ἦτο ἀβεβαία ἀκόμη καὶ αἱ κατ’ ἔκεινας τὰς ἡμέρας πληροφορίαι πρὸς τὴν κυβέρνησιν παρίστων τὰ πράγματα δμαλώτερα, τείνοντα εἰς διευθέτησιν καὶ ἀποφυγὴν τοῦ πολέμου, ὡς ἐκ τούτου εἶχε κατ’ ἀρχὰς ἀποφασισθῆ αἱ δοκιμαὶ παραλαβῆς τῶν ἀντιορπιλλικῶν νὰ ἐγίνοντο ἐν Γερμανίᾳ κατὰ τὰ κεκανονισμένα. Ως πρὸς τὰ πυρομαχικά των ἡ προθεσμία παραδόσεως εἶχε λήξει, ἀλλ’ ἐπειδὴ τὸ ἐργοστάσιον εἶχε καθυστερήσει ἐπ’ δλίγας ἡμέρας, δὲν εἶχον γίνει ἀκόμη αἱ δοκιμαὶ παραλαβῆς. Αἴφνης δμως τὴν 15/28 Σεπτεμβρίου ἐλήφθη εἰς Αθήνας τηλεγράφημα τῆς Βουλγαρικῆς κυβερνήσεως προσκαλοῦν τὴν Ἐλλάδα εἰς ἀμεσον ἐπιστράτευσιν. Ως ἐκ τούτου διετάχθη ὁ ἀπόπλους τῶν ἀντιορπιλλικῶν, ἐνθὺς ὡς ἥθελον ἐτοιμασθῆ καὶ ἡ παραλαβὴ τῶν πυρομαχικῶν των ἀνευ δοκιμῶν, συνεφωνήθη δὲ μετὰ τοῦ ναυπηγείου Βούλκαν νὰ ἐθεωροῦντο ὡς δοκιμαὶ τῶν πλοίων οἱ πλόες ἀπὸ Στεττίν εἰς Αμβέρσαν. Τὰ πληρώματα τῶν ἀντιορπιλλικῶν τούτων, τὰ δοκιμαὶ ὀνομάσθησαν «*Νέα Γενεὰ*» καὶ «*Κεραυνός*», πρὸς ἀποφυγὴν ἀπωλείας χρόνου ἐστάλησαν εἰς Αμβέρσαν διὰ νὰ περιμένουν ἔκει τὰ πλοῖα κατερχόμενα ἐκ Στεττίν, οὗτοι δὲ θὰ ὑπῆρχε κέρδος χρόνου 5 - 6 ἡμερῶν.

Ο «*Κεραυνός*» ἀπέπλευσεν ἐκ Στεττίν τὴν μεσημβρίαν τῆς Κυριακῆς 1ης Ὁκτωβρίου, εἶχε δὲ γίνει τὴν ἡμέραν ἔκεινην ἡ ἔπαρσις τῆς Ελληνικῆς σημαίας ἀνευ διατυπώσεως. Τὸ πλοῖον ἔκι-

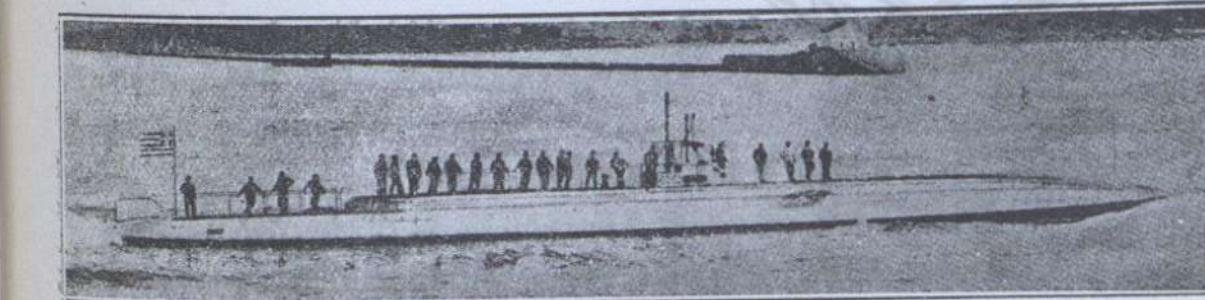
νήθη μὲ πληρώματα τοῦ ἐμπορικοῦ Γερμανικοῦ ναυτικοῦ, ἐπέβαινον δὲ ὡς ἐπιβάται 4 "Ελληνες ἀξιωματικοὶ καὶ 4 κελευσταὶ μηχανικοί, διότι κατὰ τὴν συμφωνίαν δὲ πλοῦς θὰ ἐθεωρεῖτο ὡς δοκιμὴ καὶ οἱ "Ελληνες θὰ ἀνελάμβανον τὴν διοίκησιν, μόνον δταν ἥθελε καταπλεύσει τὸ ἀντιορπιλλικὸν εἰς Ἀμβέρσαν καὶ ἐπιβῇ τὸ "Ελληνικὸν πλήρωμα. Ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ "Οδερ οἱ Γερμανοὶ ηὗξησαν ταχύτητα διὰ νὰ ἐκτελέσουν πρόχειρον δοκιμὴν καὶ εὐχερῶς ἔφθασαν τὰ 27 μῆλα. Πρὸς τὰς 3 ὥρας μ. μ. τῆς αὐτῆς ἡμέρας κατέπλευσε τὸ πλοῖον εἰς Σβυνεμοῦντε, ἥνθρακευσεν ἐκεῖ κατὰ τὴν νύκτα, τὴν πρωῖαν τῆς ἐπομένης ἔπλευσε πρὸς τὴν διώρυγα τοῦ Κίελ, τὴν δποίαν διῆλθεν εἰς 2 ἡμέρας καὶ κατὰ τὴν συμβολὴν διώρυγος Κίελ καὶ ποταμοῦ "Ελβα παρέλαβε τὰ πυρομαχικά του, ὡς καὶ τὰ πυρομαχικὰ τῆς «Νέας Γενεᾶς». Ὁ πόλεμος δὲν εἶχεν ἀκόμη κηρυχθῆ, ἀλλ' ἀνεμένετο ἀπὸ ὥρας εἰς ὥραν, οἵ δὲ ἐπιβαίνοντες "Ελληνες ἀξιωματικοὶ καὶ ὑπαξιωματικοὶ ἀνησύχουν, ἐπειδὴ δὲ τηλεγραφητῆς ἦτο Γερμανός, μὴ τυχὸν δὲ ἀσύρματος ἐδέχετο ὁδιογράφημα ἀγγέλλον τὴν ἐμπόλεμον κατάστασιν. "Αν τοιοῦτόν τι συνέβαινεν, ὑπῆρχεν ἀπόλυτος βεβαιότης ὅτι τὰ Γερμανικὰ πληρώματα θὰ ἐγκατέλειπον ἀμέσως τὸ ἀντιορπιλλικὸν εἰς τὴν τύχην του καὶ θ' ἀπήρχοντο. "Οταν ἐξῆλθεν ἐκ τοῦ ποταμοῦ "Ελβα τὸ ἀντιορπιλλικόν, ἔπλευσεν ὑπὸ μεγάλην κακοκαιρίαν πρὸς τὸ Φλίσιγγεν, Ὁλλανδικὸν ἐπίνειον τῆς Βελγικῆς Ἀμβέρσης, κατὰ τὸν πλοῦν δὲ ἐκεῖνον ἐθραύσθη ἐκ τοῦ σάλου δὲ εἰς τῶν ιστῶν του. Πρὸιν εἰσέλθη τὸ πλοῖον εἰς ἐκεῖνον τὸν λιμένα, παρέβαλεν εἰς τὴν πλευράν του ἀτμάκατος, ἐπέβαινε δὲ αὐτῆς εἰς Ὁλλανδὸς ἀξιωματικός, δὲ δποῖος ἀνήγγειλε τὴν ἀπὸ 24 ἥδη ὥρῶν ἐμπόλεμον κατάστασιν μεταξὺ "Ελλίδος καὶ Τουρκίας, ἐδήλωσεν ὅτι ἦτο ἐν γνώσει ὅτι δὲ «Κεραυνὸς» κομίζει τὰ πυρομαχικὰ τῆς «Νέας Γενεᾶς» καὶ εἶπεν ὡς πρὸς τὴν «Νέαν Γενεὰν» ὅτι ἔφερε καὶ τὸ πλήρωμα τοῦ «Κεραυνοῦ» καὶ εὔρισκετο εἰς Ἀμβέρσαν κατ' ἐκείνην τὴν ὥραν, ἀλλ' ἐπρόκειτο νὰ καταπλεύσῃ ἐπίσης εἰς Φλίσιγγεν. Προσέθηκεν ὅτι οὐδεμίᾳ ἐπικοινωνίᾳ μεταξὺ τῶν δύο πλοίων θὰ ἐπετρέπετο ἐπὶ ποινῆ ἀφοπλισμοῦ αὐτῶν, θὰ ἐπετρέπετο δμως ἀνθράκευσις καὶ τὸ δικαίωμα τῆς παραμονῆς τοῦ πλοίου εἰς Φλίσιγγεν μόνον ἐπὶ 24 ὥρας. Κατόπιν τῶν δηλώ-

·Ελληνικὸν ἀντιορπιλλικὸν τύπου «Νέας Γενεᾶς» 750 τόννων.

·Ελληνικὸν ἀντιορπιλλικὸν τύπου «Ιέρακος» 1175 τόννων.

Τὸ "Ελληνικὸν καταδυόμενον «Δελφίν» 295 τόννων.

σεων τούτων του Ὀλλανδοῦ ἀξιωματικοῦ ἡνοίχθη τὸ φράγμα καὶ τὸ ἀντιορπιλλικὸν εἰσῆλθεν, ἐπλεύρισεν εἰς τὸ κρηπίδωμα καὶ ἡ ἀνθράκευσις ἥρχισεν ἀμέσως.

Ἡ «Νέα Γενεὰ» εἶχεν ἀποπλεύσει ἐκ Στεττὶν μίαν περίπου ἑβδομάδα πρὸ τοῦ «Κεραυνοῦ» καὶ εἶχε καταπλεύσει εἰς Ἀμβέρσαν, ὅπου ἀνέμεινε τὸ πλήρωμά της, τὸ δποῖον θὰ ἥρχετο ἐκεῖ σιδηροδρομικῶς, ἐπέβαινον δὲ Ἐλληνες ἀξιωματικοὶ καὶ ὑπαξιωματικοὶ ὅσοι καὶ ἐπὶ τοῦ «Κεραυνοῦ». Δύο ἡμέρας πρὸ τῆς κηρύξεως τοῦ πολέμου ἔφθασαν εἰς Ἀμβέρσαν τὰ πληρώματα ἀμφοτέρων τῶν ἀντιορπιλλικῶν καὶ ἐπέβησαν ἐκεῖ τῆς «Νέας Γενεᾶς». Ὅταν ὅμως ἐγνώσθη ἡ ἐμπόλεμος κατάστασις, εἰδοποιήθη ἀμέσως τὸ ἀντιορπιλλικὸν ὅτι ὕφειλε νὰ ἀποπλεύσῃ ἐντὸς 24 ὡρῶν καὶ νὰ παραλάβῃ μόνον μιᾶς ἡμέρας τρόφιμα. Ὁ ἐν Ἀμβέρσῃ πρόξενος τῆς Ἐλλάδος ἐπληροφόρησε τὸν κυβερνήτην τῆς «Νέας Γενεᾶς» ὅτι ὁ ἐν Χάγη πρέσβυς τῆς Τουρκίας εἶχε παρουσιασθῆ ἀρμοδίως καὶ ἀγγείλει τὴν ἐμπόλεμον κατάστασιν εἰς τὴν κυβέρνησιν, εἶχε δὲ ζητήσει τήρησιν οὐδετερότητος ὡς πρὸς τὰ ἔχθρικὰ τῆς Τουρκίας ἐκεῖνα ἀντιορπιλλικά. Ἐπομένως εἶχεν ἀποφασισθῆ ὑπὸ τῆς Ὀλλανδικῆς κυβερνήσεως οὐδεμία ἐπικοινωνία μεταξὺ τῶν ἀντιορπιλλικῶν νὰ ἐπιτραπῇ εἰς Φλίσισιγεν καὶ νὰ ληφθῶσι τὰ δέοντα μέτρα πρὸς τήρησιν τῆς οὐδετερότητος. Ὅπο τοιούτους ὅρους κατῆλθεν ἡ «Νέα Γενεὰ» ἐξ Ἀμβέρσης εἰς Φλίσισιγεν καὶ κατέπλευσεν ἐκεῖ μόλις εἶχε πλευρίσει ὁ «Κεραυνὸς» καὶ ἀρχίσει τὴν ἀνθράκευσιν. Ἐν τῷ μεταξὺ οἱ Γερμανοὶ εἶχον πληροφορηθῆ τὰ τῆς ἐμπολέμου καταστάσεως καί, ὡς ἀνεμένετο, εἶχον ἀπέλθει τοῦ «Κεραυνοῦ». Ἡ περίστασις εἶχεν ἀρχίσει νὰ ἐμφανίζῃ δυσκολίας, διότι ὁ μὲν «Κεραυνὸς» δὲν εἶχε πληρώματα νὰ κινηθῇ, ἡ δὲ «Νέα Γενεὰ» εἶχε μὲν διπλὰ πληρώματα, ἀλλὰ δὲν εἶχε πυρομαχικὰ καὶ ἡ μεταξὺ τῶν δύο πλοίων ἐπικοινωνία εἶχεν ἀπαγορευθῆ. Τὸ πρόβλημα ἔλυσεν ὁ ὑπαρχος τῆς «Νέας Γενεᾶς», ὁ δποῖος κατώρθωσε νὰ εἰσάξῃ ἐντὸς τοῦ «Κεραυνοῦ»· περὶ τοὺς δέκα ἄνδρας ἐν ὅλῳ, ὑπαξιωματικοὺς καὶ θερμαστάς. Τοὺς ἄνδρας ἐκείνους εἶχε μεταμφιέσει εἰς πολίτας καὶ ἐφωδιάσει μὲ ἐφημερίδας καὶ ἄλλα τινὰ εἴδη, ὥστε νὰ ἐκληφθοῦν ὑπὸ τῶν Ὀλλανδῶν ὡς ἐπισκέπται καὶ μικροπωληταί, καὶ ἐπειδὴ θὰ ἥσαν τόσον ὄλιγοι

ἥλπιζετο ὅτι δὲν θὰ ἐδίδετο εἰς αὐτοὺς προσοχὴ καὶ θὰ διελάνθανον τὴν ἐπαγρύπνησιν τῶν Ὀλλανδῶν, ὡς καὶ συνέβη τοῦτο. Τὴν ἐπομένην πρωῖαν ἔληγεν ἡ προθεσμία τῶν 24 ὡρῶν, καὶ κατὰ τὴν γενομένην δήλωσιν ἐνεφανίσθη Ὀλλανδικὸν τορπιλλοβόλον ἐν πολεμικῇ ἐγέρσει μὲ τοὺς ἐκσφενδονιστικοὺς σωλῆνας κατὰ τὸ ἐγκάρσιον ἔτοιμον νὰ ἐπιτεθῆ κατὰ τῶν Ἑλληνικῶν πλοίων, ἀν προέβαινον νὰ ἐπικοινωνήσουν ἐντὸς τῆς αἰγιαλίτιδος ζώνης. Οἱ ὄλιγοι ὅμως ἐκεῖνοι ἄνδρες, οἱ δποῖοι εἶχον ἐπιβῆ τοῦ «Κεραυνοῦ», συνετέλεσαν, ὥστε νὰ κατορθωθῆ νὰ κινηθῇ τὸ πλοῖον καθ' ἣν ὕδαν αἱ Ὀλλανδικαὶ ἀρχαὶ εἶχον λύσει τὰ πρυμνήσια καὶ τὰ σχοινία τῆς προσδέσεως. Πολὺ πλῆθος λαοῦ τοῦ Φλίσιγγεν εὑρίσκετο εἰς τὸ κρηπίδωμα, διὰ νὰ παρακολουθήσῃ τί ἐμελλε νὰ συμβῇ, καὶ οὐδεὶς ἥλπιζεν ὅτι θὰ κατώρθου τὸ πλοῖον νὰ ἐξέλθῃ τοῦ λιμένος, οἱ Γερμανοὶ πρὸ πάντων οἱ ἐπιβαίνοντες ὡς πληρώματα τοῦ «Κεραυνοῦ» μέχρι τῆς προηγουμένης ἡμέρας καὶ οἱ δποῖοι εὑρίσκοντο πλησιέστατα τοῦ πλοίου ἔδειξαν κατάπληξιν, ὅταν τὸ εἶδον νὰ κινήται. Τὸ Ὀλλανδικὸν τορπιλλοβόλον παρηκολούθησε τὸν «Κεραυνὸν» μέχρι τοῦ ὕδρου τῆς αἰγιαλίτιδος ζώνης. Ἐκεῖ ἀνέμενε τὸ πλοῖον ἡ «Νέα Γενεὰ» καὶ τοῦ ἀπέστειλε πληρώματα, ἐπλευσαν δὲ μετὰ τοῦτο ἀμφότερα εἰς Ζερμπροῦκε, ὅπου ἡ «Νέα Γενεὰ» παρέλαβε τὰ πυρομαχικά της, ὅπόθεν τέλος ἀμφότερα μετέβησαν εἰς τὸν προορισμόν των.

Τὸ ἐν Λίβερπουλ ναυπηγεῖον Κάμμελ — Δαίροντες εἶχε κατασκευάσει διὰ λογαριασμὸν τῆς Ἀργεντινῆς κυβερνήσεως τέσσαρα ἀντιορπιλλικά, 980 τόννων ἐκτοπίσματος (1175 τόννων μὲ πληρες φορτίον), ταχύτητος δοκιμῶν 31 μιλλίων μὲ 4 πυροβόλα τῶν 10 ἑκ. Μπέτλεμ καὶ 4 ἐκσφενδονιστικοὺς σωλῆνας Οὐάιτχετ 533 χλ. διαμέτρου καὶ 7μ,40 μήκους. Εἶχον ληφθῆ ἐν Ἀθήναις πληροφορίαι ὅτι θὰ δυνατὴ ἡ ἀγορὰ ἐκείνων τῶν πλοίων διὰ τὸ Ἐλληνικὸν ναυτικόν, ἐπειδὴ ἡ Ἀργεντινὴ κυβέρνησις προετίμα νὰ ἀποκτήσῃ ἄλλα ἀντιορπιλλικὰ νεωτέρου ἀκόμη τύπου, καὶ συνεπέια τούτου μετέβη τὴν 4ην Σεπτεμβρίου εἰς τὸ ναυπηγεῖον ἐπιτροπὴ Ἐλλήνων ἀξιωματικῶν κατόπιν διαταγῆς καὶ προέτεινε νὰ ἀγοράσῃ τὰ δύο ἐξ αὐτῶν. Τὸ ναυπηγεῖον ἀπήντησεν ἀμέσως ὅτι δύο μόνον ἀντιορπιλλικὰ δὲν ἔδιδεν, ἐὰν δημοσίευτο

νὰ ἡγοράζοντο καὶ τὰ τέσσαρα, τότε θὰ ἐπραγματοποιεῖτο ἡ πώλησις ἀντὶ τιμῆς δἰ ἔκαστον πλοῖον 149.000 λιρῶν στερλινῶν. Τὰ πυρομαχικὰ δὲν περιελαμβάνοντο εἰς τὴν πρότασιν, διότι δὲν ὑπῆρχον ἐν Ἀγγλίᾳ, ἀλλ’ ὡς πρὸς τοῦτο προσεφέρθη τὸ ναυπηγεῖον νὰ προτείνῃ εἰς τὴν Ἀργεντινὴν κυβέρνησιν τὴν ἐκχώρησιν τῶν πυρομαχικῶν Μπέτλεμ, τῶν ἀνηκόντων εἰς τὰ πλοῖα, εἰς τὴν Ἑλλάδα, ἔλεγεν ὅμως ταυτοχρόνως ὅτι μέχρις ὅτου θὰ ἐφθανον τὰ πυρομαχικὰ ἐξ Ἀμερικῆς εἰς χεῖρας τῶν Ἑλλήνων θὰ παρήρχοντο δύο περίπου μῆνες. Τορπίλαι διαμέτρου 533 χλ. δὲν ὑπῆρχον. Ὡς ἐκ τῆς ἐπειγούσης ὅμως ἀνάγκης ἀπεφασίσθη ἡ ἀγορὰ καὶ τῶν τεσσάρων ἀντιτορπιλλικῶν, τὰ δποῖα ὀνομάσθησαν «Πάνθηρ», «Λέων» «Ιέραξ», «Ἀετός» καί, ἀφοῦ κατόπιν πυρετωδῶν ἐνεργειῶν ἡτοιμάσθησαν, ἀπέπλευσαν ἐκ Λίβερπουλ διὰ τὸ Ἀλγέριον. Τοῦ ἐνὸς ἐξ αὐτῶν ἐπέβαινεν ὁ ἐν Παρισίοις καὶ Λονδίνῳ Ἑλλην ναυτικὸς ἀκόλουθος. Ἡ Ἑλληνικὴ σημαία εἶχεν ὑψωθῆ ἀπὸ τῆς 19ης Σεπτεμβρίου. Τὰ πλοῖα ἐπρόκειτο νὰ συναντηθοῦν εἰς τὸν λιμένα τοῦ Ἀλγερίου μὲ τὸ ἐπίτακτον «Ιωνία», τὸ δποῖον ἐφερε τὰ Ἑλληνικὰ πληρώματα καὶ εἶχεν ἀποπλεύσει ἐκ τοῦ Ναυστάθμου 8 ή 10 ἡμέρας μετὰ τὴν ἐπιστράτευσιν. Οὐδὲ ἥτο δυνατὸν νὰ ἀπέπλεεν ἡ «Ιωνία» ἐνωρίτερον, διότι τὰ πληρώματα τῶν ἀντιτορπιλλικῶν ἐκείνων κατηρτίσθησαν ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἐξ ἐφέδρων οἱ δποῖοι προσῆλθον καὶ ἐτέθησαν εἰς τὴν διάθεσιν τῆς Γενικῆς, Διευθύνσεως τοῦ Ναυστάθμου ἡμέρας τινὰς μετὰ τὴν ἐπιστράτευσιν. Ὡς πρὸς τὰ πυρομαχικά τῶν κατωρθώθη διὰ τῆς ἐν Μπέτλεμ ναυτικῆς Ἑλληνικῆς ἀποστολῆς νὰ ἀγορασθοῦν ταυτοχρόνως μετὰ τῶν ἀντιτορπιλλικῶν 3.000 φυσίγγια τῶν 10 ἑκ. καὶ νὰ φορτωθοῦν ἔγκαιρως ἐπὶ ἐνὸς ἐκ τῶν Ἑλληνικῶν ὑπερωκεανίων, εὑρισκομένου ἐν Νέᾳ Υόρκῃ, τὸ δποῖον ἀπέπλευσεν ἀμέσως ἐκεῖθεν ἐπιστρέφον εἰς Ἑλλάδα. Τὰ ἀντιτορπιλλικὰ κατὰ τὸν ἀπὸ Λίβερπουλ εἰς Ἀλγέριον πλοῦν ἐπλεον εἰς ἀποστάσεις ἐξαρτωμένας ἐκ τῆς προχωρήσεως ἐκάστου καὶ ἀνεξαρτήτως ἀλλήλων. Ἐκ τούτων ὁ «Ἀετός», ἀφοῦ διῆλθε τὸ Γιβραλτάρ καὶ εἰσῆλθεν εἰς τὴν Μεσόγειον, ἔπαθε σοβαρὰν βλάβην εἰς τὰς μηχανάς, διότι ἐξηντλήθη τὸ δρυκτέλαιον, καὶ παρέμεινεν ἀκυβέρνητον ἐπὶ πολλὰς ὥρας μέχρις ὅτου κατὰ σύμπτωσιν διῆλθε πλησίον του ἐν ἐκ τῶν ἄλλων

ἀντιτορπιλλικῶν καὶ τὸ ἐρευμούλκησε μέχρις Ἀλγερίου. Τὰ πληρώματα τοῦ Ἀγγλικοῦ ἐμπορικοῦ ναυτικοῦ ἀπῆλθον τῶν πλοίων ἄμα τῷ κατάπλω εἰς τὸν λιμένα καὶ ἐπέβησαν οἱ Ἑλληνες, οἱ δποῖοι ἐπέβαινον τοιούτου τύπου σκαφῶν διὰ πρώτην φορὰν καὶ ἀνευ οὐδεμιᾶς ὀδηγίας πρὸς εὔκολίαν των εὑρέθησαν εἰς τὴν ἀνάγκην νὰ ἔξετάζουν ἐν ἔκαστον τῶν μηχανημάτων διὰ νὰ εὔρουν ὅχι μόνον τὸν τρόπον χρήσεως, ἀλλὰ διὰ πολλὰ μηχανήματα καὶ διατάξεις δποῖον προορισμὸν είχον. Μολαταῦτα ἐντὸς 24 ὥρων ἐκίνησαν τὰ πλοῖα ἐξ Ἀλγερίου καὶ ἐπλευσαν εἰς Ναύσταθμον διὰ τῶν ἴδιων μέσων, ἔξαιρουμένου τοῦ «Ἀετοῦ», ἡ βλάβη τῶν μηχανῶν τοῦ δποῖον ἐχρηζεν ἐπισκευῆς ἐν Ναυστάθμῳ καὶ διὰ τοῦτο ἐρευμουλκήθη ὑπὸ τῆς «Ιωνίας». Ἡ περίπτωσις αὕτη χαρακτηρίζει τὴν ποιότητα τῶν Ἑλληνικῶν πληρωμάτων, δὲν ἥτο δὲ καὶ ἡ μόνη, διότι καὶ εἰς τὰ ἀντιτορπιλλικὰ τύπου «Νέας Γενεᾶς» εἶχε συμβῇ ἀπ’ εὐθείας νὰ κινηθοῦν ὑπὸ ἀναλόγους δρους, πλοῖα καὶ ἐκεῖνα ὡς τὰ τοῦ τύπου «Λέοντος» μὲ στροβιλομηχανὰς καὶ ἄλλα βοηθητικὰ μηχανήματα νεωτέρου τύπου.

Ἄπὸ τοῦ Σεπτεμβρίου τοῦ 1910 εἶχε παραγγελθῆ ὑπὸ τῆς Ἑλληνικῆς κυβερνήσεως εἰς τὸ ναυπηγεῖον Σνάϊντερ ἐν ὑποβρύχιον τύπου Λωμπέφ, ἐκτοπίσματος 295 τόννων (452 ἐν καταδύσει), ταχύτητος 12 μιλλίων ἐν τῇ ἐλευθέρᾳ ἐπιφανείᾳ καὶ 8 μιλλίων ἐν καταδύσει μὲ 4 ἐκσφενδονιστικοὺς σωλῆνας ἀπὸ σκελετοῦ ἐπὶ τοῦ καταστρώματος καὶ ἕνα ὑποβρύχιον πρώφραθεν. Τὸ πλοῖον τοῦτο, τὸ δποῖον εἶχεν ὀνομασθῆ «Δελφίν», εἶχε κατέλθει εἰς Τουλών ἀπό τινων μηνῶν διὰ νὰ ἐκτελέσῃ σειρὰν δοκιμῶν καὶ συμπληρώσει τὰς ἔλλείψεις του μέχρι τῆς δριστικῆς παραλαβῆς. Τὸ ὑπουργεῖον τῶν Ναυτικῶν, ἀν καὶ εἶχεν ἀνάγκην νὰ παρατείνῃ τὸ ὑποβρύχιον τὴν ἐν Τουλών διαμονήν του, διὰ νὰ συμπληρώσῃ τὰς ἔλλείψεις του καὶ τὸ ἐπιβαῖνον προσωπικὸν νὰ ἀσκηθῆ καλῶς, ἐπειδὴ μόνον δέκα καταδύσεις εἶχε παρακολουθήσει ἐπὶ ἄλλου ὑποβρύχιον τοῦ αὐτοῦ τύπου, δταν εἰδε περιπλοκὰς ἐνδεχομένας, ἀνεπάλεσε τὸ πλοῖον καὶ τέλος πάντων κατωρθώθη νὰ καταπλεύσῃ καὶ ἐκεῖνο εἰς Ναύσταθμον 3 ή 4 ἡμέρας πρὸ τῆς κηρύξεως τοῦ πολέμου. Τὸν ἀπὸ Τουλών εἰς Ναύσταθμον πλοῦν ἔξετέλεσεν ἀνευ συνοδείας καὶ κατ’ εὐθείαν. Εἶχε παραγγείλει ἡ κυβερνήσεις καὶ

δεύτερον ὑποθρύχιον εἰς τὸ αὐτὸν ναυπηγεῖον, τὸ δποῖον εἶχεν ὀνομασθῆ «Ξιφίας», ἀλλ’ ἐκείνου ἡ κατασκευὴ εἶχεν ἀρχίσει μόλις πρὸ διλίγων μηνῶν καὶ δπωσδήποτε δὲν ἐπρόφθανεν οὔτε νὰ καθελκυσθῇ, ὡς συνέβαινε καὶ διὰ τὸ μέγα θωρηκτὸν καὶ τὰ 6 μικρὰ τορπιλλοβόλα, τῶν δποίων τὴν κατασκευὴν εἶχεν ἀρχίσει τὸ ναυπηγεῖον Βούλκαν.

Στόλος τοῦ Αἰγαίου ὀνομάσθη τὸ ναυτικὸν συγκρότημα ἐκ τοῦ «Ἀδέρωφ», δπου ὑψωσε τὸ σῆμά του δ ἀρχηγὸς τοῦ στόλου πλοίαρχος Π. Κουντουριώτης· ἐκ τῆς μοίρας τῶν τριῶν παλαιῶν θωρηκτῶν τύπου «Υδρας» μὲ μοίραρχον τὸν πλοίαρχον Π. Γκίνην ὑψώσαντα τὸ σῆμά του ἐπὶ τῶν «Σπετσῶν». ἐκ τοῦ στολίσκου τῶν 8 ἀντιορπιλλικῶν τύπου «Θυέλλης» καὶ «Νίκης» καὶ τῶν δύο ἀντιορπιλλικῶν τύπου «Νέας Γενεᾶς», τῶν δποίων ἐτάχθη διοικητὴς δ πλοίαρχος Ι. Βρατσᾶνος καὶ ἐπέβη τοῦ «Βέλους». τῆς δμάδος τῶν 4 μεγάλων ἀντιορπιλλικῶν τύπου «Λέοντος», τῆς δποίας ἐτάχθη διοικητὴς δ ἀντιπλοίαρχος Δ. Παπαχρῆστος· τοῦ ὑποθρύχιου «Δελφῖνος» τοῦ πλοίου ἔφοδιασμοῦ «Κανάρη». τῆς ναρκοθέτιδος «Ἀρεως» ταχυδρομικοῦ ἀτμοπλοίου ἐπιτάκτου, καὶ δύο παλαιῶν μικρῶν τορπιλλοβόλων τῶν 85 τόννων. Τὸ ἐπίτακτον «Ιωνία» ἔμελλε ἄμα τῇ ἐπιστροφῇ του ἐξ Ἀλγερίας νὰ μετασχηματισθῇ εἰς πλωτὸν νοσοκομεῖον καὶ παρακολουθήσῃ τὸν στόλον. Τὸ δπλιταγωγὸν «Σφακτηρία» ἀνήκεν ἐπίσης εἰς τὸν στόλον τοῦ Αἰγαίου, ὡς καὶ ἄλλα τινὰ ἐπίτακτα πλοῖα.

Μοῖρα τοῦ Ἰονίου ὀνομάσθη τὸ ναυτικὸν συγκρότημα ἐκ τῶν δύο κανονιοφόρων «Ἀκτίου» καὶ «Ἀμβρακίας», τῶν τεσσάρων ἀτμομυοδρομώνων τύπου «Ἀλφειοῦ» καὶ τῶν δύο κανονιοφόρων ὑπὸ στοιχεῖα «Α» καὶ «Δ». Ἀρχηγὸς τῆς μοίρας ὠρίσθη δ πλοίαρχος Ι. Δαμιανὸς καὶ ὑψωσε τὸ σῆμά του ἐπὶ τοῦ «Ἀκτίου». Ἡ συγκρότησις τῆς μοίρας τοῦ Ἰονίου ἐγένετο κατὰ τὴν ἐπιστράτευσιν, ὅποτε πάντα τὰ πλοῖα τῆς ἦσαν εἰς Ναύσταθμον καὶ πολλὰ ἐξ αὐτῶν δὲν εἶχον ἀκόμη ἐτοιμασθῆ. Ἐπεβάλλετο δμως πάση θυσίᾳ νὰ εἰσήρχοντο αἱ δύο κανονιοφόροι «Α» καὶ «Δ» εἰς τὸν Αμβρακικὸν κόλπον, διότι ἐστάθμευον εἰς τὸν λιμένα τῆς Πρεβέζης δύο Τουρκικαὶ κανονιοφόροι πετρελαιοκίνητοι, 42 τόννων ἐκτοπίσματος, ταχύτητος 16 μιλλίων, δπλισμέναι ἐκάστη μὲ δύο

ταχυβόλα τῶν 37 χιλ. καὶ ἔνα ἡλεκτρικὸν προβολέα, καὶ τὸ τορπιλλοβόλον «Ἀττάλεια» ἐκτοπίσματος 143 τόννων, ταχύτητος πραγματικῆς 19 μιλλίων, μὲ δύο ταχυβόλα τῶν 37 χιλ. Βίκερς, ἔνα προβολέα καὶ δύο ἐκσφενδονιστικοὺς σωλῆνας τῶν 45 ἑκ. Τὰ Τουρκικὰ ταῦτα πλοῖα ἦσαν εἰς κατάστασιν νὰ κινῶνται καὶ ἐκτὸς τούτων ὑπῆρχε τὸ τορπιλλοβόλον «Τοκάτ», τὸ δποῖον δμως εἶχε πάθει πολλὰς ζημίας κατὰ τὸν Ἰταλοτουρκικὸν πόλεμον, καταστῇ ἄχρηστον καὶ τὸ πυροβολικόν του εἶχε μεταφερθῆ εἰς τὸ φρούριον τοῦ «Ἀγίου Ἀνδρέου». Ο δπλισμὸς τῶν Ἑλληνικῶν κανονιοφόρων ὑπὸ στοιχεῖα «Α» καὶ «Δ» συνέκειτο δι’ ἐκαστον ἐξ ἑνὸς ταχυβόλου τῶν 10 ἑκ. Κανὲ καὶ ἑνὸς μυδροβόλου τῶν 37 χιλ. Χότσκις.

Περὶ τὰ τέλη Σεπτεμβρίου πάντα τὰ πλοῖα τῆς μοίρας τοῦ Ἰονίου εἶχον συγκεντρωθῆ εἰς Λευκάδα. Εἰς τὰ διάφορα φρούρια τῆς Πρεβέζης ἐγίνοντο ἀπὸ τῆς ἐπιστρατεύσεως νυχθμερὸν γυμνάσια πυροβολικοῦ καὶ συνεπληροῦντο ἐσπευμένως τὰ δχυρωματικὰ ἔργα. Τὰ ἐν Πρεβέζῃ Τουρκικὰ πλοῖα παρέλαβον ὑλικὰ κινήσεως καὶ ἡτοιμάσθησαν πρὸς ἔκπλουν ἀπὸ τῆς 1ης Ὁκτωβρίου. Ο ἀρχηγὸς τῆς μοίρας τοῦ Ἰονίου ἐξέδωκε τὴν 3ην Ὁκτωβρίου ἀπὸ τοῦ λιμένος Λευκάδος διαταγὴν πρὸς τὸν κυβερνήτην τῆς κανονιοφόρου «Α» ὑποπλοίαρχον Ν. Μακκᾶν νὰ ἡγηθῇ τῆς δμάδος ἐκ τῆς «Α», τῆς δποίας ἥτο κυβερνήτης, καὶ τῆς κανονιοφόρου «Δ» ὑπὸ τὸν ὑποπλοίαρχον Κ. Μπούμπουλην καὶ εἰσπλεύσῃ εἰς τὸν Αμβρακικὸν κόλπον πρὸς τὰς 2ω πρωΐας τῆς 4ης Ὁκτωβρίου. Τὴν ἐσπέραν τῆς 3ης Ὁκτωβρίου οἱ κυβερνῆται τῶν κανονιοφόρων ἀπεβίβασαν τὰ περιττὰ καὶ ἔύλινα ἀντικείμενα εἰς τὸ φρούριον Λευκάδος καὶ ἔλαβον μέτρα καταστροφῆς τῶν πλοίων των ἐν περιπτώσει προσαράξεως, παρέλαβον ἀνὰ μίαν λέμβον ἐκ τῶν ἀτμομυοδρομώνων πρὸς διάσωσιν τοῦ πληρώματος ἐν περιπτώσει ἀτυχήματος καὶ παρέδωκαν εἰς τὸ ἐπιτελεῖον τοῦ μοιράρχου ἐπὶ τοῦ «Ἀκτίου» τὰ ἐμπιστευτικὰ βιβλία καὶ τὰ ἔγγραφά των. Τὴν 1ην ὡραν πρωΐας τῆς 4ης Ὁκτωβρίου, ἀφοῦ ὠρίσθησαν λεπτομερῶς εἰς ἔνα ἐκαστον τοῦ πληρώματος τὰ καθήκοντα του καὶ διενεμήθησαν εἰς τὰ πλοῖα οἱ πλοηγοί, δ ὑποπλοίαρχος Μακκᾶς ἐπὶ τῆς «Α» ἐκίνησε παρακολουθούμενος εἰς

80 – 100 μέτρων υπὸ τῆς κανονιοφόρου «Δ» ὀλοταχῶς πρὸς τὰ στενὰ τῆς Πρεβέζης. Ἐκαστον πλοῖον ἐρρυμούλκει τὴν σωσίδιον λέμβον του, ἡ «Α» δμως εἶχε προσδεδεμένην εἰς τὴν δεξιὰν πλευράν της καὶ μίαν ἴδιωτικὴν λέμβον ἐκ Πρεβέζης διὰ νὰ τῆς ἔχει σίμευε πρὸς ἀνεύρεσιν τῶν σημαντήρων εἰς περίπτωσιν, καθὸς ἦν θὰ ὑπῆρχον δυσκολίαι ν̄ ἀνευρίσκετο ἀπὸ τοῦ πλοίου. Τὴν ἕωραν 40λ τὰ πλοῖα ἐπλησίασαν τὸ στενὸν ἐν πολεμικῇ ἐγέρσει, ἥλαττωσαν ταχύτητα καὶ ἐντὸς ὀλίγου κατέληξαν μόλις νὰ κινοῦν τὰς μηχανᾶς των, ὥστε νὰ μὴ ἀκούεται οὐδὲ ὁ ἔλαχιστος κρότος τῆς μηχανῆς οὔτε νὰ ἔξερχονται ἐκ τῶν καπνοδόχων σπινθῆρες ἡ πυκνοὶ καπνοί. Ἡ θάλασσα ἦτο γαληνιαία, ἡ νὺξ αἱθρία, ἐπνεεν ἀνεμος Μέσης ὀλίγος καὶ τὸ μόνον τὸ δποῖον ἥκουντο ἡ τοῦ κρότος τῆς βολίδος, ἡ δποία ἐρρίπτετο κατὰ διαστήματα πρὸς ἑκτίμησιν τοῦ βυθοῦ καὶ ὁ φλοισθος τῶν ὑδάτων σχιζομένων υπὸ τῶν πλοίων καὶ τῶν ὁμοιολκουμένων υπὸ αὐτῶν λέμβων. Ἡ κανονιοφόρος «Α» πρὸς τὰς 2ω εἶδε πρὸς τὰ δεξιὰ τὸν ἔξωτερικὸν σημαντῆρα καὶ πάντοτε ἀκολουθουμένη υπὸ τῆς «Δ» ἔξτρικολούθησε τὸν πλοῦν πρὸς ἀνεύρεσιν τοῦ ἄλλου σημαντῆρος. Τὰ φρούρια «Χαμηδιὲ» καὶ «Παντοκράτωρ» ἦσαν λαμπρῶς φωτισμένα καὶ, ὅταν τὰ πλοῖα παρήλλαξαν, εἰς ἀπόστασιν 700 μέτρων τὸ δεύτερον φρούριον, διέκρινον κινήσεις φώτων ἐκεῖ. Πρὸς τὰς 2ω 30λ παρήλλαξαν πρὸς τὰ δεξιὰ τὸν ἔσωτερικὸν σημαντῆρα, ἐστρεψαν πρὸς ἀριστερὰ καὶ ηὔξησαν ὀλίγον τὴν ταχύτητα. Πρὸς τὰς 2ω 40λ παρήλλαξαν τὸ φρούριον «Ἀγιος Γεώργιος» καὶ μετ' ὀλίγον τὸ φρούριον «Παλησάραγας» εἰς ἀπόστασιν 350 περίπον μέτρων. Εἰς ἀμφότερα τὰ φρούρια υπῆρχον φῶτα πολλὰ καὶ κίνησις καὶ διεκρίνοντο εύκρινῶς διὰ τῶν διοφθάλμων ἄνδρες κινούμενοι μεταξὺ τῶν πυροβόλων εἰς τὸ φρούριον «Παλησάραγας». Ἐπὶ τῆς Ἑλληνικῆς ἀκτῆς ἐπεκράτει ἀπόλυτος ἡσιχία. Εἰς τὸ φρούριον «Ἀκτιον», τὸ δποῖον παρήλλαξαν τὰ πλοῖα πρὸς 2ω 45λ, οἱ ὑπάρχοντες 50 ἄνδρες υπὸ ἕνα ἀνθυπολοχαγὸν εἶχον διανεμηθῆ κατὰ διαστήματα ἐπὶ τῆς παραλίας καὶ ἀνέμενον μετὰ προσοχῆς τὸν διάπλουν τῶν κανονιοφόρων. Πρὸ τοῦ κτιρίου τοῦ φρούριού «Ἀκτιον», τοῦ δποίου ἐφαίνετο φωτισμένον ζωηρῶς ἐν παράθυρον, ἀφῆκεν ἡ κανονιοφόρος «Α»

ΣΤΕΝΟΝ ΠΡΕΒΕΖΗΣ — Κλιμαξ 1.50.000.

έλευθέραν νὰ μεταβῇ ἐκεῖ τὴν ιδιωτικὴν λέμβον ἐκ Πρεβέζης καὶ ἀναγγείλῃ τὸν διάπλουν τῶν πλοίων. Πρὸ τῆς πόλεως Πρεβέζης τὰ πλοῖα διῆλθον τὴν 3ην ὡραν τῆς πρωΐας εἰς ἀπόστασιν 400–600 μέτρων, διέκρινον κίνησιν φώτων καὶ εἰς τὰ φρούρια «Ἄγιος Ἀνδρέας» καὶ «Βρυσοῦλα», πρὸ πάντων εἰς τὸ τελευταῖον, ἔκαμψαν προσεκτικῶς τὸ ἀκρωτήριον Ποῦντα, ὅπου ὁ ἥρειπωμένος μύλος, ἥλαττωσαν τότε ἐκ νέου ταχύτητα καὶ ἤρχισαν νὰ βολίζουν διὰ νὰ ἀποφύγουν τὰ ἀβαθῆ. Πρὸς τὰς 3ω 15λ εἰσῆλθον δλοταχῶς εἰς τὸν κόλπον τῆς Πρεβέζης. Πρὸς τὰς 3ω 40λ παρέπλευσαν τὸ φρούριον «Σκαφιδάκι», ἦναψαν τοὺς πλοϊκοὺς φανοὺς καὶ μετ' ὀλίγον ἔκαμψαν τὸ ἀκρωτήριον Κεφάλι τῆς Παναγίας κατευθυνόμεναι εἰς Βόνιτσαν, ὅπου ἐπόντισαν τὴν ἄγκυραν πρὸς τὰς 4ω 10λ πρωΐας τῆς 4ης Ὁκτωβρίου. Ἐὰν οἱ Τοῦρκοι ἀντελαμβάνοντο τὸν εἶσπλον τῶν πλοίων θὰ τὰ ἐπυροβόλουν ἀδιστάκτως, διότι ὁ πόλεμος μετὰ τῶν τριῶν ἄλλων Βαλκανικῶν κρατῶν εἶχεν ἥδη κηρυχθῆ. «Ἄλλως τε ἡ ὑπὲρ ἀριθ. 23 ἐμπιστευτικὴ διαταγὴ τοῦ μοιράρχου πρὸς τὸν κυβερνήτην τῆς κανονιοφόρου «Α» προέβλεπε καὶ τὴν τοιαύτην περίπτωσιν καὶ ἔμελλεν ἐν ἀνάγκῃ ν' ἀπασχολήσῃ τὰ ἔξωτερικὰ φρούρια ὁ μοιράρχος μὲ τὰς κανονιοφόρους τύπου «Ἀκτίου» καὶ τοὺς ὑπὸ τὴν διοίκησιν τοῦ ἀντιπλοίαρχου Κ. Γεωργαντᾶ τέσσαρας ἀτμομυοδόμωνας. Εἰς τοὺς κυβερνήτας καὶ τὰ πληρώματα τῶν κανονιοφόρων «Α» καὶ «Δ» ἔξεφράσθησαν αὐθημερὸν διὰ τῆς ὑπὲρ ἀριθ. 42483 διαταγῆς τὰ συγχαρητήρια τοῦ ὑπουργοῦ τῶν Ναυτικῶν διὰ τὴν ἐπιτυχῆ ἐπιχείρησιν.

Τὸ τεθωρακισμένον καταδρομικὸν «Ἄβέρωφ», τὰ τρία παλαιά θωρηκτὰ τύπου «Ὕδρας», ὁ «Κανάρης», τὰ τέσσαρα ἀντιορπιλλικὰ τύπου «Θυέλλης» καὶ τὰ τέσσαρα ἀντιορπιλλικὰ τύπου «Νίκης» ἦσαν ἐν συνόλῳ αἱ εἰς τὴν διάθεσιν τοῦ ἀρχηγοῦ τοῦ στόλου τοῦ Αἰγαίου δυνάμεις κατὰ τὴν αὐτὴν ἡμέραν ἐν δρυμῷ Φαλήρου. Τὰ δύο ἀντιορπιλλικὰ τύπου «Νέας Γενεᾶς» καὶ τὰ τέσσαρα ἀντιορπιλλικὰ τύπου «Λέοντος» μόλις εἶχον ἐκκινήσει τὰ μὲν ἐκ Γερμανίας, τὰ δὲ ἐξ Ἀλγερίου καὶ κατ' ἀνάγκην θὰ ἐβράδυνον νὰ φθάσουν εἰς τὸ θέατρον τοῦ πολέμου. Τὸ ὑποβρύχιον «Δελφίν» εἶχε καταπλεύσῃ εἰς Ναύσταθμον δύο ἥ τρεῖς ἡμέρας πρὸ τῆς κηρύξεως τοῦ πολέμου καὶ εἶχεν ἀνάγκην ἡμερῶν τινων διὰ νὰ τακτο-

ποιηθῆ, πρὸν ἥ ἡνοῦτο μὲ τὸν στόλον. Ἀπὸ τῆς ἐπιστρατεύσεως εἰχον περιπολήσει ἐκ περιτροπῆς δύο ἥ τρία ἀντιορπιλλικὰ εἰς τὸ στενὸν τῶν Ὡρεῶν διὰ τὴν ἀσφάλειαν τῶν μεταφορικῶν στρατοῦ ἐπιτάκτων πλοίων, τὰ δόποια ἐπλεον ἀπὸ Πειραιῶς εἰς Βόλον διὰ τοῦ στενοῦ τοῦ Εὔρωπου. Τὸν πλοῦν τῶν ἐπιτάκτων ἀπὸ Πειραιῶς μέχρι τοῦ νοτίου Εύβοϊκοῦ κόλπου ἐξησφάλισαν ἄλλα πολεμικὰ πλοῖα, μεταξὺ τῶν δόποιων καὶ ὁ «Ἄβέρωφ», περιπολήσαντα ἀπὸ τοῦ Πειραιῶς μέχρι τοῦ Καφηρέως. Αἱ περιπολίαι αὗται εἶχον ἥδη λήξει καὶ ἀνεμένοντο αἱ τελευταῖαι διὰ τὸν στόλον διαταγαὶ τῆς κυβερνήσεως.

Οἱ ἀρχηγός, οἱ μοίραρχοι, οἱ κυβερνήται τῶν πλοίων καὶ οἱ ἀξιωματικοί των ἔθεωρουν ἔαυτους εὐτυχεῖς, διότι ὑπηρέτουν τὴν Πατρίδα καὶ συνεδέοντο μὲ ἀμοιβαίαν ἐκτίμησιν καὶ ἐμπιστοσύνην ἀπεριόριστον διὰ τὸν ζῆλον καὶ τὴν ἴκανότητά των, ἥ δόποια ἥτο τὸ ἀποτέλεσμα μεγάλης πείρας ἐπαγγελματικῆς ἀπὸ κοινοῦ κτηθείσης κατὰ τὴν μακροχρόνιον ὑπηρεσίαν των εἰς τὰ πλοῖα τοῦ στόλου. Τὸν συνδετικὸν ιρίκον τῆς ἀλύσου τῶν ἀπαιτουμένων ἴδιοτήτων διὰ τοὺς ἀξιωματικοὺς τοῦ ναυτικοῦ τῶν μικρῶν κρατῶν, τόσον πολὺ δυσκόλων νὰ ἀποκτηθοῦν, εἶχε σφυροδηλατήσει ἥ ἀγάπη πρὸς τὴν πατρίδα καὶ ἀφ' ἐτέρους ἥ συναίσθησις τοῦ δικαίου, μὲ τὸ δόποιον ἀπεδύοντο εἰς τὸν ἀγῶνα, εἶχε δώσει ἀκόμη μεγαλειτέραν ὥθησιν εἰς τὸν ζῆλόν των. Δὲν ὑπάρχει δυνατὸς τρόπος νὰ περιγραφῇ ὁ ἐνθουσιασμὸς τῶν ἀξιωματικῶν, τῶν ὑπαξιωματικῶν καὶ τῶν πληρωμάτων κατ' ἐκείνην τὴν περίστασιν. Τὰ ἔλατήρια τῆς πειθαρχίας ὅχι μόνον δὲν ἔχαλαρώθησαν κατὰ τὸ πολύμηνον διάστημα τῆς συνεχοῦς διαμονῆς τῶν πληρωμάτων ἐπὶ τῶν πλοίων, ἄλλὰ καὶ ἰσχυροποιήθησαν, τοῦτο δὲ ἥτο ἀποτέλεσμα τοῦ ἔργου τῶν καλῶν κυβερνητῶν, τῶν καλῶν ἀξιωματικῶν, τῶν καλῶν ὑπαξιωματικῶν.

Οἱ κυβερνήται τῶν πλοίων τοῦ στόλου τοῦ Αἰγαίου ἦσαν κατὰ τὸν πόλεμον τοῦ «Ἄβέρωφ» ὁ ἀντιπλοίαρχος Σ. Δούσμανης, ὁ δόποιος ἥτο καὶ ὁ ἀρχιεποστολεὺς τοῦ στόλου, μὲ ὑπαρχον τὸν πλωτάρχην Κ. Βούλγαρην καὶ ἀρχηγὸν τοῦ πυροβολικοῦ τὸν πλωτάρχην Ἐμ. Δραγάτσην τῶν «Σπετσῶν» ὁ ἀντιπλοίαρχος Δ. Βουρέκας μὲ ὑπαρχον τὸν πλωτάρχην Κ. Κανελλόπουλον.

τῆς «Υδρας» δ ἀντιπλοίαρχος Π. Κοντόσταυλος μὲ ὑπαρχον τὸν πλωτάρχην Γ. Κακουλίδην· τῶν «Ψαρῶν» δ πλοίαρχος Ἀν. Μιαούλης μὲ ὑπαρχον τὸν πλωτάρχην Γ. Μπαλαμπάνον· τοῦ «Κανάρη» δ ἀντιπλοίαρχος Μ. Γούδας.

Τοῦ «Λέοντος» δ πλωτάρχης Ι. Ραζηκότσικας· τοῦ «Πάνθηρος» δ ἀντιπλοίαρχος Ἀθ. Μιαούλης· τοῦ «Ιέρακος» οἱ ἀντιπλοίαρχοι Ἀν. Βρατσᾶνος καὶ μετ' ὅλιγον Ἀλ. Κριεζῆς· τοῦ «Ἀετοῦ» δ ἀντιπλοίαρχος Ἀλ. Δουρούτης· τῆς «Νέας Γενεᾶς» δ πλωτάρχης Γ. Καλαμίδας· τοῦ «Κεραυνοῦ» δ πλωτάρχης Ἀ. Γέροντας.

Τῆς «Σφενδόνης» δ ἀντιπλοίαρχος Ἰ. Ἡπίτης· τῆς «Ναυκρατούσης» δ πλωτάρχης Κ. Λιόλιος· τῆς «Θυέλλης» δ ἀντιπλοίαρχος Ἀ. Βλαχόπουλος· τῆς «Δόγχης» δ ὑποπλοίαρχος Ἀ. Μπάτσης· τῆς «Νίκης» δ πλωτάρχης Κ. Τυπάλδος· τῆς «Ἀσπίδος» δ πλωτάρχης Δ. Δημόπουλος· τῆς «Δόξης» δ ὑποπλοίαρχος Ἀλ. Χατζηκυριάκος· τοῦ «Βέλους» δ ὑποπλοίαρχος Δ. Θεοχάρης.

Τοῦ ὑποβρυχίου «Δελφῖνος» δ πλωτάρχης Σ. Παπαρρηγόπουλος· τοῦ τορπιλλοβόλου ὑπ' ἀρ. 12 δ πλωτάρχης Κ. Μαλικόπουλος, διοικητὴς τῆς ὁμάδος· τοῦ ὑπ' ἀριθ. 11 δ ὑποπλοίαρχος Ν. Βότσης· τοῦ ὑπ' ἀριθ. 14 δ ὑποπλοίαρχος Π. Ἀργυρόπουλος· τοῦ ὑπ' ἀριθ. 15 δ ὑποπλοίαρχος Α. Χρυσάνθης· τοῦ ὑπ' ἀριθ. 16 δ ὑποπλοίαρχος Ν. Μπούμπουλης.

Ο ἀρχηγὸς τοῦ στόλου τοῦ Αἰγαίου εἶχε τὴν ἐκτίμησιν τοῦ σώματος ἀπὸ τῆς ἐποχῆς ἀκόμη τοῦ πολέμου τοῦ 1897, δόποτε ἦτο πλωτάρχης κυβερνήτης τοῦ «Ἀλφειοῦ» καὶ ὅμοῦ μετὰ τοῦ ὑποναυάρχου Ἰωάννου Μιαούλη, πλωτάρχου ἐπίσης καὶ κυβερνήτου τοῦ «Πηνειοῦ», διεκρίθησαν διὰ τὴν στάσιν των κατὰ τὴν δύσκολον τότε περίστασιν τῆς ἐν Κρήτῃ Ἑλληνικῆς κατοχῆς. Κατὰ τὴν μακράν του ὑπηρεσίαν ως ἐκ τοῦ τρόπου, μὲ τὸν δόποιον ἔξετέλει τὰ καθήκοντά του, ἐγνώρισεν αὐτοπροσώπως τὸ μάχιμον καὶ τεχνικὸν προσωπικὸν τῶν ἀξιωματικῶν καὶ ὑπαξιωματικῶν τοῦ ναυτικοῦ τόσον καλῶς, ὥστε τοῦ ἦτο εὔκολον νὰ διοικῇ. Εἶχε διατελέσει πολλάκις κυβερνήτης πάντων τῶν τύπων τῶν πλοίων, μεταξὺ τῶν δόποιων δύο θωρηκτῶν τύπου «Υδρας» καὶ τοῦ «Ἀβέρωφ», πρὸ δὲ τῶν μηνῶν εἶχε συμπληρώσει διετίαν ως μοίραρχος τῆς μοίρας τῶν γυμνασίων καὶ δ ὑπουργὸς τῶν ναυ-

τικῶν τῆς Τουρκίας ἀποστέλλων ὁδηγίας εἰς τὸν Τοῦρκον στόλαρχον διὰ τὸν πόλεμον περιέγραψε τὸν ἀρχηγὸν τοῦ στόλου τοῦ Αἰγαίου μὲ τὰς λέξεις «Ἄξιωματικὸς κάλλιστος, πιστὸς ἐκτελεστὴς τῶν διαταγῶν τῆς κυβερνήσεώς του, πλήρης τόλμης καὶ ναυτικῶν ἀρετῶν.»

Τὸ ἐπιτελεῖον τοῦ ἀρχηγοῦ τοῦ στόλου τοῦ Αἰγαίου ἐπὶ τοῦ «Ἀβέρωφ» ἀπετέλουν δ κυβερνήτης ἀντιπλοίαρχος Σ. Δούσμανης ἀρχιεπιστολεύς δ πλωτάρχης Γ. Ζωχίδης δ ὑποπλοίαρχος Ἰ. Θεοφανίδης ὑπασπιστής δ ἀνθυποφρόντιστής Ἰ. Κριεζῆς γραμματεύς. Εἰς τὸ ἐπιτελεῖον ἀνῆκε καὶ δ ὑποπλοίαρχος Ἰ. Δημητριάδης ἀποκλειστικῶς διὰ τὰ ζητήματα τοῦ πυροβολικοῦ τῶν πλοίων τοῦ στόλου⁽¹⁾.

Ο Τουρκικὸς στόλος, δ ὅποιος ἀναμφιθύλως ἔμελλε νὰ ἐπιχειρήσῃ ν' ἀμφισβητήσῃ εἰς τὸν «Ἐλληνας» τὴν κυριαρχίαν τοῦ Αἰγαίου, ἔξεπαιδεύετο ἐπὶ τρία συνεχῆ ἔτη ὑπὸ τῆς Βρετανικῆς ἀποστολῆς. Εἶχε γίνει προμήθεια διὰ τὰ πλοῖα του αὐτοκινήτων τορπιλῶν νεωτάτου ὑποδείγματος, ἐκρηκτικῶν βλημάτων καὶ συμπλήρωσις τῶν πυρομαχικῶν. Λεπτομερεῖς ἐπισκευαὶ ὑπὸ τὴν ἐπίβλεψιν μηχανικῶν Ἀγγλων καὶ Γερμανῶν εἶχον φέρει τὸ ὑλικὸν εἰς θέσιν νὰ λειτουργῇ τελείως. Τῶν πλοίων τοῦ στόλου ἐπέβαινον περισσότεροι σκοπευταὶ τῶν 100 ἔξησκημένοι εἰς τὴν βολὴν συστηματικῶς καὶ τοῦτο ὑπῆρξε τὸ κυριώτερον ἔργον τῆς Βρετανικῆς ἀποστολῆς. Τὰ ἀντιτορπιλλικὰ ἦσαν καλῶς ὠπλισμένα, τὰ πληρώματά των ἦσκοῦντο ἀπὸ τοῦ ἔτους 1909 καὶ τὸ προσωπικὸν τῶν μηχανῶν τῶν ἀντιτορπιλλικῶν τύπου Σιχάο εἶχεν ἔξασκηθῆ ὑπὸ Γερμανῶν μηχανικῶν καὶ ἀρχιθερμαστῶν, οἱ δόποιοι εἶχον ἀποχωρήσει τῆς ὑπηρεσίας τοῦ Τουρκικοῦ ναυτικοῦ μὲ τὴν κήρυξιν τοῦ Ἰταλοτουρκικοῦ πολέμου. Ἐν δλω 54 ἀξιωματικοὶ εἶχον ἀποσταλῆ ἐκ περιτροπῆς εἰς Ἀγγλίαν πρὸς τελειοποίησιν εἰς τὸν διαφόρους κλάδους τῆς ναυτικῆς πολεμικῆς τέχνης. Ὡς πρὸς τὰ στενὰ τῶν Δαρδανελλίων, εἰς περίπτωσιν καθ' ἥν θὰ ἐγίνετο ἀπόπειρα βιασμοῦ, δ ἐπιτιθέμενος στόλος, καὶ ἀν ἀκόμη ἥθελεν ἐπι-

⁽¹⁾ Χάριν τῆς ίστορίας τὸ τέλος τοῦ βιβλίου θὰ ἐπακολουθήσῃ πίναξ περιέχων τὰ ὄνόματα τῶν ἀξιωματικῶν τοῦ ναυτικοῦ, ὃσοι ἔλαβον μέρος εἰς τὸν πόλεμον ἐπιβαίνοντες τῶν πλοίων τοῦ στόλου ἢ εἰς τὰς ἐπιχειρήσεις τῆς ξηρᾶς.

τύχει, θὰ είχε τὴν ἔξοδον πρὸς τὸ Αἴγαῖον ἀποκεκλεισμένην ὑπὸ γραμμῶν ναρκῶν, τὰς δποίας δπισθεν αὐτοῦ ἥσαν ἔτοιμα νὰ ποντίσουν εἰδικὰ πλοῖα μὲ τοιοῦτον ἀποκλειστικῶς προορισμόν. Αἱ κατὰ τὸν Ἰταλοτουρκικὸν πόλεμον ἐπιθέσεις κατὰ τὴν ὁχυρωμάτων τοῦ στομίου τοῦ Ἐλλησπόντου πρὸς τὸ Αἴγαῖον ὑπῆρξαν ἀφορμὴ ἀπὸ πολλῶν ἥδη μηνῶν συνεχοῦς καὶ δραστηρίας ἔξασκήσεως τοῦ προσωπικοῦ τῆς ἀμύνης τῶν ἀκτῶν εἰς τὴν βολήν.

Εἰς τὴν διάθεσιν τοῦ Ἐλληνικοῦ στόλου ἐτέθη πᾶν διὰ τοῦ ἡδυνήθη νὰ συνεισφέρῃ ἡ Πατρίς, ἀλλὰ τὰ μέσα ἔκεινα δλίγα ἥσαν διὰ τοιοῦτον προορισμόν. Αἱ μεγάλαι ἐκτάσεις τῆς θαλασσίας περιοχῆς, ἐπιδεκτικῆς ἀποβιβάσεως λαθρεμπορίου πολέμου, καὶ δ ἐπερχόμενος χειμὼν θὰ ἐπηγένετον ἔτι πλέον τὰς δυσκολίας. Ὁ Τουρκικὸς στόλος, δπισθεν τῶν φρουρῶν τῶν Δαρδανελλίων, εἶχε τὸ μέγιστον πλεονέκτημα νὰ κανονίζῃ τὰς ἔξοδους του κατὰ βούλησιν, ἀλλ' δ Ἐλληνικὸς ὑπεχρεοῦτο νὰ εὑρίσκηται διαρκῶς ἐν ἀναμονῇ πρὸς παρεμπόδισιν τοῦ ἀντιπάλου ἀπὸ πάσης ἀποπείρας ἐνεργείας εἰς τὸ Αἴγαῖον. Ἀμφιβολία δὲν ὑπῆρχεν διὰ τὸ ζήτημα τῆς κυριαρχίας τῆς θαλάσσης θὰ ἐλύτετο κατόπιν συγκρούσεως τῶν στόλων, ἀλλὰ βεβαίως τὴν ἐποχὴν καὶ τὴν ὥραν τῆς συγκρούσεως θὰ τὴν ἔκανόνιζον οἱ Τοῦρκοι. Ἐκ τῶν ἀνωτέρω λόγων ἀπέβαινεν ἐπιτακτικῆς ἀνάγκης ἡ ἀμέσως κατάληψις τῆς νήσου Λήμνου διὰ τὴν ἐγκατάστασιν βάσεως τοῦ στόλου τοῦ Αἴγαιου εἰς τὸν λιμένα τοῦ Μούδρου πρὸς ἔξασφάλισιν τῆς ἀνθρακεύσεως καὶ τοῦ ἀνεφοδιασμοῦ τῶν πλοίων, τὰ δποῖα ἔμελον νὰ εὑρίσκωνται ἐν ὥρᾳ χειμῶνος εἰς συνεχῆ κίνησιν.

Ο πόλεμος ἐκηρύχθη τὴν 5ην Ὁκτωβρίου. Ἡ διαταγὴ ἡ ἀγγέλλουσα τὴν ἐμπόλεμον κατάστασιν ἀνεγνώσθη εἰς τὴν πρύμνην τοῦ Ἀβέρωφ ἐν δρμφ Φαλήρου τὴν 10ην πρωΐην ὥραν, παρόντων τῶν κυβερνητῶν τῶν δρμούντων κατ' ἔκείνην τὴν ὥραν πλοίων, τῶν ἀρχαιοτέρων ἀξιωματικῶν αὐτῶν καὶ τοῦ πληρώματος τῆς ναυαρχίδος ἐν ἐπιθεωρήσει. Ο πρόεδρος τοῦ ὑπουργικοῦ Συμβουλίου καὶ δ ὑπουργὸς τῶν Ναυτικῶν παρίσταντο κατ' ἔκείνας τὰς ἐπισήμους στιγμὰς καὶ κατόπιν τῆς ἀναγνώσεως τῆς προαγωγῆς τοῦ ἀρχηγοῦ τοῦ στόλου τοῦ Αἴγαιου εἰς τὸν βαθὺδὸν τοῦ ὑποναυάρχου προσεφώνησαν τοὺς ἀξιωματικοὺς καὶ τὰ

πληρώματα μὲ εὐγενεῖς καὶ ἐνθουσιώδης λόγους. Κατὰ τὴν 11ω 30λ ἐπέβη τοῦ πλοίου δ βασιλεὺς Γεώργιος δ Α', ἐπεθεώρησε τὸ πλοῖον καὶ προσεφώνησε τοὺς ἀξιωματικοὺς καὶ τὰ πληρώματα ἐν συγκινήσει καταφανεῖ πρὸ πάντων, δταν εἶπε μεταξὺ ἄλλων διὰ εἰχε τὴν πεποίθησιν δτι καὶ τὴν φορὰν ταύτην δ 'Ἐλληνικὸς στόλος ἔμελλε νὰ προσθέσῃ νέας σελίδας δόξης εἰς τὴν παγκόσμιον ναυτικὴν ίστορίαν, ἡ δποία εἶχεν ἥδη ἀφιερώσει πολλὰς τοιαύτας διὰ τὰ κατορθώματα τοῦ Ἐλληνικοῦ ναυτικοῦ. Τὰ θωρηκτὰ μετὰ δύο ἀντιορπιλλικῶν ἀπέπλευσαν ἐκ Φαλήρου τὴν 1ην μ. μ. καὶ πρὸς τὰς 8 ὥρας τῆς ἐσπέρας τῆς αὐτῆς ἥμέρας συνηντήθησαν μετὰ τῶν λοιπῶν ἀντιορπιλλικῶν καὶ τοῦ «Κανάρη» πλησίον τοῦ στενοῦ τῆς Ἀνδρου, δπόθεν ἡγωμένα πάντα τὰ πλοῖα συνέχισαν τὴν πορείαν πρὸς τὰ ἔκθρικὰ ὅδατα. Μικρὸν πρὸ τοῦ ἐκ Φαλήρου ἀπόπλου εἶχεν εἰδοποιηθῆ δ Ναύαρχος δτι τὸ ἐπίτακτον «Πηγειός» ἔμελλε νὰ ἀποπλεύσῃ ἐκ Πειραιῶς μὲ κατεύθυνσιν τὴν Σκίαθον μίαν ὥραν μετὰ τὸν ἐκπίνησιν τοῦ στόλου φέρον δύναμιν 500 ἀνδρῶν τοῦ πεζικοῦ διὰ τὴν κατάληψιν τῆς Λήμνου ὑπὸ τὸν λοχαγὸν Κονταρᾶτον.

Τὴν 8ην ὥραν πρωΐας τῆς ἐπομένης, δης Ὁκτωβρίου, δ στόλος ἐκράτησεν ἐπ δλίγον χρόνον εἰς τὸ ὑψος τῆς νήσου τοῦ Ἀγίου Στράτη. Ἡ δμὰς τῶν 4 ἀντιορπιλλικῶν τύπου «Θυέλλης» ἀπεστάλη ἀμέσως νὰ περιπολῇ ἔξωθεν τῶν στενῶν τῶν Δαρδανελλίων, δ «Κανάρης» διετάχθη νὰ πλεύσῃ εἰς Σκίαθον καὶ νὰ παραμείνῃ ἔκει μέχρι νεωτέρας διαταγῆς καὶ τὰ λοιπὰ πλοῖα ἔπλευσαν πρὸς τὸ Κάστρον τῆς νήσου Λήμνου, πρὸ τοῦ δποίου ἐκράτησαν περὶ τὴν 2αν μ. μ. ὥραν. Καθηρέθη ἀμέσως ἀτμάκατος τοῦ Ἀβέρωφ καὶ ἀπεστάλη εἰς τὴν Ἑρείαν ἀξιωματικὸς μὲ λευκὴν σημαίαν, ἵνα κατὰ διαταγὴν τοῦ Ναυάρχου καλέσῃ ἐπὶ τοῦ πλοίου τὸν διοικητὴν τῆς νήσου, τὸν ἀρχηγὸν τῆς αὐτόθι φρουρᾶς, τὸν πρόεδρον τῆς Κοινότητος τῶν δμογενῶν καὶ τὸν προϊστάμενον τοῦ ἡμετέρου κλήρου. Τὰ παλαιὰ θωρηκτὰ διετάχθησαν νὰ ἀναποδίσουν, δπως ἐπιτρέψουν εἰς τὸν Ἀβέρωφ νὰ πλησιάσῃ κατὰ τὸ δυνατὸν τὴν πόλιν πρὸς τὴν θέσιν τῆς προσεγγίσεως τῆς λέμβου, διὰ νὰ τὴν προστατεύσῃ, καὶ τὸ ἀντιορπιλ-

λικὸν «Νίκη» ὥρισθη νὰ τὴν παρακολουθῇ ἐγγύτατα ἐν πολεμικῇ ἔγέρσει πρὸς τὸν αὐτὸν σκοπόν.

Ἡ λέμβος ἐπανῆλθεν ἐκ τῆς ἑηρᾶς μετὰ ἡμίσειαν ὥραν φέρουσα ἐπὶ τοῦ πλοίου πάντας τοὺς κληθέντας παρὰ τοῦ Ναυάρχου καὶ ἥρχισαν ἀμέσως αἱ συνεννοήσεις μετὰ τοῦ Τούρκου πολιτικοῦ διοικητοῦ (μουτεσαρίφη) διὰ τὴν κατάληψιν τῆς νήσου καὶ τὴν παράδοσιν τῆς αὐτόθι φρουρᾶς. Ὁ μουτεσαρίφης ἐδήλωσεν εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς ὅτι, ἐπειδὴ οἱ Ἰταλοὶ κατὰ τὸν πόλεμον εἶχον ἀποκόψει τὰ πρὸ τοῦ Κάστρου καλώδια Τενέδου καὶ Θεσσαλονίκης, ὡς ἀπὸ τῆς ἐποχῆς ἐκείνης ἐστερημένος πάσης τηλεγραφικῆς ἐπικοινωνίας ἦγνοι τὴν μεταξὺ Ἑλλάδος καὶ Τουρκίας ἐμπόλεμον κατάστασιν. Ἐπληροφόρησε τὸν Ναύαρχον ὅτι ἡ νῆσος ὡς ἐστερημένη δυνάμεως δὲν ἔτοι εἰς θέσιν νὰ ἀντιτάξῃ ἀντίστασιν καὶ ἐζήτησε προθεσμίαν, τούλαχιστον 24 ὥρῶν, διὰ νὰ ἐπιδιώξῃ συνεννόησιν μέσον ἴστιοφόρου μετὰ τῶν Δαρδανελλίων καὶ ἐκεῖθεν νὰ ζητήσῃ τηλεγραφικῶς ὁδηγίας περὶ τοῦ πρακτέου ἀπὸ τῆς Κωνσταντινούπολεως. Ὁ Ναύαρχος ἀπέρριψε τὰς προτάσεις ταύτας καὶ τὸν ἀπεβίβασεν εἰς τὴν ἑηρὰν μετὰ τῶν συνοδῶν του, ἀφοῦ ἔδωκε μόνον μιᾶς ὥρας προθεσμίαν διὰ νὰ ἀπαντήσῃ κατηγορηματικῶς, ἐὰν θὰ παρέδιδεν οἰκειοθελῶς ἢ ὅχι τὴν νῆσον, καὶ ἀπέστειλε τὸ ἀντιτορπιλικὸν «Δόξα» νὰ πλεύσῃ πρὸς τὴν Σκιάθον καὶ καλέσῃ διὰ τοῦ ἀσυρμάτου τὸ πλοῖον ἐφοδιασμοῦ «Κανάρην» διὰ νὰ τοῦ μεταβιβάσῃ τὴν διαταγὴν ν ἀποστείλῃ ἀφ' ἐνὸς τὸ φέρον τὸ ἀποβατικὸν σῶμα ἐπίτακτον «Πηνειόν» εἰς Λήμνουν καὶ ἀφ' ἐτέρου νὰ ἀναμείνῃ ὁ «Κανάρης» ἐν Σκιάθῳ τὸν κατάπλουν ἐκεῖ τοῦ καταδυομένου «Δελφῖνος» καὶ τῆς τορπιλοθέτιδος «Ἀρεως», δύποτε θὰ ἔπλεε μετ' ἐκείνων τῶν πλοίων εἰς Μούδρον Λήμνουν. Ἐν δσῳ ἀνεμένετο ἡ ἀπάντησις τοῦ μουτεσαρίφη ἡτοιμάζετο ἀποβατικὸν ἀγῆμα δυνάμεως 250 περίπου ἀνδρῶν ἐκ τῶν πληρωμάτων τῶν 4 θωρηκῶν διὰ τὴν κατάληψιν τῆς νήσου, ἀλλ ὅτε ἐπέστρεψεν ἡ λέμβος τοῦ «Ἀβέρωφ» ἐκ τῆς ἑηρᾶς εἶχε καθυστερήσει πολὺ καὶ ἐπλησίαζε πλέον ἡ ὥρα τῆς δύσεως τοῦ ἡλίου. Ἀντιθέτως πρὸς ὅσα εἶχεν εἴπη ἐπὶ τῆς ναυαρχίδος, [ἐκεῖνος τὴν φροὰν ταύτην ἥρνειτο νὰ παραδώσῃ ἀμαχητὶ | τὴν πόλιν καὶ τὴν νῆσον. Κατὰ τὰς ληφθείσας πληροφορίας ἐκ τοῦ ἀξιωμα-

τικοῦ τῆς λέμβου εἶχον διανεμηθῆ ἀπὸ ἡμερῶν εἰς τὸν κατοίκους περὶ τὰ 800—1000 ὅπλα, καὶ, πυρὶ ἐκ 40 ἢ 50 στρατιωτῶν ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν ἀξιωματικῶν τινων Τούρκων, εὑρισκομένων ἐν Κάστρῳ, ἐξήρχετο κατὰ τὴν ὥραν ἐκείνην τῆς πόλεως μετὰ τῶν ἐνόπλων διὰ νὰ καταλάβῃ ὅχυρὰς πλησίον θέσεις καὶ ἀντεπεξέλθῃ κατὰ τοῦ ἀποβησομένου ἀγήματος. Ὡς ἐκ τῆς ταχέως ἐπερχομένης νυκτὸς ἡ διαταγὴ τῆς ἐξόδου τοῦ ἀγήματος ἀνεστάλη, τὸ ἀντιτορπιλικὸν «Ἀσπὶς» διετάχθη νὰ παραμείνῃ πρὸ τῆς πόλεως Κάστρου καὶ τὰ 4 θωρηκτὰ μετὰ τῶν ὑπολοίπων δύο ἀντιτορπιλικῶν «Νίκης» καὶ «Βέλους» ἔπλευσαν πρὸς Τένεδον. Κακοκαιρία ἀπὸ Νότου εἶχεν ἥδη ἀρχίσει νὰ σχηματίζηται καὶ διεδρόμησαν τὰ πλοῖα ὑπὸ τοιαύτας συνθήκας καθ' ὅλην τὴν νύκτα ἐν ὅψει τοῦ προβολέως τοῦ Κούμ—Καλέ. Ὁ καιρὸς ἐχειροτέρευσεν ἐπὶ μᾶλλον καὶ κατέληξε περὶ τὸ μεσονύκτιον εἰς σφοδρὸν νότον.

Περὶ τὴν 10ην πρωΐας τῆς ἐπομένης, 7ης Ὁκτωβρίου, ἡ «Δόξα» ἀνέφερε διὰ τοῦ ἀσυρμάτου ὅτι τὸ ἐπίτακτον «Πηνειός» ἀνέμενε μετὰ τοῦ ἀποβατικοῦ σώματος εἰς τὸ ὄψις τοῦ ἀκρωτηρίου Τηγάνι—Λήμνου. Κατόπιν τούτου τὰ διαδρομοῦντα πλοῖα ἔπλευσαν ἐκεῖ, ἥνωθησαν μετὰ τῶν ἄλλων καὶ ὠδήγησεν ὁ Ναύαρχος ἐν ὥρᾳ μεγάλης κακοκαιρίας τὸ σύνολον τῶν πλοίων ἐκείνων διὰ πρώτην φορὰν εἰς Μούδρον πρὸς τὰς 4 ὥρας ἐσπέρας. Ὁ ἀρχηγὸς τῆς πεζικῆς δυνάμεως ἐκλήθη ἐπὶ τῆς ναυαρχίδος καὶ ὠρίσθη κατόπιν συνεννοήσεως ἡ θέσις τῆς ἀποβάσεως, ἀλλ ἐπειδὴ οἱ στρατιῶται ἥσαν διάβροχοι καὶ κεκοπιακότες ἐκ τῆς καταστάσεως τῆς θαλάσσης, ἡ ἀπόβασις ἀνεβλήθη διὰ τὴν ἐπομένην πρωΐαν τῆς 8ης Ὁκτωβρίου. Θέσις ἀποβάσεως ὥρισθη ἡ βιρειοδυτικὴ ἀγκάλη ἡ εὑρισκομένη ἀριστερὰ τῷ διελθόντι τὸν προλιμένα Μούδρου. Τὸ ἀντιτορπιλικὸν «Δόξα» διετάχθη καὶ ἡγκυροβόλησεν ἐγγύτατα τῆς ἀκτῆς πρὸς ὑποστήριξιν τῆς ἀποβάσεως, ἡ δοπία ἥρχισεν ἐν ταξειδίῳ ἀνευ ἀντιστάσεως καὶ μάλιστα μὲ τὴν συνδρομὴν κατοίκων τινῶν τῆς Λήμνου τὴν 8ην πρωΐαν καὶ συνετέλεσθη ἐντὸς τριῶν ὥρων διὰ τῶν ἀτμακάτων καὶ τῶν λέμβων τῶν 4 θωρηκτῶν. Τὸ ἀποβατικὸν σῶμα, ἐνδυναμωθὲν καὶ μὲ δύο ἀποβατικὰ πυροβόλα τοῦ «Ἀβέρωφ», προήλασεν ἀμέσως διὰ τῆς

στενωποῦ Βαθύ. Εἰς τὸ χωρίον Νερά, πρὸς τὰς 2 ωρ. μ. μ., συνιγνήθη μετὰ τοῦ σχηματισθέντος Τουρκικοῦ σώματος τῆς ἀμύνης Λήμνου, κατόπιν μικρᾶς ἀψιμαχίας παρεδόθη ὁ ἐκ 3 ἀξιωματικῶν καὶ 40 στρατιωτῶν πυρὴν τῶν Τούρκων καὶ οἱ λοιποὶ 300 χωρικοὶ διελύθησαν. Πρὸς τὰς 5ων μ. μ. ὁ λοχαγός, ἐνῷ ἡτοι μάζετο νὰ καταυλισθῇ, εἰδοποιήθη ὅτι ὁ μουτεσαρίφης κατεγίνετο νὰ ὅπλισῃ ἄλλους 500 Τούρκους. Ἀπεφάσισεν ἐκ τούτου νὰ ὀδεύσῃ ἀμέσως καὶ ἔφθασε πρὸ τοῦ Κάστρου ἐν ὧρᾳ νυκτὸς ἀπαρατήρητος, ἐνέκλεισεν ἐντὸς μιᾶς οἰκίας τοὺς αἰχμαλώτους, ἐτοποθέτησε φρουράν, ἀπέκλεισε μὲν ἄλλην δύναμιν τὴν Τουρκικὴν συνοικίαν καὶ αὐτοπροσώπως ἐπὶ κεφαλῆς 100 ἀνδρῶν ἔσπευσε καὶ συνέλαβε τὸν μουτεσαρίφην μετά τινων ὑπαλλήλων τοὺς δποίους ἔθεσεν ὑπὸ ἐπιτήρησιν. Τὴν ἐπομένην πρωΐαν, τῆς 9ης Ὁκτωβρίου, ὑψώθη ἡ Ἑλληνικὴ σημαία ἐπὶ τοῦ κοντοῦ τοῦ φρουρίου τοῦ Κάστρου καὶ συνετελέσθη ἡ κατοχὴ τῆς νήσου ὑπὸ τοὺς κανονιοβολισμοὺς τῶν τριῶν θωρηκτῶν. Παρὰ τὰς δηλώσεις τοῦ μουτεσαρίφη ἐπὶ τοῦ «Ἀβέρωφ» ἐγίνετο συνεννόησις Λήμνου—Κωνσταντινουπόλεως, διότι ὑπῆρχεν ἀπὸ τῆς θέσεως Πλάκα Λήμνου τηλεφωνικὸν καὶ τηλεγραφικὸν καλῷδιον μέχρις Ἰμβρου καὶ ἐκεῖθεν ἡ συνεννόησις ἐγίνετο δι᾽ ὀπτικοῦ τηλεγράφου μετὰ τοῦ Κούμ—Καλέ. Οἱ Τούρκοι ὑπάλληλοι τῆς νήσου διεσκορπίσθησαν καὶ, μέχρις ὅτου θὰ συνελαμβάνοντο, ἐθεωρήθη ἀναγκαῖον ν᾽ ἀπεκόπτετο ἐκεῖνο τὸ καλῷδιον πρὸ πάντων, ἐπειδὴ οἱ κάτοικοι διετέλουν ἀκόμη ὑπὸ τὴν τρομοκρατίαν τῶν Τούρκων καὶ ἔπειτε νὰ διεκόπτετο ἡ συνεννόησις Λήμνου — Κωνσταντινουπόλεως. Διετάχθη ἐπομένως τὸ ἀντιορπιλλικὸν «Βέλος» καὶ μετέβη εἰς Πλάκα, δπου ἀπέκοψε τὸ καλῷδιον. Ἀλλὰ ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τοῦ Ἰταλοτουρκικοῦ πολέμου, εἶχον προβλέψει οἱ Τούρκοι καὶ τὴν τοιαύτην περίπτωσιν καὶ εἶχον ἐφοδιασθῆ μὲν μηχάνημα ὀπτικοῦ τηλεγράφου διὰ τὴν συνεννόησιν μετὰ τῆς Ἰμβρου. Ἐνηργήθη δραστηρία ἔρευνα πρὸς κατάσχεσιν τοῦ μηχανήματος καὶ κατωρθώθη μετά τινας ἡμέρας νὰ φθάσῃ εἰς χεῖράς μας ἀκέραιον. Καθ' ἦν ὧραν ὁ μουτεσαρίφης ἐπὶ τοῦ «Ἀβέρωφ» ἐζήτει προθεσμίαν 24 ὥρων, διὰ νὰ συνεννοηθῇ δῆθεν μετὰ τῶν Δαρδανελλίων μέσον ἴστιοφόρου καὶ λάβῃ ὀδηγίας περὶ τοῦ πρακτέου παρὰ τῆς Κων-

σταντινουπόλεως, εἶχεν ἡδη ἐκδοθῆ ἐκεῖ παράρτημα, κατὰ τηλεγράφημα αὐτοῦ τούτου τοῦ μουτεσαρίφη καὶ ἀνήγγελλε τὴν ἀπὸ ἡμισείας ὧρας ἐμφάνισιν Ἑλληνικῆς ναυτικῆς δυνάμεως πρὸ τοῦ Κάστρου - Λήμνου, ἀποτελουμένης ἐξ 8 μεγάλων καὶ μικρῶν πλοίων.

Ἡ ἀπόκτησις τοῦ λιμένος Μούδρου ὑπῆρξε πολύτιμος διὰ τὸν Ἑλληνικὸν στόλον κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ πολέμου. Ἐργα τεχνικὰ δὲν ὑπῆρχον ἐκεῖ οὐδὲ ἐπαρκὲς ὕδωρ οὐδὲ ἀποβάθρα οὐδὲ ἐπέτρεπε τὸ βάθος παρὰ τὴν ἀκτὴν νὰ προσδέσουν πλοῖα εἰς τὴν ξηράν, ἐστω καὶ μικροῦ βυθίσματος. Ο ἐκεῖ μικρὸς συνοικισμὸς δὲν εἶχε τὰ μέσα νὰ τροφοδοτήσῃ τὸν στόλον οὔτε εἰς ἄλευρα οὔτε εἰς κρέας οὔτε εἰς χορταρικά. Τὰ πάντα ἔπειτε νὰ μεταφέρωνται ἐκ Πειραιῶς. Δὲν ὑπῆρχον ἐκεῖ φορτηγίδες οὔτε ἐργάται κατάλληλοι, δπως χοησιμοποιηθῶσιν ὡς ἀνθρακεῖς. Τηλεφωνικὴ ἐγκατάστασις ὑπῆρχε μεταξὺ Μούδρου — Κάστρου καὶ Μούδρου — Πλάκας. Αἱ ἐγκαταστάσεις αὗται εἶχον ἐν μέρει καταστραφῆ ὑπὸ τῶν Τούρκων κατὰ τὴν κατάληψιν τῆς νήσου, ἀλλὰ τῇ φροντίδι τοῦ στόλου ἀποκατεστάθη συντόμως ἡ τηλεφωνικὴ αὕτη ἐπικοινωνία, ὡς καὶ ἡ ἐκ νέου συνδεσμολογία τῶν τηλεγραφικῶν καλῳδίων Κάστρου - Θεσσαλονίκης, Κάστρου - Τενέδου καὶ Πλάκας. Ἰμβρου διὰ τὴν συνεννόησιν, μετὰ τῶν Ἀθηνῶν μέσον Θεσσαλονίκης, τῶν νήσων μέσον Τενέδου καὶ τῆς Ἰμβρου μέσον Πλάκας. Κατὰ τὰς πρώτας ἡμέρας τοῦ πολέμου ἔξετελεῖτο ἡ ἀνθρακευσίς ὑπὸ τῶν πληρωμάτων τοῦ στόλου λόγῳ ἐλλείφεως ἀνθρακέων. Τοῦτο ἀπέβαινε πολὺ ιοπιαστικὸν εἰς τὰ πληρώματα πρὸ πάντων τῶν μικρῶν πλοίων, τὰ δποῖα ἡσαν εἰς διαρκῆ κίνησιν. Ἀπὸ τοῦ κατάπλου εἰς Μούδρον, βαθμηδόν, τῶν 4 ἀντιορπιλλικῶν τύπου «Λέοντος» καὶ τῶν δύο ἀντιορπιλλικῶν τύπου «Νέας Γενεᾶς» ηὕησεν ἡ δυσκολία τῆς ἀνθρακεύσεως ὡς ἐκ τοῦ συστήματος τῶν μηχανῶν τῶν πλοίων τούτων, τὰ δποῖα, δσάκις ἡσαν εἰς κίνησιν, κατηγάλισκον ἔκαστον κατὰ τεσσαρακονταοκτάρον περὶ τὸν 150-200 τόννους γαιανθράκων. Ἐδῶ νομίζω πρέπει νὰ λεχθῇ ὅτι ἀδίκως ἔγενοντο σχόλια διὰ τὸ οἰκεῖον τμῆμα τοῦ Γενικοῦ Ἐπιτελείου τοῦ ναυτικοῦ, τὸ δποῖον ἐρωτηθὲν τρεῖς δλους μῆνας πρὸ τοῦ πολέμου περὶ τοῦ ἀναγκαιοῦντος ποσοῦ γαιανθράκων διὰ νὰ μείνῃ ὡς ἀποθεματικὸν εἰς τὸν Ναύσταθμον τῆς

Σαλαμῖνος ἢ νὰ εὐρεθῇ δύωσδήποτε φορτωμένον ἐπὶ ἀνθρακοφόρων ἐν τῷ λιμένι Πειραιῶς κατὰ τὴν ἔναρξιν τυχόντος πολέμου εἶχεν ἀποκριθῆ ὅτι 35,000 τόννοι γαιανθράκων θὰ ἐπήρχον διὰ δύο μῆνας πολέμου εἰς τὰ πλοῖα τοῦ Ἑλληνικοῦ στόλου, συμπεριλαμβανομένου καὶ τοῦ «Ἀβέρωφ». Ἡ ἀπάντησις ἐκείνη τοῦ ἐπιτελείου ἦτο ἡ ἀρμόζουσα, διότι μὲ 35.000 τόννους γαιανθράκων θὰ ἐκινοῦντο βεβαίως ἐπὶ 2 μῆνας καὶ ἔτι πλέον τὰ πλοῖα τοῦ Ἑλληνικοῦ στόλου, ἐπειδὴ δὲν ὑπῆρχον τότε τὰ ἔξ ἀνθρακοφάγα ἀντιορπιλλικὰ τῶν τύπων «Λέοντος» καὶ «Νέας Γενεᾶς», τὰ δοῦλα ἐν κινήσει κατηνάλισκον ὅλα δομοῦ περὶ τοὺς 550 τόννους γαιανθράκων ἡμερησίως. Ἐὰν δὲ «Ἀετὸς», ἡ «Νέα Γενεὰ» καὶ δὲ «Κεραυνὸς» δὲν συνέπιπτεν ἀπουσίαζον ἐπ' ἀρκετὸν εἰς Ναύσταθμον πρὸς ἐπισκευήν, ἡ ὀλικὴ κατανάλωσις τῶν γαιανθράκων δὲν θὰ ἀνήρχετο μόνον εἰς τοὺς 145.000 τόννους, ἄλλα καὶ θὰ τοὺς ὑπερέβαινε κατὰ πολὺ.

Κατ' ἀρχὰς κατέπλευσεν εἰς Μοῦδρον μόνον ἐν ἀνθρακοφόρον, τὸ Ἑλληνικὸν φορτηγὸν «Μαρὴ Μιχαλινοῦ». Μετά τινας ἡμέρας κατεσχέθη τὸ φορτίον τοῦ Ἀγγλικοῦ ἐμπορικοῦ «Πολούριαν» καὶ τὸ πλοῖον τοῦτο ὠδηγήθη εἰς τὸν λιμένα τοῦ Μούδρου, ὅπου παρέμεινεν ἐπὶ τινα χρόνον καὶ βαθμηδὸν καὶ ἐκ παραλήλου πρὸς τὸ φορτίον τῆς «Μαρῆς Μιχαλινοῦ» ἐξεκένωσε μέρος τῶν ἀποθηκῶν του εἰς τὰς ἀποθήκας τῶν διαφόρων πολεμικῶν πλοίων, μέχρις διοικητοῦ ἡ ἔξαντλησις τοῦ πλείστου μέρους τοῦ φορτίου τῆς «Μαρῆς Μιχαλινοῦ» ἐπέτρεψεν εἰς τὸ «Πολούριαν» νὰ διοχετεύσῃ εἰς αὐτὴν τὸ ὑπόλοιπον τοῦ φορτίου του καὶ ἀποπλεύσῃ. Τὰ δύο ταῦτα ἀνθρακοφόρα, ἀν καὶ διέθετον ἐν συνόλῳ 4 πλευρὰς πρὸς ἀνθράκευσιν, δὲν ἐπήρχοντο ὡς ἐκ τῆς ὁμαδαίας ἐπερχομένης κενώσεως τῶν γαιανθραποθηκῶν τῶν μικρῶν πλοίων. Τότε μόνον ἐλύθη τὸ ζήτημα τῆς παραβολῆς τῶν πλοίων πρὸς ἀνθράκευσιν, δταν ἥρχισεν ἡ περίοδος τῆς ὑπάρξεως ἐν τῷ λιμένι Μούδρου διαρκῶς τριῶν ἀνθρακοφόρων. Τὸ ἐπίτακτον «Κρήτη», ἡμέρας τινὰς μετὰ τὴν κατάληψιν τῆς Λήμνου, μετέφερεν εἰς Μοῦδρον 90 ἀνθράκες. Εἰς τούτους προσετέθησαν βαθμηδὸν καὶ ἄλλοι, τοὺς δοπίους μετέφερον ἐκ Πειραιῶς ἀνθρακοφόρα καὶ ταχυδρομικὰ πλοῖα, ὡς καὶ περὶ τοὺς ἔξηκοντα Τοῦρκοι ταραχίαι

ἐκ Τενέδου, καὶ οὗτος ὁ ὀλικὸς ἀριθμός 200 περίπου, οἱ δποῖοι ἔχονται στοτε ἵσαριθμως ἐπὶ τῶν ἀνθρακοφόρων λιμένα τοῦ Μούδρου. Διὰ τὰ παλιὰ πλοῖα ἡ ἀνθράκευσις θὰ ἐπετυγχάνεται ἀνθρακάρων. Ἄλλος οὐδέποτε σχεδὸν ἔσχε τοῦ ἐπαρκῆ ἀριθμὸν τοιούτων, ἵνα χρειασθησιν τόσων πολλῶν πλοίων πρὸς τοῦ δρίου ταχύτητος ἀνθρακεύσεως. πολλαὶ φορτηγίδες πρὸς τὸν σκοτεινὸν ἀντῶν ἐκ πακοκαιρίας ἀπεκόπησαν ἀπλοίων κατὰ τὸν ἀπὸ Πειραιῶς εἰλικρινή σθησαν, ὑπῆρξε μάλιστα περίπτωσις εἰς Μοῦδρον ὁμοιούλκουν μίαν μόνη πλεύσει ἐκ Πειραιῶς μὲ δικτύων. Ἄλλη πεπληρωμέναι γαιανθράκων ἐκ τοῦ σκοτεινοῦ κυματισμοῦ εἰς τὸν λιμένα καὶ ἀνέμους σχεδὸν συνεχεῖς ἐκείνου τοῦ διών εἰς τὴν ἔηραν ἡ κατεβυθίζοντα πρὸς ἀσφαλῆ ἀγκυροβολίαν αὐτῶν θήκας. Πολὺ συνήθως ὡς ἐκ τῆς σκοτεινοῦ ἀδύνατος ἡ ὁμοιούλκησις αὐτῶν πεπληρωμένων εἰς πλοῖον, ἀν καὶ τὸ ἐν ὁμοιούλκων ἡτο σχετικῶς ἴσχυρόν. κατὰ τὰς δοπίας ὡς ἐκ τοῦ μεγάλου τὸ ἴσχυρὸν ἐκείνο ὁμοιούλκὸν ἡδικόπη ἡ μετὰ τῆς ἔηρας συγκοινωνία Μούδρου διαρκεῖ ἡ ἀνθράκευσις ἐγίνεται πλοίων παρὰ τὰ ἀνθρακοφόρα καὶ τὰ κεύσεως παρὰ τὴν καταβαλλομένην ποτητα, ὡς ἐκ τῶν ἀνωτέρω ἐκτεθέντων τοτε τὸ ὑπὸ τοῦ Ναυάρχου ἐπιθυμητὸ δποῖον ἥτηρήθη καὶ ἔδωκεν ἀποτελέσματα παντὸς πλοίου ἔναρξις ρωσινῶν τῶν ἀποθηκῶν του καὶ οὕτω

τοῦ στόλου ἐκ Μούδρου πρὸς συνάντησιν τοῦ ἔχθροῦ δὲν ὑπῆρξε περίπτωσις παραμονῆς τοῦ πλοίου εἰς τὸν λιμένα διὰ λόγους ἀνθρακεύσεως.

“Υδωρ ἐπαρκὲς διὰ τὰς ἀνάγκας τοῦ στόλου δὲν ὑπῆρχεν ἐν Μούδρῳ. Τὸ παλαιὸν μικρὸν ὑδροφόρον «Καρχαρίας» ἔχοιείτο 2 — 3 ἡμέρας, κατὰ τὰς περιστάσεις καὶ τὰς ἐποχάς, διὰ νὰ πληρώσῃ τὰς ἀποθήκας του ὀλικῆς χωρητικότητος 75 τόννων. Ἡτοῦ ἀδύνατος ὅθεν ἡ ἔξικονομήσις τοσούτου ἀριθμοῦ πλοίων διὰ τοῦ ὕδατος τοῦ Μούδρου, διότι ἐκτὸς τοῦ «Ἀβέρωφ» καὶ τῶν ἀντιορπιλλικῶν τύπου «Λέοντος» πάντα τὰ λοιπὰ πλοῖα εἶχον ἀνάγκην ποσίμου ὕδατος καὶ ἐπὶ πλέον τὰ θωρηκτὰ τύπου «Ὑδρας» καὶ τὰ μικρὰ παλαιὰ τορπιλλοβόλα, τὰ δποῖα εἶχον καταπλεύσει καὶ ἐκεῖνα βαθμηδὸν εἰς Μούδρον, κατηνάλισκον ὑπερβολικὸν ποσὸν ὕδατος μηχανῆς. Πρὸς ὑπερνίκησιν τοῦ σπουδαιοτάτου τούτου κωλύματος δὲ Ναύαρχος ἦναγκάσθη νὰ χρησιμοποιήσῃ τὸ πετρελαιοφόρον «Κούτσην» ἀποστέλλων τακτικῶς τοῦτο εἰς Θεσσαλονίκην, διότιν ἐκόμιζεν ἐκάστοτε 700 περίπου τόννους ὕδατος μηχανῆς. Τὸ δπλιταγωγὸν «Κρήτη» μικρὸν μετὰ τὴν ἔναρξιν τοῦ πολέμου μετεσχηματίσθη εἰς ὑδροφόρον χωρητικότητος 250 μόνον τόννων καὶ ἐτεθῆ καὶ τοῦτο εἰς τὴν διάθεσιν τοῦ στόλου κομίζον συνεχῶς εἰς Μούδρον ὕδωρ πόσιμον ἐκ Θεσσαλονίκης καὶ ἐν συνδυασμῷ μετὰ τοῦ «Καρχαρία», ἔξικονομήθη τὸ ζήτημα τοῦ ποσίμου ὕδατος τῶν πολεμικῶν πλοίων, καθὼς καὶ τῶν ἄλλων φορτηγῶν, βιοηθητικῶν καὶ ἐπιτάκτων.

Τὰ ὑλικὰ κινήσεως τῶν πλοίων, τὰ τρόφιμα καὶ τὰ λοιπὰ ἐφόδια ἐκανονίσθη νὰ παραλαμβάνωνται ἀπὸ τῆς παραλίας Μούδρου, διότου ἐγκατεστάθη εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς ἡ εἰδικὴ πρὸς τοῦτο ὑπηρεσία καὶ ἐκεῖ ἀπεβιβάζοντο ὅσα ἐστέλλοντο ἐκ Ναυστάθμου καὶ Πειραιῶς πρὸς ἀνανέωσιν τῶν καταναλισκομένων. Πᾶν πλοῖον διὰ πᾶν ἐνδεχόμενον εἰσῆγεν ὅσα στερεὰ τρόφιμα ἥδυναντο νὰ περιλάβωσιν αἱ ἀποθῆκαι του, ἐπειδὴ ὑπῆρχον ἐν Μούδρῳ πάντοτε νωπὰ τρόφιμα. Τῇ φροντίδι τοῦ στόλου μετεφέροντο τακτικῶς ἐκ των πέριξ νήσων σφάγια καὶ, δταν ἐξηντλήθησαν καὶ ἐκεῖνα, μετεφέροντο ἐκ τῆς παραλίας τῆς Θράκης καὶ τῆς Μακεδονίας Βαθμηδὸν ἴδρυθη ἐν Μούδρῳ ναυτικὴ βάσις, ἡ δποία ωνομάσθη

δρμητήριον καὶ ἐτακτοποιήθη οὕτως ἡ ὑπηρεσία αὕτη ἔτι μᾶλλον. “Αμα ἐπαγιώθη ἡ κατάστασις τοῦ Μούδρου, μετεφέρθη καὶ ἐτακτοποιήθη παρὰ τὴν μικρὰν ἀποβάθραν μὲ προσωπικὸν τοῦ Ναυστάθμου Σαλαμῖνος τὸ πρόχειρον συνεργεῖον τῶν Ὀρεῶν. Τέλος ἐγκατεστάθη πρόχειρον νοσοκομεῖον. Εἰς τὴν ἀριστερὰ τῷ εἰσπλέοντι εἰς τὸν προλιμένα τοῦ Μούδρου νησῖδα Κουμπὶ ἐγκατεστάθη φορητὸς σταθμὸς ἀσυρμάτου τηλεγράφου, καὶ ἡ κατοικία τῶν φαροφυλάκων τοῦ αὐτόθι φάρου, δὲ δποῖος δὲν ἐλειτούργει, ἔχοησιμοποιήθη ὡς οἴκημα τῶν ἀσυρματιστῶν. Ἐκεῖθεν ἐλαμβάνοντο τὰ σχετικὰ ὁδιογραφήματα πρὸς τὰς παρατηρήσεις τοῦ πελάγους καὶ τὰς κινήσεις τοῦ προλιμένος Μούδρου. Ἐκάστην ἐσπέραν πρὸ τῆς δύσεως τοῦ ἡλίου ἥγκυροβόλουν παρὰ τὴν νησῖδα “Αλογο” ἐν μέσῳ τῶν διόδων ἀπὸ τοῦ προλιμένος εἰς τὸν λιμένα Μούδρου δύο τούλαχιστον ἀντιορπιλλικὰ πρὸς φρούρησιν τοῦ στόλου ἀπὸ αἰφνιδίας ἐπιθέσεως ἔχθρικῶν τορπιλλικῶν πλοίων. Ἐτερον ἀντιορπιλλικόν, καιροῦ ἐπιτρέποντος, ἐφρούρει παρὰ τὴν νησῖδα Κουμπὶ τὸ πρὸς τὸ πέλαγος στόμιον τοῦ προλιμένος καὶ μὲ τὸ φῶς τῆς ἡμέρας ἥνοιγετο εἰς ἀπόστασιν τούλαχιστον 5 μιλλίων καὶ παρετήρει τὸν δρίζοντα μέχρι τῆς 9ης πρωΐνης ὡρας. Τὰ μικρὰ παλαιὰ τορπιλλοβόλα ἔχοησιμοποιήθησαν σχεδὸν ἀποκλειστικῶς πρὸς φρούρησιν τοῦ λιμένος καὶ τοῦ προλιμένος Μούδρου, δτε μὲν ἀνεξαρτήτως, δτε δὲ ἐν συνδυασμῷ μετὰ τῶν ἀντιορπιλλικῶν. Κατὰ τὸν τελευταίους μῆνας τοῦ πολέμου, δτε ἀφωπλίσθησαν τὰ ἔξωπλισμένα ταχυδρομικὰ ἀτμόπλοια «Ἐσπερία» καὶ «Ἀρκαδία» καὶ ἐπλευσαν εἰς Ναύσταθμον, δπως λιθῶσι τῆς ἐπιτάξεως, δ στόλος ἐκράτησε τὸ πυροβολικὸν αὐτῶν καὶ ἐκ τῶν ἐνόντων κατεσκεύασε δύο ὀχυρώματα, τὸ μὲν ἐπὶ τῆς νησῖδος Κουμπὶ εἰς τὸ στόμιον τοῦ προλιμένος, δυνάμενον νὰ ἐνεργήσῃ καὶ εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τοῦ προλιμένος καὶ δπλισθὲν διὰ 3 ταχυβόλων τῶν 10 ἑκ., τὸ δὲ πλησίον τοῦ φανοῦ τοῦ λιμένος Μούδρου δπλισθὲν διὰ 4 ταχυβόλων τῶν 76 χιλ.

Τοιαύτη ὑπῆρξεν ἐν γενικαῖς γραμμαῖς ἡ ὁργάνωσις τοῦ δρμητηρίου τοῦ Μούδρου διὰ τὴν ἀνθρακεύσιν, τὴν ὕδρευσιν, τὸν ἐφοδιασμὸν τῶν ὑλικῶν, τὰ τρόφιμα, τὴν συνεννόησιν καὶ τὴν ἀσφάλειαν τῶν πλοίων τοῦ στόλου. Ἡ τελευταία αὕτη θὰ ἦτο

τελειοτέρα, ἐὰν ὑπῆρχον εἰς τὴν διάθεσιν τοῦ στόλου ἴσχυροὶ βενζινοκίνητοι προδοτεῖς διὰ νὰ τοποθετηθῶσιν εἰς ἐπικαίρους θέσεις τῆς ἔηρᾶς. Πρέπει νὰ λεχθῇ ἐδῶ ὅτι ἡ ὀργάνωσις τοῦ ὁρμητηρίου συνετελέσθη βαθμηδὸν καὶ ἐφ' ὅσον ἐπέτρεπον τὰ μέσα, τὰ δροῦα ἐκάστοτε εἶχεν δ στόλος εἰς τὴν διάθεσίν του, διότι, ἐπὶ παραδείγματι, κατὰ τὴν ἔναρξιν τῆς ἐμπολέμου καταστάσεως καὶ τὴν κατάληψιν τοῦ Μούδρου δὲν ὑπῆρχον τὰ ἔξι μεγάλα ἀντιορπιλλικὰ οὔτε τὰ πέντε παλαιὰ τορπιλλοβόλα τῶν 85 τόννων. Ἀφ' ἐτέρου ἡ ἐπιτήρησις τῶν στενῶν κατ' ἀνάγκην, ἐπειδὴ ἀνεμένετο ἀπὸ ὕδρας εἰς ὕδραν ἡ ἔξοδος τοῦ ἐχθρικοῦ στόλου πρὸς ἀμφισβήτησιν τῆς κυριαρχίας τῆς θαλάσσης, ἐγίνετο διὰ τεσσάρων ἀντιορπιλλικῶν, τὰ δροῦα κατόπιν ἥλαττώθησαν εἰς τοία καὶ μετὰ τὰς ναυμαχίας κατέληξαν νὰ εἶναι ζεῦγος.

Τὴν ἐσπέραν τῆς 15ης Οκτωβρίου κατέπλευσεν εἰς Μούδρον τὸ ἐπίτακτον «Πέλοψ», φέρον ναυτικὸν ἄγημα δυνάμεως 600 ἀνδρῶν ὑπὸ τὸν ὑποπλοίαρχον Μελᾶν, ἵνα ἀντικαταστήσῃ τὴν ὑπὸ τὸν λοχαγὸν Κονταράτον πεζικὴν δύναμιν, ἡ δροῦα ἐπρόκειτο νὰ συγκεντρωθῇ καὶ μεταβῇ εἰς τὸ μέτωπον τῆς Μακεδονίας. Τὴν 17ην ἐλήφθη ἡ διαταγὴ καταλήψεως τῶν νήσων Θάσου, Ἱμβρου, Σαμοθράκης καὶ Ἀγίου Στράτη. Ἰνα κατορθωθῇ ἡ κατάληψις καὶ τῶν τεσσάρων νήσων αὐθημερόν, ἀπεφασίσθη νὰ χρησιμοποιηθοῦν προσωρινῶς πρὸς ἀπόβασιν ἀμφότεραι αἱ δυνάμεις καὶ διὰ πᾶν ἐνδεχόμενον νὰ ληφθοῦν μέτρα ὑπὸ τοῦ στόλου πρὸς ἔξασφάλισιν τῆς ἐπιχειρήσεως, ἐπειδὴ πληροφορίαι αὐθεντικαὶ περὶ τῶν κινήσεων καὶ τῶν προθέσεων τοῦ ἐχθρικοῦ στόλου κατ' ἐκείνας τὰς ὕμερας δὲν ὑπῆρχον. Πρὸς τοῦτο τὴν ἐσπέραν τῆς 17ης ἀπέπλευσαν ἐκ Μούδρου τὰ θωρηκτὰ «Σπέτσαι» καὶ «Υδρα» μετὰ τῶν ἀντιορπιλλικῶν «Θυέλλης» καὶ «Λόγχης» καὶ τοῦ ἐπιτάκτου «Πέλοπος», τοῦ δροῦου ἐπέβαινε τὸ πλεῖστον μέρος τῆς ὑπὸ τὸν λοχαγὸν Κονταράτον πεζικῆς δυνάμεως, μὲ τὴν διαταγὴν νὰ καταπλεύσουν εἰς Θάσον τὴν πρωΐαν τῆς ἐπομένης καὶ ἐνεργήσουν τὴν κατάληψιν τῆς νήσου. Τὰ περιπολοῦντα ἀντιορπιλλικὰ ἀπὸ τοῦ κόλπου τοῦ Ξηροῦ μέχρι τοῦ ἀκρωτηρίου Μπαμπά «Δόξα», «Ἀσπὶς» καὶ «Βέλος» διετάχθησαν νὰ περιορισθοῦν ἀποκλειστικῶς τοῦ πρόστομίου τοῦ Ελλησπόντου. Τὴν ἐπομένην πρωΐαν

τῆς 18ης, ἀπέπλευσεν ἐκ Μούδρου τὸ πλοῖον ἐφοδιασμοῦ «Κανάρης» φέρον μικρὰν πεζικὴν δύναμιν καὶ τὸ τορπιλλοβόλον ὑπὸ ἀριθ. 14 μὲ τὴν διαταγὴν νὰ καταπλεύσουν εἰς Ἀγίον Στράτην καὶ νὰ ἐνεργήσῃ ὁ «Κανάρης» τὴν κατάληψιν τῆς νήσου. Τὰ θωρηκτὰ «Ἀβέρωφ», τοῦ δροῦου ἐπέβαινε δύναμις ἐκ τοῦ ναυτικοῦ ἀγήματος διὰ τὴν κατάληψιν τῶν νήσων Ἱμβρου καὶ Σαμοθράκης, καὶ «Ψαρὰ» μετὰ τοῦ ἀντιορπιλλικοῦ «Ναυκρατούσης» ἀπέπλευσαν ἐκ Μούδρου συγχρόνως μετὰ τοῦ «Κανάρη», ἀλλὰ κατηυθύνθησαν πρὸς τὸ ἀκρωτήριον τῆς Ελλής. Τὸ ἀντιορπιλλικὸν «Σφενδόνη», τὸ δροῦον ἀπὸ δύο ἡμερῶν εἶχεν ἀποσταλῆ ἐπὶ τὰ πέριξ τῆς Χίου μὲ διαταγὴν νὰ συλλέξῃ πληροφορίας περὶ τῆς ἐκεὶ Τουρκικῆς φρουρᾶς, ἀνεμένετο νὰ συναντήσῃ τὸν ναύαρχον ἐν πλῷ πρὸς Ελλήν. Τὸ ἀντιορπιλλικὸν «Νίκη» παρέμεινεν εἰς Μούδρον μὲ τὴν διαταγὴν νὰ σπεύσῃ εἰς συνάντησιν τοῦ Ναυάρχου εἰς περίπτωσιν καθ' ἥν θὰ ἡγγέλλετο ἔξοδος τοῦ ἐχθρικοῦ στόλου ἐκ τῶν στενῶν. Διὰ τῆς διατάξεως ταύτης ἐν περιπτώσει ἀπροόπτου θὰ ἡδύναντο νὰ ἐνωθοῦν μετὰ τῶν θωρηκτῶν «Ἀβέρωφ» καὶ «Ψαρὰ» καὶ τῶν ἀντιορπιλλικῶν «Ναυκρατούσης» καὶ «Σφενδόνης», τὰ δροῦα θὰ ενδιόσκοντο ἐνεργοῦντα καθ' ὅλην τὴν ἡμέραν πολὺ πλησίον τοῦ Ελλησπόντου, τὰ τρία περιπολοῦντα ἔχοντεν τοῦ στομίου τῶν στενῶν ἀντιορπιλλικὰ «Δόξα», «Ἀσπὶς» καὶ «Βέλος» καὶ ἡ «Νίκη» ἐκ τοῦ Μούδρου. Οὕτως ἐκ τῶν ὅκτω ἐν συνόλῳ ἀντιορπιλλικῶν δ Ναύαρχος θὰ εἴχε μεθ' ἔαυτοῦ τὰ ἔξι καὶ ἐκ τῶν παλαιῶν θωρηκτῶν τὰ «Ψαρά», τὸ δροῦον ἥτο τὸ σχετικῶς ταχύτερον. Πάντα τὰ πλοῖα διετάχθησαν νὰ προσέχουν πολὺ εἰς τὸν ἀσύρματον. Ἡ ὑπὸ τὸν «Ἀβέρωφ» διμάς συνήντησε τὸ ἀντιορπιλλικὸν «Σφενδόνη» εἰς τὸ ὑψος τοῦ δυτικοῦ ἀκρωτηρίου τῆς Ἱμβρου Αὐλάκι σημαῖνον βλάβην τῆς μιᾶς μηχανῆς καὶ τὴν αὐτὴν ὕδραν τὸ ἀντιορπιλλικὸν «Λέων», τὸ δροῦον ἥρχετο διὰ πρώτην φροτὰν ἐκ Ναυτάθμου πρὸς συνάντησιν τοῦ στόλου, ἀνέφερε διά τοῦ ἀσύρματου ὅτι ἐπλησίαζε καὶ ἐζήτει τὰς διαταγὰς τοῦ Ναυάρχου. Ἡ «Σφενδόνη» διετάχθη νὰ μεταβῇ εἰς Μούδρον, δ «Λέων» ν' ἀκολουθήσῃ τὴν διμάδα τοῦ Ναυάρχου καὶ ἡ «Ναυκρατούσης» ν' ἀποχωρισθῇ καὶ, ἀφοῦ συνοδεύσῃ εἰς Μούδρον ἐν μικρὸν ὑποπτὸν ἀτμόπλοιον ὑπὸ Ἀμερικανικὴν σημαίαν, νὰ

συμμορφωθῆ ἐκεῖ πρὸς τὰς δοθείσας διαταγὰς διὰ τὴν «Νίκην». Ο «Δέων» κατέφθασε τὴν ὁμάδα παραπλέουσαν νοτίως τὴν Ἰμβρον καὶ, καθ' ἥν ὅραν εἰλίσσετο διὰ νὰ λάβῃ τὴν θέσιν του, τὸ ἀντιορπιλλικὸν «Πάνθηρ», τὸ ὅποιον ἤρχετο καὶ ἔκεινο πρώτην φορὰν ἐκ τοῦ Ναυστάθμου νὰ συναντήσῃ τὸν στόλον, ἔξητησε διὰ τοῦ ἀσυρμάτου σημεῖον συναντήσεως μετὰ τοῦ Ναυάρχου καὶ διετάχθη νὰ πλεύσῃ κατ' εὐθεῖαν πρὸς Ἰμβρον. Η ὑπὸ τὸν «Ἀδέρωφ» ὁμὰς ἔκαμψε τὸ νοτιανατολικὸν ἀκρωτήριον τῆς Ἰμβρού Κέφαλον, ἀπέναντι τοῦ ἀκρωτηρίου τῆς Ἐλλῆς, καὶ κατόπιν παρέπλευσε τὴν ἀνατολικὴν ἀκτὴν τῆς νήσου κατευθυνομένη πρὸς τὴν πόλιν, ἡ ὅποια εἶναι πρὸς τὸ βόρειον μέρος τῆς Ἰμβρού καὶ ἐκεῖ εἶχεν ἀποφασισθῆ νὰ γίνη ἡ ἀπόβασις. Ἐν τῷ μεταξὺ ὁ μοίραρχος Γκίνης, ἐπιβαίνων τῶν Σπετσῶν, ἀνέφερε διὰ τοῦ ἀσυρμάτου ὅτι εἶχεν ἥδη συντελεσθῆ ἡ κατάληψις τῆς Θάσου, καὶ διετάχθη νὰ πλεύσῃ μετὰ τῆς ὑπὸ αὐτὸν ὁμάδος εἰς συνάντησιν τοῦ Ναυάρχου. Η ἀπόβασις ἔβραδνυνεν ὀλίγον νὰ συντελεσθῆ ὡς ἐκ τῆς ἐλλείψεως πολλῶν λέμβων, ἐπειδὴ τὸ θωρηκτὸν «Ψαρὰ» ἀπησχολήθη εἰς τὴν νηοψίαν ἐνὸς Αὔστριακοῦ ταχυδρομικοῦ ἀτμοπλοίου. Η κατάληψις τῆς νήσου ἐγένετο ἀνευ ἀντιστάσεως καὶ ἡ ὀλιγάριθμος Τουρκικὴ φρουρὰ ἔφυγε πρὸς τὰ δρεινὰ μέρη τῆς νήσου. Τὸ ἀντιορπιλλικὸν «Πάνθηρ» κατέφθασε τὴν ὑπὸ τοῦ «Ἀδέρωφ» ὁμάδα, ὅταν ἔπλεεν ἥδη πρὸς τὴν Σαμοθράκην, καὶ ἡ συνάντησις μετὰ τῆς ὑπὸ τὸν μοίραρχον Γκίνην ἐκ Θάσου ἐρχομένης ὁμάδος ἐγένετο περὶ τὴν δύσιν τοῦ Ἡλίου. Ως ἐκ τῆς ταχέως ἐπερχομένης νυκτὸς ἀνεβλήθη ἡ κατάληψις τῆς Σαμοθράκης διὰ τὴν πρωῖαν τῆς ἐπομένης 19ης Ὀκτωβρίου, καὶ κατὰ τὴν νύκτα διεδρόμησεν ὁ στόλος βιορείως τῶν νήσων Σαμοθράκης καὶ Λίμνου. Η κατάληψις τῆς Σαμοθράκης συνετέλεσθη ὅμοιώς ἀνευ ἀντιστάσεως καὶ μετὰ τοῦτο ἔπλευσεν ὁ στόλος εἰς Μοῦδρον, ὅπου συνήντησε τὸν «Κανάρην», ὁ ὅποιος εἶχεν ἐνεργήσει ὅμοιώς ἀνευ ἀντιστάσεως τὴν κατάληψιν τῆς νήσου τοῦ Ἀγίου Στράτη καὶ ἐπαναπλεύσει καθ' ἄς εἶχε διαταγὰς αὐθημερὸν εἰς Μοῦδρον. Εὑρίσκοντο ἐκεῖ τὰ ἀντιορπιλλικὰ «Σφενδόνη», «Ναυκρατοῦσα», «Νίκη» καὶ τὸ διὰ πρώτην φορὰν καταπλεῦσαν ἐκ Ναυστάθμου εἰς συνάντησιν τοῦ στόλου ἀντιορπιλλικὸν «Ιέραξ». Η «Σφενδό-

νη» ἀπεστάλη εἰς Ναύσταθμον πρὸς ἐπισκευὴν τῆς βλάβης της καὶ ἐνηργήθη λεπτομερὴς ἔρευνα τοῦ Ἀγγλικοῦ φορτηγοῦ «Γούλγουϊτς», τὸ ὅποιον εἶχεν ὁδηγηθῆ ἀπὸ τοῦ ὑψους τῆς Σαμοθράκης ὡς ὑπόπτον, καὶ τοῦ μικροῦ ὑπὸ Ἀμερικανικὴν σημαίαν ταχυδρομικοῦ ἀτμοπλοίου «Μαίην» τῆς ἐταιρείας Χατζῆ Νταούτ. Ἐπὶ τοῦ φορτηγοῦ «Γούλγουϊτς» οὐδὲν λαθρεμπόριον πολέμου εὑρέθη καὶ ἀφέθη τοῦτο μετὰ τρεῖς ἡμέρας ἐλεύθερον, ἀλλ' ἐπὶ τοῦ «Μαίην» εὑρέθησαν στοιχεῖα ἐπιβάλλοντα τὴν κράτησιν τοῦ ἀτμοπλοίου καὶ τὴν ἀναμονὴν περαιτέρῳ διαταγῶν ἐκ τοῦ ὑπουργείου τῶν Ναυτικῶν.

Τὴν πρωῖαν τῆς 18ης Ὀκτωβρίου τὸ τορπιλοβόλον ὑπὸ ἀριθ. 11, κυβερνώμενον παρὰ τοῦ ὑποπλοιάρχου Ν. Βότση, ἀπέπλευσεν ἐκ Λιτοχωρίου τοῦ Θερμαϊκοῦ κόλπου διὰ τὴν πλησίον σκάλαν Ἐλευθεροχωρίου, ὅπόθεν ἔμελλε νὰ ἐκκινήσῃ κατὰ τὴν αὐτὴν νύκτα διὰ νὰ ἐπιχειρήσῃ ἐπίθεσιν διὰ τορπιλῶν κατὰ τοῦ μικροῦ παλαιοῦ Τουρκικοῦ θωρηκτοῦ «Φετὴ — Μπουλέν», 2300 τόννων, τὸ ὅποιον ἔμενεν ἡγκυροβολημένον πρὸ τοῦ μέσου τοῦ κυματοθραύστου τοῦ λιμένος τῆς Θεσσαλονίκης. Ο Ἑλληνικὸς στρατός, προελαύνων νικηφόρος μὲ μεγάλην ταχύτητα, εἶχεν ἥδη ἀπὸ ἡμέρων νικήσει τὸν ἔχθρὸν εἰς τὸ Σαραντάπορον καὶ ἐπέκειτο τότε ἡ μάχη τῶν Γιανιτσῶν. Τὸ τορπιλοβόλον ἀπέπλευσε τὴν 9ην ὥραν ἐσπέρας διὰ νὰ ἐπιχειρήσῃ τὴν ἐπίθεσιν καὶ διὰ νὰ ἀποφύγῃ τὸ φρούριον Καραμπουργοῦ, τοῦ ὅποίου ὁ προβολεὺς εἰργάζετο καὶ ἐπετήρει τὸν δρίζοντα, ἔπλευσεν ἥρεμα καὶ ἀπαρατήρητον δυτικῶς τοῦ φωτοβόλου σημαντῆρος τῶν ἀβαθῶν τοῦ Βαρδάρ, μεταξὺ ἐκείνου τοῦ σημαντῆρος καὶ τῶν ἐκβολῶν τοῦ ποταμοῦ. Κατόπιν ἔπλευσεν δλοταχῶς ἐντὸς τοῦ κόλπου τῆς Θεσσαλονίκης καὶ πρὸς τὰς 11ω 20λ ἀνεγνώρισε καλῶς τὸ ἔχθρικὸν πολεμικὸν ἀνάποδρον πρὸς τὸν πνέοντα ἀνεμὸν Μέσην. Ο κυβερνήτης ἐχείρισε τότε ἥρεμα καὶ κατηύθυνε τὴν πρῶρον τοῦ πρὸ τοῦ Τουρκικοῦ πλοίου, πάντοτε ἀπαρατήρητος, ἔξεσφενδόνισε κατὰ πρῶτον τὴν δεξιὰν πρωφραίαν τορπίλλην ἀπὸ ἀποστάσεως 150 μέτρων, ἔστρεψεν ὀλίγον πρὸς ἀριστερά, προκωρῶν ἥρεμα, καὶ ἔξεσφενδόνισε τὴν ἀριστεράν, ἀνεπόδισεν ἐπ' ὀλίγον καὶ κατόπιν ἔξεσφενδόνισε τὴν τορπίλλην τοῦ καταστρώματος, ἀλλ' αὐτῇ ἀπέκλινε καὶ ἔξερράγη μετὰ μεγάλου κρότου

δραν μετά τὸν ἀπόπλοιν τῆς «Θυέλλης», καὶ μὲ συνεχῆ ταχύτητα 19 μιλλίων ἔφθασε τὴν 10 ὥρ. 30λ πρωΐας τῆς 20ης Ὁκτωβρίου πρὸ τῆς Δάφνης, ἐνθα εἶχεν ἡδη ὑψωθῆ ἡ Ἑλληνικὴ σημαία. Ὁ ναύαρχος ἐκράτησεν ἐκεῖ ἐπὶ ἐν τέταρτον τῆς ὥρας καὶ ἔλαβεν ἀναφορὰν παρὰ τῆς «Θυέλλης», καθ' ἣν τὸ ὑπὸ τὸν σημαιοφόρον Παπαγεωργίου ἀπόσπασμα ὤδευεν ἡδη εἰς Καρυάς, μεθ' ὃ μὲ τὴν αὐτὴν μεγάλην ταχύτητα ἔπλευσαν τὰ πλοῖα μέχρι τοῦ δρόμου Ἀμουλιανῆς, ὅπου καὶ ἀπεβιβάσθη τὸ ὑπὸ τὸν ἀνθυπόπλοιαρχον Κουρομούλην ἄγημα καὶ κατέλαβε τὴν διώρυγα τοῦ Ξέρξου. Ἡ ἀπόβασις καὶ ἡ ἀνακρέμασις τῶν λέμβων τῶν πλοίων συνετελέσθη μέχρι τῆς 3ης ὥρας μ. μ. τῆς αὐτῆς ἡμέρας καὶ ἡ διμάς ἐπανέπλευσεν εἰς Μοῦδρον. Κατὰ τὴν νύκτα, εἰς τὸ ὑψος ἀκρωτηρίου τοῦ Ἀθω, συνηντήθησαν τὰ πλοῖα μὲ ἐν ἐμπορικὸν ἀτμόπλοιον καὶ διετάχθη τὸ ἀντιορπιλλικὸν «Ιέραξ» νὰ τὸ ἀναγνωρίσῃ. Τὸ ἀτμόπλοιον ἐκεῖνο ἡτο τὸ ἔλληνικὸν φορτηγὸν «Αἴολος» καὶ μετέφερεν εἰς Δάφνην ἐν τάγμα ἔλληνικον στρατοῦ.

Τὴν 21ην Ὁκτωβρίου ἀπεστάλη τὸ ἀντιορπιλλικὸν «Ιέραξ», τοῦ δποίου ἐπέβαινε μικρὸν ναυτικὸν ἄγημα, πρὸς κατάληψιν τῆς νήσου τῶν Παλαιῶν Ψαρῶν. Πρὸν ἡ ἀποβιβάση τοὺς ἄνδρας καὶ εὐθὺς ὡς ἔπλησίασε τὴν ἀκτήν, ὡς ἐκ τῆς ἐγγυτάτης ἀποστάσεως αὐτοῦ ἀπὸ τῆς παραλίας, ἀντελήφθη τὸ ἀντιορπιλλικὸν ἀπόφασιν ἀντιστάσεως ἐκ μέρους τῆς αὐτόθι μικρᾶς τουρκικῆς φρογρᾶς καὶ ἀπειλητικὴν στάσιν τῶν Τούρκων κατὰ τῶν ἐντοπίων Ἐλλήνων. Ἐκ τούτου ἔβαλε 3 βολὰς ταχυδόλου κατὰ τοῦ Διοικητηρίου καὶ τῆς παρακειμένης οἰκίας καὶ ἐνέσπειρε τὸν πανικὸν εἰς τοὺς Τούρκους τῆς νήσου. Μία ἐκ τῶν βολῶν ἐξερράγη καὶ ἐφόνευσε τὸν μουδίρην μετὰ τριῶν στρατιωτῶν καὶ κατόπιν τούτου διεσκορπίσθησαν οἱ ὑπόλοιποι Τούρκοι, ἀπεβιβάσθη τὸ ἄγημα ὑπὸ ἕνα ὑπαξιωματικὸν καὶ κατέλαβε τὴν νήσον ἀμαχητί.

Ἡ κατάληψις τῆς Τενέδου ἐγένετο αὐτεπαγγέλτως παρὰ τοῦ Ναυάρχου τὴν 24ην Ὁκτωβρίου διὰ τὴν ἀνάγκην τῶν περιπολούντων πρὸ τοῦ στομίου τοῦ Ἐλλησπόντου Ἐλληνικῶν ἀντιορπιλλικῶν καὶ διὰ τὴν παρακώλυσιν τῆς μεταδόσεως πληροφοριῶν ἐκ τῆς νήσου εἰς τὸν ἐχθρὸν διὰ τὰς κινήσεις τοῦ Ἐλληνικοῦ στόλου, ἐπειδὴ ἡ ἀποκοπὴ τοῦ καλφδίου Τενέδου - Δαρδανελλίων

ἐπὶ τοῦ κυματοθραύστου. Ἐπὶ τοῦ Φετῆ Μπουλὲν παρετηρήθησαν κινήσεις φώτων καὶ ἡκούσθησαν συρίγματα μὲ τὴν πρώτην ἔκρηξιν, κατόπιν τὸ σκάφος ἤρχισε νὰ κλίνῃ πρὸς δεξιὰ καὶ νὰ βιθίζηται. Τὸ τορπιλλοβόλον τότε ἀπῆλθεν ὀλοταχῶς καὶ τὴν φορὰν ταύτην διῆλθε πρὸ τοῦ φρούριον Καραμπογροῦ, ἀνωθεν τῆς γραμμῆς τῶν ναρκῶν, μὲ τὴν προϋπόθεσιν τοῦ κυβερνήτου ὅτι τὸ μικρὸν βύθισμα τοῦ πλοίου του ἐπέτρεπε τὸν διάπλουν ὑπὸ τοιούτους δρους, ὡς καὶ συνέβη τοῦτο.

Ἡ διαταγὴ τῆς καταλήψεως τοῦ Ἀγίου "Ορους ἐλήφθη τὸ μεσονύκτιον τῆς 19ης πρὸς τὴν 20ὴν Ὁκτωβρίου, ἐπειδὴ δὲ αὐτῇ ἐτόνιζεν ὅτι διὰ λόγους ὑψίστου ἐθνικοῦ συμφέροντος ἡτο ἀνάγκη νὰ συντελεσθῇ ἡ κατάληψις ὡς τάχιστα ἀνευ ἀπωλείας οὐδὲ ὥρας, ἀπεφασίσθη, λόγῳ μεγάλης ἐπιβαλλομένης ταχύτητος πλοῦ, νὰ ἐνεργηθῇ διὰ τοῦ «Ἀβέρωφ» καὶ τῶν ἀντιορπιλλικῶν «Ιέρακος», «Πάνθηρος» καὶ «Θυέλλης». Εἰς ἐκτέλεσιν προηγουμένης διαταγῆς τοῦ ὑπουργείου τῶν Ναυτικῶν εἶχεν ἀποσταλῆ εἰς Θάσον τὸ ἐπιτάκτον «Πέλοψ», ὑπὸ τὴν συνοδείαν τοῦ ἀντιορπιλλικοῦ «Ναυκρατοῦσης», διὰ νὰ μεταφέρῃ ἐκεῖθεν εἰς Μοῦδρον τὴν ὑπὸ τὸν ὑποπλοίαρχον Μελᾶν ὑπάρχουσαν αὐτόθι δύναμιν πεζοναυτῶν ἐκτὸς ἐλαχίστων, οἵ δποῖοι θὰ παρέμενον ἐκεῖ ὡς ναυτικὴ φροντίδα. Τὸ ἐν Μούδρῳ ὑπόλοιπον τοῦ ναυτικοῦ ἀγήματος, δυνάμεως 250 περίποιν ἀνδρῶν ὑπὸ τὸν ἀνθυπόπλοιαρχον Κουρομούλην, κατωρθώθη νὰ ἐπιβιβασθῇ τοῦ «Ἀβέρωφ» καὶ τῶν ἀντιορπιλλικῶν «Ιέρακος» καὶ «Πάνθηρος», μετὰ πλήρους τοῦ δπλισμοῦ του μέχρι τῆς 2ης ὥρας τῆς πρωΐας. Ἀπόσπασμα ἐκ 40 περίποιν ἀνδρῶν ὑπὸ τὸν σημαιοφόρον Παπαγεωργίου ἐπεβιβάσθη τοῦ ἀντιορπιλλικοῦ «Θυέλλης», τὸ δποῖον ἀπέπλευσε πρὸ τὴν 5ην πρωΐνην ὥραν μὲ ταχύτητα 25 μιλλίων κατευθυνόμενον εἰς Δάφνην. Τὰ λοιπὰ ἐλαφρὰ πλοῖα τοῦ στόλου διετάχθησαν νὰ ἐπιτηροῦν τὸ στόμιον τοῦ Ἐλλησπόντου ἐξ ἐγγυτάτης ἀποστάσεως. Τὰ θωρηκτὰ τύπου «Υδρας» καὶ τὰ μινρὰ παλαιὰ τορπιλλοβόλα διετάχθησαν νὰ παραμείνουν ἐν Μούδρῳ, ἀλλ' ἐτοιμα πρὸς ἐκκίνησιν διὰ πᾶν ἐνδεχόμενον καὶ νὰ διατελῶσιν ἐν διαρκεῖ ἐπαφῇ διὰ τοῦ ἀσυρμάτου μετὰ τοῦ «Ἀβέρωφ», δ ὁ δποῖος μετὰ τῶν ἀντιορπιλλικῶν «Ιέρακος» καὶ «Πάνθηρος» ἀπέπλευσεν ἐκ Μούδρου, μίαν περίποιν

δὲν θὰ ἥρκει, ἐφ' ὅσον θὰ ὑπῆρχεν διπτικὸς ἐν τῇ νήσῳ. Τὴν ἡμέραν ἐκείνην ἐνεφανίσθη πρὸ τοῦ λιμένος ὁ «Ἀβέρωφ» μετά τῶν ἀντιορπιλλικῶν «Τέρακος», «Δόξης», «Θυέλλης», «Ναυκρατούσας» καὶ ἀπέστειλεν εἰς τὴν ξηρὰν λέμβον μὲν λευκὴν σημαίαν, ἢ διποίᾳ ἔφερεν ἐπὶ τῆς ναυαρχίδος τὸν πρόεδρον τῆς Ἑλληνικῆς κοινότητος τὸν ἐπὶ κεφαλῆς τοῦ Ἑλληνικοῦ κλήρου καὶ τοὺς Τούρκους διοικητὰς πολιτικὸν καὶ στρατιωτικόν, παρὰ τῶν διοίων ὁ Ναύαρχος ἦξιώσε νὰ παραδώσουν τὴν νήσον. Κατόπιν τούτου ἀπεβιβάσθη μικρὰ δύναμις πεζοναυτῶν ὑπὸ τὸν ἔφεδρον Ισημαιοφόρον Σταματέλον καὶ κατέλαβε τὴν Τένεδον ἀνευ ἀντιστάσεως. Οὐδεμίᾳ συνέβη ἐκεῖ ταραχὴ ἐκ μέρους τῶν Τούρκων πολιτῶν ἀπὸ τῆς ἡμέρας τῆς καταλήψεως καὶ διὰ πολλὰς ἡμέρας κατόπιν ταύτης παρὰ τὸ πλῆθος τῶν Τουρκικῶν σημαιῶν, αἱ διποῖαι εἶχον ὑψωθῆ ἐις πολλὰ κτίρια μὲ τὴν ἐμφάνισιν τῶν Ἑλληνικῶν πολεμικῶν. Ὁ ναύαρχος ἐκάλεσε μετὰ τὴν κατάληψιν ἐπὶ τῆς ναυαρχίδος τὸν προϊστάμενον τοῦ τηλεγραφείου καὶ διέταξε νὰ ἀποσταλῇ τηλεγράφημα μὲ τὴν ὑπογραφήν του ἐκ Τενέδου εἰς Κωνσταντινούπολιν πρὸς τὸ ὑπουργεῖον τῶν Ναυτικῶν τοῦ Σουλτάνου ἀγγέλλον τὴν κατάληψιν τῆς νήσου καὶ τὴν πληροφορίαν, ὅτι ἐπερίμενεν ἔξωθεν τῶν στενῶν τὸν Τουρκικὸν στόλον. Τὸ τηλεγράφημα τοῦτο δὲν ἐλήφθη εἰς τὸν προορισμόν του, διότι ὁ Τούρκος τηλεγραφητὴς ἄμα ἀντελήφθη περὶ τίνος ἐπρόκειτο διέκοψεν αὐτεπαγγέλτως τὴν συνεννόησιν.

Ἡ κατάληψις τῆς νήσου Ἰκαρίας ἐγένετο τὴν 4ην Νοεμβρίου ὑπὸ τοῦ ἀντιορπιλλικοῦ «Θυέλλης». Δὲν ὑπῆρχεν ἐκεῖ οὐδὲ εἰς Τούρκος. Ἡ μόνη παρατήρησις τοῦ κυβερνήτου τοῦ ἀντιορπιλλικοῦ ἦτο ὅτι οἱ κάτοικοι τῆς νήσου ἤσαν διηρημένοι διὰ τὸ ζήτημα τῆς πρωτευούσης των. Πάντοτε ἡ πρωτεύουσα τῆς Ἰκαρίας ἦτο εἰς τὸ νότιον μέρος τῆς νήσου, εἰς τὸν ἄγιον Κήρυκον. Ἐκεῖ εὑρίσκονται τὰ σχολεῖα, τὰ δικαστήρια καὶ ἐκεῖ ἥδρευεν ἡ διοικησις. Ἐν τούτοις τὸ Νότιον μέρος τῆς νήσου εἶναι ὀρεινόν, τὰ πεδινὰ μέρη εὑρίσκονται πρὸς βιορρᾶν, ἐπομένως ὁ περισσότερος πληθυσμὸς ἐκεῖ εὑρίσκετο καὶ ἔζητε τὸν Εὔδηλον ὃς πρωτεύουσαν. Μετὰ τοσαύτης ἐπιμονῆς καὶ ἐνθουσιασμοῦ ἥμφισθήτον ἐκατέρωθεν τὴν ὑψωσιν τῆς Ἑλληνικῆς σημαίας, ὥστε ὁ κινθε-

νήτης τοῦ ἀντιορπιλλικοῦ ἥναγκάσθη, διὰ νὰ θέσῃ τέρμα εἰς τὴν ἀποστολήν του καὶ ἐπιστρέψῃ, νὰ ὑψώσῃ τὴν Ἑλληνικὴν σημαίαν ἐν ὥρᾳ νυκτὸς εἰς τὸ νότιον μέρος τῆς νήσου ἐκεῖ ὅπου ἤσαν ἔως τότε αἱ ἀρχαί.

Ἡ κατωτέρω προκήρυξις τοῦ ναυάρχου ἐδίδετο πρὸς κοινοπόιησιν εἰς πάσας ἀνεξαιρέτως τὰς νήσους εὐθὺς ἄμα τῇ κατοχῇ.

Ἐν ὀνόματι τῆς Α. Μ. τοῦ Βασιλέως τῶν Ἑλλήνων

ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΤΟΥ Α'.

Ἡμεῖς, ὁ ὑποναύαρχος Παῦλος Κουντουριώτης, Ἀρχηγὸς τοῦ στόλου τοῦ Αἰγαίου, πρὸς τοὺς κατοίκους τῆς Νήσου.

Διακηρύσσομεν καὶ διατάσσομεν

1) Ἡ Νήσος μεθ' ὅλων τῶν ἐν αὐτῇ πόλεων, κωμῶν καὶ συνοικισμῶν κατελήφθη ὑφ' ἡμῶν καὶ διατελεῖ ἀπὸ τούτῳ εἰς τὴν κατοχήν μας.

2) Αἱ ἐν τῇ νήσῳ Ὁθωμανικαὶ ἀρχαί, ἐκτὸς τῶν ὑπαλλήλων τοπικῆς διοικήσεως, καθαιροῦνται, τὴν ἔξουσίαν δὲ αὐτῶν θὰ ἀσκῇ ὁ διοικητὴς τοῦ ἀγήματος τῆς κατοχῆς.

3) Ὁ διοικητὴς οὗτος ἔχει τὴν ἔξουσίαν νὰ χρησιμοποιήσῃ διὰ τὴν διοίκησιν τοὺς ἥδη ὑπάρχοντας Ὁθωμανοὺς ὑπαλλήλους, δύναται ὅμως ν' ἀντικαθιστῷ αὐτοὺς κατὰ τὰς ἀνάγκας καὶ τὸ συμφέρον τῆς ὑπηρεσίας.

4) Αἱ ὑποθέσεις τοπικῆς φύσεως θὰ διεξάγονται μέχρι νεωτέρας διαταγῆς ἡμῶν, ὅπως καὶ μέχρι τοῦτο ὑπὸ τῶν αὐτῶν ὑπαλλήλων, ἀλλὰ ὑπὸ τὴν ἀνωτέραν ἐποπτείαν τοῦ διοικητοῦ τοῦ ἀγήματος, ἔχοντος τὸ δικαίωμα νὰ ἀντικαθιστῷ τοὺς κακοὺς καὶ ἀμελεῖς.

5) Οἱ μέχρι τοῦτο ἰσχύοντες νόμοι καὶ τοπικὰ ἔθιμα, εἴτε διοικητικῆς εἴτε ποινικῆς εἴτε ἴδιωτικῆς φύσεως, θὰ ἔξακολουθήσουν νὰ ἐφαρμόζωνται ὑπὸ τῶν διαφόρων ἀρχῶν, διοικητικῶν ἢ δικαστικῶν, ὑπὸ τὴν ἐποπτείαν τοῦ διοικητοῦ τοῦ ἀγήματος, ὅστις

έχει τὸ δικαίωμα νὰ λαμβάνῃ γνῶσιν πάπης ὑποθέσεως καὶ νὰ διατάσσῃ τὴν πρὸς αὐτὸν ὑποβολὴν ἀναφορῶν.

6) Ἐγγυώμεθα τὸν ἀπόλυτον σεβασμὸν καὶ ἀπρόσθλητον διατήρησιν τῶν Ἰδιωτικῶν δικαιωμάτων, τῆς θρησκευτικῆς καὶ προσωπικῆς ἐλευθερίας, τῆς ζωῆς, τῆς τιμῆς τῶν οἰκογενειακῶν σχέσεων καὶ τῆς Ἰδιοκτησίας εἰς πάντας τοὺς κατοίκους τῆς καταληφθείσης νήσου, ἀδιακρίτως φυλετικῆς καταγωγῆς ἢ θρησκεύματος, θεωροῦντες αὐτοὺς πάντας ἀδιακρίτως ἵσους μεταξύ των ὡς πρός τε τὰ δικαιώματα καὶ τὰς ὑποχρεώσεις, Ἰδιαιτέραν δὲ ἐγγυώμεθα προστασίαν εἰς τὰ ἱερά, εὐαγῆ καὶ φιλανθρωπικὰ καθιδρύματα, ὃν ἢ περιουσία θὰ μείνῃ ἄθικτος καὶ θὰ διοικηται, ὡς καὶ μέχρι τοῦδε, ἀνευ παρεμβάσεως τοῦ διοικητοῦ τοῦ ἀγήματος.

7) Τὴν προφύλαξιν τῶν ὡς ἄνω ἡγγυημένων δικαιωμάτων κατὰ παντὸς κινδύνου προσβολῆς αὐτῶν ἀναθέτομεν εἰς τὸν διοικητὴν τοῦ ἀγήματος, ἐνεργοῦντα τὴν ἀστυνομίαν τῆς νήσου διὰ τοῦ στρατοῦ τῆς κατοχῆς καὶ ἔχοντα τὴν ἔξουσίαν νὰ ἐκδίῃ ἀστυνομικὰς διαταγὰς οἰουδήποτε περιεχομένου, ἀλλὰ γενικὰς δὲ ὅλους τοὺς κατοίκους καὶ ἐπιβαλλούσας ἵσας ὑποχρεώσεις εἰς αὐτοὺς ἀδιακρίτως φυλετικῆς καταγωγῆς ἢ θρησκεύματος.

8) Ρητῶς ἀπαγορεύομεν εἰς πάντας τοὺς κατοίκους τὴν ὁπλοφορίαν, ὑποχρεοῦνται πάντες ἐντὸς τῆς ὑπὸ τοῦ διοικητοῦ τοῦ ἀγήματος ὅρισθησομένης προθεσμίας νὰ παραδώσωσι τὰ ὅπλα των εἰς τὸν στρατὸν τῆς κατοχῆς.

9) Πρὸς ἐκτέλεσιν τοῦ ἀφοπλισμοῦ ἐπιτρέπομεν εἰς τὸν διοικητὴν τοῦ ἀγήματος νὰ ἐπιβάλῃ τὰς αὐστηροτέρας ποινὰς καὶ νὰ λαμβάνῃ τὰ αὐστηρότερα μέτρα ἀκόμη καὶ ἐναντίον δλοκλήρων χωρίων.

10) Οἱ κάτοικοι τῆς καταληφθείσης νήσου εἶναι ὑπόχρεοι νὰ ἔξακολουθήσουν πληρώνοντες εἰς τοὺς ὑπὸ τοῦ διοικητοῦ τοῦ ἀγήματος ὅρισθησομένους εἰσπράκτορας τοὺς μέχρι τοῦδε ὑπὸ τοῦ Ὁθωμανικοῦ κράτους κεκανονισμένους φόρους καὶ τέλη, ὅπως ἔξι αὐτὸν πληρώνωνται κατὰ κύριον λόγον τὰ ἔξοδα τῆς καλῆς διοκήσεως τῆς νήσου.

Ἐπίσης ὑποχρεοῦνται οἱ κάτοικοι καὶ τὰ χωρία νὰ καταβάλλουν καὶ τὰς ἐκτάκτως εἰς εἴδος ἢ εἰς χρῆμα εἰσφοράς, ὅπως

ἔθελε διατάξει ὁ διοικητὴς τοῦ ἀγήματος, ὅστις ἔχει καὶ τὸ δικαίωμα τῆς ἀναγκαστικῆς ἀπαλλοτριώσεως ἐναντὶ ἀποζημιώσεως.

11) Καλοῦμεν πάντας τοὺς κατοίκους τῆς νήσου νὰ συνεχίσουν ἐν εἰρήνῃ καὶ τάξει τὰς Ἰδιωτικὰς αὐτῶν ὑποθέσεις ὑπακούοντες εἰς τοὺς νόμους καὶ εἰς τὰς διαταγὰς τοῦ διοικητοῦ τοῦ ἀγήματος, ἀποφεύγοντες δὲ πᾶσαν ἐνέργειαν δυναμένην νὰ διαταράξῃ τὴν δημοσίαν ἀσφάλειαν.

12) Πᾶσα πρᾶξις ἢ ἀπόπειρα πράξεως, θέτουσα εἰς κίνδυνον τὴν ἀσφάλειαν τοῦ στρατοῦ τῆς κατοχῆς, τοῦ στόλου καὶ τῶν πληρωμάτων αὐτοῦ ἢ τὰ συμφέροντα τῆς Ἑλλάδος, θὰ δικάζηται στρατιωτικῶς ὡς ἔγκλημα ἐσχάτης προδοσίας καὶ θὰ τιμωρῆται μὲθα θάνατον 24 ὥρας μετὰ τὴν ἀπόφασιν.

Ἡ παροῦσα θέλει κοινοποιηθῆναι εἰς τοὺς κατοίκους τῆς νήσου τὴν μερίμνη τοῦ διοικητοῦ τοῦ ἀγήματος.

Ο ὑποναύαρχος ἀρχηγὸς
ΠΑΥΛΟΣ ΚΟΥΝΤΟΥΡΙΩΤΗΣ

Τὸ ἐπίτακτον «Πέλοψ» ἐκόμισεν εἰς Μοῦδρον πυρομαχικὰ διὰ τὸν «Ἀβέρωφ» κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ Νοεμβρίου. Ἡ μεγαλυτέρα ἀνάγκη τοῦ Ἑλληνικοῦ στόλου ἦσαν ἐκεῖνα τὰ πυρομαχικά, διότι τὰ ὑπάρχοντα εἰς τὰς πυριταποθήκας τοῦ «Ἀβέρωφ» βλήματα ἦσαν ἐλάχιστα, μόνον 50 περίπου κατὰ πυροβόλον μεγάλου διαμετρήματος, καὶ είχον παραληφθῆναι ἐν Ἀγγλίᾳ κατὰ τὸ θέρος τοῦ 1911, ὅταν εἶχε μεταβῆναι ἐκεῖ τὸ πλοῖον διὰ τὰς ἕօρτας τῆς στέψεως ἀπὸ εὐθείας ἐκ Σπέτσιας, εὐθὺς ὡς παρελήφθη ἐκ τοῦ ναυπηγείου. Τὰ ἀναγκαιοῦντα βλήματα διὰ συμπλήρωσιν τῶν πυριταποθηκῶν τοῦ πλοίου καὶ ἐναποθήκευσιν εἶχον παραγγελθῆναι εἰς τὸ ἐργοστάσιον Φέρθ καὶ οἱ πυροσωλῆνές των εἰς τὸ ἐργοστάσιον Αρμστρόγκ. Ἐπλησίαζε ἡ ἀποπεράτωσις τῆς κατασκευῆς των, διταν ἐθεωρήθη ὁ πόλεμος ἐνδεχόμενος καὶ ἡ κυβέρνησις διέταξε τὸν ἀρχηγὸν τῆς ἐκεῖ ἀποστολῆς νὰ ἐπισπεύσῃ πάση δυνάμει τὴν παραλαβὴν τῶν πυρομαχικῶν καὶ ἀποστολὴν αὐτῶν εἰς τὴν Ἑλλάδα. Τὸ τί ἔμελλε νὰ ἐπακολουθήσῃ, ἐὰν ἔμενεν ὁ «Ἀβέρωφ» ἀνευ πυρομαχικῶν, οὐδεμίαν χρειάζεται ἀνάλυσιν διὰ νὰ κατανοηθῇ. Κατόπιν ὑπερανθρώπων προσπαθειῶν ἐξησφαλίσθη ἡ ἀπο-

περάτωσις καὶ ἡ παράδοσις τῶν βλημάτων καὶ τῶν πυροσωλήνων εἰς τὸ ἐργοστάσιον ἔγένετο ἡ μέτρησις τῶν διαστάσεων αὐτῶν, ἔργον ἐπίπονον καὶ λεπτομερές, καὶ ἐξηκριβώθη ἡ ἀρίστη κατασκευὴ των. Ἀλλ' ὁ πόλεμος εἶχε κηρυχθῆ ἐν τῷ μεταξὺ καὶ ἐζητεῖτο μετὰ μεγάλης δραστηριότητος νὰ ναυλωθῇ ἐκεῖ ἐν πλοῖον διὰ νὰ φορτώσῃ τὰ πυρομαχικὰ καὶ ἀποπλεύσῃ ἀμέσως. Κατωρθώθη εύτυχῶς διὰ τὴν Ἑλλάδα νὰ εὑρεθῇ ὑπὸ τοῦ ἀρχηγοῦ τῆς ἀποστολῆς ἐν μικρὸν Ἑλληνικὸν ἀτμόπλοιον, 700 τόννων, τὸ δποῖον εὑρίσκετο τότε εἰς τὰ βόρεια τῆς Ἀγγλίας καὶ ἐστάλη εἰς ἔρημον μέρος τοῦ ποταμοῦ Ταμέσεως καὶ ἐκεῖ κατόπιν μεγάλων προφυλάξεων ἔγένετο ἡ φόρτωσις τῶν πυρομαχικῶν. Τὸ πλοῖον ἀπέπλευσεν ἀμέσως, ἀλλ' ὅταν ἐξῆλθεν εἰς τὸ πέλαγος, συνήντησε κακοκαιρίαν καὶ ἐπόδισεν εἰς Φάλμουθ. Ἐκεῖ ὁ κίνδυνος τῆς κατασχέσεως τῶν πυρομαχικῶν ἐνεφανίσθη ἐκ νέου, ἐὰν θὰ ἔγίνετο ἀντιληπτὸν τὸ εἶδος τοῦ φορτίου τοῦ πλοίου, τὸ δποῖον ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει θὰ ἥτο ὑποχρεωμένον ν' ἀποπλεύσῃ ἐντὸς 24 ὥρῶν. Ἀλλ' ἐκτὸς τούτου ἡ ἔλλειψις τῶν πυρομαχικῶν τοῦ «Ἀβέρωφ», καὶ ἐκ τῆς νέας καθυστερήσεως, ἐπιπτεν εἰς τὸ ἀκέραιον εἰς βάρος τοῦ Ἑλληνικοῦ στόλου. Εύτυχῶς ὑπερενικήθη καὶ τὸ νέον τοῦτο ἐμπόδιον καὶ τὸ πλοῖον ἐκόμισεν ἀνευ ἀλλῆς καθυστερήσεως εἰς Ἑλλάδα τὰ πυρομαχικά, τὰ δποῖα ἔφθασαν ἐπὶ τέλους εἰς Μοῦδρον πρὸς ἀνακούφισίν μας.

Ἄπὸ τοῦ Ἰταλοτουρκικοῦ πολέμου εἶχεν ἀποσταλῆ δύναμις Τουρκικοῦ στρατοῦ εἰς τὰς νήσους Λέσβον καὶ Χίον πρὸς ἀπόκρουσιν ἐνδεχομένης ἀποπέίρας καταλήψεως τῶν νήσων ὑπὸ τῶν Ἰταλῶν. Τὰ ἀντιορπιλλικὰ «Σφενδόνη» καὶ «Λόγχη» εἶχον ἀποσταλῆ παρὰ τοῦ Ναυάρχου νὰ περιπλεύσουν τὰς νήσους καὶ ἐπιδιώξουν νὰ λάθουν θετικὰς πληροφορίας διὰ τὴν ὑπάρχουσαν ἐκεῖ ἐχθρικὴν δύναμιν. Ἐν τῷ μεταξὺ παρουσιάσθησαν ἐνώπιον τοῦ Ναυάρχου ἐν Μούδρῳ ἐπιτροπαὶ ἐκ Πλωμαρίου, ἐζήτησαν ὅπλα καὶ διεβεβαίουν ἐκάστοτε ὅτι μικρὰ δύναμις, δχι ἀνωτέρα τῶν 500 ἀνδρῶν, θὰ ἥρκει διὰ τὴν ὑποταγὴν τῆς Τουρκικῆς φρουρᾶς, ἐπειδὴ οἱ κάτοικοι ἥσαν ἔτοιμοι νὰ ἐπαναστατήσουν ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας. Περὶ πάντων τῶν ἀνωτέρω ἐγκαίρως ἀνέφερεν ὁ Ναύαρχος εἰς τὸ ὑπουργεῖον τῶν Ναυτικῶν καὶ ἐπρότεινε τὴν

κατάληψιν διαδοχικῶς τῶν νήσων Λέσβου καὶ Χίου. Τὴν ἀπόφασιν τῆς κυβερνήσεως διὰ τὴν κατάληψιν τῆς Λέσβου ἐκοινοποίησε τὸ ὑπουργεῖον τῶν Ναυτικῶν ἀγγέλλον ὅτι ἐκτὸς τῆς εἰς τὴν διάθεσιν τοῦ Ναυάρχου δυνάμεως τοῦ ναυτικοῦ ἀγήματος θὰ ἀπέστελλεν ἡ κυβέρνησις τὴν πρωΐαν τῆς 8ης Νοεμβρίου πρὸ τῆς πόλεως Μυτιλήνης ἐν τάγμα πεζικοῦ δυνάμεως χιλίων ἀνδρῶν εἰς συνάντησιν τοῦ στόλου. Ἡ ὑπὸ τὸν ὑποπλοίαρχον Μελᾶν ἐν Θάσῳ δύναμις πεζοναυτῶν, ἡ δποία εἶχεν ἀντικαταστήσει ἐκεῖ τὴν δύναμιν τοῦ λοχαγοῦ Κονταράτου ἀπελθοῦσαν εἰς Μακεδονίαν, εἶχε μεταφερθῆ εἰς Μοῦδρον κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς καταλήψεως τοῦ Ἀγίου Ὁρούς διὰ τοῦ ἐπιτάκτου «Πέλοπος» συνοδείᾳ τοῦ ἀντιορπιλλικοῦ «Ναυκρατούσης». Τὴν ἐπομένην ἐκείνης τῆς καταλήψεως, εἰς ἐκτέλεσιν διαταγῆς τοῦ ὑπουργείου καὶ ἐπειδὴ ἐν τάγμα Ἑλληνικοῦ στρατοῦ εὑρίσκετο ἥδη εἰς τὸ Ἀγίου Ὁρος, εἶχεν ἀποσταλῆ εἰς Δάφνην καὶ Ἀμουλιανὴν τὸ ἐπιτάκτον «Κρήτη» καὶ ἐπαναφέρη εἰς Μοῦδρον τὴν ὑπὸ τὸν ἀνθυποπλοίαρχον Κουρμούλην δύναμιν πεζοναυτῶν, πλὴν 20 ἀνδρῶν ὑπὸ ἔνα ὑπαξιωματικόν, οἱ δποῖοι παρέμειναν εἰς Δάφνην διὰ τὴν λιμενικὴν ὑπηρεσίαν. Αἱ φρουραὶ πεζοναυτῶν, Λήμνου, Ἰμβρου καὶ Σαμοθράκης ἥλαττώθησαν εἰς τὸ ἐλάχιστον δυνατὸν ὅριον, οὕτω δὲ συνθροίσθη εἰς Μοῦδρον τὸ μέγιστον μέρος τοῦ ὑπὸ τὸν ὑποπλοίαρχον Μελᾶν ναυτικοῦ ἀγήματος, εἰς τὴν δύναμιν τοῦ δποίου προσετέθησαν καὶ δύο ἀποβατικὰ πυροβόλα τοῦ «Ἀβέρωφ» ὑπὸ τὸν ἔφεδρον ἀνθυποπλοίαρχον Ἰγγλέζον. Τὴν πρωΐαν τῆς 7ης Νοεμβρίου κατέπλευσεν εἰς Μοῦδρον τὸ ἐπιτάκτον «Φρόσω» μετὰ δυνάμεως 250 ἀνδρῶν ὑπὸ τὸν ὑποπλοίαρχον Δεμέστιχαν. Μέρος τῆς δυνάμεως ἐκείνης ἐπειδιβάσθη τοῦ «Ἀβέρωφ» καὶ μέρος τοῦ ἐπιτάκτου «Πέλοπος», τοῦ δποίου ἐπειδιβάσθησαν καὶ οἱ ὑπὸ τὸν ὑποπλοίαρχον Μελᾶν πεζοναῦται μετὰ τοῦ οὐλαμοῦ ἐκ τῶν δύο πυροβόλων. Ἐδόθησαν εἰς τούτους καὶ δύο πολυβόλα Μαξίμ ἐκ τοῦ «Ἀβέρωφ», διὰ τὰ δποῖα εἶχον κατασκευάσει τὰ συνεργεῖα τῶν πλοίων τρίποδας πρὸς χρῆσιν αὐτῶν εἰς τὴν ἔηράν. Τὴν ἐσπέραν τῆς αὐτῆς ἡμέρας, 7ης Νοεμβρίου, ἀπέπλευσαν ἐκ Μούδρου τὰ τέσσαρα θωρηκτά, τὰ ἀντιορπιλλικὰ «Ιέραξ», «Νίκη» καὶ «Ασπίς», τὰ παλαιὰ τορπιλοβόλα «12» καὶ «14», τὸ πλοῖον

έιροδιασμοῦ «Κανάρης» καὶ τὸ ἐπίτακτον «Πέλοψ» καὶ τὴν πρωῖαν τῆς ἔπομένης 8ης Νοεμβρίου, πρὸς τὰς 5 ὡρας, συνήντησαν νοτίως Λέσβου τὸ ἀντιορπιλλικὸν «Νέαν Γενεάν», πρώτην φορὰν ἐρχόμενον εἰς τὸ θέατρον τοῦ πολέμου, καὶ τὰ ἐπίτακτα «Ἴσμήνην» καὶ «Καλουτᾶν» μεταφέροντα τὸ ὑπὸ τὸν ταγματάρχην Μανουσάκην τάγμα δυνάμεως 1.000 ἀνδρῶν καὶ ἡγκυροβόλησαν πρὸ τῆς πόλεως Μυτιλήνης πρὸς τὰς 7ῶρ., ὅπου ἥδη εὑρίσκετο τὸ «Βέλος». Τὰ λοιπὰ ἀντιορπιλλικὰ ἐφύλαττον τὸ στόμιον τοῦ Ἐλλησπόντου, ἀλλ’ ἐκτὸς τούτων ὁ ναύαρχος ἀπέστειλε τὸν «Ιέρακα» πρὸς τὸ στενὸν τοῦ Μπαμπᾶ καὶ τὴν «Ἄσπιδα» πρὸς τὸ Νότιον στενὸν τῆς νῆσου. Τὸ θωρηκτὸν «Ψαρὰ» ἀπέστειλε νὰ ἀγκυροβολήσῃ εἰς τὸν βόρειον ὅρμον τῆς πόλεως Μυτιλήνης διὰ νὰ ἐπιτηρῇ ἐκεῖθεν δεσποζούσας τινὰς θέσεις καὶ τὸ «Βέλος» πρὸ τοῦ στομίου τοῦ λιμένος Μυτιλήνης, πρὸς τὰς 7ω. 30λ πρωῖας, διὰ νὰ προστατεύσουν τὴν λέμβον μὲ τὴν λευκὴν σημαίαν, ἡ δποία εἶχεν ἀποσταλῆ διὰ νὰ φέρῃ ἐπὶ τῆς ναυαρχίδος τοὺς Τούρκους διοικητάς, στρατιωτικὸν καὶ πολιτικόν. Εἰς τὴν παραλίαν εἶχε συρρεύσει ἀπειρον πλῆθος μετὰ Ἐλληνικῶν σημαιῶν, λαβάρων καὶ λοιπῶν χαρμοσύνων συμβόλων, καὶ δσαι λέμβοι ὑπῆρχον εἰς τὸν λιμένα ἐκινήθησαν πρὸς τὸν στόλον πλήρεις πλήθους, τὸ δποῖον ἐζητωκραύγαζε, συγχρόνως δὲ ἐπιβαίνοντες δύο ἄλλων λέμβων ἐπλησίασαν τὸν «Ἀβέρωφ» καὶ ἀνῆλθον ἐπὶ τοῦ καταστρώματος οἱ πρόκριτοι τῆς πόλεως. Εὐθὺς ἀμέσως ἐπέστρεψεν ἐκ τῆς ξηρᾶς ἡ πολεμικὴ λέμβος, ἡ δποία εἶχεν ἀποσταλῆ διὰ τοὺς Τούρκους διοικητάς, ἀλλ’ ἔφερε μόνον τὸν πολιτικὸν διοικητὴν τῆς νῆσου, ὁ δποῖος εἶπεν εἰς τὸν Ναύαρχον ἀξιώσαντα τὴν παράδοσιν τῆς νῆσου δτι ἐκεῖνος μὲν δὲν εἶχεν ἀντίρρησιν, ἐπειδὴ δὲν εἶχεν ἐπαρκῆ δύναμιν, ἀλλὰ δὲν ἔγνωριζε τί ἀπόφασιν θὰ ἐλάμβανε τὸ στράτευμα καὶ ἐζήτησε προθεσμίαν 24 ὡρ. διὰ νὰ συνεννοηθῇ μὲ τὸν στρατιωτικὸν διοικητὴν καὶ τηλεγραφήσουν ἀπὸ κοινοῦ εἰς Κωνσταντινούπολιν νὰ ζητήσουν ὅδηγίας. Ὁ Ναύαρχος τοῦ παρεχώρησε προθεσμίαν τριῶν ὡρῶν καὶ τοῦ συνέστησε νὰ συμβουλεύσῃ τὸν στρατιωτικὸν διοικητὴν νὰ μὴ ἐπιχειρήσῃ ἀντίστασιν, διότι ἡ μέλλουσσα ἐκ ταύτης νὰ ἐπέλθῃ αίματοχυσία δὲν θὰ ἥτο ὑπὲρ αὐτοῦ ὡς πρὸς τὴν κατάληψιν τῆς νῆσου. Ὁ διοικητὴς

ἀπῆλθεν, ἀλλὰ μετ’ ὀλίγον ἐπέστρεψε συνοδευόμενος ὑπὸ τοῦ πολιτικοῦ διοικητοῦ τοῦ Αἰγαίου (βαλῆ) καὶ τῶν προξένων. Ὁ βαλῆς ἐζήτησε νὰ ἐπιτραπῇ εἰς τὰς ἀρχὰς καὶ τὸν στρατὸν ν’ ἀπέλθουν εἰς Σμύρνην ἐπιβαίνοντες Αὐστριακοῦ πλοίου, χωρὶς νὰ παραδοθοῦν, καὶ νὰ ἐγκαταλείψουν οὕτω τὴν νῆσον εἰς ἡμᾶς, Ὁ Ναύαρχος ἡρονήθη. Ὁ βαλῆς ἐζήτησε κατόπιν νὰ τοῦ ἐπιτραπῇ προθεσμία 24ωρ. νὰ συνεννοηθῇ μὲ τὴν Κωνσταντινούπολιν, ἀλλ’ ἀπερρίφθη καὶ αὗτη ἡ πρότασις. Ἐπὶ τέλους ἐζήτησε προθεσμίαν τριῶν ὡρῶν διὰ ν’ ἀποσυρθῇ ἡ ἐν τῇ πόλει τῆς Μυτιλήνης εὑρισκομένη δύναμις, ἡ δποία ἀνῆρχετο εἰς 400 Τούρκους στρατιώτας. Ὁ Ναύαρχος ἔχορήγησε μόνον μιᾶς ὡρας προθεσμίαν, διότι εἶχεν ἀντιληφθῆ ὅτι ἐζήτει ἀπλῶς νὰ κερδίσῃ χρόνον. Οἱ πρόξενοι καὶ οἱ πρόκριτοι, τελείως πεπεισμένοι, ὅτι οἱ ἐν τῇ πόλει Τούρκοι στρατιῶται κατ’ οὐδένα λόγον θὰ παραδέχοντο νὰ παρεδίδοντο ἀμαχητὶ καὶ ἐπομένως θύματα θὰ ἥσαν πολλὰ πρὸ πάντων εἰς γυναικόπαιδα ὡς ἐκ τοῦ ἐκατέρωθεν φανατισμοῦ, αἱ καταστροφαὶ τῶν περιουσιῶν τῶν κατοίκων θὰ ἥσαν μεγάλαι καὶ ἀναπόφευκτοι, παρεκάλεσαν θερμῶς τὸν Ναύαρχον νὰ ἀποδεχθῇ ἐκείνην τὴν πρότασιν καὶ τὸ ἐπέτυχον. Ἐκ τῶν πλοίων παρετηρήθησαν περὶ τὴν μεσημβρίαν ἄνδρες σποραδικῶς καὶ περιωρισμένου ἀριθμοῦ νὰ ἀπομακρύνωνται ταχέως τῆς πόλεως πρὸς τὰ ἀμέσως ἄνωθεν αὐτῆς ὑψώματα. Ἡ ἀπόβασις τοῦ τάγματος στρατοῦ καὶ τοῦ ἀγήματος τῶν πεζοναυτῶν συνετελέσθη ἐν πλήρει τάξει καὶ ἐντὸς δύο ὡρῶν διὰ τῶν λέμβων τῶν θωρηκτῶν, τῶν ἀτμακάτων αὐτῶν, ἀριθμοῦ τινος φορτηγίδων τῆς πόλεως καὶ μιᾶς μεγάλης βενζινακάτου, τὰς δποίας προσέφερον οἱ κάτοικοι. Ἡ Ἐλληνικὴ σημαία ὑψώθη περὶ τὴν 2αν ὡραν μ. μ. εἰς τὸ Διοικητήριον ὑπὸ τοὺς κανονιοβολισμοὺς τῶν πλοίων καὶ τὰς ζητωκραυγὰς ἀπείρου πλήθους λαοῦ. Ὅταν ἐπλησίασεν ἡ ὡρα τῆς δύσεως τοῦ ἡλίου, ἐκλήθησαν διὰ τοῦ ἀσυρμάτου νὰ καταπλεύσουν εἰς τὸν ὅρμον τῆς πόλεως Μυτιλήνης τὰ ὑπὸ τὸν πλοίαρχον Ἰωάννη Δαμιανὸν ἐξωπλισμένα βοηθητικὰ εὔδρομα «Ἐσπερία» καὶ «Μακεδονία», τὰ δποία ἀκολουθούμενα ὑπὸ τοῦ ἀντιορπιλλικοῦ «Κεραυνοῦ», πρώτην φορὰν καταφθάνοντος ἐπίσης τὸ θέατρον τοῦ πολέμου, διεδρόμουν ἀπὸ τῆς 2ας ὡρας μ. μ. εἰς ἀπόστασιν μιλλίων τινῶν ἀπὸ τοῦ ἀγκυροβολίου τοῦ στόλου.

"Ηδη ἡ ἀπόβασις εἶχε συντελεσθῆ ἀπὸ 2 ὥρῶν, τὰ δεσπόζοντα τῆς πόλεως ὑψώματα κατείχοντο ὑπὸ τῶν Ἑλληνικῶν δυνάμεων, ἀνερχομένων εἰς 1600 περίπου ἄνδρας μετὰ δύο ἀποβατικῶν πυροβόλων καὶ δύο πολυβόλων, καὶ ἡ πόλις εἶχε φωταγωγηθῆ καὶ ἔωρταζε μὲν ἀκράτητον ἐνθουσιασμὸν τὴν ἐλευθερίαν της. Ὁ Ναύαρχος εἶχεν ἥδη διαταγὴν τοῦ ὑπουργείου νὰ ἐκτελέσῃ εἰς Δεδεαγάτης ἀπόβασιν μιᾶς ταξιαρχίας Βουλγαρικοῦ στρατοῦ ἔρχομένης ἐκ Θεσσαλονίκης, ἥπειγετο ἐπομένως νὰ καταπλεύσῃ εἰς Δεδεαγάτης διὰ νὰ τακτοποιήσῃ τὰ τῆς ἐπιχειρήσεως. Τὸ βαρόμετρον κατήρχετο ταχέως προαγγέλλον κακοκαιρίαν ἐκ νότου καὶ, ἀφοῦ παρεδόθη ἡ συνέχεια τῶν ἐπιχειρήσεων τῆς Λέσβου καὶ Χίου εἰς τὸν πλοίαρχον Δαμιανόν, διετάχθησαν ὁ «Κανάρης» μετὰ τῶν δύο παλαιῶν τορπιλοβόλων νὰ πλεύσῃ εἰς Μοῦδρον διερχόμενος τὸ βόρειον στενὸν τῆς Λέσβου. Περὶ τὸ μεσονύκτιον τὰ θωρηκτὰ μετὰ τῶν ἀντιτορπιλικῶν «Βέλους», «Νίκης» καὶ «Ἀσπίδος» ἀπέπλευσαν μὲν μικρὰν ταχύτητα καὶ παραλλάξαντα τὸ νότιον ἀκρωτήριον τῆς Λέσβου κατηγορούμενον πρὸς βιορρᾶν. Κατὰ τὸν πλοῦν, καὶ μέχρι τῆς Σας ὥρας τῆς πρωΐας, ἐλήφθησαν διάφοροι διαταγαὶ τοῦ ὑπουργείου διὰ τοῦ ἀσυρμάτου, μεταξὺ τῶν ὅποίων καὶ ἡ διάθεσις τῶν ἀντιτορπιλικῶν «Κεραυνοῦ» καὶ «Νέας Γενεᾶς» εἰς τὰς διαταγὰς τοῦ ναυάρχου, ἐὰν ἥθελε τὸ κρίνη εὐλογον, ὅπότε θὰ διέθετε διὰ τὴν μοῖραν τῶν εὑδρόμων τὰ τορπιλοβόλα ὑπὸ ἀρ. «12» καὶ «14». Ὡς «Ἐσπερία», τῆς ὅποίας ἐπέβαινεν ὁ πλοίαρχος Δαμιανός, δὲν ἔφερεν ἀσύρματον, διετάχθη ἐπομένως ἡ «Μακεδονία» νὰ μεταβιβάσῃ εἰς τὴν «Ἐσπερίαν» τὴν διαταγὴν διὰ τὸν «Κεραυνὸν» καὶ τὴν «Νέαν Γενεὰν» καὶ νὰ δρίσῃ συγχρόνως σημεῖον συναντήσεως τῶν ἀντιτορπιλικῶν ἐκείνων μετὰ τοῦ ναυάρχου. Ἐτηλεγραφήθη ἐπίσης εἰς τὴν «Μακεδονίαν» νὰ καλέσῃ διὰ τοῦ ἀσυρμάτου τὸν «Κανάρην» καὶ νὰ τοῦ μεταβιβάσῃ διαταγὴν τοῦ Ναυάρχου, ὅπως τὰ τορπιλοβόλα ὑπὸ ἀρ. «12» καὶ «14» ἐπαναπλεύσουν εἰς Μυτιλήνην καὶ τεθῶσιν εἰς τὴν διάθεσιν τοῦ μοιράρχου τῶν εὑδρόμων εἰς ἀντικατάστασιν τῶν ἀντιτορπιλικῶν «Νέας Γενεᾶς» καὶ «Κεραυνοῦ». Ὡς «Μακεδονία» ἔλαβεν ἀμφότερα τὰ ὁδιογραφήματα, ἀλλ᾽ ὁ «Κανάρης» δὲν ἔλαβε τὸ τηλεγράφημα τῆς «Μακεδονίας», ἵνα διατάξῃ τὰ τορπιλοβόλα νὰ καταπλεύσουν εἰς Μυτιλήνην, καὶ οὕτω

ἡ «Νέα Γενεὰ» μετὰ τοῦ «Κεραυνοῦ» παρέμεινε κατ’ ἀνάγκην εἰς τὴν μοῖραν τῶν εὑδρόμων. Ὁ ἀνεμος, ὁ δρόποιος εἶχε μεταπέσει ἀπὸ τῆς 7ης ἐσπέρας, ἐδυνάμωσε καὶ περὶ τὴν 4ην πρωΐαν κατέληξε νότος καταιγίδων. Τὰ ἀντιτορπιλικὰ ὑφίσταντο μεγάλας διατοιχήσεις καὶ ὁ Ναύαρχος ἐνέκρινεν εἰς τὰ ἀντιτορπιλικὰ «Βέλος» καὶ «Νίκην» νὰ πλεύσουν εἰς θέσιν Μόλυβδον Λέσβου καὶ προφυλαχθοῦν ἐκεῖ μέχρις ἐλαφρᾶς βελτιώσεως τοῦ καιροῦ. Τὸ ἀντιτορπιλικὸν «Ἀσπίς», τὸ εὑρισκόμενον ἀριστερὰ τῆς γραμμῆς τῶν θωρηκτῶν, συνέπλευσε μετὰ τῶν θωρηκτῶν μέχρι τοῦ ὕψους τοῦ δυτικοῦ ἀκρωτηρίου τῆς Τενέδου Πονέντε. Ἐν τούτοις ὁ καιρὸς ἔχειροτέρευε καὶ, ἐπειδὴ πᾶσα ἐνέργεια τὴν ἡμέραν ἐκείνην ἦτο ἀδύνατος ἐκ τῆς καταστάσεως τῆς θαλάσσης, διετάχθη ἡ «Ἀσπίς» νὰ καταπλεύσῃ εἰς Τένεδον καὶ τὰ θωρηκτὰ ἥλλαξαν πλεῦσιν πρὸς Μοῦδρον, ὃπου καὶ κατέπλευσαν περὶ τὴν μεσημβρίαν τῆς 9ης Νοεμβρίου. Μόνον ὁ «Κανάρης» ἦτο ἡγκυροβολημένος ἐκεῖ. Ἐκ τῶν τορπιλοβόλων, μετὰ τῶν ὅποίων ὁ «Κανάρης» δὲν κατώρθωσε νὰ ἔλθῃ εἰς ἐπαφὴν διὰ σήματος καθ’ ὅλην τὴν νύκτα, ἐπειδὴ ἐκεῖνα εἶχον ἀποπλεύσει ἀπὸ τοῦ ὅρμου Μυτιλήνης ἡμίσειαν ὥραν πρὸ αὐτοῦ, τὸ μὲν ὑπὸ ἀριθ. «12» κατέπλευσε βορείως τῆς Λήμνου, τὸ δὲ ὑπὸ ἀριθ. «14» δὲν ἐπροχώρησεν, ἀπεγκρίσθη ἀπὸ τοῦ «12» καὶ ἡγκυροβόλησε βορείως τῆς Λέσβου.

Ἐπρόκειτο νὰ μεταβῇ εἰς Ἀϊβαλῆ διὰ νὰ ἐπιτεθῇ καὶ ἀν θὰ ἥδυνατο νὰ αἰχμαλωτίσῃ τὴν ἐκεῖ Τουρκικὴν κανονοιοφόρον Τραπεζοῦντα ωπλισμένην μὲν ἐν ταχυβόλον πρόφραθεν καὶ δύο πυροβόλα πρύμνηθεν. Τὸ τορπιλοβόλον τοῦτο, κυβερνώμενον ὑπὸ τοῦ ὑποπλοιάρχου Π. Ἀργυροπούλου, τὴν ἐπομένην νύκτα πρὸς τὴν 1ω πρωΐαν εὑρισκόμενον ἔξωθι τῶν Κυδωνιῶν τυχαίως συνήντησε καὶ παρέλαβεν ἐπὶ τοῦ πλοίου ὡς πλοηγὸν ἔνα «Ἐλληνα ναυτικόν», ὁ δρόποιος ἐπέβαινε λέμβου διαδρομούσης ἔξωθεν τῶν Μοσχονησίων καὶ εἰσῆλθεν εἰς Ἀϊβαλῆ. Ἐκεῖ ἔμεινε ἡγκυροβολημένη ἡ Τουρκικὴ κανονοιοφόρος Τραπεζοῦς εἰς τὴν βόρειον ἀκραν τοῦ ὅρμισκου Ἀγίου Νικολάου. Εὐθὺς ὡς ἐθεάθη εἰσερχόμενον τὸ τορπιλοβόλον, τὸ ὅποιον διέκριναν οἱ Τούρκοι ἐκ μεγάλης ἀποστάσεως, διότι ἦτο σεληνόφως, ἐγκατελείφθη ἡ κανονοιοφόρος ὑπὸ τοῦ πληρώματος, τὸ ὅποιον ἀπῆλθεν εἰς τὴν Ἑηράν, καὶ ἦνοίχθη ἡ βαλβίς

τῆς καταβυθίσεως τοῦ πλοίου. Ἐν τῷ μεταξὺ τὸ τορπιλλοβόλον διὰ πᾶν ἐνδεχόμενον καὶ ἐπειδὴ ἐγένετο ἀντιληπτὴ ἡ κίνησις τῶν Τουρκῶν ἔρριψε μίαν βολὴν ταχυβόλου, παρέβαλε παρὰ τὴν κανονιοφόρον καὶ μικρὸν ἄγημα ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ σημαιοφόρου Κονιάλη εἰσῆλθεν ἐντὸς τοῦ ἔχθρικοῦ σκάφους διὰ νὰ ἐπιχειρήσῃ νὰ κλείσῃ τοὺς κρουνοὺς καὶ κατορθωθῇ ἡ διμούλκησις αὐτοῦ εἰς τὸν λιμένα τῆς Μιτυλήνης. Ἐν τούτοις, ἂν καὶ ἐπὶ διόπλιθον τέταρτον τῆς ὥρας εἰργάζετο τὸ Ἑλληνικὸν ἄγημα νὰ ἐμφράξῃ μίαν δῆμην, τὸ πλοῖον ἔξηκολούθει νὰ βυθίζεται. Κατ’ ἀνάγκην λοιπὸν ὁ κυβερνήτης τοῦ τορπιλλοβόλου ἀνεκάλεσε τὸ πλήρωμα καί, ἵνα μὴ ἀφῆσῃ τὴν ἔχθρικὴν κανονιοφόρον βυθισμένην εἰς ὕδατα ἀβαθῆ, ἀπεμακρύνθη εἰς ἀπόστασιν 60 μέτρων καὶ ἔξεσφενδόνισε τὴν δεξιὰν προφράσιαν τορπίλην κατὰ τοῦ μέσου τοῦ σκάφους τὰς 20 15λ καὶ τὸ ἀνετίναξε. Τὰ συντρίμματα τῆς κανονιοφόρου ἔξηκοντίσθησαν εἰς μέγα ὄψος. Ὅταν τὸ τορπιλλοβόλον ἔξηρχετο τοῦ λιμένος καὶ ενρίσκετο πλησίον τῆς παραλίας, τὸ ἐπυροβόλησαν διὰ περιστρόφου ἀνευ ἀποτελέσματος Τουρκοί ναῦται. Εἰς τὴν αἴθουσαν τοῦ κυβερνήτου τῆς κανονιοφόρου ἀνδρες ἐκ τοῦ ἀγήματος ἐδοκίμασαν νὰ ἀνοίξουν μίαν θύραν, ἀλλὰ δὲν τὸ κατώρθωσαν, διότι ἀνθρωπος ενρισκόμενος ἐντὸς τοῦ δωματίου ἤσκει πᾶσαν τὴν δύναμίν του διὰ νὰ κρατῇ τὴν θύραν κεκλεισμένην. Ἡναγκάσθησαν παρ’ ὅλας τὰς εἰς μάτην πρὸς τὸν ἄγνωστον ἐκεῖνον ἀνθρωπὸν γενομένας προσκλήσεις εἰς Ἑλληνικὴν καὶ Τουρκικὴν γλῶσσαν καὶ τὰς διαβεβαιώσεις των διὰ τὴν ἀσφάλειαν τῆς ζωῆς του νὰ τὸν ἐγκαταλείψουν ἐπὶ τέλους εἰς τὴν τύχην του καὶ νὰ ἀπέλθουν τοῦ πλοίου.

Διὰ τὴν ἐπικειμένην ἀπόβασιν εἰς Δεδεαγάτες Βουλγαρικῆς ταξιαρχίας μεταφερομένης ἐκ Θεσσαλονίκης ἀπεστάλη κατ’ ἀρχὰς ἐκεῖ, εὐθὺς ὡς ἐλήφθη ἡ διαταγὴ τοῦ ὑποιργείου, τὸ ἀντιορπίλλικὸν «Βέλος» διὰ νὰ ἀναγνωρίσῃ δποῖα μέσα διέθετεν ὁ λιμὴν καὶ ἀνέφερεν διὰ ὑπῆρχον περὶ τὰς 90 ἰστιοφόροι φορτηγίδες μετὰ καταστρώματος, εἰδικῶς κατασκευασμέναι διὰ νὰ δύνανται νὰ εἰσέρχωνται εἰς τὸν ἀβαθῆ λιμενίσκον τῆς πόλεως καὶ νὰ παραβάλουν εἰς τὸ κρηπίδωμα. Ὅτε κατέπλευσεν ἐκεῖ τὸ «Βέλος» ὁ Τουρκικὸς στρατὸς εἶχεν ἀποσυρθῆ ἐν τῷ ἐσωτερικῷ τῆς Θράκης,

ὁ Βουλγαρικὸς δὲν εἶχεν ἀκόμη καταλάβει τὴν πόλιν καὶ μόνον 150 Βούλγαροι ἄτακτοι εἶχον εἰσέλθει ἀμέσως μετὰ τὴν ἔξοδον τοῦ Τουρκικοῦ στρατοῦ πρὸς μέγαν φόβον τῶν κατοίκων, οἱ δποῖοι διὰ τοῦ διοικητοῦ τοῦ τορπιλλικοῦ στολίσκου πλοιάρχου Βρατσάνου, ἐπιβαίνοντος τοῦ «Βέλους», παρεκάλεσαν τὸν Ναύαρχον ν’ ἀποστείλῃ πολεμικὰ πλοῖα πρὸς ἑξασφάλισιν τῆς τάξεως, μέχρις ὅτου θὰ εἰσήρχετο εἰς τὴν πόλιν ὁ ἀναμενόμενος ἀπὸ ἡμέρας εἰς ἡμέραν τακτικὸς Βουλγαρικὸς στρατός. Ἄλλ’ ἐπειδὴ ἐκτὸς τῶν περιπολούντων ἀντιορπίλλικῶν πρὸ τῶν στενῶν τῶν Δαρδανελλίων ἡ ἐπιχείρησις τῆς Λέσβου ἀπήγτει τὴν παροισίαν τῆς ὑπολοίπου δυνάμεως, ὁ Ναύαρχος δὲν ἡδινήθη ν’ ἀποστείλῃ ἀμέσως πλοῖα, ἃν καὶ ἀνεγνώρισε τὴν ἀνάγκην τῆς παρουσίας των. Ἐν φ χρόνῳ ἐγίνετο ἡ κατάληψις τῆς Λέσβου, ἔφθασεν εἰς Δεδεαγάτες ἐν σῶμα Βουλγαρικοῦ στρατοῦ ὑπὸ τὸν στρατηγὸν Κοκόβτσεφ. Ὅταν ἐπανῆλθεν ὁ στόλος εἰς Μούδρον, ὁ Ναύαρχος ἔλαβε γνῶσιν διὰ μετὰ δύο ἡμέρας ἔμελλον νὰ ἀποπλεύσουν ἐκ Θεσσαλονίκης 17 μεταγωγικὰ πλήρη Βουλγαρικοῦ στρατοῦ ὁδηγούμενα ὑπὸ τοῦ εὐδόμου «Μυκάλη» καὶ διέταξεν ἀμέσως τὸ πλοῖον ἐφοδιασμοῦ «Κανάρην» καὶ τὸ ἀντιορπίλλικὸν «Λέοντα» νὰ καταπλεύσουν εἰς Δεδεαγάτες καὶ συνεννοηθοῦν μετὰ τῶν ἐκεῖ Βουλγαρικῶν ἀρχῶν διὰ τὰ τῆς ἀποβάσεως. Τὸ πετρελαιοφόρον «Κούτσις», φέρον περὶ τὸν 400 τόννους ὕδατος καὶ συνοδεῦν τὰ δύο ἐν Μούδρῳ ἐπίτακτα δυμουλκὰ «Ἀργώ» καὶ «Βότρυν», ὡς καὶ τὸ ἐπίτακτον «Πέλοψ», δυμουλκοῦν τρεῖς φορτηγίδας μετὰ καταστρώματος ἐκ τῶν εὑρισκομένων εἰς Μούδρον, διετάχθησαν ν’ ἀποπλεύσουν ἀμέσως διὰ Δεδεαγάτες καὶ περὶ τὴν ὥραν τῆς δύσεως τοῦ ἡλίου τῆς 14ης Νοεμβρίου ἀπέπλευσεν ὁ Ναύαρχος μετὰ τῶν τεσσάρων θωρητῶν, τῶν ἀντιορπίλλικῶν «Πάνθηρος» «Ιέρακος» καὶ τῶν τορπιλλοβόλων ὑπ’ ἀριθ. «14» καὶ «15». Διὰ τὴν ἐπιτήρησιν τῶν στενῶν παρέμειναν ἐπτὰ ἀντιορπίλλικὰ τύπου «Θυέλλης» καὶ «Νίκης», τὰ τορπιλλοβόλα ὑπ’ ἀριθ. «11» καὶ «12» καὶ τὸ καταδύόμενον «Δελφίν». Ὁ στόλος κατέπλευσεν εἰς Δεδεαγάτες περὶ τὴν 8ην ὥρ. πρωΐας τῆς 15ης Νοεμβρίου καὶ διεσταυρώθη ἔξωθεν τοῦ ὅρμου μετὰ τοῦ Γαλλικοῦ καταδρομικοῦ «Γαμβέττα», ἀποπλέοντος τὴν ὥραν ἐκείνην ἐκεῖθεν. Εὐθὺς μετὰ τὴν ἀγκυρο-

βολίαν ἀνῆλθεν ἐπὶ τοῦ «'Αβέρωφ» δὲ ὑπασπιστὴς τοῦ Βουλγάρου στρατηγοῦ καὶ κατ' αἴτησίν του διεβιβάσθη διὰ τοῦ ἀσυρμάτου μέσον Ἀθηνῶν ἐπεῖγον ὁδιογράφημα εἰς Βάρναν, ἵνα τὸ ἐν Διδυμοτείχῳ Βουλγαρικὸν στρατηγεῖον ἀποστείλῃ ἐσπευσμένως σῶμα στρατοῦ πρὸς τὴν Καλλίπολιν, δπως ἀποκλείσῃ τῆς ὁδοῦ τῆς ὑποχωρήσεως τὸ ὑπὸ τὸν Γιαβέρ Τουρκικὸν σῶμα ἐκ δέκα πέντε χιλιάδων ἀνδρῶν μετὰ πυροβολικοῦ. Τὸ σῶμα ἐκεῖνο ἔκόμιζε πλεῖστα λάφυρα, προερχόμενα ἐκ διαρπαγῶν καὶ λεηλασιῶν τῶν Χριστιανῶν τῆς Θράκης, τῶν περὶ τὴν Γιουμουλτζίναν, Ξάνθην καὶ Δεδεαγάτες.

Τὰ μεταγωγικὰ κατέπλευσαν, ἥγουμένης τῆς «Μυκάλης», τὴν 1 μ. μ. ὡρ. τῆς αὐτῆς ἡμέρας. Οἱ κυβερνήτης τοῦ «Κανάρη» εἶχεν δρισθῆ νὰ διευθύνῃ τὴν ἀπόβασιν. Ἄμα τῇ ἀγκυροβολίᾳ τῶν μεταγωγικῶν αἱ ἀτμάκατοι τῶν τεσσάρων θωρηκτῶν, τὰ δύο ὁυμουλκὰ καὶ τὰ τορπιλοβόλα ὑπ. ἀριθ. «14» καὶ «15» ἥρχισαν νὰ ὁυμουλκοῦν μετὰ σπουδῆς ἀπὸ τοῦ κυματοθραύστου τὸν κατὰ τὸ δυνατὸν μεγαλείτερον ἀριθμὸν κενῶν φορτηγίδων παρὰ τὰς πλευρὰς τῶν διαφρόνων μεταγωγικῶν. Τὰ πλεῖστα τούτων ἄμα τῷ κατάπλω των ὑψώσαν σῆμα ἀνάγκης ποσίμου ὕδατος καὶ συνώδευον τὴν αἴτησίν των μὲ ἀκαταπαύστους συριγμούς, ἀλλ' ὕδροφόροι φορτηγίδες ἐκεῖ δὲν ὑπῆρχον οὐδὲ ὁ «Κούτσης» μόνος ἡδύνατο νὰ ἐπαρκέσῃ, δπως πληρώσῃ τὴν ἐπιτακτικὴν ἀνάγκην χορηγίας ὕδατος εἰς 17 πλοῖα συγχρόνως. Οὐχ ἦτον ἐγίνετο τὸ κατὰ τὸ δύναμιν ἔχορηγήθη ὕδωρ εἰς τὰ πλοῖα κατὰ σειρὰν καὶ ἀφ' ἔτερου ἐπεταχύνθη ἡ ἀπόβασις κατὰ καλὴν τύχην, διότι αἱ πλεῖσται φορτηγίδες, πεπληρωμέναι ἀλλαι ἀνδρῶν, ἀλλαι κτηνῶν καὶ ἀλλαι πυροβόλων καὶ ὑλικῶν ἐπέστρεφον διὰ τῶν ἴδιων μέχρι τοῦ κρηπιδώματος τοῦ λιμένος ἐπωφελούμεναι λεπτοῦ νοτίου ἀνέμου πνέοντος κατὰ τὴν ἡμέραν ἐκείνην. Τοῦτο ἐδιπλασίασε τὴν ταχύτητα τῆς ἀποβάσεως, ἐπειδὴ τὰ διάφορα ὁυμουλκά, ἐφόλκια καὶ τὰ τορπιλοβόλα περιωρίζοντο νὰ ὁυμουλκοῦν κενὰς μόνον φορτηγίδας διὰ τὴν μετάβασιν αὐτῶν ἐκ τοῦ κυματοθραύστου εἰς τὰ μεταγωγικὰ πλοῖα καὶ κατόπιν ἐπέστρεφον διὰ νὰ παραλάβουν ἀλλας ἐκ τῶν πολλῶν κενῶν, αἱ δποῖαι ὑπῆρχον εἰς τὸν λιμένα τοῦ Δεδεαγάτες. Κατὰ τὴν νύκτα τῇ αἴτησει τοῦ Βουλγάρου στρατηγοῦ διεκόπη

ἡ ἀπόβασις. Οἱ μικρὸς βυθὸς τοῦ ὁρμοῦ Δεδεαγάτες ἐκτείνεται πολὺ πρὸς τὸ πέλαγος καὶ τὰ ἀντιορπιλλικὰ «Λέων» «Πάνθηρ» καὶ «Ιέραξ» διετάχθησαν καὶ ἥγκυροβόλησαν πρὸς τὰ ἔξω ἐντὸς ἀκτίνος ἐνεργείας τῶν προβολέων των πρὸς ἀσφάλειαν τοῦ στόλου ἐκ τυχὸν αἰφνιδίας ἐπιθέσεως ἔχθρικῶν τορπιλλικῶν πλοίων. Ἀπὸ τῶν περούγων τῶν ἀκραίων ἀντιορπιλλικῶν διετάχθησαν ἀμοιβαίως τὰ τορπιλλοβόλα ὑπ. ἀριθ. «14» καὶ «15» νὰ διαδρομοῦν μέχρι τῆς Ἑηρᾶς καὶ τάναπαλιν καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τῆς νυκτός. Τὴν ἐπομένην μὲ τὸ φῶς τῆς ἡμέρας ἡ ἀπόβασις συνεχίσθη μετὰ τῆς αὐτῆς δραστηριότητος. Πρὸς τὰς 9ω πρωΐας ἐλήφθη ὁδιογράφημα τοῦ ἀντιορπιλλικοῦ «Δόξης», ἀναφέρον ὅτι παραπλέον τὴν ἀκτὴν τῆς Ἐλλῆς εἰς μικρὰν ἀπόστασιν ἐπυροβολήθη διὰ βολῶν τινῶν πυροβόλου ἐκ τῶν ὁχυρωμάτων ἀνευ ἀποτελέσματος. Διὰ πρώτην φορὰν ἀπὸ τῆς ἐμπολέμου καταστάσεως τὰ ὁχυρώματα τοῦ στομίου τοῦ Ἐλλησπόντου ἐπυροβόλησαν κατ' ἐκείνην τὴν ἡμέραν τὰ περιπολοῦντα πλοῖα, τὰ δποῖα ἔως τότε τὰ ἀφινον ἀνενόχλητα νὰ περιφέρωνται ἐσωθεν τοῦ ὁρίου τῆς βολῆς των. Μετ' ὅλιγον μᾶς ἐδόθη ἡ εἰδησίς ὅτι τὸ ὁδιογράφημα πρὸς τὸ ἐν Διδυμοτείχῳ Βουλγαρικὸν στρατηγεῖον ἐφερεν ἀποτέλεσμα καὶ ὅτι συνελήφθη ἀμαγγητὶ ὀλόκληρον τὸ σῶμα τοῦ Γιαβέρ πασᾶ μετὰ τῶν λαφύρων, τεσσάρων πυροβόλων καὶ πολλοῦ ὅπλισμοῦ.

Περὶ τὴν 1ην ὥραν μ. μ. κατέπλευσεν εἰς Δεδεαγάτες ἐκ Ναυστάθμου καὶ ἡνώθη μετὰ τοῦ στόλου τὸ ἀντιορπιλλικὸν «Σφενδόνη», ἐπισκευασθέντων τῶν τριβέων τῶν ἀξόνων αὐτοῦ. Ἡ ἀπόβασις ἔξηκολούθησεν ἀνευ διακοπῆς καὶ μετὰ μεγάλης δραστηριότητος μέχρι τῆς 3ης ὥρας ἐσπέρας καὶ τὰ ἐννέα δέκατα περίπου τοῦ Βουλγαρικοῦ στρατοῦ μετὰ τῶν κτηνῶν, ἀμαξῶν τοῦ πυροβολικοῦ, πυροβόλων καὶ λοιπῶν ὑλικῶν εἶχον ἡδη ἀποβιβασθῆ εἰς τὴν παραλίαν. Οἱ λεπτὸς νότος ἐνεδυναμώθη, ἐγένετο κυματισμός, οὐδὲν τῶν ὁυμουλκούντων τὰς φορτηγίδας πλοίων ἡδύνατο πλέον νὰ ἐργασθῆ καὶ ἀπεφασίσθη τορπιλοβόλα καὶ ὁυμουλκά νὰ πλεύσουν εἰς Μούδρον, ἐπειδὴ ἐδυσσκολεύοντο νὰ παραμένωσιν ἐκεῖ ὡς ἐκ τῆς καταστάσεως τῆς θαλάσσης. Τὰ θωρηκτὰ ἀνεκρέμασαν τὰς ἀτμάκατους των καὶ ἡ ἀπόβασις συνεχίσθη διὰ μόνων τῶν ἰστιοφόρων φορτηγίδων, μέχρι ὅτου ἀπεπερατώθη. Αἱ εἰδικαὶ φορ

τηγίδες τοῦ Δεδεαγάτς ἡδυνήθησαν ποιούμεναι χρῆσιν τῶν ἴστιών των νὰ φθάνουν μέχρι τῶν μεταγωγικῶν πλοίων, ἀπὸ τῶν δποίων ἐπέστρεφον εὐκολώτατα εἰς τὸν λιμενίσκον μὲ τὸν οὔριον ἄνεμον καὶ περὶ τὴν ὥραν τῆς δύσεως τοῦ ἡλίου ἢ ἀπόβασις σχεδὸν συνετελέσθη ἔξι δλοκλήρου πλὴν ἀσημάντου τμῆματος, τὸ δποῖον ἐπρόκειτο ν' ἀποβιβασθῇ τὴν ἐπομένην πρωΐαν, περαιουμένου οὗτως εὐτυχῶς τοῦ δυσκόλου τούτου ἐπιχειρήματος. Τὴν ἐπομένην ἡμέραν, πρὸς τὰς 10ω πρωΐας, δ στόλος ἐκ τῶν τεσσάρων θωρηκτῶν καὶ τῶν ἀντιτορπιλλικῶν «Λέοντος», «Πάνθηρος», «Ιέρακος» καὶ «Σφενδόνης» ἀπέπλευσεν ἐκ Δεδεαγάτς καὶ παρηκολούθησε τὴν ἀκτὴν τοῦ κόλπου τοῦ Ξηροῦ. Πρό τινων ἡμερῶν εἶχον ληφθῆ πληροφορίαι ὅτι εἰς θέσιν Σούβλα, περὶ τὰ 15 μῆλαια βιορειότερον τοῦ Σεντούλ—Μπάχρ καὶ ἐπὶ τῆς χερσονήσου Καλλιπόλεως, εἶχον κατασκευάσει οἱ Τούρκοι ἐν πυροβολεῖν ὅπλισθὲν διὰ τεσσάρων βαρέων τοπομαχικῶν πυροβόλων. Ἐπομένως, ὅταν περὶ τὴν 3ην ὥρ. μ. μ. τῆς αὐτῆς ἡμέρας ἐπλησίασεν δ στόλος τὴν Σούβλαν, διετάχθη ἀπομάκρυνσις τῶν ἀντιτορπιλλικῶν καὶ πολεμικὴ ἔγερσις εἰς τὰ θωρηκτά, τὰ δποῖα ἐπλησίασαν πολὺ τὴν ξηράν. Ἐν τούτοις εἰς οὐδὲν σημεῖον τῆς παραλίας οὔτε εἰς τοὺς ὑπερκειμένους λόφους εἰς ἀπόστασιν πολλῶν χιλιομέτρων ἔσωθεν τῆς ἀκτῆς διεκρίθη οἶνδήποτε δχυρωματικὸν ἔργον. Ο στόλος παρηκολούθησε τὴν ἀκτὴν τῆς χερσονήσου Καλλιπόλεως μέχρι τοῦ ἀκρωτηρίου τῆς Ἑλλης τηρούμενος ἐκτὸς βοιης πυροβόλων, καί, ὅταν ἔφθασε τὸ ὕψος τοῦ ἀνοίγματος τῶν στενῶν, κατηυθύνθη εἰς Μοῦδρον.

¶ Ἐδῶ νομίζω ὅτι πρέπει ν' ἀναφέρω τὰ μέχρι τῆς 21ης Ὁκτωβρίου συντελεσθέντα εἰς τὸ Ἱόνιον πέλαγος ὑπὸ τῆς δμωνύμου μοίρας ὑπὸ τὰς διαταγὰς τοῦ πλοιάρχου Ι. Δαμιανοῦ. Κατὰ τὴν ὥραν τοῦ εἰσπλου τῶν κανονιοφόρων «Α» καὶ «Δ» εἰς τὸν κόλπον Πρεβέζης, πρὸς τὰς 2ω πρωΐας τῆς 4ης Ὁκτωβρίου, τὰ λοιπὰ πλοῖα τῆς μοίρας τὰς ἡκολούθησαν ἐν πολεμικῇ ἔγέρσει καὶ μὲ φῶτα κεκαλυμμένα μέχρι τῶν ἔξωτερικῶν δχυρωμάτων Πρεβέζης «Χαμηδίε» καὶ «Παντοκράτορος». Αἱ μεγάλαι κανονιοφόροι «Ἀκτιον», δπου ἐπέβαινε καὶ δ ἀρχηγὸς τῆς μοίρας, ὑπὸ κυβερνήτην τὸν πλωτάρχην Ἐμ. Λαμπαδάριον καὶ «Ἀμβρακία» ὑπὸ κυβερνήτην

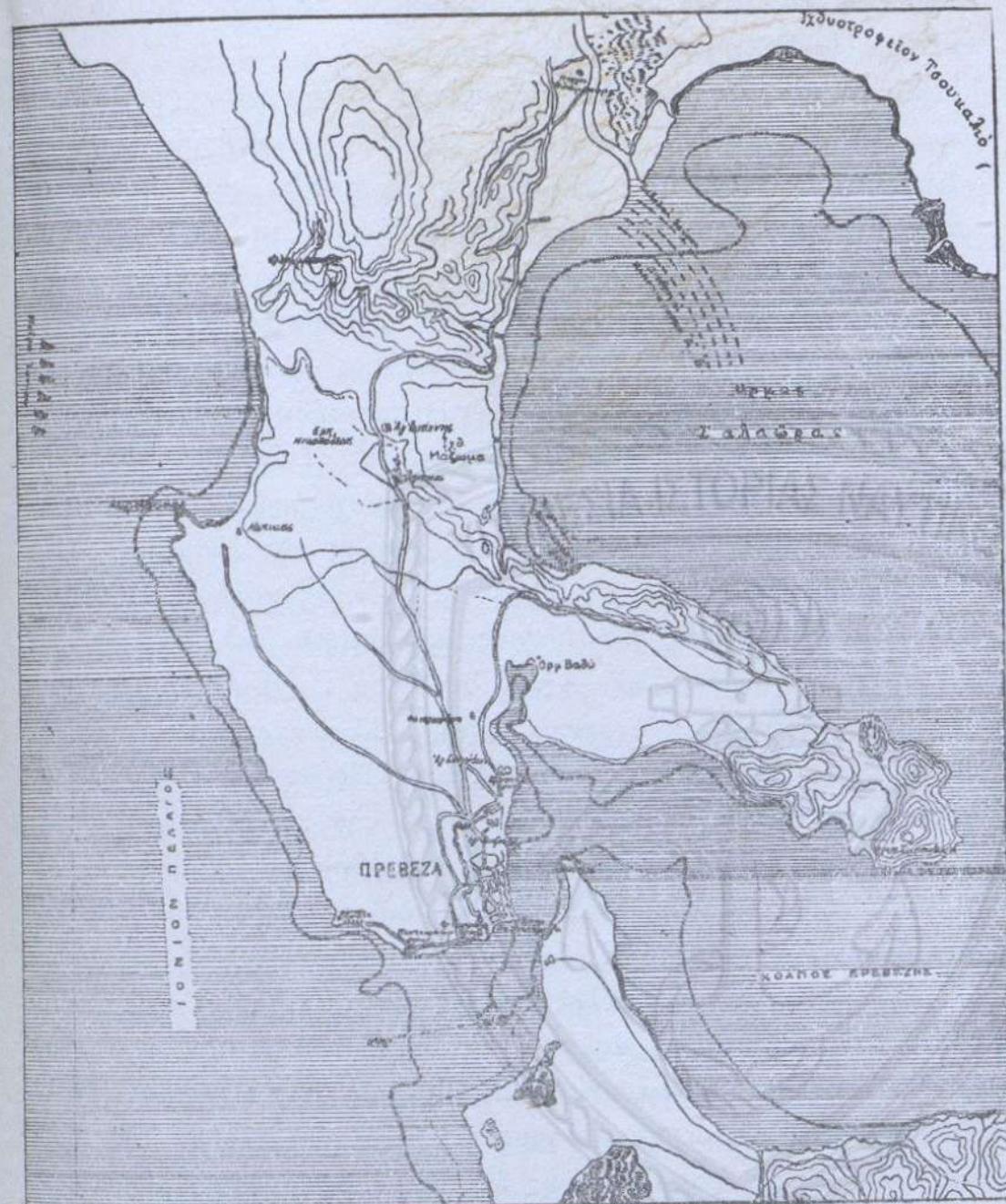
τὸν πλωτάρχην Μ. Σαχτούρην ἐπλησίασαν τὸ φρούριον τοῦ «Παντοκράτορος». Οἱ ἀτμομυοδρόμωνες «Ἀλφειδός» ὑπὸ κυβερνήτην τὸν ἀντιπλοίαρχον Κ. Γεωργαντᾶν, διοικητὴν τῆς ὁμάδος, «Πηνειός» ὑπὸ κυβερνήτην τὸν πλωτάρχην Ἀ. Ἀνδρεάδην, «Ἐνδρώτας» ὑπὸ κυβερνήτην τὸν πλωτάρχην Ἰ. Ἀποστολίδην καὶ «Ἀχελῷος» ὑπὸ κυβερνήτην τὸν πλωτάρχην Ἰ. Μυργιαλῆν ἐπλησίασαν τὸ φρούριον «Χαμηδίε». Ἡ μοῖρα ἐκράτησεν ἐκεῖ διὰ νὰ βάλῃ κατὰ τῶν δύο ἐκείνων φρουρίων, ἐὰν αἱ ἐπιχειροῦσαι τὸν εἰσπλουν «Α» καὶ «Δ» ἐγίνοντο ἀντιληπταὶ καὶ ἐπυροβολοῦντο ὑπὸ τῶν Τούρκων, καὶ μετὰ τὸν εὐτυχῆ πλοῦν τῶν κανονιοφόρων, ἀφ' οὗ εἰδοποιήθη δ ἀρχηγὸς διὰ τηλεγραφήματος, τὸ δποῖον τοῦ ἐκόμισεν ἐπὶ τόπου λέμβος ἐκ Λευκάδος, τότε ἐπανῆλθεν εἰς τὸ πρότερον ἀγκυροδόλιον. Ἡρχισεν ἐκεῖθεν τακτικὰς περιπολίας διὰ τὸν ἀποκλεισμὸν τοῦ στομίου τῆς Πρεβέζης πρὸς τὸ πέλαγος, διὰ νὰ ἀποκλείσῃ τὸν πελάγους τὸ Τουρκικὸν τορπιλοβόλον «Ἀττάλεια», καὶ ἐνήργησεν ἀποκλεισμὸν τῶν Ἡπειρωτικῶν παραλίων πρὸς παρεμπόδισιν τοῦ ἐφοδιασμοῦ τοῦ Τουρκικοῦ στρατοῦ τῆς Ἡπείρου. Αἱ κανονιοφόροι «Α» καὶ «Δ» ὑπὸ διοικητὴν τῆς ὁμάδος τῶν τὸν ὑποπλοίαρχον Ν. Μακκᾶν, κυβερνήτην τῆς «Α», ἡσοκολήθησαν εἰς τὴν ἐπιτήρησιν τῶν κινήσεων τῶν ἐν τῷ κόλπῳ Τουρκικῶν πολεμικῶν διὰ τὴν ἔξασφάλισιν τῆς παραλιακῆς στρατιωτικῆς ὁδοῦ Καρβασαρᾶ — Μενιδίου — Ἀρτης, τῆς μόνης διὰ τῆς δποίας ἐγίνετο δ ἐφοδιασμὸς τοῦ στρατοῦ τῆς Ἡπείρου, καὶ τὴν ἔξασφάλισιν τῶν κινήσεων τῶν ἐν τῷ Ἀμβρακικῷ ἀποκλεισθέντων μὲ τὴν κήρυξιν τοῦ πολέμου πέντε Ἑλληνικῶν ἐμπορικῶν ἀτμοπλοίων, τὰ δποῖα μετέφερον καθ' ἐκάστην στρατὸν καὶ πολεμεφόδια ἀπὸ Βονίτσης καὶ Καρβασαρᾶ εἰς Κόπραιναν. Πρὸιν ἦ ἀποπλεύσουν τοῦ Νανστάθμου Σαλαμῖνος, εἶχεν ἀντικατασταθῆ εἰς ἐκάστην τούτων τὸ παλαιοῦ ὑποδείγματος Κρούπ τῶν 12 ἑκ. πυροβόλων των διὰ ταχυδόλου τῶν 10 ἑκ. Κανέ, 50 διαμετρημάτων μήκους καὶ μεγάλης ἀρχικῆς ταχύτητος. Τὰ ταχυδόλα ἐκεῖνα ἀνήκον εἰς τὰ παλαιὰ θωρηκτὰ τύπου «Υδρας», ἥσαν τοποθετημένα ἀνὰ ἓν κατὰ τὸν ἄξονα πρόφραθεν ὑπὸ τὸ πρόστεγον καὶ ἐθεωρήθησαν τελευταίως ὡς ἀχρηστα πλέον εἰς τὰ θωρηκτά, ἀλλὰ χρήσιμα διὰ τὰς τρεῖς κανονιοφόρους «Α», «Β» καὶ «Δ». Τὸ ταχυδόλον

τῶν 10 ἔκ., ἀν καὶ μικροτέρου διαμετρήματος τοῦ τῶν 12 ἔκ., ὡς ἐκ τοῦ μήκους του καὶ τοῦ βάρους του δὲν ἦτο μικρὸν διὰ τὰ σκάφη ἔκεινα τῶν 40 τόννων ἐκτοπίσματος, καὶ ὁ ἀριθμὸς τῶν βλημάτων εἶχε κανονισθῆ μόνον εἰς 25 ὅβιδας συνήθεις δι' ἔκαστον πλυῖον. Βολιδοφόρα βλήματα δὲν ὑπῆρχον δι' ἔκεινα τὰ πυροβόλα καὶ ὅταν εἰσῆλθον αἱ «Α» καὶ «Δ» εἰς τὸν Ἀμβρακικὸν ἐστάλησαν διὰ ἔηρᾶς ἐκ Λευκάδος εἰς Βόνιτσαν ἀλλαι 50 ὅβιδες δι' ἀμφοτέρας τὰς κανονιοφόρους καὶ ἐναπεθηκεύθησαν. Ὁ εἰσπλους αὐτῶν ἐπροξένησεν αἴσιθησιν εἰς τοὺς Τούρκους καὶ πρὸ πάντων αἱ διαδόσεις περὶ τοῦ μεγάλου πυροβόλου, μὲ τὸ ὅποιον εἶχον ἔξοπλισθῆ. Ἀπὸ τῆς ἐπομένης ἡμέρας τῆς εἰσόδου των ἀνήρχοντο Τούρκοι εἰς τὸ φρούριον Σκαφιδάκι διὰ νὰ προσπαθοῦν νὰ βλέπουν τὸ πολυθρύλητον ἔκεινο πυροβόλον τῶν κανονιοφόρων, ἐν Πρεβέζῃ ἐδόθη μεγάλη προσοχὴ εἰς τὴν παρεμπόδισιν τοῦ εἰσπλου καὶ ἄλλων Ἑλληνικῶν πολεμικῶν καὶ συνέβη δἰς ν' ἀρχίσουν τὸ πῦρ τὰ φρούρια ἐν ὥρᾳ νυκτὸς ἐναντίον λέμβων, τὰς ὅποιας ἔξελαβον ὡς Ἑλληνικὰ πλοῖα παραβιάζοντα τὸ στενόν. Ἐκ τῶν Τουρκικῶν πολεμικῶν αἱ δύο πετρελαιοκίνητοι κανονιοφόροι μεθωρημίσθησαν μὲ τὴν κήρυξιν τοῦ πολέμου ἀπὸ τῆς Πρεβέζης εἰς τὸν δρόμον Σαλαώρας, κάτωθεν τοῦ πυροβολείου τῆς Νικοπόλεως, καὶ ἐνίστε ἔξηρχοντο εἰς μικρὰς περιπολίας ἀπὸ τοῦ νέου ἀγκυροβολίου τῶν μέχρι τῶν ἀβαθῶν τοῦ ποταμοῦ Λούρου. Τὴν 15ην Ὁκτωβρίου μία ἐκ τούτων ἔθεάθη παραπλέουσα τὴν ἀκτὴν τῆς Νικοπόλεως καὶ ἡναγκάσθη νὰ ἐπιστρέψῃ ὑπὸ τὸ ὀχύρωμα εὐθὺς ὡς τὴν κατεδίωξαν αἱ «Α» καὶ «Δ». Τὸ τορπιλοβόλον «Ἀττάλεια» διετέλει πάντοτε ὑπ' ἀτμόν, μεθωρημίζετο ἀπὸ τοῦ λιμένος Πρεβέζης εἰς τὸν δρόμον Βαθὺ καὶ τάναπαλιν, ἀλλὰ δὲν ἔξηλθε τοῦ κόλπου Πρεβέζης, εἰς τὸν ὅποιον ἄλλως τε ἔξετέλεσε μίαν μόνην περιπολίαν ἐν ὥρᾳ νυκτὸς παρὰ τὰς Τουρκικὰς ἀκτάς. Αἱ κανονιοφόροι «Α» καὶ «Δ» ἦσαν καθ' ἐκάστην εἰς κίνησιν. Συνέδευν τὰ ἐμπορικὰ πλοῖα, ἔξετέλουν περιπολίας ἀπὸ τοῦ ἀκρωτηρίου Κεφάλι τῆς Παναγιᾶς μέχρι τῆς Κορωνησίας καὶ, διάκυις ἐπλησίαζον τὴν Νικόπολιν, ἔβαλλοντο ὑπὸ τοῦ ὀχυρώματος ἀλλ' ἀνεπιτυχῶς πάντοτε.

Τὴν 20ὴν Ὁκτωβρίου κατὰ διαταγὴν τοῦ ἀρχηγοῦ τοῦ στρατοῦ τῆς Ἡπείρου ἀντιστρατήγου Κ. Σαπουντζάκη μικτὸν ἀπόσπασμα ὑπὸ τὴν διοίκησιν τοῦ ταγματάρχου τοῦ μηχανικοῦ Σπηλιάδου ἐπετέθη κατὰ τῆς Νικοπόλεως διὰ νὰ ἐκδιώξῃ τοὺς Τούρκους ἔκειθεν καὶ προελάσῃ κατόπιν πρὸς τὴν πόλιν τῆς Πρεβέζης. Τὸ ἀπόσπασμα ἀπετελεῖτο ἐν ὅλῳ ἐκ 1400 ἀνδρῶν τοῦ πεζικοῦ, ἐν οἷς 300 ἔθελονται ὑπὸ τὸν Μάνον, ἐκ 2 πεδινῶν πυροβολαρχιῶν καὶ ἐκ τῶν βοηθητικῶν ὑπηρεσιῶν. Ἡ μοῖρα τοῦ Ἰονίου ἀπὸ τοῦ πελάγους καὶ ἡ διάσταση τῶν 2 κανονιοφόρων ἐκ τοῦ δρόμου τῆς Σαλαώρας συνέπραξαν μετὰ τοῦ στρατοῦ βάλλουσαι κατὰ τοῦ ὀχυρώματος τῆς Νικοπόλεως. Ἡ ἐπίθεσις ἔμελλε ν' ἀρχίσῃ ἀπὸ τῆς θέσεως Φλάμπουρο πρὸς τὰς 60 πρωΐας καὶ τὸ δρισθὲν σύνθημα τῆς ἐνάρξεως τοῦ πυρὸς διὰ τὰ πλοῖα ἥτο ἡ ἐναρξίς τοῦ πυρὸς τοῦ πυροβολικοῦ τῶν Ἑλληνικῶν πυροβολαρχιῶν. Κατὰ τὴν νύκτα τῆς 18ης πρὸς τὴν 19ην Ὁκτωβρίου ἐπνεες σφοδρὸς νότιος ἄνεμος εἰς τὸ Ἰόνιον Πέλαγος καὶ ἔβρεχε κατὰ διαλείμματα. Ἀνάλογος ἦτο καὶ ἡ κατάστασις τῆς θαλάσσης. Ὅταν ἐξημέρωσε, δὲν κατωρθώθη νὰ φανῇ ἐρχόμενος ὁ Ἑλληνικὸς στρατός, οὐδὲ κἄν πρὸς τὸ μέρος τοῦ πύργου Φλάμπουρο, ὡς ἐκ τοῦ καιροῦ καὶ ἐπῆλθε μετ' ὀλίγον καταιγίς, ἡ ὅποια διήρκεσε μέχρι τῆς 8ης πρωΐας. Ὄλιγον κατόπιν ἥκουσθη ὁ πρῶτος κανονιοβολισμός. Διὰ τὰ πλοῖα τῆς μοίρας τοῦ Ἰονίου, τὰ ὅποια ἔβαλλον ἔξωθεν κατὰ τοῦ ὀχυρώματος, αἱ συνθῆκαι τῆς βολῆς ἦσαν πολὺ δυσμενεῖς ὡς ἐκ τῆς καταστάσεως τῆς θαλάσσης πολὺ δυσαναλόγου διὰ τὰ μικρὰ ἔκεινα πλοῖα, ἀλλ' οὐχ ἥττον τὸ πῦρ αὐτῶν ἐξηκολούθησεν ἀδιάκοπον. Αἱ μικραὶ κανονιοφόροι τοῦ Ἀμβρακικοῦ ὑπῆρξαν πολὺ εὐτυχέστεροι, διότι ὁ ἄνεμος μετὰ τὴν 8ην πρωΐαν μετετράπη εἰς Μέσην καὶ διὰ τὸν δρόμον Σαλαώρας ἐμετριάσθη ἡ κατάστασις τῆς θαλάσσης. Μὲ τὸν κανονιοβολισμὸν τοῦ Ἑλληνικοῦ στρατοῦ ἥρχισαν καὶ αἱ «Α» καὶ «Β» ἀραιὸν πῦρ ἀπὸ τῶν ἐκβολῶν τοῦ ποταμοῦ Λούρου καὶ ἀπὸ ἀποστάσεως 6000 μέτρων κατὰ τῶν ὀχυρωμάτων τῆς Νικοπόλεως, τὸ ὅποιον ἐξηκολούθησεν μέχρι τῆς 2ας μ. μ. Τὸ πυροβολικὸν τοῦ Ἑλληνικοῦ στρατοῦ ἔβαλλε μετὰ μεγάλης εὐστοχίας πῦρ ταχὺ κατὰ τοῦ ὀχυρώματος τῆς Νικοπόλεως, τὸ ὅποιον τοῦ ἀπήντα κατ' ἀραιὰ διαλείπει.

ματα. Βαθμηδὸν τὰ τμῆματα τοῦ Ἑλληνικοῦ πεζικοῦ μετὰ τοῦ πυροβολικοῦ ἐπροχώρησαν πρὸς τὴν Νικόπολιν καὶ κατέλαβον ἐπικαίρους θέσεις. Ὅταν ἥρχισεν ἡ πρωΐη ἐπίθεσις, αἱ Τουρκικαὶ κανονιοφόροι, αἱ δοπῖαι εὑδίσκοντο ὑπὸ τὴν πρυστασίαν τοῦ πυροβολείου εἰς θέσιν Μάζωμα, ἥρχισαν νὰ βάλλουν καθ' ἐνὸς τμήματος τοῦ μικτοῦ Ἑλληνικοῦ ἀποσπάσματος. Τὸ πυροβολικὸν τοῦ τμήματος τοὺς ἀπήντησεν ἀμέσως μὲ πῦρ ταχὺ διὰ βολιδοφόρων, ἀλλὰ καὶ αἱ κανονιοφόροι «Α» καὶ «Δ», αἱ δοπῖαι εἶδον ἀπὸ τῆς θέσεώς των τὴν βολὴν τοῦ Ἑλληνικοῦ πυροβολικοῦ διευθυνομένην πρὸς τὰς μόλις διακρινομένας ὡς ἐκ τοῦ καιροῦ ἀπὸ τῶν θέσεών των κανονιοφόρους τοῦ ἔχθρου, ἔβαλον καὶ ἔκειναι 4 βολὰς ἐξ ἀποστάσεως 5000 μέτρων. Μετ' οὐ πολὺ παρετηρήθη νὰ ἔξερχηται ἐκ τῆς μιᾶς τῶν ἔχθρικῶν κανονιοφόρων μέλας πυκνὸς καπνὸς προφανῶς ἐκ πυρκαϊᾶς τοῦ πετρελαίου τῆς κινήσεως. Ὁλίγον μετὰ τὴν μεσημβρίαν ἔλαβε τὴν αὐτὴν τύχην καὶ ἡ ἄλλη κανονιοφόρος καὶ τὰ πληρώματα των, ἀφ' οὗ εἶδον τὴν διὰ θαλάσσης φυγὴν ἀδύνατον ὡς ἐκ τῆς παρουσίας τῶν Ἑλληνικῶν κανονιοφόρων, ἔθεσαν πῦρ εἰς τὰ σκάφη, ἀφ' οὗ τὰ ἔξωκειλαν, τὰ ἐγκατέλειψαν καὶ ἐτράπησαν διὰ ξηρᾶς πρὸς τὴν Πρέβεζαν. Τὴν 2αν ὡραν μ. μ. ἐφάνη ἡ Ἑλληνικὴ σημαία ἐπαιρομένη εἰς τὰ δυχιρώματα τῆς Νικοπόλεως καὶ ἔπαυσε τὸ πῦρ. Πρὸς τὰς 3ων ἀπεβιβάσθησαν εἰς τὴν ξηρὰν ἄνδρες ἐκ τοῦ πληρώματος τῶν κανονιοφόρων, διὰ νὰ ἔξετάσουν τὰς καιομένας Τουρκικὰς κανονιοφόρους καὶ τὰς εὔρον ἡμικατεστραμμένας. Μόνα τὰ ταχυδόλα των ἥσαν σχετικῶς ἐν καλῇ καταστάσει. Οἱ αὐτοὶ ἄνδρες ἀνῆλθον κατόπιν ἐπὶ τοῦ ὑψώματος τῆς Νικοπόλεως καὶ εἶδον πρὸς τὸ μέρος τῆς Πρεβέζης τὸ τορπιλοβόλον «Ἄτταλειαν» νὰ εἰσέρχηται εἰς τὸν μυχὸν τοῦ λιμένος Βαθύ, ἐκεῖ ὅπου μετ' ὀλίγον κατεβυθίσθη ὑπὸ τοῦ πληρώματός του.

Ἄπαραίτητος εἶνε κατὰ τὰς συνδεδυασμένας ἐνεργείας ἡ λεπτομερὴς συνενόησις μεταξὺ στρατοῦ καὶ ναυτικοῦ. Αἱ ὁδηγίαι τοῦ ἀρχηγοῦ τοῦ στρατοῦ πρὸς τὰς κανονιοφόρους εἶχον ληφθῆ ἐγκαίρως, ἀλλὰ προσωπικὴ συνεννόησις μετὰ τοῦ διοικητοῦ τοῦ μικτοῦ ἀποσπάσματος δὲν κατωρθώθη νὰ γίνῃ πρὸ τῆς ἐκτελέσεως τῆς ἐπιχειρήσεως τῆς Πρεβέζης, ἀν καὶ ὁ διοικητὴς τῶν κανονι-

Ἐπιχείρησις Πρεβέζης.

φόρων τὴν ἔξήτησε διὰ τὸν καθορισμὸν τῶν λεπτομερειῶν. Εὐτυχῶς τὰ πάντα διεξῆχθησαν μετὰ μεγάλης προσοχῆς καὶ τὸ ἀποτέλεσμα ὑπῆρξεν δποῖον ἀνεμένετο.

Μετὰ τὴν ἄλωσιν τῆς Νικοπόλεως αἱ κανονιοφόροι συμφώνως μὲ τὰς ἀρχικὰς διαταγὰς τοῦ ἀντιστρατήγου Σαπουντζάκη περιέπλευσαν τὸ ἀκρωτήριον Σκαφιδάκι καὶ διηνθύνθησαν πρὸς τὴν Πρέβεζαν, ἵνα ἀπασχολήσουν τὰ φρούρια Βουσούλας καὶ Ἀγίου Ἀνδρέου, τὰ μόνα δυνάμενα νὰ βάλωσι κατὰ τοῦ ἐρχομένου ἀπὸ Βορρᾶ, ὅταν θὰ ἐφαίνετο προελαύνων ὁ ἡμέτερος στρατὸς πρὸς τὰ ἐκεῖ. Αἱ «Α» καὶ «Δ» ἐπλησίασαν τὴν Πρέβεζαν μὲ τὰ φῶτα κεκαλυμμένα, παρετήρησαν δτὶ ἡ πόλις διετέλει ἐν πλήρει σκότει καὶ ἡσυχίᾳ καὶ ἐπλευσαν πρὸς τὴν Βόνιτσαν πρὸς τὰς 9ω ἐσπέρας διὰ ἀναχορηγίαν πυρομαχιῶν καὶ ὕδατος μηχανῆς. Πρὸς τὰς 5ω πρωΐας τῆς ἐπομένης, 21ης Ὁκτωβρίου, ἀπέπλευσαν ἐκ Βονίτσης διὰ τὸν κόλπον Πρεβέζης. Ἡ πόλις μὲ τὸ φῶς τῆς ἡμέρας ἐκαλύπτετο ὑπὸ τῆς ὁμίχλης καὶ ἐπὶ τοῦ φρουρίου τοῦ Ἀγίου Ἀνδρέου παρὰ τὸ Διοικητήριον διεκρίνετο ἀσθενῶς μία λευκὴ σημαία. Αἱ κανονιοφόροι ἐπλευσαν μεταξὺ Ἀκτίου καὶ δρομού Ἀγίου Πέτρου καὶ ἔλαβον εἰδοποίησιν ἐκ τοῦ φρουρίου Ἀκτίου περὶ τὴν 9ω 30λ πρωΐας δτὶ ὁ ἀρχηγὸς τοῦ στρατοῦ τῆς Ἡπείρου παρήγγελλε νὰ συνεννοηθῶσι μετὰ τοῦ ταγματάρχου Σπηλιάδου διὰ τὰ περαιτέρω. Ἐπλευσαν ὀλοταχῶς πρὸς τὴν Νικόπολιν καὶ ὁ κυβερνήτης τῆς «Δ» ὑποπλοίαρχος Κ. Μπούμπουλης ἐκόμισε τὴν εἴδησιν τῆς παραδόσεως τῆς Πρεβέζης καὶ τὴν διαταγὴν τοῦ κατάπλου εἰς τὸν λιμένα τῆς τὴν 1ω μ.μ. τῆς αὐτῆς ἡμέρας. Εἰς Πρέβεζαν κατέπλευσαν αἱ κανονιοφόροι συγχρόνως μετὰ τῶν πλοίων τῆς μοίρας τοῦ Ἰονίου, ἀποτελουμένης ἐκ τῶν «Ἀκτίου», «Ἀμβρακίας», «Ἀλφειοῦ», «Εὐρώτα», «Ἀχελώου», «Πηνειοῦ» καὶ τῆς κανονιοφόρου «Β», τὴν δποίαν εἶχεν ἐτοιμάσει ἐν τῷ μεταξὺ ὁ Ναύσταθμος Σαλαμῖνος.

Οτε κατέπλευσεν εἰς Πρέβεζαν ἡ μοῖρα τοῦ Ἰονίου, ἡ Τουρκικὴ φρουρὰ εἶχεν ἥδη καταθέσει τὰ ὅπλα, ἀλλὰ τὸ πρωτόκολλον τῆς παραδόσεως δὲν εἶχεν ἀκόμη ὑπογραφῇ. Ο στρατιωτικὸς διοικητής, ὁ πολιτικὸς διοικητής Πρεβέζης καὶ ὁ ἀρχικυβερνήτης

τῶν Τουρκικῶν πλοίων ἐπέβησαν τοῦ «Ἀκτίου» καὶ παρεδόθησαν εἰς τὸν ἀρχηγὸν Δαμιανόν. Ἐκεῖ ὑπεγράφῃ τὸ πρωτόκολλον τῆς παραδόσεως καὶ μετὰ τοῦτο ἥρχισεν ἀμέσως ἡ μεταφορὰ τῶν αἰχμαλώτων, ἀρχῆς γενομένης ἀπὸ τοῦ στρατιωτικοῦ διοικητοῦ Πρεβέζης, τοῦ ἀρχηγοῦ τοῦ πυροβολικοῦ τῶν ὀχυρωμάτων, τῶν κυβερνητῶν τῶν Τουρκικῶν πολεμικῶν καὶ ἀλλων 30 ἀξιωματικῶν Τούρκων, οἱ δποῖοι μετεφέρθησαν διὰ τῶν κανονιοφόρων «Α» καὶ «Δ» εἰς Λευκάδα. Οἱ στρατιῶται μετεφέρθησαν εἰς τὸ φρούριον Λευκάδος ἐπιβαίνοντες φορτηγίδων ὁμιουλκουμένων ὑπὸ τῶν κανονιοφόρων.

Οτε εἰσῆλθεν εἰς Πρέβεζαν τὸ ἀπόσπασμα, εἶχεν ἥδη ἀρχίσει ἡ μεταφορὰ τῶν αἰχμαλώτων. Ἐδῶ πρέπει νὰ λεχθῇ δτὶ ὁ ἀρχηγὸς τοῦ στρατοῦ τῆς Ἡπείρου διέθεσεν ἴσχυρὰς δυνάμεις πρὸς τὰ σύνορα διὰ νὰ ἔξασφαλίσῃ τὰς κινήσεις τοῦ μικτοῦ ἀποσπάσματος. Αἱ δυνάμεις τοῦ ἐν Ἡπείρῳ ταχικοῦ στρατοῦ ἦσαν ὀλίγαι, ἀλλὰ πρὸς ἐνίσχυσιν διετέθησαν ὑπὸ τῆς κυβερνήσεως ἐθελοντικὰ σώματα, τὰ δποῖα συνεκροτήθησαν μετὰ τὴν κήρυξιν τοῦ πολέμου. Τοιαῦτα ἦσαν τῶν ὀπλαρχηγῶν Μάνου, Μπόλα, Βρατοῦ, Παπαδιᾶ, Δασκαλάκη, Μάντακα. Ἐπίσης μετὰ τὴν κήρυξιν τοῦ πολέμου διετέθη καὶ τὸ ἐκ 2200 ἀνδρῶν σύνταγμα Κρητῶν καὶ πάντα τὸ ἀνωτέρω σώματα μετεφέρθησαν διὰ Ζαβέρδας-Βονίτσης.

Ἡ μοῖρα τοῦ Ἰονίου διελύθη ὀλίγας ἡμέρας μετὰ τὴν κατάληψιν τῆς Πρεβέζης. Οἱ ἀτμομυοδόμωνες ὑπὸ τὴν διοίκησιν τοῦ ἀντιπλοιάρχου Κ. Γεωργαντᾶ μὲ δρμητήριον τὴν Κέρκυραν ἐπεξέτειναν τὸν ἀποκλεισμὸν μέχρις Αὔλωνος. Αἱ μεγάλαι καὶ μικραὶ κανονιοφόροι κατέπλευσαν εἰς Ναύσταθμον. Ο πλοίαρχος Ἰ. Δαμιανὸς ὠρίσθη ἀρχηγὸς τῆς μοίρας τῶν ἔξοπλισθέντων διὰ ταχυδόλων ἐμπορικῶν πλοίων, τὰ δποῖα ὀνομάσθησαν εὔδρομα καὶ ἦσαν κατ’ ἀρχὰς ἡ «Ἐσπερία» ὑπὸ κυβερνήτην τὸν ἀντιπλοιάρχον Θ. Σέρρον, δποι ὑψώσε τὸ σῆμά του δ ἀρχηγός ἡ «Ἀρκαδία» ὑπὸ κυβερνήτην τὸν ἀντιπλοιάρχον Ἀν. Χατζηκυριάκον ἡ «Μακεδονία» ὑπὸ κυβερνήτην τὸν πλωτάρχην Λ. Τσουκαλᾶν ἡ «Μυκάλη» ὑπὸ κυβερνήτην τὸν πλωτάρχην Οθ. Παπαβασιλείου. Οἱ πλεῖστοι τῶν ἀξιωματικῶν τῶν μεγάλων καὶ μικρῶν κανονιοφό-

ρων ἐπέβησαν τῶν πλοίων τῆς μοίρας τῶν εὐδρόμων καὶ οἱ λοιποὶ ἐτάχθησαν εἰς τὸ ναυτικὸν ἄγημα.

Ἄπὸ τοῦ Ἰταλοτουρκικοῦ πολέμου εἶχεν ἀποσταλῆ εἰς Χίον δύναμις Τουρκικοῦ στρατοῦ ἐκ 2500 ἀνδρῶν μετὰ πυροβολικοῦ ὑπὸ τὸν συνταγματάρχην Ζεχνῆ πρὸς ἀπόκρουσιν ἀποπείρας καταλήψεως τῆς νήσου ὑπὸ τῶν Ἰταλῶν. Αἱ πρὸς ἀπόβασιν κατάληλοι θέσεις τῆς νήσου ἔκτοτε ἐφρουρήθησαν καὶ εἰς τὸ ἐσωτερικὸν ἔξελέγησαν ὅχυραὶ θέσεις, ὅπου μετεφέρθησαν τὰ μέσα διατροφῆς τοῦ στρατοῦ ἐκείνου δι' ὀλόκληρον ἔτος, ἐγκατεστάθησαν τηλέφωνα, κλίβανοι, ἐγένοντο ἐναποθηκεύσεις πυρομαχιῶν καὶ γενικῶς ἐλήφθησαν μέτρα διὰ συστηματικὴν ἀντίστασιν. Τὸ ἀντιορπιλλικὸν «Σφενδόνη», τὸ δποῖον εἶχεν ἀποσταλῆ ἐγκαίρως κατὰ διαταγὴν τοῦ Ναυάρχου νὰ συλλέξῃ πληροφορίας, κατώρθωσε διὰ καταλήλου ἐνεργείας νὰ ἔξαριθώσῃ τὴν ἐκεῖ κατάστασιν καὶ κατόπιν τῶν πληροφοριῶν ἐκείνων, ὅταν ἀπεφασίσθη ὑπὸ τῆς Ἐλληνικῆς κυβερνήσεως ἡ ἐπιχείρησις, διετάχθη ὁ συνταγματάρχης τοῦ πεζικοῦ Ν. Δελαγραμμάτικας μὲ δύο τάγματα τοῦ 7ου πεζικοῦ συντάγματος, ἐν τάγμα τοῦ 1ου πεζικοῦ συντάγματος καὶ μίαν λυομένην ὁρειβατικὴν πυροβολαρχίαν τῶν 75 χιλ. Κροὺπ παλαιοῦ ὑποδείγματος νὰ ἐπιβῇ τῶν μεταγωγικῶν «Πατρίδος», «Σαπφοῦς» καὶ «Ἐρριέτας» ἐν Θεσσαλονίκῃ καὶ μεταβῇ εἰς Μυτιλήνην νὰ συναντήσῃ τὸν στόλον διὰ τὴν κατάληψιν τῆς Χίου. Ἡ μοῖρα τῶν εὐδρόμων ὑπὸ τὰς διαταγὰς τοῦ πλοιάρχου Ι. Δαμιανοῦ ἐκ τῶν ἔξωπλισμένων «Ἐσπερίας», «Ἀρκαδίας» καὶ «Μακεδονίας» καὶ τῶν ἀντιορπιλλικῶν «Νέας Γενεᾶς» καὶ «Κεραυνοῦ» ὠδήγησε τὰ μεταγωγικὰ πρὸ τῆς πόλεως Χίου τὴν 8ην πρωΐνην ὕδαν τῆς 11ης Νοεμβρίου. Ἀμα τῷ κατάπλῳ ἀπεστάλη εἰς τὴν ξηρὰν ἀξιωματικὸς ἐπιβαίνων λέμβου μὲ λευκὴν σημαίαν, ὃ δποῖος μετέβη εἰς τὸ διοικητήριον κατ' ἐντολὴν τοῦ μοιράρχου καὶ ἐζήτησε παρὰ τοῦ πολιτικοῦ διοικητοῦ τὴν παράδοσιν τῆς νήσου. Ἐν τῷ μεταξὺ ἐκλήθησαν ἐπὶ τῆς «Ἐσπερίας» διὰ τοῦ αὐτοῦ ἀξιωματικοῦ ὃ «Ἐλλην μητροπολίτης, ὃ Τοῦρκος δήμαρχος καὶ τρεῖς πρόξενοι ξένων Δυνάμεων, οἱ δποῖοι ἐπρότειναν προθεσμίαν μακρὰν διὰ νὰ πείσουν τὸν στρατιωτικὸν διοικητὴν νὰ ἐνδώσῃ εἰς τὴν ἀξίωσιν τῶν Ἐλλήνων περὶ παραδό-

σεως τοῦ στρατοῦ καὶ τῆς νήσου, ἀλλὰ τῇ γνωμοδοτήσει τοῦ συνταγματάρχου Δελαγραμμάτικα, προτείνοντος μόνον δύο ὕρῶν προθεσμίαν τοὺς ἔχορηγήθη ἐπὶ τέλους ὑπὸ τοῦ μοιράρχου τριῶν ὕρῶν καὶ κατὰ μεγάλην συγκατάβασιν. Ἀλλ' ὁ στρατιωτικὸς διοικητὴς Ζεχνῆ ἥρωνήθη ἀπολύτως νὰ προβῇ εἰς οἰανδήποτε παραχώρησιν καὶ ἀπεφασίσθη μὲ τὴν ἐκπνοὴν τῆς προθεσμίας νὰ γίνῃ βιαία ἀπόβασις εἰς τὴν θέσιν Κοντάρι συμφώνως πρὸς τὴν ἐκλογὴν τοῦ ἀρχηγοῦ τοῦ ἀποβατικοῦ στρατοῦ νοτίως τῆς πόλεως Χίου. Εἰς τὴν αὐτὴν θέσιν εἶχε γίνει ἀπόβασις Ἐλλήνων πρὸς ἀπελευθέρωσιν τῆς νήσου κατὰ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1821. Ἐκεῖ ἔμενε μονίμως δύναμις ἐκ 400 Τούρκων στρατιωτῶν καὶ ὑπῆρχον ἀγροτικὰ κτήματα καὶ κῆποι περιπεφραγμένοι μὲ τοίχους ἐκ λίθων ξηρῶν, φραγὰς ἐκ χώματος, αἴμασιὰς καὶ ἄλλα προφυλάγματα κατάλληλα διὰ ν' ἀποκρύπτωνται στρατιῶται ἐν ὕδρᾳ μάχης. Ο Ζεχνῆ, ὅταν ἐβεβαιώθη ὅτι ἡ ἀπόβασις θὰ ἐγίνετο ἀφεύκτως, ἐνίσχυσε τὴν ἐκεῖ δύναμιν τῶν 400 μὲ ἄλλους 1000 στρατιώτας, τοὺς δποῖους διένειμεν εἰς θέσεις καταλλήλους, ἐκλεγείσας κατὰ πᾶσαν πιθανότητα ἐκ τῶν προτέρων διὰ τοιαύτην ἀμιγών. Ἐν τῷ μεταξὺ τὰ πλοῖα καθήρεσαν τὰς λέμβους των, ἀνεπαρκούς βεβαίως ἀριθμοῦ διὰ τοιαύτην περίστασιν, ἀλλ' δπωσδήποτε διέθεσαν δσας εἶχον τὰ ἐμπορικὰ ἐκεῖνα ἀτμόπλοια, τὰ δποῖα ἄλλως τε δὲν ἦσαν καὶ συστηματικὰ δπλιταγωγά. Εὐτυχῶς ἐκ τούτων ἡ «Πατρίς» εἶχε σωσιβίους σχεδίας ὡς ὑπερωκεάνιον, αἱ δποῖαι ἐχρησιμοποιήθησαν ἐπιτυχῶς μετὰ τῶν ἄλλων λέμβων καὶ οἱ οὔτως ἐπιβιβασθέντες ἄνδρες ἐκ τοῦ 1ου τάγματος τοῦ 7ου συντάγματος ἐξεκίνησαν διὰ τὴν ξηράν. Οἱ Τοῦρκοι ἥρχισαν ἀμέσως ἀδιάκοπον πῦρ ταχὺ κατὰ τῶν λέμβων καὶ τῶν πλοίων. Τὰ πυροβόλα τῶν πλοίων τῆς μοίρας τοὺς ἀπήντησαν διευθύνοντα τὴν βολήν των ἐκεῖ πρὸ πάντων, δπου ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρὸν κατωρθοῦντο νὰ διακρίνωνται κεφαλαί τινες στρατιωτῶν ἡ ἐλαφραὶ μετακινήσεις καὶ ἡ μάχη συνεχίζετο ἐπίμονος, διότι οἱ Τοῦρκοι καὶ ὅταν ἀκόμη ὑπερχώρουν τὸ ἐπραττόν κλιμακηδὸν καὶ τὸ πῦρ δὲν διεκόπτετο ἐκ μέρους των. Ἀλλὰ καὶ ἡ ἀπόβασις ὑπὸ τὴν προστασίαν τοῦ πυροβολικοῦ τῶν πλοίων ἐξηκολούθησε συνεχής, μέχρις ὅτου ἀπεβιβάσθη ὀλόκληρον τὸ 1ον τάγμα. Ὁ συν-

ταγματάρχης Δελαγραμμάτικας ἀπεβιβάσθη μετὰ τοῦ 1ου τάγματος καὶ μὲ τὴν δύναμιν ἐκείνην ἀνεπτύχθη ἀμέσως, μέχρις ὅτου ἀπώθησεν δλίγον τοὺς Τούρκους καὶ ηὔρυνεν οὕτως ἐπαρκῶς τὸν στενὸν χῶρον διὰ τὴν ἀπόβασιν. Τότε πλέον συνεχίσθη αὕτη ἀνευ ἄλλης διακοπῆς, μέχρις ὅτου συνετελέσθη ἐντελῶς. Οἱ Τούρκοι ἔξηκολούθουν νὰ πυροβολοῦν, ἀλλὰ καὶ τὸ πυροβολικὸν τῶν πλοίων δὲν τοὺς ἀφῆκεν οὐδὲ στιγμὴν ἡσύχους καὶ ἡ μάχη ἔξηκολούθησεν ὑπὸ τοιούτους ὅρους, μέχρις ὅτου ἐπῆλθεν ἡ νύξ. Ἡ ἀποβιβασθεῖσα δύναμις διανυκτέρευσεν εἰς Κοντάρι, ἔλαβε τὰ ἀπαιτούμενα προφυλακτικὰ μέτρα καὶ τὴν πρωῖαν ἐκίνησε πρὸς τὴν πόλιν τῆς Χίου. Καθ' ὅδὸν ἀνεγνώρισε τὴν ὁπισθοφυλακὴν τοῦ Τουρκικοῦ στρατοῦ ἀνερχομένην τοὺς πρόποδας τοῦ πλησίον ὅρους καὶ ὁ συνταγματάρχης ἀπέστειλεν ἐν τάγμα πρὸς καταδίωξιν αὐτῆς, τὸ δποῖον ἥχμαλώτισεν δλίγους στρατιώτας βραδυπορήσαντας. Ὁ ἀποβατικὸς στρατὸς κατέλαβε τὴν πόλιν ἀμαχητὶ τὴν 8ην ὥραν πρωῖας τῆς 12ης Νοεμβρίου. Ὁ Τουρκικὸς στρατὸς εἶχεν ἀποσυρθῆ ἐκ τῶν κατεχομένων ὑπὸ αὐτοῦ θέσεων μετὰ τὴν δύσιν τοῦ ἡλίου καὶ ἐγκαταλείψη τὴν πόλιν τῆς Χίου μετὰ τὸ μεσονύκτιον. Κατὰ τὴν γενομένην βιαίαν ἀπόβασιν εἶχεν ἐξέλθει εἰς Κοντάρι ὅμοῦ μετὰ τοῦ ἀποβατικοῦ στρατοῦ καὶ ὁ ὑπὸ τὸν ὑποπλοίαρχον Δεμέστιχαν λόχος, ὁ δποῖος παρηκολούθησε τὰς γενομένας τότε γενικὰς κινήσεις.

Κατὰ τὴν περίοδον τῆς Ἑλληνικῆς ἐπιστρατεύσεως εἰς τοὺς προβολεῖς τῶν ὁχυρωμάτων Κούμ—Καλὲ καὶ Σεντούλ—Μπάχρ κατὰ διαταγὴν τοῦ ὑπουργείου τῶν Ναυτικῶν τῆς Τουρκίας ἀπεστάλησαν ἀξιωματικοὶ ἐκ τοῦ Τουρκικοῦ στόλου, ἥγκυροβολημένοι εἰς Ναγαρᾶν. Ἐθεωρήθη ἐν Κωνσταντινούπολει ὅτι τὰ Ἑλληνικὰ ἀντιορπιλλικὰ θ' ἀπεπειρῶντο νὰ διέλθουν ἐν ὥρᾳ νυκτὸς τὰ στενὰ τῶν Δαρδανελλίων διὰ νὰ ἐπιτεθοῦν κατὰ τῶν μεγάλων μονάδων τοῦ Τουρκικοῦ στόλου μὲ τὴν ἰδέαν χαλαρώσεως τῆς ἐπαγρυπνήσεως εἰς τὰ ἔξωτερικὰ ὁχυρώματα ἀφ' ἐνὸς ὡς ἐκ τῆς καταστάσεως τῆς ἔξησφαλισμένης εἰρήνης τῆς Τουρκίας μὲ τὴν Ἰταλίαν, ὡς ἐκ τῆς δποίας ἐξέλιπεν δλοσχερῶς ὁ φόβος ἐπαναλήψεως ἀποπείρας βιασμοῦ τῶν στενῶν ὑπὸ τῶν Ἰταλῶν, καὶ ἀφ' ἑτέρου τῆς ἀβεβαιότητος τῆς Τουρκίας κατ' ἐκείνας τὰς

ἥμέρας διὰ τὰς ἀποφάσεις τῶν Βαλκανικῶν κρατῶν. Ἐξεδόθη διαταγὴ εἰς περίπτωσιν, καθ' ἥν θὰ ἐνεφανίζοντο τὰ Ἑλληνικὰ ἀντιορπιλλικά, τὰ ὁχυρώματα Κούμ—Καλὲ καὶ Σεντούλ—Μπάχρ νὰ τὰ ἀφήσουν νὰ διέλθουν τὸ στόμιον τοῦ Ἑλλησπόντου, ἀλλ' ἀφοῦ εἰσέλθουν νὰ κλείσουν τὰ στενὰ ἐντὸς ἡμισείας ὥρας διὰ τῶν ναρκῶν, τὰς δποίας ἔφερεν ἡ ἐπὶ τούτῳ ἥγκυροβολημένη ναρκοθέτις ἔσωθεν τοῦ Σεντούλ—Μπάχρ. Ὁ ἀριθμὸς τῶν προβολέων τῶν ἔξωτερικῶν ὁχυρωμάτων ηὗξήθη διὰ τριῶν ἵσχυροτάτης ἐντάσεως νέας προμηθείας, ἐκ τῶν φερομένων ἐπὶ αὐτοκινήτων, καὶ ἐκανονίσθη νὰ τηρῶνται μὲν ἐσβεσμένοι οἱ προβολεῖς, ἀλλ' ἡ ἀμεσος λειτουργία αὐτῶν νὰ εἴνε ἀσφαλής. Τὰ ἔλαφρὰ σκάφη τοῦ Τουρκικοῦ στόλου διετάχθησαν νὰ συνεργάζωνται μετὰ τῶν ὁχυρωμάτων τοῦ στομίου τοῦ Ἑλλησπόντου διὰ τὴν ἀνίχνευσιν τοῦ δρίζοντος.

Μὲ τὴν ἐμπόλεμον κατάστασιν ἀπεστάλησαν πρὸ τῶν Βουλγαρικῶν παραλίων διὰ ψευδοεπιχειρήσεις τὰ θωρητὰ «Τοργκούτ» καὶ «Ἄσαρ - Τεφήκ», τὰ καταδρομικὰ «Χαμηδιέ» καὶ «Μετζητιέ», ἀντιορπιλλικά τινα καὶ πολλὰ Ἑλληνικὰ ἐμπορικὰ ἐκ τῶν κατασχεθέντων εἰς τὸν Εὔξεινον Πόντον. Τὴν 6ην Ὁκτωβρίου τὰ θωρητὰ ἐβομβάρδισαν τὴν Βάρναν, δπότε ἐπροξένησαν ζημίας καὶ εἰς δύο Βουλγαρικὰ τορπιλλοβόλα, καὶ τὴν 8ην ἐβομβάρδισαν τὴν κωμόπολιν Καβάρναν. Εἰς ἀμφοτέρας ἐκείνας τὰς ἐπιχειρήσεις παρηκολουθοῦντο ὑπὸ τῶν Ἑλληνικῶν ἐμπορικῶν διὰ νὰ φαίνωνται ὅτι προετίθεντο ν' ἀποβιβάσουν στρατόν. Οἱ Τούρκοι ἐπεδίωκον νὰ ἐξαπατήσουν τοὺς Βουλγάρους καὶ τοὺς ἀναγκάσουν νὰ ἀποσπάσουν εἰς τὰ παράλιά των δυνάμεις, αἱ δποῖαι νὰ τοὺς ἔλειπον ἐκ τοῦ μετώπου κατὰ τὴν μάχην, τὴν δποίαν ἐσκόπουν νὰ δώσουν αὐτοὶ οἱ Τούρκοι εἰς Σαράντα-Ἐκκλησιές, εὐθὺς ὡς θὰ κατώρθουν νὰ συγκεντρώσουν τὸν στρατόν των εἰς τὴν Θράκην. Ἐν τῷ μεταξὺ τὰ Τουρκικὰ ἀνιχνευτικὰ συνώδευον ὅσα μεταγωγικὰ τοῦ στόλου των μετέφερον πολεμεφόδια ἦσαν στρατόν. Τὰ θωρητὰ καὶ τὰ καταδρομικά, πάντοτε συνοδευόμενα ὑπὸ τῶν Ἑλληνικῶν ἐμπορικῶν, ἔξηκολούθησαν νὰ ἐμφανίζωνται πρὸ τῶν Βουλγαρικῶν παραλίων καὶ νὰ διαδρομοῦν ἀπὸ τοῦ κόλπου τῶν Δέρκων εἰς Καλλιάκραν τηροῦντα εἰς ἀποκλεισμὸν τὰς Βουλγαρικὰς ἀκτάς. Τὴν νύκτα τῆς 8ης πρὸς τὴν 9ην Νοεμ-

βρίου τὸ καταδρομικὸν «Χαμηδὶε» μετὰ δύο ἀντιτορπιλλικῶν ἔξετέλει περιπολίαν ἔξωθεν τῆς Βάρνας καὶ εἶχεν ἀποχωρισθῆ τούτων διὰ νὰ περιπολήσῃ εἰς τὴν ἀκτῖνα του, ὅταν περὶ τὸ μεσονύκτιον εἴδε τορπιλλικὰ σκάφη νὰ τὸ πλησιάζουν καὶ ἤναψε τὰ συνθηματικὰ φῶτα τῆς ἀναγνωρίσεως. Τὰ σκάφη ἔκεινα ἦσαν Βουλγαρικὰ τορπιλλοβόλα, τὰ δποῖα ἥρχοντο νὰ τὸ τορπιλλήσουν καὶ ἥγγονται δποῖαν ἀπάντησιν νὰ δώσουν εἰς τὸ σύνθημα τοῦ «Χαμηδὶε», ὡς ἦτο ἄλλως τε ἐπόμενον, περιωρίσθησαν λοιπὸν νὰ ἐπαναλάβουν τὰ συνθηματικὰ φῶτα τὰ δποῖα εἶχεν ἀνάψει τὸ καταδρομικόν. Μὲ τὴν ἀμφιβολίαν ὅτι δὲν εἴδον τὸ σύνθημα του καὶ δτι ὡς προσερχόμενα πλοῖα ἔξετέλεσαν πρῶτα τὸ σύνθημα τῆς ἀναγνωρίσεως, τὸ «Χαμηδὶε» τὰ ἐθεώρησεν ὡς Τουρκικὰ καὶ τὰ ἀφῆκε νὰ τὸ πλησιάσουν πρώφραθεν, εἰς ἐγγυτάτην ἀπόστασιν, νὰ τὸ τορπιλλήσουν εἰς τὴν πρῶφραν καὶ νὰ διαφύγουν ἀβλαβῆ. «Οταν πλέον ἥρχισε πῦρ κατ' αὐτῶν τὸ μόνον ἀποτέλεσμα ὑπῆρξε νὰ πλησιάσουν τὰ ἀντιτορπιλλικὰ τῆς δμάδος του, τὰ δποῖα προσερχόμενα ἤναψαν τὰ συμπεφωνημένα φῶτα τῆς ἀναγνωρίσεως. Ἀλλὰ τὸ «Χαμηδὶε» ἔξελαβε τὴν φορὰν ταύτην τὰ ἀντιτορπιλλικά του ὡς ἔχθρικά, τὰ δποῖα ἥρχοντο ἐκ δευτέρου νὰ τὸ τορπιλλήσουν καὶ διηύθυνε ταχύτατον πῦρ ἐναντίων των. Μετὰ μεγάλου κόπου ἐγένετο ἐπὶ τέλους ἡ ἀναγνωρισίς καὶ ἔξητάσθη ἡ βλάβη ἐκ τῆς τορπιλλήσεως. Τὰ στεγανὰ τῆς πρώφρας ἀντέσχον καλῶς, ἀλλ' εισέρρευσαν πολλὰ ὕδατα καὶ τὸ πρώφρατον κατάστρωμα ἔφθασεν ἐν χρῷ τῆς θαλάσσης. Τὸ θωρηκτὸν «Τοργκούτ» ἐπλησίασε, ἔδεσε τὰ δυμούλκια εἰς τὴν πρύμνην τοῦ «Χαμηδὶε», καὶ μὲ μικρὰν ταχύτητα, διὰ νὰ μὴ ὑφίστανται τὰ στεγανὰ τῆς πρώφρας ὑδροδυναμικὰς πιέσεις καὶ οὕτω ἔξαλουθήσουν ν' ἀντέχουν, τὸ ἔρυμούλκησεν ἀπὸ τῆς πρύμνης του μέχρι τῆς εἰσόδου τοῦ Βοσπόρου καὶ ἔκει τὸ παρέλαβον τέσσαρα δυμούλκα καὶ τὸ ὠδήγησαν κατ' εὐθεῖαν εἰς μίαν τῶν δεξαμενῶν τοῦ Κερατίου κόλπου. Τὸ θωρηκτὸν «Τοργκούτ» ἐπανῆλθεν εἰς τὸν Εὔξεινον. Ἐν τῷ μεταξὺ κατὰ τὰς ἀρχὰς Νοεμβρίου εἶχον χρησιμοποιηθῆ τὰ πλοῖα καὶ ἀπὸ τοῦ μέρους τοῦ Εὔξεινου εἰς τὸ ὑψος τῆς λίμνης τῶν Δέρκων καὶ ἀπὸ τοῦ μέρους τῆς Προποντίδος εἰς Τσεκμετζέ, ὡς ἀκραῖαι πτύχυγες τῆς ἀμύνης Τσατάλτσας. Τὰ θωρηκτὰ «Μπαρμπαρδός»

καὶ «Μεσσουδιὲ» μετὰ τῶν ἀντιτορπιλλικῶν καὶ δύο ἄλλων παλαιῶν πλοίων, τὰ δποῖα ἐτέθησαν εἰς κίνησιν ὡς ἐκ τῆς ἐκτάκτου ἀνάγκης, ἐπανειλημμένως ἔβομβάρδισαν ἀπὸ θαλάσσης τὸν Βουλγαρικὸν στρατὸν ἀποπειρώμενον νὰ διέλθῃ τὴν μεγάλην γέφυραν τοῦ Τσεκμετζέ.

Ἄρχηγὸς τοῦ Τουρκικοῦ στόλου ἀπὸ τῆς ἐμπολέμου καταστάσεως ἦτο δ πλοίαρχος Ραμὶς ἐπιβαίνων τοῦ θωρηκτοῦ «Μπαρμπαρδός». Ὁ ἀξιωματικὸς οὗτος, δ ὁ δποῖος εἶχε συνεργασθῆ πολὺ μετὰ τῆς Βρετανικῆς ἀποστολῆς ὑπὸ τὸν ναύαρχον Γκαίμπηλ καὶ διατελέσει ἐπὶ διετίαν μοίραρχος τοῦ Τουρκικοῦ στόλου, ἀπὸ τοῦ ἔτους 1909—1911, ἐθεωρεῖτο μορφωμένος καὶ ἦτο εἰδικὸς τορπιλλητής καὶ ἡλεκτρολόγος, γνωστὸς ὡς ἡλεκτροφωτίσας τὰ ἀνάκτορα τοῦ Σουλτάνου. Εἰς τὴν θέσιν τοῦ ἀρχηγοῦ τοῦ στόλου εἶχε μετατεθῆ ἀπὸ τῆς θέσεως τοῦ διευθυντοῦ τοῦ ναυστάθμου. Εἰς τὸ παρελθόν εἶχε διατελέσει ὑπὸ μεγάλην εὔνοιαν καὶ εἶχε σταλῆ εἰς τὴν ἀλλοδαπὴν ἐπὶ πενταετίαν πρὸς τελειοποίησιν τῶν σπουδῶν του, ἀλλὰ κατόπιν εἶχε πέσει ὑπὸ δυσμένειαν καὶ ἔξορισθῆ εἰς τὴν Ἀραβίαν. Εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ ναυτικοῦ ἐπανῆλθε μετὰ τὴν πτῶσιν τοῦ σουλτάνου Χαμίτ καὶ ὑπηρέτησε μετὰ ζήλου ὃστε ἔτυχε τῆς ἰδιαιτέρας ἐκτιμήσεως τοῦ ναυάρχου Γκαίμπηλ καὶ γενικῶς ἐκρίθη ὡς εὑφυής ἀξιωματικὸς. Ἡτο κάλλιστα πληροφορημένος διὰ τὸ «Ελληνικὸν ναυτικόν, πολὺ πρὸ τοῦ ἔτους 1911 δπότε διωρίσθη ναυτικὸς ἀκόλουθος τῶν ἐν Ρώμῃ καὶ Ἀθήναις πρεσβειῶν. Τὴν ἐπομένην τῆς ἀνακωχῆς τῆς Τουρκίας μετὰ τῆς Σερβίας, Βουλγαρίας καὶ Μαυροβουνίου, δ ὑπονοργὸς τῶν στρατιωτικῶν καὶ ἀρχιστράτηγος τοῦ Τουρκικοῦ στρατοῦ Ναζήμ ἀπέστειλεν εἰς Δαρδανέλλια ἵνα ὑποστράτηγον δ ὁ δποῖος ἐνεγείρησεν εἰς τὸν ἀρχηγὸν Ραμὶς ἐμπιστευτικὴν διαταγήν. Κατὰ ταύτην ὥφειλεν δ Τουρκικὸς στόλος νὰ ἔξελθῃ τῶν στενῶν καὶ ἐπιχειρήσῃ νὰ συνάψῃ μάχην. Διετάσσετο δμως δητῶς δ Ραμὶς νὰ μὴ προχωρήσῃ πέραν ὠρισμένου σημείου, τοῦ δποίου ἐδίδετο τὸ πλάτος καὶ μῆκος, ἀλλὰ μόνον ἐντὸς τοῦ οὕτω ταχθέντος διαστήματος νὰ ἐνεργήσῃ πᾶν δ, τι θὰ ἥδυνατο νὰ πράξῃ καὶ νὰ ἐπιστρέψῃ. Τὸ ἐγγραφόν ἔκεινο ἐτήρησε μυστικὸν δ ἀρχηγὸς τοῦ στόλου καὶ ἡσχολήθη δραστηρίως νὰ ἐτοιμάσῃ τὰ πλοῖα πρὸς

μάχην. Τὸ καταδρομικὸν «Χαμηδιὲ» ἐπεσκευᾶζετο ἀκόμη εἰς τὴν δεξαμενὴν καὶ ὁ κυβερνήτης αὐτοῦ Ρεοὺφ ὠρίσθη προσωρινῶς διοικητὴς τῆς ὁμάδος τῶν ἀντιτορπιλλικῶν διὰ τὴν ἡμέραν τῆς ἔξοδου τοῦ στόλου. Τὰ λοιπὰ πλοῖα διετάχθησαν ἐπειγόντως νὰ συγκεντρωθοῦν εἰς Δαρδανέλλια. Ὁ Ραμὶς ὥρισεν οἰλακιστὰς εἰς τὰ ὀχυρώματα τοῦ στομίου τοῦ Ἑλλησπόντου διὰ νὰ συνεννοεῖτο κατὰ τὴν μάχην μετ' αὐτῶν καὶ τῶν πυροβολαρχιῶν ὅταν θὰ ἔχρινε τὴν κατάλληλον στιγμὴν ν' ἀρχίσουν πῦρ κατὰ τῶν Ἑλληνικῶν πολεμικῶν. Ἀπὸ τῆς Μαδύτου ἔξετελέσθησαν πυρὰ μάχης κατὰ θάλασσαν καὶ κατόπιν τούτων τὰ πλοῖα ἀπεβίβασαν τὰ ἐπιπλατῶν εἰς Δαρδανέλλια διὰ ν' ἀποφύγουν τὰς πυρκαϊὰς κατὰ τὴν ἀναπόφευκτον ἐγγὺς ναυμαχίαν.

Οτε ὁ Βουλγαρικὸς στρατὸς εἶχε προελάσει πρὸς τὴν Τσατάλτσαν περὶ τὰ τέλη Ὁκτωβρίου ἡ Κωνσταντινούπολις ἔπαινε νὰ εἴνεται ἐν ἀπολύτῳ ἀσφαλεἴᾳ ἀπὸ τοῦ μέρους τῆς ἔηρᾶς. Αἱ πύλαι τῶν Δαρδανελλίων ἦνοι ἤταν τότε διὰ τὰ πολεμικὰ πλοῖα τῶν μεγάλων Δυνάμεων καὶ σχεδὸν καθ' ἐκάστην εἰσήρχοντο καὶ ἔξήρχοντο τῶν στενῶν θωρηκτὰ ἢ καταδρομικά. Ἀφ' ἐτέρου ἡ κίνησις τῶν ἐμπορικῶν πλοίων ἔξηκολούθησε νὰ παραμένῃ σημαντική, ὡς ἡτοῖς καὶ πρότερον, καὶ εἰς τὰς ὅψεις τῶν περιπολούντων πρὸς τοῦ στομίου τοῦ Ἑλλησπόντου Ἑλληνικῶν ἀντιτορπιλλικῶν ἡ ἐμφάνισις καπνῶν εἰς τὸ βάθος τῶν στενῶν διαρκής. Ἡ ἐπαγρύπνησις τῶν περιπολούντων κατ' ἀνάγκην ἔπειρε νὰ γίνηται προσεκτικὰ διότι συνέπιπτε πολλάκις νὰ ἔξέρχηται τῶν στενῶν πολεμικὸν πλοῖον καθ' ἦν ὥραν ἔξήρχοντο καὶ ὁμάδες ἐμπορικῶν καὶ ὡς ἐκ τοῦ μεγάλου μήκους τῶν στενῶν κατὰ τὸν ἀξονά των, νὰ διακρίνηται μὲν τὸ πολεμικὸν πλοῖον ἀλλὰ τὰ ἐρχόμενα κατόπιν αὐτοῦ ἄλλα σκάφη νὰ μὴ διευκρινίζωνται ἐγκαίρως ἀν ἦσαν ἐμπορικὰ πλοῖα ἢ στόλος ὀλόκληρος. Ἀλλοτε συνέβαινε νὰ ἐρχωνται ἔνα πολεμικὰ καὶ ἀγκυροβολοῦν εἰς Μπεσίκια, ἀπέναντι τῆς Τενέδου, κατὰ τὸ λυκόφως ἢ τὸ λυκαυγὲς καὶ νὰ ὑπάρχῃ κίνδυνος παρεξηγήσεως. Τὰ Τουρκικὰ καταδρομικὰ σπανίως ἐνεφανίσθησαν χωρὶς νὰ ἀποκρυψοῦν ὅπισθεν ἐμπορικῶν πλοίων ἔξερχομένων τῶν στενῶν, διὰ νὰ ἔμενον ἀόρατα ἔως ὅτου θὰ διήνυνον τὰ ἀπὸ Γκιλῆ Μπάχρ εἰς τὸ στόμιον τοῦ Ἑλλησπόντου μίλλια

καὶ νὰ εἴχον οὕτω μιᾶς ὥρας κέρδος χρόνου καὶ ἀδιστάκτως νὰ ὑπερέβαινον τὸ δριον βολῆς τῶν ὀχυρωμάτων πρὸς παρενόχλησιν τῶν περιπολούντων Ἑλληνικῶν ἀντιτορπιλλικῶν μέχρις ὅτου θὰ κατέφθανεν ὁ «Ἀβέρωφ». Ὁ χειμὼν τοῦ πολέμου ὑπῆρξε πολὺ δριμὺς καὶ ὀθενδήποτε καὶ ἀν ἐπνεεν ὁ ἄνεμος παρήγετο μέγας κυματισμὸς ἐκ τοῦ ὄποιου ἐκοπίαζον τὰ ἀντιτορπιλλικά, ὑποχρεωμένα νὰ κινῶνται μὲ μικρὰν ταχύτητα καὶ παραμένουν τουλάχιστον ἐπὶ 48 ὥρας συνεχεῖς ἐν περιπολίᾳ ὑπὸ δυσκόλους συνθήκας. Οὔτε αἱ γιονοθύελλαι ἔλειψαν κατὰ τὴν περίοδον τῆς ἐμπολέμου καταστάσεως. Ἡ σπανιωτέρα κατάστασις τῆς θαλάσσης ἦτο ἡ γαλήνη καὶ ἡ τύχη ἡθέλησε κατ' ἀμφοτέρας τὰς ναυμαχίας ὁ καιρὸς νὰ συμπέσῃ γαληνιαῖος. Αἱ δυσκολίαι ἐδιπλασιάζοντο διὰ τὰ περιπολούντα πλοῖα ὅταν ἐπήρχετο ἡ νύξ. Ἐν κακοκαιρίᾳ, ὡς ἐκ τῶν ἀνεμάτων καὶ τῶν ἀνέμων, δυσκόλως θὰ ἡδύναντο νὰ εὑρίσκουν τὸ στήγμα των ἐὰν τοὺς ἔλειπεν ὁ προβολεὺς τοῦ Σεντούλ-Μπάχρ ὁ ὄποιος οὐδέποτε ἔπαινε ν' ἀνιχνεύῃ τὸν δρίζοντα κατὰ συχνὰ διαλείμματα. Ἄλλ' οἱ Τοῦρκοι, καὶ ἐὰν ἐγνώριζον πόσον ἔχρησίμευεν ὁ προβολεὺς εἰς τὰ περιπολούντα πλοῖα, πάλιν θὰ τὸν ἤναπτον, διότι ἦσαν ὑποχρεωμένοι νὰ φρουρήσουν τὸ στόμιον πάσῃ θυσίᾳ καὶ προτιμώτερον δι' αὐτοὺς ἦτο τὸ νὰ γνωρίζουν τὶ συμβαίνει ἐντὸς τῶν στενῶν τοῦ νὰ δυσκολεύουν τὰς κινήσεις τῶν Ἑλληνῶν ἀντιτορπιλλικῶν. Τὸ δλιγώτερον τὸ δριον θὰ ἡδύνατο νὰ τοὺς συμβῇ κατὰ βροχερὰν καὶ σκοτεινὴν νύκτα θὰ ἦτο ἡ τορπίλησις τῆς ναρκοθέτιδος, ἢ ὁποῖα ἔμενεν ἡγκυροβολημένη κατωθεν τοῦ Σεντούλ-Μπάχρ. Τὸ ζήτημα τοῦ λαθραίου εἰσπλοου τορπιλλικῶν πλοίων ἡ τὸν καταδυομένου ὑπὸ εύνοικὰς συνθήκας σκότους καὶ βροχῆς, ὅχι μόνον ἦτο ὑπ' ὄψιν ἀλλὰ καὶ εἴχεν ἀνακινηθῆ δις ἢ τρίς, ὅτε ὅμως ἀπέκλινε τὸ ὑπουργεῖον τῶν Ναυτικῶν πρὸς τοιαύτην ἀπόφασιν διέταξε νὰ ἐκτελεσθῇ ἢ ἀπόπειρα διὰ τοῦ καταδυομένου καὶ τῶν παλαιῶν μικρῶν τορπιλλοβόλων τῶν 85 τόνων. Ὁ ναύαρχος ἀπήντησεν διτι ἐθεώρει ἀκατάλληλα τὰ τορπιλλόλα διὰ τοιαύτην ἐπιχείρησιν, διότι δὲν εἴχον ταχύτητα, καὶ, διτι θὰ ἐχησιμοποίει ἀντιτορπιλλικά τινα καὶ τὸ καταδυόμενον καὶ ἔξεδωκ πρὸς τὸν διοικητὴν τοῦ τορπιλλικοῦ στολίσκου καὶ τὸν κυβερνήτην τοῦ καταδυομένου ἐμπιστευτικὰς σχετικὰς διαταγὰς λεπτομερεῖς.

Ἡ προσεχὴς ἔναρξις τῆς διασκέψεως τῆς εἰρήνης μετέβαλε τὴν ἀπόφασιν τοῦ ὑπουργείου τῶν Ναυτικῶν, τὸ δποῖον διὰ μεταγενεστέρας διαταγῆς του ἀνέστειλε τὴν μέλλουσαν νὰ ἐκτελεσθῇ ἐκείνην ἐπιχείρησιν.

Πρὸς πληρεστέραν ἐπιτήρησιν τοῦ στομίου τοῦ Ἐλλησπόντου, κατὰ τὴν ἐπιχείρησιν τῆς ἀποβάσεως τοῦ Βουλγαρικοῦ στρατοῦ εἰς τὸ Δεδεαγάτς, ἐστάθμεισαν προσωρινῶς εἰς Τένεδον τὸ ἀντιτορπιλλικὰ τύπου «Θυέλλης» καὶ «Νίκης», τὸ καταδυόμενον «Δελφὶν» καὶ τὰ τορπιλλούλα ὑπ' ἀριθ. «12» καὶ «11». Ο προσωρινὸς ἐκεῖνος σταθμὸς ἀπεφασίσθη νὰ γίνῃ μόνιμος, ἐπειδὴ παρεῖχεν εὐκολίας τινας εἰς τὸ ἀντιτορπιλλικά, ἀπεστάλη ἐκεῖ ἐκ Μούδρου ἐν ἀνθρακοφόρον, τοῦ δποίου ἐπέβαινεν ἀνάλογος ἀριθμὸς ἀνθρακέων διὰ τὰς ἀνάγκας τοῦ στολίσκου καὶ διοικητὴς αὐτοῦ πλοίαρχος Βρατσᾶνος διετάχθη νὰ κανονίζῃ ἐκεῖνος τὰς ἐκ περιτροπῆς περιπολίας τῶν πλοίων του.

Τὴν 20ην Νοεμβρίου ἐγνώσθη ὅτι ἡ Τουρκία ὑπέγραψεν ἀνακοήν μετὰ τῆς Σερβίας, τῆς Βουλγαρίας καὶ τοῦ Μαυροβουνίου καὶ ὅτι μόνη ἡ Ἐλλὰς θὰ συνέχιζε τὸν πόλεμον. Τὴν πληροφορίαν ταύτην ἐπηκολούθησαν ἄλλη ἐνδιαφέρουσα τὸν στόλον, ὅτι πάντα τὰ Τουρκικὰ πολεμικὰ κατέπλευσαν εἰς Ναγαρᾶν καὶ ἐποθετήθησαν πυροβολαρχίαι πεδιναὶ παρὰ τὰ ὁχυρώματα καὶ εἰς ἄλλας θέσεις τῶν στενῶν. Τὴν πρωΐαν τῆς 27ης ἀπέπλευσεν ὁ Ναύαρχος ἐκ Μούδρου μετὰ τῶν τεσσάρων θωρηκτῶν, τῶν ἀντιτορπιλλικῶν «Λέοντος», «Πάνθηρος», «Ιέρακος», «Νέας Γενεᾶς», ἡ δποία εἶχε καταπλεύσει ἐκ Χίου εἰς τὴν διάθεσιν τοῦ στόλου τοῦ Αἴγαίου, καὶ τοῦ «Δελφῖνος» καὶ ἐπλευσεν εἰς Τένεδον ὅπου ἀφῆκε τὸ καταδυόμενον εἰς τὴν διάθεσιν τοῦ διοικητοῦ τοῦ τορπιλλικοῦ στολίσκου. Μετὰ τῶν λοιπῶν πλοίων διεδρόμησεν μέχρι τῆς ἐσπέρας τῆς 29ης ἀπὸ τοῦ ἀκρωτηρίου Μπαμπᾶ, ἔναντι τῆς Λέσβου, εἰς τὸν κόλπον τοῦ Ξηροῦ, διερχόμενος μεταξὺ Ἰμβρου καὶ τῆς Εὔρωπαϊκῆς ἀκτῆς τῶν στενῶν, πολὺ πλησίον τοῦ στομίου, εἰς τὸ δριον τῆς βολῆς τῶν ὁχυρωμάτων καὶ μεταξὺ Τενέδου καὶ Ἀσιατικῆς ἀκτῆς. Ἐξαιρουμένων νυκτερινῶν ἀσυνήθων συνεννοήσεων, γινομένων ἐντὸς τῶν στενῶν, ἄλλο τι δὲν εἶχε παρατηρηθῆναι κατὰ τὰς νύκτας ὑπὸ τῶν περιπολούντων ἀντιτορ-

πιλλικῶν. Τὸ ἀντιτορπιλλικὸν «Νέα Γενεὰ» παρέμεινεν εἰς Τένεδον, εἰς τὴν διάθεσιν τοῦ διοικητοῦ τοῦ τορπιλλικοῦ στολίσκου καὶ τὰ λοιπὰ πλοῖα ἐπανέπλευσαν εἰς Μούδρον, τὴν ἐσπέραν τῆς 29ης, δποῦ συνήντησαν τὸ ἀντιτορπιλλικὸν «Ἀετὸν» διὰ πρώτην φορὰν ἀπὸ τοῦ πολέμου ἐρχόμενον εἰς τὴν διάθεσιν τοῦ στόλου.

Πρὸς τὰς 8ω 30λ πρωΐας τῆς 1ης Δεκεμβρίου τὸ ἀντιτορπιλλικὸν «Σφενδόνη», περιπολοῦν μετὰ τῆς «Λόγχης» καὶ τῆς «Ναυκρατούσης», ἀνεγνώρισε Τουρκικὸν ἀντιτορπιλλικὸν ἐρχόμενον πρὸς τὰ ἔξω καὶ παραπλέον μὲ ταχύτητα τὴν ἀκτὴν τοῦ Κούμ—Καλέ. Ἡ «Σφενδόνη» μετὰ τῶν ἄλλων πλοίων τὸ ἐπλησίασεν εἰς 3000 μέτρα, ἔβαλλε κατ' αὐτοῦ 3 βολὰς καὶ μίαν ἡ «Λόγχη». Τὸ ἐχθρικὸν σκάφος ἐπέστρεψεν εἰς τὰ στενά, ἀλλὰ τὰ ὁχυρώματα Κούμ—Καλὲ καὶ Σεντούλ—Μπάχο ως καὶ πεδιναὶ πυροβολαρχίαι ἥρχισαν ἀμέσως ταχὺ πῦρ κατὰ τῶν Ἐλληνικῶν ἀντιτορπιλλικῶν, τὸ δποῖον ἀπέβη ἀνευ ἀποτελέσματος χάρις εἰς τὴν δεξιότητα τοῦ χειρισμοῦ τῶν πλοίων καὶ τὴν ταχύτητά των. Ο διοικητὴς τοῦ τορπιλλικοῦ στολίσκου διετάχθη παρὰ τοῦ Ναυάρχου διὰ τοῦ ἀσυρμάτου ν' ἀπάρῃ ἀμέσως ἐκ Τενέδου μετὰ πάντων τῶν ἀντιτορπιλλικῶν καὶ τοῦ καταδυόμενου καὶ νὰ πλεύσῃ πρὸς τὸ στόμιον τοῦ Ἐλλησπόντου, τηρούμενος ἐκτὸς βολῆς τῶν ὁχυρωμάτων. Ἡ κίνησις αὕτη ἐβράδυνε νὰ ἐκτελεσθῇ, διότι ἡ διαταγὴ τοῦ Ναυάρχου ἐλήφθη μὲν ὑπὸ τοῦ «Βέλους» ἀλλ' ὁ διοικητὴς εἶχεν ἐπιβῆ τῆς «Νέας Γενεᾶς» καὶ ἡ διαταγὴ μετεβιβάσθη διὰ βραχιόνων καὶ καθυστέρησεν. Ἐν πάσῃ περιπώσει πάντα τὸ ἀντιτορπιλλικά, πρὸς τὴν 1ω 30λ, ἐπλεον πρὸ τοῦ στομίου ὅταν ἐθεάθη πρὸς Βορρᾶν εἰς ἀπόστασιν μιλλίων τινῶν ἐσωθεν τοῦ δρίζοντος καταδρομικὸν ἐρχόμενον ἐξ Ἰμβρου πρὸς τὸ ἀκρωτήριον τῆς Ἐλλῆς μὲ μεγάλην ταχύτητα καὶ διετάχθη ὑπὸ τοῦ διοικητοῦ ἡ ὅμας τῶν 4 ἀντιτορπιλλικῶν τύπου «Θυέλλης» ὑπὸ τὴν «Σφενδόνην» νὰ προχωρήσῃ καὶ ἀναγνωρίσῃ τὸ ἄγνωστον σκάφος. Εὑθὺς ως ἐπλησίασε τὸ καταδρομικὸν ἡ «Σφενδόνη» ἐστρεψεν δλοταχῶς πρὸς τὴν «Νέαν Γενεὰν» καὶ ἐσήμανεν ὅτι τὸ πλοῖον ἦτο Τουρκικόν, ἀλλὰ ταυτοχρόνως γενικὴ συμπυροκρότησις τῆς δεξιᾶς πλευρᾶς τοῦ καταδρομικοῦ ἐδωκε τέρμα εἰς τὰς ἀμφιβολίας περὶ τῆς ἐθνικότητός του καὶ ἀνεγνωρίσθη τὸ

«Μετζητιέ». Το ἀντιορπιλλικὰ ἀπήντησαν εἰς τὸ πῦρ καὶ ἀπεμακρύνθησαν πρὸς τὰ ἔξω, τὸ ὑποβρύχιον «Δελφὶν» κατέδυσε καὶ ἐπροχώρησε πρὸς τὸ «Μετζητὶε» ἀλλὰ δὲν ἥδυνθη νὰ τὸ καταφθάσῃ καὶ ἀπῆλθεν εἰς τὴν ἐπιφάνειαν. Τὸ ἔχθρικὸν καταδρομικὸν διεδρόμησεν εἰς τὸ δριον τῆς βολῆς τῶν ὁχυρωμάτων ἐπὶ δύο ὕδρας καὶ καπνὸν ἐπανῆλθεν εἰς Ναγαρᾶν.

Ἐν τῷ μεταξὺ τὰ τέσσαρα θωρηκτὰ καὶ τὰ ἀντιορπιλλικὰ «Λέων», «Πάνθηρ», «Ιέραξ», «Ἀειδός» εἶχον ἀποπλεύσει τοῦ Μούδρου πρὸς τὰς 2ω ἐρχόμενα πρὸς Ἑλλην, καὶ, ἐν πλῷ, πρὸς τὰς 4ω, ἔλαβεν δὲ Ναύαρχος ἀναφορὰν δτὶ τὸ ἔχθρικὸν καταδρομικὸν εἰσῆλθεν εἰς τὰ στενά. Ἐξηκολούθησεν ὅμως τὸν πλοῦν, διῆλθε μεταξὺ Ἰμβρου καὶ Ἑλλην, κατὰ τὴν νύκτα ἐπλευσε πρὸς Βορρᾶν καὶ τὴν ἐπομένην 2αν Δεκεμβρίου ἡκολούθησε τὴν διαδρομὴν ἀπὸ τοῦ ἀκρωτηρίου Μπαμπᾶ πρὸς τὸν κόλπον τοῦ Σηροῦ ἀναμένων ἐμφάνισιν τοῦ Τουρκικοῦ στόλου ἀπὸ ὕδρας εἰς ὕδραν. Ἀλλ’ ἡ ἡμέρα ἐκείνη διῆλθεν ἐν ἥρεμίᾳ. Οὐδὲν ἔχθρικὸν πλοῖον ἐξῆλθε τῶν στενῶν, καὶ κατὰ τὴν νύκτα δὲ στόλος ἐπλευσε Βορείως Ἰμβρου.

Ἡ 3η Δεκεμβρίου ἐξημέρωσε μὲ ἐλαιφρὰς πνοὰς Νοτιοανατολικοῦ ἀνέμου. Ὑπῆρχεν ἵχνος κυματισμοῦ τοῦ Νότου, ἀλλὰ πολὺ ἀσθενὲς καὶ ἡ κατάστασις τῆς θαλάσσης δλίγον διέφερε τῆς ἄκρας γαλήνης. Ἐλαφρὰ δμίχλη ὑπῆρχε παρὰ τὸν δρῖζοντα, ἀλλ’ ἐμετριάσθη μὲ τὴν ἀνατολὴν τοῦ ἥλιου καὶ ἥρχισαν νὰ διαγράφωνται αἱ ἀκταὶ τοῦ στομίου τοῦ Ἑλλησπόντου. Ο στόλος ἐπλεε μὲ ταχύτητα 7 μιλλίων πρὸς Νότον, ἐν γραμμῇ παραγωγῆς εἰς δύο στήλας, καὶ εὑρίσκετο πρὸς τὰς 7ω πρωΐας μεταξὺ Ἰμβρου καὶ χερσονήσου Καλλιπόλεως. Τὴν πρὸς ἀριστερὰ στήλην ἀπετέλουν κατὰ σειρὰν τὰ θωρηκτὰ «Ἀβέρωφ», «Σπέτσαι», «Ὑδρα», «Ψαρά», καὶ τὴν πρὸς τὰ δεξιὰ τὰ μεγάλα ἀντιορπιλλικὰ κατὰ σειρὰν «Λέων», «Πάνθηρ», «Ιέραξ», «Ἀειδός» εἰς τὸ ὑψος τῶν θωρηκτῶν καὶ κανονικὴν ἀπόστασιν 400 μέτρων. Ο Ναύαρχος προετίθετο νὰ δδηγήσῃ τὸν στόλον εἰς Τένεδον κατ’ ἐκείνην τὴν πρωΐαν ἐάν συνέβαινε καὶ πάλιν νὰ μὴ ἐξήρχετο δὲ ἔχθρος τῶν στενῶν. Πρὸς τὰς 7ω 30λ ἡ ναυαρχὶς διῆρχετο πλησίον τοῦ περιπολοῦντος ἀντιορπιλλικοῦ «Βέλους», καὶ εἶχεν ἀρχίσει μετ’ αὐτοῦ συνεννόησιν διὰ βραχιόνων διὰ τὰ λοιπὰ ἐλαφρὰ πλοῖα, τὰ περι-

πολοῦντα καὶ τὰ εἰς Τένεδον, δταν δὲ ἀξιωματικὸς τῆς φυλακῆς ἀνέφερεν εἰς τὸν Ναύαρχον τὴν ἐμφάνισιν Τουρκικῶν πολεμικῶν. Ἡ δμίχλη εἶχεν ἀρχίσει νὰ διαλύηται καὶ ἐφάνη, εἰς μεγάλην ἀπόστασιν παρὰ τὸ Κούμ—Καλέ, τὸ καταδρομικὸν «Μετζητὶε» καὶ καπνὸι πολλῶν ἀλλων πλοίων τὰ ὅποια εὐθὺς ἀμέσως ἀνεγνωρίσθησαν καὶ ἐκεῖνα ὡς Τουρκικὰ ἀντιορπιλλικά. Ο Ἑλληνικὸς στόλος εὑρίσκετο ἀκόμη πολὺ βιρείως τοῦ ἀξονος τοῦ στομίου τοῦ Ἑλλησπόντου, ἀπὸ τῆς θέσεως του δὲν ἐφαίνετο τὸ βάθος τῶν στενῶν, ἀλλ’ ἀνεδύοντο πολλοὶ καπνοὶ νοτίως τῆς Εὐρωπαϊκῆς ἀκτῆς Δαρδανελλίων καὶ δὲν ἀπέμεινεν ἀμφιβολία δτὶ δὲ λοιπὸς ἔχθρικὸς στόλος ἥρχετο πρὸς τὰ ἔξω. Διὰ τοῦ ἀσυρμάτου ἐγένοντο ἐνήμερα τῆς καταστάσεως ἡ «Νέα Γενεὰ» καὶ τὰ ἀλλα ἀντιορπιλλικὰ καὶ διετάχθησαν νὰ συναχθοῦν πρὸς ἡμᾶς εἰς τὸ ἀκρωτήριον Κέφαλος τῆς Ἰμβρου. Πρὸς τὰς 8ω 10λ ἐξῆλθε τῶν στενῶν ἐν πλωτὸν νοσοκομεῖον. Κατ’ ἐκείνην τὴν στιγμὴν διετάχθησαν διὰ γενικοῦ σήματος θωρηκτὰ καὶ μεγάλα ἀντιορπιλλικὰ νὰ τεθοῦν ἐν πολεμικῇ ἐγέρσει καὶ συγχρόνως διετάχθη διὰ βραχιόνων τὸ «Βέλος» νὰ πλεύσῃ μὲ μεγάλην ταχύτητα εἰς συνάντησιν τῶν ἀντιορπιλλικῶν καὶ λοιπῶν πλοίων καὶ νὰ ἐπαναλάβῃ τὴν διαταγὴν νὰ ἔλθουν πρὸς ἡμᾶς. Ἐφ’ ὅσον κατηρχόμεθα πρὸς Νότον διεκρίνετο εὐχρινέστερον τὸ «Μετζητὶε», τὸ πλωτὸν νοσοκομεῖον, τὰ ἔχθρικὰ ἀντιορπιλλικά, πάντα ταῦτα Νοτίως τοῦ Κούμ-Καλέ καὶ πλησίον των ἐν Ρουμανικὸν ταχυδρομικὸν μὲ δύο καπνοδόχους καὶ δύο ἡ τρία κενὰ φορτηγὰ ἀναμένοντα νὰ εἰσέλθουν εἰς τὰ στενά. Πρὸς τὰς 8ω 15λ δὲ Ναύαρχος ἐκοινοποίησε διὰ βραχιόνων πρὸς τὰ θωρηκτὰ καὶ ἀντιορπιλλικά, καὶ διὰ τοῦ ἀσυρμάτου πρὸς τὰ ἀλλα ἀντιορπιλλικά, τὰ δποῖα ἀκόμη δὲν ἐφαίνοντο, τὸ ἐπόμενον σήμα τῆς μάχης. «Μὲ τὴν δύναμιν τοῦ Θεοῦ, τὰς εὐχὰς τοῦ Βασιλέως μας καὶ ἐν ὀνόματι τοῦ δικαίου πλέω μεθ’ ὅρμης ἀκαθέκτου καὶ μὲ τὴν πεποίθησιν τῆς νίκης ἐναντίον τοῦ ἔχθροῦ τοῦ Γένους».

Μετ’ οὐ πολὺ ἥρχισαν νὰ ἀναδύωνται τοῦ δρῖζοντος ἐκ Νότου τὰ ἀντιορπιλλικά μας, τὸ ἐν καπνὸν τοῦ ἀλλου, ἐρχόμενα πρὸς ἡμᾶς μὲ τὴν μεγίστην δυνατὴν ταχύτητα. Πρὸς τὰς 8 ώρ. 40λ ἐξῆλθε τοῦ ἀκρωτηρίου τῆς Ἑλλης ἐν θωρηκτὸν τύπου

«Μπαρμπαρδός» μὲ πορείαν πρὸς Μαυρονήσια καὶ εἰς κανονικὴν ἀπόστασιν, ἐν γραμμῇ παραγωγῆς, τὸ ἡκολούθησε δεύτερον θωρηκτὸν τοῦ αὐτοῦ τύπου καὶ κατὰ σειρὰν τὰ «Μεσουδιέ» καὶ «Ἀσάρ-Τεφήκ». Ἡ ταχύτης τῆς Τουρκικῆς γραμμῆς, ἐφ' ὅσον θὰ τὴν παρηκολούθει τὸ βραδυκίνητον «Ἀσάρ-Τεφήκ», δὲν θὰ ἥδυνατο νὰ ὑπερβῇ τὰ 10 μίλια. Ἐπὶ δλόκληρον τέταρτον τῆς ὁρᾶς οἱ ἀντίπαλοι στόλοι ἐτήρησαν τὴν πορείαν τῶν ἀμετάβλητον καὶ οὕτω βαθμηδόν, ἀν καὶ ἀκόμη εἰς μεγάλην ἀπὸ τοῦ ἔχθροῦ ἀπόστασιν, ὁ «Ἀβέρωφ» παρακολουθούμενος ὑπὸ τῶν λοιπῶν θωρηκτῶν καὶ τῶν μεγάλων ἀντιορπιλλικῶν, κατῆλθεν ἀρκετὰ νοτίως τοῦ Κούμ-Καλὲ καὶ ἔφθασε τὸ ὕψος τοῦ ἐπὶ κεφαλῆς πλοίου τοῦ ἔχθροῦ. Τὸ καταδρομικὸν «Μετζητιέ» ἔμενε πάντοτε μετὰ τῶν ἔχθρικῶν ἀντιορπιλλικῶν εἰς ἣν θέσιν εἶχε φανεῖ ἀρχικῶς, νοτίως τοῦ Κούμ-Καλέ, ὃπου ἔμενον τὸ πλωτὸν νοσοκομεῖον καὶ τὰ ἐμπορικὰ πλοῖα. Ὁταν ἔφθασαν εἰς τὸ αὐτὸν ὕψος τὰ ἐπὶ κεφαλῆς πλοῖα τῶν ἀντίπαλων στόλων, ὁ Τουρκικὸς ἐστράφη διαδοχικῶς πρὸς Ζέφυρον μὲ τάσιν νὰ ἀναχθῇ εἰς τὸ πέλαγος, ἀλλὰ τοῦτο διήρκεσε μόνον ὅσον ἀπητήθη διὰ νὰ λάβουν τὴν νέαν πορείαν τὰ τέσσαρα θωρηκτά του καὶ ἀμέσως κατόπιν ἐστράφη πάλιν, πάντοτε διαδοχικῶς, πολὺ πρὸς δεξιὰ καὶ ἔλαβε πορείαν κατ' ἀρχὰς πρὸς Σκύρωνα καὶ κατόπιν πρὸς Βορρᾶν. Μὲ τὴν τελευταίαν κίνησιν τῶν Τούρκων ὁ «Ἐλληνικὸς στόλος» ἔξετέλεσε διαδοχικὴν στροφὴν τῶν δύο στηλῶν κατὰ 180°. Τὰ θωρηκτά, ἥγουμένου τοῦ «Ἀβέρωφ», ἐστρεψαν πρὸς ἀριστερά, τὰ μεγάλα ἀντιορπιλλικὰ πρὸς δεξιὰ καὶ ἔλαβον οὕτω ἀντίθετον πορείαν τῆς προηγουμένης. Ἡ κίνησις αὗτη συνετελέσθη εἰς τὰς 9ω. 5λ ὅπότε ὑψώθη καὶ τὸ γενικὸν σῆμα «Ἀρχίσατε πῦρ συγχρόνως μετὰ τοῦ Ναυάρχου.»

Οἱ ἀντίπαλοι εἶχον ἥδη προσανατολισθῇ πρὸς Βορρᾶν σχεδὸν παραλλήλως καὶ τὰ ἐπὶ κεφαλῆς πλοῖα ἥσαν περίπου εἰς τὸ αὐτὸν ὕψος ὡς πρὸς τὴν νέαν πορείαν. Ἡ ἀπόστασις ἦτο 16,000 μέτρων, ἀλλ' ἐπειδὴ ἡ ταχύτης προσεγγίσεως ἦτο σχεδὸν μηδέν, ὁ Ναύαρχος ἐστράφη δλίγον κατ' δλίγον δεξιὰ συγκλίνων πρὸς τὸν Τουρκικὸν στόλον. Τὰ παλαιὰ θωρηκτά, μὲ τὰς μεγάλας ἔθνικὰς σημαίας ἐπηρμένας, παρηκολούθουν τὸν «Ἀβέρωφ» εἰς καλὴν γραμμὴν παραγωγῆς ὡς καὶ τὰ μεγάλα ἀντιορπιλλικὰ εἰς παρά-

ληλον γραμμὴν ἀπέχουσαν περὶ τὰ 1.000 μέτρα. Τὰ λοιπὰ ἀντιορπιλλικὰ κατέφθανον ἥδη καὶ ἐτάσσοντο παραλλήλως εἰς τρίτην γραμμὴν παραγωγῆς. Τὰ πυροβόλα τῶν θωρηκτῶν διηυθύνοντο ἥδη πρὸς τὸν ἔχθρὸν καὶ ἐφαίνετο ἀπὸ τοῦ «Ἀβέρωφ», πρὸς τὰς 9ω 22λ, τὸ ἐπὶ κεφαλῆς Τουρκικὸν θωρηκτὸν «Μπαρμπαρδός» εἰς εὐθυγράμμισιν μὲ τὸ πυροβολεῖον Κούμ-Καλὲ τῆς Ἀσιατικῆς ἀκτῆς. Ὁ ἥλιος εὑρίσκετο ἀκριβῶς εἰς τὴν αὐτὴν εὐθυγράμμισιν ὅπισθεν τοῦ Κούμ-Καλέ, καί, τὴν ὥραν ἐκείνην, εἰς τὴν ἀπόστασιν τῶν 14.000 μέτρων, ἐφάνησαν ἐκπεμπόμεναι ἀπὸ τοῦ ὕψους τοῦ πρωφραίου πύργου τοῦ «Μπαρμπαρδός» δύο ταῦτοχρονοί μεγάλαι λάμψεις, τὰς ὁποίας διεδέχθησαν ἀμέσως λάμψεις ὄλοκλήρου τῆς πλευρᾶς του καθὼς καὶ τῶν ἄλλων Τουρκικῶν θωρηκτῶν μέχρι καὶ τοῦ τελευταίου. Αἱ πρῶται βολαὶ αὐτῶν ἥσαν πολὺ βραχεῖαι, ἀπὸ 400—1000 μέτρων, ἀλλὰ μετὰ δύο ἥτες συμπυροκροτήσεις συνέδη τάναπαλιν καὶ αἱ πτώσεις τῶν βλημάτων τῶν ὑπερέβησαν τὴν γραμμὴν τῶν μεγάλων ἀντιορπιλλικῶν τὰ δοπιαὶ ἥσαν 1000 μέτρα ὅπισθεν ἥμῶν. Βαθμηδὸν τὰ βλήματά των ἥρχιζον νὰ μᾶς πλησιάζουν καὶ γιγαντώδεις στῆλαι ὕδατος ὑψοῦντο πέριξ τοῦ «Ἀβέρωφ» κατὰ πάσας τὰς διευθύνσεις. Πάντα ἀνεξαιρέτως τὰ Τουρκικὰ θωρηκτὰ ἔβαλλον μὲ μεγάλην ταχυδολίαν καὶ παρετηρήσαμεν ὅτι ἀφ' ἣς ἥρχισαν τὸ πῦρ, τὸ θωρηκτὸν «Μπαρμπαρδός» μετέβαλεν ἐλαφρῶς τὴν πορείαν του πρὸς δεξιὰ παρακολουθούμενον εἰς τὴν κίνησιν ἐκείνην καὶ ὑπὸ τῶν ἄλλων πλοίων. Ὁ Ναύαρχος εἶχεν ἥδη συγκλίνει τὴν πορείαν του διὰ νὰ πλησιάσῃ τὸ ταχύτερον τὸν ἔχθρον πρὸς ἥτιον ἀκόμη ἐκεῖνος ἀρχίσῃ τὸ πῦρ, καὶ μὲ τὴν πρώτην βολὴν τοῦ «Μπαρμπαρδός» ἐστράφη ἔτι μᾶλλον πρὸς δεξιά, ἀλλ' ἡ ἀπόστασις δὲν ἥλαττο πολὺ ταχέως ἐπειδὴ τὰ Τουρκικὰ πλοῖα ἀπέκλινον συνεχῶς καὶ ἐκεῖνα πρὸς δεξιά. Τὸ πῦρ αὐτῶν ἐξηκολούθει ταχύτατον, καὶ ἀμα τὰ ἐπὶ κεφαλῆς πλοῖα ἔφθασαν εἰς ἀπόστασιν 12.000 μέτρων, διέταξεν ὁ Ναύαρχος πρὸς τὰς 9ω 25λ ν' ἀρχίσῃ τὸ πῦρ εἰς ἀπάντησιν.

«Ο «Ἀβέρωφ», ἀφ' ἣς ἐσημάνθη εἰς τὰ πλοῖα πολεμικὴ ἔγερσις, εἶχεν ἐτοιμον τὸ σῆμα τῆς ἀνεξαρτήτου κινήσεως, τὸ ὅποιον ἐπαιρόμενον ἐσήμαινεν ὅτι ἡ ναυαρχίς θὰ ἐκτελέσῃ ἰδίαν κίνησιν

καὶ μέχρι πέρατος τοῦ χειρισμοῦ της θὰ ἀνελάμβανεν δὲ μοίραρχος Γκίνης τὴν ἀρχηγίαν τῶν τριῶν παλαιῶν θωρηκτῶν. Αἱ λεπτομέρειαι τῆς κινήσεως ταύτης, ἡ δοποία ἔβασιζετο εἰς τὴν ὑπεροχὴν τῆς ταχύτητος τοῦ «Ἀθέρωφ», ἵσαν γνωσταὶ ἐκ τῶν προτέρων. Τὰ Ἑλληνικὰ θωρηκτὰ ἐπλησίαζον δλίγον κατ’ δλίγον τὴν ἔχθρικὴν γραμμήν. Τὰ Τουρκικὰ πλοῖα, ἐφ’ ὅσον ἐπροχώρουν ἐπέμενον νὰ στρέψουν διαδοχικῶς καὶ πολὺ ἐλαφρῶς πρὸς δεξιά. Εἶχον ἥδη προχωρήσει Βορείως τοῦ ἄξονος τοῦ στομίου τοῦ Ἑλλησπόντου ὅταν, ὡς ἐκ τῆς συγκλινούσης ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον πορείας τῆς Ἑλληνικῆς γραμμῆς, ἡ ἀπόστασις πλέον ἥρχισε νὰ ἐλαττοῦται ταχέως καί, πρὸς τὰς 9ω 35λ, εἰς 9.500 μέτρα ἀπὸ τοῦ «Μπαρμπαρός», δὲ Ναύαρχος διέταξε τὴν ἔπαρσιν τοῦ σήματος τῆς ἀνεξαρτήτου κινήσεως καὶ ηὔξησεν ἀποτόμως τὴν ταχύτητα τοῦ «Ἀθέρωφ» εἰς 20 μίλια. Τὰ Τουρκικὰ πλοῖα εὑρίσκοντο τότε πολὺ πλησίον τῆς ἔηρας. Ο «Ἀθέρωφ» ἐπροχώρησε μὲ μεγάλην ταχύτητα καὶ μὲ τὴν ἀρχικὴν συγκλίνουσαν πορεῖαν πρὸς τὴν πορείαν τοῦ ἔχθροῦ, τόσον ὡστε εὐρέθη καὶ Βορείως τῆς Τουρκικῆς γραμμῆς καὶ εἰς ἀπόστασιν ἀπὸ τοῦ «Μπαρμπαρός» 4500 μέτρων δύπτε τῇρισε νὰ ἀνοίγηται πρὸς τὰ δεξιά του τὸ πεδίον τῆς μάχης. Ἡ μοῖρα τῶν Ἑλληνικῶν θωρηκτῶν, ἐν καλῇ γραμμῇ παραγωγῆς, ἔβαινε συγκλίνουσα πρὸς τὰ Τουρκικὰ τὰ δποῖα εὑρίσκοντο πολὺ πλησίον καὶ δλίγον Βορειότερον τοῦ ἀκρωτηρίου τῆς Ἑλλης πλέοντα πρὸς Βορειανατολικά. Τὰ δύο πρῶτα ἔξ αυτῶν «Μπαρμπαρός» καὶ «Τοργκούντ» ἐτήρουν καλὴν γραμμὴν παραγωγῆς καὶ ἀποστάσεις, ἀλλὰ τὰ δύο τελευταῖα «Μεσουδιὲ» καὶ «Ἀσάρ—Τεφήκ» ἔμενον πολὺ δπίσω. Τὸ «Μεσουδιὲ» εἶχεν ἔξέλθει πολὺ τῆς γραμμῆς, περὶ τὰ 1000 μέτρα, καὶ πλησιάσει τὴν γραμμὴν τῶν τριῶν Ἑλληνικῶν θωρηκτῶν, ἀλλ’ ἐπροχώρει πολὺ βραδέως ὡστε ἐφαίνετο σχεδὸν ἀκινητοῦν, ἐν φ τὸ «Ἀσάρ—Τεφήκ» ἀκολουθοῦν τὴν πορείαν τῶν δύο πρώτων Τουρκικῶν θωρηκτῶν εἶχε φθάσει τὸ ὑψος τοῦ «Μεσουδιὲ» καὶ ἐφαίνετο ὅτι θὰ τὸ ὑπερβῆ. Ἐν τῷ μεταξὺ ἐφ’ ὅσον δὲ «Ἀθέρωφ» ἔξετέλει τὴν προχωρητικὴν ἐκείνην κίνησιν ἔπεσεν ἐπὶ τῆς πρυμναίας καπνοδόχου καὶ ἐξερράγη ἐν βλῆμα τῶν 23 ἔκ. ἐκ τοῦ «Μεσουδιὲ» καὶ τὰ θραύσματα διεσπάρησαν ἐπὶ τῶν πλησίον ἀτμακάτων, λέμ-

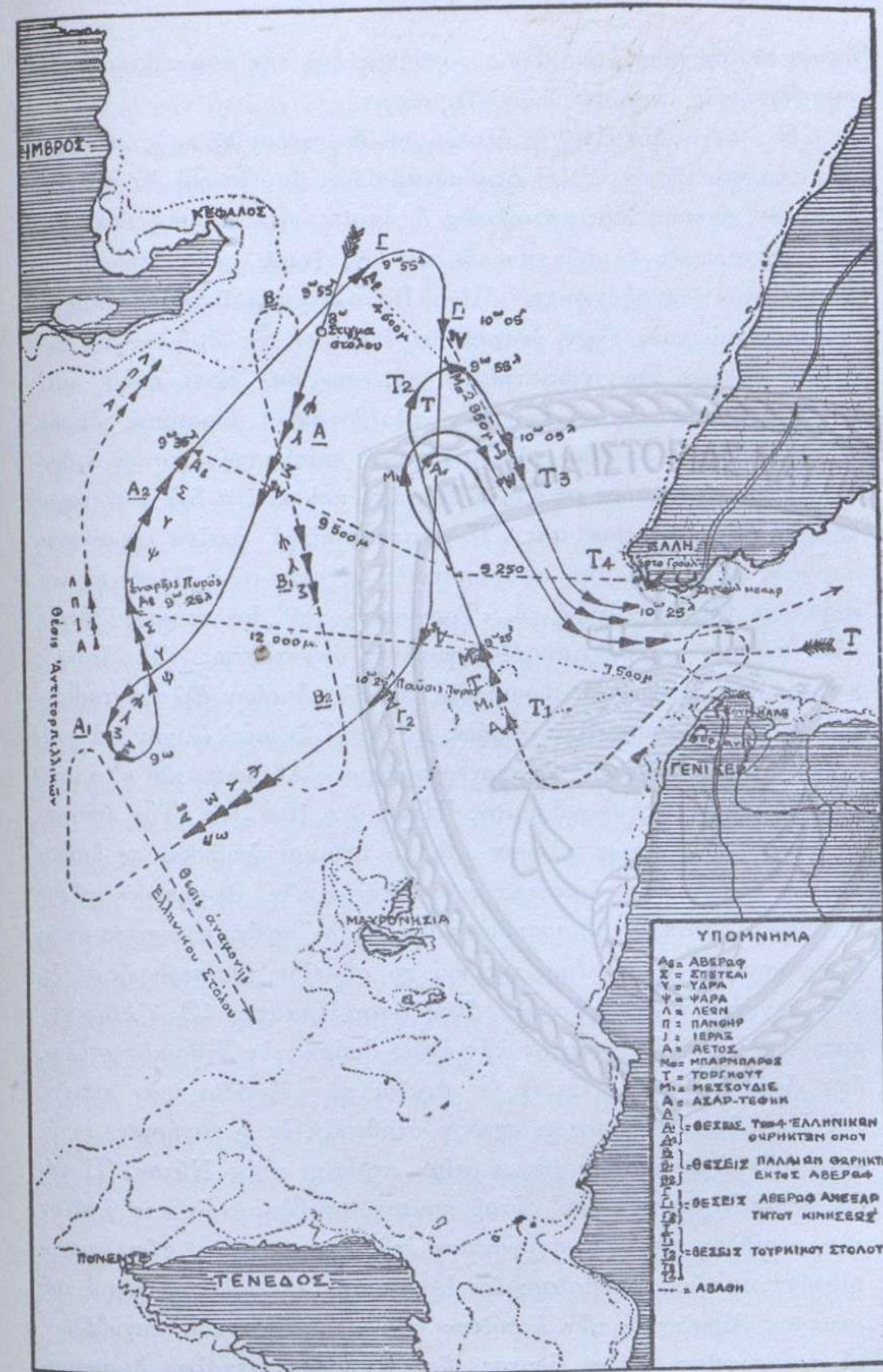
βων, τοῦ ὑπερστεγάσματος καὶ τοῦ ἴστοῦ, ἐφόνευσαν τὸν κελευστὴν τῆς πηδαλιουχίας Καζιντζάρην καὶ ἐτραυμάτισαν ἐξ ἄνδρας δλους ἐκτεθειμένους ἔξωθεν τοῦ πρυμναίου πυργίσκου βιολῆς. Θραύσμα βλήματος μεγάλου διαμετρήματος πυροβόλου εἰσῆλθεν ἐπίσης διὰ τοῦ ἀνοίγματος τοῦ ἐνὸς πυροβόλου τοῦ ἀριστεροῦ πρυμναίου πύργου, δὲ δοποῖς εὐρισκόμενος τότε ἀπὸ τῆς ἀντιθέτου πλευρᾶς ὡς πρὸς τὸν ἔχθρον δὲν ἔβαλλεν, καὶ ἐτραυμάτισε δύο ἄνδρας καὶ τὸν ἀρχηγὸν τοῦ πύργου ἀνθυποπλοίαρχον Μαμούρην. Τὰ Τουρκικὰ θωρηκτὰ ὅταν δὲ «Ἀθέρωφ» ἥρχισε νὰ τὰ πλησιάζῃ πολὺ ἔθεσαν εἰς ἐνέργειαν καὶ τὰ ταχυβόλα των.

Ἄπὸ τῆς ἀποστάσεως τῶν 4600 μέτρων, πρὸς τὰς 9ω 55λ, δὲ «Ἀθέρωφ» ἥρχισε νὰ στρέψηται βαθμηδὸν πρὸς δεξιὰ καὶ νὰ διατρέχῃ πολυγωνικὴν γραμμήν, σχεδὸν τόξον. Ἐν βραχεῖ ἡ πορεία του ἐγένετο κάθετος πρὸς τὴν ἔχθρικὴν γραμμὴν καὶ ἡ ἀπόστασις αὐτοῦ ἀπὸ τοῦ ἔχθροῦ ἥλαττώθη πολύ, ἀλλὰ τὸ «Μπαρμπαρός» δι’ ἀποτόμου ἐλιγμοῦ ἐστράφη 180° πρὸς δεξιὰ διευθυνόμενον πρὸς τὰ στενά. Τὸ «Τοργκούντ» ἥκολούθησε κανονικῶς τὸν αὐλακά του, ἀλλὰ τὰ «Μεσουδιὲ» καὶ «Ἀσάρ—Τεφήκ», μόλις ἀντελήφθησαν τὴν ὑποχωρητικὴν κίνησιν τοῦ πρωτόπλου των, ἐστράφησαν ἀθρόως ἐπὶ τόπου καὶ πρὸς τὸ στόμιον. Ἐὰν ἥκολούθουν τὰ ἵχνη τοῦ «Μπαρμπαρός» ἀφεύκτως θὰ τὰ ἐπλησίαζεν δὲ «Ἀθέρωφ» εἰς τὴν θέσιν τῆς στροφῆς εἰς 1000 μέτρων ἀπόστασιν. Τὰ δχυρώματα, ἐφ’ ὅσον εἰσήρχετο, κατὰ τὴν προχώρησιν πρὸς τὸν ἔχθρον, εἰς τὴν ἀκτῖνα ἐνεργείας τοῦ πυροβολικοῦ των, συνεκέντρουν διαδοχικῶς τὰ πυρά των κατ’ αὐτοῦ ὡς καὶ πυροβολαρχίαι, αἱ δποῖαι εὑρίσκοντο πλησίον τῶν δχυρωμάτων καὶ εἰς ἄλλας θέσεις τῆς ἀκτῆς. Θραύσματα ἐκτῶν ἐκκρήζεων ἔχθρικῶν βλημάτων, πρὸ πάντων ταχυβόλων, ἐπὶ τῶν πλευρῶν τοῦ πλοίου ἡ πλησίον του ἐπὶ τῆς θαλάσσης ἥρχισαν νὰ πίπτουν εἰς διάφορα μέρη τῶν ὑπερστεγασμάτων, τῆς γεφύρας καὶ τοῦ πρωραίου καταστρώματος.

Ἐν τῷ μεταξὺ τὰ παλαιὰ θωρηκτὰ ἀκολουθοῦντα τὴν συγκλίνουσαν πορείαν ἐπλησίαζον βαθμηδὸν καὶ ἐκείνα τὴν ἔχθρικὴν γραμμήν. Ἀλλ’ δὲ «Ἀθέρωφ» τὴν κατέφθανεν ἥδη ἀλματωδῶς ὑπὸ χάλαζαν βλημάτων τῶν τεσσάρων Τουρκικῶν θωρη-

κτῶν, τῶν τεσσάρων δχυρωμάτων, Ἐρτογρούλ, Σεντούλ Μπάχρ, Κούμ—Καλέ, Ὀρχανιέ, καὶ τῶν παρὰ τὰ δχυρώματα πυροβολαρχιῶν ταχυδόλων τῶν δποίων οἱ ἔηροὶ χαρακτηριστικοὶ κρότοι μεταξὺ ἡκούοντο τῶν ἄλλων δαγδαῖοι ὡς ἐὰν προήρχοντο ἐκ πολυθόλων. Παμμεγέθεις στῆλαι ὕδατος περιέβαλλον πανταχόθεν τὸ πλοῖον, τὸ δποῖον ἐπροχώρει μὲ μεγάλην ταχύτητα, καὶ συνήντα ἐνίστε ἐκεῖνα τὰ ὕδατα τὰ δποῖα ἐπιπτον ἐπ' αὐτοῦ δλόσωμα. Εἰς τὴν γέφυραν ἥρχοντο διαρκῶς δρμητικὰ δεύματα θερμοῦ ἀέρος ἐκ τῶν ἐκρήξεων τῶν ἐχθρικῶν βλημάτων καὶ τῶν ἀερίων τῶν πυροβόλων αὐτοῦ τοῦ πλοίου. Ἡ κλίσις τῶν πυροβόλων ὡς ἐκ τῆς πολὺ μικρᾶς ἀποστάσεως κατέληξε ἐλαχίστη ὡς πρὸς τὸ δριζόντιον καὶ ἐκάστη βολή, συνοδευομένη ὑπὸ πολὺ μεγάλης γλώσσης πυρὸς καὶ ἀναλόγου δυνάμεως ἀερίων ἐνεργούντων μέχρι 30 μέτρων, ἐσάρωνε τὴν θάλασσαν καὶ ὑψωνε πολὺν πίτυλον, ὃ δποῖος ἥρχετο καὶ ἐκεῖνος εἰς τὴν γέφυραν κατὰ τὴν προχώρησιν τοῦ πλοίου. Διὰ τὰ λοιπὰ πλοῖα τοῦ Ἑλληνικοῦ στόλου, τὸ σκάφος τοῦ «Ἀβέρωφ» εἶχεν ἐξαφανισθῆναί κατωθεν τῶν στηλῶν ἐκείνων τοῦ ὕδατος καὶ ἐφαίνοντο μόνον οἱ δύο ἴστοι καὶ πυκνὸς καπνὸς ἐκ τῶν καπνοδόχων του.

Ἄπο τινος ἡ ὑπερφαλάγγισις τοῦ ἐπὶ κεφαλῆς πλοίου τοῦ ἐχθροῦ εἶχεν ἥδη συντελεσθῆν, ἡ Ἑλληνικὴ ναυαρχίς ἐξηκολούθει μὲ τὴν αὐτὴν ταχύτητα νὰ κατέρχηται πρὸς Νότον μὲ δλον τὸ φοβερὸν πῦρ τὸ διευθυνόμενον ἐναντίον της, καὶ τὸ διαστημόμετρον ἀνήγγελλεν ἀποστάσεις κατωτέρας τῶν 3000 μέτρων. Ἐφαίνετο ὁ ναύαρχος ὡς ἂν νὰ εἴχε τάσιν νὰ φιθῇ εἰς τὸ μέσον τῆς ἐχθρικῆς γραμμῆς καὶ ἀπομονώσῃ ἀπὸ τῶν ἄλλων Τουρκικῶν θωρηκτῶν τὸ «Μεσσουδιέ», τὸ δποῖον ἐφαίνετο ὡς πρὸς τὰ ἄλλα ἀπομεμακρυσμένον πρὸς τὰ ἔξω. Καθ' δλην τὴν ἔκτασιν τῶν πυροβολείων τῆς ἔηρᾶς ἐκ τοῦ μέσου πυκνῶν καὶ ἐκτεταμένων στηλῶν καπνοῦ, ἐφαίνοντο ἐκπεμπόμεναι ἀδιάλειπτοι λάμψεις βολῶν πυροβόλων. Ὁμοίως ἔλαμπον τὰ πλευρὰ τῶν Τουρκικῶν πλοίων, κατὰ τοὺς πυροβολισμοὺς καὶ ἐκεῖθεν ὡς καὶ ἐκ τῶν καπνοδόχων των ἐξήρχετο πολὺς καπνὸς καὶ ἐσκότιζε τὰ σκάφη των. Ἐκ τούτου, καὶ πρὸ πάντων ἐκ τοῦ ἥλιου ὃ δποῖος ἦτο δπισθεν τῶν ἐχθρικῶν πλοίων, ἐφαίνοντο ταῦτα συγκεχυμένα διὰ τὴν διεύθυνσιν τῆς βολῆς ἥ-

Ἡ ναυμαχία τῆς Ἑλλης.

δποία εύρισκετο εἰς δυσμενεῖς συνθήκας διὰ τὴν παρατήρησιν τῶν σιμείων τῆς πτώσεως τῶν βλημάτων.

Ἡ διμίχλη δὲν εἶχεν ἐξ ὀλοκλήρου διασκεδασθῆ πρὸς τὸ μέρος τῆς Εὐρωπαϊκῆς ἀκτῆς. Ἡ ἀτμόσφαιρα ἡτο βαρεῖα καὶ ἔπνεεν ἐλαφρότατος ἄνεμος Νοτιανατολικὸς δὲ ποῖος εἶχε συσσωρεύσει διαφόρους καπνοὺς ἐκ τῶν πυροβόλων τῆς ἔηρᾶς, τῶν πυροβόλων πλοίων, τῶν καπνοδόχων των, δλίγον Βορειότερον τοῦ ἀκρωτηρίου τῆς Ἐλλης, καὶ τοὺς εἶχεν ἐναποθέσει ἐκεῖ ἐπὶ τῆς διμίχλης εἰς τὴν διποίαν ἔδωκεν ἔνα χρωματισμὸν μελανόφαιον. Ἐκεῖ, ἀλλὰ πολὺ πρὸς τὴν ἔηράν ἐν σχέσει πρὸς τὰ Τουρκικὰ θωρηκτά, διεκρίνοντο ἀμυδρῶς διπισθεν τῆς διμίχλης αἱ σκιαγραφίαι τριῶν ἐχθρικῶν ἀντιορπιλλικῶν τὰ δποῖα ἔβαλλον καὶ ἐκεῖνα διὰ τῶν ταχυβόλων των ἐναντίον μας. Τὸ ἀντιορπιλλικὰ ἐκεῖνα ἐφαίνοντο ἀκίνητα, καὶ, κατὰ τὴν προχωρητικὴν κίνησιν τῶν ἀλλων πλοίων συνέπεσε νὰ τὰ καλύψῃ τὸ «Τοργκούντ» καθ' ἥν στιγμὴν ἐδέχθη μίαν πλήρη διμοδροντίαν ἐξ ἐγγυτάτης ἀποστάσεως. Ἡ ἀτακτος κίνησις τῶν Τουρκικῶν θωρηκτῶν, ἐκ τῶν δποίων ἀλλα ἐστράφησαν διαδοχικῶς καὶ ἀλλα ἀθρόως, τὰ κατέληξε μετ' δλίγον νὰ φαίνωνται σωρὸς ἐνώπιον τοῦ κατερχομένου «Ἀβέρωφ» καὶ ν' ἀποτελοῦν ἐν σῶμα ὡς σκοπόσημον. Ἡτο τότε 10ω 10λ. Τὴν ὑποχρησιν τῶν Τουρκικῶν πλοίων πρὸς τὸ στόμιον ἡκολούθησε διαδοχικὴ κίνησις πρὸς ἀριστερὰ τῶν Ἐλληνικῶν θωρηκτῶν τύπου «Υδρας», δπότε τὰ «Μεσσουδιέ» καὶ «Ἀσάρ-Τεφήκ» φεύγοντα συνέκεντρωσαν πρὸς τὸ μέρος τῆς καὶ τὸ σημεῖον τῆς στροφῆς αὐτῆς, πῦρ ταχύτατον ἀλλ' εὐτυχῶς ἀνευ ἀποτελέσματος. Ὁ «Ἀβέρωφ» κατεδίωξεν ἐπὶ ἐν τέταρτον τῆς ὥρας ἀκόμη τὸν ἐχθρικὸν στόλον, ἔως ὅτου ἐκεῖνος ἔφθασεν ἐν ἀταξίᾳ τὴν εἰσοδον τῶν στενῶν, καὶ ἐτηρήθη εἰς ἀπόστασιν σχεδὸν σταθεράν, ἐν φ κατήρχετο ἐγγύτατα τῶν δχυρωμάτων μὲ πορείαν περίπου πρὸς Νότον. Ἡ χάλαζα τῶν ἐρχομένων κατ' αὐτοῦ πανταχόθεν βλημάτων κατ' ἐκείνην τὴν περίοδον ἐκ τῶν φευγόντων ἐχθρικῶν πλοίων, τῶν δχυρωμάτων καὶ τῶν πυροβολαρχιῶν ἐπυκνώθη. Ἡ θάλασσα πέριξ τοῦ σκάφους ἔβραζεν ἐκ τῶν ἐκρήξεων τῶν βλημάτων τῶν ταχυβόλων, αἱ παμμεγέθεις στῆλαι ὕδατος τῶν βλημάτων μεγάλου διαμετρήματος τῶν θωρηκτῶν καὶ τῶν πυροβολείων τῆς ἔηρᾶς τοῦ ἐσκό-

τιζον τὴν θέαν. Ἐν τούτοις ἀφοβον καὶ ἐνσπεῖρον τὴν κατάπληξιν καὶ τὸν τρόμον ἐξετέλεσε τὴν ἀξιομνημόνευτον ἐκείνην κίνησιν καὶ χωρὶς νὰ ὑποστῇ σοβαράν τινα βλάβην. Ἐν βλῆμα μεγάλου διαμετρήματος προσέκρουσεν ἀριστερὰ εἰς τὸ μέσον τοῦ πλοίου ἐπὶ τῆς θωρηκτῆς πλακὸς καὶ τὴν ἐρράγισεν. Ἀλλο διμοιον βλῆμα διῆλθε κάτωθεν τῆς γεφύρας ἐξ ἀριστερῶν, ἔθιξε τὸν σωλῆνα τοῦ ἐκεῖ ἀριστεροῦ ταχυβόλου καὶ διῆλθε διὰ τοῦ δωματίου τῶν χαρτῶν προξενῆσαν ἀσημάντους βλάβας. Δύο ἀλλα βλήματα διῆλθον τὸ ἀθωράκιστον μέρος τῆς πρώρας τοῦ πλοίου, πάντοτε ἐξ ἀριστερῶν καὶ ἔβλαψαν δωμάτια ὑπαξιωματικῶν ἀμφοτέρων τῶν πλευρῶν χωρὶς νὰ προξενῆσουν οἰανδήποτε πυρκαϊάν. Βλήματά τινα ταχυβόλων ἐξερράγησαν ἐπὶ τῶν ὑπερστεγασμάτων ἄνευ βλάβης τινος ἀξίας λόγου, καὶ ἀλλα ἀπέκοψαν τὰ σύρματα τῆς κεραίας τοῦ ἀσυρμάτου.

Εἰς μικρὰν ἀπόστασιν ἀπὸ τῆς ἀκτῆς βολῆς τῶν δχυρωμάτων δ Ναύαρχος διέταξεν ἐκ νέου σχηματισμὸν τῶν πλοίων ἀναμένων τὸν ἐχθρικὸν στόλον. Οὗτος δμως συνεκεντρώθη πρὸς τὸ Κούμ—Καλὲ συνετάχθη, καὶ πρὸς τὰς 11ω καὶ 30λ ἐκίνησε διὰ Ναγαρᾶν. Ἀπὸ τῶν πύργων μας ἥρχισαν αἱ ζητωκραυγαί, ἀπὸ τῶν ἀλλων πλοίων δμοίως μέχρι τοῦ τέλους τῆς γραμμῆς τῶν θωρηκτῶν καὶ ἀντιορπιλλικῶν, καὶ, ὅταν δ ἐχθρικὸς στόλος ἐξηφανίσθη εἰς τὰ στενὰ διετάχθη ἡ παῦσις τῆς πολεμικῆς ἐγέρσεως καὶ τὸ ἀριστον τοῦ πληρώματος. Τὰ ἀντιορπιλλικά μας κατὰ τοὺς γενομένους κατ' ἐκείνην τὴν ὥραν ἐλιγμοὺς ἐξητωκραύγαζον πρὸ τῆς ναυαρχίδος. Τὰ καταστρώματα τοῦ «Ἀβέρωφ» ἀπὸ πρώρας μέχρι πρύμνης καὶ τὰ ὑπερστεγάσματα ἥσαν διάβροχα ἐκ τῶν στηλῶν τοῦ ὕδατος. Ἐντὸς μιᾶς ὥρας δμως τὰ πάντα ἐτακτοποιήθησαν καὶ πλὴν δπῶν τινων τῶν καπνοδόχων, τῶν ἀνεμοδόχων, τοῦ ὑπερστεγάσματος καὶ μικρᾶς βλάβης τοῦ πρωραίου ἔυλίνου καταστρώματος, πάντα τὰ λοιπὰ εἶχον τὴν συνήθη δψιν των καὶ ἀπειχον πολὺ τοῦ νὰ δώσουν ἰδέαν τοῦ φοβεροῦ πυρὸς τὸ δποῖον εἶχεν ὑποστῆ τὸ πλοῖον. Τὰ λοιπὰ θωρηκτὰ ἥρωτήθησαν διὰ βραχιόνων ἐὰν εἶχον βλάβας καὶ μᾶς ἀπήντησαν ἀποφατικῶς. Αἱ «Σπέτσαι» ἀνέφερον ἔνα τραυματίαν ἐκ θραύσματος βλήματος ταχυβόλου, ἡ «Υδρα» καὶ τὰ «Ψαρὰ» βλάβην τῶν ἀσυρμά-

των ἐκ τῶν πυροβολισμῶν αὐτῶν τῶν πλοίων. Ἐπιπροσθέτως ἡ «*Υδρα*» ἀνέφερε πρόσκρουσιν βλήματος ἐπὶ τοῦ θώρακος αὐτῆς ἀνευ βλάβης καὶ μικρὰν βλάβην εἰς τὸ συνεργεῖον καταστρώματος ἐκ θραύσματος ταχυβόλου δυναμένην νὰ ἐπισκευασθῇ ἀμά τῷ κατάπλω.

Οὕτως ἡ μοῖρα τῶν παλαιῶν θωρηκτῶν τὰ δόποια ἐπλησίασαν τὴν ἔχθρικὴν γραμμὴν εἰς 4100 μέτρα παρέμεινεν ὡς καὶ ὁ «*Άβερωφ*» ἐντελῶς ἀνέπαφος ἐκ τῆς ναυμαχίας. Ο στόλος ἀνέμεινε τὸν ἀντίπαλον, ἐκτὸς βιολῆς φρουρίων, μέχρι τῆς 2 ὥρ. μ.μ. διπότε ἐπλευσε πρὸς Μοῦδρον. Ο ἄνεμος ἐνδυναμούμενος βαθμηδὸν κατέληξε κατὰ τὴν νύκτα εἰς σφοδρὰν κακοκαιρίαν καὶ διήρκεσε καθ' ὅλην τὴν ἄλλην ἡμέραν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Δ'

Περιεχόμενα.

Σχετικὰ τῆς ναυμαχίας τῆς *Έλλης*.— Κινήσεις τοῦ Τουρκικοῦ στόλου πρὸ τοῦ στομίου τοῦ Έλλησπόντου ἀπὸ 3ῆς μέχρι τέλους Δεκεμβρίου 1912.— Εμφάνισις τοῦ «*Χαμηδιὲ*» πρὸ τοῦ λιμένος Σύρου.— Βομβαρδισμὸς τῆς «*Μακεδονίας*».— Η ναυμαχία τῆς Λήμνου.— Τὰ ἐξ αὐτῆς ἀποτελέσματα.— Άλι κατὰ Δεκέμβριον συνδεδυασμέναι ἐπιχειρήσεις Λέσβου καὶ Χίου.— Τὰ Έλληνικὰ ἀντιορπιλλικὰ κατὰ τὸν πόλεμον.— Εμφάνισις ἐκ νέου τοῦ «*Χαμηδιὲ*» εἰς τὴν Μεσόγειον.— Αποστολὴ εἰς τὸ Ιόνιον τοῦ θωρηκτοῦ «*Ψαρῶν*» μετὰ τριῶν ἀντιορπιλλικῶν.— Τὰ ἐν Σάν Τζοβάννι συμβάντα.— Τὸ Έλληνικὸν ἐμπορικὸν ναυτικὸν κατὰ τὸν πόλεμον.— Ο ἐκ τοῦ «*Χαμηδιὲ*» ἀντίκτυπος.— Αποστολὴ τοῦ θωρηκτοῦ «*Υδρας*» μετὰ δύο ἀντιορπιλλικῶν ἔξωθεν τοῦ Πόρτ-Σαΐτ.

Κατὰ τὴν ναυμαχίαν τῆς *Έλλης* κατεδείχθη τὸ λᾶθος ὅσων ἦσαν ἀρμόδιοι εἰς τὸ παρελθόν ν ἀποφασίσουν τὴν ἐν συνόλῳ δαπάνην ἐκ 5.000.000 φρ. διὰ τὴν ἄλλαγὴν πυροβολικοῦ καὶ λεβήτων τῶν τριῶν παλαιῶν θωρηκτῶν καὶ ἐδίσταζον ν ἀκολούθησουν τὰς γνώμας τῶν ἀξιωματικῶν τοῦ ναυτικοῦ, οἱ ὅποιοι ἦγωνίσθησαν ἐπὶ σειρὰν ἐτῶν νὰ παρουσιάσουν διὰ τοῦ τύπου εἰς πάντας τοὺς *Έλληνας* τὴν ἐπιτακτικὴν ἐκείνην ἀνάγκην, ὑποδειχθεῖσαν ἀλλως τε εἰς τοὺς ὑπευθύνους καὶ ὑπὸ τεχνικῶν ἐπιτροπῶν. Τὰ θωρηκτὰ ὠδηγήθησαν μέχρις ἀποστάσεως 4100 μέτρων ἀπὸ τῆς ἔχθρικῆς γραμμῆς, ἀλλὰ τ ἀποτελέσματα τῆς βιολῆς δὲν ἦτο δυνατὸν ὑπὸ τόσον δυσμενεῖς συνθήκας νὰ ἦσαν σημαντικὰ ἐφ' ὅσον τὸ πυροβολικὸν αὐτῶν ἔμενε μὲ κιλλίβαντας καὶ

σκοπευτικὰ μηχανήματα πρωτογενοῦς συστήματος, ὑποδείγματος τοῦ ἔτους 1887, καὶ ἀνεπαρκῆ ἀρχικὴν ταχύτητα. Ἀπὸ δεκαετίας εἰχον εἰσαχθῆ εἰς τοὺς ξένους στόλους καὶ τὸν Τουρκικὸν τηλεσκοπικὰ κλισιοσκόπια τῶν 16 μεγεθύνσεων, ἐνῷ ἐξηκολούθουν νὰ σκοπεύωνται μὲ γυμνὸν ὅφθαλμὸν τὰ πυροβόλα τῶν Ἑλληνικῶν θωρηκτῶν τύπου «*Υδρας*». Συνέπεσε κατὰ τὴν μάχην νὰ ὑψοῦται ὁ ἥλιος ὅπισθεν τῶν ἐχθρικῶν πλοίων καὶ νὰ δυσκολεύῃ πολὺ τοὺς σκοπευτάς εἰς τὴν λῆψιν τῆς σκοπευτικῆς γραμμῆς διὰ τοῦ γυμνοῦ ὅφθαλμοῦ καὶ κατὰ τὸν πρωτογενῆ τρόπον, διὰ μέσου τῆς ἐγκοπῆς τοῦ κλισιοσκοπίου καὶ τῆς ἀκῆς τοῦ στοχάστρου τοποθετημένων ἐπὶ τῶν σωλήνων τῶν πυροβόλων. Τὸ τηλεσκόπιον θὰ τοὺς ἐμεγέθυνε 16 φορᾶς τὸν στόχον καὶ θὰ περιώριζεν εἰς τὸ ἐλάχιστον, ἐὰν ὅχι νὰ ἐμηδένιζεν ἐξ ὀλοκλήρου τὴν ἐπιρροὴν τοῦ ἥλιου ὅπισθεν αὐτοῦ. Τὸ σταυρώνημα τοῦ τηλεσκοπίου θὰ τοὺς ἔδιδεν ἔτοιμον τὴν σκοπευτικὴν γραμμήν. Ἐὰν τούλαχιστον εἴχον ἀρχικὴν ταχύτητα τὰ πυροβόλα τῶν ἀνωτέρων τῶν 800 μέτρων κατὰ δευτερόλεπτον, δποίαν εἴχον τὰ πυροβόλα τοῦ ἐχθροῦ, ἵσως νὰ ἔφερον ἀποτέλεσμα ἔστω καὶ ὑπὸ τοιαύτας δυσμενεῖς συνθήκας. Ἄλλος οὐδὲ κάν τοῦτο εἴχον. Μὲ πυροβολικὸν σύγχρονον εἰς τὴν ἀπόστασιν τὴν δποίαν ἐπλησίασαν τὰ πλοῖα τὴν ἐχθρικὴν γραμμήν, ἐν συνδυασμῷ πρὸς τὴν κίνησιν τοῦ *Ἀβέρωφ*, ἐνδεχόμενον θὰ ἦτο νὰ μὴ ἐσώζετο οὔτε ἐν ἐχθρικὸν πλοῖον καὶ ἐκείνην τὴν ὕδραν.

Ἐπὶ τῶν *Σπετσῶν* ἐθραύσθη κατὰ τὴν μάχην τὸ χαλύβδινον σύρμα τοῦ ἀνελκυστήρος τῶν πυρομαχικῶν τοῦ ἄνω πυροβολείου τῶν 27 ἑκ. Ὁ ἀρχηγὸς τοῦ πυροβολείου ἵνα μὴ διακόψῃ τὸ πῦρ ἀπέστειλεν ἄνδρας καὶ ἐκόμισαν ἐκ τῆς πυριταποθήκης πολλὰς γομώσεις ἀκάπνου πυρίτιδος, τὰς δποίας καὶ ἀνάγκην ἀπέθεσεν ἐπὶ τοῦ ἀνοικτοῦ δαπέδου τοῦ πυροβολείου. Ἐπὶ τῆς *Υδρας*, ἔπαθε βλάβην τὸ χαλινωτήριον τοῦ ἑνὸς ἐκ τῶν δύο ἐστραμμένων πρὸς τὸν ἐχθρὸν πυροβόλων τῶν 27 ἑκ.

Ολίγην ὕδραν μετὰ τὴν λῆξιν τῆς μάχης, καὶ ἐν ὅψει τοῦ ἐχθροῦ συντασσομένου πλέον ἐντὸς τοῦ Ἑλλησπόντου, τὰ θωρηκτὰ ἐξετέλουν ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρὸν διαδοχικὰς στροφὰς μὲ ταχύτητα 10 μιλλίων. Κατὰ μίαν ἐκ τούτων, δ *Ἀβέρωφ* μόλις

εἶχεν ἀρχίσει νὰ στρέφηται πρὸς τὴν νέαν πορεῖαν, αἱ «*Σπέτσαι*» δὲν εἶχον φθάσει ἀκόμη τὴν θέσιν τῆς στροφῆς ἀλλ᾽ ἡσαν ἐγγύτατα τῆς ἀρχῆς τοῦ νέου αὔλακος τοῦ *Ἀβέρωφ*, ἐπίσης τὰ λοιπὰ δύο θωρηκτὰ ἐξηκολούθουν ἀκόμη ὡς καὶ αἱ «*Σπέτσαι*» τὴν προηγουμένην πορεῖαν των, δπότε ἀπροσδοκήτως ἐξέφυγεν ἡ τορπίλη τοῦ πρυμναίου ὑποβρυχίου ἐκσφενδονιστικοῦ σωλῆνος τοῦ *Ἀβέρωφ*. Ἡκολούθησε τὸν διαμήκη ἄξονα τοῦ πλοίου, διῆλθεν εἰς ἀπόστασιν 20 περίποτον μέτρων ἀριστερὰ τῆς πλευρᾶς τῶν *Σπετσῶν*, εἰς μεγαλητέραν κατὰ τινας δεκάδας μέτρων ἀπὸ τοῦ ἐπομένου πλοίου καὶ καθεξῆς καὶ ἐπροχώρησε πρὸς Βορρᾶν. Τὴν ἀπόστασιν ἀπὸ τῆς πρύμνης τοῦ *Ἀβέρωφ* μέχρι τῆς πρώρας τῶν *Σπετσῶν* διήνυσεν ἐντὸς 15 δευτερολέπτων καὶ ἀναμφιβόλως θὰ προσέκρουεν ἐπὶ τοῦ θωρηκτοῦ ἀν δὲν συνέβαινεν ἡ διαφύγη κατὰ τὴν ὕδραν τῆς διαδοχικῆς στροφῆς. Αἱ «*Σπέτσαι*» ἐσώθησαν ὡς ἐκ θαύματος καὶ μόνον διότι τοὺς ὑπελείπετο νὰ διατρέξουν ἀκόμη 20 μέτρα διὰ νὰ εἰσέλθουν εἰς τὸν κατὰ τὴν στιγμὴν τῆς ἐκκινήσεως τῆς τορπίλης αὔλακα τοῦ *Ἀβέρωφ*. Ἡ αὐτόματος ἐκφυγὴ αὕτη ὠφεύλετο μᾶλλον εἰς τὸ ἐκ κατασκευῆς ἀτελὲς τοῦ ὑποβρυχίου ἐκσφενδονιστικοῦ σωλῆνος, καὶ πρὸ πάντων εἰς τὴν μεγάλην κλίσιν αὐτοῦ ὡς πρὸς τὸ ὁρίζοντειον ἐπίπεδον, ὡς ἐκ τῆς δποίας, κατὰ τοὺς συνεχεῖς ἴσχυροὺς κλονισμοὺς τῆς πρύμνης καθ᾽ ἧν ὕδραν ἐκινεῖτο τὸ πλοῖον μὲ τὴν μεγάλην ταχύτητα, ἐκ τοῦ βάρους τῆς τορπίλης, ἐπῆλθε βαθμιαία δλίσθησις αὐτῆς ἐντὸς τοῦ σωλῆνος καὶ προχώρησις πρὸς τὰ ἔσω μέχρις ὅτου ἐξέφυγεν ἐντελῶς τοῦ ἀσφαλιστικοῦ χαλινωτήριου, μὲ τὴν ἐναρξιν τῆς στροφῆς τοῦ πλοίου, καὶ ἀφέθη ἐλεύθερά νὰ κινηθῇ δλοταχῶς.

Κατὰ τὴν ὕδραν τῆς μάχης, πρὸς τὰς 9ω 30λ, ἀπὸ τοῦ εὐδρόμου *Μυκάλη*, τὸ δποῖον ἐξετέλει περιπολίαν μεταξὺ Μολύβου Λέσβου καὶ ἀκρωτηρίου Μπαμπά, ἥκουσθησαν εὐκρινῶς σειραὶ συμπυροκροτήσεων βαρέων πυροβόλων. Οἱ ἐπὶ τοῦ πλοίου ἀντελήφθησαν ἀμέσως ὅτι συνήπτετο ναυμαχία ἐξωθεν τῶν στενῶν καὶ ἀνέφερον διὰ τοῦ ἀσυρμάτου τὴν εἰδησιν εἰς τὸν ἀρχηγὸν πλοίαρχον I. Δαμιανόν, ἐπιβαίνοντα τῆς *Εσπερίας* ἥγκυροβολημένης εἰς τὸν λιμένα Μιτυλήνης. Ἡ *Μυκάλη* ἐξηκολούθησε

τὴν περιπολίαν της, καὶ πρὸς τὴν 1ην μ. μ., εἶδεν ἐρχομένην πάση δυνάμει τὴν μοῖραν τῶν εὐδρόμων καὶ ἀπὸ τῆς «Ἐσπερίας» διετάχθη ν' ἀκολουθήσῃ τὴν μοῖραν σπεύδουσαν πρὸς Τένεδον νὰ συναντήσῃ τὸν στόλον τοῦ Αἴγαίου διὰ νὰ τεθῇ εἰς τὴν διάθεσιν τοῦ Ναυάρχου. Ὅτε πλέον ἐπλησίασε τὴν Τένεδον ὁ ἀρχηγὸς Δαμιανὸς καὶ εἶδεν ὅτι ἐπεκράτει ἐκεῖ ἀπόλυτος ἡσυχία ἐπανῆλθεν εἰς Μιτυλήνην.

Τρία ἔχθρικὰ ἀντιορπιλλικὰ τύπου Σιχάο ἔξηλθον πρὸς τὰς 3ω μ. μ. τῆς αὐτῆς ἡμέρας καὶ ἐπλευσαν μέχρι τῶν Μαυρονησίων. Τὸ ἀντιορπιλλικά μας εὑρίσκοντο ἐν πλῷ πρὸς Τένεδον καὶ τὰ τύπου «Σφενδόνης» διετάχθησαν ὑπὸ τοῦ διοικητοῦ τοῦ τορπιλλικοῦ στολίσκου νὰ πλεύσουν βορείως τοῦ στομίου τοῦ Ἑλλησπόντου, ἐν φῷ τὰ λοιπὰ ἀντιορπιλλικὰ ἐπλευσαν πρὸς Μαυρονησία. Ἀλλὰ τὰ ἔχθρικὰ ἐπανῆλθον δριστικῶς εἰς τὸν Ἑλλήσποντον.

Τὰ Τουρκικὰ θωρηκτὰ ἀνέπτυξαν τοιαύτην ταχυδολίαν κατὰ τὴν ναυμαχίαν τῆς Ἑλλης ὥστε ἔξηντλησαν σχεδὸν τὸ περιεχόμενον τῶν πυριταποθηκῶν των. Αἱ ἐκ τῶν συγκεντρωθεισῶν κατόπιν πληροφοριῶν δυνάμενοι νὰ θεωρηθοῦν αἱ βέβαιαι ζημίαι των ὑπῆρξαν ὀλίγοι νεκροὶ καὶ τραυματίαι διὰ τὸ θωρηκτὸν «Μπαρμπαρός», βλάβαι εἰς τοὺς λέβητας καὶ ἀνάφλεξις εἰς μίαν γαιανθρακαποθήκην, ἐκ βλήματος τὸ δποῖον εἰσέδυσεν ὑποκάτω τῆς θέσεως τῆς ἀριστερᾶς ἔξωτερικῆς κλίμακος τοῦ πλοίου· 92 νεκροὶ καὶ τραυματίαι διὰ τὸ θωρηκτὸν «Τοργκούτ» καὶ μικραὶ ζημίαι εἰς ἕνα τῶν πύργων του· ἐλαφραὶ τινες βλάβαι διὰ τὸ θωρηκτὸν «Μεσσουδιέ». Εἰς τὰ ἀθωράκιστα μέρη τῶν δύο πρώτων θωρηκτῶν ἐγένοντο, ἐκτὸς τῶν ἀνωτέρω ζημιῶν, μεγάλα δήγματα ἐκ βλημάτων τὰ δποῖα τὰ διέτρησαν ἀνωθεν τῆς ίσαλου καὶ οὖσιαστικῶς ἐπροξένησαν φθορὰν μόνον εἰς τὸ προσωπικόν. Διὰ τὴν ταχεῖαν ἐπισκευὴν τῶν Τουρκικῶν θωρηκτῶν μετεκλήθησαν ἐσπευσμένως τεχνῖται ἐκ Γερμανίας, οἵ δποῖοι ἐκτὸς τῶν ὁδοιπορικῶν ἔξόδων των ἐπληρώθησαν καὶ μὲ πενταπλάσιον ἡμερομίσθιον, ἀλλ' ἐπεσκεύασαν τὰ πλοῖα ἐντὸς βραχυτάτου σχετικῶς χρόνου.

Οἱ δυσηρεστημένοι Νεότουρκοι ἀξιωματικοὶ τοῦ ναυτικοῦ κατήγγειλαν εἰς τὸ κομητᾶτον τὸν ἀρχηγὸν τοῦ Τουρκικοῦ στό-

λον Ραμίζ, καὶ ἀνέφερον ὅτι κατὰ τὴν ναυμαχίαν τῆς Ἑλλης ἀπεχώρησε τοῦ πεδίου τῆς μάχης κατὰ τὴν κρίσιμον στιγμήν. Κατόπιν τούτου ἀντεκατεστάθη, καὶ, μετὰ ἓνα περίπου μῆνα, μὲ τὴν κυβερνητικὴν μεταβολὴν, ἐτέθη ὑπὸ προφυλάκισιν καὶ εἰσήχθη εἰς δίκην ἐνώπιον στρατοδικείου προεδρευομένου ὑπὸ τοῦ Ἐνθέδη εἰς τὸ σερασκερᾶτον. Τότε, κατὰ τὴν ἀπολογίαν του, ἀπεκάλυψε τὸ πρῶτον τὴν πρὸς αὐτὸν ἐμπιστευτικὴν διαταγὴν τοῦ Ναζήμ, τέως ἀρχιστρατήγου τοῦ Τουρκικοῦ στρατοῦ καὶ ὑπουργοῦ τῶν στρατιωτικῶν καὶ ναυτικῶν, καὶ ἡθωώθη παμψηφεί. Ἐξέθηκεν ἐπίσης ἐνώπιον τοῦ στρατοδικείου λεπτομερείας τῶν ἐνεργειῶν του, καὶ, εἰπε μεταξὺ ἄλλων ὅτι ἐστράφη πρὸς τὸ στόμιον τοῦ Ἑλλησπόντου τότε μόνον ὅταν ἐκ τῆς κινήσεως τοῦ «Ἀβέρωφ» ἔξετίμησεν ὅτι ὁ Τουρκικὸς στόλος θὰ ἐτίθετο μεταξὺ δύο πυρῶν, ἐὰν αὐτὸς ἔδιδε καιρὸν εἰς τὸν «Ἀβέρωφ» νὰ πλησιάσῃ βορείως τῶν Τουρκικῶν θωρηκτῶν τὴν ἀκτὴν τοῦ ἀκρωτηρίου τῆς Ἑλλης. Ἐν τέλει εἶπεν ὅτι, ὅταν ἐστρεψε τὸν στόλον του πρὸς Νότον, καὶ ὁ «Ἀβέρωφ», ὁ δποῖος τὸν παρηκολούθησεν ἐκ τοῦ πλησίου, εἰσῆλθεν εἰς τὴν ἀκτὴνα βολῆς τῶν δχυρωμάτων καὶ τῶν πυροβολαρχιῶν, ἐνῷ ἔξηκολούθει συνεχὲς καὶ τὸ κατ' αὐτοῦ πῦρ τῶν Τουρκικῶν θωρηκτῶν, καὶ τὰ ὕδατα ἐκ τῶν βλημάτων τὰ δποῖα τὸν περιέβαλλον τὸν ἐκάλυψαν ἐξ ὀλοκλήρου, ἔξετίμησε κατάλληλον τὴν στιγμὴν δι' ἀποφασιστικὴν ἐπίθεσιν διὰ τορπιλῶν καὶ διέταξε διὰ σήματος τὸ ἀντιορπιλλικὰ νὰ ἐπιτεθοῦν, ἀλλ' ἡ διαταγὴ του δὲν ἔξετελέσθη. Ὁ Ραμίζ ἀπεστρατεύθη μετὰ τὴν ἀπαλλαγὴν του. Ἄφ' ἐτέρου ὁ ἀρχηγὸς τῶν ἀντιορπιλλικῶν ἔδωκε βραδύτερον εἰς φίλους του τὴν ἔξηγησιν ὅτι δὲν εἶδε τὸ σῆμα τοῦ Ραμίζ ἐκ τῶν πολλῶν καπνῶν καὶ τῆς διμήλης, καὶ διότι διὰ νὰ προφυλάξῃ τὸν Τουρκικὸν στόλον κατεγίνετο νὰ προσέχῃ καὶ παρακολουθῇ ἐπιμελῶς τὰς κινήσεις τοῦ Ἑλληνικοῦ ὑποβρυχίου.

Οἱ ἔχθρος ἡρχισε μετὰ τὴν ναυμαχίαν τῆς 3ης Δεκεμβρίου νὰ ἀπασχολῇ τὰ περιπολοῦντα Ἑλληνικὰ ἀντιορπιλλικά, κατ' ἀρχὰς διὰ τοῦ καταδρομικοῦ «Μετζητίε» καὶ τῶν ἀντιορπιλλικῶν του, καὶ βραδύτερον μετὰ τούτων καὶ τοῦ «Χαμηδιέ». Ὁ Ἑλληνικὸς στόλος καθίστατο ἐγκαίρως ἐνήμερος διὰ τοῦ ἀσυρμάτου καὶ μετὰ δύο ὥρας τὸ πολὺ ἡ ἐμφάνισις τοῦ «Ἀβέρωφ» ἡνάγκαζε τὰ

έχθρικὰ πλοῖα νὰ ἐπανέρχωνται εἰς τὰ ἵδια. Κατὰ τὰς ἔξόδους των τὰ καταδρομικὰ ἡνοίγοντο ἄλλοτε μέχρις Ἰμβρου καὶ ἄλλοτε μέχρι Τενέδου, κατὰ τὰς περιστάσεις, καὶ οὐδέποτε παρέλειψαν νὰ προχωρήσουν πρὸς τὰ περιπολοῦντα, ἐφ' ὅσον χρόνον καὶ διάστημα ἔκρινον φρόνιμον, καὶ νὰ ἀρχίσουν τὸ πῦρ ἐναντίον των. Κατὰ τὰς παρενοχλήσεις ἐκείνας τὰ ἀντιορπιλλικά μας, ὡς ἐκ τῆς δεξιότητος τῶν χειρισμῶν των, οὐδέποτε ὑπέστησαν ζημίαν. Τὴν 9ην Δεκεμβρίου ἔξῆλθον τὸ καταδρομικὸν «Μετζητὶὲ», τὸ ἀνιχνευτικὸν «Μπέρκ—Σατβέτ» καὶ 4 ἀντιορπιλλικὰ τύπου Σιχάο. Μετὰ τῶν περιπολοῦντων ἡνώθησαν ἐντὸς ὀλίγου καὶ ὅσα ἀντιορπιλλικά μας ἦσαν εἰς Τένεδον καὶ ἐπροχώρησαν νοτίως τῆς Ἰμβρου, δπου εὑρίσκετο τὸ καταδρομικὸν καὶ τὰ λοιπὰ ἔχθρικὰ μετὰ τῶν ὅποιων ἀντήλλαξαν συνεχεῖς κανονιοβολισμούς. Τὰ Τουρκικὰ πλοῖα, ὅταν τὰ Ἐλληνικὰ ἀπεμακρύνθησαν πρὸς Δυσμάς, ἐστράφησαν πρὸς τὸ στόμιον τοῦ Ἐλλησπόντου καὶ μετ' ὀλίγον ἐφάνησαν ἐπανερχόμενα μόνα τὰ «Μετζητὶὲ» καὶ «Μπέρκ-Σατβέτ», ἐν ᾧ τὰντιορπιλλικά, ἀθέατα εἰς τὰ ἡμέτερα, ἐπλευσαν δλοταχῶς πρὸς τὴν Τένεδον. Ἐπειδὴ πρὸς τὰς 9ω τῆς προηγουμένης νυκτὸς εἶχε σημανθῆ ὑπὸ τῶν περιπολοῦντων Ἐλληνικῶν πλοίων ἄλλη ἐμφάνισις ἔχθροῦ, τὸ ὑποβρύχιον «Δελφίν», κατὰ διαταγὴν τοῦ διοικοῦντος τὸν στολίσκον, ἐπλευσε τότε νοτίως Μαυρονησίων δπου παρέμεινε καθ' ὀλην τὴν νύκτα χωρὶς ν ἀγκυροβολήσῃ διαρκῶς ἔτοιμον εἰς πᾶν ἐνδεχόμενον. Ὅταν λοιπὸν τὴν πρωῖαν ἐκείνην τὰ ἐν Τενέδῳ Ἐλληνικὰ ἀντιορπιλλικά, μὲ τὴν ἐμφάνισιν τοῦ ἔχθροῦ ἐξωθεν τοῦ στομίου τοῦ Ἐλλησπόντου, ἐσπευσαν καὶ ἡνώθησαν μετὰ τῶν περιπολοῦντων, διετάχθη ἡ «Ἀσπὶς» ἀπὸ τῆς Τενέδου νὰ πλεύσῃ εἰς συνάντησιν τοῦ ὑποβρυχίου καὶ τὸ καταστήσῃ ἐνήμερον, ἐπειδὴ ἐκεῖνο ἐστερεῖτο ἀσυρμάτου.

Ἡ «Ἀσπὶς» ἐπλευσεν δλοταχῶς, συνήντησε τὸ ὑποβρύχιον, εὑρίσκομενον νοτίως Μαυρονησίων, καὶ τὸ κατέστησεν ἐνήμερον τῆς καταστάσεως, ἄλλ' ὅταν κατόπιν ἐξήτησε νὰ συναντήσῃ τὰ ἄλλα πλοῖα καὶ ἔξῆλθε δυτικῶς τῶν Μαυρονησίων εὑρέθη αἴφνης εἰς ἀκτῖνα βολῆς τῶν κατερχομένων πάση δυνάμει πρὸς Τένεδον 4 ἔχθρικῶν ἀντιορπιλλικῶν τύπου Σιχάο, τὰ ὅποια ἥρχισαν πῦρ ἐναντίον της. Βορειότερον τῶν Τουρκικῶν ἀντιορ-

πιλλικῶν εὑρίσκοντο τὰ «Μετζητὶὲ» καὶ «Μπέρκ—Σατβέτ», ἀνταλλάσσοντα κανονιοβολισμοὺς μετὰ τῶν Ἐλληνικῶν ἀντιορπιλλικῶν, τὰ δποῖα οὕτω ἐτηροῦντο πρὸς τὰ βορειοδυτικὰ καὶ δὲν ἔβλεπον τὰς κινήσεις τῶν ἔχθρικῶν πλοίων Ἡ «Ἀσπὶς» ἐτράπη πρὸς τὰ βορειοδυτικὰ τῆς Τενέδου καὶ βαθμηδὸν ηὔξησε τὴν ταχύτητα της μέχρι τοῦ ὁρίου τῶν στροφῶν τῶν δοκιμῶν παραλαβῆς. Τὰ Τουρκικὰ ἀντιορπιλλικὰ τὴν κατεδίωξαν καὶ κατ' ἀρχὰς τὴν κατέφθανον, ἐφ' ὅσον ἐκέρδιζον ἀπόστασιν αἱ βολαί των τὴν περιέβαλλον καὶ ἡ «Ἀσπὶς» ἀπήντα εἰς τὸ πῦρ ὅσον ἥδυνατο. Ἀλλος τρόπος διαφυγῆς τοῦ Ἐλληνικοῦ πλοίου δὲν ὑπῆρχε πλὴν τῆς διαβάσεως δι' ἐνὸς ἐπικινδύνου διαύλου εὑρίσκομένου πλησίον τοῦ ἀκρωτηρίου Τενέδου Πονέντε, ὅπότε διὰ τῆς παρεμβολῆς τῆς ἐκεῖ ὑφάλου ἐκτεινομένης πρὸς Βορρᾶν εἰς 2,5 μίλια ἥδυνατο νὰ τεθῇ ἀποτελεσματικὸς φραγμὸς εἰς τὰ κατερχόμενα Τουρκικὰ ἀντιορπιλλικά. Ὁ κυβερνήτης τῆς «Ἀσπὶδος» ἀδιστάκτως εἰσῆλθεν δλοταχῶς εἰς τὸν δίαυλον καὶ εὑρέθη ἐκτὸς βολῆς τῶν Τουρκικῶν πλοίων, τὰ δποῖα τότε ἐπλευσαν εἰς Τένεδον διερχόμενα πλησίον τῶν Μαυρονησίων. Ἄλλ' ἐκεῖ παρέμενεν ἐν καταδύσει τὸ ὑποβρύχιον «Δελφίν», τὸ δποῖον πρὸς ὀλίγων στιγμῶν εἶχε τορπιλῆσει ἀνεπιτυχῶς τὸ «Μετζητὶὲ» ἐκ σχετικῶς μικρᾶς ἀποστάσεως καθ' ἥν ὥραν ἐκεῖνο διαδρομοῦν τὸ εἶχε πλησίασει περὶ τὰ 500 μέτρα. Τὸ καταδρομικὸν εἶχεν ἀπομακρυνθῆ ἐκ νέου πρὸς Βορρᾶν χωρὶς νὰ δείη ὅτι εἶδε κανένα ἐκεῖ τὸ ὑποβρύχιον. Τὰ Τουρκικὰ ἀντιορπιλλικά, ἀφοῦ διέγραψαν κύκλον τινας περὶ τὴν θέσιν τοῦ ὑποβρυχίου, διηυθύνθησαν πρὸς τὴν Τένεδον καὶ ἐβομβάρδισαν τὸ φρούριον, δπου ἐκυμάτιζεν ἡ Ἐλληνικὴ σημαία, καὶ τὸ τηλεγραφεῖον, μὲ τὸ δποῖον εἶχον λογαριασμοὺς διὰ τὸ τηλεγράφημα τὸ δποῖον εἶχεν ἀποσταλῆ πρὸς τὸ ὑπουργεῖον τῶν ναυτικῶν τῆς Τουρκίας δτε εἶχε καταληφθῆ ἡ νῆσος. Μὲ τὴν ἐμφάνισιν τῶν πλοίων ἐκείνων ἐγένετο συναγερμὸς τῶν Τούρκων τῆς Τενέδου. Εἰς πάσας τὰς Τουρκικὰς οἰκίας ὑψώθησαν σημαῖαι, καὶ οἱ Τούρκοι κάτοικοι τῆς πόλεως ἐτρέξαν ἐν ἀλαλαγμῷ εἰς τὴν παραλίαν καὶ τὰς ὁδούς, μὲ τὴν πρόθεσιν νὰ ἐπιτεθοῦν κατὰ τῶν 20 μόνων πεζοναυτῶν τῆς Ἐλληνικῆς φρουρᾶς. Τὸ ἀνθρακοφόρον «Βαλλιάνος», τὸ δποῖον εὑρίσκετο ἥγκυροβολημένον πρὸ τῆς πόλεως Τενέδου διὰ τὰς

ἀνάγκας τῶν ἀντιορπιλλικῶν μας, εἶχεν ἀποπλεύσει ἔγκαιρως, ἀλλ’ ἀντὶ ν’ ἀκολουθήσῃ τὰ πλοῖα μας ἔπλευσεν αὐτεπαγγέλτως πρὸς Νότον. Ὅταν ἔφθασαν πρὸ τῆς πόλεως Τενέδου τὰ Τουρκικὰ ἀντιορπιλλικὰ ἔζήτησαν τὸ ἀνθρακοφόρον διὰ νὰ τὸ βυθίσουν καὶ δὲν τὸ εἶδον. Μετὰ πολλὴν ὕδραν ἥκουσθη εἰς Τουρκικὸς ἀσύρματος εἰς ἀνοικτὸν τηλεγράφημα ν’ ἀναφέρῃ τὴν φράσιν «Τὸ φορτηγὸν τὸ ἀφῆκαν».

Ἐν τῷ μεταξὺ κατέφθανεν δὲ «Ἀβέρωφ» μὲ ταχύτητα 20 μιλίων εἰς τὸ θέατρον τῆς συμπλοκῆς, παρακολουθούμενος ἐκ μεγάλης ἀποστάσεως ὑπὸ τῶν παλαιῶν θωρηκτῶν, εἰς τὰ δρόμα τοῦ εἶχε δώσει σημεῖον συναντήσεως ἐν ἀνάγκῃ μεταξὺ Λήμνου καὶ Ἰμβρου. Διάφοροι Τουρκικοὶ ἀσύρματοι εἶδοποίουν τὰ πλοῖα των μὲ τὰς λέξεις «Ἀβέρωφ ἔρχεται». Τὸ «Μετζητιέ» μετὰ τοῦ «Μπέρκ—Σατέρετ» εἰσῆλθον ἀμέσως ἐντὸς τῆς ἀκτῆς βολῆς τῶν ὀχυρωμάτων καὶ ἔπλησίασαν πολὺ τὸ στόμιον τοῦ Ἑλλησπόντου. Τὰ εὑρισκόμενα νοτίως Ἰμβρου Ἐλληνικὰ ἀντιορπιλλικὰ τὰ παρηκολούθησαν πλέοντα πρὸς Ἀνατολάς, καὶ δταν εὑρέθησαν πλησιέστερον κατέφθασε καὶ δὲ «Ἀβέρωφ» πλέων πρὸς τὸ «Μετζητιέ», τὸ δρόπον ἔφευγε πρὸς τὸ στόμιον. Τότε ἔφάνησαν ἔρχομενα ἐκ Τενέδου τὰ Τουρκικὰ ἀντιορπιλλικά, διὰ τὰς κινήσεις τῶν δρόμων μέχρις ἐκείνης τῆς στιγμῆς, ὡς ἐκ τῆς ἀποστάσεως ἀπὸ τῆς Ἰμβρου, διετέλουν ἐν ἀγνοίᾳ τὰ Ἐλληνικὰ πλοῖα ἔξαιρουμένης τῆς «Ἀσπίδος». Τὰ τέσσαρα τύπου «Λέοντος» ἔπλευσαν πάσῃ δυνάμει διὰ νὰ τὰ ἐμποδίσουν νὰ εἰσέλθουν εἰς τὸ στόμιον τοῦ Ἑλλησπόντου, ἀλλ’ ἔφθασαν εἰς τὸ ὑψος τῶν ἀνερχομένων Τουρκικῶν ἀντιορπιλλικῶν εἰς τὰ Μαυρονήσια, ἐτάχθησαν παραλήλως καὶ ὅμορρόπως αὐτῶν καὶ ἥρχισαν ἀμέσως πῦρ ἐναντίον των. Νὰ τὰ ἀποκλείσουν ἀπὸ Βορρᾶ δὲν τοὺς ἦτο δυνατὸν ἔνεκα τῇ παρουσίᾳ τοῦ «Μετζητιέ», ἀλλως τε καὶ μετ’ ὀλίγα λεπτὰ διώξεως εὑρέθησαν ἐντὸς ἀκτῆς βολῆς τοῦ ὀχυρώματος «Ορχανιέ», τὸ δρόπον ἥρχισε κατ’ αὐτῶν πῦρ ταχύ. Μία τῶν βολῶν του ἔπεσεν εἰς τὸν αὔλακα τοῦ «Λέοντος» καὶ ὀλίγα μέτρα πρὸ τῆς πρώρας τοῦ «Πάνθηρος», καὶ αἱ ἄλλαι βολαὶ περιέβαλλον καὶ τὰ 4 ἐκεῖνα πλοῖα. Ἡναγκάσθησαν ἐπομένως μετ’ οὐ πολὺ ν’ ἀπομακρυνθοῦν καὶ ν’ ἀφῆσουν τὰ ἔχθρικὰ ἀντιορπιλλικὰ νὰ

εἰσέλθουν εἰς τὸ στόμιον, ὅχι ὅμως χωρὶς καὶ νὰ προξενήσουν ζημίας εἰς δύο ἐκ τούτων μὲ τὸ πυροβολικόν των. Τὸ «Μετζητιέ» ἐπίσης εἶχε βληθῆ ὑπὸ δύο βλημάτων τῶν αὐτῶν ἀντιορπιλλικῶν, ἐκ τῶν δρόμων τὸ ἐν τοῦ ἐπροξένησε ζημίας εἰς τὸ κατὰ διεύθυνσιν σκοπευτικὸν μηχάνημα τοῦ πρυμναίου πυροβόλου τῶν 15 ἐκ.

Τὸ ὑποβρύχιον «Δελφὶν» εἶχε καταδύσει τὸ πρῶτον εὐθὺς μετὰ τὴν ἀπομάκρυνσιν τῆς «Ἀσπίδος», δρόποτε καὶ διῆλθε κατώθεν τῶν Τουρκικῶν ἀντιορπιλλικῶν τὰ δρόμα τὴν κατεδίωκον διὰ νὰ τ’ ἀποφύγῃ καί, κατόπιν, μετὰ τὴν τορπίλησιν τοῦ «Μετζητιέ», κατέδυσεν ἐκ νέου καὶ ἥκουε τὰς ἔλικας τῶν ἔχθρικῶν σκαφῶν διὰ δευτέρου φοράν ἀνωθεν αὐτοῦ. Διὰ νὰ μὴ εἶνε δρατὸν ἔπλευσε μετ’ ὀλίγον πρὸς Δυσμάς, χωρὶς νὰ βλέπῃ μὲ τὸ περισκόπιον, καὶ προσῆραξεν δτε εὑρίσκετο ἐν καταδύσει. Ἡναγκάσθη ὁ κυβερνήτης διὰ νὰ σώσῃ τὸ πλοῖον ν’ ἀφίσῃ τὰ μολύβδινα ἔρματα ἀσφαλείας καὶ τὸ ὑποβρύχιον ἀνῆλθεν εἰς τὴν ἐπιφάνειαν καθ’ ἥν ὕδραν δὲν «Ἀβέρωφ» ἦτο ἥδη ἐκεῖ πλησίον. Ἐπειδὴ ἐστερήθη οὕτω τῶν μέσων νὰ ἐκτελέσῃ ἄλλην κατάδυσιν, διότι ἔλειπον ἀμοιβὰ ἔρματα, ἔπλευσεν εἰς Ναύσταθμον μετ’ ὀλίγας ἡμέρας δπου καὶ παρέμεινε μέχρι τέλους τοῦ πολέμου, χρησιμοποιηθὲν ἐφεξῆς διὰ τὴν ἄμυναν τοῦ Σαρωνικοῦ.

Ἐν Τενέδῳ μὲ τὴν ἀπομάκρυνσιν τῶν Τουρκικῶν ἀντιορπιλλικῶν οἱ ταραχίαι Τοῦρκοι ἔσπευσαν νὰ ἔξαφανισθοῦν. Οἱ μᾶλλον ἐκτεθέντες ἐκ τούτων ἥρχισαν νὰ ἐπιβαίνουν λέμβων διὰ νὰ μεταβοῦν εἰς Μπεσίκια, ἀπέχοντα περὶ τὰ ἔξι μίλια τοῦ λιμένος Τενέδου, ἀλλ’ ἡ Ἐλληνικὴ φρουρὰ τῶν πεζοναυτῶν ἀν καὶ ὀλιγάριθμος ἔτρεξεν εἰς τὴν παραλίαν νὰ τὰς κρατήσῃ. Μία μόνη λέμβος τῆς διέφυγε, ἀλλὰ τὰς ἄλλας τὰς ἐσταμάτησεν. Ὁ Ναύαρχος διέταξε τ’ ἀντιορπιλλικὰ καὶ τὸ ἀνθρακοφόρον νὰ καταπλεύσουν ἀμέσως εἰς Τένεδον, διεδρόμησε κατὰ τὴν νύκταμετὰ τοῦ λοιποῦ στόλου βορείως Ἰμβρου καὶ τὴν ἐπομένην πρωΐαν τῆς 10ης Δεκεμβρίου κατέπλευσεν εἰς Τένεδον. Οἱ κυριώτεροι ταραχίαι εἶχον ἥδη συλληφθῆ καὶ ἐπιβιβασθῆ φορτηγίδων, αἱ δρόμοι ἐρρυμούσκηθησαν ἀμέσως εἰς Μοῦδρον. Οἱ ταραχίαι οὗτοι ἐχρησιμοποιήθησαν ἀπὸ τῆς ἡμέρας ἐκείνης ὡς ἀνθρακοεργάται τοῦ στόλου, δμοῦ μετὰ τῶν ἄλλων εἰδικῶν οἱ δρόποι εἶχον ἔλθη

ἀποκλειστικῶς πρὸς τοῦτο ἐκ Πειραιῶς. Ἡ φρουρὰ τῆς Τενέδου ἐνεδυναμώθη διὸ ἀλλων 120 πεζοναυτῶν ὑπὸ τὸν ὑποπλοίαρχον Δεμέστιχαν, τὸ δρομήτηριον τῶν ἀντιορπιλλικῶν ἔγκατολείφθη ἔκτοτε, καὶ ἡ νέα κατάστασις τῶν ἐκεῖ πραγμάτων διετηρήθη μέχρι τέλους τοῦ πολέμου.

Τὴν 20ην Δεκεμβρίου συνετελέσθη ἡ ἐν τῇ δεξαμενῇ ἐπισκευὴ τοῦ καταδρομικοῦ «Χαμηδιέ», τὸ δποῖον ἐφωδιάσθη αὐθημερὸν καὶ ἀπέπλευσεν εἰς συνάντησιν τοῦ στόλου του. Τὴν πρωίαν τῆς 22ας ἐξῆλθε μετὰ τοῦ «Μετζητιέ» καὶ ἐπλευσαν κατὰ τῶν περιπολούντων Ἐλληνικῶν ἀντιορπιλλικῶν, τὰ δποῖα κατ’ ἀνάγκην ἀπεμακρύνθησαν πρὸς τὸ πέλαγος. Μετ’ ὀλίγον ἐξῆλθον τοῦ στομίου τοῦ Ἐλλησπόντου καὶ τρία ἔχθρικὰ θωρηκτά. Ὁ Ἐλληνικὸς στόλος ἐγένετο ἔγκαιρως ἐνήμερος διὰ τοῦ ἀσυρμάτου καὶ ἐπλευσε πρὸς τὸ ἀκρωτήριον τῆς Ἐλλῆς, ἀλλ’ ἐν τῷ μεταξὺ τὰ ἔχθρικὰ πλοῖα ἐπανῆλθον εἰς τὰ στενά. Τ’ ἀντιορπιλλικά μας εἶδον ἀπὸ τοῦ πελάγους τὰ τρία ἔχθρικὰ θωρηκτά, καὶ ὡς ἐκ τῆς μεγάλης ἀποστάσεως δὲν ἐξηρίσθωσαν δποῖα ἥσαν. Συνέπεσεν ἀπὸ τῆς προηγουμένης ἡμέρας νὰ εἴχεν ἀποσταλῆ τὸ ἀντιορπιλλικὸν «Δόξα» νὰ ἐξετάσῃ τὸν δυτικῶς Μαυρονησίων δίαυλον, ἐπειδὴ ὑπῆρχον πληροφορίαι δτι εἰδικῶς ἐκεῖ εἶχον ποντίσει οἱ Τοῦρκοι νάρκας κατ’ ἐκείνας τὰς ἡμέρας. Ἐμπορικὰ πλοῖα οὐδέποτε παρετηρήθησαν παρ’ ἡμῶν νὰ διέρχωνται ἐκεῖνον τὸν δίαυλον, ἀλλὰ τὰ Ἐλληνικὰ θωρηκτὰ δσάκις μετέβαινον πρὸς τὸ μέρος τῆς Τενέδου πάντοτε ἐκεῖθεν διήρχοντο. Ἡ «Δόξα» δὲν διέκοψε τὰς ἔρεύνας τῆς κατ’ ἐκείνην τὴν ἡμέραν, ἀλλ’ ὡς ἐκ τῆς ἀποστάσεως ἐν ᾖ ἔβλεπε μὲν καλῶς τρία Τουρκικὰ πλοῖα δὲν ἀνεγνώρισεν δμως καὶ δποῖα ἥσαν. Ο Ναύαρχος ἥθελε νὰ γνωρίζῃ ἐὰν μεταξὺ τῶν τριῶν θωρηκτῶν ἥσαν καὶ τὰ δύο τύπου «Μπαρμπαρός», ἐπειδὴ τὸ ἐν ἐξ αὐτῶν ἀπὸ τῆς ναυμαχίας τῆς Ἐλλῆς εἶχε ζημίας εἰς τὸν λέβητας τὰς δποίας ἐπεσκεύαζε, καί, ἀν εἴχεν ἐτοιμασθῆ ἐν τῷ μεταξύ, θὰ ἔπρεπε νὰ ἀναμένωμεν ἀπὸ ὕδας εἰς ὕδαν γενικὴν ἔξοδον τοῦ Τουρκικοῦ στόλου διὰ νέαν μάχην εἰς τὸ Αἴγαιον. Ἡ «Δόξα» δὲν εὗρε νάρκας, ἀλλ’ οὕτε καὶ δ ἔχθρικὸς στόλος ἐξῆλθε μέχρις δτου παρῆλθε μία ἑδομὰς ὀλόκληρος.

Τὴν 28ην Δεκεμβρίου ἡ «Δόξα» ἥτο εἰς περιπολίαν καὶ

παρετήρησεν εἰς Μπεσίκια, ἔναντι τῆς Τενέδου, σταθμὸν ὄπτικοῦ τηλεγράφου, καὶ, μὲ τὴν ἔγκρισιν τοῦ Ναυάρχου δοθεῖσαν διὰ τοῦ ἀσυρμάτου κατ’ αἵτησιν της, τὸν κατέστρεψε. Τὰ καταδρομικὰ «Χαμηδιέ» καὶ «Μετζητιέ» ἐνεφανίσθησαν περὶ τὴν ἐσπέραν τῆς αὐτῆς ἡμέρας πρὸς τοῦ στομίου τοῦ Ἐλλησπόντου ἐπ’ ὀλίγην ὕδαν. Τὴν ἐπομένην, 29ην Δεκεμβρίου, μὲ τὸ φῶς τῆς ἡμέρας ἀνεγνωρίσθησαν καὶ πάλιν ὑπὸ τῶν περιπολούντων τὰ «Χαμηδιέ», καὶ «Μετζητιέ», τὸ πρῶτον πρὸς τὴν Ἰμβρον καὶ τὸ δεύτερον πρὸς τὴν Τένεδον, ἀλλὰ πλησίον τοῦ Ἐλλησπόντου. Ὡς συνήθως ἥρχισαν ἀμέσως τὰς κινήσεις κατὰ τῶν περιπολούντων καὶ πρὸς τὰς 8ω 30λ ἀνεγνωρίσθησαν τὰ θωρηκτὰ «Μπαρμπαρός», «Τοργκούντ» καὶ «Μεσσουδιέ» πλέοντα πρὸς Ζέφυρον. Ὁ Ἐλληνικὸς στόλος ἐγένετο ἔγκαιρως ἐνήμερος διὰ τοῦ ἀσυρμάτου καὶ ἐσπευδεν εἰς συνάντησιν τοῦ ἔχθροῦ, ἀλλ’ ἐν τῷ μεταξὺ τὰ περιπολούντα ἀνέφερον δτι δ ἔχθρὸς ἐπανήρχετο εἰς τὸ στόμιον. Ἐν τούτοις δὲν ἐπέστρεψεν εἰς Μοῦδρον ἀλλ’ ἐξηκολούθησε πλέων πρὸς τὸ ἀκρωτήριον τῆς Ἐλλῆς καὶ μετ’ ὀλίγον ἔλαβε παρὰ τοῦ περιπολούντος «Λέοντος» νεωτέραν πληροφορίαν, καθ’ ἥν τὰ ἔχθρικὰ πλοῖα ἔταξαν ἐπὶ κεφαλῆς τὰ καταδρομικά των καὶ ἥρχισαν νὰ παραπλέουν τὴν χερσόνησον τῆς Καλλιπόλεως πορευομένα πρὸς τὸν κόλπον τοῦ Ξηροῦ. Ὁ Ἐλληνικὸς στόλος ἐπροχώρει ταχέως καὶ εἶχε φθάσει περὶ τὴν μεσημέριαν τὸ ἀκρωτήριον Πονέντε, βιορειοδυτικῶς Τενέδου, δταν δ «Λέων» ἀνήγγειλεν δτι δ ἔχθρικὸς στόλος ἥγουμένων τῶν καταδρομικῶν του κατέρχεται πρὸς Νότον. Ὁ «Λέων» διὰ νὰ παρακολουθῇ ἐξ ἀποστάσεως τὰς κινήσεις τοῦ ἔχθρικοῦ στόλου εἶχε κάμψει τὸ ἀκρωτήριον Κέφαλος, νοτιανατολικῶς Ἰμβρον, καὶ ἐκεῖ ἀνεγνώρισε καὶ τὸ βραδυκίνητον θωρηκτὸν «Ασάρ - Τεφήκ» περιπολοῦν κάτωθεν τοῦ ἀκρωτηρίου τῆς Ἐλλῆς, τὸ δποῖον εὐθὺς ὡς τὸν εἶδεν ἐπροχώρησε κατά τι πρὸς αὐτὸν καὶ ἥρχισε πῦρ ταχὺ ἀνευ δμως ἀποτελέσματος ὡς ἐκ τῆς πολὺ μεγάλης ἀποστάσεως. Τὴν ὕδαν ἐκείνην ἔδεικνυον τὰ πράγματα δτι ἀφεύκτως θὰ εἴχομεν μάχην, κυρίως διότι τὸ βραδυκίνητον «Ασάρ - Τεφήκ» δὲν παρηκολούθει τὰ λοιπὰ θωρηκτά, τὰ δποῖα οὗτως ἥδυναντο νὰ ἀναπτύξουν τὴν ταχύτητά των. Ὁ Ναύαρχος διέταξε πολεμι-

κὴν ἔγερσιν καὶ ἐπροχώρησε πρὸς τὴν Ἱμβρον, ἀλλὰ παρὰ πᾶσαν προσδοκίαν ὁ «Λέων» ἀνήγγειλε μετ' ὀλίγον ὅτι ὁ ἔχθρικὸς στόλος ἐτράπη πρὸς τὸ στόμιον ὃπου καὶ εἰσῆλθεν ὁριστικῶς πρὸς τὰς 2ω μ. μ.

Πρὸς ἐνίσχυσιν τοῦ Τουρκικοῦ στρατοῦ τῆς Θεσσαλονίκης εἶχεν ἀποσταλῆ κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ πολέμου δύναμις ἐξ 25.000 ἀνδρῶν ὑπὸ τὴν διοίκησιν τοῦ Τζαβῆτ, ἀλλ' ἐπειδὴ δὲν ἔφθασεν ἔγκαιρως καὶ ἀπεμονώθη ἐν Μακεδονίᾳ ὃπου ἐκινδύνευσε νὰ κυκλωθῇ ὑπὸ τῶν συμμαχικῶν στρατῶν καὶ αἰχμαλωτισθῇ, ἐπροχώρησε πρὸς Δυσμὰς καὶ εἰσῆλθεν ἐντὸς τοῦ Ἀλβανικοῦ ἐδάφους. Ἀλλὰ καὶ ἐκεῖ διέτρεξε κίνδυνον, ως ἐκ τῆς ἐν Ἀλβανίᾳ καταστάσεως, νὰ διαλυθῇ ἐντελῶς διότι τῆς ἔλειπον τὰ ἔφόδια καὶ πρὸ πάντων χρήματα. Ἡ Τουρκικὴ κυβέρνησις εὐρέθη εἰς τὴν ἀνάγκην ν' ἀποστείλῃ εἰς Φιέροην τῆς Ἀλβανίας τὸ «Χαμηδιέ», διὰ νὰ μεταδώσῃ τὰς ὁδηγίας τῆς εἰς τὸν Τζαβῆτ καὶ τὸν ἐφοδιάσῃ. Πρὸιν ἡ ἀπέλθη τὸ καταδρομικὸν εἰς τὸν προορισμόν του ἔχρωματίσθη λευκὸν καὶ παρέλαβε δύο ψευδεῖς ἀφαιρετὰς καπνοδόχους, διὰ τὰς δυοῖς ἐστερεώθησαν βάσεις εἰς τὸ κατάστρωμα. Κατόπιν, μὲ τὰς τρεῖς κανονικὰς καπνοδόχους του, ἐξῆλθε μετὰ δύο ἀντιτορπιλικῶν ἔξωθεν τοῦ στομίου τοῦ Ἑλλησπόντου πρὸς τὰς 10ω πρωΐας τῆς 1ης Ἰανουαρίου. Διεδρόμησαν κάτωθεν τῶν ὁχυρωμάτων καὶ μετ' οὐ πολὺ ἐπανῆλθον εἰς τὰ στενά. Ἐθεάθησαν ὑπὸ τῶν περιπολούντων Ἑλληνικῶν ἀντιτορπιλικῶν νὰ ἀγκυροβολοῦν κάτωθεν τοῦ Γκιλῆ—Μπάχρ, καὶ, πρὸς τὴν 1ω πρωΐας τῆς 2ας Ἰανουαρίου, τὸ «Χαμηδιέ» ἐξῆλθε μόνον τοῦ στομίου μὲ φῶτα κεκαλυμμένα, παρέπλευσεν ἐπὶ τινα χρόνον ἔγγυτατα τὸ ἀκρωτήριον τῆς Ἑλλῆς καὶ τὴν Εύρωπαϊκὴν ἀκτήν, καὶ ἐπροχώρησεν ἀπαρατήρητον πρὸς τὸ Αἴγαον. Κατὰ τὴν ὥραν τοῦ ἔκπλου τοῦ καταδρομικοῦ δὲν ἐλειτούργησεν ὁ προβολεὺς τοῦ Σεντούλ—Μπάχρ.

Πρὸς τὰς 10 ὥρ. 15λ τῆς 3ης Ἰανουαρίου ἐθεάθη νὰ διέρχηται πρὸ τῆς πόλεως τῆς Μυκόνου ἀνευ σημαίας καὶ νὰ πλέῃ μὲ μεγάλην ταχύτητα πρὸς Νότον. Πρὸς τὰς 11ω 30λ ἐκράτησε πρὸ τῆς πόλεως Σύρου, εἰς μικρὰν ἀπόστασιν ἀπὸ τοῦ λιμένος καὶ, μὲ ἐπηρμένην Τουρκικὴν σημαίαν πρώτου μεγέθους, ἐσή-

Παρόδαμα:—Στίχος 31. Ἀντὶ πρὸς τὰς 10ω 15λ τῆς 3ης Ἰανουαρίου, ἀνάγνωθι 2ας Ἰανουαρίου.

μανε κατ' ἀρχὰς εἰς τὸ εὔδρομον «Μακεδονία» ἡγκυροβολημένον εἰς θέσιν Ψαράδικα, νὰ τοῦ παραδοθῇ, ἀλλ' ἐπειδὴ εἰς τὸ σῆμα τοῦτο δὲν ἔτυχεν ἀπαντήσεως, ὑψωσε δεύτερον σῆμα, τὴν φορὰν ταύτην ἀποτεινόμενον πρὸς τὴν λιμενικὴν ἀρχὴν Σύρου, καὶ ἐζήτησεν ἵνα ἐν Ἀγγλικὸν φορτηγόν, ἡγκυροβολημένον παραπλεύρως τοῦ εὔδρομου «Μακεδονίας» καὶ καλύπτον ἐν μέρει τὸ Ἑλληνικὸν πλοῖον, παραμερίση ταχέως διότι θὰ ἐβομβάρδιζεν. Ἡ «Μακεδονία» εὐρίσκετο ἐν Σύρῳ πρὸ τοιῶν ἡμερῶν δι' ἐπισκευὴν τοῦ πηδαλίου της. Ὁ ἔχθρος, γνωρίζων τὴν ἐκεῖ παρουσίαν τοῦ πλοίου κατὰ πᾶσαν πιθανότητα ἐξ ἀνοικτοῦ ὁδιογραφήματος, ἐπωφελήθη τῆς εὐκαιρίας νὰ ἐνεργήσῃ ἵσως καὶ μὲ τὴν ἐλπίδα νὰ παρασύρῃ τὸν Ἑλληνικὸν στόλον πρὸς τὰ κάτω εἰς καταδίωξίν του, ἐνῷ χρόνῳ τὸ πλοῖον του θὰ εὐρίσκετο πλέον πολὺ μακράν. Καθ' ἣν ὥραν τὸ Ἀγγλικὸν φορτηγὸν κατεγίνετο νὰ ἀπομακρυνθῇ τῆς πλευρᾶς τῆς «Μακεδονίας», ὁ κυβερνήτης της ἥνοιξε τοὺς κρουνοὺς κατακλύσεως, ἀπεβίβασε τὸ πλήρωμα καὶ τὰ κλεῖστρα τῶν πυροβόλων εἰς τὴν ξηράν, καὶ παρέμεινε μόνος ἐκεῖνος ἐνδον. Ἐν τῷ μεταξὺ τὸ καταδρομικὸν ἔβαλεν ἀνεπιτυχῶς κατὰ τῆς πυριταποθήκης καὶ γαιανθρακαποθήκης Σύρου καὶ ἐκ τῶν βολῶν του κατὰ τῆς γαιανθρακαποθήκης ἐφονεύθησαν εἰς ἀνήρ καὶ μία γυνή, οἱ δποῖοι εἰργάζοντα πλησίον. Ἐβαλε καὶ κατὰ τοῦ ἡλεκτρικοῦ ἐργοστασίου τῆς πόλεως καὶ τοῦ ἐπροξένησε ζημίας.

Τὸ Ἀγγλικὸν φορτηγὸν ἥνοιξε τὸν χῶρον μετὰ ἡμίσειαν περίπου ὥραν ἀπὸ τῆς ἐμφανίσεως τοῦ «Χαμηδιέ», ὅπότε τὸ ἔχθρικὸν καταδρομικὸν ἥρχισεν ὀλότοιχον πῦρ καὶ, μετά τινας συμπυροκρήσεις, ὅταν ἐφάνη καιόμενον τὸ Ἑλληνικὸν εὔδρομον, ἐπαυσε τὸ πῦρ, ἀπεμακρύνθη μὲ μεγάλην ταχύτητα πρὸς Ἀνατολὰς καὶ ἐξηφανίσθη ὑπὸ τὸν δρῖζοντα. Ἡ σκέψις τοῦ κυβερνήτου τῆς «Μακεδονίας» εἰς τὴν δύσκολον ἐκείνην περίστασιν ὑπῆρξε νὰ ἀποφύγῃ τὸν βομβαρδισμὸν ἡ πόλις τῆς Σύρου καὶ διὰ τοῦτο δὲν συνῆψε μάχην μετὰ τοῦ «Χαμηδιέ». Διότι, ἀν ἀπεφάσιζε τὸ τοιοῦτον, ἡ «Μακεδονία» βεβαίως δὲν θὰ ὑφίστατο περισσότερα τῶν ὅσων ὑπέστη καὶ ἵσως νὰ ἐπολάμβανε νὰ προξενήσῃ καὶ ζημίας εἰς τὸ «Χαμηδιέ», ως ἐκ τῆς μικρᾶς ἀποστάσεως, ἀλλως τε διέθετε πρὸς τὸ μέρος τοῦ ἔχθρικον καταδρομικοῦ ἐν ἀριστον ταχυβόλον

τῶν 10 ἑκ. Μπέτλεμ, μὲ τέλεια πυρομαχικὰ καὶ σκοπευτικὰ μηχανήματα Ἀλλ' ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει ἡ πόλις τῆς Σύρου ἐνδέχετο καὶ νὰ διατρέξῃ κίνδυνον βομβαρδισμοῦ ἐπειδὴ ἡ «Μακεδονία» δὲν ἦτο ὑπὸ ἀτμόν κατὰ τὴν ἐμφάνισιν τοῦ «Χαμηδιέ», ἥσχολεῖτο εἰς ὕδρευσιν καὶ ἀνθράκευσιν, εἶχεν ἀνάγκην χρόνου τριῶν ὡρῶν διὰ νὰ ἔτοιμασθῇ νὰ κινηθῇ, καὶ οἰαδήποτε ἐνέργεια αὐτῆς θὰ ἐγίνετο ἐπὶ ἀγκύρας. Ὁ κυβερνήτης κατὰ τὸν βομβαρδισμὸν εὑρίσκετο ἐπὶ τοῦ πλοίου. Τὰ ἔξαλα τοῦ πλοίου ἐκάησαν, ἀλλ' αἱ μηχαναὶ καὶ οἱ λέβητες ἔμειναν ἀνέπαφοι. Κατὰ τὴν ὡραν τῆς πυρκαϊᾶς ὁ κυβερνήτης ἐπεβίβασε μέρος τοῦ πληρώματος του καὶ αὐτοπροσώπως ἐνήργησε νὰ παραβαλῇ ἐπὶ τοῦ πλοίου ἐν Δανικὸν ναυαγωστικόν, διὰ νὰ τὸ χρησιμοποιήσῃ πρὸς κατάσβεσιν τοῦ πυρός, ἀλλὰ πρὸν ἡ ἀρχίσουν νὰ λειτουργοῦν αἱ ἀντλίαι, ἔξερράγη ἐν κιβώτιον πυρομαχικῶν, τὸ δποῖον εὑρίσκετο ἐντὸς ἐνὸς δωματίου τῆς «Μακεδονίας» χρησιμοποιουμένου ὡς πυριταποθήκη. Μὲ τὴν ἔκρηξιν ἐκείνην τὸ ναυαγωστικὸν ἀπέκοψε τὰ σχοινία τῆς προσδέσεως καὶ ἐγκατέλειψε τὸ εὔδρομον νὰ κατατρώγηται ὑπὸ τῆς πυρκαϊᾶς μέχρις ὅτου ἐξηντλήθῃ τὸ πῦρ ἐλλείψει ἄλλης τροφῆς. Ἐν τῷ μεταξὺ ὁ κυβερνήτης κατόρθωσε ν ἀποσύρῃ ἐκ τοῦ πυρπολουμένου δωματίου τὰ λοιπὰ κιβώτια πυρομαχικῶν καὶ νὰ τὰ φύψῃ εἰς τὴν θάλασσαν.

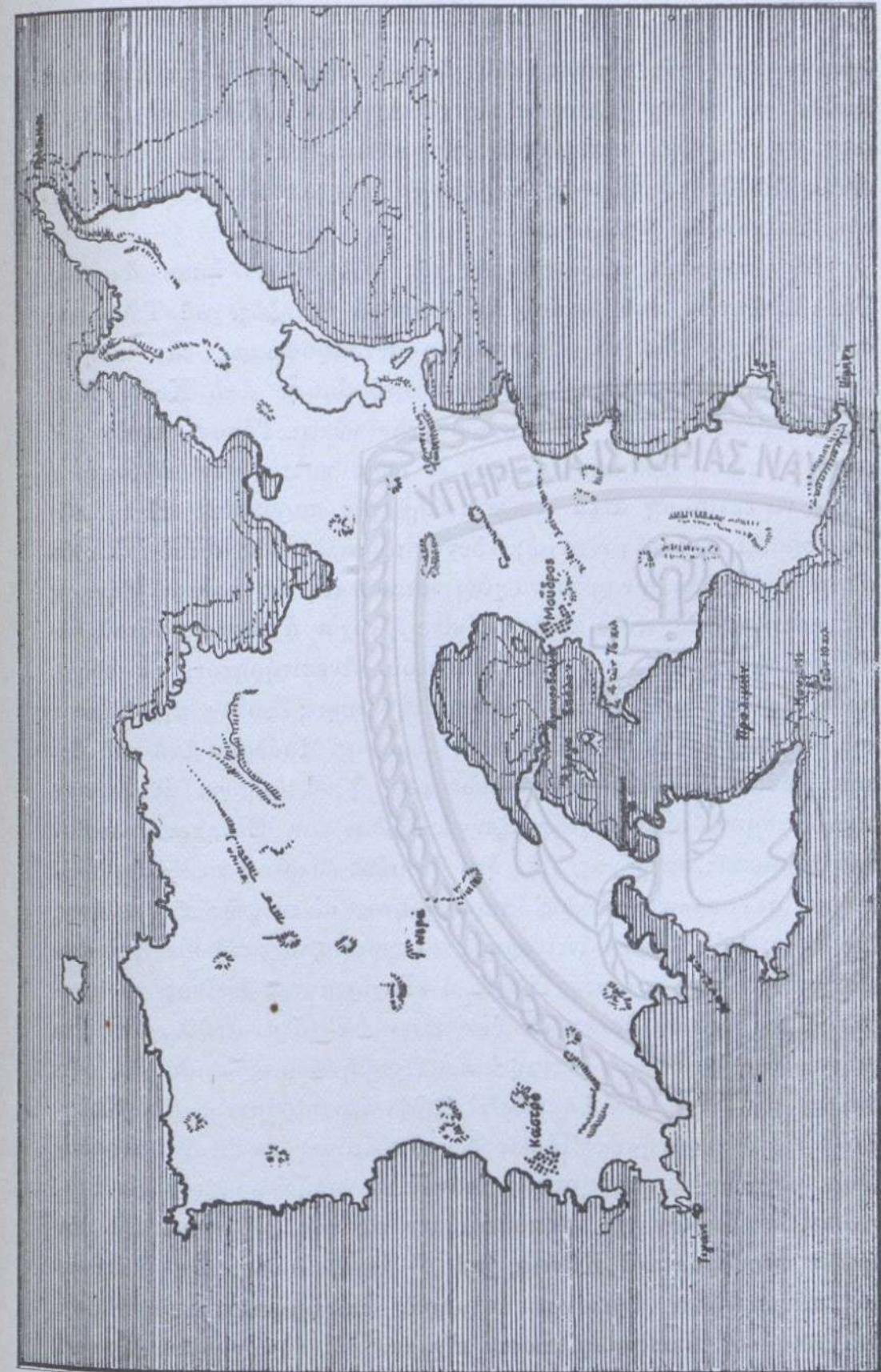
Τὸ καταδρομικόν, ὅταν ἔπαυσεν νὰ βλέπῃ τὴν Σύρον εἰς τὸν ὁρίζοντα, μετέβαλε πορείαν καὶ κατηυθύνθη εἰς τὸν ἀληθῆ προορισμὸν του εἰς Φιέροην, δπου ὁ κυβερνήτης του συνήτησε τὸν Τζαβήτ καὶ ἔξετέλεσε τὰς διαταγὰς τῆς Τουρκικῆς κυβερνήσεως. Ἐκ Φιέροης ἔπλευσεν εἰς Ἀλεξάνδρειαν, καὶ κατὰ τὸν πλοῦν ἡχμαλώτισε τὸν Ἑλληνικὸν μυοπάρωνα (μπαρκομπέστια) «Υπαπαντὴν» ὑπὸ κυβερνήτην τὸν Ἑλληνικὸν Χίου πλοίαρχον Ποντικόν, ὁ δποῖος ἦτο συγχρόνως καὶ ἴδιοκτήτης τοῦ ἰστιοφόρου. Ὁ Ἑλλην πλοίαρχος διεμαρτυρήθη εἰς τὸν κυβερνήτην τοῦ «Χαμηδιέ» καὶ εἴπεν ὅτι δὲν εἶχε σχέσιν μὲ τὸν πόλεμον, εὑρίσκετο πολλὰς ἐκατοντάδας μιλλίων μακρὰν τῶν ἐνεργειῶν τοῦ Ἑλληνικοῦ στόλου καὶ ἔφερε φορτίον κεράμων καὶ πλίνθων ἐκ Μασσαλίας εἰς Κύπρον, ἀπὸ οὐδετέρου λιμένος εἰς ἄλλον οὐδέτερον, ἀλλὰ τοῦ ἐδόθη ἀπάντησις ὅτι αἱ κινήσεις τοῦ καταδρομικοῦ ἔπρεπε νὰ παραμείνουν ἀγνωστοι εἰς τὸν «Ἀβέρωφ». Συνεπῶς

τὸ πλήρωμα τῆς «Υπαπαντῆς» ἐπεβιβάσθη τοῦ «Χαμηδιέ», ἔτεθη ὑπὸ κράτησιν, καὶ τὸ ἰστιοφόρον ἐρρυμουσλκήθη μέχρι τῶν ἀκτῶν τῆς Σελευκείας καὶ ἥγκυροβολήθη εἰς τὸν ὄρμον Παπαδούλας. Τὸ πλήρωμα τῆς «Υπαπαντῆς» παρέμεινεν ἐπὶ τοῦ «Χαμηδιέ», τὸ δποῖον ἔπλευσεν ἀμέσως εἰς Ἀλεξάνδρειαν καὶ ἥνθράκευσεν ἐκεῖ ἐσπευσμένως. Οἱ Μουσουλμᾶνοι τῆς πόλεως τὸ ὑπεδέχθησαν μὲ ἐνθουσιασμὸν καὶ κατώρθωσαν νὰ τοῦ ἐπιτραπῇ νὰ παρατείνῃ τὴν διαμονήν του εἰς τὸν λιμένα καὶ πέραν τῶν 24 ὡρῶν, καὶ ἐξ Ἀλεξανδρείας ἔπλευσε διὰ τῆς διώρυγος τοῦ Σουέζ εἰς Χοδεῖδαν.

Ἡ ἐμφάνισις τοῦ «Χαμηδιέ» πρὸ τοῦ λιμένος τῆς Σύρου καὶ ὁ βομβαρδισμὸς τῆς «Μακεδονίας» ἐτηλεγραφήθησαν ἀμέσως εἰς τὴν Ἑλληνικὴν κυβέρνησιν. Διὰ τοῦ ἀσύρματου Ἀθηνῶν συγχρόνως ἐγένετο ἐνήμερος τῆς καταστάσεως καὶ ὁ Ναύαρχος ὑπὸ τοῦ ὑπουργείου τῶν Ναυτικῶν καὶ μετὰ τρεῖς ὡρας διετάχθη νὰ ἐξέλθῃ τοῦ Μούδρου καὶ πλεύσῃ μετὰ τοῦ στόλου πρὸς Σύρον προπορευομένου τοῦ «Ἀβέρωφ». Ἀλλὰ δὲν ἔξετελέσθη ἐκείνη ἡ διαταγή, διότι ἦτο πλέον ἡ φανερὸν ὅτι ὁ Τουρκικὸς στόλος θὰ ἐπεδίωκεν ἀπὸ ὡρας εἰς ὡραν νὰ ἐνεργήσῃ ἀποφασιστικῶς εἰς τὸ Αίγαιον πέλαγος καὶ κατ' οὐδένα λόγον συνέφερε νὰ εὑρίσκοντο τὰ πλοῖα μακρὰν τοῦ στομίου τοῦ Ἑλλησπόντου. Διετάχθησαν δμως ἀμέσως τὰ ἀντιτορπιλλικὰ «Λόγχη», «Θύελλα», «Δόξα», «Βέλος» νὰ πλεύσουν πρὸς τὰ στενὰ Χίου καὶ Ψαρῶν διὰ νὰ περιπολήσουν ἐκεῖ καὶ ἐπιτεθοῦν κατὰ τοῦ «Χαμηδιέ», ἐν περιπτώσει καθ' ἥν θὰ ἐπανήρχετο ἐν τῷ μεταξὺ εἰς τὸν Ἑλλήσποντον.

Ο Ἑλληνικὸς στόλος δσάκις ἔμενεν ἐπὶ ἀγκύρας δὲν ἐπανεπαύετο, ἀλλὰ ἦτο πάντοτε ἔτοιμος πρὸς ἐκκίνησιν τὸ πολὺ ἥμισειαν ὡραν ἀφ' ἡσ ήθελε παραστῇ ἀνάγκη νὰ ἐκπλεύσῃ. Τὰ πυρὰ τῶν λεβήτων τῶν πλοίων του ἥναψαν μὲ τὴν κήρυξιν τοῦ πολέμου διὰ νὰ σβεσθοῦν μὲ τὴν ὑπογραφὴν τῆς εἰρήνης, ὡστε νὰ ὑπῆρχε πάντοτε πίεσις καὶ οἰονδήποτε ἀπρόοπτον νὰ εὑρισκεν αὐτὸν εἰς θέσιν νὰ ἐνεργήσῃ ἀμέσως. Τὴν 8ω 30λ ἐσπέρας τῆς 4ης Ιανουαρίου οἱ ἀσύρματοι τῶν ἥγκυροβολημένων πλοίων εἰς Μούδρον ἤκουσαν κρυπτογραφικὴν συνεννόησιν

μεταξὺ τῶν περιπολούντων ἀντιορπιλλικῶν πρὸ τοῦ στομίου τοῦ Ἐλλησπόντου. Ἡ «Ἀσπὶς» ἐπάλει ἐπειγόντως τὸν «Λέοντα» καὶ τοῦ ἀνήγγελλεν ἐμφάνισιν ἔχθρικῶν πλοίων. Ὁ «Λέων» ἡρώτα ποῦ ἐφαίνοντο, ἐπειδὴ ἐκεῖνος ἀπὸ τῆς θέσεώς του δὲν διέκρινε πλοῖα. Ἡ «Ἀσπὶς» ἐπέμενεν ὅτι τὰ πλοῖα διεκρίνοντο ὡς ἐν καταδρομικὸν τύπου «Μετζητὶε» καὶ ἐν ἀντιορπιλλικόν, περιφερόμενα ἀπὸ Κούμ—Καλὲ εἰς Μαυρονήσια μὲ φῶτα κεκαλυμμένα καὶ ἀνέφερε ταῦτα εἰς τὸν «Ἄβερωφ». Τὴν ἀναφορὰν τῆς «Ἀσπίδος» ἐπηκολούθησε γενικὸν σῆμα ἐν Μούδρῳ προετοιμασίας ἀπάρσεως πάντων τῶν πλοίων. Ἡτο σεληνόφως, ἀλλὰ ὑπῆρχον καὶ πολλὰ νέφη κατ’ ἐκείνην τὴν νύκτα, ὥστε πότε μὲν ἦτο δυνατὸν νὰ διακρίνωνται εὐκρινῶς τὰ ἀντικείμενα εἰς τὸν ὁρίζοντα καὶ πότε νὰ συγχέωνται διλύγον τὰ πράγματα. Ἐν τούτοις ἡ «Ἀσπὶς» ἐξηκολούθει ν’ ἀναφέρῃ τὰς κινήσεις τῶν ὑπόπτων πλοίων μέχρι τῆς 2ος πρωΐνης ὥρας, διότε ἔχασεν δριστικῶς τὰ ἔχνη των μὲ τὴν δύσιν τῆς σελήνης. Καθ’ ὅλην ἐκείνην τὴν ὥραν καὶ τὸ ὑπόλοιπον ἀκόμη τῆς νυκτὸς διάφορα ἀλλὰ φῶτα πλοίων ἐφάνησαν κινούμενα ἐκ τῶν ἕσω τῶν στενῶν πρὸς τὰ ἔξω καὶ τάναπαλιν ὥστε δὲ «Λέων» καὶ τὸ τρίτον περιπολοῦν ἡ «Νίκη» ἥσαν εἰς κίνησιν, ἀναγνωρίζοντα τὰ διάφορα φῶτα τὰ δύοια κατέληγον νὰ εἴναι ἐμπορικὰ πλοῖα, ἀλλὰ δλόφωτα καὶ ἄλλα μὲ φῶτα ἀμυδρά ὥστε νὰ ἐκλαμβάνωνται κατ’ ἀρχὰς ὡς ὑποπτα καὶ νὰ καταδιώκονται ἐπὶ πολλὴν ὥραν. Ἀλλως τε τοιαύτη ἦτο ἡ συνήθης καταστασις πραγμάτων διὰ τὰ περιπολοῦντα πλοῖα κατὰ τὰς νύκτας τοῦ πολέμου. Ἡ ὑπόθεσις προθέσεως τοῦ «Χαμηδὶε» νὰ ἐπανέλθῃ ἀπαρατήρητον εἰς τὰ στενά, εἶχεν ἐγείρει τὸ ἐνδιαφέρον δλοκλήρου τοῦ Ἐλληνικοῦ Στόλου καὶ πρὸ πάντων τοῦ Ναυάρχου, δὲ ὁποῖος μετὰ τοῦ ἐπιτελείου του ἥγρυπνησε καθ’ ὅλην σχεδὸν τὴν νύκτα καὶ παρηκολούθησε λεπτομερῶς ἐκάστην τῶν ἀναφορῶν τῶν περιπολούντων πλοίων ὡς καὶ τὰς μεταξύ των συνεννοήσεις. Ἀφ’ ἐτέρου ἀπὸ τοῦ μεσονυκτίου μέχρι τῶν βω πρωῖας ἐλαμβάνοντο ἐπὶ τοῦ «Ἄβερωφ» ἀλλεπάλληλα ἐπείγοντα τηλεγραφήματα διὰ διπλῆς ὁδοῦ, τοῦ ἀσυρμάτου καὶ τοῦ καλωδίου τοῦ Μούδρου, μεταβιβάζοντα ἐξ Ἀθηνῶν καὶ Θεσσαλονίκης θετικὰς πληροφορίας, ὡς ἀνέφερον, ἐκ διαφόρων πρωτευουσῶν τῆς Εὐ-

II ΝΗΣΟΣ ΔΗΜΟΣ

ρώπης, κατὰ τὰς ὁποίας τὴν ἡμέραν ἐκείνην ἢ τὴν ἔπομένην ἔμελλε νὰ ἔξειθη ἀφεύκτως εἰς τὸ Αἴγαιον ὁ Τουρκικὸς στόλος διὰ νὰ συνάψῃ ἀποφασιστικὴν ναυμαχίαν. Ὑπὸ τοιούτους ὅρους διῆλθεν ἡ νὺξ τῆς παραμονῆς τῆς σπουδαιοτέρας ἡμέρας τοῦ Βαλκανικοῦ πολέμου.

Αἱ νυκτεριναὶ παρατηρήσεις τῆς «Ἀσπίδος» ἦσαν ἀκριβεῖς. Τὸ «Μετζητιέ», τοῦ ὁποίου ἐπέβαινεν ὁ ἀρχηγὸς τοῦ Τουρκικοῦ στόλου Ταχίρ διὰ νὰ ἀναγνωρίσῃ αὐτοπροσώπως τὰς κινήσεις τοῦ Ἐλληνικοῦ στόλου, πράγματι διεδρόμησε ἀπὸ Κούμ - Καλὲ εἰς Μαυρονήσια καθ' ὅλην σχεδὸν τὴν νύκτα. Τόσον πλησίον τοῦ στομίου τοῦ Ἐλλησπόντου καὶ ἐν ὕρᾳ νυκτὸς δὲν ἥδυνατο ὁ Ταχίρ νὰ ἐκτιμήσῃ ἄλλο τι ἐκεῖ πλὴν τῆς παρουσίας Ἐλληνικῶν ἀντιορπιλλικῶν καὶ τοῦτο μὲ κίνδυνον τορπιλλήσεως αὐτοῦ τοῦ, «Μετζητιέ». Ἡ μόνη δυναμένη νὰ γίνῃ παραδεκτὴ ὡς λογικὴ ἔξήγησις τῆς νυκτερινῆς ἐκείνης κινήσεως εἶνε ἡ τυχὸν ἀπόφασις αὐτοῦ, ἐὰν εὑρισκε τὸ στόμιον τοῦ Ἐλλησπόντου ἀνεπιτήρητον, νὰ ὠδήγη τὸν Τουρκικὸν στόλον κατ' ἐκείνην τὴν νύκτα ἔξωθεν τῆς Λήμνου καὶ νὰ ἐπεχείρει βομβαρδισμὸν τοῦ λιμένος Μούδρου ἀπὸ τοῦ ὅρμου Κόντια δι' ἐνὸς τῶν πλοίων του, ἢ νὰ ἐνήργει ἄλλον τινα αἰφνιδιασμὸν διὰ νὰ ἔξηνάγκαζεν εἰς ἔξοδον τὸν Ἐλληνικὸν στόλον ὑπὸ δυσμενεῖς συνθήκας. Δὲν ἦτο βεβαίως εὔκολον νὰ ἔξειθη ὀλόκληρος ὁ Τουρκικὸς στόλος ἀπαρατήρητος μὲ τὸ φῶς τῆς σελήνης, ἐὰν ὑπῆρχον Ἐλληνικὰ ἀντιορπιλλικὰ περιπολοῦντα ἔξωθεν τοῦ στομίου, καὶ ἂν εἴχε τοιαύτας ἰδέας ὁ Ταχίρ μόνος ἐκεῖνος τὸ γνωρίζει. Ἀφ' ἐτέρου ὅμως ἀν δὲν εἴχεν ὑπὸ ὅψιν ἀνάλογόν τινα ἐνέργειαν πρέπει κατ' ἀνάγκην νὰ ἔξαχθῇ συμπέρασμα ὅτι οὕτε ἐκεῖνος θὰ ἐγνώριζεν ἀκριβῶς τὶ ἔζήτει περιφερόμενος ἀπὸ Κούμ - Καλὲ εἰς Μαυρονήσια. Ἡμεῖς δὲν διεθέτομεν ἐπάκτιον πυροβολικὸν μεγάλου διαμετρήματος, ἵκανὸν νὰ τηρῇ θωρικτὸν εἰς ἀπόστασιν, τὸ ὁποῖον νὰ ἐτοπισθετοῦμεν εἰς τὴν ἔηραν μεταξὺ τῶν ὅρμων Μούδρου καὶ Κόντια, διὰ ν' ἀπεκλείσουμεν τῶν σκέψεών μας πᾶσαν ἰδέαν ἀναλόγου τολμηρᾶς ἐπιχειρήσεως τοῦ ἔχθροῦ. Διὰ τοιαύτην ὅμως περίπτωσιν εἴχομεν εἰς τὴν νησίδα Κουμπὶ τὸν φορητὸν ἀσύρματον, διότιν ἐφαίνετο ὁ Κόντιας καὶ τὸ πέλαγος ἐν τορπιλλούσιον ἢ ἐν ἀντιορπιλλικὸν ἡγκυροβολημένον

ἐκεῖ ἢ περιπολοῦν εἰς τὸ στόμιον ἔτοιμα καθ' ὅλα τὰ δύο ἀντιορπιλλικὰ τὰ ἀγκυροβολοῦντα ἐκάστην νύκτα εἰς τὰς διόδους μεταξὺ λιμένος καὶ προλιμένος Μούδρου μὲ τὸ φῶς τῆς ἡμέρας πάντα τὰ πλοῖα ὑπὸ ἀτμὸν καὶ ἔτοιμα πρὸς ἐκκίνησιν καὶ τέλος μὲ τὸ φῶς τῆς ἡμέρας ἔξω εἰς τὸ πέλαγος καὶ εἰς ἀπόστασιν πέντε μιλίων τὸ εἰς τὸ στόμιον τοῦ προλιμένος φρουροῦν τορπιλούσιον ἢ ἀντιορπιλλικὸν διὰ ν' ἀνιχνεύῃ τὸν ὁρίζοντα.

Τὸ «Μετζητιέ» εἰσῆλθεν εἰς τὸ στόμιον τοῦ Ἐλλησπόντου πρὸ τῆς πρωΐας. Ὁ ἀρχηγὸς τοῦ στόλου Ταχίρ ἐπέβη ἀμέσως τοῦ θωρηκτοῦ «Μπαρμπαρός», διέταξε νὰ ἐκκινήσουν τὰ πλοῖα του, καὶ ἐπὶ τοῦ πρωραίου ἴστου τῆς ναυαρχίδος ὑψώσε τὸ σῆμα τοῦ Χαϊρεντίν Μπαρμπαρός, ναυάρχου τοῦ Τουρκικοῦ στόλου κατὰ τὸν 16ον αἰῶνα, τὸ ὁποῖον εἶχε παραληφθῆ ἐκ τοῦ μουσείου καὶ ἀποσταλῆ εἰς Δαρδανέλλια διὰ τὴν ἡμέραν τῆς μάχης. Ἐν πλῷ ἐκλήθησαν τὰ πληρώματα εἰς ἐπιθεώρησιν καὶ τοὺς ἔξηγησαν ὅτι ἐκεῖνο τὸ ναυαρχικόν, τὸ ἐπηρμένον ἐπὶ τοῦ «Μπαρμπαρός», ἦτο αὐτὸ τοῦτο τὸ ὁποῖον, εἰς τὴν ἐποχὴν τοῦ μεγάλου σουλτάν Σουλεϊμάν, εἶχεν ἐπηρμένον ἐπὶ τοῦ ἴστου τῆς ναυαρχίδος του ὁ ἔνδοξος Χαϊρεντίν Μπαρμπαρός ὅταν ἐνίκησε τὸν περίφημον Ἀνδρέαν Ντόρια, διότε καὶ ἐγένετο ἡ Τουρκία ἀπόλυτος κύριος τῆς Θαλάσσης. Αἱ ἔθνικαι σημαῖαι ὑπεστάλησαν τότε τρεῖς φορᾶς κατ' ἐπανάληψιν, τὰ πληρώματα προσηγχήθησαν, καὶ κατόπιν τούτων μετέβησαν πάντες εἰς τὰς θέσεις τῆς μάχης

Ἐν Μούδρῳ καθ' ὅλην ἐκείνην τὴν νύκτα ἔμειναν τὰ πλοῖα μας ὑπὸ ἀτμόν, ἔτοιμα πρὸς ἐκκίνησιν, καὶ ἀνεμένετο μὲ τὸ φῶς τῆς ἡμέρας εἰδησις ἐκ τῶν περιπολούντων ἐνδιαφέρουσα τὰς νυκτερινὰς παρατηρήσεις τῆς «Ἀσπίδος», ἀλλ' ἀνηγγέλθησαν ἀσήμαντά τινα ὑπηρεσιακά. Ὁ καιρὸς ἦτο γαληνιαῖος, ἡ ἡμέρα πολὺ φωτεινὴ καὶ πρὸ τῆς 8ης ὕρᾳ ἐπέστρεψεν ἡ «Νίκη» εἰς Μούδρον ἐκ τῆς περιπολίας. Ἀναλόγως τῶν ληφθεισῶν πληροφοριῶν καὶ τῶν κινήσεων τοῦ «Μετζητιέ» κατὰ τὴν νύκτα ἀνεμένομεν πολὺ ἐνωρίτερον εἰδησιν ἔμφανίσεως τοῦ ἔχθροῦ καὶ ὅντως εἴχομεν ἀρχίσει ἥδη ν' ἀποκλίνωμεν εἰς τὴν ἰδέαν ὅτι οἱ Τουρκοί ἀνέβαλον τὴν μάχην διὰ τὴν ἔπομένην ἡμέραν, διόταν πρὸς τὰς 8ω 25λ ἐλήφθη τὸ πρῶτον ἐπειγόν ἀνοικτὸν διαδιογράφημα τοῦ περιπολοῦντος

Λήμνον». — Διὰ γενικοῦ σήματος διετάχθη τότε πολεμικὴ ἔγερσις, εἰδοποιήθη διὰ τοῦ ἀσυρμάτου τὸ ὑπουργεῖον τῶν Ναυτικῶν διὰ τὴν ἔξοδον τοῦ ἐχθρικοῦ στόλου καὶ τὴν ἐπικειμένην μάχην, καὶ ὅταν ἐπλησιάσαμεν τὸ στόμιον τοῦ προλιμένος Μούδρου, ἡρωτήθη ὁ «Λέων» ποῦ εὑρίσκετο. Τὸ ἀντιορπιλλικὸν μᾶς ἀπήντησε πρὸς τὰς 9ω55λ — «Ἄπεχομεν περὶ τὰ 4 μίλια ἀπὸ Κάβο - Εἰρήνη Λήμνου ἀκολουθούμενοι ὑπὸ οπαδομικοῦ. Ὁπισθεν ἔρχεται στόλος διευθυνόμενος πρὸς Δυσμάς». — Ἀλλ' ἐφαίνοντο πλέον ἀπὸ τῆς θέσεώς μας πολλοὶ πυκνοὶ καπνοὶ ὅπισθεν τοῦ ἀκρωτηρίου Εἰρήνη καὶ μετά τινας στιγμὰς ἐθεάθησαν εἰς τὸ ὑψος τοῦ ἀκρωτηρίου, καὶ ὅχι πολὺ πρὸς τὸ πέλαγος, τ' ἀντιορπιλλικὰ «Λέων» καὶ «Ἀσπὶς» ἐν γραμμῇ μετώπου μὲ πορεῖαν πρὸς Ζέφυρον. Τὸ «Μετζητὶε» τὰ ἥκολούθει εἰς ἀπόστασιν βολῆς 7.000 μέτρων τὸ πολύ, ἀλλὰ δὲν ἔβαλλε κατ' αὐτῶν.

Εὐθὺς ώς ἔξῆλθεν ἡ πρῶρα μᾶς τοῦ στομίου τοῦ προλιμένος Μούδρου ἀνεγνωρίσαμεν, εἰς ἀπόστασιν 15 μιλλίων, τὸ σύνολον τοῦ Τουρκικοῦ στόλου ἔρχομένον πρὸς Δυσμάς. Ἰστοί, καπνοδόχοι καὶ τὸ ἥμισυ τῶν σκαφῶν τῶν μεγάλων πλοίων ἔξηρχοντο τοῦ δρίζοντος. Τὸ «Μετζητὶε» μᾶς ἀνεγνώρισεν, ἐστράφη ἀποτόμως καὶ ἐφυγεν δλοταχῶς πρὸς τὰ ἐχθρικὰ θωρηκτά, τὰ δποῖα ἥρχισαν νὰ στρέφωνται διαδοχικῶς ἀριστερὰ μέχρις ὅτου ἔλαθον πορεῖαν μᾶλλον πρὸς Νότον, τὴν δποίαν καὶ ἐτήρησαν.

Πρὸς τὰς 10ω 45λ ὁ Ναύαρχος ἐστράφη ἀριστερὰ πρὸς N52°A διὰ νὰ πλησιάσῃ τὸν Τουρκικὸν στόλον. Τ' ἀντιορπιλλικά, συμπεριλαμβανομένων «Λέοντος» καὶ «Ἀσπῖδος» τὰ δποῖα εἶχον ταχθῆ εἰς τὰς δμάδας των, διετάχθησαν ν' ἀπομακρυνθοῦν πρὸς δεξιά μας ἐκτὸς βολῆς, ἀλλ' εἰς ἀπόστασιν τοιαύτην ὁστε νὰ βλέπουν τὰ σήματα τοῦ Ναυάρχου. Τὰ θωρηκτὰ διετάχθησαν νὰ προσβάλλουν τὸν ἐχθρὸν ἀμα ἡ ἀπόστασις θὰ τοὺς τὸ ἐπέτρεπεν. Ἐν τῷ μεταξὺ τὸ «Μετζητὶε» εἶχε ταχθῆ προσκαίρως τέταρτον πλοῖον τῆς γραμμῆς τῶν Τουρκικῶν θωρηκτῶν, ὅπισθεν τῶν δποίων, ἐπὶ παραλλήλου γραμμῆς, ἀνεγνωρίσαμεν δκτὼ ἄλλα πλοῖα ἐκ τῶν δποίων τὸ πρῶτον καὶ τὸ τελευταῖον ἥσαν τ' ἀνιχνευτικὰ «Μπέρκ - Σατβέτ» καὶ «Πελένκι - Ντεριά» καὶ τὰ λοιπὰ ἔξ ἥσαν ἀντιορπιλλικά, τρία τύπου Σιγάο καὶ τρία τύπου Κρεζώ.

«Λέοντος» — «Ολόκληρος ὁ στόλος ἔξέρχεται» — καὶ πρὸς τὰς 8ω 30λ δεύτερον ἐπεῖγον ὁδιογράφημα τοῦ αὐτοῦ πλοίου — «Ολόκληρος ὁ Τουρκικὸς στόλος πλέει εἰς γραμμὴν παραγωγῆς πρὸς Δυσμάς». — «Οσα πλοῖα ἐπρόκειτο νὰ μᾶς ἀκολουθήσουν διετάχθησαν ἀμέσως νὰ ἀπάρουν ἀνευ ἐτέρου σήματος καὶ ἡρωτήθη ὁ «Λέων» διὰ τὸν ἀριθμὸν τῶν ἐχθρικῶν πλοίων, ὁ ὅποιος πρὸς τὰς 8ω 38λ ἀπήντησεν ὅτι ἔβλεπε τρία θωρηκτά, ἐν καταδρομικὸν καὶ ἀντιορπιλλικά. Διετάχθη κατόπιν νὰ τηρῇ τὸν Ναύαρχον ἐνήμερον διὰ τὰς κινήσεις τοῦ ἐχθροῦ, καὶ πρὸς τὰς 9ω 10λ ἀνέφερεν. — «Ολόκληρος ἐχθρικὸς στόλος ἔξακολουθεῖ πλέων νοτιοδυτικῆς Ιμβρου. Ενδισκεται σχεδὸν βορειοδυτικῶς Τενέδου». — Μετὰ 5 λεπτὰ τῆς ὥρας ἔκοινοποιήθη διὰ βραχιόνων εἰς τὰ πλοῖα μας τὸ ἐπόμενον σῆμα. — «Ο Ναύαρχος εὔχεται τὴν καλὴν ἡμέραν εἰς τὰ γενναῖα ἐπιτελεῖα καὶ πληρώματα» —.

Ἄφ' οὗ τὰ θωρηκτὰ ἀνέσπασαν τὰς ἀγκύρας καὶ ἥρχισαν νὰ ἔλισσωνται διὰ νὰ ἔξελθουν ἐκ τοῦ λιμένος εἰς τὸν προλιμένα Μούδρου, ἐκλήθησαν τὰ πληρώματα εἰς ἐπιθεώρησιν, τοὺς ἀνεγνώσθη ἡ διαταγὴ τοῦ Ναύαρχου εἰς τὴν δποίαν ἀπήντησαν μὲ παρατεταμένας μεγάλας ζητωκραυγάς, καὶ κατόπιν ἐστάλησαν διὰ τὴν προπαρασκευὴν τῆς πολεμικῆς ἔγέρσεως. Παρέμειναν ἐν Μούδρῳ τὸ ἀντιορπιλλικὸν «Πάιθηρ» ἐκ βλάβης τοῦ ἀτμαγωγοῦ σωλῆνος του, τὰ παλαιὰ τορπιλλοβόλα τῶν 85 τόννων, τὰ βοηθητικὰ πλοῖα καὶ τ' ἀνθρακοφόρα. Άπουσίαζον εἰς Ναύσταθμον πρὸς ἐπισκευὴν τ' ἀντιορπιλλικὰ «Νέα Γενεά», «Κεραυνὸς» καὶ τὸ ὑποβρύχιον «Δελφίν». Τ' ἀντιορπιλλικὰ «Θύελλα», «Λόγχη», «Δόξα», «Βέλος», περιεπόλουν εἰς τὰ στενὰ Χίου καὶ Ψαρῶν διὰ τὸ «Χαμηδιέ». Τὰ λοιπὰ πλοῖα ἔξηρχοντο ἥδη ἐν γραμμῇ παραγωγῆς εἰς τὸν προλιμένα Μούδρου, καὶ ἔκινουντο διὰ νὰ ταχθοῦν εἰς τρεῖς στήλας διατεθειμένας ἔγκαρδσίως, μὲ τὰ θωρηκτὰ εἰς τὸ μέσον κατὰ σειρὰν «Ἀβέρωφ», «Σπέτσαι», «Υδρα», «Ψαρά», τ' ἀντιορπιλλικὰ «Αετός», «Ιέραξ» δεξιά, τ' ἀντιορπιλλικὰ «Σφενδόνη», «Ναυκρατοῦσα», «Νίκη» ἀριστερά, δταν πρὸς τὰς 9ω 35λ ἐλήφθη ἔτερον ὁδιογράφημα τοῦ «Λέοντος». — «Ἐχθρὸς ἔξακολουθεῖ πλησιάζων Λήμνον. — καὶ πρὸς τὰς 9ω 44λ — «Καταδρομικὸν προηγούμενον στόλου κατά τινα μίλια πλησιάζει πολὺ

Ἐπί τινα χρόνον δὲ Ναύαρχος ἐπορεύετο πρὸς τὸν ἔχθρὸν μὲ πολὺ συγκλίνουσαν πορεῖαν. Αἱ ἀποστάσεις ἡλιαττώθησαν ταχέως, πρὸς τὰς 11ων ἡ ἔχθρικὴ γραμμὴ ἀπεῖχε 16000 μέτρα, ὅπότε τὸ «Μετζητὶε» ἔπαινε πλέον νὰ ἀκολουθῇ τὸν αὔλιακα τῶν Τουρκικῶν θωρηκτῶν καὶ ἐτάχθῃ ὅπισθεν καὶ ἀριστερὰ τῆς γραμμῆς των διὰ νὰ εἶνε ἐκτὸς βολῆς κατὰ τὴν μάχην. Ἡ ταχύτης τοῦ ἔχθρικοῦ στόλου ἐτηρεῖτο 13 ἢ 14 μιλλίων. Τὰ πλοῖα ἥσαν καλὴν γραμμὴν παραγωγῆς καὶ ἀποστάσεις, καὶ ἐπὶ τοῦ πρωραίου ἵστοῦ τοῦ θωρηκτοῦ «Μπαρμπαρός» ἐκυμάτιζε τὸ παραμέγεθες διακριτικὸν σῆμα τοῦ Χαιρεντίν, τοῦ δποίου αἱ διαστάσεις ἰσοδυνάμουν τὰς διαστάσεις τῶν ἔθνικῶν σημαιῶν τῶν μεγάλων Τουρκικῶν πλοίων. Εἰς ἡμᾶς, οἱ δποῖοι δὲν ἐγνωρίζομεν δποῖον ἥτο ἐκεῖνο τὸ διακριτικόν, ἐπροξένησεν ἐντύπωσιν τὸ πρωτοφανὲς τοῦ μεγέθους του. Ὅπισθεν τοῦ «Μπαρμπαρός» ἡκολούθουν κατὰ σειρὰν τὰ «Τοργκούτ» καὶ «Μεσσουδιέ». Τὴν φορὰν ταύτην δὲν ὑπῆρχεν ἥλιος ὅπισθεν τοῦ ἔχθροῦ, οὔτε ὑπῆρχεν δμίχλη, οὔτε ἔηρά, οὔτε ἡ μάχη ἥρχιζεν ἀπὸ μεγάλης ἀποστάσεως, ὡς συνέδη εἰς τὴν ναυμαχίαν τῆς Ἑλλῆς τῆς Ζης Δεκεμβρίου, καὶ, διὰ νὰ προσεγγίσουν οἱ ἀντίπαλοι στόλοι ἀπὸ τῆς ἀποστάσεως τῶν 16000 μέτρων εἰς τὴν ἀπόστασιν τῶν 8400 δπότε ἥρχισε τὸ πῦρ, παρῆλθον 35 λεπτὰ τῆς ὥρας. Πρὸς τὰς 11ων 15λ δὲ Ναύαρχος ἐτηλεγράφησεν εἰς πάντα τὰ πλοῖα — «Ὑπενθυμίζομεν τὸ σῆμα τῆς Ζης Δεκεμβρίου. Τὸ πᾶν ἔξαρταται ἀπὸ τὴν σημερινὴν ἡμέραν διὰ τὴν ἀγαπητήν μας πατρίδα. Φανῆτε λέοντες».

Ἐφ’ ὅσον χρόνον ἡ πορεῖα τοῦ ἔχθροῦ ἐτηρεῖτο περίπου Νότος ἡ συγκλίνουσα πορεῖα τῆς Ἑλληνικῆς γραμμῆς N 52°A ἡλιαττώσει μὲν τὴν ἀπόστασιν, ἀλλ’ ἀφ’ ἐτέρου μετέβαλε τὴν διόπτευσιν, καὶ, ἀπὸ Ἀπηλιώτου, ὃπου κατ’ ἀρχὰς ἐβλέπομεν τὸν ἔχθρικὸν στόλον, ἐπλησιάζομεν ἥδη νὰ τὸν βλέπωμεν πρὸς Ενδρον. Τὸ θωρηκτὸν «Μπαρμπαρός», ἀκολουθούμενον διαδοχικῶς καὶ ὑπὸ τῶν ἀλλων πλοίων, ἐστράφη πρὸς δεξιὰ ὅταν ἐπλησίασεν δὲ Ἑλληνικὸς στόλος, διὰ νὰ εὑρεθῇ εἰς θέσιν νὰ διευθύνῃ τὰ πυροβόλα δλοκλήρου τῆς γραμμῆς του ἀπὸ τῆς δεξιᾶς πλευρᾶς κατὰ τοῦ ἄξονος τῆς γραμμῆς τῶν Ἑλληνικῶν θωρηκτῶν. Ἡ πρόθεσις τοῦ Τούρκου ἀρχηγοῦ ἐγένετο εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς καταληπτὴ καὶ δὲ Ναύαρχος ἐστρεψεν ἐπίσης

πρὸς δεξιά, ἀλλὰ τόσον μόνον ὥστε καὶ νὰ μὴ ἀφίσῃ τὸν ἀντίπαλον νὰ πραγματοποιήσῃ τὰς προθέσεις του καὶ νὰ τὸν πλησιάζῃ πάντοτε, ἀν καὶ μὲ μικροτέραν ταχύτητα προσεγγίσεως. Ὅπὸ τοιούτους δρους παρῆλθεν ἐν τέταρτον τῆς ὥρας μὲ τὰς νέας πορείας μέχρις ὅτου τὰ ἐπὶ κεφαλῆς πλοῖα τῶν ἀντιπάλων ἐφθασαν βαθμηδὸν εἰς τὸ αὐτὸν ὑψος. Τότε πλέον δὲ οὐδὲν ἐπέμενεν οὕτω νὰ χειρίζῃ θὰ τοῦ συνέβαινεν ἀκριβῶς ὅτι ἐπροτίθετο νὰ προξενήσῃ εἰς ἡμᾶς. Ἡ δρατότης ἥτο ἔξαιρετική. ‘Αφ’ οὖτε ἐπλησιάσαμεν κάτω τῶν 10000 μέτρων τὴν ἔχθρικὴν γραμμὴν ἥρχισαν βαθμηδὸν νὰ φαίνωνται λεπτομέρειαι τῶν ἔχθρικῶν πλοίων, τῶν δποίων διεκρίνοντο καλῶς πάντα τὰ πυροβόλα ἐστραμμένα πρὸς τὴν γραμμὴν τῶν πλοίων μας. Εἰς τὴν ἀπόστασιν τῶν 8500 μέτρων ὑψώθη ἀνεν σπουδῆς μέχρι τοῦ ἐπιμήλου τοῦ πρωραίου ἵστοῦ «Μπαρμπαρός» σῆμα ἐκ δύο ψηφίων τοῦ διεθνοῦς ἀλφαβήτου, τὸ δποίον ὑπεσήμαναν τὰ «Τοργκούτ» καὶ «Μεσσουδιέ». Τὸ σῆμα τοῦτο, εἰς τὴν ἀπόστασιν τῶν 8400 μέτρων, πρὸς τὰς 11ων 35λ, ὑπεστάλη βραδύτατα μέχρι τῆς ὑψηλῆς κεραίας τῆς Τουρκικῆς ναυαρχίδος καὶ ἐκεῖθεν καθηρέθη μετὰ μεγάλης ὁρμῆς, δπότε ἐλαμψαν τὰ πλευρὰ πάντων τῶν ἔχθρικῶν θωρηκτῶν εἰς ταυτόχρονον γενικὴν συμπυροχρότησιν.

Μετὰ ἐν λεπτὸν τῆς ὥρας ἥρχισαμεν πῦρ εἰς ἀπάντησιν. Κατὰ τὴν πρώτην ταύτην φᾶσιν τῆς μάχης τὴν ἔχθρικὴν ναυαρχίδα ἐσκόπευσαν δὲ «Ἀθέρωφ» καὶ αἱ «Σπέτσαι», τὸ «Μεσσουδιέ» ἐσκόπευσαν δὲ «Ύδρα» καὶ τὰ «Ψαρά», καὶ τὸ δεύτερον πλοῖον τῆς ἔχθρικῆς γραμμῆς «Τοργκούτ» ἐμεινεν ἀνενόχλητον. Μὲ τὴν διαταγὴν τῆς ἐνάρξεως τοῦ πυρὸς δὲ Ναύαρχος ἐστρεψεν τὸν στόλον ἀριστερὰ διὰ νὰ ἐλαττώσῃ τὴν ἀπόστασιν, καὶ, ὅταν αὐτὴ κατῆλθεν εἰς 6500 μέτρα, ἐπανέλαβε τὴν προηγουμένην πορεῖαν. Τὰ Τουρκικὰ πλοῖα ἐτίρησαν τὴν πορεῖαν των. Κατ’ ἀρχὰς ἔβαλλον μὲ μεγάλην ταχυδολίαν, ἀλλὰ τὸ πῦρ αὐτῶν ἐφαίνετο ἀραιὸν ἐν συγκρίσει πρὸς ἐκεῖνο τῆς ναυμαχίας τῆς Ἑλλῆς, δπότε συνειργάζοντο μετ’ αὐτῶν τὰ πυροβολεῖα Ἐρτογρούλ, Σεντούλ—Μπάχρ, Κούν—Καλέ, Ὁρχανιέ καὶ πολλαὶ πυροβολαρχίαι. Αἱ πτώσεις τῶν βλημάτων των ἥσαν ἀνεπιτυχεῖς, ἀλλοτε πολὺ βραχεῖαι, ἀλλοτε

πολὺ μακραὶ καὶ σπανίως ταυτόχρονοι. Τάναπαλιν συνέβαινεν ώς πρὸς ἡμᾶς. Τὸ πῦρ τῶν πλοίων διηνθύνετο καλῶς διὰ συνεχῶν συχνῶν συμπυροκροτήσεων, ἢ σκόπευσις τῶν πυροβόλων ἐγίνετο καλή, αἱ πτώσεις τῶν συμπυροκροτήσεων ταῦτοχρονοι καὶ μετ' οὐ πολὺ ἥρχισαν νὰ πίπτουν βλήματα ἐπὶ τοῦ «Μπαρμπαρόδος». Τὰς πρώτας ἐπιτυχεῖς πτώσεις διεδέχθησαν ἄλλαι καὶ ἔκεινας ἄλλαι, καὶ δὲν ἐβράδυνε νὰ φανῇ ἐπὶ τοῦ ἔχθρικοῦ πλοίου ἐκπομπὴ καπνῶν πυρκαϊῶν καὶ τὸ πῦρ αὐτοῦ νὰ γίνῃ ἀραιότερον. Πρὸς τὰς 11ω 55λ ἐθεάθη τὸ «Μεσσουδιὲ» νὰ ἔξερχηται τῆς γραμμῆς, ἐκπέμπον ἐπίσης καπνοὺς πυρκαϊᾶς, καὶ νὰ λαμβάνῃ ἀντίθετον πορεῖαν στρεφόμενον πρὸς τ' ἀριστερὰ⁽¹⁾. Ὁλίγα λεπτὰ πρότερον εἶχεν ἀποχωρήσει τῆς μάχης καὶ διευθυνθῇ ἐπίσης ἀντιθέτως τὸ καταδρομικὸν «Μετζητὶὲ» μετὰ τῶν ἀνιχνευτικῶν καὶ ἀντιτορπιλικῶν. Μὲ τὴν ἀποχωρήσιν τοῦ «Μεσσουδιὲ» ἐθεάθη πρώραθεν καὶ δεξιὰ τοῦ «Ἀβέρωφ» ἐν πολεμικὸν σκάφος εἰς ἀπόστασιν 10000 περίπου μέτρων μὲ τὴν πρῷραν πρὸς ἡμᾶς. Τὸ ἀντιτορπιλικὰ τύπου «Λέοντος» διετάχθησαν διὰ τοῦ ἀσυρμάτου νὰ τὸ ἀναγνωρίσουν καὶ ἔκινησαν καθ' ἥν ὁραν ἔπεσε μία ἄλλη συμπυροκρότησις εἰς τὸ μέσον τοῦ σκάφους τοῦ «Μπαρμπαρόδος» ὅπου ἐφάνη ἐκτεταμένη λευκὴ λάμψις ἐκρήξεως, τὴν δποῖαν διεδέχθη πυκνότατος καπνὸς⁽²⁾. Ταυτοχρόνως ἔξηφανίσθη ἀπὸ τοῦ ἐπιμήλου τοῦ πρωραίου ἵστοῦ τὸ ναυαρχικὸν σῆμα τοῦ Χαϊρεντίν. Τὴν μεσημέριαν ἀκριβῶς ἥρχισε νὰ στρέφηται πρὸς ἀριστερὰ τὸ «Μπαρμπαρόδος» διὰ νὰ λάβῃ ἀντίθετον πορεῖαν. Τὸ «Τοργκούτ», ἀφ' οὗ ἔξηκολούθησε τὴν προηγουμένην πορεῖαν ἐπὶ 2 ἢ 3 λεπτά, ὡς ἐὰν ἐπρόκειτο νὰ ἐκτελέσῃ διαδοχικὴν στροφήν, ἐστράφη αἴφνης καὶ ἔκεινο μὲ ὅλον τὸν οἵακα πρὸς ἀριστερὰ καὶ κατέληξαν τὰ

(¹) Βλῆμα τῶν 27 ἑκ. ἐκκρητικὸν τῆς «Υδρας» ἢ τῶν «Ψαρῶν» εἰσέδυσεν ἀπὸ τῆς δροφῆς τοῦ κεντρικοῦ πυροβολείου του, ἔθεσεν εἰς ἀχρηστίαν 3 πυροβόλα τῶν 15 ἑκ. καὶ ἔκτὸς μάχης 68 ἄνδρες τῆς δμοχειρίας, ἀξιωματικούς καὶ ναύτας.

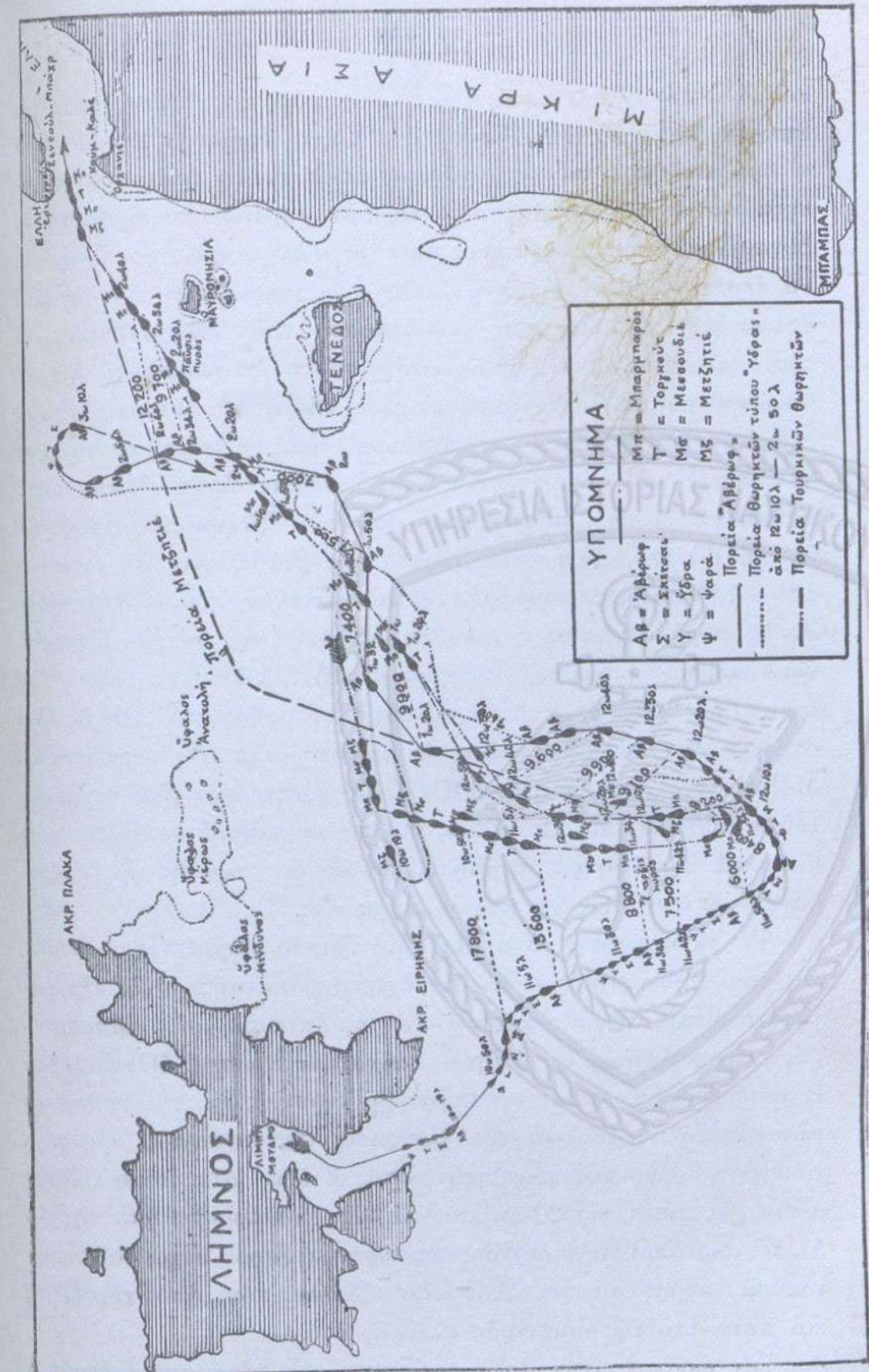
(²) Κατ' ἔκεινην τὴν συμπυροκρότησιν εἰσέδυσεν ἐν βλῆμα ἐντὸς τοῦ μεσαίου πύργου καὶ τὸν κατέστησε τελείως ἄχρηστον. Ἐκ τῶν 35 ἀνδρῶν τῆς δμοχειρίας, ἀξιωματικῶν καὶ ναυτῶν, ἐφόνευσε τοὺς 33. Δύο ναῦται ἐσώθησαν, οἱ δποῖοι εὑρίσκοντο ἐντὸς τοῦ θαλάμου τοῦ χειρισμοῦ τοῦ πύργου διὰ τῶν χειρῶν.

δύο πλοῖα νὰ ἐκτελέσουν ἐν εἶδος στροφῆς ἢ δποία οὔτε διαδοχικὴ ἥτο οὔτε ἀθρόα. Ὁ Ναύαρχος ἔστρεψε τὸν στόλον διαδοχικῶς ἀριστερὰ εἰς καταδίωξιν τοῦ φεύγοντος ἐχθροῦ ὅταν ἥρχισε νὰ στρέφηται τὸ «Τοργκούτ», ἀλλ' ἐν τῷ μεταξὺ τὸ «Μπαρμπαρόδος» εἶχε προχωρήσει εἰς τὴν στροφήν του κατὰ 4—5 λεπτὰ τῆς ὥρας καὶ ἡ ἀπόστασις του ἀπὸ τοῦ «Ἀβέρωφ» ηὕξηθη ἀπὸ 6500 μέτρων εἰς 9000 περίπου. Τὰ παλαιὰ θωρηκτὰ ἡκολούθησαν κονονικῶς τὴν διαδοχικὴν στροφήν καὶ ἡ νέα πορεῖα τῆς Ἑλληνικῆς γραμμῆς κατέληξε B45°Α. Ἡ ταχύτης τῆς ἔχθρικῆς γραμμῆς παρέμενεν ἡ αὐτή, 13—14 μιλλίων, τὸ «Τοργκούτ» προηγεῖτο ἥδη τοῦ «Μπαρμπαρόδος» καὶ δὲν ἐπλεον τὸ ἐν ἀκριβῶς ὅπισθεν τοῦ ἄλλου, ἀλλὰ τυχαίως ἐσχημάτιζον ἐν εἶδος γραμμῆς διοπτεύσεως. Τὸ «Μεσσουδιὲ» προηγεῖτο αὐτῶν κατὰ χιλιάδας μέτρων καὶ τὸ σύνολον τῶν ἔχθρικῶν πλοίων εὑρίσκετο πρώραθεν καὶ ἀριστερὰ τῆς Ἑλληνικῆς γραμμῆς.

Πρὸς τὰς 12ω 10λ ἡ ταχύτης τοῦ «Ἀβέρωφ» ηὕξησεν εἰς 20 μίλλια. Ἐντὸς ὀλίγων λεπτῶν τῆς ὥρας ἡ ἀπόστασις ἡλαττώθη καὶ ἔξηκολούθησε τὸ πῦρ πάλιν κατὰ τοῦ «Μπαρμπαρόδος», ὡς πλησιεστέρου ἔχθρικοῦ πλοίου. Ἀλλὰ τὰ παλαιὰ θωρηκτὰ ἔμενον ὅπισω, καὶ, διὰ νὰ μᾶς πλησιάσουν, ἡλάττωσεν ὁ Ναύαρχος μετὰ πέντε λεπτὰ τὴν ταχύτητα τοῦ «Ἀβέρωφ» εἰς 15 μίλλια καὶ τὴν διετήρησεν οὔτω ἡλαττωμένην ἐπὶ 10 λεπτὰ τῆς ὥρας. Ἐν τῷ μεταξὺ, πρὸς τὰς 12ω 20λ, τὰ διέταξε διὰ σήματος νὰ συγκεντρώσουν τὰς δυνάμεις των ἐπὶ τῶν ἐπὶ ουρᾶς ἔχθρικῶν πλοίων, ἀλλ' ὡς τῆς μεγάλης ἀποστάσεως δὲν ἐφαίνοντο ἀπὸ τῶν «Σπετσῶν» τὰ σήματα τοῦ Ναυάρχου. Ὁ ἔχθρος ἀφ' ἐτέρου ἐφευγε μὲ σταθερὰν ταχύτητα καὶ πρὸς τὰς 12ω 30λ ἐστράφη πρὸς τὰ δεξιὰ καὶ ἔλαβε πορεῖαν πρὸς τὸ στόμιον τοῦ Ἑλλησπόντου. Ταυτοχρόνως ὁ «Ἀβέρωφ» ἐστράφη ἀριστερὰ καὶ ἔβαλλεν ἀπὸ τῆς δεξιᾶς πλευρᾶς του. Ἐν τῷ μεταξὺ, πρὸς τὰς 12ω 16λ, ἐπεσεν ἐπὶ τοῦ «Ἀβέρωφ» πρώραθεν ἀριστερὰ ἐν βλῆμα τῶν 28 ἑκ. προσέκρουσεν ἐπὶ ἐνδὸς τῶν γιγλυμῶν τῆς ἀριστερᾶς θωρηκτῆς θύρας τοῦ πρωραίου ὑποστρώματος, τὸν ἐθραυσε καὶ ἔρριψε κάτω τὴν θύραν χωρὶς νὰ προξενήσῃ ἄλλας ζημίας ἢ νὰ μεταδώσῃ πυρκαϊάν τινα εἰς τὸ πλοῖον. Τὸ «Μεσσουδιὲ» ἐθεάθη μετ' ὀλίγον

νὰ ἐπανέρχηται εἰς τὸ πεδίον τῆς μάχης. Ἐιάχθη ἀριστερὰ τῶν ἄλλων ἔχθρικῶν θωρηκτῶν, ἐτηρήθη εἰς τὴν θέσιν του ἐπ' ὅλιγα λεπτὰ τῆς ὥρας, κατὰ τὴν διάρκειαν τῶν ὅποιων ἔθαλεν ἐναντίον μας, καὶ κατόπιν ηὕξησε πάλιν ταχύτητα καὶ ἀπεμακρύνθη πολὺ πρὸς τὰ ἐμπρὸς καὶ ἀριστερά. Τοῦ κατιδρομικοῦ «Μετζητὲ» καὶ τῶν ἀντιτορπιλλικῶν ἐφαίνοντο ἀπὸ τῆς θέσεως μας μόνον οἱ ἴστοι καὶ οἱ καπνοὶ τῶν καπνοδόχων των. Ολίγον κατ' ὅλιγον τὸ «Τοργκούτ», τὸ ὅποιον προηγεῖτο, ἀφῆκε τὸ «Μπαρμπαρός» νὰ τὸ πλησιάσῃ, νὰ φθάσῃ τὸ ὑψος του, νὰ προηγηθῇ καὶ τότε πλέον ἐστράφῃ τὸ «Τοργκούτ» ὀλίγον πρὸς δεξιὰ καὶ ἐιάχθη εἰς γραμμὴν παραγωγῆς καὶ κανονικὴν ἀπόστασιν ὅπιοθεν τοῦ «Μπαρμπαρός».

Κατὰ τὴν δευτέραν ταύτην φᾶσιν τῆς μάχης, ἡ ὅποια ὑπῆρξε διαρκείας δύο ὥρων, τὰ παλαιὰ θωρηκτὰ δὲν ἔφθασαν τὸν ἔχθρὸν εἰς ἀκτῖνα βολῆς τῶν πυροβόλων των. Ως ἐκ τῆς μεγάλης ἀποστάσεως τὸ σῆμα τοῦ Νανάρχου δὲν τὸ εἶδον. Πρὸς τὰς 12ω 40λ ἐδόθη διὰ τοῦ ἀσυρμάτου πρὸς τὰς «Σπέτσας» ἡ διαταγῇ.— «Ἀναπτύξατε πᾶσαν τὴν δυνατὴν ταχύτητα ὅπως πλησιάσητε ἡμᾶς».— Ἀλλ᾽ αἱ «Σπέτσαι» εἶχον λύσει τὸν ἀσύρματον ἀπὸ τῆς ὥρας τῆς πολεμικῆς ἐγέρσεως καὶ δὲν εἶχον ἀκρόσασιν, καὶ τοῦτο διότι κατὰ τὴν ναυμαχίαν τῆς Ἑλλης ἀμέσως μὲ τὸν πρῶτον πιροβολισμὸν αὐτοῦ τοῦ πλοίου ὁ ἀσύρματος αὐτῶν εἶχε παύσει νὰ λειτουργῇ. Ἄν καὶ δὲν εἶχον δώσει οὐδεμίαν ἀπάντησιν εἰς τὴν πρόσοκλησιν τοῦ ἀσύρματον τοῦ «Ἀβέρωφ», ἐν τούτοις ἡ διαταγὴ ἐκείνη ἐπανελήφθη ἔξακις μὴ τιχόν, ἐπειδὴ αἱ «Σπέτσαι» εὑρίσκοντο πλέον ἐκτὸς βολῆς, εἶχον ἀποκαταστήση προσκαίρως τὸν ἀσύρματον αὐτῶν καὶ εὑρίσκοντο εἰςάκροδασιν. Ἐν τῷ μεταξὺ ὅμως τὰ παλαιὰ θωρηκτὰ ὅχι μόνον δὲν ἔμενον ἀκίνητα ἀλλ᾽ ἀνέπτυξαν πράγματι τὴν μεγίστην δυνατὴν ταχύτητα. Αἱ «Σπέτσαι» ἔφθασαν τὴν ταχύτητα τῶν 16,5 μιλλίων, τὴν ὅποιαν ἐτήρησαν ἐπὶ ἡμίσειαν ὥραν. Ἡ «Υδρα» δὲν ὑπερέβη τὴν ταχύτητα τῶν 15 μιλλίων, τὴν ἐτήρησε μετὰ πολλῆς δυνοκολίας ἐπ' ὅλιγον χρόνον, καὶ ἐπὶ τέλους ἐσήμανεν εἰς τὸς «Σπέτσας» ὅτι ἡδυνάτει ν̄ ἀκολουθήσῃ τοιαύτην μεγάλην ταχύτητα. Τὰ «Ψαρὰ» ἥσαν εἰς θέσιν ν̄ ἀκολουθήσουν, ἀλλ᾽ ἥσαν τὸ τρίτον πλοῖον τῆς γραμμῆς

Η ναυμαχία τῆς Δήμου.

καὶ κατ' ἀνάγκην συνεμορφώθησαν πρὸς τὰ κινήσεις τῶν δύο προηγουμένων πλοίων. Ὅταν ἡ «Υδρα» ἐσήμανεν ὅτι ἥδυνάτει ν' ἀκολουθήσῃ τοιαύτην ταχύτητα αἱ «Σπέτσαι» ἡλάττωσαν ταχύτητα καὶ ἐκανόνισαν τὰς στροφὰς τῶν μηχανῶν ἐπὶ τῇ βάσει τῆς δυναμένης νὰ δοθῇ ταχύτητος ὑπὸ τῆς «Υδρας». Ο μόνος τρόπος νὰ ἐπανήρχοντο εἰς ἀκτῖνα βιολῆς τῶν πυροβόλων των ἦτο νὰ ἐπλεον κατ' εὐθεῖαν πρὸς τὸ στόμιον τοῦ Ἐλλησπόντου, καὶ τοῦτο νὰ ἐγίνετο μόλις εἶδον ὅτι ἥρχισαν ν' ἀποχωροῦν τὰ ἔχθρικὰ θωρακτὰ καὶ ὅτι ἔμενον ὅπίσω τοῦ «Ἀβέρωφ». Διότι τὰ ἔχθρικὰ δὲν ἐτήρησαν ἀρχικῶς πορεῖαν κατ' εὐθεῖαν πρὸς τὸ στόμιον ἀλλ' ἐβράδυναν νὰ τὴν λάβουν ἐπὶ ἡμίσειαν ὕδραν. Ὅταν ὅμως βαθμηδὸν ἔλαβον προχώρησιν ἀπὸ τῶν Ἐλληνικῶν θωρηκτῶν 5 — 6 μιλλίων, ἐκτὸς τῆς ἀποστάσεως βιολῆς, καὶ, μὲ ταχύτητα 13 — 14 μιλλίων, ἐστράφησαν κατ' εὐθεῖαν πρὸς τὸ στόμιον ἀπέβη πολὺ δύσκολος ἡ προσέγγισις διὰ τὰ παλαιὰ θωρηκτά, ἔστω καὶ νὰ ἐκινοῦντο συνεχῶς μὲ 15 ἢ 16 μίλλια, διότι ἔως ὅτου θὰ κατέφθανον τὰ ἔχθρικὰ θὰ παρήρχοντο 2 ἢ 3 ὕδραι ὅπότε ἐκεῖνα θὰ ἥσαν πλέον εἰς ἀκτῖνα βιολῆς τῶν ὁχυρωμάτων. Μολαταῦτα πρὸς τὰς 12ω 50λ ἐγένετο ἐλάττωσις τῆς ταχύτητος τοῦ «Ἀβέρωφ» εἰς 12 μίλλια, διὰ νὰ μὴ πλησιάσουν τὰ παλαιὰ θωρηκτά. Τὰ 4 μικρὰ ἀντιτορπιλικὰ μὲ ἐπὶ κεφαλῆς τὴν «Σφενδόνην» ἐπλεον δπισθεν καὶ ἀριστερά μας.

Τὸ «Τοργκούτ», τὸ δποῖον ἦτο ἥδη τὸ πλησιέστερον πλοῖον, καὶ τὸ δποῖον εἶχε μείνει ἀνενόχλητον ἀπὸ τῆς ἀρχῆς τῆς μάχης μέχρι τῆς στιγμῆς καθ' ἥν ἐτάχθη δπισθεν τοῦ «Μπαρμπαρόδος», εἶχεν ἀρχίσει νὰ δέχηται ἐκεῖνο τὰς πτώσεις ἀλλεπαλλήλων συμπυροκροτήσεων καὶ νὰ ἐμφανίζῃ πυρκαιᾶς ἐκ τῶν ἐκρήξεων τῶν βλημάτων, ἀλλὰ μὲ τὴν ἐλάττωσιν τῆς ταχύτητος ἀμφότερα τὰ ἔχθρικὰ θωρηκτὰ εὑρέθησαν ἐκτὸς βιολῆς. Διὰ τοῦτο ἡ υἱησε πάλιν ἡ ταχύτης εἰς 20 μίλλια, τὸ πῦρ ἐπανελήφθη ἀπὸ τῆς 1ω 5λ δι' ἀκαταπαύστων συχνῶν συμπυροκροτήσεων μέχρι τοῦ πέρατος τῆς μάχης, καὶ ὁ «Ἀβέρωφ» ἔβαλλε πότε ἀπὸ τῆς δεξιᾶς καὶ πότε ἀπὸ τῆς ἀριστερᾶς πλευρᾶς του.

Τὴν ὕδραν ἐκείνην πολὺ πρόραθεν καὶ δεξιά μας ἀνέδυεν ἡ Τένεδος ἀπὸ τοῦ δρῖζοντος, ἡ Ἱμβρος πολὺ μακρὰν καὶ ὀλίγον

πρόραθεν τῆς πλευρᾶς καὶ εἰς τὸ μέσον τῶν δύο τούτων νήσων ἐφαίνοντο τὰ ἔχθρικὰ πλοῖα νὰ φεύγουν πάσῃ δυνάμει πρὸς τὸ στόμιον τοῦ Ἐλλησπόντου. Τὸ καταδρομικὸν καὶ τ' ἀντιτορπιλικὰ ἔξηκολούθουν νὰ τηρῶνται εἰς μεγάλην προχώρησιν καὶ ἐβλέπομεν συνεχῶς ἀνωθεν τοῦ δρῖζοντος μόνον τοὺς ἴστους των καὶ τοὺς καπνοὺς τῶν καπνοδόχων των. Τὸ «Μεσσουδιέ» διαρκῶς προηγεῖτο πολὺ τῶν δύο ἄλλων θωρηκτῶν καὶ ἐκεῖνα ἔξηκολούθουν νὰ συμπλέουν καὶ νὰ βάλλουν δσον ἥδυναντο ἐναντίον μας. Ἐκ τῶν καπνοδόχων πάντων τῶν ἔχθρικῶν πλοίων ἀδιαλείπτως ἐξήρχοντο στῆλαι πυκνοτάτου καπνοῦ. Τὰ «Μπαρμπαρόδος» καὶ «Τοργκούτ», τὰ δποῖα ἐκτὸς τῶν καπνῶν τῶν καπνοδόχων των ἐξέπεμπον καὶ πολλοὺς κάπνους ἐκ πυρκαϊῶν, περιεβάλλοντο ὑπὸ ἀραιοῦ μελανοῦ νέφους, ἐντὸς τοῦ δποίου κατὰ καιροὺς ἐξετείνοντο αἱ λευκαὶ λάμψεις ἐκκρήξεων ἐκ τῶν ἐπιτυχῶν πτώσεων τῶν βλημάτων τοῦ «Ἀβέρωφ». Πρὸς τὴν 1ω 50λ τὰ ἔχθρικὰ πλοῖα εὑρίσκοντο πρόραθεν καὶ ἀριστερά μας, δταν ἐφάνη συνεννόησις διὰ σημάτων μεταξὺ τῶν «Τοργκούτ» καὶ «Μπαρμπαρόδος» καὶ ἐθεάθη τὸ «Μπαρμπαρόδος» νὰ στρέφηται πρὸς τ' ἀριστερά, νὰ καταγράφῃ ἐνα κύκλον μεγάλης διαμέτρου καὶ νὰ τάσσηται δπισθεν τοῦ «Τοργκούτ»⁽¹⁾. Τὸ πῦρ τοῦ «Ἀβέρωφ» ἐξηκολούθει ἀδιάκοπον μὲ τὴν αὐτὴν ταχυβολίαν. Ἡ ταχύτης του ἦτο 18 μιλλίων. Τὰ ἔχθρικὰ θωρηκτὰ εἶχον ἥδη φθάσει τὸ ψύχος τῆς Τένεδου, δταν παρετηρήθη τὸ «Τοργκούτ» νὰ λαμβάνῃ κλίσιν καταφανῆ χωρὶς ὅμως νὰ ἐλαττωθῇ καὶ ἡ ταχύτης του. Κατὰ τὴν αὐτὴν ὕδραν ἐπεδόθη εἰς τὸν Ναύαρχον τὸ ἐπόμενον ἐπειγόν ὁδιογράφημα ἐκ τοῦ ἀντιτορπιλικοῦ «Πάνθηρος», τὸ δποῖον εἶχε παραμείνη ἐν Μούδρῳ.—«Ὑποπτὸν πλοῖον κατευθύνεται Μοῦδρον.»—Τὸ ὑποπτὸν πλοῖον, ἐὰν ἦτο ἔχθρικόν, κατ' ἀνάγκην ἐπρεπε νὰ εἰνε τὸ «Χαμηδιέ», διότι τὰ λοιπὰ ἀξιόμαχα πλοῖα τοῦ Τουρκικοῦ στόλου τὰ ἐβλέπομεν. Ο Ναύαρχος ἐτηλεγράφησεν ἐπειγόντως εἰς τὸν «Λέοντα».—«Καταδιώξατε πάραντα μὲ τὴν δμάδα σας ὑποπτὸν

⁽¹⁾ «Ἐν βλῆμα τοῦ «Ἀβέρωφ» εἰσέδυσεν εἰς τὰ ὑφαλα τοῦ «Τοργκούτ», ὑπὸ τὴν πρωραῖαν καπνοδόχον, καὶ ἐπέφερεν εἰσφοίην ὑδάτων εἰς ἐν τῶν λεβητοστασίων τοῦ πλοίου, τὸ δποῖον ἐγκατελεγέθη ὑπὸ τοῦ προσωπικοῦ του.

πλοϊον διευθυνόμενον Μοῦδρον». Τ' ἀντιορπιλλικὰ τύπου «Λέοντος» εὑρίσκοντο τότε πρὸς τὰ δεξιά μας καὶ ἀμέσως ἐστράφησαν διαδοχικῶς πρὸς Δυσμὰς εἰς ἐκτέλεσιν τῆς διαταγῆς μὲ τὴν μεγίστην δυνατὴν ταχύτητα.

Πρὸς τὰς 2ω 7λ ἐπεσεν ἐπὶ τοῦ ἀθωρακίστου μέρους τοῦ «Ἀβέρωφ», εἰς τὸ νοσοκομεῖον τοῦ πλοίου, ἐν βλῆμα τῶν 28 ἑκ., τὸ δποῖον ἔξερράγη καὶ ἐπροξένησε πυρκαιϊάν. Ὁ υπαρχος τοῦ «Ἀβέρωφ» ἀνῆλθεν ἐπὶ τῆς γεφύρας μετ' ὀλίγα λεπτὰ καὶ ἀνέφερεν εἰς τὸν Ναύαρχον ὅτι ἡ πυρκαιϊά δέν ἦτο σοβαρὰ καὶ ὅτι ἔλήφθησαν ἔγκαιρως πάντα τὰ μέτρα διὰ τὴν ἄμεσον κατάσθεσιν αὐτῆς. Τὸ πῦρ ἔξηκολούθει ἀκατάπαυστον καὶ μετὰ καλῶν ἀποτελεσμάτων. Ἀπὸ τὰς 2ω μ. μ. εἶχομεν φθάσει τὸ ὑψος τοῦ Πονέντε, δυτικοῦ ἀκρωτηρίου τῆς Τενέδου, βαθμηδὸν ἥρχισε νὰ διαγράφηται τὸ στόμιον τοῦ Ἑλλησπόντου καὶ ὀλίγον κατ' ὀλίγον νὰ ἀναγνωρίζωνται ἔξωθεν αὐτοῦ τὸ «Μετζητὶε» μετὰ τῶν ἀντιορπιλλικῶν, τὸ βραδυκίνητον θωρηκτὸν «Ἀσάρ - Τεφῆ» τὸ δποῖον περιεφέρετο ἐκεῖ πλησίον, ἀλλα πέντε τορπιλλικὰ σκάφη καὶ ἐν πλωτὸν νοσοκομεῖον. Τὸ «Μεσσουδὶε» εἶχεν ἔλαττώσῃ ταχύτητα, ἐφ' ὅσον ἐπλησίαζον τὰ θωρηκτὰ «Τοργκούτ» καὶ «Μπαρμπαρός» τὸ δριον βολῆς τῶν δχυρωμάτων, καὶ ἐπὶ τέλους ἐτάχθη ἐπ' οὐρᾶς αὐτῶν ὅταν πλέον ὁ «Ἀβέρωφ» ἐφθασε τὸ ὑψος τῶν Μαυρονησίων, πρὸς τὰς 2ω 30λ, καὶ ἐπαυσε τὸ πῦρ. Τὰ ἔχθρικὰ πλοῖα ἔξηκολούθησαν τὴν πορεῖαν των ὀλοταχῶς καὶ εἰσῆλθον εἰς τὰ στενά, ἀλλά, ἀν καὶ ἐκτὸς βολῆς, μᾶς ἔρριψαν ἀνὰ δύο βλῆματα ἔκαστον τῶν θωρηκτῶν καὶ τὸ «Μετζητὶε», τὰ δποῖα πάντα ἐπεσαν βραχέα 2000 — 3000 μέτρα.

Μετ' ὀλίγον συνήχθησαν περὶ τὸν «Ἀβέρωφ» καὶ τὰ παλαιὰ θωρηκτά. Μεγάλαι ζητωραυγαὶ ἐξ ἐνὸς ἐκάστου τῶν πλοίων, τὰ δποῖα εἰλίσσοντο πλησίον μας διὰ νὰ λάβουν τὰς θέσεις των, ἔχαιρέτιζον τὸν «Ἀβέρωφ», ἐπὶ τοῦ πρωραίου καταστρώματος τοῦ δποίου ἐπαιάνιζεν ἡ μουσικὴ διάφορα θούρια καὶ τὸ πλήρωμα του ἔζητωραύγαζε συνεχῶς εἰς ἀπάντησιν. Ἡ πυρκαιϊά τοῦ νοσοκομείου ἐξέλιπε πρὸς τὰς 2ω 55λ. Πρὸς τὰς 3ω 15λ, ὅταν ὁ Τουρκικὸς στόλος ἥρχισε νὰ ἔξαφανίζηται εἰς τὸ βάθος τῶν στενῶν, ὁ Ναύαρχος διέταξε διαδοχικὴν στροφὴν τῶν πλοίων καὶ

ἐπέστρεψεν εἰς Μοῦδρον. Ὁ ὑποπνέων νότιος ἄνεμος ἐνεδυνάμωθη βαθμηδὸν μετὰ τὴν μάχην καὶ κατὰ τὴν νύκτα κατέληξεν εἰς σφοδρὰν κακοκαιρίαν ἐκ Νότου, ἡ δποία διήρκεσε καὶ καθ' ὅλην τὴν ἀλλην ἥμέραν.

Ο μόνος τραυματίας τοῦ Ἑλληνικοῦ στόλου κατὰ τὴν ναυμαχίαν τῆς 5ης Ιανουαρίου ἦτο ὁ δίοπος σαλπιγκτὴς τοῦ «Ἀβέρωφ» Ἀγγελῆς. Κατὰ τὴν προπαρασκευὴν τῆς πολεμικῆς ἐγέρσεως ἐξ ἀπροσεξίας του εἶχε μείνει εἰς τὸ ἀθωρακίστον μέρος τοῦ πρωραίου ὑποστρώματος καὶ ὅταν ἔκλεισαν αἱ θωρηκταὶ θύραι εὑρέθη ἀποκεκλεισμένος ἐκεῖ καὶ τὸν ἐπλήγωσεν ἐλαιφρότατα θραύσμα τοῦ βλῆματος τὸ δποῖον μετέδωκε τὴν πυρκαιϊάν εἰς τὸ νοσοκομεῖον τοῦ «Ἀβέρωφ». Ζημίαι τοῦ στόλου δὲν ὑπῆρξαν. Ἡ θωρηκτὴ θύρα τοῦ πρωραίου ὑποστρώματος ἐτοποθετήθη εἰς τὴν θέσιν της τὴν ἐπομένην πρωΐαν τῆς 6ης Ιανουαρίου.

Διὰ τὸν Τουρκικὸν στόλον ἀλλως εἶχον τὰ πράγματα. Ως πρὸς τὸ «Μπαρμπαρός» ἔξηκριβώθησαν τὰ ἐπόμενα:— «Ο μεσαῖος πύργος ἐσκοπεύετο ἀπὸ τῆς δεξιᾶς πλευρᾶς ὅπότε ἐπληγε τὸν ἐπὶ τῆς δροφῆς αὐτοῦ σκοπευτικὸν πυργίσκον ἐν βλῆμα καὶ ἀπέσπασε τὸ τέταρτον αὐτοῦ. Ἐτερον βλῆμα μεγάλου διαμετρήματος εἰσῆλθε διὰ τὸν ἀνοίγματος τοῦ ἀριστεροῦ πυροβόλου προσέκρουσεν ἐπὶ τοῦ πρὸς τὰ κάτω μέρους τοῦ κρατύσματος τοῦ σωλήνος τοῦ πυροβόλου, τὸ διέρρηξε, ἔξερράγη, ἔκοψε τὰς σιδηρογωνίας καὶ τὰ ὑποστηρίγματα τοῦ πύργου, μετετόπισε δύο πλάκας θώρακος τῆς δροφῆς καὶ κατέστρεψε τὰ σκοπευτικὰ μηχανῆματα καὶ τοὺς φωναγωγούς τὸ δάπεδον τοῦ πύργου ἐκοιλάνθη, ἐπὶ τοῦ δεξιοῦ πυροβόλου ἐπεσαν θραύσματα, αἱ στηρίζουσαι τὸ πυροβόλον σιδηρογωνίαι ἐκάμφησαν· ὁ πύργος καὶ τὰ πυροβόλα του κατέστησαν ἀχρηστα· τὸ πλήρωμα τοῦ πύργου, ἐκ 35 ἀξιωματικῶν καὶ ναυτῶν, ἐφονεύθη πλὴν δύο ναυτῶν, οἱ δποῖοι ἐσώθησαν διότι εὑρίσκοντο ἐντὸς τοῦ θαλάμου τοῦ χειρισμοῦ τοῦ πύργου διὰ τῶν χειρῶν. — Ἀπὸ τῆς δεξιᾶς πλευρᾶς τοῦ πλοίου: Κάτωθεν τοῦ πρωραίου πύργου τρία βλῆματα διεπέρασαν τὴν πλευράν, κατέστρεψαν τὸ νοσοκομεῖον, ἐθραυσαν στυλίσκους, ὑποστηρίγματα, διαφράγματα καὶ ἔξηλθον ἀπὸ τῆς ἀριστερᾶς πλευρᾶς, τῆς δποίας κατέστρεψαν 8 ἔλασματα. Ἐτερον βλῆμα, μὲ διεύθυνσιν κατὰ τὸν διαμήκη ἄξονα

τοῦ πλοίου περίπου, προσέκρουσεν ὅπισθεν τοῦ πρωραίου ἴστοῦ, ἔκτύπησε τὸ βαροῦλκον ἐπὶ τοῦ ἄνω καταστρώματος, τὸ κατέστρεψε, διεπέρασε τὸ μαγειρεῖον, κατόπιν τὸ ὑπόφραγμα, κατέστρεψεν ὅσα συνήντησε ζυγά, σιδηρογωνίας καὶ διαφράγματα, καὶ τέλος ἐπέπεσεν ἐπὶ τοῦ θωρηκτοῦ καταστρώματος, τὸ ὅποιον ἔκοιλανε εἰς 15 ἑκ. βάθος ἐπὶ ἔκτάσεως ἀνωτέρας τοῦ ἑνὸς μέτρου. Διάφορα ἄλλα βλήματα ἔπληξαν τὴν πλευρὰν 2 περίπου μέτρα ἀνωθεν τῆς ἴσαλου. Ἐν ἐξ αὐτῶν ἐπροχώρησε πρὸς τὰ ἄνω μεταξὺ τῶν δύο καταστρωμάτων, ἔσχισε τὸ ἀνώτερον κατάστρωμα καὶ ἐπροξένησε ζημίας εἰς 8 ἑλάσματα. Ἐτερον ἐπωστρακίσθη ἐπὶ τοῦ θωρηκτοῦ καταστρώματος, κατέστρεψε τὴν αἴθουσαν τῶν ἀξιωματικῶν καὶ διεπέρασε τὸ διάφραγμα. Ἐτερον βλῆμα διῆλθε διὰ τῆς αὐτῆς θέσεως, ἔπληξε τὸ διάφραγμα, ἐπωστρακίσθη πρὸς τὰ κάτω καὶ διεπέρασε τὸ θωρηκτὸν κατάστρωμα εἰς τὴν θέσιν τοῦ μηχανοστασίου, ἀκριβῶς ἀνωθεν τοῦ κυλίνδρου τῆς ὑψηλῆς πιέσεως τῆς δεξιᾶς μηχανῆς. Τέσσαρα ἄλλα βλήματα διεπέρασαν τὸν θώρακα, 20 ἑκ. περίπου ἀνωθεν τῆς ἴσαλου, ἀλλὰ δὲν ἐπροξένησαν μεγάλας ζημίας.— Ἀπὸ τῆς ἀριστερᾶς πλευρᾶς τοῦ πλοίου: Ἐν βλῆμα διεπέρασε τὸ πρυμναῖον κατάστρωμα πρὸ τῆς καθόδου, κατέστρεψε δύο ἑλάσματα αὐτοῦ, ἀπέκοψε τὰ ζυγά, ἐξερράγη ἐπὶ τοῦ θωρηκτοῦ καταστρώματος ἐντὸς τοῦ πρυμναίου τορπιλοστασίου καὶ κατέστρεψεν ἐνδιαιτήματα, στιλίσκους καὶ τὴν σιδηροτροχιὰν μεταφορᾶς τορπιλῶν. Ἐτερον βλῆμα διεπέρασε τὴν πλευρὰν τοῦ πλοίου πρύμνηθεν τοῦ πρυμναίου πύργου, κατέστρεψε τὰ ἐνδιαιτήματα τῶν ἀξιωματικῶν καὶ παρεμόρφωσε τόσον τὸ κατάστρωμα ὡστε πάρεμποδίσθη ἥ κατὰ διεύθυνσιν κίνησις τοῦ πύργου. Ἐτερα τρία βλήματα ἔπεσαν ἐπὶ τοῦ καταστρώματος ἀκριβῶς πρύμνηθεν τοῦ μεσαίου πύργου, τὰ δύοια κατὰ τὴν διάβασιν των ἔσχισαν 8 ἑλάσματα, ἀπέκοψαν τοὺς νομεῖς καὶ ἐπροχώρησαν πρὸς τὰ κάτω, ἔκοψαν 12 ζυγὰ τοῦ δευτέρου καταστρώματος, προσέκρουσαν ἐπὶ τοῦ θωρηκτοῦ καταστρώματος περὶ τὸν διαμήκη ἀξονα τοῦ πλοίου, ἔκοιλαναν τὸ θωρηκτὸν κατάστρωμα, ἐξερράγησαν καὶ κατέστρεψαν πάντα τὰ ἔκει διαφράγματα. Ἐτερον βλῆμα διεπέρασε τὸ μεσόστεγον ἀπὸ τῆς δεξιᾶς πλευρᾶς πρὸς τὴν ἀριστεράν, μεταξὺ τῶν καθέτων τῶν καπνοδόχων, κατέστρεψε

τοὺς ὑδραγωγοὺς σωλῆνας, πυρκαϊᾶς καὶ καθαριότητος, τοὺς ἔκει στυλίσκους, τὰ διαφράγματα, καὶ ἐκ τῆς ἐκιρήξεως αὐτοῦ κατὰ τὴν ἔξοδον κατεστράφησαν 8 ἑλάσματα. Ἐξ ἐκιρήξεως ἄλλου βλήματος ἐγένετο διάτρητος ἥ πρυμναία καπνοδόχος, ἐβλάβησαν πάντες οἱ χειραγωγοί οἱ στυλίσκοι καὶ κατεστράφη ὁ ἀνελκυστήρ τῶν ἀνθράκων. Ἐπὶ τοῦ σκάφους ἔξηκριβώθησαν πτώσεις ἐν ὅλῳ 30 βλημάτων. Ταῦτα ἔκτὸς τῶν ἀνωτέρω ζημιῶν, ἐπροξένησαν καὶ τὰς πολλὰς ἔκείνας πυρκαϊάς, τὰς δύοις ἐβλέπομεν κατὰ τὴν μάχην. Αἱ ζημίαι εἰς προσωπικὸν ἀνηλθον εἰς 75 νεκρούς, μεταξὺ τῶν δυοῖς 5 ἀξιωματικοί, καὶ 130 τραυματίας, δῶν εἰς ἀξιωματικός.

Ὦς πρὸς τὸ «Τοργκούτ», τὸ δύοιον ἐξετέθη εἰς τὸ πῦρ τοῦ «Ἀβέρωφ» ἐπὶ πολὺ ὀλιγότερον χρόνον ἥ τὸ «Μπαρμπαρός», ἔξηκριβώθησαν τὰ ἐπόμενα.— Ἀπὸ τῆς δεξιᾶς πλευρᾶς τοῦ πλοίου: Ἐν βλῆμα διεπέρασε τὸ θωράκιον καὶ κατέστρεψε τὸν προβολέα. Ἐκκρηξις ἄλλου βλήματος κατέστρεψε τὰ κιγκλιδώματα τῆς ἄνω πρωραίας γεφύρας. Ἐκκρηξις τρίτου βλήματος ἀνήρπασε μέρος τῆς διαμήκους γεφύρας τῆς διερχομένης ἀνωθεν τοῦ μεσαίου πύργου, κατέστρεψε τὰ κιγκλιδώματα, τὸν φορτωτήρα γαιανθράκων καὶ ἐπροξένησε μεγάλας ζημίας εἰς τὴν πρυμναῖαν καπνοδόχον. Ἐτερον βλῆμα ἔκαιμψε καὶ κατέστρεψε τὰ ἐξαρτήματα τῆς πρυμναίας γεφύρας καὶ τοὺς προβολεῖς. Ἐτερον βλῆμα κατέστρεψεν εἰς τὸ μεσόστεγον πάντας τοὺς κυρίους ὑδραγωγοὺς σωλῆνας καὶ τοὺς σωλῆνας καθαριότητος. Μεταξὺ τοῦ πρωραίου καὶ τοῦ πρυμναίου ἴστοῦ, ἐν βλῆμα μεγάλου διαμετρήματος διεπέρασε τὰ δύο καταστρώματα καὶ ἐπροξένησε μεγάλας ζημίας εἰς στηρίγματα, ὑπερστεγάσματα καὶ διαφράγματα. Ἐτερον βλῆμα διεπέρασε τὴν πλευρὰν πλησίον τοῦ πρυμναίου πύργου, κατέστρεψε δωμάτια ἀξιωματικῶν καὶ ἐπροξένησε μεγάλην βλάβην εἰς τὰ καταστρώματα. Πλησίον τοῦ μεσαίου πύργου, ἐν βλῆμα μεγάλου διαμετρήματος διεπέρασε τὴν πλευράν, κατέστρεψε 12 ἑλάσματα, διεπέρασεν ἐν διάμηκες διάφραγμα, δύο διαφράγματα δωματίων καὶ ἐπροξένησε καταστροφήν. Ἐτερον βλῆμα ἔπεσε πλησίον τοῦ προηγθευμένου, καὶ τὰ θραύσματα ἐπροξένησαν ζημίας εἰς τὰ σκοπευτικὰ μηχανήματα τοῦ μεσαίου πύργου καὶ εἰς τὸ

κλειστρον ἐνὸς τῶν πυροβόλων του. Ἀκριβῶς ἀνωθεν τῆς Ἰσάλου, μεταξὺ τῶν καθέτων μεσαίου πύργου καὶ πρυμναίας καπνοδόχου, ἐν βλῆμα μεγάλου διαμετρήματος διεπέρασε τὸν Θώρακα τοῦ πλοίου καὶ εἰσέδυσεν ἐντὸς αὐτοῦ χωρὶς νὰ προξενήσῃ σημαντικὴν ζημίαν. Ἐπὶ τοῦ καταστρώματος, ὅπο τὴν πρωραῖαν γέφυραν καὶ εἰς τὸ ὑψος τοῦ δευτέρου ταχυβόλου τοῦ ἐκεῖ πυροβολείου τῶν 10 ἑκ., ἔξερράγη ἐν βλῆμα καὶ ἐπροξένησε μεγάλην ζημίαν. Ἐτερον βλῆμα εἰσῆλθεν ἐντὸς τοῦ πυροβολείου, ἐπροξένησε καταστροφὴν καὶ ἀπέσπασε καὶ δύο ταχυβόλα τῶν 10 ἑκ. ἀπὸ τῶν θέσεων των.—Ἀπὸ τῆς ἀριστερᾶς πλευρᾶς τοῦ πλοίου: Ἐπὶ τοῦ μεσοστέγου, πρύμνηθεν τοῦ πρυμναίου ἵστον, ἐν βλῆμα ἥρπασε τὴν ἀσπίδα ἐνὸς ταχυβόλου καὶ ἐπροξένησε καὶ ἄλλας ζημίας. Εἰς τὸ ἀριστερὸν ἴσχιον, ἐν βλῆμα μεγάλου διαμετρήματος διεπέρασε μίαν θυρίδα, κατέστρεψε δωμάτια ἀξιωματικῶν, ἔπληξε τὸ θωρηκτὸν κατάστρωμα κατὰ τὸν διαμήκη ἀξονα τοῦ πλοίου, καὶ, μὲ τὴν ἐκεῖ ἔκκρηξιν, κατέστρεψε ζυγά, διαφράγματα καὶ τὴν αἴθουσαν τῶν ἀξιωματικῶν. Πρύμνηθεν τῆς ἔξωτερης κλίμακος, ἔτερον βλῆμα μεγάλου διαμετρήματος διεπέρασε τὴν πλευράν, κατέστρεψε 5 ἔλάσματα καὶ ἐσάρωσε τὸ ὑπόστρωμα. Εἰς τὰ ὑφαλά τοῦ πλοίου, εἰς τὸ ὑψος τῶν λεβητοστασίων, ἐν βλῆμα μεγάλου διαμετρήματος διεπέρασε τὸν Θώρακα καὶ ἐπροξένησε διαρροὴν εἰς τὸ λεβητοστάσιον, τὸ ὅποιον ἐγκατελείφθη.—Ἐξηριβώθησαν ἐπὶ τοῦ σκάφους τὰ σημεῖα πτώσεως ἐν δλῳ 17 βλημάτων. Ταῦτα ὡς συνέβη καὶ ἐπὶ τοῦ «Μπαρμπαρός», ἐπροξένησαν ἐκτὸς τῶν ἀνωτέρω ζημιῶν καὶ τὰς πολλὰς ἐκείνας πυρκαιάς, τὰς ὅποιας ἐβλέπομεν κατὰ τὴν μάχην. Αἱ ζημίαι τοῦ προσωπικοῦ ἀνῆλθον εἰς 47 νεκροὺς καὶ τραυματίας.

Ως πρὸς τὸ «Μεσσουδιέ», τὸ ὅποιον ἐξετέθη εἰς τὸ πῦρ τῆς «Υδρας» καὶ τῶν «Ψαρῶν», ὑπέστη ἀπὸ τῆς δεξιᾶς πλευρᾶς ζημίας εἰς τὸ κατάστρωμα καὶ τὸ κεντρικὸν πυροβολεῖον τῶν 15 ἑκ. Ἐκ τῶν βλημάτων ὅσα ἔπεσαν ἐπὶ τοῦ σκάφους, ἐν προπάντων ἐπροξένησε καταστροφήν, τὸ ὅποιον διεπέρασε τὴν δροφὴν τοῦ κεντρικοῦ πυροβολείου, ἔξερράγη ἐντὸς αὐτοῦ, κατέστρεψε τρία πυροβόλα καὶ ἔθεσεν ἐκτὸς μάχης 68 ἀνδρας νεκροὺς καὶ τραυματίας. Τοιαύτη ἦτο ἡ δύναμις τῆς ἔκκρηξεως

ώστε, μολονότι τὸ πυροβολεῖον ἔχωρίζετο μὲ διαφράγματα, ἔφερεν ἀποτέλεσμα εἰς πάντα τὰ διαμερίσματα, καὶ κατόπιν τοῦ βλήματος ἐκείνου τὸ «Μεσσουδιέ» ἐξῆλθε τῆς γραμμῆς.

Τὰ πυροβολεῖα τῶν ταχυβόλων τῶν 10 ἑκ. τῶν θωρηκτῶν τύπου «Μπαρμπαρός» εἶχον μείνει ἔξωπλισμένα κατὰ τὴν ναυμαχίαν, τὰ πληρώματά των κατὰ τὸ πλεῖστον ἐτέθησαν ἐκτὸς μάχης, ταχυβόλα τινα ἐκ τούτων κατεστράφησαν, τὰ μικρὰ ταχυτόλα τῶν αὐτῶν πλοίων ὑπέστησαν καὶ ἐκεῖνα ζημίας, καί, τὰ ἐν ταιαύτῃ κακῇ καταστάσει ἔχθρικὰ πλοῖα πολὺ δυσκόλως θὰ ἡδύναντο ν' ἀντιταχθοῦν εἰς ἐπίθεσιν Ἑλληνικῶν ἀντιτορπιλλικῶν. Ἄλλα τὸ καταδρομικὸν «Μετζητιέ», τ' ἀνιχνευτικὰ «Μπέρκ-Σατέρ», «Πελένκι - Ντεριά», τρία ἀντιτορπιλλικὰ τύπου Σιχάο καὶ τρία ἀντιτορπιλλικὰ τύπου Κρεζώ, πάντα ἐκεῖνα ἀνέπαφα, ἔπλεον διαρκῶς πρὸ τῶν ἔχθρικῶν πλοίων εἰς ἀπόστασιν σήματος, μὲ ἀποκλειστικὸν προορισμὸν τὴν ἄμυναν τῶν θωρηκτῶν των ἀπὸ τυχὸν ἐπιθέσεως ἀντιτορπιλλικῶν. Ἐὰν παρευρίσκετο κατὰ τὴν μάχην τὸ σύνολον τῶν ἀντιτορπιλλικῶν μας, θὰ διετάσσετο ἀδιστάκτως ἐπίθεσις, μὲ βέβαιον ἀποτέλεσμα τὴν καταβύθισιν τῶν δύο θωρηκτῶν τύπου «Μπαρμπαρός». Ἄλλ' ἐκ τῶν 10 ἐν συνόλῳ Ἑλληνικῶν ἀντιτορπιλλικῶν, τὰ δύοπια ἔφερον τορπίλλιας, ἀπουσίαζον τῆς μάχης 6, ὃν τὰ 4 ἦσαν εἰς περιπολίαν καὶ τὰ 2 εἰς Ναύσταθμον. Ἐκ τῶν 7 τὰ ὅποια παρηκολούθησαν, τὰ τρία τύπου «Λέοντος» ἐστεροῦντο τορπίλλων καὶ ἀπεμακρύνθησαν δις τοῦ πεδίου τῆς μάχης, τὸ πρῶτον πρὸς τὰς 12ω, στιγμάς τινας πρὸ τῆς ἀλλαγῆς πορείας τοῦ «Μπαρμπαρός» εἰς ἀναγνώρισιν ἐνὸς ὑπόπτου πλοίου ἐμφανισθέντος πρόφραθεν δεξιὰ τῆς πορείας τῆς Ἑλληνικῆς γραμμῆς, καὶ, δταν ἐπανῆλθον εἰς τὴν θέσιν των ἀπεστάλησαν ἐκ νέου, πρὸς τὴν 1ω 50λ, εἰς καταδίωξιν ἀλλου ὑπόπτου πλοίου κατευθυνομένου εἰς Μοῦδρον, κατόπιν ὁδιογραφήματος τοῦ ἐκεῖ παραμένοντος ἡγκυροβολημένου ἀντιτορπιλλικοῦ «Πάνθηρος». Τὰ λοιπὰ 4, μὲ ἐπὶ κεφαλῆς τὴν «Σφενδόνην», ἦσαν εἰς θέσιν νὰ ἐπιχειρήσουν ἐπίθεσιν. Ἄλλ' ἐπειδὴ δ ἔχθρος ἔφευγε μέ ταχύτητα 13—14 μιλλίων, καὶ ἐκεῖνα ἔπλεον ὅπισθεν αὐτοῦ καὶ ἀριστερὰ εἰς ἀπόστασιν 4—6 μιλλίων, θὰ παρήρχετο τουλάχιστον ήμίσεια δρα τού, κινούμενα μὲ τὴν μεγίστην

δυνατήν ταχύτητα, θὰ κατέφθανον τὰ ἔχθρικὰ θωρηκτὰ καὶ θὰ προηγοῦντο αὐτῶν μέχρι 45° πρόφραθεν τοῦ ἐγκαρσίου ἐπιπέδου των, διὰ νὰ εὑρίσκοντο εἰς κατάλληλον θέσιν πρὸς ἐκσφενδόνισιν. Τὴν κίνησιν ἐκείνην θὰ τὴν ἔξετέλουν ἐστερημένα καὶ τῆς συνοδείας τῶν 3 ἀντιτορπιλλικῶν τύπου «Λέοντος». Ἀμφιβολία δὲν χωρεῖ εἰς τὸ δτι, πολὺ πρὸν ἥθὰ ἐφθανον τὴν θέσιν τῆς ἐκσφενδονίσεως, θὰ ὑφίσταντο ἐπίθεσιν τοῦ συνόλου τῶν ἐλαφρῶν ἔχθρικῶν πλοίων καὶ τοῦ «Μεσσουδιέ».

Ἡ ταχυβολία τοῦ πυρὸς τοῦ «Ἀθέρωφ» κατὰ τὴν ναυμαχίαν τῆς Λήμνου ὑπῆρξεν ἔξαιρετος. Ἡ δυσκολία τοῦ ἀνοίγματος τῶν κλείστρων τῶν πυροβόλων, ἡ δποῖα εἶχε παρουσιασθεῖ κατὰ τὴν ναυμαχίαν τῆς Ἐλλῆς, δλίγα λεπτὰ μετὰ τὴν ἔναρξιν τῆς τότε μεγάλης ταχυβολίας, ἔνεκα τῆς ὑπερθερμάνσεως τῶν πλαστικῶν ἐμφρακτῶν, δὲν παρουσιάσθη κατὰ τὴν ναυμαχίαν τῆς Λήμνου, ἀν καὶ τὰ πυροβόλα ἔβαλον ἐπὶ τρεῖς ὁρας μὲ ταχυβολίαν περιστρόφων. Τὰ λαμπρὰ ἀποτελέσματα τῆς ἡμέρας τῆς δης Ἰανουαρίου ἦνάγκασαν τὸν ὑπουργὸν τῶν στρατιωτικῶν καὶ ναυτικῶν Ναζήμι, ἀρχιστράτηγον τοῦ Τουρκικοῦ στρατοῦ, νὰ δηλώσῃ ἐνώπιον τοῦ ὑπουργικοῦ συμβουλίου, ὅπὸ τὴν προεδρεύαν τοῦ μεγάλου βεζύρη Κιαμήλ, δτι ὁ στόλος ἐνήργησε πᾶν τὸ δυνατὸν καὶ δτι οὐδὲν πλέον ἡ Τουρκία ἐπρεπε νὰ ἀνέμενεν ἀπὸ τῆς θαλάσσης. Κατὰ τὴν ναυμαχίαν τῆς Ἐλλῆς, πολλοὶ Τούρκοι ἀξιωματικοὶ τοῦ ναυτικοῦ, ἐξ ἐκείνων οἱ δποῖοι κατήγγειλαν τὸν Ραμῆ, εἶχον πλανηθῆ καὶ νομίση δτι εἶχε πάθει τὸ πυροβολικὸν τοῦ «Ἀθέρωφ», ἐπειδὴ ἡ τελευταία ταχυβολία του ἥτο πολὺ κατωτέρα τῆς ἀρχικῆς. Ὁσοι ἐκ τούτων παρευρέθησαν κατὰ τὴν ναυμαχίαν τῆς Λήμνου ἐξεπλάγησαν πολύ, καί, ἐκ τῆς ταχυβολίας καὶ τῶν ἀποτελεσμάτων τῆς βολῆς, ἐμόρφωσαν γνώμην δτι δὲν ἐπέβαινον «Ἐλληνες μόνον τοῦ «Ἀθέρωφ» ἀλλὰ καὶ ἔνοι. Μόνος ὁ Ραμῆ εἶχεν ἀντιληφθῆ κατὰ τὴν ναυμαχίαν τῆς 3ης Δεκεμβρίου δποῖοι ἦσαν οἱ «Ἐλληνες κατὰ θάλασσαν.

Ἡ ἐν Λέσβῳ στρατιωτικὴ κατάστασις παρέμεινε στάσιμος κατὰ τὰς τρεῖς πρώτας ἔβδομαδας ἀπὸ τῆς καταλήψεως τῆς πόλεως Μιτυλήνης. Τὴν ἐπομένην τῆς καταλήψεως, 9ην Νοεμβρίου, ἀπεστάλη τὸ εῦδρομον «Μακεδονία» καὶ κατέλαβε τὸ Πλωμάριον δι-

ἐνὸς τμήματος λόχου ἐκ τοῦ ναυτικοῦ ἀγήματος. Ἀπὸ τῆς προηγούμενης μεσημβρίας, ἡ ἐκ 400 Τούρκων στρατιωτῶν φρουρὰ Μιτυλήνης ἔφυγε πρὸς τὸ δχυρὸν χωρίον Κλαπάδο, εἰς τὸ βόρειον μέρος τῆς νήσου, ὅπου εὑρίσκετο συγκεντρωμένη καὶ ἄλλη δύναμις. Ἐκεῖ ἐνισχύθη ἀμέσως ὑπὸ ἐθελοντῶν Τούρκων, ἐκ τῶν κατοίκων τῆς νήσου, εἰς τοὺς δποῖους ἐπὶ τῇ προβλέψει τοιαύτης περιπτώσεως εἶχον διανείμει ὅπλα αἱ Τουρκικαὶ ἀρχαὶ ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τοῦ Ἱταλοτουρκικοῦ πολέμου. Ἀπὸ τῆς πρώτης ἡμέρας τῆς Ἐλληνικῆς κατοχῆς ἐγκατεστάθησαν τμήματα τοῦ Τουρκικοῦ στρατοῦ περὶ τοὺς δρόμους Μολύβου καὶ Πέτρας, πλησίον τοῦ Κλαπάδου, τὰ δποῖα ἐπυροβόλησαν τὴν ἐπομένην πρωΐαν τὸ ἀντιτορπιλλικὰ «Νίκην» καὶ «Βέλος», διαν ἐπόδισαν εἰς Μόλυβον. Ἀλλα Τουρκικὰ τμήματα ἔξετέλουν κατὰ περιόδους ἐπιδρομὰς κατὰ τῶν Ἐλληνικῶν χωρίων, διότι ὁ στρατὸς τῆς κατοχῆς δὲν προήλασεν ἐναντίον τοῦ Κλαπάδου, καὶ ὑπὸ περιπολούντων Ἐλληνικῶν πολεμικῶν ἐπανειλημένως συνελέγησαν γυναικόπαιδα ἐπὶ πλοιαρίων ἡ λέμβων. Πρὸς ἀποκλεισμὸν δσων παραλίων τῆς νήσου παρέμενον ὑπὸ τὴν Τουρκικὴν κατοχήν, ἀπὸ πάσης ἐπικοινωνίας διὰ ίστιοφόρων μετὰ τοῦ Ἀδραμυττίου, ὡργανώθησαν τακτικαὶ περιπολίαι ὑπὸ τοῦ μοιράρχου τῶν εῦδρόμων. Ἐὰν κατεδιώκετο ἀμέσως κατὰ πόδας ἡ Τουρκικὴ φρουρὰ Μιτυλήνης, καὶ κατορθοῦτο διὰ τοιαύτης δραστηρίας ἐνεργείας νὰ συλληφθῇ πρὸν ἥ φθάσῃ εἰς Κλαπάδο, ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει αἱ δυνάμεις τάγματος καὶ ἀγήματος κατοχῆς ἵσως νὰ ἥρκουν διὰ νὰ ἐτερμάτιζον τὴν ἐπιχείρησιν. Ἀλλ’ ἐπειδὴ δὲν ἐγένετο τοῦτο καὶ ἡ Τουρκικὴ φρουρὰ ἐπρόφθασε νὰ ἐνισχυθῇ, ἡ δύναμις τοῦ τάγματος ἀπέβη πλέον ἀριθμητικῶς ἀνεπαρκής. Συνοχὴ μεταξὺ τάγματος καὶ ἀγήματος δὲν ὑπῆρξε κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς καταλήψεως, ἀλλ’ οὔτε καὶ κατὰ τὰς τρεῖς πρώτας ἔβδομαδας τῆς κατοχῆς. Ὁ λόγος τῆς ἐλλείψεως συνοχῆς ἥτο πρὸ πάντων διότι κατὰ τὴν διαταγὴν τοῦ ὑπουργοῦ τῶν Ναυτικῶν, ὁ δποῖος ἥτο τότε συγχρόνως καὶ ὑπουργὸς τῶν Στρατιωτικῶν, μόνον τὸ τάγμα ἐπρεπε νὰ καταδιώξῃ τοὺς Τούρκους εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τῆς νήσου, ἐνῷ στρατιωτικὸς καὶ πολιτικὸς διοικητὴς Μιτυλήνης θὰ παρέμενεν ὁ διοικητὴς τοῦ ἀγήματος. Ἀλλ’ οὔτος ἥτο κατὰ βαθμὸν κατώτερος

τοῦ διοικητοῦ τοῦ τάγματος. Τὰ μικρὰ ἔθελοντικὰ σώματα ἐξ ἀνταρτῶν, τὰ δποῖα ἔσχηματίσθησαν ὑπὸ τοῦ στρατιωτικοῦ καὶ πολιτικοῦ διοικητοῦ, μόνον ἐνοχλήσεις ἐπροξένησαν εἰς τὰ διάφορα χωρία τῆς Λέσβου. Ὁ Ναύαρχος ἀπέστειλε κατ’ ἀρχὰς τὸν ἐκ τοῦ ἴδιαιτέρου του ἐπιτελείου πλωτάρχην Ζωχιὸν νὰ ἔξετάσῃ τὶ συνέβαινε, κατέστησε τὸ ὑπουργεῖον τῶν Ναυτικῶν ἐνήμερον, καὶ ἵνα θέση τέρμα, ἀπέστειλε κατόπιν τὸν κυβερνήτην τοῦ «Κανάρη» ἀντιπλοίαρχον Μ. Γούδαν, δ ὅποῖς κατ’ ἐντολὴν του ἀνέθηκεν εἰς τὸν ταγματάρχην Μανουσάκην τὴν γενικὴν ἀρχηγίαν καὶ διέταξε προέλασιν τάγματος καὶ ἄγήματος ἐναντίον τοῦ Κλαπάδου.

Ἐν τῷ μεταξὺ τὸ ὑπουργεῖον τῶν Ναυτικῶν, κατόπιν τῶν ἀναφορῶν τοῦ Ναυάρχου ἔλαβε μέτρα ἀποτελεσματικά, καὶ, τὴν ἐπομένην τοῦ ἀπόπλου τοῦ «Κανάρη» ἐκ Μιτυλήνης, 29ην Νοεμβρίου, ἀπεβιβάσθη ἐκεῖ δ ὁ συνταγματάρχης τοῦ πεζικοῦ Συρμακέζης ὡς γενικὸς ἀρχηγὸς τοῦ στρατοῦ τῆς κατοχῆς. Μετ’ αὐτοῦ ἐφθασαν εἰς Μυτιλήνην, ὡς ἐνισχύσεις, ἐν τάγμα πεζικοῦ ὑπὸ τὸν ταγματάρχην Παυλόπουλον, δύο ἄλλοι λόχοι πεζικοῦ καὶ μία λυομένη παλαιὰ ὀρειβατικὴ πυροβολαρχία. Ἀνευ ἄλλης ἀναβολῆς ἥρχισεν, ἡ ἀπομόνωσις τῶν ἐν Κλαπάδῳ συγκεντρωμένων Τουρκικῶν δυνάμεων διὰ βαθμιαίας καταλήψεως ὑπὸ ναυτικῶν ἀγημάτων καὶ τμημάτων στρατοῦ κατοχῆς διαφόρων θέσεων τῆς νήσου, καὶ ἡ προετοιμασία τῆς προελάσεως. Τὰ εὔδρομα ἔξηκολούθουν τακτικὰς περιπολίας πρὸς ἀποκλεισμὸν τοῦ ἐχθροῦ κατὰ θάλασσαν, ἀπὸ τοῦ ἀκρωτηρίου Σίγρι, μέχρι τοῦ δποίου ἐπεξετείνετο πρὸς δυσμὰς ἡ κατοχὴ τῶν Τούρκων, ἕως τῆς βορειανατολικῆς ἄκρας τῆς νήσου Λέσβου καὶ τοῦ Ἀδραμυττίου. Ἀπὸ τῶν ὑπερκειμένων βράχων τῶν κωμοπόλεων Πέτρας καὶ Μολύβου ἡ Τουρκικὴ φρουρὰ δὲν παρέλειπε νὰ πυροβολῇ τὰ εὔδρομα, δσάκις διηρχοντο, καὶ ἐκεῖνα ἐκάστοτε πρὸς ἐκφοβισμὸν αὐτῆς διηρύθυνον βολὰς τινὰς ταχυβόλων ἡ μυδροβόλων κατὰ τῶν βράχων. Κατόπιν ὑπονοιῶν δτι τὰ ὑπάρχοντα ἰστιοφόρα ἐν τῷ δρμῳ Μολύβου ἔξυπηρέτουν τὸν Τουρκικὸν στρατόν, τὰ εὔδρομα «Ἀρκαδία» καὶ «Μυκάλη» ἐπεδίωξαν νὰ τὰ ἀπομακρύνουν, ἀλλ’ ἐπειδὴ δὲν συνειρροφώθησαν τὰ ἰστιοφόρα πρὸς τὰς διαταγάς των ἥρχισαν

κατ’ αὐτῶν πῦρ, πρὸς τὰς 10ω 30λ τῆς 2ας Δεκεμβρίου, καὶ ἐκ τοῦ βομβαρδισμοῦ ἐκείνου ἔξερράγη καὶ πυρκαϊὰ ἐπὶ τῶν δημοσίων οἰκημάτων τῶν εὑρισκομένων παρὰ τὴν ἀποβάθραν τοῦ Μολύβου. Τὴν αὐτὴν ἡμέραν μετέβησαν καὶ παρέλαβον δσα ἰστιοφόρα εὑρίσκοντο ἐν τῷ δρμῳ Πέτρας, περὶ τὴν 4ην μ. μ. ἐπανῆλθον εἰς Μόλυβον, ἔβαλον ἐκ νέου κατὰ τῶν αὐτῶν ἰστιοφόρων, καὶ, κατὰ τὴν νυκτερινὴν περιπολίαν, συνέλαβον δσα ἄλλα περιεφέροντο ἐκεῖ καὶ τὰ ἀπέστειλαν εἰς τὸν λιμένα Μιτυλήνης. Τὴν ἐπομένην πρωῖαν, ἐνῷ διήρχοντο καὶ πάλιν πρὸ τοῦ δρμου Μολύβου, ἐπυροβολήθησαν ἐκ νέου ὑπὸ τῆς ἐκεῖ Τουρκικῆς φρουρᾶς καὶ ἀπήντησαν μὲ βολὰς τινὰς μυδροβόλων. Τὴν 8ην πρωῖνὴν τῆς 4ης Δεκεμβρίου πάντα τὰ εὔδρομα κατέπλευσαν εἰς Πέτραν, δπον παρέμειναν ἐπὶ μίαν ἡμέραν. Τὴν ἐπομένην ἐπλευσαν εἰς περιπολίαν, καὶ, δταν ἐπανῆλθον περὶ τὴν μεσημβρίαν είδον καιομένας οἰκίας ἐν τῇ πόλει τῆς Πέτρας καὶ ἐδέχθησαν πυκνοὺς πυροβολισμοὺς ἐκ τῆς ἥρας, εἰς τοὺς δποίους δμως τὴν φορὰν ταύτην συμφώνως πρὸς διαταγὴν τοῦ μοιράρχου δὲν ἀπήντησαν. Ἐν τῷ μεταξὺ ὁ στρατὸς τῆς κατοχῆς εἶχεν ἐτοιμασθῆ διὰ τὴν ἐπίθεσιν, ἡ ἐνέργεια τοῦ ἀρχηγοῦ τοῦ στρατοῦ εἶχε συνδυασθῆ μετὰ τῆς τοῦ μοιράρχου καὶ ἀπὸ τῆς 5ης Δεκεμβρίου προήλασεν ὁ στρατὸς ἐκ Μιτυλήνης. Τὴν 7ην, πρὸς τὰς 9ω 50λ, τὰ πλοῖα τῆς μοίρας τῶν εὔδρομων ἥρχισαν συνεχὲς πῦρ κατὰ τοῦ ἐν Κλαπάδῳ εὑρισκομένου Τουρκικοῦ στρατοῦ, ἀπὸ διαφόρων καταλλήλων σημείων πλησίον τῆς ἀκτῆς περὶ τὸν δρμον τῆς Πέτρας, ἀκριβῶς καθ’ ἥν ὥραν ἐτελεῖτο καὶ ἡ τελικὴ ἔφοδος τοῦ Ἑλληνικοῦ στρατοῦ. Τὴν ἐσπέραν τῆς αὐτῆς ἡμέρας ἥγγελθη εἰς τὸν ἀρχηγὸν Δαμιανόν, δι’ ἀνιχνευτοῦ δ ὅποῖς ἐφθασεν εἰς Πέτραν, δτι ὁ ὑπὸ τὸν ταγματάρχην Γκανῆ Τουρκικὸς στρατὸς τῆς νήσου, ἐκ 1700 ἀνδρῶν, παρεδόθη ἀνευ δρων.

Εὐθὺς μετὰ τὴν κατάληψιν τῆς πόλεως Χίου, δ συνταγματάρχης Δελαγραμμάτικας ἀπέστειλε τμῆματα στρατοῦ εἰς Βολισσόν, «Αγιον Γεώργιον, Καρυάς καὶ Καρδάμυλα διὰ νὰ περισφέξῃ τὸν ἀντίπαλον, ἐπειδὴ ὁ Τουρκικὸς στρατὸς μετὰ τὴν ὑποχώρησιν καὶ ἐγκατάλειψιν τῆς πόλεως ἀνῆλθεν ἀμέσως ἐπὶ τοῦ δρούς Αἴπους, εἰς τὰς ἐκ τῶν προτέρων δχυρωμένας θέσεις του. Τὸ στρα-

τηγείον τοῦ Ζιχνῆ ἐγκατεστάθη ἐπὶ μίαν ἑβδομάθα εἰς τὰς μονὰς Ἀγίου Μάρκου καὶ Ἀγίων Πατέρων, ἐπὶ τοῦ Προθατείου ὅρους. Αἱ μοναὶ ἔκειναι φαίνονται ἐξ ἀνατολῶν καὶ τὸ πυροβολικὸν τῆς μοίρας τῶν εὐδόμων δὲν ἀφῆκεν ἡσύχους τοὺς Τούρκους. Τὰ πυρὰ πρὸ πάντων τῆς «Μακεδονίας», ὥπλισμένης μὲ πυροβόλα τῶν 10 ἑκ. Μπέτλεμ βεληνεκοῦς 10.000 μέτρων, τοὺς ἡνάγκασαν νὰ μεταφέρουν τὸ στρατηγεῖον εἰς τὸ χωρίον Πιτυός, ἐπὶ τοῦ ὁροπεδίου τοῦ ὅρους Αἴπους. Αὕτη ἡτοῦ ἡ τῶν προτέρων ὀρισμένη θέσις τοῦ στρατηγείου, εἰς περίστασιν καθ' ἥν θὰ ἔξηναγκάζοντο οἱ Τούρκοι νὰ ὑποχωρήσουν, καὶ καταφύγιον τοῦ στρατοῦ ἡτοῦ ἡ πρὸς Βορρᾶν ὀχυρὰ τοποθεσία τῆς Ἀμυθοῦντος. Ἀνωθεν τοῦ χωρίου Βροντάδο, εἰς ἀπόστασιν μιᾶς καὶ ἡμισείας δώρας πορείας, ὁ Ζιχνῆ ὑπεστήριζε τὸ ὁροπέδιον τοῦ Αἴπους μὲ πυροβολικὸν καὶ σειρὰν ὀρυγμάτων. Αἱ πρὸς Βορρᾶν καὶ πρὸς Δυσμὰς θέσεις τοῦ Αἴπους εἶναι σχεδὸν ἀπόστοι, καὶ ἡτο δυνατὸν μὲ μικρὰς δυνάμεις νὰ ὑποστηριχθοῦν ἀποτελεσματικῶς. Ἐπειδὴ ὑπῆρχον καὶ ἔκει μικραὶ Τουρκικαὶ δυνάμεις, ἐστάλησαν καὶ Ἑλληνικαὶ διὰ νὰ τὰς ἀπασχολοῦν. Συχναὶ αἷματηραὶ συμπλοκαὶ ἔγινοντο εἰς τὰς προφυλακάς. Τὸ παράλιον χωρίον Λιθί, πρὸς τὰ νοτιοδυτικὰ τῆς νήσου, ἡτο ἡ θέσις ἀπὸ τῆς δροίας ὁ Ζιχνῆ ἀνέμενε τὴν ἐπίθεσιν καὶ διὰ τοῦτο εἶχε τάξει ἐπὶ τοῦ ὅρους καὶ μέτωπον βλέπον πρὸς Νότον. Ἐν τῷ μεταξὺ ἀπεπειράθη δἰς νὰ ἀποδιώξῃ τοὺς Ἑλληνας καὶ γίνη ἐκ νέου κύριος τῆς νήσου καὶ συνεκέντρωσε τὰς δυνάμεις τοῦ πρὸς τὸ δυτικὸν χωρίον Ἀγιος Γεώργιος, τὸ ὅποιον εὑρίσκεται βορειότερον τοῦ χωρίου Λιθί καὶ εἰς τὸ πλάτος τῆς πόλεως Χίου, ἀλλ' αἱ ἐπιθέσεις τοῦ ἀπεκρούσθησαν μετ' ἀπωλειῶν.

Εἶχε συμπέσει καθ' ἥν ἐποχὴν ἐκηρύχθη ὁ πόλεμος νὰ εἴχεν ἀρχίσει ἡ κατασκευὴ νέας ὁδοῦ ἀπὸ τῆς πόλεως Χίου, ἡ δροία διήρχετο ἡδη ἀνωθεν τοῦ Βροντάδου, διὰ τοῦ ὅρους Αἴπους, καὶ ἔμελλε νὰ διέλθῃ διὰ τοῦ χωρίου Πιτυοῦ καὶ νὰ καταλήξῃ εἰς Βολισσόν, διὰ νὰ συνδέσῃ τὸ ἀνατολικὸν μέρος τῆς νήσου μετὰ τοῦ δυτικοῦ, ἀλλ' αἱ γέφυραι δὲν εἶχον ἀκόμη στρωθῆ καὶ τὰ καταστρώματα τῆς ὁδοῦ δὲν εἶχον σχηματισθῆ. Τὴν ἡμιτελῆ ἔκείνην ὁδὸν διὰ τοῦ Αἴπους ὑπέδειξεν εἰς τὸν συνταγματάρ-

γην εἰς μοναχὸς διὰ τοῦ διοικητοῦ τῶν Ἑλληνικῶν προφυλακῶν, ἐνώπιον τοῦ δροίου παρουσιάσθη ἡμέρας τινὰς μετὰ τὴν κατάληψιν τῆς νήσου. Τὸ πρῶτον τάγμα τοῦ πρώτου συντάγματος διετάχθη ἀμέσως νὰ ἀνέλθῃ δι' αὐτῆς εἰς τὸ ὅρος καὶ καταλάβῃ καταλλήλους θέσεις. Τὸ τάγμα διῆλθε διὰ Βροντάδου, δην εὑρίσκετο ἀνεπτυγμένον τὸ ναυτικὸν ἄγημα ὑπὸ τοῦ ὑποπλοίαρχον Δεμέστιχαν, τὸ δροῖον τὸ παρηκολούθησε καὶ οὗτο συμμετέσχεν ἐπίσης εἰς τὴν ἐπιχείρησιν. Ὁ μοναχὸς ἐχρησίμευσεν ὡς ὁδηγὸς τῆς πορείας. Ὅτε τὸ τάγμα ἀνῆλθε τὸ ὅρος καὶ ἐγκατεστάθη ἔκει, ἔχον ὡς δεξιὰν πτέρυγα τὸ ἄγημα, εὔρεν ἀντίστασιν εἰς τὰ χαρακώματα τὰ προφυλάσσοντα τὴν ὁδὸν πρὸς Πιτυὸν καὶ συνῆψεν αἷματηρὰν μάχην. Τὰ ἀντερείσματα ἦσαν ἀλλεπάλληλα, καλῶς ὀργανωμένα, καὶ, κατὰ τὴν μάχην, τὰ θύματα τάγματος καὶ ἀγήματος ὑπῆρχαν περὶ τοὺς 70 τραυματίας καὶ νεκρούς. Μεταξὺ τῶν νεκρῶν τοῦ ἀγήματος ἦσαν δ ἀνθυποπλοίαρχος Ρίτσος καὶ ὁ δόκιμος ἀρχικελευστῆς Παστρικάκης. Μεταξὺ τῶν τραυματιῶν δ διοικητῆς τοῦ τάγματος καὶ δ διοικητῆς τοῦ ἀγήματος. Ὁ συνταγματάρχης ἀπέστειλεν εὐθὺς ἔτερον τάγμα ἀνέπαφον εἰς ἀντικατάστασιν, ἀλλὰ καὶ ἡ δύναμις αὕτη, ἀφοῦ ἀνεγνώρισε καλῶς τὸ ὁροπέδιον, κατῆλθε καὶ ἀνέλαβεν ἐφεξῆς ὁ στόλος ἀπὸ τῆς θαλάσσης νὰ ἐμποδίζῃ τοὺς Τούρκους νὰ ἐγκατασταθοῦν πρὸς τὴν ἀνατολικὴν πλευρὰν τοῦ Αἴπους καὶ νὰ τοὺς ἀναγκάζῃ νὰ παραμένουν μονίμως ἐπὶ τοῦ ὁροπεδίου χωρὶς νὰ βλέπουν τὴν θάλασσαν πρὸς ἀνατολάς.

Τὰ παλαιὰ δρειβατικὰ πυροβόλα Κροὺπ δὲν εἶχον βεληνεκὲς καὶ ἦσαν σχεδὸν ὡς ἐὰν μὴ ὑπῆρχον. Μόνον πρὸς ἐπίδειξιν ἡτο δυνατὸν νὰ χρησιμοποιηθοῦν ἐπωφελῶς. Ὁ συνταγματάρχης ἐπομένως ἐζήτησεν ἀμέσως μίαν πυροβολαρχίαν ταχυβόλων καὶ ἐν σύνταγμα διὰ νὰ ἀποπερατώσῃ τὴν ἐπιχείρησιν, ἀλλὰ τὸ στρατευμα δὲν διέθετεν ἐκ τοῦ μετώπου οὐδὲ ἐν μόνον πυροβόλον. Οὕτε διαθέσιμον σύνταγμα ὑπῆρχεν, ἀλλὰ τοῦ ἐστάλησαν τὰ τάγματα Παυλοπούλου καὶ Μανουσάκη, τὰ δροῖα εὑρίσκοντο εἰς Λέσβον δην αἱ ἐπιχειρήσεις μόλις εἶχον λήξει. Ὁ συνταγματάρχης ἐγνώριζεν δτι ὑπῆρχον ἐν Ἀθήναις, εἰς τὴν διάθεσιν τῆς Γαλλικῆς στρατιωτικῆς ἀποστολῆς διὰ τὴν ἐκπαίδευσιν τῶν ἐφέδρων, ἐν ταχυβόλον πεδι-

νὸν καὶ ἐν ταχυδόλον δρειβατικόν, τὰ δποῖα ἔζήτησε τηλεγραφικῶς ἀπ' εὐθείας παρὰ τοῦ ὑπουργοῦ τῶν στρατιωτικῶν μόνον διὰ τὴν ἡμέραν τῆς ἐπιθέσεως. Τὰ πυροβόλα ἔκεινα τοῦ ἐστάλησαν.

"Οταν προητοιμάσθη ἡ ἐπίθεσις, ἡθέλησεν ἡ Ἑλληνικὴ κυβέρνησις πρὸς ἀποφυγὴν τῆς αἰματοχυσίας νὰ γίνουν συνενοήσεις διὰ τὴν παράδοσιν τῶν Τούρκων πρὸς πάσης συγκρούσεως καὶ ἐτηλεγράφησε σχετικῶς πρὸς τοῦτο εἰς τὸν συνταγματάρχην. Οἱ πρόξενοι παρεκλήθησαν ἀρμοδίως καὶ μετέβησαν εἰς τὸ Τουρκικὸν στρατηγεῖον πρὸς συνενόησιν, ἀλλ' ὅταν ἐπέστρεψαν καὶ μετεβίβασαν τοὺς ὅρους τοῦ Ζιχνῆ, ὁ δποῖος ἔζήτει νὰ ἔξελθῃ τῆς νήσου μὲ δλον τὸν στρατὸν του, τὸν δπλισμόν, τὰ ἐφόδια καὶ ἀποβιβασθῆ εἰς Τσεσμὲ δι' Ἑλληνικῶν ἀτμοπλοίων, ὁ συνταγματάρχης ἀπεφάσισε νὰ ἔκτελεσῃ τὴν ἐπίθεσιν τὴν ἐπομένην 20ην Δεκεμβρίου ἀνευ ἄλλης ἀναβολῆς, συμφώνως πρὸς τὴν ἐκδοθεῖσαν κατόπιν συνεννοήσεως μετὰ τοῦ μοιράρχου τῶν εὑδρόμων σχετικὴν διαταγῆν.

Κατὰ ταύτην τὰ εὔδρομα «Ἐσπερία» καὶ «Μακεδονία» ἔμελλον νὰ προσβάλλουν τὸν Τουρκικὸν στρατὸν ἐξ ἀνατολῶν πρὸς τὸ Αἴπος, ἡ «Ἀρκαδία» ἐκ δυσμῶν ἀπὸ τῆς Βολισσοῦ καὶ ἡ «Μυκάλη» ἀπὸ Βορρᾶ πρὸς τὰ Καρδάμυλα. Ὁ ἐχθρὸς ἀνέμενε πάντοτε τὴν κυρίαν ἐπίθεσιν ἐκ τοῦ Νότου, καὶ ὁ συνταγματάρχης τοῦ ἐνίσχυσεν ἔκεινην τὴν ἰδέαν κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς γενικῆς ἐπιθέσεως χρησιμοποιήσας ἐν τάγμα πεζικοῦ, τὸ παλαιὸν δρειβατικὸν πυροβολικὸν Κρούπ, ἐκ 4 πυροβόλων, ἐν σῶμα προσκόπων καὶ μίαν διμοιρίαν, τὰ δποῖα, βοηθοῦντος τοῦ ἀνυδροβολικοῦ τῆς «Ἀρκαδίας» προήλασαν πρὸς τὰ νότια ὑψώματα τὰ κατέχόμενα ὑπὸ τοῦ ἐχθροῦ καὶ τὸ Προθάτειον ὅρος. Ἀφ' ἐτέρου μία διλοχία καὶ ἔτερον σῶμα προσκόπων ἔμελλε νὰ ἐπιδιώξῃ τὴν κατάληψιν τῆς γραμμῆς τῶν μονῶν Ἀγίου Μάρκου καὶ Ἀγίων Πατέρων, εὐθὺς ὡς ἡ ἀπέναντι αὐτῆς ἐχθρικὴ δύναμις θὰ ἐχαλαροῦτο ἐξ ἐπιδράσεως τῆς πορείας τῆς κυρίας φάλαγγος τοῦ στρατοῦ κατοχῆς. Ἐκ τρίτου ἀπὸ Βορρᾶ, ἐκ τοῦ Βίνη, εἰς λόχος ἐμπέδου τάγματος μετὰ ἄλλων τεσσάρων Ισωμάτων προσκόπων, καὶ ἐν ἄλλῳ μικτὸν σῶμα δπλιτῶν καὶ προσκόπων ἔμελλον νὰ ἐκκινήσουν πρὸς κατάληψιν ἀφ' ἐνὸς τῶν ὑψωμάτων τὰ δποῖα ἐδέσποιφον τῆς Ἀμυ-

θοῦντος, τοῦ καταφυγίου τοῦ Τουρκικοῦ στρατοῦ, καὶ, ἀφ' ἐτέρου τῇ βοηθείᾳ τοῦ πυροβολικοῦ τῆς «Μυκάλης», τοῦ ὑψώματος Καρφωτοῦ, τὸ δποῖον ἐδέσποζε τοῦ χωρίου Πυτιοῦ, ὅπου ἦτο τὸ ἐχθρικὸν στρατηγεῖον. Μία διμοιρία μετ' ἄλλου σώματος προσκόπων ἔμελλε νὰ προελάσῃ ἀπὸ Λαγκάδας πρὸς κατάληψιν τῶν βορειοανατολικῶν ὑψωμάτων τοῦ Αἴπους Σερακίνα—Σιδέρια. Μικτὸν τμῆμα δπλιτῶν καὶ προσκόπων ἔμελλε νὰ προελάσῃ ἐκ Βολισσοῦ πρὸς κατάληψιν τῶν δυτικῶν τοῦ Ἀγίου Ισιδώρου ὑψωμάτων καὶ κατόπιν νὰ προελάσῃ πρὸς τὸ δρος, ὅταν θὰ ἔβλεπε τὴν κυρίαν φάλαγγαν νὰ βαδίζῃ πρὸς Βορρᾶν.

Ἡ κυρία φάλαγξ ἐκ τῶν ταγμάτων Ζέρβα, Κουβέλη, Παυλοπούλου, Μανουσάκη, ἐνὸς λόχου εὐζώνων καὶ τοῦ πυροβολικοῦ (ἐνὸς πεδινοῦ ταχυδόλου καὶ ἐνὸς δρειβατικοῦ) προήλασεν ὡς ἔζῆς: Τὸ εἰς Βροντάδο τάγμα Ζέρβα μετὰ δύο πολυθόλων ἔξεκίνησε μὲ τὸ φῶς τῆς ἡμέρας, ἀνῆλθε τὸ Αἴπος καὶ κατέλαβε τοὺς λόφους ἔκεινους τοὺς δποίους κατεῖχε πρὸς μηνὸς περίπου κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς φονικῆς μάχης. Τὰ εὔδρομα «Ἐσπερία» καὶ «Μακεδονία» ἔβαλλον ἥδη κατὰ τοῦ Αἴπους πρὸς ἡ ἐκκινήσῃ τὸ τάγμα καὶ οὕτω ἡμπόδισαν τοὺς Τούρκους νὰ ἐμφανισθοῦν πρὸς ἀνατολὰς διὰ νὰ ἀντιληφθοῦν τὴν γινομένην ἔκεινην ἀνάβασιν. Μετὰ τοῦ ταγμάτος Ζέρβα κατορθώθη νὰ ἀναβιβασθοῦν ἐπὶ τοῦ Αἴπους καὶ τὰ δύο ταχυδόλα, διότι ἐν τῷ μεταξὺ αἱ γέφυραι εἶχον στρωθῆ καὶ εἶχε τακτοποιηθῆ τὸ κατάστρωμα τῆς ὁδοῦ. Τὰ λοιπὰ ταγματα καὶ οἱ εὐζωνοι ἔξεκίνησαν συγχρόνως μὲ τὸ τάγμα Ζέρβα, ἀλλ' ἐκ τῆς πόλεως Χίου, διῆλθον ἐπίσης διὰ Βροντάδου καὶ ἡκολούθησαν τὴν αὐτὴν ὁδόν. Τὰ λοιπὰ πλοῖα τῆς μοίρας τῶν εὐδρόμων, ἀπὸ τῶν θέσεων αἱ δποῖαι τοὺς εἶχον δρισθῆ, ἥρχισαν πῦρ συγχρόνως μετὰ τῆς «Ἐσπερίας» καὶ τῆς «Μακεδονίας» καὶ ὁ ἐπιδιωκόμενος σκοπὸς ἐπετεύχθη, διότι ὁ ἐχθρὸς ἔξηπατήθη τελείως καὶ ἐνόμισεν ὅτι ἡ κυρία ἐπίθεσις θὰ ἐγίνετο ἐκ Νότου, ἐκ τῆς θέσεως Λιθί, καὶ ἐνίσχυσε τὰς ἔκει δυνάμεις του. "Οταν ἡ φάλαγξ ὑπὸ τὴν ἀοχηγίαν τοῦ συνταγματάρχου Λελαγραμμάτικα ἀνῆλθε τὸ Αἴπος καὶ ἀνεβιβάσθησαν ἔκει τὰ δύο ταχυδόλα, ἥρχισεν ἀμέσως πῦρ ταχὺ κατὰ τῶν χαρακωμάτων τῶν εὑδρισκομένων ἐπὶ τῆς ὁδοῦ πρὸς Πιτυόν. Κατόπιν,

δταν ἐκρίθη ἡ στιγμὴ κατάλληλος, ἐγένετο ἔφοδος διὰ τῆς λόγκης, ἐκδίωξις τῶν Τούρκων ἐκ τῶν χαρακωμάτων καὶ γενικὴ προέλασις τῆς φάλαγγος διὰ νὰ διακοποῦν αἱ συγκοινωνίαι τῶν πρὸς Βορρᾶν Τούρκων μετὰ τῶν πρὸς Νότον. Ὅταν ἡ φάλαγξ ἔφθασεν εἰς τὸ χωρίον Φλόριο, ὁ συνταγματάρχης ἔθεσεν ἐκεῖ ἀναλόγους δυνάμεις ἀντιμετώπους τῶν πρὸς Βορρᾶν Τούρκων, καὶ μὲ τὰς λοιπὰς ἐπεχείρησε νὰ κυκλώσῃ τὰς πρὸς Νότον μεγάλας δυνάμεις τοῦ ἐχθροῦ. Τοῦτο ἐπετεύχθη πρὸς τὰς 5 μ. μ., δπότε πλέον ὁ ἐχθρὸς ἡναγκάσθη εἰς παράδοσιν ἀνευ δρων. Ὁ παραδοθεὶς ἐχθρὸς στρατὸς ἀπετελεῖτο ἐκ 67 ἀξιωματικῶν, 2200 ὁπλιτῶν, 4 πυροβόλων καὶ πολλοῦ ὑλικοῦ.

Ως πρὸς τὰ ἐν τῷ Ἰονίῳ πελάγει συμβαίνοντα, ταῦτα σχετίζονται καὶ μὲ ἐδαφικὰ ζητήματα, τὰ δποῖα πολὺ ἀπησχόλησαν τότε τὰ συμφέροντα δύο Μεγάλων Δυνάμεων, πρὸ πάντων τῆς Αὐστρίας. Ὄλιγον ἔλειψεν ὡς ἐκ τῆς ἐπιμονῆς μετὰ τῆς δποίας ἡ δύναμις αὗτη ὑπεστήριξε τὰς θελήσεις τῆς εἰς βάρος τῶν μαχομένων Βαλκανικῶν κρατῶν, νὰ ἐγένετο τότε ὁ Πανευρωπαϊκὸς πόλεμος. Νομίζω δτι, ἀντὶ πάσης ἄλλης περιγραφῆς τοῦ Ἀλβανικοῦ καὶ Βορειοηπειρωτικοῦ ζητήματος, θ' ἀρκέσῃ ν' ἀναφέρω ἐδῶ τὸ κείμενον τοῦ ὑποβληθέντος ἐγγράφου ὑπὸ τῶν ἀντιπροσώπων τῆς Ἀλβανίας ἐνώπιον τοῦ ἐν Λονδίνῳ συνεδρίου κατὰ τὴν 2αν Ιανουαρίου 1913, ν. ἥ.

«Οἱ ὑπογεγραμμένοι, ἀντιπρόσωποι τῆς προσωρινῆς Ἀλβανικῆς κυβερνήσεως, ἔχουν τὴν τιμὴν νὰ ὑποβάλλουν εἰς τὸ ἐν Λονδίνῳ συνέδριον τῶν πρέσβεων τῶν Μεγάλων Δυνάμεων τὴν Ἀλβανίκην ἀποψιν καὶ νὰ φέρουν εἰς γνῶσιν του τὰς διεκδικήσεις τῆς Ἀλβανίας».

«Εἶνε ἵστορικῶς παραδεδεγμένον δτι ὁ Ἀλβανικὸς λαὸς συνιστᾶ τὸ στερεότερον, δμογενέστερον καὶ σπουδαιότερον ἔθνικὸν συγκρότημα τῆς Βαλκανικῆς Χερσονήσου. Ἡ καταγωγή, ἡ γλῶσσα, τὰ ἥθη καὶ ὁ χαρακτήρ του τὸν παρουσιάζουν ἐντελῶς διάφορον τῶν γεινονικῶν φυλῶν καὶ τοῦ δίδουν τὴν ἴδιαιτέραν ἐκείνην ἀτομικότητα, ὡς ἐκ τῆς δποίας ἐγνώρισε ν' ἀντιστῇ εἰς πάσας τὰς προσπαθείας τῆς ἀφομοιώσεως».

«Ἐὰν ἡ Ἀλβανία δὲν ἡδυνήθη ν' ἀκολουθήσῃ τὰ ἔθνη τῆς

Δύσεως εἰς τὴν θαυμαστὴν αὐτῶν φορὰν προόδου καὶ πολιτισμοῦ, τὰ αἴτια δέον ν' ἀναζητηθοῦν εἰς τὰς δυσμενεῖς συνθήκας αἱ ὅποιαι τὴν περιέβαλλον. Ἐπὶ πλέον, ἡ εὐγενὴς δομήτης μετὰ τῆς δποίας ὁ Ἀλβανικὸς λαὸς διετήρησε τὸν ἔθνικὸν χαρακτῆρα του, ως καὶ ἡ ὑπομονὴ καὶ σταθερότης μετὰ τῆς δποίας προητίμασε τὴν ἀνεξαρτησίαν του, συνιστοῦν τὰ δείγματα τῆς καλῆς θελήσεως καὶ τῶν ἀπαιτουμένων προσόντων διὰ νὰ ζῇ τὴν ζωὴν τῶν πεπολιτισμένων λαῶν καὶ εὐημερῇ ἐν τῇ ὁδῷ τοῦ πολιτισμοῦ. Ἡ ἵστορία τοῦ Ἀλβανικοῦ λαοῦ εἶναι πλήρης αἰματηρῶν ἀγώνων, τοὺς δποίους ὑπέστη διὰ τὴν διατήρησιν τοῦ συνόλου του. Ἡ Ἀλβανία ἐν οὐδεμιᾷ ἐποχῇ τῆς μακρᾶς ἔθνικῆς ὑπάρχεως τῆς συγκατετέθη νὰ παραιτηθῇ ἐξ ὀλοκλήρου τοῦ ν' αὐτοδιοικῆται. Ἡ ναγκάσθη νὰ ὑποστῇ τὸν ζυγὸν κατακτητοῦ κατὰ στιγμάς τινας τῆς ἵστορίας της ἀλλὰ τὸ ἴδιανικόν της παρέμεινε πάντοτε ἀθικτόν καὶ ἡ ὑποταγὴ φαινομενική».

«Διὰ τοῦτον τὸν λόγον, καθ' ἥν ὅραν ἐκτυλίσσονται σημαντικὰ συμβάντα ἐν τῇ Χερσονήσῳ καὶ θέτουν ἐπὶ τάπητος τὸ ζῆτημα τῆς μεταβολῆς τοῦ Βαλκανικοῦ χάρτου, ἡ Ἀλβανία πιστεύει δτι δικαιοῦται νὰ ὑψώσῃ τὴν φωνὴν διὰ νὰ ζητήσῃ ἀπὸ τῶν ἔνων δυνάμεων, μὲ τὸ δικαίωμα τῆς ζωῆς, τὸ νὰ δυνηθῇ νὰ ἀναπτυχθῇ ἐν τάξει καὶ ἐν εἰρήνῃ».

«Βεβαίως, θὰ ἔξεφραζομεν κακῶς τὰ αἰσθήματα τοῦ Ἀλβανικοῦ λαοῦ ἐάν, χωρὶς νὰ βραδύνωμεν ἐπὶ πλέον, δὲν διηρμηνεύομεν τὴν βαθεῖαν εὐγνωμοσύνην, τὴν δποίαν τοῦ ἐγέννησεν ἡ ἀπόφασις τῶν Μεγάλων Δυνάμεων νὰ παραδεχθοῦν διὰ τὴν Ἀλβανίαν τὴν ἐξ ὀλοκλήρου ἀνεξαρτησίαν της».

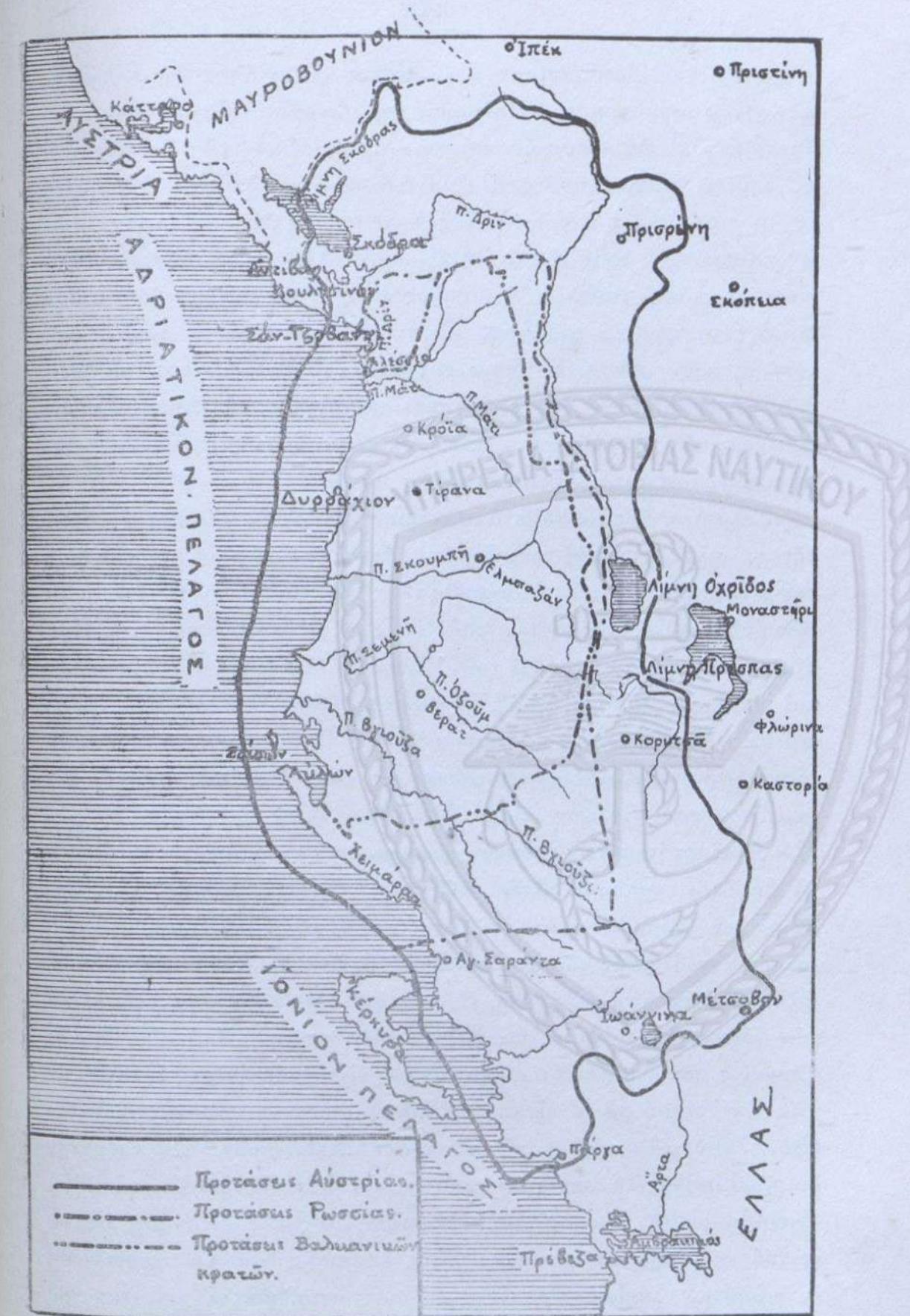
«Ο Ἀλβανικὸς λαὸς ὑπέφερεν ὑπὸ τὰς ἔνας κατακτήσεις. Ἐχει τὴν πεποίθησιν δτι δὲν εἶνε ἀνάξιος τῶν ἔθνῶν τῆς Δύσεως, τὰς προόδους τῶν δποίων θέλει νὰ ἐφαρμόσῃ εἰς τόπον ὁ δποῖος δὲν ζητεῖ ἄλλο τι πλὴν τῆς εὐημερίας του».

«Ἡ Ἀλβανία εἶνε στεροῶς ἀποφασισμένη νὰ γίνῃ στοιχεῖον ἰσορροπίας καὶ εἰρήνης ἐν τῇ Χερσονήσῳ τῶν Βαλκανικῶν. Ἀλλὰ διὰ νὰ ἐκτελέσῃ τὸν προορισμὸν τοῦτον, πρέπει ἡ ἔθνικὴ δμογένεια, τὴν δποίαν ἐγνώρισε νὰ διατηρήσῃ τόσον καλῶς, νὰ ἀφιεσθῇ εἰς τὴν ἐγκατάστασιν βιωσίμου πολιτικοῦ ὁργανισμοῦ, δικαίου

δυναμένου νὰ διατηρηθῇ. Τοιαύτη δργάνωσις εἶνε μόνον ἡ τῆς ἀπολύτου ἀνεξαρτησίας, διότι μόνον ἐκείνη εἶνε ἵκανὴ νὰ ἔξαλεψῃ εἰς τὸ μέλλον πᾶν ἐμπόδιον προερχόμενον ἐκ ξένων καὶ προγονικῶν ἐπιφορῶν».

«Τὸ Ἀλβανικὸν ἔθνος εἶνε πεπεισμένον ὅτι τὰ σύμμαχα Βαλκανικὰ κράτη δὲν λησμονοῦν ποσῶς τὸ ὅτι ἡ κοινὴ δρᾶσις των εἶνε, τρόπον τινα, συνέχεια τῶν τελευταίων Ἀλβανικῶν ἐπαναστάσεων, καὶ, ὅτι δικαίως αἱ χθεσιναὶ ἐπιτυχίαι των δύνανται νὰ θεωρηθοῦν ὡς καρπὸς τοῦ ἔργου τῆς ἀπελευθερώσεως, ἐν τῷ δποίῳ οἱ Ἀλβανοὶ διεκρίθησαν γενναῖοι, εἰς τὸ παρὸν ὡς καὶ εἰς τὸ παρελθὸν διὰ συνεχῶν ἔξεγέρσεων καὶ ἀκουράστου θελήσεως ἀπολυτρώσεως. Ἐὰν ἡ ἐπίδειξις τῶν γενομένων θυσιῶν, τῶν βασάνων καὶ τῶν δυστυχημάτων, τὰ δποῖα ὑπέστησαν οἱ Ἀλβανοὶ, ἔχρειάζοντο εἰς τὴν διαδήλωσιν τοῦ ἀπαραγόραπτου δικαίου παντὸς λαοῦ ὁρίμου διὰ νὰ αὐτοδιοικῆται, θὰ ἥδυναντο ν' ἀναφέρουν συμβάντα τῶν δποίων ἐσχάτως ἀκόμη ὑπῆρξαν θύματα».

«Σήμερον, δπότε ἐπιβάλλεται μετὰ σπουδῆς ἡ δριστικὴ λύσις τοῦ Βαλκανικοῦ προβλήματος, κατ' οὐδένα τρόπον θὰ ὑπέφερεν ὁ Ἀλβανικὸς νὰ ἔθυσιάζοντο ἐν μέρει τὰ δικαιώματά του καὶ νὰ ἐδραιοῦντο τὸ μέλλον τῆς ἀνεξαρτησίας του ἐπὶ βάσεων τόσον δλίγων στερεῶν. Ἀφ' ἡς ἐγένετο δεκτὸν τὸ ἄξιωμα, ἡ Βαλκανικὴ Χερσόνησος εἰς τοὺς Βαλκανικοὺς λαούς, εἶνε δύσκολον νὰ γίνῃ διανομὴ ἡ δποῖα νὰ μὴ ἐμπνέηται ἐξ δλοκλήρου ἐκ τοιούτου κανόνος τόσον φιλανθρώπου δσον καὶ δικαίου. Ὁθεν δὲν εἶνε δυνατὸν νὰ θεωρηθῇ πλήρης ἡ εἰρήνευσις τῆς Χερσονήσου, ἐφ' δσον τὰ σύνορα δι' ἐκάστην πολιτικὴν δντότητα δὲν θὰ ὁρίζοντο ἐπὶ τῇ βάσει τῶν γεωγραφικῶν καὶ ἔθνογραφικῶν δρίων ἐκάστου κράτους. Θὰ ἦτο διαιώνησις τῶν σπερμάτων διχονοίας καὶ ταραχῶν ἡ διάθεσις ἐδαφῶν εἰς τὰ δποῖα ὁ Ἀλβανικὸς πληθυσμὸς πλεονάζει ὑπὸ ξενικὴν κυριαρχίαν. Υψοῦντες τὴν φωνήν, ἐν δνόματι τοῦ Ἀλβανικοῦ λαοῦ, τὸν δποῖον ἡ προσωρινὴ μας Κυβέρνησς ἀντιπροσωπεύει ἐν τῇ συνόλῳ του, δὲν ἔχομεν βεβαίως τὴν πρόθεσιν νὰ ὑπογορεύσωμεν εἰς τὰς Μεγάλας Εὐρωπαϊκὰς Δυνάμεις τὴν ἀκολουθητέαν παρ' αὐτῶν γραμμήν. Ὁ Ἀλβανικὸς λαός, ἐν ἐπιγνώσει τῶν δικαιωμάτων του, καὶ δδηγούμενος ὑπὸ τῆς

φροντίδος νὰ βοηθήσῃ τὰς ἐντιμοτάτας κυβερνήσεις τῆς Εὐρώπης εἰς τὴν πραγματοποίησιν ὑγιοῦς καὶ βιωσίμου ἔργου, ἐμπνέεται ἐκ τῶν τοπικῶν ἀναγκῶν καὶ τῶν αἰσθημάτων τῶν πληθυσμῶν οἱ δποῖοι γειτνιάζουν τὰ Βαλκανικὰ κράτη, διὰ νὰ διακηρύξῃ δτι ἡ εἰρήνη καὶ ἡ ἡσυχία τῆς Χερσονήσου δὲν θὰ ἐπιτευχθῇ εἰ μὴ μόνον ἐὰν δοθῇ εἰς τὴν μέλλουσαν Ἀλβανίαν ὅμογενῆς διαμόρφωσις. Διὰ τοῦτο δ Ἀλβανικὸς λαὸς ἀξιοῖ διὰ τὴν τελευταίαν ταύτην τὰ φυσικά τῆς ὅρια, τὰ δποῖα ἐπιβάλλονται τόσον ὑπὸ τῶν ἐθνικῶν συνθηκῶν δσον καὶ ὑπὸ τοῦ δικαιώματος τοῦ πρώτου καταλαβόντος, καὶ εἶνε πεπεισμένος δτι ἡ ἐπαγρυπνοῦσα εῦμένεια τῶν Μεγάλων δυνάμεων θὰ χρησιμοποιηθῇ διὰ νὰ γίνουν αὐστηρῶς σεβασταὶ αἱ θεμελιώδεις αὗται ἀρχαὶ ».

«Τὰ σύνορα τὰ δποῖα ἀπαιτοῦμεν εἶνε ἡ διαχάραξις δροθετικῆς γραμμῆς, ἡ δποῖα νὰ ἀρχηται ἀπὸ τῆς ὑφισταμένης μεθορίου τοῦ Βασιλείου τοῦ Μαυροβουνίου, νὰ περιβάλῃ εἰδικῶς μετὰ τῶν ἐνδοχωρῶν, τὰς πόλεις τοῦ Ἰπέκ, τῆς Μητροβίτσης, τῆς Πριστίνης τῶν Σκοπείων καὶ τοῦ Μοναστηρίου, μέχρι τοῦ Μετσόβου, καὶ νὰ διατηρηθῇ δι' ἡμᾶς ἡ μεθόριος δπως ἔχει σήμερον μέχρι καὶ τῆς Πρεβέζης. Ὁ Ἀλβανικὸς λαός, ἀξιῶν τὴν τοιαύτην συνοριακὴν γραμμήν, ἀποβλέπει μόνον εἰς τὴν διατήρησιν μετὰ τῶν γειτόνων του σχέσεων τόσον ἔγκαρδίων δσον καὶ διαρκῶν ».

«Ἀνεξαρτήτως τῶν ἐθνικῶν, γεωγραφικῶν καὶ ιστορικῶν αἰτίων, τὰ δποῖα συνηγοροῦν ὑπὲρ τοιούτων λογικῶν συνόρων, εἶνε χρήσιμον νὰ προσθέσωμεν δτι, ἐὰν ἡ Εὐρώπη θὰ ἐσμένουνε καὶ περιώριζεν ἔσωθεν τῶν φυσικῶν του ὅρίων τὸ Ἀλβανικὸν κράτος, θὰ ἔκινδύνευε νὰ τὸ θέση εἰς ὑλικὴν ἀδυναμίαν νὰ ζήσῃ διὰ τῶν ἰδίων μέσων, διότι θὰ ἔμενεν ἔστερημένον ἀπὸ οἰκονομικῆς ἀπόφεως τῶν ἀπαραιτήτων πηγῶν διὰ τὴν φυσικήν του ἀνάπτυξιν».

«Ἐκτὸς τούτου οἱ ἀνωτέρω ἀναφερόμενοι τόποι κατοικοῦνται ὑπὸ πληθυσμῶν σχεδὸν ἔξ δλοκλήρου Ἀλβανικῶν. Ως πρὸς τὴν διαρρύθμισιν τῶν συνόρων τούτων, θὰ ἥτο δυνατὸν κατόπιν νὰ ἀναλάβῃ μικτὴ ἐπιτροπή. Η ἐπιτροπὴ αὕτη νὰ ἐνεργήσῃ διὰ τὰ γενικὰ συμφέροντα, μακρὰν πάσης ἐπιφροῦ, καὶ νὰ ἀποτελεσθῇ ἐκ τοιούτων προσώπων ὥστε νὰ κατευνασθοῦν οἱ γείτονες τοῦ μέλλοντος Ἀλβανικοῦ κράτους».

«Τὸ Ἀλβανικὸν ἔθνος ἔδωκεν εἰς τὸ παρελθὸν ἐπαρκῆ δείγματα τῆς ἐλευθεριότητος τῶν ἀντιλήψεων του ὡς πρὸς τὴν πολιτικήν. Τὸ ἔθνικὸν συμφέρον πάντοτε ὑπερίσχυσεν ἐν αὐτῷ τῶν θρησκευτικῶν ἀπόψεων, αἱ δποῖαι, εἰς τοὺς γειτονικοὺς λαούς, συνίστων τὴν πηγὴν τόσων συγκρούσεων καὶ διαφωνιῶν. Τὸ μεγαλύτερον δεῖγμα, τὸ δποῖον δύναται νὰ δώσῃ τῆς ἐλευθερίου στάσεώς του ἀπέναντι τῶν γειτονικῶν φυλῶν, εἶνε ἡ ἐμπιστοσύνη τὴν δποίαν τοῦ ἔδειξε πάντοτε τὸ Κουτσοβλαχικὸν στοιχεῖον, ἐμπιστοσύνη ἡ δποία δεικνύεται ἡδη ὑπὸ τῆς ἐπιθυμίας τοῦ στοιχείου τούτου νὰ συνεταιρίσῃ τὴν πολιτικήν ζωὴν του μὲ τὸ μέλλον τῆς Ἀλβανίας. Ο Ἀλβανικὸς λαός εἶνε πεπεισμένος δτι, κατὰ τὸν διακανονισμὸν τῆς παρούσης ἔριδος, αἱ Μεγάλαι Δυνάμεις δὲν θὰ ἀμελήσουν νὰ ἔξετάσουν δσα σημεῖα τονίζωνται ὑπὸ τοῦ παρόντος ὑπομνήματος καὶ δτι οὐδόλως θ ἀδιαφορήσουν εἰς τὰ δίκαια αἰτήματα ἐνὸς ἔθνους ἀξίου καλλιτέρας τύχης, τὸ δποῖον εἰς τὸ παρελθὸν ὑπέσφερε πολὺ καὶ ἔθεσε βαθεῖαν πίστιν καὶ τὰς μᾶλλον προσφιλεῖς ἔλπίδας εἰς τὸ μέλλον. Η Ἀλβανίᾳ, ἐν τῇ ἐπιθυμίᾳ νὰ συνεργασθῇ καὶ ἔκείνη εἰς τὸ ἔργον τῆς παγκοσμίας προόδου καὶ τηρήσῃ τὴν θέσιν της ἐν τῇ οἰκογενείᾳ τῶν πεπολιτισμένων λαῶν, ζητεῖ ἐπιμόνως ἀπὸ τὰς μεγάλας Εὐρωπαϊκὰς Δυνάμεις νὰ τῆς ἐγγυηθοῦν τὸ μέλλον».

Ἐκ τῶν ἀνωτέρω ὑπερβολικῶν ἀξιώσεων ἔδημιούργησαν, Αὐστριακὴ καὶ Ἰταλικὴ κυβέρνησις, τὸ Ἀλβανικὸν καὶ Βορειοηπειρωτικὸν ζήτημα. Ἐμπερισταμένως, περὶ τὰ μέσα Νοεμβρίου 1912 ἐν Αὐστριακὸν ἀτμόπλοιον ἀπεβίβασεν εἰς Αὐλῶνα δλίγους Ἀλβανούς, οἱ δποῖοι ὑψωσαν τὴν παλαιὰν σημαίαν τοῦ Σκεντέρμπεη, ἐκήρυξαν τὴν ἀνεξαρτησίαν τῆς Ἀλβανίας καὶ ὥρισαν προσωρινὴν κυβέρνησιν ὑπὸ τὴν προεδρείαν τοῦ ἀρχαίου πολιτικοῦ Ἀλβανοῦ Ισμαήλ Κεμάλ. Ο ἐμπειρος οὗτος ἀνήρ ἐγνώριζε καλῶς δτι ἡ πρὸς τὸ Ἀδριατικὸν πέλαγος ἐπέκτασις τῶν Βαλκανικῶν κρατῶν ἀνησύχει πολὺ ἀφ' ἐνὸς τὴν Αὐστριακὴν κυβέρνησιν, ἡ δποία ἀπὸ μακροῦ χρόνου εἶχεν ὑπὸ μελέτην τὸ Ἀλβανικὸν πρόβλημα καὶ ἔβλεπε πλέον νὰ τῆς κλείηται ἡ δδὸς τῆς Θεσσαλονίκης καὶ τῆς Βαγδάτης, καὶ, ἀφ' ἐτέρου τὴν Ἰταλικὴν κυβέρνησιν, ἡ δποία καὶ ἔκείνη ἔθεωρει τὴν ἀπόκτησιν τῆς Αὐλῶνος ὡς

ἀναγκαίαν διὰ τὴν πολιτικὴν αὐτῆς εἰς τὸ Ἀδριατικὸν πέλαγος. Ὁ Ἰσμαήλ Κεμάλ εἶδεν ὅτι ὑπῆρχε μοναδικὴ εὔκαιρία νὰ σταματήσῃ τὴν πρόοδον τῶν Βαλκανικῶν κρατῶν, καὶ, μετὰ μῆνα, κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ Δεκεμβρίου, ἐπέβη τῆς ἡγυαροβολημένης ἐν Αὐλῶνι θαλαμηγοῦ τοῦ δουκὸς τοῦ Μονπανσὲ μετὰ δύο ἐκ τῶν ὑπουργῶν του, διέσπασε τὸν Ἐλληνικὸν ἀποκλεισμὸν καὶ ἀπεβιβάσθη εἰς τὴν Ἰταλίαν. Ὁ σκοπὸς τοῦ ταξειδίου τῶν Ἀλβανῶν ὑπουργῶν ἦτο νὰ ὑποστηρίξουν εἰς τὰς πρωτευούσας τῆς Εὐρώπης τὸ Ἀλβανικὸν ζήτημα καὶ ὑπέβαλον ἐνώπιον τοῦ συνεδρίου τοῦ Λονδίνου τὸ ἀνωτέρω ἐκτεθὲν μακροσκελὲς ἔγγραφον. Ἡ Αὐστρία καὶ ἡ Ἰταλία κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ἤσαν σύμμαχοι. Ταχέως ἤλθον εἰς συνεννόησιν ν' ἀντιταχθοῦν εἰς τὸν κοινὸν κίνδυνον, τὸν δποῖον ἐδημιούργει δι' αὐτὰς ἡ παρουσία τῶν Σέρβων εἰς τὸ Δυρράχιον, καὶ διεκήρυξαν τὴν ἀρχὴν «Ἡ Ἀλβανία διὰ τοὺς Ἀλβανούς», μὲ τὴν ἐλπίδα ὅτι ἡ ἐνέργεια αὐτῇ θὰ τοὺς ἐπεφύλασσεν εἰς τὸ μέλλον ἴκανοποίησιν τῶν βλέψεων των.

Ἡ προέλασις τῶν Ἐλληνικῶν καὶ Σερβικῶν στρατευμάτων διάγονον ἔλειψε νὰ προκαλέσῃ σοβαρὰν Εὐρωπαϊκὴν κρίσιν. Ἡ Αὐστρία ἦτο τελείως ἀποφασισμένη ν' ἀντιταχθῇ διὰ τῶν δπλων εἰς τὰς ἐπιτυχίας Σέρβων καὶ Μαυροβουνίων εἰς τὰ Βόρεια τῆς Ἀλβανίας. Ἡ Ἰταλία ἔβλεπε μὲ ἀνησυχίαν τὸν ἀποκλεισμὸν τῶν Ἀλβανικῶν ἀπτῶν ὑπὸ τοῦ Ἐλληνικοῦ στόλου καὶ τὴν προέλασιν τοῦ Ἐλληνικοῦ στρατοῦ πρὸς τὴν Αὐλῶνα. Ἐπομένως ἐγένετο δεκτὴ ἐν Εὐρώπῃ μετ' ἀνακουφίσεως ἡ πρότασις τοῦ ὑπουργοῦ τῶν ἔξωτερικῶν τῆς Ἀγγλίας διὰ τὴν συγκρότησιν διεθνοῦς συνεδρίου ἐν Λονδίνῳ, εἰς τὸ δποῖον ν' ἀντεπροσωπεύοντο αἱ λοιπαὶ Μεγάλαι Δυνάμεις ὑπὸ τῶν πρέσβεων των. Πρέπει νὰ λεχθῇ ἐδῶ ὅτι ἡ Ρωσία ἐπεδίωξεν εἰλικρινῶς νὰ ὑποστηρίξῃ εἰς τὸ συνέδριον τὰ δίκαια τῶν μαχομένων Βαλκανικῶν κρατῶν, ἀλλὰ τὸ συνέδριον, ἐνώπιον τοῦ δποίου ὑπεβλήθη τὸ ἀνωτέρω ἐκτεθὲν ἔγγραφον τῆς προσωρινῆς Ἀλβανικῆς κυβερνήσεως, τὸ συμφωνοῦν τόσον πολὺ μὲ τοὺς πόθους Αὐστρίας - Ἰταλίας, ἀπεφάσισε νὰ ὑποστηρίξῃ ἀποτελεσματικῶς τὴν Ἀλβανικὴν ἀποψιν, νὰ δημιουργήσῃ τὴν Ἀλβανίαν αὐτόνομον καὶ νὰ ἐπιληφθῇ τοῦ καθορισμοῦ τῶν συνόρων της. Ἡ πρώτη ἐνέργεια τοῦ συνεδρίου ὑπῆρξεν ἡ

ἀπαίτησις εἰς τὸ Μαυροβούνιον νὰ λύσῃ τὴν πολιορκίαν τῆς Σκόδρας, ἀλλ' ἐπειδὴ ἡ Μαυροβουνιωτικὴ κυβέρνησις ἥρνήθη νὰ συμμορφωθῇ εἰς τὴν ἐπιθυμίαν ταύτην, ἀπεφασίσθη ὑπὸ τῶν Δυνάμεων ν' ἀσκηθῇ πίεσις ἐπὶ τῶν παραλίων τοῦ Μαυροβουνίου. Ἐν τῷ μεταξύ, κατὰ τὴν 10ην Ἀπριλίου, ἡ Σκόδρα περιήλθεν εἰς χεῖρας τῶν Μαυροβουνίων. Ὁ ἀποκλεισμὸς εἶχεν ἥδη ἀρχίση. Ὁ αὐτοκράτωρ τῆς Ρωσίας ἐπενέβη καὶ συνεβούλευσε τὸν βασιλέα τοῦ Μαυροβουνίου νὰ ἐκκενώσῃ τὴν πόλιν διότι ἐν ἐναντίᾳ περιπτώσει θὰ ὑφίστατο μεγάλας συνεπείας. Οὗτως ἔξηναγκάσθη ἄκων δι βασιλεὺς τοῦ Μαυροβουνίου νὰ ἀποφασίσῃ τὴν ἐκκένωσιν τῆς Σκόδρας. Ἡ πόλις πατελήφθη ἀμέσως ὑπὸ διεθνοῦς ναυτικοῦ ἀγήματος. Διὰ τὴν ἀλωσιν τῆς Σκόδρας συνέδραμε μία Σερβικὴ μεραρχία καὶ κατὰ τὴν μεταφορὰν ταύτης ἐγένοντο τὰ ἐν Σὰν Τζοβάννι συμβάντα ὑπὸ τὰς ἔξης περιστάσεις.

Ἄφοῦ ἐστάθμευσε τὸ «Χαμηδὶε» ἐπὶ τρεῖς περίπου ἑβδομάδας ἐν Χοδέϊδᾳ, διῆλθεν ἐκ νέου τὴν διώρυγα τοῦ Σουὲζ καὶ εἰσῆλθεν εἰς τὴν Μεσόγειον. Κατ' ἀρχὰς ἔπλευσεν εἰς Μάλταν, ὅπου παρέμεινεν ἐπὶ τετραήμερον λόγῳ τῆς μεγάλης τρικυμίας, καὶ, κατόπιν, ἐν ᾧ χρόνῳ ἡμεῖς ἐσχηματίζομεν διαφόρους ὑποθέσεις περὶ τοῦ προορισμοῦ του, ἔπλευσεν εἰς Τριπολίτιδα. Ἐκεῖ τοῦ ἐγένετο ἀποθεωτικὴ ὑποδοχὴ ἐκ μέρους τῶν Μουσουλμάνων. Ἐν τῷ Ἰονίῳ πελάγει ἡ στρατιωτικὴ καὶ πολιτικὴ κατάστασις εἶχε τότε ὡς ἔξης. Ἀπὸ τῆς Πάργας, συμπεριλαμβανομένης, ἀπασα ἡ Ἡπειρωτικὴ παραλία κατείχετο ὑπὸ τῶν Τούρκων πλὴν τῶν παραλίων τῆς Χειμάρρας, τῶν πλησίον τοῦ λιμένος Πανόρμου. Ἀπὸ τῆς Πρεβέζης, μὴ συμπεριλαμβανομένης, μέχρι τοῦ ἀκρωτηρίου Σαμάνα, 40°49' Βορείου πλάτους, τὰ παράλια Ἡπείρου καὶ Ἀλβανίας ἐτηροῦντο ἐν ἀποκλεισμῷ. Ἡ πρὸ τῆς Αὐλῶνος νῆσος Σάσων κατείχετο ὑπὸ Ἐλληνικοῦ ἀποσπάσματος. Τὸ Δυρράχιον ἐκ τῆς Βορείου Ἀλβανίας κατείχετο ὑπὸ τοῦ Σερβικοῦ στρατοῦ. Ἡ ὑπὸ τὴν διοίκησιν τοῦ ἀντιπλοιάρχου Κ. Γεωργαντᾶ ὅμας τῶν ἀτμομυοδρομῶν τοῦ τύπου «Ἀλφειοῦ», μὲ βάσιν τὴν Κέρκυραν, συνεχίζουσα τὸ ἔργον τῆς μοίρας τοῦ Ἰονίου ἀπὸ τῆς διαλύσεως αὐτῆς, ἔξησφάλιζε τὰς Ἐλληνικὰς μεταφορὰς ἐν τῷ Ἰονίῳ διὰ τὰς ἐπιχειρήσεις

τῆς Ἡπείρου καὶ ἐνήργει καὶ τὸν ἀποκλεισμὸν τῶν Ἀλβανικῶν παραλίων.

Ἡ τροφοδότησις καὶ ἐνίσχυσις τοῦ στρατοῦ τῆς Ἡπείρου, ἐκ 40000 ἀνδρῶν, ἦτο μόνον διὰ θαλάσσης δυνατή, ἐκ τῆς Πρεβέζης. Ἄφ' ἑτέρου δὲ Τουρκικὸς στρατὸς τῶν Ἰωαννίνων ἀνέμενεν ἐφόδια ἐκ τῆς Αὐλῶνος, καὶ ἐκτὸς τῶν Τούρκων ἀνέμενον οἱ Ἀλβανοί δπλα διὰ νὰ ἔξοπλισθοῦν ἐναντίον μας. Ἐνεπει τῶν λόγων τούτων ἡ παρουσία τοῦ «Χαμηδιὲ» εἰς ἐκεῖνα τὰ ὕδατα θὰ ἐπέφερε μεγάλην ἐνόχλησιν εἰς τὰς μεταφορὰς στρατοῦ καὶ ἐφοδίων εἰς τὴν Ἡπείρον καὶ τὴν Χειμάρραν, ἐφ' ὃσον αὗται θὰ ἔξηκολούθουν νὰ παραμένουν μόνον ὑπὸ τὴν προστασίαν τοῦ εὐδρόμου «Μυκάλη» καὶ τῶν ἀτμομυοδρομώνων, καὶ θὰ ἔσοιήθη τὰ σχέδια Τούρκων καὶ Ἀλβανῶν. Τὸ ὑπουργεῖον τῶν Ναυτικῶν ἔθεωρησεν δτι ἀπὸ τῆς ἔξόδου τοῦ «Χαμηδιὲ» δὲ ἀποκλεισμὸς διὰ τῶν σκαφῶν τούτων καθίστατο ἀδύνατος καὶ ἀφ' ἑτέρου, ἐὰν ἔμενον ἀφρούρητοι αἱ Ἀλβανικαὶ ἀκταί, θὰ ἀπειβιάζοντο ἐκεῖ ἐφόδια διὰ τῶν Τουρκικὸν στρατὸν καὶ Τούρκοι ἀξιωματικοὶ προωρισμένοι νὰ ὀργανώσουν τοπικὴν ἄμυναν. Διὰ τοῦτον τὸν λόγον, μὲ τὴν ἐμφάνισιν τοῦ «Χαμηδιὲ» εἰς τὴν Μεσόγειον, διετάχθη ἡ ὅμας τῶν ἀτμομυοδρομώνων νὰ καταπλεύσῃ εἰς τὸν Ἀμβρακικὸν κόλπον. Ἐκ τοῦ στόλου τοῦ Αἴγαίου ἀπεσπάσθησαν εἰς τὸ Ἰόνιον πέλαγος τὸ θωρητὸν «Ψαρὰ» καὶ τὰ ἀντιορπιλλικὰ «Ἀετός», «Λόγχη», «Ἀσπίς», ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ Κυβερνήτου τῶν «Ψαρῶν» πλοιάρχου Ἀνδρέα Μιαούλη, διὰ τὴν ἔξασφάλισιν τῶν μεταφορῶν τοῦ Ἑλληνικοῦ στρατοῦ τῆς Ἡπείρου καὶ τὴν διατήρησιν τοῦ ἀποκλεισμοῦ τῶν Ἀλβανικῶν παραλίων. Τὸ «Χαμηδιὲ» ἀπέπλευσεν ἐκ Μάλτας πρὸς τὰς 2ω τῆς πρωΐας τῆς 4ης Φεβρουαρίου, ἀλλ' ἀπὸ τῆς 3ης Φεβρουαρίου εἶχον ἀποπλεύσει τὸ ἀνθρακοφόρον «Ἀλμπα» ἐκ Νεαπόλεως καὶ τὸ ἀνθρακοφόρον «Ἐλίζα» ἐκ Μασσαλίας, κομίζοντα γαιάνθρακας καὶ τρόφιμα διὰ τὸ «Χαμηδιέ», τὰ δποῖα ἐπρόκειτο νὰ τοῦ παραδώσουν ἐν τῷ πελάγει. Μεγάλη κακοκαιρία ἐπεκράτει γενικῶς εἰς τὸ Αἴγαίον τὴν ἥμέραν τῆς 4ης Φεβρουαρίου καὶ ἐκ τούτου τὰ πλοῖα τῆς ὑπὸ τὸν πλοίαρχον Ἀνδρέαν Μιαούλην ὅμαδος ἀπέπλευσαν τὴν ἐπομένην, 5ην Φεβρουαρίου, διὰ Κέρκυραν. Τὸ «Χα-

μηδιὲ» εὑρίσκετο τότε εἰς τὰ ὕδατα τῆς Τριπολίτιδος καὶ ἡ ἔξ ἀνωτέρας βίας καθυστέρησις ἐκείνη οὖδεμιᾶς ζημίας ἐγένετο πρόξενος. Ἡ ὅμας κατέπλευσεν εἰς Κέρκυραν τὴν 7ην Φεβρουαρίου καὶ ὠργάνωσε τακτικὰς περιπολίας. Ἄλλ' ἀπὸ τῆς ἐπομένης ἥμέρας παρουσιάσθη καὶ ἡ ἐπείγουσα ἀνάγκη τῶν μεταφορῶν τοῦ συμμαχικοῦ Σερβικοῦ στρατοῦ ἐκ Θεσσαλονίκης εἰς τὰ παράλια τῆς Βορείου Ἀλβανίας διὰ τὴν ἐπιχείρησιν τῆς Σκόδρας, ἡ δποία ἀπὸ μηνῶν ἥδη ἐπολιορκεῖτο ὑπὸ τῶν Μαυροβουνίων εἰς ἐνίσχυσιν τῶν ὅπιών ἔμελλον νὰ ἀποσταλοῦν αἱ Σερβικαὶ δυνάμεις.

Τὴν 9ην Φεβρουαρίου τὰ «Ψαρὰ» ἔπλευσαν εἰς τὸ Δυρράχιον νὰ ἔξετάσουν δποῖα μέσα θὰ διέθετεν δὲ λιμὴν δι' ἀπόβασιν στρατευμάτων καὶ πόσοι ἀνδρες θὰ καθίστατο δυνατὸν ν' ἀποβιβάζωνται ἐκεῖ ἥμερησίως. Κατὰ τὴν ἐπάνοδον προσήγγισαν εἰς Αὐλῶνα καὶ ἔξετέλεσαν καὶ ἐπίδειξιν πρὸ τῆς Χειμάρρας. Ὁ ἀποκλεισμὸς τῶν Ἀλβανικῶν παραλίων ἐπεξετάθη ἀπὸ τῆς 11ης Φεβρουαρίου μέχρι τοῦ Δυρραχίου, καὶ διετάχθη νὰ γίνηται στενὸς καὶ νὰ ἐκτελῆται καὶ διὰ τῶν εὐδρόμων καὶ ἀκόμη διὰ τῶν ἀτμομυοδρομένων. Τὴν 14ην ἀπέπλευσαν ἐκ νέου τὰ «Ψαρὰ» νὰ περιπολήσουν εἰς τὰ παράλια τῆς Ἀλβανίας, καὶ τὴν 15ην ἔξετέλεσαν τ' ἀντιορπιλλικὰ ἥγουμένου τοῦ «Ἀετοῦ» ἀλλην περιπολίαν εἰκοσιτετράωρον, κατὰ τὴν δποίαν δὲ «Ἀετὸς» ἐκανονιοβολήθη ὑπὸ τῶν Τούρκων ἀπὸ τῶν ὑπερκειμένων λόφων τῶν Ἀγίων Σαράντα. Τὰ «Ψαρὰ» μετέβησαν καὶ ἔβαλον κατὰ τῶν λόφων ἐκείνων, ἀλλὰ δὲν ἔτυχον ἀπαντήσεως. Κατὰ τὰς ἥμέρας 19ης καὶ 20ης Φεβρουαρίου, δπότε ἐγένετο ἡ ἀλωσις τῶν Ἰωαννίνων, τὰ «Ψαρὰ», κατὰ διαταγὴν τοῦ Γενικοῦ Στρατηγείου, νώδευσαν ἐμπορικὰ πλοῖα καὶ ἔξετέλεσαν ἐπιδείξεις ἀποβάσεως εἰς Ἀγίους Σαράντα. Ἐχθρικαὶ δυνάμεις ὑπῆρχον ἐπὶ τῶν ὑπερκειμένων ἐκεῖ λόφων, καὶ ἐπειδὴ τ' ἀποβιβάζομενα ἀποσπάσματα ἦσαν ἀνεπαρκῆ, τὰ «Ψαρὰ» ἥναγκάσθησαν διὰ νὰ τὰ ὑποστηρίξουν νὰ καταναλώσουν πολλὰ πυρομαχικὰ καὶ τ' ἀντιορπιλλικὰ ἔξετέθησαν εἰς τὸ ἔχθρικὸν πῦρ δσάκις ἐπλησίασαν τὴν ἀκτὴν ἐκείνην. Κατὰ τὴν αὐτὴν ἥμέραν ἐκοινοποιήθη εἰς τὸν ἀρχηγὸν τῆς ὅμαδος ἐκ τοῦ ὑπουργείου τῶν Ναυτικῶν δτι τὸ «Χαμηδιὲ» εὑρίσκετο ἔξωθεν τῆς Δαμιέττης καὶ ἥνθρακενε. Ἀπὸ τῆς 19ης εἶχεν ἀπέπλευσαν τὴν ἐπομένην, 5ην Φεβρουαρίου, διὰ Κέρκυραν. Τὸ «Χα-

πλεύσει εἰς Ναύσταθμον ἥ «Ἀσπίς» πρὸς ἐπισκευὴν καὶ ἀπεστάλη εἰς Κέρκυραν εἰς ἀντικατάστασιν αὐτῆς τὸ τορπιλλοβόλον «Νικόπολις». Τοῦτο ἥτο τὸ πρώην Τουρκικὸν «Ἄτταλεια», λεία πολέμου, τὸ δποῖον ἀνειλκύσθη ἐκ τοῦ δρμού Βαθὺ Πρεβέζης κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς παραδόσεως τῆς πόλεως.

Ἐν τῷ μεταξὺ εἶχεν ἀρχίσει ἥ ἐκ Θεσσαλονίκης εἰς Σὰν—Τζοβάννι μεταφορὰ μιᾶς Σερβικῆς μεραρχίας, καὶ, ὡς ἐκ τῆς ἔξαιρετικῆς ἐπειγούσης ἀνάγκης, τὰ Ἑλληνικὰ μεταγωγιγὰ ἐφ' ὅσον ἐπεδίβαζον τὸν στρατὸν ἐν Θεσσαλονίκῃ ἀπέπλεον ἀνευ ἄλλης καθυστερήσεως. Αἱ περὶ τῶν κινήσεων τοῦ «Χαμηδὶε» πληροφορίαι ἦσαν ἀντιφατικαὶ καὶ ἀναλόγως αὐτῶν ἔξεδίδοντο διαταγαὶ εἰς τὴν ὁμάδα τοῦ Ἰονίου. Αἱ περιπολίαι ἐγίνοντο ὡς ἀνωτέρω ἔξετέθη, δπότε, τὴν 25ην Φεβρουαρίου, διετάχθησαν τὰ «Ψαρὰ» νὰ εἰδοποιήσουν τὰ περιπολοῦντα πλοῖα τῆς ὁμάδος των εἰς τὰ Βόρεια τῆς Ἀλβανίας νὰ ἐνεργήσουν τὴν ἐπιστροφὴν εἰς Πρέβεζαν τὸ ταχύτερον ὅσων μεταγωγικῶν μετέφερον τὸν Σερβικὸν στρατόν. Ἡ «Λόγχη» ἀπέπλευσεν ἀμέσως εἰς ἐκτέλεσιν ἐκείνης τῆς διαταγῆς καὶ τὴν ἐπομένην διετάχθησαν ἀντιθέτως τὰ «Ψαρὰ» νὰ ἐτοιμασθοῦν μετὰ τῆς ὁμάδος των ν^ο ἀποπλεύσουν εἰς καταδίωξιν τοῦ «Χαμηδὶε» εἰς τὰ παράλια τῆς Συρίας.

Πρὸς τὰς βω πρωῖας τῆς 27ης Φεβρουαρίου, τὸ Ἑλληνικὸν φορτηγὸν Λέρος, 3100 τόννων, ἐπιστρέψαν ἐκ Σὰν Τζοβάννι ὅπου εἶχεν ἀποβιβάσει Σερβικὸν στρατόν, εὑρίσκετο νοτίως τοῦ Δυρραχίου, εἰς τὸ ψυρούς τῶν ἐκβολῶν τοῦ ποταμοῦ Σκουμπῆ, ὅπου συνηντήθη μετὰ τοῦ «Χαμηδὶε», τὸ δποῖον τὸ διέταξε διὰ σήματος νὰ κρατήσῃ, τὸ ἐπλησίασεν εἰς ἀπόστασιν φωνῆς καὶ ἀπὸ τῆς γεφύρας τοῦ διετάχθη εἰς ἀπταιστὸν Ἑλληνικὴν γλῶσσαν ὁ κυβερνήτης τῆς «Λέρου» Κωστῆς νὰ ἐπιβῇ τοῦ καταδρομικοῦ, ὅπου καὶ ἐκρατήθη. Τὸ λοιπὸν πλήρωμα, ἐξ 20 ἀνδρῶν, διετάχθη νὰ ἐπιβῇ ἐντὸς 5 λεπτῶν τῆς ὥρας κομίζον μόνον τὸ ἡμερολόγιον τοῦ πλοίου. Μετὰ ταῦτα τὸ «Χαμηδὶε» ἐπροξένησε διὰ τοῦ ἐμβόλου του ἐπὶ τοῦ φορτηγοῦ τρία ρήγματα καὶ ἐπέφερε τὸν καταποντισμόν του πρὸς τὰς 7ω πρωῖας.

Ἀπὸ τῆς προηγουμένης ἡμέρας εὑρίσκετο εἰς περιπολίαν τὸ ἀντιορπιλλικὸν «Λόγχη» διὰ νὰ ἀπέστελλεν εἰς Πρέβεζαν τὸ ταχύ-

τερον, εἰς ἐκτέλεσιν τῆς διαταγῆς τοῦ Ὑπονομείου τῶν Ναυτικῶν, τὰ τυχὸν ἐν πλῷ Ἑλληνικὰ μεταγωγικά. Ἀλλὰ δὲν εἶχεν ἀκόμη συναντήσῃ τοιοῦτον πλοῖον καὶ ἐξηκολούθει τὴν περιπολίαν τῆς, δπότε, τὴν πρωῖαν τῆς 27ης, καὶ 20 μίλια νοτιώτερον τοῦ Δυρραχίου, εἶδε νὰ πλέῃ ἀνευ σημαίας ἐν καταδρομικὸν ὅμοιάζον πρὸς τὸ «Χαμηδὶε» καὶ τὸ ἐπλησίασεν εἰς ἀπόστασιν 4.500 μέτρων. Ἡ «Λόγχη» ἔφερε τὴν σημαίαν της. Τὸ ὑποπτὸν πλοῖον ἐξηκολούθησε νὰ πλέῃ μὲ τὴν αὐτὴν πορείαν καὶ ταχύτητα, ἀλλ' ἐπειδὴ τὸ ἀντιορπιλλικὸν δὲν εἶχεν ἀρκετὸν γαιάνθρακας διὰ νὰ τὸ παρακολουθήσῃ, ἀπεφάσισεν ὁ κυβερνήτης του νὰ πλεύσῃ προσκαίρως νοτιώτερον, νὰ συνεννοηθῇ διὰ τοῦ ἀσυρμάτου μὲ τὸ ἐπίσης περιπολοῦν εὔδρομον «Ἀθήνας», μέσον ἐκείνου νὰ καταστήσῃ ἐνήμερον τὸ θωρηκτὸν «Ψαρὰ» διὰ τὴν ἐμφάνισιν τοῦ ὑπόπτου πλοίου, καὶ κατόπιν νὰ ἐπανέλθῃ διὰ νὰ τὸ παρακολουθήσῃ ἐφ' ὅσον θὰ τοῦ ἐπέτρεπον οἱ ὑπάρχοντες ἐπὶ τοῦ πλοίου του γαιάνθρακες. Ἀλλ' εἰς τὰς προσκλήσεις τοῦ ἀσυρμάτου τῆς «Λόγχης» τὸ εὔδρομον δὲν ἔδιδεν ἀπάντησιν. Τὸ ἀντιορπιλλικὸν ἐξηκολούθησε νὰ πλέῃ πρὸς Νότον, καλοῦν ἀκαταπαύστως διὰ τοῦ ἀσυρμάτου, μέχρις ὅτου τὸ ἥκουσαν ἀπ' εὐθείας τὰ «Ψαρά», τὰ δποῖα ἡγθράκευον ἐν δρμῷ Κερκύρας διὰ τὸν πλοῦν τῆς Σιρίας μετὰ τοῦ ἀντιορπιλλικοῦ «Ἀετοῦ», τοῦ τορπιλλοβόλου «Νικοπόλεως» καὶ μεταγωγικῶν τινων. Τὰ «Ψαρά», ὁ «Ἀετὸς» καὶ ἡ «Νικόπολις» ἀπέπλευσαν ἀμέσως καὶ κατηγόρησαν δλοιαχῶς πρὸς τὸ Ἑλβανικὰ παράλια εἰς συνάντησιν τοῦ ἐχθροῦ.

Ἐν τῷ μεταξὺ τὸ «Χαμηδὶε», πρὸς τὰς 8ω45λ πρωῖας τῆς αὐτῆς ἡμέρας, ἐνεφανίσθη πρὸ τοῦ λιμένος τοῦ Δυρραχίου, ἐκράτησε καὶ ἔβαλεν 20 περίπον βολὰς κατὰ τῶν κατασκηνώσεων τοῦ τοῦ Σερβικοῦ στρατοῦ, αἱ δποῖαι εὑρίσκοντο βορειοδυτικῶς τῆς πόλεως. Εὐθὺς ὡς τὸ «Χαμηδὶε» ἤρχισε τὸ πῦρ ἐτηλεγραφήθησαν τὰ συμβαίνοντα εἰς Σὰν—Τζοβάννι, ὅπου εὑρίσκοντο ἡγκυροβόλημένα τὴν ἡμέραν ἐκείνην τὰ ἐπόμενα Ἑλληνικὰ ἀτμόπλοια μὲ Σερβικὸν στρατὸν καὶ ὄλικόν : «Χρυσομάλλης Σιφναῖος», φέρον εἶδη ἐπιμελητείας, μὲ ἐσβεσμένα τὰ πυρὰ τῶν λεβήτων· «Τοιφυλλία», φέρον στρατὸν καὶ 12 πυροβόλα (ἐν τῷ ἐσωτερικῷ λιμένι). «Ἐλπίς», φέρον 1100 στρατιώτας, 16 ἀξιωματικούς, 75 κτήνη καὶ

πυρομαχικά «Ζάννος Σιφναῖος», φέρον ἐπίσης ἀξιωματικοὺς στρατιώτας, κτήνη καὶ δλίγα πυρομαχικά. Τὰ τρία τελευταῖα ἀτμόπλοια εἰχον καταπλεύση τὴν μεσημβρίαν τῆς προηγουμένης ἡμέρας καὶ ἀγκυροβολήσῃ εἰς τὸν ἔσωτερικὸν δρμον. Ἐκτὸς τούτων, καθ' ἥν ὥραν τὸ «Χαμηδιὲ» ἐπλησίαζε τὸ Δυρράχιον, ἡγκυροβόλησαν εἰς τὸν ἔσωτερικὸν δρμον τοῦ Σάν-Τζοβάννι τὰ ἐπόμενα Ἑλληνικὰ ἀτμόπλοια μὲ Σερβικὸν στρατὸν καὶ ὑλικόν: «Μαρίκα» φέρον 3 ἀεροπλάνα καὶ 1200 ἀξιωματικοὺς καὶ στρατιώτας «Ζεὺς» φέρον 200 ἄνδρας, 288 κτήνη καὶ 9 πολυβόλα: «Ν. Βερβενιώτης», φέρον 1200 ἀξιωματικοὺς καὶ στρατιώτας, 28 κλιβάνους ἐκστρατείας, 23 κτήνη, δχήματα, τρόφιμα καὶ ἀποσκευάς. Ἐν τῷ ἔσωτερικῷ δρμῳ ἔμενεν ἐπίσης τὸ μικρὸν Αὐστροουγγρικὸν ἀτμόπλοιον «Σκόδρα» καὶ ἐν τρίστηλον Ἀλβανικὸν ἴστιοφόρον, τὸ δποῖον εἶχε κατασχεθῆ ὑπὸ τῶν Μαυροβουνίων καὶ ἔχοησίμενεν ὡς τροφαποθήκη τοῦ στρατοῦ τοῦ ἀπὸ μηνῶν πολιορκοῦντος τὴν πόλιν τῆς Σκόδρας.

Ἡ εἴδησις τοῦ βομβαρδισμοῦ τοῦ Δυρραχίου ὑπὸ τοῦ «Χαμηδιέ» ἐλήφθη πρὸς τὰς 10ω πρωΐας ἐν Σάν-Τζοβάννι καὶ ἀπεφασίσθη ἀμέσως νὰ εἰσέλθουν πάντα τὰ ἀτμόπλοια εἰς τὸν ἔσωτερικὸν λιμένα, νὰ προσαράξουν εἰς τὰς βιορειοδυτικὰς ἀμμώδεις ἀκτὰς αὐτοῦ καὶ ν' ἀποβιβάσουν ἐν τάχει τὰ φορτία των, ἐπειδὴ μέσα ἀποβάσεως ἐν Σάν Τζοβάννι δὲν ὑπῆρχον καὶ ὁ Σερβικὸς στρατὸς μετὰ μεγάλης βραδύτητος καὶ δυσκολιῶν κατώρθωνε ν' ἀποβιβάζηται. Τὰ πλοῖα ἥρχισαν νὰ ἐτοιμάζωνται πρὸς τὰς 10ω καὶ 45λ. Τὰ τρία ἐκ τούτων, τὰ δποῖα εἶχον καταπλεύση τὴν προηγουμένην ἡμέραν, εἶχον ἥδη ἀποβιβάση τὸ ἥμισυ τῶν ἐπιβαινόντων ἄνδρων καὶ κτηνῶν. Τὰ λοιπὰ τρία, τὰ δποῖα εἶχον καταπλεύση ἐκείνην τὴν πρωΐαν, δὲν εἶχον ἀρχίσει τὴν ἀποβίβασιν. Τὸ φέρον εἴδη ἐπιμελητείας τοῦ Σερβικοῦ στρατοῦ εἶχεν ἀποβιβάση μόλις τὸ ἐν τέταρτον τοῦ φορτίου του. Πρὸς τὰς 11ω 15λ ὁ «Ζάννος Σιφναῖος» προσήραξε μὲ τὴν πρῶραν πρὸς τὴν δυτικὴν ἀκτὴν τοῦ ἔσωτερικοῦ δρμοῦ κατώθεν τοῦ τηλεγραφείου, ὁ «Ζεὺς» δεξιὰ παραλλήλως καὶ πλησίον αὐτοῦ, ἡ «Μαρίκα» παραλλήλως καὶ δεξιὰ τοῦ «Διός», καί, τὰ τρία ταῦτα πλοῖα ἥρχισαν ἐν τάχει ἀπὸ τῆς πρώρας νὰ κενῶνται τῶν ἐπιβαινόντων

ἄνδρῶν τοῦ στρατοῦ καὶ τῶν πληρωμάτων των. Ὁ «Χρυσομάλλης Σιφναῖος» καὶ ἡ «Ἐλπὶς» εἶχον ἐσθεσμένα τὰ πυρὰ καὶ παρέμειναν εἰς τὴν θέσιν των. Ἡ «Τριφυλλία» εὑρίσκετο ἥδη ἀπὸ τῆς προηγουμένης ἡμέρας εἰς τὸν ἔσωτερικὸν λιμένα. Τελευταῖος ἐπεχειρησε νὰ εἰσέλθῃ ὁ «Βερβενιώτης», ἀλλά, ἐνῷ ἐστρεψε πρὸς ἀριστερὰ διὰ νὰ ἀποφύγῃ τὰ ἀβαθῆ τοῦ μέσου τοῦ λιμένος, προσήραξεν εἰς τὰ ἀβαθῆ τῆς ἀπέναντι ἀκτῆς.

Κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ τελευταίου τούτου χειρισμοῦ ἐθεάθη τὸ «Χαμηδιὲ» ἐρχόμενον ὀλοταχῶς ἐκ τοῦ ἀκρωτηρίου Ροδώνης, μὲ πορείαν κατά τι πρὸς δυσμάς τοῦ φάρου τοῦ δρμοῦ Σάν-Τζοβάννι, φέρον ἐπηρημένην πρώτου μεγέθους Τουρκικὴν σημαίαν καὶ δύο σειρὰς σημάτων, τὰ δποῖα δὲν κατώρθωσαν νὰ ἐριηνεύσουν νὰ πλοῖα. Τὸ ἀπὸ Δυρραχίου εἰς Σάν-Τζοβάννι διάστημα διέτρεξε τὸ ἐχθρικὸν καταδρομικὸν μὲ ταχύτητα 15 περίπου μιλλίων. Περὶ τὴν μεσημβρίαν ἐπλησίασεν εἰς ἀπόστασιν 5.000 μέτρων περίπου, ἐστράφη πρὸς τὰ δεξιὰ καὶ ἥρχισε πῦρ ἀπὸ τῆς ἀριστερᾶς πλευρᾶς του κατὰ τῶν «Βερβενιώτη», «Χρυσομάλλη Σιφναίου», «Ἐλπίδος», «Τριφυλλίας», τὰ δποῖα δὲν ἐκαλύπτοντο ὑπὸ τῆς δυτικῆς ἄκρας τοῦ δρμοῦ. Ὁταν τὸ «Χαμηδιὲ» ἥρχισε τὸ πῦρ, τὰ ἐν τῷ ἔσωτερικῷ δρμῳ ἀτμόπλοια, τὰ δποῖα εἶχον προσαράξη, εἶχον ἥδη ἀρχίσει τὴν ἀποβίβασιν. Ὁ «Βερβενιώτης» προσηραγμένος, παρουσίαζε τὴν ἀριστερὰν πλευράν του εἰς τὸ ἐχθρικὸν καταδρομικόν, ἀλλ' ἀπὸ τῆς δεξιᾶς εἶχεν ἥδη ἀποβίβασει περὶ τὸν 250 στρατιώτας ἐπὶ τοῦ μικροῦ Αὐστροουγγρικοῦ «Σκόδρας», τὸ δποῖον ἡ λιμενικὴ ἀρχὴ ἐξηνάγκασε διὰ τῆς βίας νὰ παραλάβῃ τοὺς ἄνδρας. Ἡ «Τριφυλλία», ἡ δποῖα εὑρίσκετο μὲν εἰς τὸν ἔσωτερικὸν λιμένα ἀλλ' ἔμενεν ἐκτεθειμένη ἐπίσης εἰς τὸ «Χαμηδιέ», ἐνῷ ἐξηκολούθει ν' ἀποβιβάζῃ τοὺς ἄνδρας, προητοίμασεν ἐπὶ τοῦ καταστρώματος καὶ δύο μικρὰ πυροβόλα διὰ νὰ βάλῃ κατὰ τοῦ ἐχθροῦ. Ἡ «Ἐλπὶς» εἶχεν ἀκόμη ἐπὶ τοῦ πλοίου 50 στρατιώτας. Ὁ «Χρυσομάλλης Σιφναῖος» εἶχε κενωθῆ τοῦ πληρώματος καὶ τῶν Σέρβων ἐργατῶν τῆς ἐκφορτώσεως.

Τὸ «Χαμηδιὲ» ἥρχισε πῦρ κατ' ἀρχὰς κατὰ τῶν «Βερβενιώτη» καὶ «Χρυσομάλλη Σιφναίου», κατόπιν κατὰ τῶν «Ἐλπίδος» καὶ «Τριφυλλίας», καὶ ἔρριψε καὶ βολάς τινας ἐπὶ τῆς ὁδοῦ

πρὸς τὸ Ἀλέστιο. Τὸ πῦρ αὐτοῦ διήρκεσε περὶ τὰ 40λ τῆς ὥρας, τὰς πλείστας τῶν βολῶν ἔβαλεν ἀπὸ τῆς ἀριστερᾶς πλευρᾶς, καὶ περὶ τὸ τέλος τοῦ βομβαρδισμοῦ, ἐστράφη καὶ ἔβαλεν ἀπὸ τῆς δεξιᾶς χωρὶς νὰ προχωρήσῃ πλησιέστερον τῶν 4.000 μ. ἀπὸ τοῦ ὅρμου. Οὕτε ἐπλευσε καταλλήλως ὅπως ἀποκαλυφθοῦν ἐκ τῆς δυτικῆς ἄκρας τοῦ ὅρμου τὰ ἐκεῖ προσηργαμένα ἀλλα τρία Ἐλληνικὰ ἀτμόπλοια, ὁ πολυάριθμος Σερβικὸς στρατός, ὁ ὅποιος ἐτρέπετο πρὸς τοὺς λόφους, καὶ τὰ ἐπὶ τῆς παραλίας ἐκτεθειμένα εἰς μεγάλας ποσότητας πυρομαχικὰ καὶ τρόφιμα. Ἐὰν ἔχειρις εκαταλλήλως καὶ ἀπεκάλυπτε πάντα ἐκεῖνα, αἱ ζημίαι θὰ ἦσαν ἀνυπολόγιστοι καὶ τὰ θύματα πάμπολλα. Ὁ «Χρυσομάλλης Σιφναῖος» ἐβλήθη ἵδιως πρὸς πρῷραν καὶ ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς πλευρᾶς του. Ἐξερράγησαν ταχέως πυρκαϊαὶ εἰς τὰ δύο πρωραῖα κύτη, ὑπέστη σημαντικὰς ζημίας εἰς τὴν ἴσαλον καὶ ἤρχισε νὰ βιθίζηται ὀλίγον κατ’ ὀλίγον. Ἡ «Τριφυλλία» ὑπέστη ἀσημάντους ζημίας ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς πλευρᾶς της ὑπὸ δύο βλημάτων, καὶ ἔβαλε κατὰ τοῦ «Χαμηδίε» μὲ δύο ὀρειβατικὰ πυροβόλα, τὰ ὅποια ἐξώπλισαν οἵ ἐπιβαίνοντες Σέρβοι, ἀλλ’ ἡ βολή των ὑπῆρξε βραχεῖα. Ἡ διαγωγὴ τοῦ κυβερνήτου αὐτῆς ὑπῆρξεν ἀξιέπαινος. Δύο μηχανικοὶ καὶ εἰς θερμαστῆς ἐκ τοῦ πληρώματός της ἐπεσαν εἰς τὴν θάλασσαν διὰ νὰ σωθοῦν καὶ ἐπνίγησαν. Ἡ «Ἐλπὶς» ἐδέχθη 6 βολάς, ἀλλὰ τὸ σκάφος ὑπέστη ζημίας ἀσημάντους. Ἐφονεύθησαν δύως 7 στρατιῶται Σέρβοι, ἐπληγώθησαν ἐλαφρῶς 3 ἀξιωματικοί των καὶ ἐπεσαν στρατιῶται τινες εἰς τὴν θάλασσαν διὰ νὰ σωθοῦν. Ὁ «Βερβενιώτης» ἐβλήθη ὑπὸ περισσοτέρων τῶν 20 βλημάτων. Ὁ κυβερνήτης αὐτοῦ ὑπῆρξεν ἀξιέπαινος. Ἰστατο ἐπὶ τῆς γεφύρας κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ βομβαρδισμοῦ, ὡς καὶ ὁ κυβερνήτης τῆς «Τριφυλλίας», καὶ ἐσύστησεν εἰς τοὺς στρατιώτας νὰ κατέλθουν εἰς τὰ κύτη τοῦ πλοίου πρὸς μεγαλυτέραν ἀσφάλειαν, ἀλλὰ δὲν εἰσηκούσθη. Ἐπὶ τοῦ πλοίου του ἐφονεύθησαν δύο καὶ ἐπληγώθησαν ὀλίγοι ἄνδρες, ἀλλ’ ἀπαντες σχεδόν, μηδὲ τοῦ πληρώματος ἐξαιρουμένου, κατελήφθησαν ὑπὸ πανικοῦ, ἤρχισαν νὰ πίπτουν σωρηδὸν εἰς τὴν θάλασσαν διὰ νὰ σωθοῦν καὶ ἐκ τούτων ἐπνίγησαν περισσότεροι τῶν 70 πρὸ τῶν δύμμάτων τοῦ κυβερνήτου. Ὅσοι ἐφονεύθησαν ἀπηνθρακώθησαν ὑπὸ τῆς πυρκαϊᾶς τὴν δροίαν ἐπροξένησαν εἰς τὸ πλοῖον τὰ πρῶτα βλήματα.

Ἐκ τῶν 900 εὑρισκομένων ἐπὶ τοῦ πλοίου μὲ τὴν ἔναρξιν τοῦ πυρός, εἶχον παραμείνει ὅταν ἔπαυσεν ὁ βομβαρδισμὸς μόνον 25 στρατιῶται Σέρβοι, ὁ ὑποπλοίαρχος τοῦ πλοίου, ὁ πρῶτος μηχανικὸς καὶ ὁ μάγειρος. Πάντες οἵ λοιποὶ εἶχον διφθῆ εἰς τὴν θάλασσαν. Ἐκ τοῦ πληρώματος ἀπωλέσθησαν τρεῖς, μεταξὺ τῶν ὅποιων καὶ ὁ υἱὸς τοῦ κυβερνήτου, ἵσως παρασυρθέντες ὑπὸ πνιγομένων Σέρβων στρατιωτῶν. Τὸ μικρὸν Αὐστροουγγρικὸν ἀτμόπλοιον καὶ τὸ Ἀλβανικὸν ἴστιοφόρον οὐδεμίαν ὑπέστησαν βλάβην. Τὰ θύματα τῶν Σέρβων ὑπῆρξαν 119 ἄνδρες.

Ο κυβερνήτης τοῦ Χαμηδίε, ἥ διότι παρετήρησε τὴν «Λόγιην» πλέουσαν πρὸς Νότον καὶ καλοῦσαν τὴν λοιπὴν Ἐλληνικὴν ναυτικὴν δύναμιν, ἥ διότι δὲν ἐγνώριζε τὰς λεπτομερείας τοῦ ὅρμου τοῦ Σὰν—Τζοβάννι καὶ δὲν ἤθελε καὶ νὰ πλησιάσῃ περισσότερον διὰ νὰ μὴ τυχὸν εἰσέλθῃ ἐντὸς τῆς ἀκτίνος ἐνεργείας τῶν πυροβόλων τῆς «Τριφυλλίας», ἀφοῦ ἔβαλεν ἐντὸς 40 λεπτῶν τῆς ὥρας περὶ τὰς 100 βολὰς κατηυθύνθη πρὸς τὸ Δουλτίνο, διηλθε περὶ τὰ 18 μίλια ἔξωθεν τοῦ Ἀντιβάρεως καὶ κατόπιν ἤνοιχθη πρὸς τὸ Ἀδριατικὸν πέλαγος. Ἡ βολὴ τοῦ «Χαμηδίε» ὑπῆρξε καλή. Ἐν Σὰν—Τζοβάννι ἀμέσως ἀπεκατεστάθησαν τὰ πράγματα εἰς τὴν κανονικὴν τροχιάν των καὶ ἐξηκολούθησαν αἱ διὰ τῶν Ἐλληνικῶν ἀτμοπλοίων μεταφοραὶ τοῦ Σερβικοῦ στρατοῦ ἀνευ διακοπῆς.

Κατ’ ἀρχὰς διετάχθη καταδίωξις τοῦ «Χαμηδίε» πρὸς τὴν Βάρην καὶ τὸν κόλπον τοῦ Τάραντος, καὶ, κατόπιν ὅταν περιῆλθεν εἰς γνῶσιν τῆς κυβερνήσεως ὅτι εἶχε προσεγγίση εἰς Ἀλεξανδρειαν, ὁρίσθη εἰς ἔρημον ὅρμον τῆς Κορήτης σταθμὸς ἀνθρακεύσεως διὰ τὰ πλοῖα τὰ ὅποια θὰ ἐπλεον εἰς καταδίωξιν καὶ διετάχθησαν συγχρόνως πάντα τὰ πλοῖα τῆς δύμαδος ὑπὸ τὸ θωρηκτὸν «Ψαρὰ» νὰ σπεύσουν εἰς τὰς ἀκτὰς τῆς Ἀλεξανδρείας καὶ ἀγκυροβολήσουν ἔξωθεν τοῦ λιμένος ἕως ὅτου θὰ ἐξήρχετο τὸ καταδρομικὸν διὰ νὰ τὸ κατέστρεφον. Ἀλλ’ ἀνεστάλη καὶ ἐκείνη ἡ διαταγὴ διότι ἐγκαίρως ἐγνώσθη ὅτι τὸ «Χαμηδίε» ἀπέπλευσεν ἐξ Ἀλεξανδρείας. Κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην, Φεβρουάριον καὶ Μάρτιον 1913, ἐνηργήθησαν μεταφοραὶ μιᾶς μεραρχίας Σερβικοῦ στρατοῦ ἐκ Θεσσαλονίκης εἰς Σὰν—Τζοβάννι καὶ 40.000

Ἐλληνικοῦ στρατοῦ ἀπὸ Πρεβέζης εἰς Θεσσαλονίκην. Ὁ μόνος τρόπος ἔξασφαλίσεως τῶν μεταγωγικῶν εἰς διάπλουν τόσων πολλῶν μιλλίων ἦτο ἡ συνοδεία ὑπὸ πλοίου ἴσχυροτέρου τοῦ «Χαμηδιέ», καὶ εἰς τοῦτο κατέληξε τὸ ὑπουργεῖον τῶν Ναυτικῶν διὰ τῆς «Υδρας» εἰς τὸ Αἴγαιον καὶ τῶν «Ψαρῶν» εἰς τὸ Ἰόνιον. Τὰ μεγάλα εύδρομα τῆς ὁμάδος τοῦ Ἰονίου ἔχρησιμοποιήθησαν ἐφεξῆς ὡς μεταφορικὰ στρατοῦ ὑπὸ συνοδείαν τῶν θωρηκτῶν.

Ως πρὸς τὸ ἔργον τοῦ ἐμπορικοῦ ναυτικοῦ κατὰ τὸν πόλεμον, 6 ἀτμόπλοια ταχυδρομικά, ἀκτοπλοϊκὰ καὶ ὑπερωκεάνεια τὰ ὅποια ὠπλίσθησαν διὰ ταχυβόλων, μετεβλήθησαν εἰς εὔδρομα. Ταῦτα ἥσαν ἡ «Ἐσπερία», ἡ «Μακεδονία», ἡ «Ἀρκαδία», ἡ «Μυκάλη», αἱ «Ἀθῆναι», ὁ «Θεμιστοκλῆς». Δύο ταχυδρομικὰ μετεσχηματίσθησαν εἰς πλωτὰ νοσοκομεῖα, ἐν τοῦ στρατοῦ καὶ ἐν τοῦ στόλου, δύο ἄλλα ἔχρησιμοποιήθησαν εἰς Μοῦδρον ὡς διαρκῆ ἀνθρακοφόρα τοῦ στόλου, ἐν πετρελαιοφόρον παρέμεινε μονίμως ἕκεī, καί, ἐν συνόλῳ 97 Ἐλληνικὰ ἀτμόπλοια ταχυδρομικά, φορτηγὰ καὶ ὑπερωκεάνεια ἔχρησιμοποιήθησαν ἐπιτυχῶς διὰ τὰς στρατιωτικὰς καὶ παντὸς ἄλλου ὑλικοῦ μεταφοράς, κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ πολέμου. Κατόπιν ὁ ἀριθμὸς ἕκεīνος ηὕξησεν ἀκόμη ἀναλόγως τῶν ἀναγκῶν καὶ ἄλλων στρατιωτικῶν μεταφορῶν, αἱ ὅποιαι ἔχρειασθησαν νὰ γίνουν διὰ τὴν νίκην τοῦ ἀγωνιζομένου ὑπὲρ τοῦ δικαίου του ἔθνους. Καθ' ὅλην τὴν πολύμηνον περίοδον τῶν ἔχθροπραξιῶν ἐσημειώθη ὁ πατριωτισμὸς καὶ ἡ προθυμία τῶν κυβερνητῶν καὶ τῶν πληρωμάτων τοῦ ἐμπορικοῦ ναυτικοῦ.

Τὴν 2αν Μαρτίου ἐγένετο ἀπόβασις Ἐλληνικοῦ στρατοῦ εἰς Σάμον καὶ ἡ κατάληψις τῆς νήσου ὑπὸ τοῦ θωρηκτοῦ «Σπετσῶν» ἐν ὅνδριαι τοῦ βασιλέως τῶν Ἐλλήνων.

Ἄπὸ τῆς ναυμαχίας τῆς 5ης Ἱανουαρίου τὰ ἔχθρικὰ θωρηκτὰ ἔπαινσαν τὰς ἔξόδους των. Μίαν μόνην φοράν, κατὰ τὸν Φεβρουάριον, ἐνεφανίσθη ἐπ' ὀλίγην ὡραν κάτωθεν τοῦ Σεντούλ-Μπάχρ ἐν θωρηκτὸν τύπου «Μπαρμπαρός». Ἡ ἐμφάνισις τοῦ θωρηκτοῦ δὲν συνωδεύθη μὲ κίνησιν τοῦ «Μετζητίε» ἢ τῶν Τουρκικῶν ἀντιτορπιλλικῶν, οὕτε ἐγνώσθη ὁ λόγος τῆς ἐμφανίσεως ἕκείνης. Τὴν ἔκτασιν τῶν ζημιῶν τῶν Τουρκικῶν θωρηκτῶν ἀκόμη τότε τὴν ἥγνοοῦμεν. Εἶχομεν βεβαίως τὴν προσωπικὴν ἀντίληψιν, ἐκ τοῦ πλή-

θους τῶν πτώσεων τῶν βλημάτων καὶ τῶν πυρκαϊῶν, τὰς ὅποιας εἴδομεν κατὰ τὴν μάχην, ὅτι τὰ πλοῖα ἔκεīνα εὑρίσκοντο ἐν κακῇ καταστάσει. Ἀλλ' ὁ πωσδήποτε διετελοῦμεν πάντοτε ἔτοιμοι εἰς πᾶν ἐνδεχόμενον, αἱ περιπολίαι τῶν ἀντιτορπιλλικῶν ἔξηκολούθουν, καὶ ἡ μόνη μεταβολὴ ὑπῆρχεν ἡ μεθώρημισις ἀπὸ Χίου εἰς Μοῦδρον τῶν πλοίων τῆς μοίρας τῶν εὐδρόμων, ἔθδομάδας τινας πρὸ τῆς διαλύσεως αὐτῆς. Ἄν καί, ἀναλόγως τῶν παρατεινομένων ἐπὶ τόσους συνεχεῖς μῆνας περιπολῶν πρὸ τοῦ στομίου τοῦ Ἐλλησπόντου, τὰ 14 ἐν ὅλῳ ἀντιτορπιλλικὰ ἥσαν πολὺ ὀλίγα, διότι ὁ ἀριθμὸς τῶν παρόντων περιωρίζετο ἐκ τῶν συχνῶν ἐκτάκτων ἀποσπάσεων καὶ τῆς ἐκ περιτροπῆς μεταβάσεως αὐτῶν πρὸς ἐπισκευὴν εἰς τὸν Ναύσταθμον, ἐν τούτοις αἱ περιπολίαι ἔξηκολούθησαν ἀδιάλειπτοι. Ἡ ἐκ νέου ἐμφάνισις τοῦ «Χαμηδιέ» εἰς τὴν Μεσόγειον ἐπροκάλεσε τὴν ἀπόσπασιν εἰς τὸ Ἰόνιον πέλαγος τριῶν ἀντιτορπιλλικῶν, καὶ κατ' ἔκεīνον τὸν μῆνα συνέπεσαν αἱ περιπολίαι νὰ ἥσαν αἱ κοπιωδέσταται ἐκ τῶν διαρκῶν σφοδροτάτων τρικυμιῶν, πρὸ πάντων ἀπὸ Βορρᾶ. Ἐν ὅρᾳ ἡμέρας, κατὰ τὰς τοιαύτας μεγάλας τρικυμίας, ἦτο δυνατὸν εἰς τὸ ἐν τῶν περιπολούντων νὰ βλέπῃ τὸ ἀνοιγμα τοῦ στομίου τοῦ Ἐλλησπόντου καὶ νὰ εὑρίσκηται ὑπηνέμως τῶν Μαυρονησίων, ἐν ᾧ τὸ ἔτερον, ὁ πωσδήποτε προφυλαγμένον ὑπηνέμως τοῦ ἀκρωτηρίου Κέφαλος τῆς Ἰμβρου, παρετήρει καὶ ἔκεīνο τὸ στόμιον ἀπὸ τῆς θέσεως του κινούμενον μὲ μικρὰν ταχύτητα. Ἀλλ' ἀμφότερα, πρὸ τῆς δύσεως ἀκόμη τοῦ ἥλιου, ἥσαν πάντοτε εἰς κίνησιν καὶ ἐπλησίαζαν πολὺ τὸ ἀνοιγμα τοῦ στομίου ἀνεξαρτήτως τῆς καταστάσεως τῆς θαλάσσης. Κατὰ τὰς συνεχεῖς σκοτεινὰς ἔκείνας νύκτας ὑπελόγιζον τὴν θέσιν των διὰ τῆς διοπτεύσεως τοῦ προβολέως τοῦ Σεντούλ-Μπάχρ. Ἡ λειτουργία τοῦ προβολέως τούτου, ὡς καὶ τοῦ προβολέως τοῦ Κούμ. Καλὲ ἵσης ἐντάσεως, δὲν ἐσταμάτησε καθ' ὅλην τὴν περίοδον τοῦ πολέμου. Αἱ ἀρχικαὶ διαταγαὶ τοῦ ὑπουργοῦ τῶν Ναυτικῶν τῆς Τουρκίας, κατὰ τὰς ὅποιας θὰ ἔπρεπε νὰ φωτίζωνται ὑπὸ τῶν προβολέων τὰ Ἐλληνικὰ ἀντιτορπιλλικὰ καὶ τὰ πυροβολεῖα νὰ τὰ ἀφίνον μὲν νὰ διέλθουν τὸ στόμιον, ἀλλ' ἀφοῦ θὰ εἰσήρχοντο νὰ τοὺς ἔκλείσονται τὰ στενά, ἔξηκολούθησαν νὰ παραμένουν ἐν ἴσχυi. Ἀλλως δὲν ἔξηγεται διατὶ δὲν ἥρχιζον τὰ πυροβολεῖα τὸ πῦρ

κατὰ τῶν ἀντιορπίλλικῶν, τὰ δόποια πάντα ἀνεξαιρέτως εἰχον ἐκ περιτροπῆς ἐπανειλλημένως πλησιάσει κατὰ τὰς νύκτας τὸ ἀκρωτήριον τῆς Ἑλλῆς εἰς ἔγγυτάτην ἀπόστασιν καὶ τεθῆ ὑπὸ τὴν δέσμην τοῦ προβολέως τοῦ Σεντούλ Μπάχρ. Ἡ ἐπιτήρησις τῶν Τούρκων παρέμεινεν ἄγρυπνος. Τὸ ἀντιορπίλλικὸν «Νίκη», κατὰ μίαν περιπολίαν του, διῆλθε μετὰ τὸ μεσονύκτιον τὸ στόμιον τοῦ Ἑλλησπόντου καὶ ἐπροχώρησεν ἐντὸς αὐτοῦ περὶ τὸ $1\frac{1}{2}$ μύλιον. Ὁ προβολεὺς τοῦ Σεντούλ-Μπάχρ τὴν παρηκολούθησεν ἀλλὰ τὸ πυροβολεῖον δὲν ἔβαλε κατ' αὐτῆς. Ἐν τούτοις μετ' ὀλίγον ἥρχισε νὰ τὴν παρακολουθῇ καὶ ὁ προβολεὺς τοῦ Κούμ—Καλέ, πλησίον τοῦ δοποίου παρετηρήθησαν ἀπὸ τῆς «Νίκης» κινήσεις φώτων, τὰ δόποια ἔθεωρήθησαν ὡς φῶτα μάχης. Κατόπιν δευτερολέπτων τινων ἀπὸ τῶν κινήσεων τῶν φώτων, ἥρχισε τὸ Κούμ—Καλέ πυκνὸν πῦρ κατὰ τοῦ ἀντιορπίλλικοῦ, τὸ δοποῖον διέφυγεν ἀνέλαφον ὡς ἐκ τῆς μεγίστης ταχύτητος τὴν δοποίαν ἀνέπτυξε.

Τὴν 17ην Φεβρουαρίου, πρὸς τὰς 4ω μ. μ., ἔξερράγη χιονοθύελλα. Ὁ Βορρᾶς ἔπνευσεν ἀπ' εὐθείας καταιγίζων καὶ ἐντὸς ὀλίγων λεπτῶν ἐγένετο μέγιστος κυματισμός. Ἐν αὐτῷ τῷ Μούδρῳ δὲν ἐδόθη ὁ καιρὸς νὰ ληφθοῦν μέτρα ἔξασφαλίσεως τῶν φορτηγίδων, δύο ἐκ τῶν δοποίων πλήρεις γαιανθράκων, προσδεδεμέναι εἰς τὴν πρύμνην ἐνδὲς ἀνθρακοφόρου, ἐντὸς δευτερολέπτων ἐπληρώθησαν ὅδατος ἐκ τοῦ κυματισμοῦ, ἔβυθίσθησαν καὶ μόλις ἐπρόφθασαν ἀπὸ τοῦ ἀνθρακοφόρου ν' ἀποκόψουν τὰ σχοινία τῆς προσδέσεως. Δύο ίστιοφόρα καὶ δσαι φορτηγίδες εὐρίσκοντο ἥγκυροβολημέναι πλησίον τῆς ἀποβάθρας τοῦ Μούδρου, ἐσύρθησαν μὲ τὰς πρώτας ἵσχυρὰς πνοὰς καὶ εὐρέθησαν ἐντὸς ὀλίγων λεπτῶν εἰς τὴν ἀπέναντι ἥραν. Πάντα τὰ πλοῖα ἐτέθησαν εἰς κίνησιν καὶ ἐπόντισαν καὶ ἄλλας ἄγκυρας. Τὰ εἰς ἀπόστασιν 300 μέτρων ἀπ' ἄλλήλων ἥγκυροβολημένα πλοῖα ἔπαυσαν νὰ φαίνωνται. Κατ' ἐκείνην τὴν ὥραν ἥρχετο εἰς Μούδρον τὸ ἐπίτακτον Πελοπόννησος, καί, κατὰ τὴν ἔναρξιν τῆς θυέλλης, εὐρέθη ἀκριβῶς εἰς ἀπόστασιν τριῶν μιλλίων ἀπὸ τοῦ προλιμένος, ἔπαυσε νὰ βλέπῃ τὴν ἀκτήν, ἐτέθη ἐν ἀντιμονῇ καὶ παρέμεινεν εἰς τοιαύτην κατάστασιν ἐπὶ 40 ὥρας. Ὅταν ἐπὶ τέλους εἶδε ἥραν, ἐν ῕ νπελόγιζεν ὅτι θὰ ἔξηκολούθῃ νὰ παραμένῃ νοτίως τῆς Λήμνου, ἀνε-

γνώρισεν ὅτι εὐρίσκετο ἀκριβῶς κάτωθεν τοῦ ἀκρωτηρίου "Αθω τῆς χερσονήσου τοῦ Ἀγίου Ὁρους. Κατὰ τὴν αὐτὴν ἡμέραν, τῆς 17ης Φεβρουαρίου, εὐρίσκοντο εἰς περιπολίαν τ' ἀντιορπίλλικὰ «Λέων» καὶ «Ἴεραξ». Ἐκ τούτων ὁ «Ἴεραξ» εὐρέθη εἰς ἀπόστασιν ἀπὸ τῆς ἥρας καὶ ἐν ῕ ἔξηκολούθῃ τὸν πλοῦν προσήραξε. Ἐτηλεγράφησεν ἀμέσως τὸ συμβάν εἰς τὸν Ναύαρχον καὶ ἀνέφερεν ὅτι ἐκ τῆς χιονοθύελλης δὲν ἦτο εἰς θέσιν ν' ἀναγνωρίσῃ ποῦ εὐρίσκετο. Ἄλλ' οὔτε καὶ τὴν ἐπομένην πρωΐαν ἀνεγνώρισε τὴν ἀκτήν. Ἡ πατήθη κατ' ἀρχάς, ἐπειδὴ ἡ μόλις διακοινομένη ἀκτὴ μὲ τὴν πυκνὴν χιόνα ἦτο κατάλευκος, καὶ ἀνέφερεν ὅτι εὐρίσκετο προσηραγμένος εἰς τὴν ἀκτὴν τῆς Μικρᾶς Ἀσίας. Πρὸ διαδομάδων, ὑπὸ ἀναλόγους περιστάσεις, εἶχε προσαράξη εἰς τὸν Εὔξεινον Πόντον τὸ Τουρκικὸν βραδυκάνητον θωρηκτὸν «Ἀσάρ-Τεφήκ», διαδομάδων βορειότερον τοῦ στομίου τοῦ Βοσπόρου, εἰς τὸ ὑψος τῆς λίμνης τῶν Δέρκων, καὶ οἱ Βούλγαροι τὸ ἀπετελείωσαν ἀπὸ τῆς ἥρας μὲ τὸ πυροβολικόν των. Τὸ τὸ ἔμελλε νὰ ἐπακολουθήσῃ, ἐὰν πράγματι ὁ «Ἴεραξ» εὐρίσκετο προσηραγμένος εἰς τὴν ἀκτὴν τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, πλησίον τῶν ὀχυρωμάτων τοῦ στομίου τοῦ Ἑλλησπόντου ὃπου εὐρίσκετο πάντοτε πολὺ πεδινὸν πυροβολικόν, δὲν χρειάζεται ἀνάλυσιν διὰ νὰ κατανοηθῇ. Ἐν τούτοις, μετὰ πέντε ὥρας ἀπὸ τῆς ἀναφορᾶς ἐκείνης, κατόρθωσε ν' ἀναγνωρίσῃ ὅτι εὐρίσκετο νοτιοδυτικῶς Τενέδου εἰς ἀπόστασιν δεκάδων τινων μέτρων ἀπὸ τῆς παραλίας. Ὁ Βορρᾶς ἔπνεε πάντοτε καταιγίζων. Τὴν ἐπομένην πρωΐαν, 40ω ἀπὸ τῆς προσαράξεως, ἀπέπλευσεν ἐκ Μούδρου τὸ εύδρομον «Ἐσπερία», ὑπὸ συνοδείαν τοῦ ἀντιορπίλλικοῦ «Πάνθηρος», διὰ νὰ μεταβῇ ν' ἀνελκύσῃ τὸν «Ἴερακα», πλησίον τοῦ δοποίου εὐρίσκετο ἥδη ὁ «Λέων». Ἄλλ' ἐπόδισεν εἰς Μούδρον μετὰ μίαν ὥραν ἐκ τῆς σφοδρότητος τῆς τρικυμίας, καὶ, τὴν τρίτην ἡμέραν, διότε πλέον ὁ καιρὸς ἥρχισε νὰ μετριάζηται ὀλίγον, ἀπέπλευσεν ὁ «Ἄβέρωφ» παρακολοθούμενος ὑπὸ τῆς «Ἐσπερίας». Ἡ γκυροβόλησαν παρὰ τὴν θέσιν τῆς προσαράξεως καὶ πρὸς τὰς 3ω μ.μ. τῆς αὐτῆς ἡμέρας κατορθώθη ὑπὸ τῆς «Ἐσπερίας» ἡ ἀνέλκυσις τοῦ «Ἴερακος». Τὸ ἀντιορπίλλικὸν ἔπλευσεν ἀμέσως διὰ τῶν ἴδιων μέσων εἰς Μούδρον καὶ τὴν ἐπομένην εἰς Ναύσταθμον ὃπου ἐπεσκεύασε προχείρως τὴν βλάβην τῶν ὑφάλων.

Κατὰ τὸ δεύτερον δεκαήμερον τοῦ Μαρτίου ἐγνώσθη ὅτι ἐνηργοῦντο συγκεντρώσεις Τουρκικοῦ στρατοῦ ἐπὶ τῆς Μικρασιατικῆς ἀκτῆς, εἰδικῶς ἀπέναντι τῶν νήσων Λέσβου καὶ Χίου καὶ κατόπιν τούτου ἀπέπλευσεν ἐκ Μούδρου ὁ «Κεραυνός», τὴν 21ην Μαρτίου, μὲ τὴν διαταγὴν νὰ κατοπτεύῃ ἐκεῖνα τὰ παράλια καὶ ἐνεργήσῃ ἐναντίον τῶν τυχὸν ὑπαρχουσῶν Τουρκικῶν κατασκηνώσεων. Τὸ ἀντιορπιλλικὸν κατώπτευσε λεπτομερῶς τὴν ἀκτήν, ἀπὸ τοῦ Ἀϊβαλῆ, τοῦ δοιού ἐβομβάρδισε τὸν στρατῶνα ἐξ ἀποστάσεως 3000 μέτρων, μέχρι τῆς χερσονήσου τῆς Ἐρυθραίας. Ἐβομβάρδισεν δοσας κατασκηνώσεις συνήντησε, κατέστρεψεν ἔνα τηλεγραφικὸν σταθμόν, καὶ, τὴν νύκτα τῆς 23ης εἰσῆλθεν ἐντὸς τοῦ κόλπου τῆς Σμύρνης καὶ διενυκτέρευσεν ἡγκυροβολημένον ἐγγύτατα τῆς μιᾶς ἐκ τῶν δύο μικρῶν νήσων παρὰ τὴν Ἐγγλεζόνησον, αἱ δοιαὶ εἶνε ἀκατοίκητοι. Τὴν ἐπομένην πρωΐαν ἀπεβίβασε μικρὸν ἄγημα πρὸς κατάσχεσιν τοῦ μηχανήματος ἐνὸς ὅπτικοῦ τηλεγράφου, τὸν δοιούν κατὰ τὴν νύκτα εἶδε νὰ συνεννοῦται ἀπὸ τῆς νήσου ἐκείνης μετὰ τοῦ φρουρίου Γενῆ — Καλὲ Σμύρνης, ἀλλ᾽ ἡ ἔρευνα ἐκείνη ἀπέβη ἀκαρπος. Τὸ ἄγημα ἐπανῆλθεν ἔνδον καὶ μετὰ τοῦτο ὁ «Κεραυνός» ἐπλευσε πρὸς τὰ Βρύουλλα καὶ ἐβομβάρδισεν ἐξ ἐγγυτάτης ἀποστάσεως κατασκηνώσεις στρατιωτικὰς εὑρισκομένας ἐπὶ τῆς χερσονήσου τῶν Βρύουλλων. Μετὰ τὴν πλήρη καταστροφὴν τῶν σκηνῶν ἐπλευσεν ἀκριβῶς πρὸ τοῦ λοιμοκαθαρτηρίου τῶν Κλαζομενῶν, ἐκράτησε καὶ καθήρεσε λέμβον, τῆς δοιαίς ἐπέβαινε μικρὸν ἄγημα μὲ τὴν διαταγὴν νὰ κομίσῃ ἐπὶ τοῦ πλοίου τὴν Τουρκικὴν σημαίαν τὴν δοιαίαν ἐτήρουν ἐκεῖ ἐπηρμένην. Μόλις δύμως ἐκίνησεν ἡ λέμβος πρὸς τὸ λοιμοκαθαρτήριον, ἥρχισε κατὰ τοῦ ἀντιορπιλλικοῦ πῦρ πεδινῶν ταχυβόλων ἀπὸ κεκρυμμένων θέσεων ἐπὶ τῆς χερσονήσου τῶν Βρύουλλων. Τὰ βλήματα ἐπεσαν εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς πλησίον του καὶ ἐν ἐκ τούτων ἐπὶ τῆς γωνίας τοῦ κτιρίου τοῦ λοιμοκαθαρτηρίου, εὑρισκομένου εἰς 50 μέτρων ἀπόστασιν ἀπὸ τῆς πρώφρας του. Τὸ ἀντιορπιλλικὸν ἀπεμακρύνθη ἀφ' οὗ πρῶτον ἀνεκρέμασε τὴν λέμβον του, ἐπλησίασεν ἐκ νέου τὴν χερσόνησον τῶν Βρύουλλων καὶ ἥρχισε πῦρ κατὰ τῶν θέσεων εἰς τὰς δοιαίς ὑπέθετεν ὅτι εὑρίσκοντο τὰ ἐχθρικὰ ταχυβόλα. Αἱ πρῶται κατασκη-

νώσεις δὲν ὑπῆρχον πλέον, ἀλλ᾽ ἐπὶ τοῦ αὐχένος τῆς χερσονήσου ἔξειχον ἀκόμη αἱ κορυφαὶ ἄλλων στρατιωτικῶν σκηνῶν, αἱ δοιαὶ ἔβλεπον πρὸς δυσμάς, πρὸς τὸ μέρος τοῦ Γκιούλ—Μπαζέ, καὶ, ἀφοῦ ἔβαλλε κατ' ἐκείνων ὁ «Κεραυνός» βολάς τινας, ἔξηλθε τοῦ κόλπου τῆς Σμύρνης καὶ ἐπλευσεν εἰς Μιτυλήνην. Τὴν ἐπομένην ἔξετέλεσε νέαν κατόπτευσιν τῆς ἀκτῆς, ἀλλὰ τὴν φορὰν ταύτην οὐδαμοῦ ὑπῆρχον κατασκηνώσεις καὶ μόνον ἐντὸς τοῦ κόλπου τοῦ Ἀδραμμυτίου παρετηρήθη μικρὰ στρατιωτικὴ συνοδεία, ἡ δοιαὶ κατόπιν βολῶν τινῶν διεσκορπίσθη. Τὸ ἀντιορπιλλικὸν «Δόξα» κατώπτευσεν δομούς ἐκεῖνα τὰ παράλια, καὶ διετάχθη πρὸς τοῦτο μίαν ἡμέραν μετὰ τὴν ἐναρξιν τῶν ἐπιχειρήσεων τοῦ «Κεραυνοῦ».

Τὴν πρωΐαν τῆς 24ης Μαρτίου ἔξηλθον τοῦ στομίου τοῦ Ἐλλησπόντου δύο Τουρκικὰ ἀντιορπιλλικὰ τύπου Σιχάο, εἰς ἀπάντησιν τῆς γενομένης ἐπιθέσεως κατὰ τῶν κατασκηνώσεων τῆς χερσονήσου τῶν Βρύουλλων. Τὴν ἡμέραν ἐκείνην ἦσαν περιπολοῦντα τὸ ἀντιορπιλλικὰ «Θύελλα», «Ἀσπὶς» καὶ εἰς τὸ ὑψος τῆς Τενέδου ἡ «Νίκη», ἀλλ᾽ ἐκτελοῦσα ἀλλην ὑπηρεσίαν ἀνεξάρτητον τῆς περιπολίας. Πλησίον τῶν ἐχθρικῶν ἀντιορπιλλικῶν εὑρέθη μόνη ἡ «Θύελλα», ἡ δοιαὶ ἀμέσως ἐπλευσεν δλοταχῶς ἐναντίον των καὶ ἥρχισε κατ' αὐτῶν τὸ πῦρ. Τὰ λοιπά Ἐλληνικὰ ἀντιορπιλλικὰ ἐσπευσαν δλοταχῶς πρὸς τὴν «Θύελλαν», ἀλλ᾽ ἐν τῷ μεταξὺ τὰ Τουρκικὰ ἀντιορπιλλικά, μετ' ἀνταλλαγὴν κανονιοβολισμῶν τινῶν, ἐπέστρεψαν δριστικῶς εἰς τὸ στόμιον τοῦ Ἐλλησπόντου.

Κατὰ τὸ τελευταῖον πενθήμερον τοῦ μηνὸς Μαρτίου ἐγνώσθη ὅτι τὸ «Χαμηδιὲ» διῆλθεν ἐκ νέου τὴν διώρυγα τοῦ Σουέζ καὶ εἰσῆλθεν εἰς τὴν Ἐρυθρᾶν θάλασσαν. Τὴν φορὰν ταύτην ἐλήφθη τὸ μέτρον νὸ ἀποκλεισθῆ ἐκεῖ τὸ ἐχθρικὸν καταδρομικόν. Πρὸς τοῦτο τὴν 30ην Μαρτίου ἀπέπλευσεν ἐκ Μούδρου τὸ θωρηκτὸν «Υδρα» καὶ τὸ ἀντιορπιλλικὰ «Κεραυνός» καὶ «Δόξα», ὑπὸ τὴν διοίκησιν τοῦ τότε κυβερνήτου τῆς «Υδρας» ἀντιπλοιάρχου Δ. Παπαχρήστου, μὲ τὴν διαταγὴν νὰ καταπλεύσουν ἔξωθεν τοῦ στομίου τοῦ λιμένος τοῦ Πόρτ—Σαΐτ, νὸ ἀγκυροβολήσουν μέτρα τινα μακρὰν τῆς αιγαλίτιδος ζώνης, καὶ, νὰ παραμείνουν ἐκεῖ διὰ νὰ βυθί-

σουν τὸ «Χαμηδιέ», ἐὰν ἥθελεν ἀποπειραθῆ ἐκ νέου νὰ διέλθῃ τὴν διώρυγα διὰ νὰ εἰσέλθῃ εἰς τὴν Μεσόγειον. Κατὰ τὸν πλοῦν προσήγγισαν εἰς τὸ Καστελλόριζον, ἐνήργησαν τὴν κατάλιψιν τῆς νήσου καὶ κατόπιν ἔπλευσαν πρὸς τὸ Πόρτ—Σαΐτ, καὶ ἤγκυροβόλησαν εἰς ἀπόστασιν ἀπὸ τοῦ στομίου ἀκριβῶς 3^{1/2} μιλλίων. Ὁ διάπλους τῆς διώρυγος, ἀπὸ Σουέζ εἰς Πόρτ—Σαΐτ εἶναι 17 ὅρῶν ἐν ὅλῳ, καὶ ἥτο τελείως ἀδύνατον νὰ λείψουν πληροφορίαι περὶ τῶν κινήσεων τοῦ «Χαμηδιέ», ἀφ' ἣς στιγμῆς θὰ ἐνεφανίζετο πρὸ τοῦ Σουέζ. Τὰ πλοῖα παρέμειναν ἐκεῖ ἐπὶ 45 ἡμέρας, ἀκριβῶς μέχρι τῆς ὑπογραφῆς τῆς ἀνακωχῆς, διότε διετάχθησαν καὶ ἐπανέπλευσαν εἰς Μοῦδρον. Τὸ ἀνθρακοφόρον «Ἀλίκη» εἶχε μείνει πλησίον τῶν ἔξωθεν τοῦ Πόρτ—Σαΐτ.

Τὸ εὔδρομον «Μυκάλη», περιπολοῦν τὴν 15ην Ἀπριλίου εἰς τὰ Δωδεκάνησα, διετάχθη διὰ τοῦ ἀσυρμάτου νὰ πλεύσῃ εἰς τὸν ἀνατολικῶν τῆς νησῖδος Παπαδούλας ὅρμον τῆς ἀκτῆς τῆς Σελευκείας καὶ ἐλευθερώσῃ τὸ ίστιοφόρον «Ὑπαπαντή», τὸ δροῦον εἶχε συλληφθῆ καὶ ρυμουλκηθῆ ἐκεῖ ὑπὸ τοῦ «Χαμηδιέ» ἀπὸ τοῦ πρώτου πενθημέρου τοῦ Ἰανουαρίου. Τὸ εὔδρομον, ἀφ' οὗ παρέλαβεν ἐκ Καστελλορίζου δύο πλοηγούς, ἔπλευσεν εἰς ἐκτέλεσιν τῆς διαταγῆς, καί, ἐφ' ὅσον ἐπλησίαζε τὰς ἀκτὰς τῆς Μελανίας, τὴν πρωῖαν τῆς 17ης, ἐτηρεῖτο μακρὰν τῆς ξηρᾶς διὰ νὰ μὴ εἴνε καταφανές. Πρὸς τὰς 7ωρούς, ἀφ' ἣς ἀνεγνώρισε τὴν νησίδα Παπαδούλαν καὶ ἐν ίστιοφόρον ἤγκυροβολημένον ἐντὸς τοῦ βορειανατολικῶς αὐτῆς ὅρμου τῆς Σελευκείας, ἐπροχώρησε πρὸς τὰ κάτω, τηρούμενον πάντοτε μακρὰν τῆς ἀκτῆς, μέχρις ὅτου εὑρέθη νοτίως τῆς Παπαδούλας, καί, τότε, ἵνα ἐξακολουθῇ νὰ μένῃ ἀθέατων ἀπὸ τῆς ἀκτῆς τῆς Σελευκείας, ἐστράφη καὶ ἔπλευσε καθέτως πρὸς τὴν νησίδα. Πρὸς τὰς 10ω 10λ εὑρίσκετο ἐγγύτατα τῆς δυτικῆς ἀκτῆς αὐτῆς, τὴν δροῦαν παρέπλευσε μὲ μικρὰν ταχύτητα, καὶ μετὰ 5 λεπτὰ ἀνεγνώρισεν ἐκ νέου τὸ ίστιοφόρον ἤγκυροβολημένον ἐγγύτατα τῆς παραλίας. Ἐπὶ τῆς ξηρᾶς ἐπεκράτει ἄκρα ἡσυχία. Τὰ πέριξ τοῦ ὅρμου ἐφαίνοντο ἔρημα. Μόνον 4 ἄνδρες ἀπλοὶ εὑρίσκοντο ἐπὶ ἀμμώδους παραλίας, πλησίον τῆς θέσεως δροῦ ἡ μικρὰ λέμβος τοῦ ίστιοφόρου εἶχεν ἀνελκυσθῆ, οἱ δροῦοι, εὐθὺς ὡς ἐπλησίασε τὸ εὔδρομον, ἐτράπησαν εἰς φυγὴν

καὶ ἐκρύβησαν εἰς τὸ πλησίον δάσος. Ὡς «Μυκάλη» ἐπροχώρησε βραδύτατα, παρετήρησε προσεκτικῶς τὴν παραλίαν τοῦ ὅρμου καὶ τὰ ὑψώματα, βαθμηδὸν ἐπλησίασεν εἰς ἀπόστασιν 100 μέτρων ἀπὸ τοῦ ίστιοφόρου, τοῦ δροῦον τὸ δνομα «Ὑπαπαντή» ἀνεγινώσκετο εὐκρινῶς ἐπὶ τῆς πρύμνης, καὶ ἐβεβαιώθη ὅτι ἥτο παντελῶς ἔρημον ἀνδρῶν. Ἡτο ἐτοίμη νὰ βάλῃ βολάς τινας ταχυδόλων κατὰ διαφόρων σημείων τῆς ξηρᾶς, διὰ νὰ ἐξακριβώσῃ ἀν ὑπῆρχεν ἐχθρός, μὲ τὴν πρόθεσιν νὰ λάβῃ κατόπιν τὰ κατάλληλα μέτρα πρὸς μετατόπισιν τοῦ ίστιοφόρου καὶ ἐξασφάλισιν αὐτοῦ εἰς ἀπότερον σημεῖον τῆς ἀκτῆς, ὅταν ἐρρίφθη κατ' αὐτῆς βολὴ τυφεκίου ἐκ τοῦ λόφου τοῦ εὑρισκομένου ἀριστερὰ τῷ εἰσπλέοντι εἰς τὸν ὅρμον. Ὁ κυβερνήτης τῆς «Μυκάλης» ἀμέσως διέταξε ν' ἀρχίσῃ πῦρ διὰ τὸν δρόμον ἐξ ἀποστάσεων 800,900 καὶ 1000 μέτρων, καί, μὲ τοῦτο, τὸ ἐχθρικὸν πῦρ διὰ τυφεκίων ἐγενικεύθη ἀπὸ τριῶν θέσεων εὑρισκομένων κυκλικῶς τοῦ ὅρμου, ἀπὸ τῶν δροῦων ἔβαλλον ἄνδρες κυκρούμμενοι ὅπισθεν βράχων τινῶν ἢ δένδρων τοῦ δάσους. Τὸ ἐχθρικὸν πῦρ, τὸ δροῦον κατ' ἀρχὰς ἥτο πολὺ πυκνόν, ἔγινε μετ' ὀλίγον ἀραιότερον κατόπιν τοῦ πυρὸς τῆς «Μυκάλης». Ἐν τῷ μεταξὺ ὁ κυβερνήτης τῆς ἀνεπόδισε τὸ πλοῦον, διὰ ν' ἀπομακρυνθῇ τοῦ κέντρου τοῦ ὅρμου δροῦου διεσταυροῦντο τὰ πανταχόθεν ἐρχόμενα ἐχθρικὰ πυρά, ἀλλά, καθ' ὃν χρόνον τὸ πλοῦον ἀναποδίζον ἐστρέφετο πρὸς τ' ἀριστερά, ἥρχισε πῦρ κατ' αὐτοῦ ἐκ δύο ταχυδόλων τὰ δροῦα εὑρίσκοντο ἐπὶ τοῦ βορείου καὶ τοῦ ἀνατολικοῦ μέρος τοῦ ὅρμου.

Εἰς ταῦτα προσετέθη μετ' ὀλίγον καὶ ἐν πολυθόλον, τὸ δροῦον ἀνεγνωρίσθη ἐκ τοῦ χαρακτηριστικοῦ κρότου καὶ τῆς ἀθρόας πτώσεως τῶν βολίδων. Ὡς «Μυκάλη» εἰς ἀπάντησιν ἐθεσεν εἰς ἐνέργειαν καὶ τὰ ταχυδόλα τῆς, ἔβαλλε κατ' ἀρχὰς ἐξ ἀποστάσεως 1000 μέτρων, καὶ ἐφ' ὅσον ἀπεμακρύνετο ηὕξανε τὸ βεληνεκὲς καὶ διηγύθυνε τὴν σκόπευσιν ἐκεῖ δρόθεν ἥρχοντο τὰ βλήματα, ἀλλὰ τὴν ἀκριβῆ θέσιν τῶν ἐχθρικῶν πυροβόλων δὲν κατόρθωνε ν' ἀναγνωρίσῃ, ἐπειδὴ ἔβαλλον μὲ ἄκαπνον πυρίτιδα καὶ ἥσαν κεκρυμμένα ἐντὸς τοῦ δάσους. Ὅταν συνετελέσθη ἡ στροφὴ τοῦ πλοῦον πρὸς ἔξοδον ἐκ τοῦ ὅρμου καὶ εὑρέθη τοῦτο εἰς ἀπόστασιν 1500 μέτρων ἀπὸ τῆς ἀκτῆς, ὁ κυβερνήτης ἐστρεψεν ἐκ νέοι

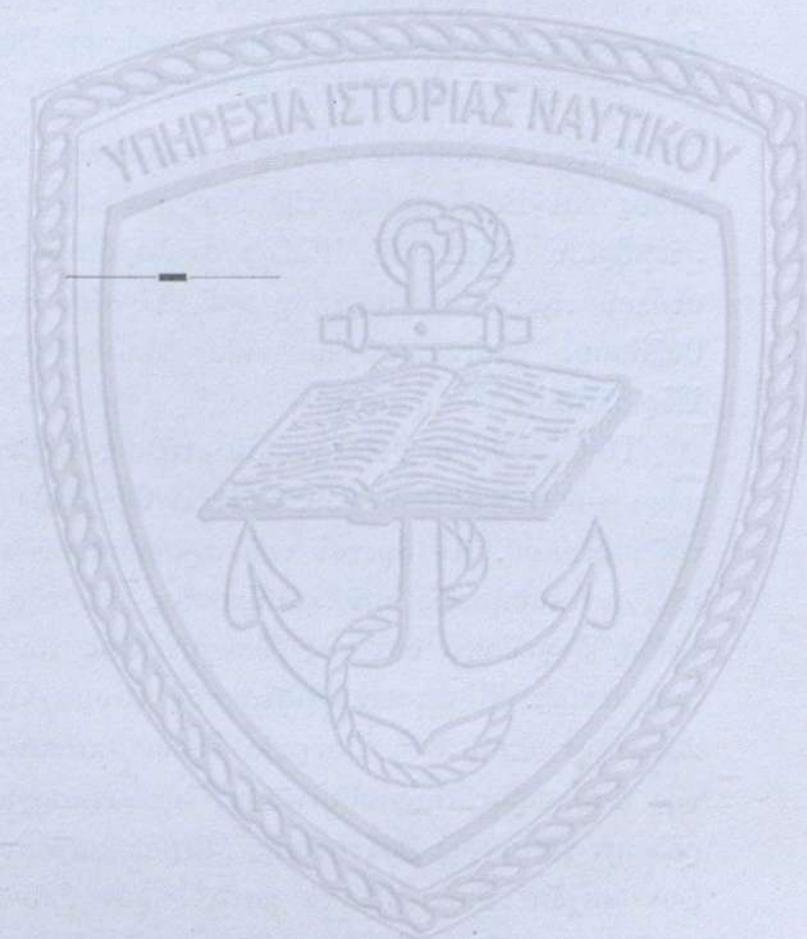
τὴν πρῶραν πρὸς τὸν ὄρμον καὶ ἔξηκολούθησε τὸ πῦρ πρὸς τὸν σκοπὸν νὰ ἔξακριβώσῃ τὰς θέσεις τῶν ταχυβόλων, ἀλλὰ μόνον ἐπὶ τῶν λόφων ἐφάνησαν ἀνδρες τινες νὰ μετακινῶνται, τοὺς ὅποιους ἀπεδίωξαν ἐκεῖθεν τὰ πυρὰ τῆς «Μυκάλης». Ἐπὶ τοῦ πλοίου ἐπεσαν 6 ἔχθρικὰ βλήματα, ἐκ τῶν ὅποιων τὰ τρία διέτρησαν τὸ πρόσθιον μέρος τῆς γεφύρας, ἐγγύτατα τῆς θέσεως ὅπου εὑρίσκετο ὁ κυβερνήτης μετὰ τοῦ ὑπάρχον, καὶ τὰ λοιπὰ τρία διέτρησαν τὰς πλευρὰς τοῦ πλοίου. Δύο ἐκ τῶν τελευταίων τούτων ἔξερράγησαν, τὸ μὲν ἐντὸς τῆς πρώτης θέσεως καὶ τὰ θραύσματα ἐτραυμάτισαν τὸν ἕνα πλοηγὸν ἐκ Καστελλορίζου, τὸ δὲ ἄνωθεν τοῦ πρωραίου κύτους, ὅπου ἦτο ἡ πυριταποθήκη. Τὸ τρίτον εἰσέδυσεν εἰς τὸ διαμέρισμα τῶν θερμαστῶν ἀλλὰ δὲν ἔξερράγη. Ἐκ τῶν βολίδων τῶν τυφεκίων καὶ τῶν πολυβόλων πλεῖσται εὗρον τὸ πλοῖον, διέτρησαν λέμβους καὶ ἀπέκοψαν σύρματα καὶ σχοινία τοῦ ἔξαρτισμοῦ.

Ἐπειδὴ ἡ πρόσδεσις πρὸς ρυμούλκησιν τοῦ ἔρημου ἀνδρῶν ἴστιοφόρου θ' ἀπήτει χρόνον τινα, κατὰ τὸν ὅποιον τὸ εὔδρομον θὰ ἔμενεν ἐκτεθειμένον εἰς τὸ πῦρ τῶν ἔχθρικῶν ταχυβόλων καὶ θὰ εἶχε ζημίας, ἀφ' ἐτέρου ἡ ἀποστολὴ τῶν ἀνδρῶν ἐπὶ τοῦ ἴστιοφόρου ὑπὸ τοιούτους ὅρους θὰ τοὺς ἔξεθετεν εἰς βέβαιον ὅλεθρον, ὁ κυβερνήτης ἀπεφάσισε μετὰ μίαν ὥραν ὅπως ἀποχωρήσῃ.

Οὐδεμία ἀμφιβολία ὑπάρχει ὅτι ἡ ἀμυνα τοῦ ὄρμου εἶχε παρασκευασθῆναι καλῶς, πρὸς τὸν σκοπὸν καὶ μὲ τὴν ἐλπίδα ὅτι τὸ ἐκεῖ κρατούμενον ἴστιοφόρον θὰ ἐπροκάλει ἀποστολὴν Ἑλληνικοῦ ἀντιτορπιλικοῦ διὰ νὰ τὸ ἐλευθερώσῃ. Οἱ ὄρμοι εἶνε κατ' ἔξοχὴν κατάλληλοι διὰ τοιαύτην ἐνέργειαν ἐξ ἐνέδρας, διότι παρέχει εἰς τὸν ἀμυνόμενον τὸ πλεονέκτημα νὰ δύναται νὰ βάλῃ ἀθέατος ἐκ τῶν κύκλων τοῦ ὄρμου ὑψωμάτων, ἀπὸ τῶν ὅποιων τὰ πυρὰ διασταυροῦνται καθ' ὅλην τὴν ἐκτασιν αὐτοῦ.

Τοιαῦτα ἦσαν τὰ ναυτικὰ συμβάντα κατὰ τὸν Τουρκικὸν πόλεμον. Ἀναφέρω συμπληρωτικῶς ὅτι ὁ ὑπολοχαγὸς τοῦ μηχανικοῦ Μουτούσης, ἐπιβαίνων τοῦ πρώτου Ἑλληνικοῦ ὑδροπλάνου «Ναυτίλου» μὲ παρατηρητὴν τὸν σημαιοφόρον Μωραϊτίνην ἐξετέλεσε πτῆσιν, τὴν 24ην Ιανουαρίου, ἀπὸ τοῦ Μούδρου εἰς Ναγαρᾶν ἄνωθεν τῆς θέσεως ὅπου ἔμενεν ὁ Τουρκικὸς στόλος ἡγκυροθο-

λημένος. Ἐρριψε κατὰ τοῦ στόλου 4 βόμβας καὶ κατόπιν ἐπανῆλθεν εἰς τὸ Αἴγαιον. Εἰς τὸ ὄψις τῆς Ἱμβρου ἐπαθε βλάβην ἡ μηχανὴ τοῦ ὑδροπλάνου, ἐσταμάτησε καὶ τὸ ὑδροπλάνον κατῆλθεν ὅμαλῶς ἐπὶ τῆς θαλάσσης νοτίως τῆς νήσου, διόθεν τὸ ἐρρυμούλκησεν εἰς Μούδρον τὸ ἀντιτορπιλικὸν «Βέλος», τὸ ὅποιον τίχε διαταχθῆ νὰ τὸ παρακολουθῇ. Ὁταν τὸ ὑδροπλάνον εἶχε διέλθη ἄνωθεν τῆς ἔηρᾶς, τὰ εὑρισκόμενα Τουρκικὰ στρατεύματα τὸ είχον πυροβολήσῃ ἐπιτυχῶς καὶ ἐφερεν διάπειρας τινας βολίδων ὅπλων ἐπὶ τοῦ ἔντονος σκελετοῦ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ε'

Περιεχόμενα

Σχετικά τῶν ἀξιώσεων τῶν Βουλγάρων.— Ὁ λιμὴν τῶν Ἐλεύθερῶν.— Τὰ ὄχυρά τῆς Καβάλλας κατὰ τὴν 12ην Μαΐου.— Ἀνακωχὴ μετὰ τῆς Τουρκίας.— Κινήσεις τοῦ στόλου κατὰ τὸν Βουλγαρικὸν πόλεμον.— Τὸ 29ον σύνταγμα.— Ἡ συνθήκη Βουκουρεστίου.

Κατὰ τὸ ἄρθρον 2 τῆς στρατιωτικῆς συμφωνίας, μεταξὺ Ἑλλάδος καὶ Βουλγαρίας, τῆς ὑπογραφείσης ἐν Σόφιᾳ τὴν 9ην Σεπτεμβρίου 1912, ἡ Ἑλλὰς ἀνελάμβανε νὰ ἐπιχειρήσῃ διὰ τοῦ στόλου τῆς νὰ κυριαρχήσῃ τοῦ Αἰγαίου καὶ διακόψῃ τὰς διὰ τῆς θαλάσσης ταύτης συγκοινωνίας ἀπὸ τῆς Μικρᾶς Ἀσίας εἰς τὴν Εὐρωπαϊκὴν Τουρκίαν.

Τὸ ἔργον τοῦ Ἑλληνικοῦ στόλου, διαθέτοντος πολὺ δὲιγώτερα μέσα τοῦ ἀντιπάλου του, κατεδείχθη ἀπὸ τῶν πρώτων ἡμερῶν τοῦ πολέμου. Αἱ ἀρεταὶ τοῦ προσωπικοῦ του, ἐμπνεομένου ὑπὸ τῆς συναισθήσεως τοῦ καθήκοντος καὶ τῆς ἀγάπης πρὸς τὴν πατρίδα, ἥγγισαν διὰ τὰς ὑποχρεώσεις τοῦ ἀνωτέρω ἄρθρου τῆς συμφωνίας. Τὸ ἀποτελέσματα τῆς ναυμαχίας τῆς 5ης Ιανουαρίου, κατὰ τὴν δούλιαν ἡ Τουρκία ἔχασε πᾶσαν ἐλπίδα ἐπαναλήψεως τῆς ἀποπείρας ἀμφισβητήσεως τῆς κυριαρχίας τῆς θαλάσσης, ἐστρέφοντας τὰ μέχρις ἔκείνης τῆς ἡμέρας, κατόπιν αἰματηρῶν καὶ ἐνδόξων μαχῶν, ἀποκτηθέντα κατὰ ἔηραν ὑπὸ τῶν συμμάχων Βαλκανικῶν στρατῶν καὶ ἔξησφάλισαν τὴν ἄλωσιν τῶν πολιορκουμένων φρουρίων τῷ Ιωαννίνων, τῆς Ἀδριανούπολεως καὶ τῆς Σκόδρας.

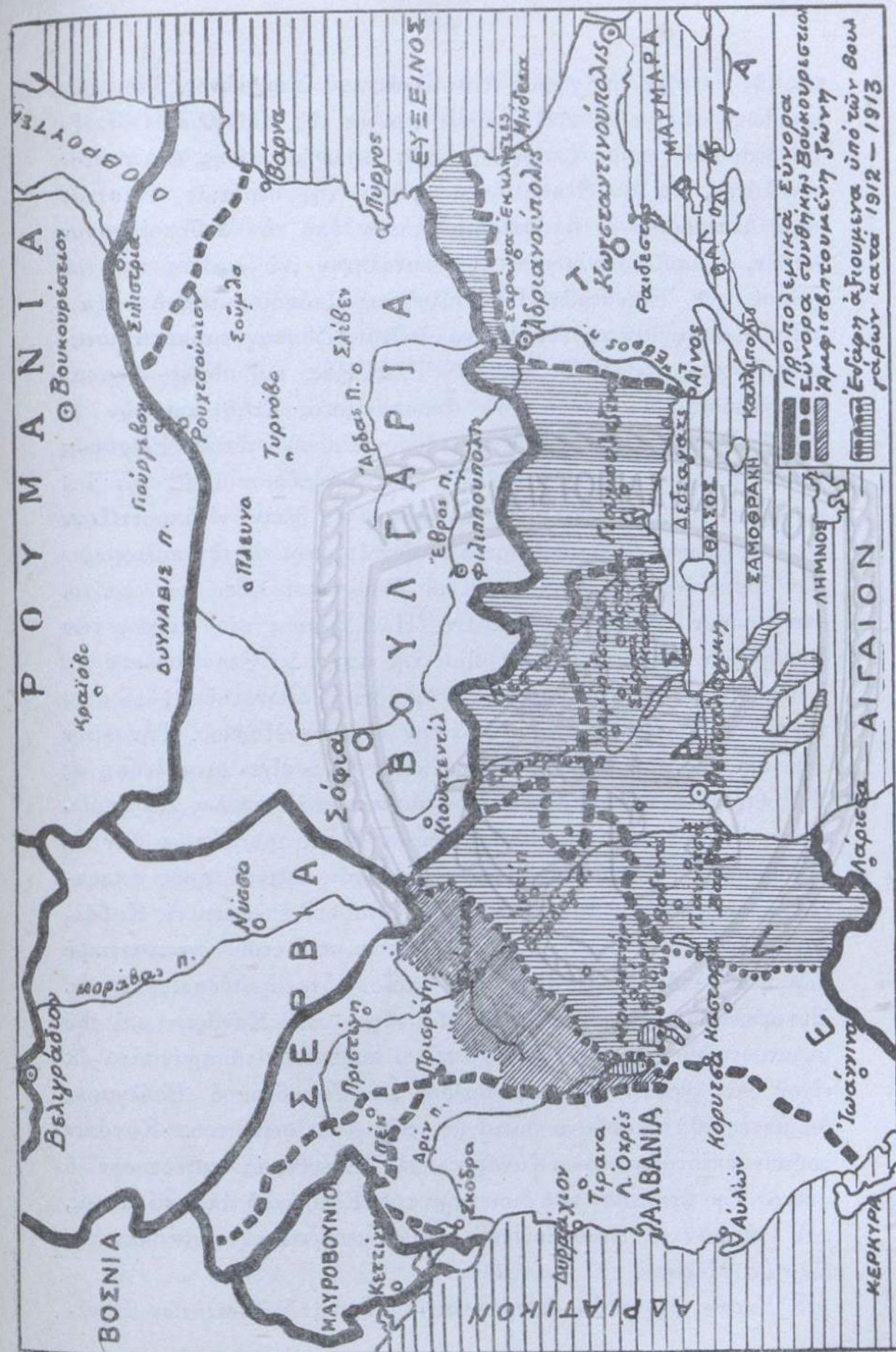
Κατὰ τὰ συμφωνηθέντα ἐν Λονδίνῳ, ἡ μεταξὺ Τουρκίας καὶ Βουλγαρίας νέα δροθετικὴ γραμμὴ ἤρχιζεν ἀπὸ τῆς Αἴνου ἐν τῷ Αἰγαίῳ πελάγει καὶ ἐπερατοῦτο εἰς τὴν Μήδειαν τοῦ Εὐξείνου Πόντου. Τὰ ἐν Εὐρώπῃ Τουρκικὰ ἐδάφη, τὰ δυτικῶς τῆς δροθετικῆς ταύτης γραμμῆς, ἔξαιρουμένης τῆς Ἀλβανίας, παρεχωροῦντο ὑπὸ

τῆς Τουρκίας εἰς τὰ σύμμαχα Βαλκανικὰ κράτη. Ὁ διακανονισμὸς τῶν Ἀλβανικῶν συνόρων ἀπέμενεν εἰς χεῖρας τῶν Μεγάλων Δυνάμεων. Διὰ τῆς τοιαύτης λύσεως ὅσαι διαφοραὶ θὰ προέκυπτον, κατὰ τὸν διακανονισμὸν τῶν νέων συνόρων τῶν συμμάχων Βαλκανικῶν κρατῶν, ἔμελλον νὰ λυθοῦν δι᾽ ἀπ᾽ εὐθείας μεταξύ των συνεννοήσεως. Ἡ τοιαύτη ἀποψις ἔμελλε νὰ δημιουργήσῃ τὴν λύσιν τῆς συμμαχίας καὶ τὸν Βουλγαρικὸν πολεμον. Ἡ μυστικὴ συμφωνία Βουλγαρίας καὶ Σερβίας, ἡ ὅποια προηγήθη πολὺ τῆς εἰσόδου τῆς Ἑλλάδος εἰς τὴν συμμαχίαν των, ἐπρόβλεπε περίπτωσιν ἡττης τῆς Τουρκίας κατόπιν πολέμου τῶν δύο τότε συμμάχων. Κατ᾽ αὐθαίρετον συμφεροντολογικὴν σειρὰν σκέψεων τῆς Βουλγαρίας, ὅσα Μακεδονικὰ ἐδάφη δὲν διετέλουν ὑπὸ τὴν Σερβικὴν ἐπιρροὴν ἔμελλον νὰ περιέλθουν ὑπὸ τὴν Βουλγαρικὴν κυριαρχίαν. Ἄλλα τὰ Μακεδονικὰ ἐκεῖνα ἐδάφη ἥσαν κατωκημένα ὑπὸ καθαρῶς Ἑλληνικῶν πληθυσμῶν. Τὰ ἐδάφη, νοτίως Μοναστηρίου, Δοϊράνης καὶ Δεμίρ—Ισσάρ μέχρι τῆς Ἀδριανούπολεως καὶ τῶν παλαιῶν συνόρων Βουλγαρίας— Τουρκίας ἐπὶ τοῦ Εὐξείνου Πόντου, ἥσαν ἐκεῖνα ὅπου ἐπλεόναζε μόνον τὸ Ἑλληνικὸν στοιχεῖον καὶ ὅπεν δὲν ὑπῆρχον ἄλλοι Βούλγαροι πλὴν τῶν ἀπαραιτήτων διὰ τὴν προπαγάνδαν καὶ τὴν συντήρησιν τῶν ἀνταρτῶν. Τὰ ἀληθῆ συμφέροντα τῆς Βουλγαρίας ἥσαν βιοείως Δοϊράνης καὶ Δεμίρ—Ισσάρ. Ἀφ' ἣς στιγμῆς ἡ Ἑλλὰς εἰσῆλθεν εἰς τὴν συμμαχίαν, ἥλαττοῦ ἡ ἀναλογία τῶν συνεισφερομένων κατὰ ἔηραν δυνάμεων τῆς Βουλγαρίας ως πρὸς τὴν Σερβίαν, διότι εἰς τὸν κοινὸν ἀγῶνα προσετίθετο καὶ ὁ Ἑλληνικὸς στρατὸς. Ἀφ' ἐτέρου, διὰ τῆς κυριαρχίας τῆς θαλάσσης ὑπὸ τοῦ Ἑλληνικοῦ στόλου, ἥλαττοῦ κατὰ πολὺ ὁ ἀριθμὸς τῶν Τουρκικῶν δυνάμεων, ἐναντίων τῶν δούλων ἔμελλε νὰ παλαισθῇ η Βουλγαρία, ως ἐκ τῆς ἀδυναμίας Τουρκικῶν στρατιωτικῶν μεταφορῶν διὰ θαλάσσης. Ἀνεξαρτήτως τούτων, ἐκ τῶν δούλων δὲν ἦδύναντο νὰ ἴσχύουν πλέον αἱ βάσεις τῆς μυστικῆς ἐκείνης συνθήκης, ἡ Ἑλλὰς δέν θὰ ἥνείχετο σύνορα μὴ καθοριζόμενα ἐπὶ τῇ βάσει τῶν γεωγραφικῶν καὶ ἐθνογραφικῶν ὅρίων, τουλάχιστον ως πρὸς τὴν Μακεδονίαν. Ἡ ἀναλογία τῶν παραχωρουμένων ἐδαφῶν πρὸς τὴν Σερβίαν κατὰ τὴν μυστικὴν συνθήκην, εἶχεν ἐλαττωθῆ πολὺ διὰ τῆς ὑπὸ

τοῦ συνέδριου τοῦ Λονδίνου ἀποφάσεως ἐπεκτάσεως τῶν Ἀλβανικῶν συνόρων. Ἡ ἀμφισβητούμενη ζώνη πρὸς τὸ μέρος τῆς Ἀλβανίας ἔξηκολούθει ἀκόμη νὰ εἴνε θέμα συζητήσεως διὰ τοὺς Βουλγάρους, παρὰ τὴν δικαιοτάτην αὐξησιν τῶν ἀξιώσεων τῆς Σερβίας ὡς ἐκ τοῦ ἐλαττώσεως τῶν βλέψεων τῆς πρὸς τὸ Ἀλβανικὰ σύνορα καὶ τοῦ ἀδυνάτου τῆς ἴσχυος τῆς μυστικῆς συνθήκης ἀφ' ἣς ἡ Ἑλλὰς εἶχεν εἰσέλθη εἰς τὴν συμμαχίαν. Ἐκτὸς τῆς συμφυνθείσης ἀναλογίας τοῦ ἀριθμοῦ τῶν Βουλγαρικῶν στρατευμάτων πρὸς τὸ δλον, συμμετέσχον 50.000 Σερβικοῦ στρατοῦ εἰς τὴν πολιορκίαν τῆς Ἀδριανουπόλεως καὶ εἰς τὰς ἐπιχειρήσεις τοῦ Μπουλαΐδη συνέδραμον τοὺς Βουλγάρους ἄλλαι Σερβικαὶ δυνάμεις.

Κατὰ τὸ συνέδριον τοῦ Λονδίνου οἱ Βούλγαροι ἔλαβον πολὺ παράδοξον στάσιν. Λιότι, ἐν ᾧ ἐπέμειναν εἰς τὴν ἀξιώσιν τῆς παραχωρήσεως εἰς αὐτοὺς τῆς Ἀδριανουπόλεως, πολὺ πρὸν ἡ περιπέσῃ εἰς χεῖρας των, καὶ ὑπεστηρίχθησαν ὑπὸ τοῦ Ἑλληνος καὶ τοῦ Σέρβου πρωθυπουργῶν, οὐδεμίαν διάθεσιν ἔδειξαν νὰ ὑποστηρίξουν τὸ ζῆτημα τῶν Ἀλβανικῶν ὅρων, τὰ δοπιὰ θὰ ἐπέτρεπον εἰς τὴν Ἑλλάδα τὴν λύσιν τοῦ ζητήματος τῶν Βορειοηπειρωτικῶν συνόρων καὶ τὴν Σερβίαν τοῦ ζητήματος τῆς ἔξόδου εἰς τὸ Ἀδριατικὸν πέλαγος. Ἡ Ρωσικὴ κυβέρνησις ὑπεστήριξε τὰς βλέψεις ἐκείνας καὶ ἐπεδίωξεν Ἀλβανικὰ ὅρια τὰ δοπιὰ θὰ ἐπέτρεπον μέσην τινα λύσιν. Ἡ τοιαύτη στάσις τῶν Βουλγάρων ἐσυγχρονίσθη μὲ τὰς διαρκεῖς προστριβὰς αἱ ὅροι αἱ ἐπροκαλοῦντο ὑπὸ αὐτῶν, ἐνεργούντων καταλήψεις ἐδαφῶν συμφώνως πρὸς τὰς ἀποφάσεις των. Ἐδομάδας τινας μετὰ τὴν εἰς Ἑλλάδα ἐπάνοδον τοῦ προέδρου τῆς Ἑλληνικῆς κυβερνήσεως ἥρχισαν αἱ μεταξὺ Ἑλλάδος καὶ Σερβίας συνεννοήσεις διὰ συμφωνίαν στρατιωτικήν, εἰς περίπτωσιν καθ' ἣν ἡ Βουλγαρία θὰ παρουσίαζε δυσκολίας εἰς τὸν διακανονισμὸν τῶν συνόρων τῆς. Αἱ συνεννοήσεις αὗται κατέληξαν κατὰ τὸν μῆνα Ιούνιον τοῦ 1913 εἰς δριστικὸν διακανονισμὸν τῶν συνόρων μεταξὺ Ἑλλάδος καὶ Σερβίας καὶ συμμαχίαν δεκαετῆ, ἐπιθετικὴν καὶ ἀμυντικήν.

Τὸ ζῆτημα δικαιωμάτων προτεραιότητος κατοχῆς ἐπὶ τῶν περιοχῶν τῆς Μακεδονίας ἐδημιουργήθη ἀπὸ τῆς καταλήψεως τῆς Θεσσαλονίκης. Τοὺς Ἑλληνας ἴδιαιτέρως ἐνδιέφερεν ἡ προτεραιό-

της τῆς κατοχῆς τῆς χώρας ἀνατολικῶς τοῦ Στρυμῶνος, ἡτοι τῶν κοιλάδων Παγγαίου καὶ Συμβόλου, μέχρι τῆς Καβάλλας. Οὔτε ἐν Βουλγαρικὸν χωρίον ὑπάρχει ἐπὶ τῆς περιοχῆς ἐκείνης. Διὰ τοῦτο τὸν λόγον, τὸ ἐν Θεσσαλονίκῃ τμῆμα τῆς στρατιᾶς ἀπέστειλε κατὰ Δεκέμβριον ἐν ἀπόσπασμα ἵπτεων ὑπὸ τὸν ἀνθυπολοχαγὸν Νταῆν, ὁ ὅποιος ἐνήργησε τὴν κατάληψιν τοῦ λιμένος καὶ τοῦ χωρίου τῶν Ἐλευθερῶν. Οἱ Βούλγαροι, οἱ ὅποιοι ἀπέδιδον ἔξαιρετικὴν σημασίαν εἰς τὸν λιμένα ἐκεῖνον, ὥθησαν τμήματα καταλήψιες πρὸς τὸ Πράβι καὶ τὰς Ἐλευθεράς, καὶ οὕτως ἤρχισαν μικροπροστριβαὶ μεταξὺ τοῦ ἀποσπάσματος Νταῆ καὶ τῶν ἐν Πράβι Βουλγάρων ἐπεκταθέντων μέχρι καὶ τῆς αὐτόθι Ρωσικῆς μονῆς. Κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην, κατὰ Δεκέμβριον 1912 καὶ Ἰανουάριον 1913, οἱ Ἐλληνες δὲν ἦσαν εἰς θέσιν ν' ἀποστείλουν ἐκεῖ ἐνισχύσεις, διότι εὑρίσκοντο ἀπησχολημένοι εἰς τὴν πολιορκίαν τῶν Ἰωαννίνων, ἀλλ' οὔτε καὶ οἱ Βούλγαροι διότι καὶ ἐκεῖνοι ἐποιούρχουν τὴν Ἀδριανούπολιν. Ἡ ἐκδήλωσις τῶν τάσεων τῶν Βουλγάρων ἔξηνάγκασε τὸ τμῆμα τῆς στρατιᾶς Θεσσαλογίκης νὰ ἐνισχύσῃ τὸ ἀπόσπασμα Νταῆ διὰ δύο λόχων τοῦ 21ου συντάγματος τῆς 7ης μεραρχίας ὑπὸ τὸν λοχαγὸν Μάρκου. Τὴν 15ην Δεκεμβρίου τὸ πλοῖον ἐφοδιασμοῦ «Κανάρης» εἶχε καταπλεύση εἰς Ἐλευθεράς, εἰς ἐνίσχυσιν τοῦ ἀποσπάσματος τῶν ἵπτεων, καὶ ἀποβιβάσει ὀλίγους ναύτας. Ἀλλ' ἐπειδὴ οἱ Βούλγαροι ἀπέστειλαν ἐκ Πραβίου εἰς Ἐλευθεράς ἀμέσως ἐνα λόχον πεζικοῦ, πρὸς ἀποφυγὴν τῶν περαιτέρω προστριβῶν, ὁ «Κανάρης» ἐπλευσεν εἰς Καβάλλαν, πρὸς συνεννόησιν τοῦ κυβερνήτου μετὰ τοῦ στρατιωτικοῦ διοικητοῦ ὑπὸ τὰς διαταγὰς τοῦ ὅποιον ἡτο ἡ δύναμις Πράβι. Συνεφωνήθη τότε, μεταξὺ τοῦ κυβερνήτου τοῦ «Κανάρη» καὶ τοῦ στρατιωτικοῦ διοικητοῦ Καβάλλας, νὰ παρέμενον τὰ πράγματα ὡς εἶχον ἐπὶ τέσσαρας ἀκόμη ἡμέρας καὶ ἔως ὅτου ὁ Βούλγαρος διοικητὴς θὰ ἐλάμβανε διαταγὰς τῶν ἀνωτέρων του. Κατόπιν τούτων ἐπέστρεψεν ὁ «Κανάρης» εἰς Ἐλευθεράς, κατέστησεν ὁ κυβερνήτης ἐνήμερον τὸν διοικητὴν τοῦ Ἐλληνικοῦ ἀποσπάσματος, καὶ ἐπλευσεν εἰς Θεσσαλονίκην ὅπόθεν μετέφερε τὴν ἐνίσχυσιν τῆς διλοχίας Μάρκου.

Ἐκτοτε ἤρχισε νὰ ἐκδηλοῦται ἡ ἔχθρικὴ διάθεσις τῶν Βουλ-

γάρων, ἡ ὅποια κατέληξε περὶ τὰ τέλη τοῦ Ἰανουαρίου εἰς τὰς συμπλοκὰς Νιγρίτης καὶ Σερρῶν. Ἡ πτῶσις τῶν Ἰωαννίνων, κατὰ τὸ δεύτερον δεκαήμερον τοῦ Φεβρουαρίου, ἐπέτρεψε διάθεσιν δυνάμεων. Κατόπιν τῶν μεταφορῶν τοῦ στρατοῦ εἰς Θεσσαλονίκην, ἀπεστάλη, κατὰ τὰς ἀρχὰς Ἀπριλίου, πρὸς τὰς ἐκβολὰς τοῦ Στρυμῶνος ἡ 7η μεραρχία καὶ κατέλαβε τὴν γραμμὴν Γέφυρα - Ἀγγίστας, Σέμαρτο, Μοσθένι, Δεμερόλη. Αὕτη εἶχεν ὡς προτεταγμένα σημεῖα τὸ ἐπὶ τῶν ἀνατολικῶν ἀντερείδων τοῦ Παγγαίου χωρίον Αὐλὴ καὶ τὰς Ἐλευθεράς, διὰ διλοχίας πεζικοῦ ὑπὸ τὸν ὑπολοχαγὸν Ζωϊτόπουλον. Τὴν 26ην Ἀπριλίου οἱ Βούλγαροι ἐπετέθησαν ἐναντίον τῆς διλοχίας τῶν Ἐλευθερῶν, ἡ ὅποια ἀντέταξεν ἐπίμονον ἀντίστασιν. Τὸ 20ον σύνταγμα πεζικοῦ, ἵνα ἀπαλλάξῃ τὴν διλοχίαν ἐκ τῆς δυσκόλου ταύτης περιστάσεως, ἐνήργησεν ἐπίθεσιν ἀπὸ τοῦ Μοσθένι πρὸς τὸ Πράβι. Τὴν ἐπίθεσιν ἐκείνην ἐπηκολούθησε συνθηκολόγησις, καὶ καθωρίσθη οὐδετέρα γραμμὴ μεταξὺ Ἐλλήνων καὶ Βουλγάρων. Κατ' ἐκείνην τὴν ἡμέραν συνέπεσε νὰ γίνη ἡ πτῶσις τῆς Ἀδριανουπόλεως καὶ οἱ Βούλγαροι ἀπέστειλαν ἀμέσως εἰς Πράβι ὀλόκληρον ταξιαρχίαν ὑπὸ τὸν συνταγματάρχην Φιλιππώφ. Μετὰ τῆς ταξιαρχίας ἔφθασαν καὶ τρεῖς πεδιναὶ πυροβολαρχίαι. Ἡ ἄφιξις τῆς ταξιαρχίας ἀπεθράσυνε τοὺς Βουλγάρους, καί, τὴν 9ην Μαΐου, κατόπιν ἀφίξεως καὶ ἀλλων πλεύστων ἐνισχύσεων, αἱ ὅποιαι τοὺς ἔξισφάλιζον μεγάλην ἀριθμητικὴν ὑπεροχήν, ἤρχισε γενικὴ ἐπίθεσις αὐτῶν ἀπὸ Σερρῶν μέχρις Ἐλευθερῶν. Ἡ κίνησις τῶν Βουλγάρων ἐγένετο μὲν στροφέα τὸ Πράβι καὶ στρεφομένην πτέρυγα τὰς Βουλγαρικὰς δυνάμεις περὶ τὴν Ἀγγίσταν, οὕτως ὥστε αἱ Ἐλληνικαὶ δυνάμεις ν' ἀπωθηθοῦν ἀπὸ τῆς Γεφύρας Ἀγγίστα πρὸς τὸ Τζάγεζι, εἰς τὰς ἐκβολὰς τοῦ Στρυμῶνος. Ἡ 7η Ἐλληνικὴ μεραρχία ἀπωθήθη ὀλόκληρος πρὸς τὰς ἐκβολὰς τοῦ Στρυμῶνος, καὶ μόνον τὸ 3ον τάγμα τοῦ 20ου πεζικοῦ συντάγματος ἀπέμεινεν εἰς τὴν κοιλάδα Παγγαίου - Συμβόλου, μὲν προτεταγμένην διλοχίαν ὑπὸ τὸν λοχαγὸν Σπυρίδωνος εἰς τὰς Ἐλευθεράς. Ἐτερον τάγμα τοῦ 19ου συντάγματος ἐμεινε πλησίον τῆς Ἀμφιπόλεως.

Ἐν τῷ μεταξὺ ἡ Ελληνικὴ κυβέρνησις, ἡ ὅποια διετέλει ἐν μεγάλῃ ἀπορίᾳ διὰ τὴν τοιαύτην στάσιν τῶν Βουλγάρων, εἶχε

διατάξη νὰ ἔμφανισθοῦν πλοῖα τινα πρὸ τῶν λιμένων Δεδεαγάτες καὶ Καβάλλας εἰς ἐπίδειξιν. Τὸ θωρηκτὸν «Σπέτσαι», τ' ἀντιορπιλλικὰ «Ναυχατοῦσα», «Ἄσπις» καὶ ὁ «Κανάρης», εἶχον ἀποπλεύση τὴν 10ην Μαΐου ἐκ Μούδρου, εἰς ἐκτέλεσιν ἑκείνης τῆς διαταγῆς, ἀλλ' ὅτε εὐρίσκοντο ἐν πλῷ πρὸς τὸ Δεδεαγάτες διετάχθησαν νὰ πλεύσουν κατ' εὐθεῖαν πρὸς τὸ Τσάγεζι τοῦ Στρυμῶνος, κατόπιν εἰδῆσεως περὶ τῆς γενομένης τὴν 9ην Μαΐου αἰφνιδίας ἐπιθέσεως τῶν Βουλγάρων κατὰ τῆς 7ης μεραρχίας. Ὁ «Κανάρης» κατέπλευσεν εἰς Ἐλευθερὰς καὶ τὰ λοιπὰ πλοῖα εἰς Τσάγεζι. Τὴν ἐπομένην, 11ην Μαΐου, ἀπέπλευσαν τὰ θωρηκτὰ «Ἄβερωφ» «Ψαρὰ» καὶ τ' ἀντιορπιλλικὰ «Πάνθηρ», «Ιέραξ» καὶ «Σφενδόνη» διὰ νὰ ἔμφανισθοῦν εἰς ἐπίδειξιν πρὸ τῶν αὐτῶν λιμένων. Περὶ τὴν ὥραν τῆς δύσεως τοῦ ἡλίου εὑρέθησαν τὰ πλοῖα ἔξωθεν τοῦ λιμένος Δεδεαγάτες, παρέπλευσαν τὴν ἀκτὴν καὶ ἔξηκολούθησαν τὸν πλοῦν πρὸς Καβάλλαν, ἐνώπιον τοῦ λιμένος τῆς ὁπίας εὑρέθησαν πρὸς τὰς 8ω 15λ πρωΐας τῆς ἐπομένης 12ης Μαΐου. Ἡ πορεῖα τὴν ὁπίαν ἐτήρουν ἡτο ἡ κατ' εὐθεῖαν ἀπὸ Θάσου εἰς τὸν λιμένα Καβάλλας, καί, ενρίσκοντο εἰς ἀπόστασιν 6000 περίπου μέτρων ἀπὸ τῆς πόλεως, ὅταν παρετηρήθησαν δύο πτώσεις βλημάτων 1000 μέτρα πρὸ τῆς πρώρας τοῦ «Ἄβερωφ». Τὰ πλοῖα ἔξηκολούθησαν τὸν πλοῦν, ἀλλὰ νέαι πτώσεις βλημάτων παρετηρήθησαν, τὴν φορὰν ταύτην πλησιέστεραι, καὶ ἀπὸ τοῦ μέσου τῆς παραλίας τῆς πόλεως ἐφάνησαν ἄλλαι πολλαὶ λάμψεις πυροβόλων μικροῦ διαμετρήματος, τῶν ὁπίων αἱ πτώσεις, ἀθρόαι, ἦσαν πολὺ βραχεῖαι, ἀπέχουσαι τουλάχιστον 1000 μέτρα τοῦ «Ἄβερωφ». Αἱ θέσεις τῶν πυροβόλων τοῦ μέσου διαμετρήματος δὲν ἐφαίνοντο ἀκόμη, ἀλλ' ὅταν ἔβαλον τὰ Βουλγαρικὰ πυροβόλα διὰ τρίτην φορὰν ἐφάνησαν λάμψεις ἀριστερὰ τῆς πόλεως, ὡς πρὸς τὰ ἐρχόμενα ἀπὸ τοῦ πελάγους καὶ ἐπὶ λόφου, εἰς ἀρκετὸν ὕψος ἀπὸ τῆς θαλάσσης. Αἱ τελευταῖαι πτώσεις ἀπεῖχον μόνον 50 μέτρα τῆς ἀριστερᾶς πλευρᾶς τοῦ «Ἄβερωφ». Ἡ πορεῖα τοῦ στόλου ἤλλαξε τότε καὶ ἤκολούθησε τὴν ἀκτὴν πρὸς τὰς Ἐλευθεράς, χωρὶς ν' ἀπομακρυνθοῦν τὰ πλοῖα πέραν τῆς ἀποστάσεως εἰς τὴν ὁπίαν τὴν εἶχον πλησιάσει. Εἰς τὸ πῦρ τῶν Βουλγάρων δὲν ἐδόθη ἀπάντησις. Εἶχε διαταχθῆ πολεμικὴ ἔγερσις, ἀπὸ τῆς

παρατηρήσεως τῆς δευτέρας πτώσεως τῶν Βουλγαρικῶν βλημάτων καὶ τὰ πυροβόλα ἀνεζήτουν τὴν θέσιν τῶν Βουλγάρων ἐπὶ τοῦ λόφου, ἀλλ' ἀπέκλινεν ὁ Ναύαρχος εἰς τὴν ἀπόφασιν νὰ μὴ ἀπαντήσῃ διὰ νὰ μὴ βλάψῃ τὴν Ἐλληνικὴν πόλιν τῆς Καβάλλας.

Βαθμηδόν, ἐφ' ὃσον ὑπεκώρει ἡ 7η Ἐλληνικὴ μεραρχία, ἤχισαν οἱ Βούλγαροι νὰ πιέζουν τὸ μέτωπον καὶ πρὸς τὸν στροφέα, καί, κατὰ τὴν 13ην Μαΐου, αἱ τρεῖς πεδιναὶ πυροβολαρχίαι τοῦ Φιλιππώφ ἐτάχθησαν κατὰ τοῦ λιμένος τῶν Ἐλευθερῶν, ἐπὶ τῆς κορυφογραμμῆς Τόβλιανη, καὶ ἔβαλον βολάς τινας κατὰ τοῦ τιμήματος τὸ δροῦον κατεῖχε τὸ φυλακεῖον τοῦ τελωνείου. Ἡ θέσις τῆς διλοχίας Ἐλευθερῶν, ἡ δροῦα ἔμενεν οὕτως ἀπομεμονωμένη ἀπέναντι ἴσχυρον Βουλγαρικὸν δυνάμεων εὑρίσκομένων εἰς Πράβι, ἢτο ἔξαιρετικῶς δυσχερής καὶ ἡ σωτηρία αὐτῆς ἐξηρτάτο ἐκ τῆς βοηθείας τὴν δροῖαν θὰ ἥδυνατο νὰ τῆς δώσῃ ὁ στόλος. Τὴν ἡμέραν ἑκείνην εὑρίσκετο εἰς τὸν λιμένα τῶν Ἐλευθερῶν τὸ θωρηκτὸν «Σπέτσαι», τὸ δροῦον εἶχε διαταχθῆ παρὰ τοῦ Ναυάρχου νὰ καταπλεύσῃ ἀποκλειστικῶς πρὸς τοῦτο ἀπὸ τοῦ Τσάγεζι, δροῦ εἶχε μεταβῇ ἀμέσως μετὰ τὴν ἐκδήλωσιν τῆς Βουλγαρικῆς ἐπιθέσεως. Ἡ παρουσία τοῦ θωρηκτοῦ κατέστησε τοὺς Βουλγάρους διστακτικούς, διότι μὲ τὴν βολήν των ἐσήμανε πολεμικὴν ἔγερσιν, δρότε ἑκεῖνοι ἔπαυσαν τὸ πῦρ. Ἀφ' ἐτέρου ἡ φρουρὰ Ἐλευθερῶν ἔλαβε πλέον ἐναντίον των ἀπειλητικὴν στάσιν καὶ διὰ τελεσιγράφου ἔζητησεν δροῦας οἱ Βούλγαροι ἐπανέλθουν εἰς τὰς θέσεις ἑκείνας περὶ τὸ Πράβι, τὰς δροῖας ἀρχικῶς κατεῖχον καὶ νὰ ἐγκαταλείψουν τὰ προκεχωρημένα σημεῖα, τὰ δροῖα ἐν τῷ μεταξὺ εἶχον καταλάβει αὐθαιρέτως δι' ἐπιθετικῶν ἐνεργειῶν.

Διὰ τῆς παρουσίας τῶν «Σπετσῶν» εἰς τὸν λιμένα τῶν Ἐλευθερῶν ἔξελιπεν ὁ δι' αἰφνιδιασμοῦ ἄμεσος κίνδυνος καταλήψεως αὐτῶν ὑπὸ τῶν Βουλγάρων. Μετ' ὀλίγας ἡμέρας αἱ «Σπέτσαι» ἀντεκατεστάθησαν ὑπὸ τοῦ «Ιέρακος», ὁ δροῦος παρέμεινεν ἐπὶ πολλὰς ἡμέρας. Ἀλλ' ἐπειδὴ ὁ πόλεμος ἐθεωρήθη ἐπικείμενος τὸ Γενικὸν Στρατηγεῖον εἶχεν ἀποφασίσει τὴν σύμπτυξιν τῶν δυνάμεων τοῦ δεξιοῦ πρὸς Σταυρὸν καὶ τὴν ἐκτέλεσιν ἐπιθέσεως διὰ τοῦ ἀριστεροῦ πρὸς Κιλκίς καὶ Λαζανᾶν. Μία μόνη διμοιρία πεζικοῦ ἀπέμεινεν εἰς Ἐλευθερὰς, ἡ δροῖα μὲ τὴν κήρυξιν τοῦ

πολέμου, κατά τὴν 17ην Ἰουνίου, μετέβη δι' ἵστιοφόρων εἰς Θάσον.

Ἡ ἀνακωχὴ μετὰ τῆς Τουρκίας εἶχεν ὑπογραφῇ ἀπὸ τῆς 18ης Μαΐου. Καθ' ἥν ὅστιος εὐρίσκετο ἡγκυροβολημένος ἐν ὅρμῳ Χίου, οἱ Βούλγαροι ἀπροσδοκήτως τὴν 17ην Ἰουνίου ἐνήργησαν γενικὴν ἐπίθεσιν καὶ ἐπέφερον τὸν πόλεμον καθ' ἥν ἐποχὴν Ἡλληνες καὶ Σέρβοι ἀνέμενον τακτοποίησιν τῶν διαφορῶν τῇ διαιτησίᾳ τῆς Ρωσικῆς κυβερνήσεως. Τὰ πλοῖα ἀπέπλευσαν ἀμέσως, καὶ, τὴν ἐπομένην πρωῖαν, κατέπλευσαν εἰς τὸν Στρυμωνικὸν κόλπον, ὅπου συνεκεντρώθησαν βαθμηδὸν καὶ ὅσα ἄλλα πλοῖα ἀπουσίαζον δι' ἐπισκευὴν εἰς Ναύσταθμον. Ἡ αρχικῶς ἡγκυροβόλησαν εἰς τὸν ὅρμον τοῦ Σταυροῦ, ἄλλὰ μετά τινας ὥρας ἥρχισαν νὰ μεθορμίζωνται διαδοχικῶς εἰς Τσάγεζι καὶ νὰ λαμβάνονται θέσεις ἐπὶ τῆς προεκτάσεως τῶν ἐκβολῶν τοῦ Στρυμῶνος, ἀκριβῶς ἐκεῖ ὅπου ἥρχιζε τὸ μέτωπον. Ὁλόκληρος ἡ πολλῶν χιλιομέτρων μήκος παραλιακὴ ὁδός, ἀπὸ τῶν ἐκβολῶν τοῦ Στρυμῶνος μέχρι τοῦ Σταυροῦ, ἥτο κατὰ τὰς τρεῖς πρώτας ἡμέρας τοῦ πολέμου, κατάμεστος ἐξ ὅσων Ἡλλήνων τοῦ Παγγαίου καὶ τοῦ Συμβόλου ἐπρόφθασαν νὰ διαφύγουν μετὰ τῶν οἰκογενειῶν των τὴν πρωτοφανοῦς ἀγριότητος ἔξόντωσιν τῶν Βουλγάρων.

Ο δρόμος τοῦ Τσάγεζι, ὅπου ἡγκυροβόλησεν ὁ Ἡλληνικὸς στόλος, εὐρίσκετο ἐντὸς ἀκτίνος βολῆς ὑψωμάτων τινων τῶν Συμβόλου καὶ ἐκεῖθεν ἀπὸ θέσεων κεκρυμμένων ἐκανονιοβολήθη ἀνεπιτυχῶς τὴν μεσημβρίαν τῆς 19ης ἡ «Ὑδρα», ἡ δποῖα εἶχεν ἡγκυροβολήσει ἐπίσης εἰς Τσάγεζι, ἄλλα μᾶλλον πρὸς τὸ πέλαγος. Τ' ἀντιορπίλικὰ κατὰ τὰς περιπολίας των, ἐπανειλημμένως ἐπυροβολήθησαν ἀπὸ διαφόρων θέσεων τοῦ Συμβόλου δσάκις παρέπλεον τὴν ἀπτὴν ἀπὸ Τσάγεζι εἰς Ἐλευθεράς. Ἡ ξακρίβωσις τῶν θέσεων τῶν ἐχθρικῶν ταχυβόλων ἥτο δύσκολος ἀπὸ τῆς θαλάσσης. Ἐν τούτοις τὰ Ἡλληνικὰ πλοῖα πάντοτε ἀπήντησαν εἰς τοὺς Βουλγαρικοὺς κανονιοβολισμούς, καὶ διηγύθυνον τὴν βολήν των ὅπισθεν τῶν πτυχῶν τῶν λόφων ἐκεῖ ὅπου ἐκρινον ὅτι ἐκρύπτετο τὸ ἐχθρικὸν πυροβολικόν. Πάντα τὰ ἡγκυροβολημένα πλοῖα ἔβαλον ἐπανελειμμένως κατὰ τῶν ὑψωμάτων τοῦ Συμβόλου, δσάκις ἀνεγνωρίζοντο οἱ Βούλγαροι ἔφιπποι ἀνιχνευταί, οἱ δποῖοι μὲ ἀστραπιαίαν ταχύτητα ἀφίππευνον, ἥρπαζον τοὺς χαλινοὺς τῶν

ἴππων καὶ τοὺς παρέσυρον ὅπισθεν τῶν πτυχῶν τοῦ ἐδάφους. Ἡ αδιάλειπτος προσεκτικὴ παρατήρησις ἐγίνετο πρὸς τὸ μέρος τοῦ Συμβόλου, τὸ πυροβολικὸν τῶν πλοίων ἥτο πάντοτε ἔτοιμον καὶ κατὰ τὰς νύκτας εἰργάζοντο οἱ προβολεῖς. Ἐπὶ τῶν δυτικῶν τοῦ Στρυμῶνος ὑψωμάτων, τῶν κατεχομένων ὑπὸ τῶν ἡμετέρων, ἴδούθη παρατηρητήριον διὰ τὴν βολὴν τοῦ μεγάλου διαμετρήματος πυροβόλων τῶν θωρητῶν, τὰ δποῖα ἔβαλλον μὲ σημεῖα ἐπισημάνσεως κατὰ τῆς δεξιᾶς ὅχθης τοῦ Στρυμῶνος, εἰς τὸ ὕψος τῆς Ἀμφιπόλεως, κατὰ τῶν κατεχομένων θέσεων ὑπὸ τῶν Βουλγάρων. Ἡ βολὴ ἐκείνη ἔδωκεν ἀριστα ἀποτελέσματα.

Ἀπὸ τῆς πρώτης ἡμέρας τοῦ πολέμου ἐκηρύχθησαν ἐν ἀποκλεισμῷ αἱ Θρακομακεδονικαὶ ἀκταὶ αἱ κατεχόμεναι ὑπὸ τοῦ ἐχθροῦ, ἀπὸ τῶν ἐκβολῶν τοῦ Στρυμῶνος μέχρι τοῦ Αἴνου καὶ εἰς ἀπόστασιν 5 μιλλίων ἀπὸ τῆς παραλίας. Πρὸς ἔκπλουν ὅσων οὐδετέρων πλοίων θὰ εὑρίσκοντο τυχὸν ἐντὸς τῆς οὔτω δρισθείσης ζώνης παρεχωρήθη προθεσμία 24 ὥρῶν. Διὰ τὴν τήρησιν τοῦ ἀποκλεισμοῦ ὡργανώθησαν τακτικαὶ ἐκ περικτροπῆς περιπολίαι ἐξ ἐνδόμου «Μυκάλης», τοῦ μόνου ἐξ ἐκείνης τῆς μοίρας παραμείναντος ἐν τῇ ὑπηρεσίᾳ κατὰ τὸν Βουλγαρικὸν πόλεμον. Περὶ τὸ τέλος τοῦ πολέμου προσετέθησαν εἰς τὰ περιπολοῦντα πλοῖα καὶ δύο ἀτμομυοδόμωνες. Ἐν ἀντιορπίλικὸν ἐστάθμευε διαρκῶς εἰς Τένεδον.

Ἡ ὁχύρωσις τῶν παραλίων τῶν κατεχομένων ὑπὸ τῶν Βουλγάρων εἶχεν ὡς ἔξῆς. Ἐν Καβάλλα, ἀνατολικῶς Μουσλᾶ 6 πυροβόλα Κρούπ· ἐπὶ ὑψώματος Κιουτσούν Όρμάν, δυτικῶς Καλαμωτῆς, 24 πυροβόλα Κρούπ· εἰς θέσιν Καλαμωτὴ 4 τοπομαχικὰ πυροβόλα· καὶ εἰς θέσιν Καρᾶ Όρμάν, ἀνατολικῶς τῆς Καβάλλας, 6 πυροβόλα Κρούπ. Ἐκτὸς τούτων ὑπῆρχον νάρκαι ἔξωθεν τοῦ λιμένος Καβάλλας. Ἡ ὁχύρωσις τοῦ Δεδεαγάτες ἀπετελεῖτο· ἐκ δύο τοπομαχικῶν πυροβόλων, ἀνατολικῶς τῶν σιταποθηκῶν καὶ πόλεως καὶ ἀπεχόντων ἀλλήλων 100 μ.· καὶ ἐξ ἄλλων δύο τοπομαχικῶν πυροβόλων, ενδισκομένων δυτικῶς τῶν πρώτων καὶ εἰς ἀπόστασιν ἄλλων 100 μ. Ἐκτὸς τούτων ὑπῆρχον πεδινά τινα πυροβόλα, εἰς ἄλλας θέσεις δύο ξύλινα δμοιώματα πυροβόλων εἰς μέρος κατα-

φανές καὶ εἰς ἀπόστασιν 2.500 μ. ἀπὸ τῶν πραγματικῶν διὰ νὰ ἔξαπατοῦν τὰ προσερχόμενα πλοῖα τὰ δποῖα θὰ ἐπρόκειτο νὰ βάλλουν ἐναντίον των. Ἐν Μαρωνείᾳ, μεταξὺ τῆς πόλεως καὶ τῆς θαλάσσης, εἶχον τοποθετήσει 6 δρειβατικὰ ταχυδόλα Κανέ. Στήριγμα τῶν ταχυδόλων ἔκεινων ἦσαν δύο λόχοι πεζικοῦ.

Ἡ θαυμαστὴ προέλασις τοῦ Ἑλληνικοῦ στρατοῦ, κατόπιν σειρᾶς ἐνδόξων μαχῶν, ἤξανάγκαζε καὶ τοὺς ἐπὶ τῆς παραλίας Βουλγάρους ν' ἀποχωροῦν βαθμηδὸν ἐκ τῶν ὑπ' αὐτῶν κατεχομένων παραλίων θέσεων τῆς Μακεδονίας καὶ τῆς Θράκης καὶ νὰ συμπτύσσωνται. Ὁ Ναύαρχος ἔκανόν τε τὸ ἀγκυροβόλιον τοῦ στόλου ἐπὶ τῇ βάσει τῆς προελάσεως τοῦ Ἑλληνικοῦ στρατοῦ, τὴν δποῖαν ὑπεστήριξεν ἀπὸ τοῦ μέρους τῆς θαλάσσης. Εἶχεν ἡδη μεθορμισθεῖ τὸ πλεῖστον τοῦ στόλου εἰς Θάσον, ἥ «Ὑδρα» συνοδεύουσα ἐμπορικὰ πλοῖα ἔξετέλει ἐπίδειξιν ἀποβάσεως πρὸ τῆς Καλαμωτῆς, ἀνατολικῶς Καβάλλας, καὶ ἄλλα πλοῖα ἔξετέλουν κινήσεις πρὸ τῶν Ἐλευθερῶν, ὅταν, περὶ τὰ ἔξημερώματα τῆς 26ης Ιουνίου, ἔφθασεν ἐπείγουσα εἴδησις τῆς ἐκκενώσεως τῆς πόλεως Καβάλλας ὑπὸ τῶν Βουλγάρων ἀπὸ τοῦ παρελθόντος μεσονυκτίου. Ὁ Ναύαρχος ἀπέστειλεν ἀμέσως τὸ ἀντιορπιλλικὸν «Δόξα» νὰ καταλάβῃ τὴν πόλιν καὶ ὡρισε τὸν κυβερνήτην αὐτῆς ὡς στρατιωτικὸν διοικητήν. Πέριξ τοῦ λιμένος Καβάλλας εἶχον ποντισθῆ 30 νάρκαι. Τὸ ἀντιορπιλλικὸν «Λέων» παρέπλεε καὶ ἔκεινην τὴν πρωῖαν τὴν ἀκτὴν ἐξ Ἐλευθερῶν πρὸς Καβάλλαν ὅταν διῆλθε πλησίον μιᾶς νάρκης εἰς ἀπόστασιν 5 μόνον μέτρων ἀπὸ τῆς δεξιᾶς πλευρᾶς του. Ἡ νάρκη εύρισκετο εἰς χιλιάδων τινων μέτρων ἀπόστασιν δυτικῶς Καβάλλας. Τὸ ὑπουργεῖον τῶν Ναυτικῶν ἀπέστειλεν ἐντὸς 24ω ἐν τορπιλλοβόλον καὶ μίαν τορπιλλοθέτιδα, καὶ τὰ πλοῖα ἔκεινα ἥγρευσαν ὅσας νάρκας ὑπῆρχον ἐντὸς 5 ἡμερῶν. Κατὰ μῆκος τῆς παραλίας Καλαμωτῆς, καὶ εἰς μικρὰν ἀπόστασιν ἀπὸ τῆς ξηρᾶς, τὰ ὕδατα ἦσαν ἐλεύθερα ναρκῶν. Τὰ ἐλαφρὰ πλοῖα ἥκολούθησαν τοιαύτην πορεῖαν καὶ συνεκοινώνησαν ἔκεινα μετὰ τῆς Καβάλλας, μέχρις ὅτου ἔξελιπεν ὁ κίνδυνος τῶν ναρκῶν δύπτε καὶ μεθώρμισεν ἔκει δ στόλος. Δύο ἡμέρας μετὰ τὴν κατάληψιν τῆς Καβάλλας, δ ἀποκλεισμὸς περιωρίσθη ἀπὸ τῶν ἐκβολῶν τοῦ Νέστου μέχρι τοῦ Αἴνου.

Ἄπὸ τῆς συνομολογήσεως τῆς ἀνακωχῆς μετὰ τῆς Τουρκίας εἶχε συγκροτηθῆ ναυτικὸν ἄγημα ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ ἀντιπλοιάρχου Κ. Τυπάλδου. Τὸ πρῶτον τάγμα, ὑπὸ τὴν διοίκησιν τοῦ πλωτάρχου Δ. Δημοπούλου, κατηρτίσθη ἐκ τῶν ναυτικῶν ἀγημάτων τῶν εὑρισκομένων εἰς τὰς νήσους, καὶ τὸ δεύτερον, ὑπὸ τὴν διοίκησιν τοῦ πλωτάρχου Ν. Ἀθανασίου, ἐν Ναυστάθμῳ. Τὸ ὡτικό συγκροτηθὲν ἄγημα συνεκεντρώθη ἐν Θεσσαλονίκῃ, ἐνισχύθη δι' ἐνὸς οὐλαμοῦ ταχυδόλων καὶ ὠνομάσθη 29ον σύνταγμα. Κατὰ τὰ συμβάντα τῆς Θεσσαλονίκης ἔχοησιμοποιήθη ἔξωθεν τῆς πόλεως εἰς ἐνίσχυσιν τοῦ στρατεύματος, καὶ, κατὰ τὰς ἐπιχειρήσεις τὸ πρῶτον τάγμα ἔχοησιμοποιήθη εἰς τὸν τομέα Γευγελῆς Γουμενίστης. Τὸ δεύτερον τάγμα ἐπίσης ἔχοησιμοποιήθη εἰς τὸν αὐτὸν τομέα, μὲ τὸ ἥμισυ τῆς δυνάμεως εἰς Γευγελῆν, διόπου συμμετέσχεν εἰς τὴν μάχην μετὰ τοῦ πρώτου τάγματος καὶ ὑπὸ τὴν ἀμεσον διοίκησιν τοῦ ἀρχηγοῦ τοῦ ναυτικοῦ συντάγματος, καὶ τὸ ἔτερον ἥμισυ εἰς τὴν κατάληψιν τῆς σιδηροδρομικῆς γραμμῆς Καρασοῦλι-Κιλινδίο καὶ τὴν ἐκκαθάρισιν τῶν πέριξ χωρίων ἀπὸ τῶν Βουλγάρων ἀνταρτῶν. Ὁταν οἱ Βούλγαροι ὑπεχώρησαν, τὸ ναυτικὸν σύνταγμα ἐπέστρεψεν εἰς Θεσσαλονίκην, ἐκτὸς δύο λόχων οἱ δποῖοι παρέμειναν εἰς Γευγελῆν συνεργαζόμενοι μετὰ τοῦ Σερβικοῦ στρατοῦ. Μὲ τὴν κατάληψιν τῆς Καβάλλας ἔζητήθη παρὰ τοῦ Ναυάρχου ν' ἀποσταλῇ ἔκει ἐν τάγμα ἐκ τοῦ ναυτικοῦ συντάγματος καὶ ἀπεστάλῃ τὸ δεύτερον τὸ δποῖον μετὰ τρεῖς ἥ τέσσαρας ἡμέρας ἔφθασε καὶ ἀνέλαβε τὴν φρούρησιν τῆς πόλεως. Ἐν τῷ μεταξὺ ἀπεβιβάζετο ἐν Καβάλλᾳ διάκονος ἥ 7η μεραρχία διὰ νὰ προελάσῃ νὰ καταλάβῃ τὴν Ξάνθην καὶ μετά τινας ἡμέρας ἔλαβεν ἀνάγκην τοῦ ναυτικοῦ τάγματος, τὸ δποῖον ἐτέθη εἰς τὴν διάθεσιν τῆς καὶ προήλασε μετ' αὐτῆς εἰς Δυτικὴν Θράκην.

Κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς 28ης Ιουνίου τὰ ὁχυρώματα τοῦ Δεδεαγάτης ἔβαλον 10 βολὰς κατὰ τῆς «Μυκάλης», περιπολούσης εἰς ἀπόστασιν 6.500 μ. ἀπὸ τῆς πόλεως, καὶ τὴν ἥναγκασαν ν' ἀπομακρυνθῆ ἐκτὸς βολῆς, καὶ ἀφ' ἐτέρου ἀπὸ τῆς Μάκρης δὲν ὑστέρησαν νὰ βάλουν ἐχθρικὰ ταχυδόλα κατὰ τοῦ ἀντιορπιλλικοῦ «Λόγχης». Τὴν ἐπομένην, 29ην, τὸ θωρηκτὸν «Ψαρά», ἐπλησίασε κατὰ τὴν περιπολίαν του τὴν ἀκτὴν τοῦ Δεδεαγάτης καὶ ἥρχισε

νὰ διαδομῇ ἔμπροσθεν τῆς πόλεως. Ἀμέσως τὰ ὁχυρώματα ἥρχισαν κατ' αὐτοῦ τὸ πῦρ. Ἀλλ’ ἐπειδὴ δὲν ἥθέλησεν ὁ κυβερνότης νὰ βλάψῃ τὴν πόλιν δὲν ἔκινήθη νὰ ἀπαντήσῃ, ἔξηκολούθησε μὲ μικρὰν ταχύτητα νὰ διαδομῇ καὶ μετὰ πάροδον ἐνὸς τετάρτου τῆς ὡρᾶς κατηυθύνθη πρὸς Σαμοθράκην. Παρετηρήθη κατ' ἐκείνην τὴν ἡμέραν ἀπὸ τοῦ πλοίου δτι εἰς τοὺς στρατῶνας τοῦ Δεδεαγάτης, οἵ δποῖοι ἀπεῖχον 5 χιλιόμετρα τῆς πόλεως, ἔκυμάτιζεν ἡ σημαία τοῦ ἐρυθροῦ σταυροῦ τῆς Γενεύης, ἵνα μὴ προσθοῦν τὰ Ἑλληνικὰ πολεμικὰ εἰς βιομβαρδισμὸν αὐτῶν.

Ἡ ἐγκατάλειψις τοῦ Δεδεαγάτης ὑπὸ τῶν Βουλγάρων ἐγνώσθη τὴν 11ην Ἰουλίου. Ο «Ἀβέρωφ» ἀπέπλευσεν ἀμέσως, κατέπλευσε πρὸς τὰς 6ω ἐσπέρας τῆς αὐτῆς ἡμέρας εἰς τὸν δρόμον καὶ ἔλαβε κατοχὴν τῆς πόλεως. Ο Ναύαρχος ὤρισε στρατιωτικὸν διοικητὴν τὸν ὑποπλοίαρχον Σ. Μαυρομιχάλην ἐκ τοῦ «Ἀβέρωφ» καὶ ἀπέστειλε τὸν μηχανικὸν Α. Δραπανιώτην ἀμέσως εἰς τὴν ξηρὰν νὰ ἔξαριθώσῃ τὴν κατάστασιν τοῦ σιδηροδρομικοῦ ὄλικοῦ καὶ τοῦ Βουλγαρικοῦ ὄχυρουλκοῦ «Μπελλομόρρετς». Τόσον ἐκ τῶν ἀτμομηχανῶν τοῦ σιδηροδρόμου, δσον καὶ ἐκ τῆς κινητηρίου μηχανῆς τοῦ ὄχυρουλκοῦ ἔλειπον μικρὰ τεμάχια, ἀλλ’ δ μηχανικὸς ἐκεῖνος κατώρθωσε νὰ κατασκευάσῃ ἐν τῷ συνεργείῳ τοῦ «Ἀβέρωφ» ἐντὸς 24ω τὰ ἐλλείποντα τεμάχια μιᾶς ἀτμομηχανῆς τοῦ σιδηροδρόμου καὶ νὰ τὴν κινήσῃ μέχρι τῆς Γκιουμουλτζίνας τὴν 3ην ἡμέραν ἀπὸ τῆς καταλήψεως τοῦ Δεδεαγάτης. Ἐκτοτε ἐτέθη εἰς ἐνέργειαν ἡ σιδηροδρομικὴ συγκοινωνία τῆς Δυτικῆς Θράκης. Μετά τινας ἀκόμη ἡμέρας ἐτέθη εἰς κίνησιν καὶ τὸ ὄχυρολκόν «Μπελλομόρρετς», τὸ δποῖον βραδύτερον ἀπεστάλη εἰς τὸν Ναυσταθμὸν Σαλαμῖνος.

Κατὰ τὴν διόπτευσιν τοῦ φάρου Δεδεαγάτης B 15^οΑ εἶχον ποντισθῆ 12 νάρκαι. Ἡ μᾶλλον πρὸς τὸ πέλαγος ἀπεῖχε τοῦ φάρου 7.000 μ. Ἡ διεύθυνσις τῆς γραμμῆς τῶν ναρκῶν ἦτο κάθετος πρὸς τὴν πορείαν τῶν πλοίων τῶν περιπλοούντων πρὸ τῆς πόλεως, τὰ δποῖα ἐπανειλημένως τὴν διεσταύρωσαν καὶ κατ' εὐτυχῆ σύμπτωσιν δὲν προσέκρουσαν ἐπὶ νάρκης. Τὸ θωρηκτὸν «Ψαρά», κατὰ τὴν πρωῖαν τῆς 28ης Ἰουνίου δπότε ἐπυροβολήθη ὑπὸ τῶν ὁχυρωμάτων τοῦ Δεδεαγάτης, διεσταύρωσε κατὰ τὰς δια-

δρομάς του τετράκις τὴν γραμμὴν τῶν ναρκῶν, τὴν δποίαν διεσταύρωσε καὶ δ «Ἀβέρωφ», πρὸς τὰς 6ω ἐσπέρας τῆς 11ης Ἰουλίου, δτε κατέπλεεν εἰς Δεδεαγάτης διὰ νὰ καταλάβῃ τὴν πόλιν μετὰ τὴν ἐκκένωσιν αὐτῆς ὑπὸ τῶν Βουλγάρων. Ἡ τοιαύτη τοποθέτησις δσων ναρκῶν ὑπῆρχον κατὰ μίαν εὐθεῖαν ἐκτεινομένην τόσον πολὺ πρὸς τὸ πέλαγος, ἐγένετο ὑπὸ τῶν Βουλγάρων πολλὰς ἡμέρας ἀπὸ τῆς κηρύξεως τοῦ πολέμου καὶ κατόπιν παρατηρήσεως τῆς ἀποστάσεως εἰς τὴν δποίαν ἐτηροῦντο συνήθως ἀπὸ τῆς πόλεως τὰ περιπλοοῦντα Ἑλληνικὰ πολεμικά. Εἶχεν δμως τὸ μειονέκτημα τῆς ἐλλείψεως ἐπαρκοῦς ἀριθμοῦ ναρκῶν διὰ νὰ ἐσχηματίζετο τέλειος φραγμός. Ως πρὸς τοῦτο πρέπει νὰ παρατηρηθῇ καὶ τὸ δτι οὐδέποτε οἱ προσοβολεῖς τοῦ Δεδεαγάτης, οἵ δποῖοι ἐλειτούργησαν συνεχῶς καθ’ ὅλας τὰς νύκτας τοῦ πολέμου, ἐφώτισαν κατὰ τὰς νύκτας τὸ πέλαγος πρὸς τὸ μέρος τῶν ναρκῶν, ἀλλὰ πάντοτε ἡνίχνευον τὴν ἀκτὴν πρὸς τὸν Αἴνον καὶ διὰ νὰ προσέχουν μὴ τυχὸν Ἑλληνικὰ πλοῖα θὰ ἐπεχείρουν ἀπόβασιν, ἀλλὰ καὶ διὰ νὰ ἔξαπατοῦν τὰ προσερχόμενα πλοῖα νὰ πλησιάζουν πρὸς τὰς νάρκας. Πρὸς ἀγρευσιν αὐτῶν κατέπλευσαν εἰς τὸν δρόμον τὰ ὑπὸ ἀριθ. 14 καὶ 12 τορπιλοβόλα καὶ μετ’ αὐτῶν ἡ τορπιλοθέτης «Μονεμβασία». Ἡ ἐργασία αὕτη ἐπερατώθη τὴν 23ην Ἰουλίου καὶ τὰ πλοῖα ἐκεῖνα ἀπέπλευσαν διὰ ν ἀγρεύσουν τὰς νάρκας τοῦ Πόρτο—Λαγώ. Ἐκ τῶν 12 ναρκῶν τοῦ Δεδεαγάτης ἀνευρέθησαν αἱ 9. Αἱ λοιπαὶ εἶχον ἀπωλεσθῆ.

Ἐπειδὴ οἱ Βούλγαροι ἐπροχώρησαν πρὸς Βορρᾶν καὶ ἐγκατέλειψαν τὴν δροθετικὴν γραμμὴν τοῦ Αἴνου ἐχρειάσθη δλόκληφὸν τὸ ναυτικὸν σύνταγμα διὰ τὴν φρούρησιν τῶν συνόρων ἐκείνων. Τὸ δεύτερον τάγμα, ἀφοῦ ἀφῆκεν ἔνα λόχον εἰς Ξάνθην τῇ διαταγῇ τοῦ ἀρχηγοῦ τῆς 7ης μεραρχίας, μετέβη διὰ τάχειας πορείας ἀπὸ τῆς Ξάνθης εἰς Καλαμωτήν, ἀνατολικῶς Καβάλλας, καὶ ἐπεβιβάσθη τοῦ εὐδρόμου «Μυκάλης», τὸ δποῖον τὸ μετέφερεν εἰς Δεδεαγάτης. Ἐντὸς δλίγου συνεκεντρώθη δλόκληφον τὸ σύνταγμα, τὸ δποῖον τότε ἀπετελέσθη ἐκ τριῶν ταγμάτων, καὶ τὸ τρίτον τάγμα ἐτέθη ὑπὸ τὴν διοίκησιν τοῦ πλωτάρχου Α. Χατζηκυριάκου. Μετὰ 4 ἔως 5 ἡμέρας ἀπὸ τῆς καταλήψεως τὸ σύνταγμα προήλασε πρὸς Βορρᾶν. Τὸ δεύτερον τάγμα κατέλαβε τὸ

τῆς Μικρᾶς Ἀσίας νήσους, μέχρι καὶ τῆς Σάμου, διὰ τὴν ἐπιτήρησιν τῶν παραλίων.

Τὰ σχετικὰ πρὸς τὰς θυσίας τῆς Τουρκίας διὰ τὸ Βραζιλιανὸν ντρέντνων «Ρίο - Τζανέϊρο» ἔξετέθησαν. Ἐχω νὰ προσθέσω, ώς πρὸς τὰς προετοιμασίας τοῦ Τουρκικοῦ στόλου, διὰ νέον Ἑλληνοτουρκικὸν πόλεμον, ὅτι κατὰ τὸ τέλος τοῦ ἔτους 1913 ἐν Γερμανικὸν φορτηγὸν ἐκόμισεν εἰς Κωνσταντινούπολιν νέα πυροβόλα τῶν 28 ἑκ. διὰ τοὺς πύργους τῶν θωρηκτῶν τύπου «Μπαρμπαρός».

Οὕτως ἔχει ἡ Ἰστορία τοῦ Ἑλληνικοῦ Ναυτικοῦ ἀπὸ τοῦ 1909 μέχρι καὶ τοῦ 1913.

Αθῆναι 20 Ιουνίου 1923

Υποναύαρχος ΙΩΑΝΝΗΣ ΘΕΟΦΑΝΙΔΗΣ
Κατὰ τὸ 1912—1913 ὑποπλοίαρχος
ὑπασπιστὴς τοῦ Ναυάρχου Κουντουριώτου.

Τ Ε Λ Ο Σ

Φερετζίκ, μὲ προφυλακὰς ἐπὶ τοῦ "Εβρου, καὶ τὰ δύο ἄλλα τάγματα μετὰ τοῦ διοικητοῦ τοῦ ναυτικοῦ συντάγματος ἐπροχώρησαν βιορειότερον πρὸς τὸ Σουφλί, κατέλαβον τὴν πέριξ περιοχὴν καὶ ἐφύλαξαν τὴν ὁροθετικὴν γραμμήν. Τὸ ναυτικὸν σύνταγμα παρέμεινεν ἐκεῖ μέχρι τοῦ τέλους τοῦ πολέμου.

Τὴν μεσημβρίαν τῆς 18ης Ἰουλίου, ἀκριβῶς ἐνα μῆνα ἀπὸ τῆς ἐνάρξεως τῶν ἐχθροπραξιῶν, ἐκοινοποιήθη εἰς τὸν στόλον ὅτι συνομολογήθη μεταξὺ τῶν ἐμπολέμων πενθήμερος ἀνακωχῆ. Ἡ ναυτικὴ δύναμις ἔμενε τότε ἡγκυροβολημένη ἐν τῷ δρυμῷ τοῦ Δεδεαγάτης καὶ ἀνὰ ἐν ἑλαφρὸν σκάφος ἐστάθμευεν εἰς τοὺς λιμένας Καβάλλας, Πόρτο - Λαγώ, Μαρωνείας καὶ Μάκρης πρὸς τήρησιν τῆς τάξεως. Οἱ τότε ἀγῶνες τῶν Ἑλλήνων ἐτερματίσθησαν τὴν 25ην Ἰουλίου, ὅποτε ὑπεγράφη ἐν Βουκουρεστίῳ καὶ ἐκοινοποιήθη εἰς τὸν στόλον αὐθημερὸν τὸ πρωτόκολλον τὸ καθορίζον τὰ ὅρια μεταξὺ τῆς Νέας Ἑλλάδος καὶ τῆς Βουλγαρίας. Τὰ ὅρια ἤρχιζον ἀπὸ τοῦ μέσου τῆς λίμνης Πρεσπῶν διέσχιζον τὴν μεταξὺ Μοναστηρίου καὶ Φλωρίνης πεδιάδα· ἐξηκολούθουν τὰ ὑψώματα νοτίως Μοριχόβου καὶ βορείως Καζᾶ Μογδελῶν· διήρχοντο ἀμέσως νοτίως τῆς Γευγελῆς· διέσχιζον τὴν Δοϊράνην, μεταξὺ τῆς πόλεως καὶ τοῦ σιδηροδρομικοῦ σταθμοῦ· ἀνήρχοντο διὰ τοῦ δροῦς Μπέλες καὶ τὸ ἥκολούθουν κατὰ τὸ μῆκος του· διεπέρων τὸ στενὸν τοῦ Δεμίρ-Ισσαρ παρὰ τὴν Κοῦλαν· ἀνήρχοντο εἰς τὸ ὅρος Τσιγγάλι· διήρχοντο νοτίως τοῦ Μελενίκου καὶ τοῦ Νευροκοπίου· περιεῖχον τμῆμα τῆς χώρας ἀνατολικῶς τοῦ Νέστου, πλὴν τῆς Ξάνθης, καὶ κατέληγον εἰς τὰς ἐκβολὰς τοῦ Νέστου.

Τὰ πλοῖα ἔχαιρετισαν τὴν ὑπογραφὴν τῆς εἰρήνης μὲ 101 κανονιοβολισμούς. Τὴν ἐπομένην δ στόλος ἀπέπλευσε τοῦ δρου Δεδεαγάτης ἐπεστρέψων εἰς τὸ Φάληρον διὰ Καβάλλας καὶ Θεσσαλονίκης. Εἰς Δεδεαγάτης ἐστάθμευσεν ἐπὶ τινας ἔβδομαδας τὸ θωρηκτὸν «Σπέτσαι» καὶ εἰς τοὺς ἄλλους λιμένας τῆς Δυτικῆς Θράκης ἀνὰ ἐν ἀντιτορπιλλικόν.

Μέχρι τῆς κατὰ τὸ τέλος Νοεμβρίου 1913 ὑπογραφῆς τῆς τῆς δριστικῆς εἰρήνης μετὰ τῆς Τουρκίας ἄλλο τι σχετικὸν πρὸς τὸν στόλον δὲν ἔχω ν ἀναφέρω πλὴν τῆς ἀποστολῆς, κατὰ τὰς ἀρχὰς Ὁκτωβρίου, ὅμαδος ἐκ βοηθητικῶν πλοίων εἰς τὰς πλησίους

Π ΑΡ ΑΡ ΤΗ Μ Α

Νομίζω χρήσιμον νὰ παραθέσω ἐν παραρτήματι ἐκτὸς τοῦ πίνακος τῶν ἀξιωματικῶν τρεῖς χαρακτηριστικὰς διαταγάς. Ἡ πρώτη εἶνε ἡ πρὸς τὸν κυβερνήτην τῆς κανονιοφόρου «Α» διὰ τὸν εἰσπλούν εἰς τὸν Ἀμβρακικὸν κόλπον πρὶν ἥ κηρυχθῇ ὁ πόλεμος. Ἡ δευτέρα πρὸς τὸν διοικητὴν τοῦ τορπιλλικοῦ στολίσκου διὰ τὴν ἐπίθεσιν κατὰ τοῦ Τουρκικοῦ στόλου, κατὰ τὸ δεύτερον δεκαήμερον τοῦ Νοεμβρίου 1912. Ἡ διαταγὴ αὕτη ἀνεστάλη κατόπιν μεταγενεστέρων ἀποφάσεων τοῦ Ὑπουργείου τῶν Ναυτικῶν. Ἡ τρίτη, σχετικὴ πρὸς τὴν ἐπίθεσιν διὰ τορπιλῶν κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς μάχης διὰ πυροβολικοῦ μεταξὺ τῶν ἀντιπάλων στόλων, ἔξεδόθη μετὰ τὴν ναυμαχίαν τῆς Λήμνου, δπότε δὲν ὑπῆρχον ἀκόμη θετικαὶ πληροφορίαι τῆς καταστάσεως τῶν ἔχθρικῶν θωρηκτῶν ἀλλὰ τοῦν ναντίον εἰδῆσεις περὶ τρίτης ἀποπείρας τοῦ ἔχθροῦ διὰ τὴν αυριαρχίαν τοῦ Αἴγαίου. Ἡ διαταγὴ δὲν ἔξετελέσθη διότι δὲν ἔξηλθε πλέον ὁ ἔχθρος, εἶνε δῆμος πάντοτε χαρακτηριστικὴ τῆς προόδου τοῦ Ἑλληνικοῦ ναυτικοῦ, τὸ δποῖον ἥδη ἀπὸ τοῦ 1909 ἐκαινοτόμησεν εἰς χειρισμὸν ὁ δποῖος ἔξετελέσθη κατὰ τὴν μεγάλην ναυμαχίαν τῆς Γιούτλαντ κατὰ τὸ 1916.

ΜΟΙΡΑ ΙΩΝΙΟΥ

Λευκὰς 3 Ὁκτωβρίου 1912

Ἀριθ. πρωτ. 23 ἐμπιστ.

Πρὸς τὸν

κυβερνήτην τῆς κανονιοφόρου «Α».

Συνεπείᾳ τῆς ὅπ^τ ἀριθ. 536 ἐμπιστευτ. διαταγῆς τοῦ Ὑπουργείου, παραγγέλλομεν ὅπως μετὰ τῆς ὑφ^τ ἡμᾶς κανονιοφόρου καὶ τῆς «Δ», διαταχθείσης νὰ τελῇ ὑπὸ τὰς διαταγάς σας, εἰσπλεύσητε περὶ τὴν 2αν μετὰ μεσονύκτιον, οὐχὶ δὲ βραδύτερον τῆς 5ης πρωινῆς τῆς αὔριον, εἰς τὸν Ἀμβρακικὸν κόλπον λαμβάνοντες τὰ κατάλληλα μέτρα ἵνα μὴ ἔξοκείλητε. Ἐὰν φρούρια Πρεβέζης ἐπιχειρήσωσι βιαίαν παρακώλυσιν τοῦ εἰσπλού ὑμῶν, ἡμεῖς θὰ ὑποστηρίξωμεν τὴν ἐκτέλεσιν τοῦ ἐγχειρήματος ἀπασχολοῦντες ἔξωθεν τὰ φρούρια, θέλετε δὲ πρὸ τοῦ ἀδυνάτου παραιτηθῆ τοῦ εἰσπλού. Καθ' ἣν περίπτωσιν φρούρια Πρεβέζης βάλωσι καθ' ὑμῶν, εὑρίσκεται δὲ ἐντὸς τοῦ στενοῦ Τουρκικὸν «Ἄτταλεια» θέλεται προτιμήσει ἐπίθεσιν ἐναντίον τῆς. Ὅμεις θέλετε δρίσει τὴν μεταξὺ τῶν δύο πλοίων ἀπόστασιν, τὴν ταχύτητα κατὰ τὰς περιστάσεις καὶ δώσῃ ὅδηγίας εἰς τὸν κυβερνήτην τῆς «Δ» περὶ τῶν φανῶν καὶ τῆς ἐν γένει συνεννοήσεως.

Ἐπὶ τῶν δύο κανονιοφόρων θέλουσιν ἐπιβῆ ὁι πλοηγοὶ I. Μιλάκας πρόφην ἀρχικελευστῆς καὶ 3 ἔτεροι. Τὴν διέλευσιν ὑμῶν διὰ τοῦ στενοῦ θέλει ἀναγγείλη ἡμῖν ὁ τηλεγραφητής Ἀκτίου, τὸν δὲ ἀσφαλῆ σὺν Θεῷ κατάπλουν ὑμῶν εἰς Βόνιτσαν ἥ Καρβασαρᾶν θέλετε ἀμέσως τηλεγραφήσει ἡμῖν.

‘Ο Μοίραρχος Ἀρχηγὸς

ΙΩΑΝΝΗΣ ΔΑΜΙΑΝΟΣ Πλοιαρχος.

ΣΤΟΛΟΣ ΑΙΓΑΙΟΥ

'Εν λιμένι Μούδρου τῇ 23ῃ Νοεμβρίου 1912.

Πρὸς τὸν πλοῖαρχον

I. Βρατσᾶνον, Διοικητὴν τοῦ τορπιλλικοῦ στολίσκουν.

Συμπληρωματικῶς πρὸς τὰς προφορικὰς δδηγίας, ἃς ἀνεκοινώσαμεν ὑμῖν, παραγγέλλομεν δπως ἔτοιμάσητε τὰ ἀντιορπιλλικὰ «Βέλος», «Νίκη», καὶ «Λόγχη» καὶ εἰς πρώτην ἡμῶν διαταγὴν ἐκτελέσητε δι' αὐτῶν ἐπίθεσιν, διερχόμενοι τὸ στενὸν τῶν Δαρδανελλίων ἐν γραμμῇ παραγωγῆς εἰς ἀπόστασιν ἑκατὸν μέτρων περίπου τῶν πλοίων ἀπ' ἄλλήλων καὶ παρακολουθοῦντες τὴν Εὔρωπαϊκὴν ἀκτήν, κατὰ τοῦ ἡγκυροβολημένου εἰς Δαρδανέλια ἥ Ναγαρᾶν ἥ περὶ τὰς θέσεις ταύτας Τουρκικοῦ στόλου.

Ἡ εἶσοδος εἰς τὸ στενὸν Κούμ - Καλὲ Σεντούλ - Μπάχρ δέον νὰ λάβῃ χώραν τὸ βραδύτερον τὴν πρώτην ὡραν πρωΐας, ὥστε δπωσδήποτε νὰ ἔξασφαλισθῇ ἥ ἐπιστροφὴ τῶν πλοίων ἐν ὥρᾳ νυκτός.

Ἐχοντες ἀκοάδαντον πεποίθησιν εἰς τὴν ἀνδρείαν καὶ ναυτικὴν ἐμπειρίαν, τὴν τόλμην καὶ τὸν πατριωτισμὸν ὑμῶν καὶ τῶν ἄλλων κυβερνητῶν καὶ πληρωμάτων, ἐπαφίεμεν ὑμῖν τὰς λεπτομερείας τῆς ἐπιχειρήσεως, δσον ἀφορᾶ τὴν μεταξὺ τῶν πλοίων συνεννόησιν διὰ μεταβολὰς πορειῶν, ταχύτητος καὶ ἐκτέλεσιν τῆς ἐπιθέσεως.

Καθ' ἥν περίπτωσιν καταστῆτε ἀντιληπτὸς εἰς τὴν εἶσοδον Κούμ - Καλὲ Σεντούλ - Μπάχρ, ἐγκαίρως νὰ ἀνατρέψητε τὴν πρῶράν σας καὶ νὰ ἐπιστρέψητε.

Τοὺς κυβερνήτας τῶν εἰρημένων πλοίων παραγγέλλομεν, δπως καλέσητε παρ' ὑμῖν καὶ ἀνακοινώσητε ἐμπιστευτικῶς τὴν μέλλουσαν ἐνέργειαν καὶ δσας λεπτομερείας ἐπ' αὐτῆς νομίσητε ἀναγκαίας πρὸς τὸν ἐπιδιωκόμενον σκοπόν.

Εἰς τὴν ἔξοδον θὰ σᾶς ἀναμένῃ ἥ ναυαρχὶς ἥ ἐν τῶν ἄλλων πλοίοιν τοῦ στόλου καὶ παραγγέλλομεν, κατὰ τὰς περιστάσεις, νὰ συνεννοῆσῃ μετ' αὐτοῦ διαρκῶς, ἐν πάσῃ δὲ περιπτώσει νὰ εἰδοκούῃσῃ τὰ ἀποτελέσματα τῆς ἐπιθέσεως καὶ τὴν ἐπιστροφήν σας μετὰ τὴν ἐκτέλεσιν ταύτης.

Αὗριον ἔβδομην πρωΐνῃν ὡραν νὰ καταπλεύσῃτε εἰς Τένεδον, παραλαμβάνοντες μεθ' ὑμῶν τὰ ἀντιορπιλλικὰ «Βέλος», «Ἀσπίδα» καὶ «Θύελλαν», ἐνθα νὰ ἔλθητε εἰς συνεννόησιν μετὰ μόνων τῶν κυβερνητῶν τοὺς συμμεθεξόντων πλοίων εἰς τὴν ἐπιχείρησιν.

Διαθέτομεν δύο πλοηγούς, τὸν Βαφειάδην, ἀνθυποπλοίαρχον καὶ Καραμούζην, σημαιοφόρον. Παραλάβατε ἐπὶ τοῦ πλοίου σας κατ' ἐκλογὴν τὸν ἔνα ἢ αὐτῶν καὶ διαθέσατε τὸν ἔτερον διὰ τὸ ὑπ' ἀριθμὸν δύο πλοίον τῆς σχηματισθησομένης ἐκ τῶν τριῶν πλοίων ὅμαδος.

Τὴν παροῦσαν διαταγὴν κατ' οὐδένα λόγον θέλετε ἐκτελέση, εἴμη μόνον ὅταν θὰ λάβητε ὀρισμένην ἐντολὴν παρ' ἡμῶν αὐτοπροσώπως, ἥ διὰ τοῦ ἀσυρμάτου, μνημονεύουσαν ρητῶς τὸν ἀριθμὸν τῆς παρούσης, καθ' ἥν περίπτωσιν ἥ ναυαρχὶς εὑρεθῇ μακρὰν τῆς Τενέδου.

·Ο· Υποναύαρχος Ἀρχηγὸς
Π. ΚΟΥΝΤΟΥΡΙΩΤΗΣ

ΣΤΟΛΟΣ ΑΙΓΑΙΟΥ

Ἐν λιμένι Μούδρου τῇ 13/1 1913

¹Αριθ. 225

Εμπιστευτικὸν

Πρὸς τὸν διοικητὴν τοῦ τορπιλλιοῦ στολίσμου
καὶ τὸν κυβερνήτας τῶν ἀντιτορπιλλιῶν.

Κατὰ νεωτέρας πληροφορίας ὁ ἔχθρικὸς στόλος θὰ ἔξελθῃ μεθ' ἀπάντων τῶν πλοίων αὐτοῦ ὅπως ναυμαχήσῃ ἐκ τρίτου. Ἐχετε ὑπὲρ ὅψιν ὅτι τὴν φορὰν ταύτην ἡ ἀπόφασίς μου εἶναι ὁ εἰς ἐκ τῶν δύο νὰ ἐκλείψῃ καὶ ὅτι ἀφεύκτως θέλετε ἐκτελέσει μεθ' ὅρμῆς ἀποφασιστικὴν ἐπίθεσιν διὰ τορπιλλῶν ἐναντίον τοῦ πρωτόπλουν τῆς ἔχθρικῆς δυνάμεως ἢ οἷονδήποτε πλοίου τοῦ ἔχθροῦ καθ' οὓς ἡθέλατε διαταχθῆ.

Ως πρὸς τὴν σήμανσιν τῶν περιεχομένων διαταγῶν ἐν τῷ εἰδικῷ σηματολογίῳ, ὑπομιμήσομεν ὑμῖν τὸ παράγγελμα καθ' ὃ ἐκτελεῖται αὕτη διὰ τοῦ ἴερουργικοῦ ἐπισείοντος ἀνωθεν τραπεζίων.

Παραγγέλλομεν ὅπως μελετήσητε μετὰ προσοχῆς τὰ σχετικὰ πρὸς τοῦτο σήματα, τὰ περιεχόμενα ἐν τῷ εἰδικῷ σηματολογίῳ ὅπερ ἔχετε εἰς χεῖρας σας ἀπὸ τῆς ἀρχῆς τοῦ πολέμου, καὶ τὰς δόδηγίας τοῦ σχετικοῦ ἐλιγμοῦ τὸν ὅποιον θὰ ἐκτελέσητε.

Ἐν τῷ εἰδικῷ τούτῳ σηματολογίῳ καὶ ἐν τῷ ὑπὲρ ἀριθ. 732 σήματι διαγράφεται σαφῶς ἡ τάξις εἰς ἣν δέον νὰ τηρηθῆτε μέχρις οὗ λάβητε τὴν διαταγὴν τῆς ἐκσφενδονίσεως, καὶ παραγγέλλομεν ὅπως ἔχοντες ὑπὲρ ὅψιν τὸ σῆμα τοῦτο καὶ τὰς ἐν αὐτῷ περιεχομένας διαταγὰς ἐνεργήσητε ἀπαρεγκλίτως^{*} συμφώνως πρὸς ταύτας, ἐκτὸς ἐὰν ἡμεῖς διατάξωμεν ἄλλως.

Ἐν τῷ εἰρημένῳ σήματι ἀναγράφεται ὡς ἀπόστασις ἀπὸ τῆς

Ναυαρχίδος ἥ τῶν 3000 μέτρων ἀλλὰ πρέπει νὰ τηρηθῆτε εἰς 2000 ἕως 2500 μέτρων, οὕτως ὥστε νὰ διακρίνητε πάντοτε καθαρῶς τὰ σήματά μας. Τονίζομεν ἐπίσης τὸ ἐν τῷ σήματι τοῦτο ἀναφερόμενον ὅτι δέον νὰ εἴσθε πάντοτε ἔτοιμοι πρὸς ἀπόκρουσιν ἐπιθέσεως ἔχθρικῶν τορπιλλιῶν πλοίων κατὰ τῆς Ναυαρχίδος ἥ ἀλλων θωρηκτῶν τῆς ναυτικῆς δυνάμεως.

Τὴν διαταγὴν τῆς ἐπιθέσεως θὰ σᾶς τὴν μεταδώσωμεν διὰ σήματος καὶ νὰ προσέχητε εἰς τὸν Ναύαρχον.

Ἐὰν σᾶς διαβιβάσωμεν διὰ τοῦ ἀσυρμάτου τὴν διαταγὴν τῆς ἐπιθέσεως θὰ τὴν χαρακτηρίσωμεν διὰ τῆς λέξεως εἰδικὸν καὶ τοῦ ἀριθμοῦ τοῦ σήματος (π.χ. εἰδικὸν 842).

Ἐν ἐνδεχομένῃ καταστροφῇ τῶν μέσων τῆς συνεννοήσεως, ἐὰν δὲν δυνηθῶμεν νὰ σᾶς διατάξωμεν τὴν ἐπίθεσιν εἴτε διὰ σήματος, εἴτε δι᾽ ἀσυρμάτου, δέον νὰ ἐπιληφθῆτε πάσης εὐκαιρίας ὅπως ἐπιτεθῆτε ἀποφασιστικῶς καὶ ἀποτελεσματικῶς.

Ο Υποράνιος Αρχηγὸς
Π. ΚΟΥΝΤΟΥΡΙΩΤΗΣ

ΠΙΝΑΞ

Περιέχων τὰ δύοματα ὅσων ἀξιωματικῶν ἐπέβαινον τῶν πλοίων τοῦ στόλου καὶ ὅσων συμμετέσχον εἰς τὰς ἐπιχειρήσεις τῶν νήσων κατὰ τὴν περίοδον τοῦ Τουρκικοῦ πολέμου.

ΣΤΟΛΟΣ ΑΙΓΑΙΟΥ

«Ἀθέρωφ». Ὑπονάραχος Π. Κουντούριώτης ἀρχηγὸς τοῦ στόλου τοῦ Αιγαίου. Ἀντιπλοίαρχος Σ. Δούσμανης, ἀρχιεπιστολεύς. Ι. Θεοφανίδης ὑποπλοίαρχος, ὑπαδιπτής. Γ. Ζωχιὸς πλωτάρχης. Ι. Δημητριάδης ὑποπλοίαρχος διὰ τὰ ζητήματα τοῦ πυροβολικοῦ τῶν πλοίων τοῦ στόλου. Ι. Κριεζῆς ἀνθυποφροντιστής, γραμματεύς.

Σ. Δούσμανης ἀντιπλοίαρχος, κυβερνήτης. Κ. Βούλγαρης πλωτάρχης, ὑπαρχος. Ε. Δραγάτης πλωτάρχης, ἀρχηγὸς τοῦ πυροβολικοῦ. Ὑποπλοίαρχοι Δ. Παπαλεξόπουλος, Δ. Βουρέκας, Ι. Γιαννηκώστας, Κ. Σπηλιωτάκης, Σ. Μαυρομιχάλης, Ν. Τούμπας, Ι. Τσαμαδός. Ἀνθυποπλοίαρχοι Α. Κολιαλέξης, Θ. Φάρος, Γ. Μαμούρης, Α. Σακελλαρίου, Γ. Βασιλειάδης. Σημαιοφόροι Α. Τσερέπης, Θ. Νικοτσάρας, Ε. Βαλασάκης, Ο. Παπανικολάου, Μ. Χρηστοφῆς, Π. Ἀγγελῆς, Α. Λεοντόπουλος. Δ. Δάφνος ἀρχιμανδρίτης. Ν. Μαρουδῆς, ὑποφροντιστής, Π. Ἀραβαντινός, ἔφεδρος ἀνθυποφροντιστής. Κ. Καραχόντζας λογιστής, Ν. Τσελέπης ἐπιμηχανικός. Α. Δραπανιώτης, Σ. Βῶκος μηχανικοὶ α' τάξεως. Κ. Σπυριδάκης, Β. Δουζίνας, β' τάξεως. Κ. Παπαϊωάννου ἀνθυποναυπηγός, Α. Παντελόπουλος, ἵατρός. Α. Ταπίνης, ὑπατρος. Μ. Σπινέλης, ἀρχιμουσικός Β' τάξεως, Β. Καραμούζης ἔφεδρος σημαιοφόρος.

«Ψαρά». Ἀν. Μιαούλης πλοίαρχος, κυβερνήτης. Γ. Μπαλαμπάνος πλωτάρχης, ὑπαρχος. Ὑποπλοίαρχοι Β. Κλεομένης, Σ. Ἀφθονίδης, Α. Βότσης, Π. Κουρουσόπουλος, Δ. Θεοχάρης. Ἀνθυποπλοίαρχοι Δ. Οίκονόμου, Χ. Μπούφης, Χ. Δροσινός, Γ. Ροζάκης. Σημαιοφόροι Ι. Τσαγγρῆς, Γ. Μεζεβίοης, Π. Ράλλης, Κ. Θεοδωρόπουλος, Π. Μπούμπουλης. Κ. Βουρέκας ὑποφροντιστής. Κ. Φιλαδελφεὺς ὑπατρος. Ι. Καρπετόπουλος ἐπιμηχανικός. Α. Μπούχλας, Σ. Γαλάτης μηχανικοὶ β'. τάξεως.

«Σπέτσαι». Πλοίαρχος Π. Γκίνης μοίραρχος. Ἐπιτελεῖς Σ. Πλατσούκας ὑποπλοίαρχος. Ἀχ. Πολυζώνης ἀνθυποπλοίαρχος. Α. Ψύλλας σημαιοφόρος.

Α. Βουρέκας ἀντιπλοίαρχος, κυβερνήτης. Κ. Κανελλόπουλος πλωτάρχης ὑπαρχος. Ὑποπλοίαρχοι Σ. Λελούδας, Ε. Κόπτας, Ἀρ. Κανάρης, Ε. Ἀγγελίδης, Δ. Καζάκος. Ἀνθυποπλοίαρχοι Δ. Τζώτζης, Δ. Πανᾶς. Σημαιοφόροι Ι. Καρσβίδας, Π. Βανδώρος, Ι. Κασιμάτης, Σ. Κάσταλης, Π. Σπυράκης. Π. Σπορόδης ὑποφροντιστής. Ι. Παπαβασιλεύου ἐπιμηχανικός. Σ. Μπρισι-

μιτζῆς, Α. Χατζηκυριάκος, Δ. Φωτόπουλος, μηχαν. β' τάξεως. Μ. Κουντούρης ἵατρός. Θ. Παπακωνσταντίνου ἀρχιμανδρίτης.

«Υδρα». Π. Κοντόσταυλος ἀντιπλοίαρχος, κυβερνήτης. Γ. Κακουλίδης πλωτάρχης, ὑπαρχος. Ὑποπλοίαρχοι Γ. Κρίσας, Κ. Φραγκόπουλος, Χ. Πουλάκος, Π. Ρουσέν, Χ. Λούης. Ἀνθυποπλοίαρχοι Ι. Πετροπούλακης, Γ. Ράλλης, Δ. Φωκᾶς. Σημαιοφόροι. Ι. Σολιώτης, Μ. Θεοφανίδης, Α. Ξηρός. Κ. Γιαννάκης ἀνθυποφροντιστής. Θ. Γεωργακόπουλος, Θ. Μωραΐτης, ἐπιμηχανικοί. Θ. Παναγιωτίδης, ἐπίατρος, ἀνώτερος ἵατρός στόλου. Κ. Σοῦλέδης ἵατρός.

«Βέλος». Πλοίαρχος Ι. Βρατοῦνος διοικητής στολίσκου ἀντιορπίλλιουν, Δ. Θεοχάρης ὑποπλοίαρχος, κυβερνήτης. Ἀνθυποπλοίαρχοι Δ. Μελετόπουλος, Γ. Χόρας.

«Νίκη». Κ. Τυπάλδος πλωτάρχης, κυβερνήτης. Λ. Κανάρης ὑποπλοίαρχος ὑπαρχος. Κ. Οίκονόμου ἀνθυποπλοίαρχος, Δ. Ραζηκότσικας σημαιοφόρος.

«Ἀσπίς». Δ. Δημόπουλος πλωτάρχης, κυβερνήτης. Γ. Πανᾶς ὑποπλοίαρχος ὑπαρχος. Θ. Γαλάνης ἀνθυποπλοίαρχος, Κ. Ἀρθανάτης σημαιοφόρος, Σ. Κατωγᾶς μηχανικὸς β' τάξεως.

«Δόξα». Α. Χατζηκυριάκος ὑποπλοίαρχος, κυβερνήτης. Κ. Βρυάκος ὑποπλοίαρχος, ὑπαρχος. Ε. Χατζηδημητρίου ἀνθυποπλοίαρχος. Π. Λελούδας σημαιοφόρος. Ι. Τζιτζᾶς μηχανικὸς β' τάξεως.

«Σφενδόνη». Ι. Ἡπίτης ἀντιπλοίαρχος, κυβερνήτης. Ν. Ἀθανασίου ὑποπλοίαρχος, ὑπαρχος. Ἀνθυποπλοίαρχοι. Ε. Κιβωτός, Δ. Θεοφανόπουλος. Δ. Βῶκος μηχανικὸς β' τάξεως.

«Ναυκρατοῦσα». Κ. Λιόλιος πλωτάρχης, κυβερνήτης. Σ. Γιαννόπουλος ὑποπλοίαρχος, ὑπαρχος. Ἀνθυποπλοίαρχοι Ε. Καββαδίας, Ι. Παδελόπουλος.

«Θύελλα». Α. Βλαχόπουλος ἀντιπλοίαρχος, κυβερνήτης. Τ. Τριγγέτας ὑποπλοίαρχος, ὑπαρχος. Ἀνθυποπλοίαρχοι Ι. Μπούμπουλης, Λ. Δρόσης.

«Δόγχη». Α. Μπάτσης ὑποπλοίαρχος, κυβερνήτης. Χ. Λιάμπεης ὑποπλοίαρχος, ὑπαρχος. Ἀνθυποπλοίαρχοι Δ. Ζαλοκώστας, Θ. Μανουσάκης. Γ. Τομπάζης μηχανικὸς β' τάξεως.

«Νέα Γενεά». Γ. Καλαμίδας, πλωτάρχης κυβερνήτης. Γ. Χατζηκυριάκος ὑποπλοίαρχος, ὑπαρχος. Ἀνθυποπλοίαρχοι Γ. Στράτος, Ι. Χαλκιόπουλος Μ. Παπᾶς μηχανικὸς β' τάξεως.

«Κεραυνός». Α. Γέροντας πλωτάρχης, κυβερνήτης. Π. Δημούλης ἀνθυποπλοίαρχος ὑπαρχος. Πελ. Ἰωαννίδης σημαιοφόρος. Π. Κύπριος μηχανικὸς β' τάξεως, Δ. Σαρατζόπουλος λογιστής.

«Ἀντιορπίλλικὰ τύπου «Δέοντος». Δ. Παπαχρήστος ἀντιπλοίαρχος διοικητής τῆς ὁμάδος ἐπιβαίνων τοῦ «Δέοντος».

«Δέων». Ι. Ραζηκότσικας πλωτάρχης κυβερνήτης. Α. Γονατᾶς ὑπο-

πλοίαρχος ὑπαρχος. Χ. Θεοδωρακόπουλος ὑποπλοίαρχος. Ἀνθυποπλοίαρχος Δ. Δέδες. Γ. Σπανουδάκης μηχανικὸς β' τάξεως.

«Πάνθηρ». Αθ. Μιαούλης ἀντιπλοίαρχος, κυβερνήτης. Η. Μαυρουδῆς ὑποπλοίαρχος, ὑπαρχος. Β. Ζωϊόπουλος ὑποπλοίαρχος. Π. Βούλγαρης ἀνθυποπλοίαρχος. Χ. Φουντούκος μηχανικὸς β' τάξεως. Χ. Ζουμῆς ὑπίατρος.

«Ἀετός». Α. Δουρούτης ἀντιπλοίαρχος, κυβερνήτης. Κ. Μαλάμος ὑποπλοίαρχος, ὑπαρχος. Κ. Ἀργυρόπουλος ἀνθυποπλοίαρχος, Ζ. Κοντὸς μηχανικὸς β' τάξεως.

«Ιέραξ». Ἀλ. Κριεζῆς ἀντιπλοίαρχος, κυβερνήτης. Δ. Ζώρας ὑποπλοίαρχος, ὑπαρχος. Ν. Μπότασης ὑποπλοίαρχος. Α. Γκιώνης ἀνθυποπλοίαρχος. Χ. Ἀνδρόνικος μηχαν. β' τάξεως. Α. Μελέγκοβιτς ἔφεδρος μηχαν. α'. τάξεως.

«Δελφίν». Σ. Παπαρρηγόπουλος πλωτάρχης, κυβερνήτης. Δ. Λάμπρος ὑποπλοίαρχος, ὑπαρχος.

«Κανάρης». Μ. Γούδας ἀντιπλοίαρχος, κυβερνήτης. Γ. Μεταξᾶς ὑποπλοίαρχος, ὑπαρχος. Κ. Δόσιος ὑποπλοίαρχος. Χ. Δελαγραμμάτικας ἀνθυποπλοίαρχος. Σ. Μάρμορας ὑπίατρος. Ἐπὶ τοῦ ἐφοδιασμοῦ τοῦ τορπυλλικοῦ στολίσκου ἀνθυποφροντιστὰι Α. Μολίν, Γ. Ζούκης, λογισταὶ Ν. Μοσχούλας, Σ. Χριστοδούλου.

Τορπυλλοβόλα.— «12». Κ. Μαλικόπουλος πλωτάρχης, κυβερνήτης διοικητῆς τῆς ὁμάδος. Κ. Παναγιώτου σημαιοφόρος ὑπαρχος.

«11». Ν. Βότσης ὑποπλοίαρχος, κυβερνήτης. Δ. Χατζήσκος σημαιοφόρος ὑπαρχος.

«14». Π. Ἀργυρόπουλος ὑποπλοίαρχος, κυβερνήτης. Χ. Κονιάλης σημαιοφόρος, ὑπαρχος.

«15». Α. Χρυσάνθης ὑποπλοίαρχος, κυβερνήτης. Α. Μωραϊτίνης σημαιοφόρος ὑπαρχος.

«16». Ν. Μπούμπουλης ὑποπλοίαρχος, κυβερνήτης. Ν. Βρονταμίτης σημαιοφόρος, ὑπαρχος.

«Οπλιταγωγὸν «Σφαντηρία». Δ. Λάμπρος ἀντιπλοίαρχος, κυβερνήτης. Α. Λόντος πλωτάρχης, ὑπαρχος. Ι. Δημητρίου ἀνθυποφροντιστῆς, Ν. Νικολέρης μηχανικὸς α', τάξεως.

Ναρκοθέτης «Ἄρης». Β. Λοπρέστης πλωτάρχης. Δ. Μπακόπουλος ὑποπλοίαρχος. Σ. Παραμυθιώτης ἐπίκουρος ὑποπλοίαρχος, Κ. Χαύτας λογιστής.

ΜΟΙΡΑ ΙΟΝΙΟΥ

«Ἀκτιον». Πλοίαρχος Ι. Δαμιανός, μοίραρχος. Ε. Λαμπαδάριος πλωτάρχης, κυβερνήτης. Π. Ρεδιάδης ὑποπλοίαρχος, ὑπαρχος. Ἀνθυποπλοίαρχοι Δ. Λούνδρας, Γ. Νικοτσάρας. Π. Κοκκώνης ἀνθυποφροντιστῆς, Σ. Λιβαδᾶς ὑπίατρος.

«Ἀμερακία». Μ. Σαχτούρης πλωτάρχης, κυβερνήτης. Γ. Μπούμπουλης

ὑποπλοίαρχος, ὑπαρχος. Ν. Ρίτσος ἀνθυποπλοίαρχος. Δ. Ταγκαλάκης λογιστής.

«Ομάς ἀτμομυοδρομόνων». «Ἀλφειός». Κ. Γεωργαντᾶς ἀντιπλοίαρχος, κυβερνήτης καὶ διοικητῆς τῆς ὁμάδος. Ν. Βελλίνης ὑποπλοίαρχος, ὑπαρχος. Ν. Μεθενίτης ἀνθυποφροντιστῆς. Κ. Παπαστύρου ὑπίατρος.

«Πηνειός». Α. Ἀνδρεάδης πλωτάρχης, κυβερνήτης. Φ. Πορτάρος ὑποπλοίαρχος, ὑπαρχος. Σ. Κλήρης λογιστής.

«Ἀχελῶος». Ι. Μυργιαλῆς πλωτάρχης, κυβερνήτης. Α. Μαθιός ἀνθυποπλοίαρχος, ὑπαρχος. Σ. Γαρδικιώτης λογιστής.

«Ἐύρωτας». Ι. Ἀποστολίδης πλωτάρχης, κυβερνήτης. Ι. Νοταρᾶς σημαιοφόρος, ὑπαρχος. Μ. Τυπάλδος Λογιστής.

Κανονιοφόροι

«Α». Ν. Μακκᾶς ὑποπλοίαρχος.

«Δ». Κ. Μπούμπουλης ὑποπλοίαρχος.

«Β». Κ. Μελᾶς ὑποπλοίαρχος.

ΜΟΙΡΑ ΕΥΔΡΟΜΩΝ

«Εσπερία». Πλοίαρχος Ι. Δαμιανός, μοίραρχος. Θ. Σέρρος ἀντιπλοίαρχος, κυβερνήτης. Β. Λοπρέστης πλωτάρχης, ὑπαρχος.

«Μακεδονία». Λ. Τσουκαλᾶς πλωτάρχης, κυβερνήτης. Ὑποπλοίαρχος Β. Ρεμούνδος ὑπαρχος.

«Ἀρκαδία». Αν. Χατζηκυριάκος ἀντιπλοίαρχος, κυβερνήτης. Μ. Σαχτούρης πλωτάρχης, ὑπαρχος.

«Μυκάλη». Ο. Παπαβασιλείου πλωτάρχης, κυβερνήτης. Ν. Μακκᾶς ὑποπλοίαρχος, ὑπαρχος.

«Ἀθῆναι». Πλωτάρχης Ε. Λαμπαδάριος, κυβερνήτης. Ε. Πανουριᾶς ὑποπλοίαρχος, ὑπαρχος.

Οἱ ἐπιτελεῖς τῶν εὐδρόμων ἀνῆκον πρότερον εἰς τὰ πλοῖα τῆς διαλυθείσης μοίρας τοῦ Ἰονίου.

Ναυτικὸν ἄγημα. Ὑποπλοίαρχοι. Κ. Μελᾶς, Ι. Δεμέστιχας, Π. Χόρν. Ἀνθυποπλοίαρχοι, Ν. Ρίτσος, Τ. Κουρμούλης, Ν. Πασπάτης, Π. Σκάσσης, Ν. Ἰγγλέζος, Σημαιοφόροι, Γ. Παπαγεωργίου, Α. Σταματέλλος.

ΣΤΡΑΤΙΩΤΙΚΟΙ ΔΙΟΙΚΗΤΑΙ ΝΗΣΩΝ

Χίου. Δ. Θεοδωράκης ἀντιπλοίαρχος.

Λέσβου. Ἐμ. Λαμπαδάριος ἀντιπλοίαρχος.

Τενέδου. Ι. Δεμέστιχας ὑποπλοίαρχος.

Ίμβρου. Π. Χόρν ὑποπλοίαρχος.

Κάστρου Λήμνου. Ν. Πασπάτης ἀνθυποπλοίαρχος.

